

IV. A. 198

THE

BAUDHĀYANA ŚRAUṬA SŪTRA

BELONGING TO

TAITTIRIYA SAMHITĀ

EDITED BY

DR. W. CALAND,

Professor of Sanskrit at the University of Utrecht

VOLUME III.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1913.

Same.

~~891-581~~

~~1632526~~

BI 163

v. 3

Since 19381

5888ⁱ

.INDEX.

Preface.

Dvaidhasūtra	..	Praśnas XX-XXIII.		
darśapurṇamāsau	..	Praśna XX,	1-15	(Adhy 1-5).
agnyādheyam	..	" "	16-18	(" 6).
punarādheyam	..	" "	19	} (" 7).
agnihotram	..	" "	20	
pinḍapitryajñah	..	" "	21	
āgrayanam	..	" "	22	
agnyupasthānam, etc.	..	" "	23, 24	(" 8).
paśubandhaḥ	..	" "	25-31	(" 9, 10).
cāturmāsyāni	..	XXI,	1-6	(" 1, 2).
agniṣṭomah	..	" "	7-20	(" 3-10).
agnicayanam	..	XXII,	1-12	(" 1-6).
vājapeyaḥ	..	" "	13-15	(" 7).
rājasūyaḥ	..	" "	16-21	(" 8-10).
kāmyeṣṭayaḥ	..	XXIII,	1-4	(" 1, 2).
aupānuvākyam	..	" "	5-8	(" 3, 4).
dvīdaśāhaḥ	..	" "	9-11	(" 5, 6).
ahñāḥ	..	" "	12, 13	} (" 7).
atirātraḥ	..	" "	13	
ekādaśint	..	" "	:	
punaścitiḥ	..	" "	14, 15	(" 8).
kuṇḍapāyinām iṣṭiḥ	..	" "		
kāmyāś citayaḥ	..	" "		
sautrāmanī	..	" "	16	} (" 9).
ayanāni	..	" "	17	
ekāhāḥ	..	" "	18, 19	(" 10).

Karmāntasūtra	..	Praśnas XXIV-XXVI.		
paribhāṣāḥ	..	Praśna XXIV,	1-11	(" 1-6).
agnyādheyam	..	" "	12-17	(" 7-9).
punarādheyam	..	" "	18, 19	(" 10).
darśapurṇamāsau	..	" "	20-29	(" 11-15).
agnihotram	..	" "	30, 31	(" 16).
pinḍapitryajñah	..	" "	32	} (" 17).
āgrayanam	..	" "	33	
agnyupasthānam, etc.	..	" "	33	
paśubandhaḥ	..	" "	34-37	(" 18, 19).
kāmyāḥ paśavaḥ	..	" "	38, 39	(" 20).
cāturmāsyāni	..	XXV,	1-3	(" 1, 2).
agniṣṭomah	..	" "	4-26	(" 3-16).
agnicayanam	..	" "	27-32	(" 17-19).
vājapeyaḥ	..	" "	33-34	(" 20).

INDEX.

rājasūyah	..	Praśna XXVI,	1-3	(Adhy. 1, 2).
iṣṭikālpah	..	" "	4-6	(" 3, 4).
aupānuvākyaṃ	..	" "	7-9	(" 5, 6).
aśvamedhah	..	" "	10-11	(" 7).
dvādaśāhah	..	" "	12-17	(" 8-11).
ahināḥ	..	" "	18-21	(" 12, 13).
atirātrah	..	" "	22	(" 14).
sautrāmaṇi	..	" "	23, 24	(" 15).
ekādaśīni	..	" "	25-27	(" 16, 17).
ayanāni	..	" "	28, 29	(" 18).
kundaḥpāyinaṃ ayanam,	..	" "	30-33	(" 19, 20).
etc.	..	" "		
kāmyās cīṭayah	..	" "		
ekāhāḥ	..	" "		
Prāyaścittasūtra	..	Praśnas XXVII-XXIX.		
iṣṭiprāyaścittāni	..	Praśna XXVII,	1-13	(" 1-10).
hutanumantranāni	..	" "	14	(" 11).
mrgāreṣṭih	..	XXVIII,	1	(" 1).
pavitreṣṭih	..	" "	2	(" 2).
nakṣatreṣṭayah	..	" "	3, 4	(" 3).
āgrayaṇaprāyaḥ	..	" "	5	(" 4).
paśuprāyaḥ	..	" "	6, 7	(" 5).
cāturmāsyaaprāyaḥ	..	" "	8	(" 6).
adhvarādikaḥprāyaḥ	..	" "	9	(" 7).
sarvayajñānām prāyaḥ	..	" "	10, 11	(" 8, 9).
anugrahāḥ	..	" "	12, 13	(" 10).
somaprāyaḥ	..	XXIX,	1, 2	(" 1, 2).
yajñakarmaṇi prāyaḥ	..	" "	3-6	(" 3-5).
agnihotrasya laukika-	..	" "		
vidhiḥ	..	" "	7	(" 6).
agnihotrasamāsaḥ, etc.	..	" "	8-11	(" 7-10).
prāyaścittasamuccayah	..	" "	12, 13	(" 11).
Sulbasūtra	..	XXX.		
Pravarasūtra.				
paribhāṣāḥ	..	k. 1, 2		(" 1).
aṅgirasah	..	k. 3-9		(" 2).
gotamāḥ	..	k. 10-16		(" 3, 4).
bharadvājaḥ	..	k. 17-26		(" 5).
atrayah	..	k. 27-30		(" 6).
viśvāmitrah	..	k. 31-40		(" 7).
kaśyapāḥ	..	k. 41-44		(" 8).
vasiṣṭhāḥ	..	k. 45-48		(" 9).
agastayah	..	k. 49-51		(" 10).
kṣatriyavaiśyānām pravarah, etc.	..	k. 52, 53		(" 10).

INDEX.

Indexes.

I. Index of proper names.

- a. Names of sāmāns.
- b. Names of peoples and localities.
- c. Ritualistic authorities.
- d. Proper names of mythical, legendary and historical persons outside the pravara-praśna.
- e. Proper names in the pravara-praśna.

II. Index of words.

Additions and corrections.

PREFACE.

The MSS. which have been consulted for this third volume of the Baudhāyana Śrauta sūtra are the following :

a. *Dvaidhasūtra.*

1. H, from the Haug collection at Munich, containing only the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3.

2. Bu, a MS. from the collection Burnell belonging to the India Office, containing the complete text, without the sarvatomukhadvaidhas.

3. Be (see Preface to vol. i, p. viii).

4. B, the Bombay MS. (see Preface to vol. i, p. vii), giving only the last two praśnas.

5. Ben, copy from a Benares MS., containing the first praśna only.

6. D, a MS. from Dhar, containing on 37 foll. the first two praśnas and the first kaṇḍikā of praśna 3. Nearly related with H.

7. U, from Ujjain, in Nāgarī, on 59 foll., complete; the sarvatomukhadvaidhas on a separate leaf. This MS. belongs to the same collection and is written by the same hand, and on the same kind of paper, as all the other Baudhāyana MSS. from Ujjain (see Preface to vol. ii, p. v).

8. G; this MS. has been found at Gwalior; for the use of this MS., like No. 6 and 7, I have to thank Prof. Bhandarkar. These three MSS. were found in private libraries. The Gwalior MS. is written very neatly in Nāgarī and although far from faultless originally, it has been corrected with good judgment after a better text. The sarvatomukha is given apart.

9. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection, Asiatic Society of Bengal, containing on foll. 1-70 the first two praśnas and the beginning of praśna 3; much related to H. and D.

10. C', No. 1571 of the same collection, Nāgarī, paper; the text begins with xxi, 14 and runs to the end, without the sarvatomukha; nearly related to Be.

11. W, the MS. of the collection Whish, cp. Winternitz, a Catalogue of South Indian MSS. No. 94. Only partly collated.

The vivaraṇa of the Dvaidha is extant and known to me from several MSS., which, however, are far from exact. Of use were also the Prayogasāra by Keśavasvāmin, the bhāṣya composed by Śaṅkara, who in his treatment of the darśapūrṇa-

māsa mentions and comments upon all the Dvaidha and Karmānta passages, which bear upon the text proper of Baudhāyana. By Ms. I indicate in the critical notes the Mahāgnisarvasva (see Preface to vol. ii, p. v), which treats equally of those Dvaidha and Karmānta sūtras that concern the agnicayana of the text proper.

• b. *Karmāntasūtra.*

1. H, the Haug MS., complete.
2. Be, see Preface to vol. i, p. viii.
3. D, the Dhar MS., containing on 35 foll. the first two praśnas.
4. U, the Ujjain MS., 56 foll., śake 1761.
5. G, the Gwalior MS., on 46 foll.; corrected. The last three MSS. belong to the same collections as those of the Dvaidha text.
6. M, the Mackenzie MS.; cp. Preface to vol. ii, p. iv.
7. Ben, a copy of the Gov. Skt. Coll. at Benares; rather good and independent MS.
8. C, No. 2188 of the Gov. Skt. MSS. Collection at the Asiatic Society of Bengal, Nāgarī, on paper, well written, 133 foll., containing on foll. 71-133 the first two Karmānta praśnas.

Besides the vivaraṇa of Bhavasvāmin and the remarks of Sāyana and Keśavaśvāmin, we possess a valuable bhāṣya on Karmānta I. 1-21 (No. 776a of the collection in the India Office; see Eggeling, Catalogue of the Sanskrit MSS. in the Library of the I. O., vol. i, p. 57) by Veṅkateśvara; the var. lect. of the text according to this work is indicated by me in the critical notes as Vt., that of the commentary given by Veṅkateśvara as Vc.

c. *Prāyaścittasūtra.*

1. H, the MS. Haug.
2. U, from Ujjain, on 25 foll., part of the same collection as mentioned above.
3. B, the Bombay MS.; see Preface to vol. i, p. vii, copy from an original, dated śake 1743.
4. Tr, the MS. from Trichinopoly, mentioned in the Preface to vol. ii, p. v.
5. C', a part of the text is found in the MS., mentioned under the MSS. for the Dvaidhasūtra (No. 10).

More or less help was got from Gopāla's Vivaraṇa (Viṭ.) known to me from the MS. belonging to the India Office (No. 259b; see Eggeling, Catalogue, vol. i, p. 91). The text proper is here indicated only by the beginning words of each

sentence. I consulted also, without, however, getting much help from them, the *Prāyaścitta-pradīpa* (I.O. 1467A) and the *Prāyaścitta-candrikā* (I.O. 1572).

d. *Sulbasūtra*.

1. H, the MS. Haug.
2. U, from Ujjain, on 12 foll., part of the same collection as mentioned above
3. B, the Benares MS.; see Preface to vol. i, p. viii.
4. M, the Mackenzie MS.; see Preface to vol. ii, p. v. I need not say, that the excellent edition with Skt. commentary and English translation by Thibaut (in the *Journal "Pāṇini"* (vols. ix, x and vol i of the new series) has been consulted with good results. The readings accepted by Thibaut are indicated by me by T.

e. *Pravarasūtra*.

1. T, a copy from the Tanjore MS. No. 359; see Preface to vol. i, p. x.
2. M, being a complete copy of the *Smārtasūtra* in Grantha, copied for me somewhere in Madras through the kind mediation of Prof. Hultsch. It is, on the whole, a good MS.; at the end of it the pravara is found.
3. G, the Grantha edition of the *Baudhāyana smārtasūtra*, Madras, 1905, by Muddudikṣita. This edition narrowly agrees with the MS. M.
4. Bu, the Burnell MS. xciii (No. cxviii of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS., p. 35) in Grantha. It contains also the pravarakhaṇḍa of the Vaikhāṇasa school. Independent, although rather bad MS.
5. Be, copied by me from the Benares MS. 115; see Preface to vol. i, p. vii.
6. U, from Ujjain (see above), very narrowly related to the last-mentioned MS. from Benares; on 10 foll.

Other texts which have been used in constituting the pravara-praśna are:

* The *Gotrapravaramaṇjarī* by Puruṣottama, a Colebrook MS. belonging to the India Office (No. 2316A, Egg. No. 1777). In the critical notes indicated by me as Pm. It contains shattered all over the work the whole pravara text of the *Baudhāyana*, on which it comments broadly. It treats at length also of the pravara sections of *Āpaṣṭamba* and *Āśvalāyana* and of the pravara-dhyāyas of *Kātyāyana-Laṅkāśi*. The comparison of this text is of use for the verification of several *nomina propria*. It is curious to perceive, that, although according to *Puruṣottama* the pravarakhaṇḍas of *Kātyāyana* and *Laṅkāśi* are the

same, the Kātyāyana text known to us from the *Parīśiṣṭas* of the White Yajurveda (see Weber in the 'Verzeichniss der Skt. HSS der Kgl. Bibl. zu Berlin,' vol. i, p. 54-60) is different from that given by Puruṣottama. The one contributed to Laugākṣi is probably the pravaraḍhyāya of the Kathas; the text attributed by tradition to Kātyāyana (as given by Weber) agrees, with many various readings, however, on the whole with the pravaraḍhyāya of the Mānavas. I was kindly allowed by Prof. Knauer to use this text, which also is handed down to us in a very corrupted state.

A lengthy treatment of the pravara is given also by Gopināthadīkṣita in his *Satyāsādhahiraṇyakeśismārtasamskāra-ratnamālā* (published in the *Ānandāśrama* series 1893) on pp. 415-453; by Anantadeva in his *Samskāra-kaustubha*, pp. 179-196 of the lithographic edition, and by Raghunātha in his *Gotrapravaraniṣaya* (MS. I.O. No 1781). These three texts are indicated by me in the critical notes successively as Rm., Sk., Pn. The three texts give a great many more names than are contained in the pravara-praśna of Baudhāyana, as they join, without any discrimination, to the names of the Baudhāyana text also those of other pravara-khaṇḍas. Moreover, they constantly put in the plural all the names found in the singular in our text.

Of some importance is a certain gotra list as handed down among the Deśasth brāhmanas in: *Census of India, 1901, vol. i, India, Ethnographic Appendices*, by H. H. Risley, Calcutta, 1903, on pp. 120-122.

The text of this praśna is one of the most difficult to reconstruct. Rarely we find the proper names without variants. The MSS. can be divided into two groups: M (with G) T and Bu on one side, Be (with U) and Pm on the other. The other nibandhas seem to draw on Pm.

The pravara-praśna in the kalpasūtra of the Baudhāyanyas was probably placed originally immediately behind the pitṛmedhasūtra and before the dharmasāstra. It is inserted there in M and in the Grantha edition; cp. the words of Puruṣottama in his *gotraprayaramaṇjari*: *uktāny aṣṭikusaumikapāṭukadārvihomikākhyāni caturvidhāni brautāni darśapūrnāmāśā-dīni sūtrāni*. The number given on the fly-leaf of the Ujjain MS. is xli. But nowhere in the MSS. themselves any indication of praśna number is found. Even the number xxx of the Śulbasūtra is conjectural; on the cover of the MS. Ben. 115 is written *इति प्रश्नो समाप्तः*. Although, then, the number of the praśnas cannot be given with certainty, their sequence, in the main, is firmly established.

It was originally my intention to include in this edition of

the Baudhāyana texts also the whole smārtasūtra. But I now prefer to give only the śrautasūtra; perhaps I may undertake later on a critical edition of this text, which indeed is now accessible, be it not in critical editions. One is the Grantha edition mentioned under the MSS. used for the pravaraprasāna, the other has appeared at Mysore (1904) under the title : बोधायनग्रन्थसूत्रम् । The Bodhāyana-grhya-sūtra edited by Lr. Śrinivāsāchārya. On the other hand, I thought fit to edit the Sulbasūtra anew, even after the excellent work of Prof. Thibaut, because it had to be given to make the śrautasūtra complete, and also because my MSS. enabled me to give in some places a better reading than Thibaut's text presents. I have taken much pains to obtain a copy of a part of the Baudhāyana kalpasūtra, which must have existed, but seems to be lost now, viz. the haurasūtra. Bhavasvāmin and Sāyana quote often from this text, as also does the commentary on the third book of the Taittirīya brāhmaṇa.

My design of publishing the vivaraṇa of Bhavasvāmin I also regret very much that I am compelled to abandon. The manuscript material is utterly insufficient. Perhaps I may in later times fulfill also this promise. For the time being I will try to fill up at least partially this gap, by adding to this third volume an index of words, giving, wherever it is possible, the explication of the commentators.

At the end of my task I have to express my sincerest thanks to all who kindly helped to procure me the material for my work : especially to Dr. Thomas, Chief Librarian to the India Office, and to Prof. Bhaṇḍarkar. If this volume can now appear, it is chiefly due to their kind assistance.

W. CALAND.

UTRECHT, *January*, 1912.

द्वैधसूत्रम् ॥

उपवसथ इति ॥ कथसु खलूपवसथं आनीयान्संध्यः
 खिदेशोपपाद्यो ऽथ ऽपूरि^१ नादर्शीति^१ साधु खलु संध्यः^१
 साधु^२ संघेरुपपादनं^३ ननु^४ खलु संध्यः सूपपादय^५ इव^६
 सर्वेषां त्वे^७ संध्य इवेति^८ स^९ इ^९ स्माह बौधायन

१ The constitution of the text of this first dvaidha being very difficult, I am not sure to have given everywhere the right reading and interpunction.

१ Thus corrected according to the Vivaraṇa: पूरिषादर्शीति U Bu G D C; पूरिषादर्शीति Ben; करिषादर्शीति H; पूरिषादर्शीति Be.

२ Thus (संध्यः) C U Bu G D; संध्य Be W; संध्य H Ben.

३ खलु ins. G (sec. m.) and C.

४ After °पादनं U Bu D G (pr. m.) C H Ben ins.: यतोयेमावीं यजते नक्ष चेदुपवसतो (यो) कथितं चादित्ये; this passage is not found in W and has been effaced in G. The vivaraṇa has nothing corresponding to it.

५ ननु W C; ननु Bu G D; न Be; missing in Ben °H U; नच the vivaraṇa (one copy), च (another copy).

६ सूपपादय इव W; सूपपादय इव: Bu; सूपपाद्य इव Be; सूपपाद्य (omitting इव) H U Ben D C G (pr. m.); सूपपादय: G (sec. m.). The vivaraṇa runs: न च (var. स) खलु संध्यः सूपपादयः सूपपादः खलु भवेद्यत् संघेरुपपादनं (another copy: भवितव्यं समधिष्ठितं यजमाने सूपपादयः सूपपादः सूपपादं यातीति सूत्रविभुजादिनाम् (cp. the Vārtt. on Pāṇ. III. 2. 5. १).

७ त्वे HU Be Ben W G (pr. m.) D C; त्वे Bu; त्वे G (sec. m.); त्वे the vivaraṇa (one copy), त्वे (another copy).

८ Thus (इवेति सच) U and C only; इवेति सच D; स is not found in H Ben G (pr. m.), इवेति is not found in Bu G (sec. m.); इवच Be; सञ्चासु च W. The vivaraṇa runs: एवं खिते ऽन्यो ऽखितं पच इति । स च स्माह बौधायन ।

यचैतदुपवसतो ऽस्मिन् आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहिती-
 भवन्निवोदियात्तमप्युपवसथं . जानीयादित्ये^१ चो ह स्माह
 ग्रासौकिरतिपन्नः^२ खल्वेष भवति^३ स^४ संधं^५ वैवोप-
 पादयिषेत्पूर्णे^६ वाभियजेत^७ तस्य चेदुपवसतो ऽस्मिन्
 आदित्ये पुरस्ताच्चन्द्रमा लोहितीभवन्निवोदियादारमताग्नि-
 होत्रेणेत्युक्त्वा पार्वणेन प्रकाशेत्संस्थिते पार्वणे ऽग्निहोत्रं
 जुहुयादिति^८ नु^९ खलु पौर्णमास्याम^{१०} थामावास्यायामिति^{११} ।
 स ह स्माह बौधायनो दृश्यमान एवोपवसेन्न दृश्यमान
 इत्येवं चैत्र खलु कुर्मदिति^{१२} ग्रासौकिरसि^{१३} त्वपि^{१४} दृश्य-

१ Thus* (चतिपन्नः) D C G (sec. m.) and the vivarapa; ग्रासौकि-
 रतिपन्नः or •रितिसंनः the other MSS.

२ ससंधं Be; संसंधं D. (pr. m.); ससंधे G; ससंधि Bu U; ससंधि H.
 (reading ससंधेवोप.) • ससंधि Ben (reading ससंधेवोप.). Are we to read
 ससंधं? The vivarapa has: ससंधेव ।

३ Thus G and B (the last MS. reading •धि• instead of •वि•);
 वैवोपपादयिषेत् D C; वैवोपपादयिष्यन् Be; वैवोपपादयिष्यन् U; •पाद-
 यिष्यन् H Ben.

४ पूर्णं Be Ben D C; पूर्णं Bu U G; पूर्णं H; पूर्णं the viv. (one
 copy), पूर्णं (another).

५ Thus Bu G (sec. m.) D C U; •वाल्वायसु H Be G (pr. m.)
 •वाल्वा Ben.

६ Thus Ben G; •थोमावा• D C; H U Be om. सस ।

७ Thus C U Be; •सिन्नापि G D; •सोन्नपि H; •स्यपि Ben; ग्रासौ-
 किन्नापि Bu.

मानः उपवसथो^१ । यच्चैतद्वाचीभिरुपपन्नो^२ ऽणुसङ्गमाः^३
परिनचचसुपव्युषं भवति न स श्रो भूते दृश्यते तमयुपवसथं
जानीयादिति^४ ॥

अग्नीनामन्वाधान^५ इति ॥ सूत्रमौपमन्यवीपुचस्थीचो^६ ह
॥ स्नाह बौधायनो विहव्याभिरग्नीनन्वाद्ध्यान्तिस्त्रिभिस्त्रिभिरे-
कैकं ये नव समामनेयुरथ ये ऽष्टौ प्रथमां वोत्तमां वा द्विर-
भ्यावर्तयेयुरथ ये दश तिस्त्रिभिस्त्रिभिरेकैकमन्वाधाद्योत्तरे-
णाहवनीयं तिष्ठन्द्वाग्रीं निगदेदित्य^७ चो ह स्नाह शास्त्रौकिर्षीं
तु खलु गार्हपत्यैः सकृदन्वाहित एष भवति^८ यामयोनिर-
१० न्वाहार्यपचन^९ आहवनीयमेवैकं विहव्यान्वाद्ध्यादयातिशिष्टा
उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य^{१०} चो ह^{११} स्नाहौपमन्यवो
विहव्याभिरैवाग्नीनन्वाद्ध्यादेकैकमेकैकयांथातिशिष्टा उत्त-
रेणाहवनीयं तिष्ठन्निगदेदित्य^{१२} चो ह स्नाह मौद्गल्य आहव-
नीयमेवैकमन्वाद्ध्यादग्निं गृह्णामि सुप्रथं थो मयोभूर्ध
१५ उद्यन्तमारोहति सूर्यमङ्गे । आदित्यं ज्योतिषां ज्योतिरत्नम
श्रो यज्ञाय रमतां देवताभ्यः ॥ वसून्नुद्रानादित्यानिष्ट्रेण सह
देवताः । ताः पूर्वः परिगृह्णामि ह्यु आयतने मनौषया ॥
रमामूर्जं पञ्चदशीं ये प्रविष्टास्तान्देवान्परिगृह्णामि पूर्वः ।

१. वाचीभिरः C U Ben Bu G. वाचिभिरः H D. वाचाभिरः Be.

२. Thus G D C and the vivaraṇa; नचचसुपः U; नचचसुपः H Ben
Be; चंदनः Bu.

३. अणुसङ्गमाः C U.

अग्निर्हव्यवाडिह तानावहतु^१ पौर्णमासं हविरिदंभेषां
मयीति पौर्णमास्यामामावाह्यं हविरिदंभेषां मयीत्यमा-
वास्यायामित्य^२चो ह स्माह मैत्रेय आहवनीयमेवैकं विहव्य-
याम्वादध्यान्मूणीमितरावयातिशिष्टा^३ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठ-
स्मिगदेदिति^४ व्याहृतीभिरेवाग्नीन्वादध्यादिति राशीतरः^५ ॥

I. 1. 3. आतश्चनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो हविरातश्चनान्ये-
तानि भवन्तीत्य^६चो ह स्माह शालीकिर्दधि खल्वातश्चनार्थे^७
दृष्टं भवति^८ तस्मिन्नविद्यमान एतेषामेकेनातश्चादिति^९ ॥

I. 1. 7. व्रतोपायन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संगवकाले वा
व्रतमुपेयाद्धेनुषु वा दोह्यमानासु प्रणीतासु वा प्रणेष्यत्सु^{१०}
हविःषु वासन्नैर्वित्य^{११}चो ह स्माह शालीकिः पूर्वद्युःकाशं खलु
व्रतोपायनं भवतीति ब्राह्मणं बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति
वत्सैरमावास्यायामिति स^{१२} संगवकाल एव व्रतमुपेयादित्य^{१३}-
न्वाधानप्रभृतौत्यौपमन्यवः^{१४} ॥

१ After अवहतु Bu G ips. आचनु देवाः सुमनस्यमानाः (TS. I. 5. 10. 3).

२ After अतरो U H D C Be Ben and G (pr. m.) ins. आदधाति;—
Be om. अच, Bu has आदधाति शिष्टा; in his citation of this passage
Sāyaṇa has, rightly, no आदधाति ।

३ Thus U G Be Bu; •र्थ Ben; •र्थ C; H om. •र्थ ।

४ प्रणीयमानास्त्वित्यर्थः । आन्वसो अत्ययः Sāyaṇa.

५ Om. Bu D C and Sāyaṇa.

अभ्युदितेष्टामिति ॥ स ह स्माह बौधायनः सिद्धैरेवा-
 मावाख्यैर्विभिंरिद्धा^१ पुनरुपोष्य श्रो भूते काष्ठ्यामनभ्युदिता-
 मव्यापकां यजेतेत्य^२चो ह स्माह ग्राखीकिर्येषा ब्राह्मणजेष्टि-
 स्तथा अकथेद्वा पुनरुपोष्य श्रो भूते काष्ठ्यामनभ्युदितामव्यापकां
 ५ यजेतेति तु खलु मंगयतो^३ ऽथासंगयतः^४ समानः कस्यो
 बौधायनस्या^५चो ह स्माह ग्राखीकिरश्वेवैतानि^६ हवींषि
 अपयित्वा पुनरुपोष्य श्रो भूते काष्ठ्यामनभ्युदितामव्यापकां
 यजेतापि वोपवसथ एवातिप्रवर्धतेति^७ ॥

आच्छादन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वाचंयम एव
 १० ग्राखामाच्छेद्यादाचंयम एवाहरेदेवं एवाहरित्येवं चैव खलु
 कुर्यादिति ग्राखीकिब्राह्मणेन च ययार्थमन्तर्हसन्तव संभाषेत
 नाब्राह्मणेनेति^१ ॥

ग्राखाया आच्छेदन इति ॥ स ह स्माह बौधायन इषे
 लेति ग्राखामाच्छेद्यादूर्जे लेत्यनुमृज्यादाप्नोक्षेत वेत्य^२न्वीक्षेतै-
 १५ वेति ग्राखीकिः^३ ॥

१ इष is found only in Bu G (sec. m.) and U (sec. m.); cp. Rudradatta on Āp. ix. 4. 3.

२ Thus G (sec. m.); अप्युदितानि Ben; अप्युदितानि Bu; अप्येतानि H G (pr. m.); अप्येतानि C D; इष्टुवापैतानि Be; but cp. the vivaraṇa: अप्येवैत्यादि ।

३ Thus corrected according to Rudradatta on Āp. I. c. ; •निप्रवर्ध-
 वेति B U G (pr. m.); •निप्रवर्धत इति G (sec. m.); •निप्रवर्धवेति H
 Ben; •निप्रवर्धवेति Be; •निप्रवर्धवे U.

I. 1. 10. वत्सापाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो वायवःस्थेति
पु० स एवापाकुर्यादुपायवःस्थेति स्त्रियो^१ ऽथ यद्यन्यतरे
स्थेनेव मन्त्रं परिगच्छात्स^२ सृष्टेनैवेति शास्त्रीकिः^३ ॥ १ ॥

I. 2. 1. शाखायै संहर इति । अघेणाहवनीयः संचारयेदिति
बौधायनो^४ जघनेन गार्हपत्यमिति शास्त्रीकिरेव सर्वकल्पे
शाखायै संहरः पयसां चान्यत्र प्रावर्गिकादित्य^५ भयोरेवापरेण
प्रावर्गिकं संचारयेदित्यौपमन्यवः^६ ॥

प्रवसतो याजमान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
सहयाजमानः स्वस्वयं यजमानः प्रवसति^१ स यंच स्यात्तदेनं^२
मनसा^३ ध्यायेत्^४ यदि विषःस्थित आगच्छेत्कृतमनुमग्न्य^५ १०
कर्मान्तेन प्रक्रामेदित्य^६ चो ह स्माह शास्त्रीकिर्यद्यस्य पुत्रो
वान्तेवासी^७ वालं कर्मीणः^८ स्वत्तं तत्र प्रेक्षेत्^९ यदि विषःस्थित
आगच्छेत्कृतान्तादा प्रक्रामेत्ता^{१०} वा^{११} द्विघेतोभौ^{१२} त्वेव
यजमानभागं प्राप्नोथातामिति^{१३} ॥ •

१ Thus Bu Be G (sec. m.); तदेनं Ben U C G (pr. m.); तदेनं Sāyana.

२ Om. Be G (sec. m.), Sāyana.

३ कर्मिणि U Bu G (pr. m.); कर्मिणे Ben C D; कर्मिणो, II;
कर्मिणो Be; कर्मिणि G (sec. m.); कर्मिणि Sāyana, (cp. *infra* xx. 20
and *Pitṛmedhasūtra* I. 1 (where the text is to be restored accord-
ingly), II. 5 (ed. Raabe, Leiden 1911, pag. 9. 1).

४ Thus U only (sec. m.); प्रेक्षयेत् all the other MSS.; cp. the
vivarāṇa: तत्प्राप्तुमापयेद्यजमानं कुर्विति ।

५ Thus hesitatingly emended (tmesis!) ; जवादि० Be C G (pr. m.);
जवादि० MS. Tub. (MS. A. 1. 317) and D; जवादि० Ben; जादि०
Bu H; Vivaraṇa न जादिवेत् ।

इंभावर्हिषोरूपकल्पन इति ॥ सूत्रमाश्विनोऽपराधे
पितृभ्यो दत्तेभावर्हिः संनष्टोदित्याञ्जीगविः ॥ श्वो भूते
हविष्कृदन्त इत्यौपमन्यवः १ ॥

असिदस्य प्रतितपन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः
प्रतितपेद्वासिदमेवमश्वपशूँ रचोऽपहननायेत्युचो ह स्माह
शास्त्रीकिर्न तेजसि तेजः प्रतितपेदश्वपशूँ खल्वेते मन्त्रा दृष्टा
भवन्ति १ सो ऽश्वपशूँमेव प्रतितपेत्सासिदं क्रूरापहननायेति १ ॥

प्रक्रमेत्विति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीयादेवाये
चौत्वा चतुरो वा प्राशः प्रक्रमाम्प्रक्रम्याच तां दिशमभिप्रमज्जेद्यच
१० बर्हिर्वेत्स्यमन्येतेत्युहवनीयादेव यथार्थं गच्छेन्न तु दक्षिणया
द्वारेति शास्त्रीकिः १ ॥

३. परिषवण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रिरेव मन्त्रं
ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदेवं यूपावटस्य परिलेखन एव सोम-
क्रयथै पद एवमौदुम्बर्या अवट एवमुपरवेत्विति १ सहदेव
१५ मन्त्रं ब्रूयात्त्रिः कर्मावर्तयेदिति १ शास्त्रीकिः १ ॥

५. आश्वेदनेत्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य १ प्रत्यगाग्नीः खल्वेष
मन्त्रो दृष्टो भवति १ मन्त्रप्रत्यभिमर्शनमेवैतस्यादिति
शास्त्रीकिः १ ॥

३. प्रस्तरस्य संनहन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽभ्यर्धा-
१० ज्वेन संनष्टोदन्यच चैतस्मादयुग्मायुगं निधनानि कुर्यादित्युचो

इ स्माह शालीकिः प्रस्तरस्य खलुं मन्त्रप्रतिष्ठाभात्सर्वं
वर्हिर्मन्त्रं लभते न .चैनमभ्यर्धात्संनद्धेदेतच्चैवायुग्मतम्
.स्यादिति । ॥

I. 3. 2. शुक्लस्य करण इति ॥ अधिकरणं चतुर्थं स्यादिति
बौधायनो " अधिकरणमेव तृतीयमिति शालीकिः । ॥

I. 3. 4. वर्हिषः संभरण इति ॥ स इ स्माह बौधायनो यान्यन्यानि
याजुषास्त्रिधनानि तानि पूर्वाणि मन्त्रेण संभृत्याथोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्यत्रो इ स्माह शालीकिर्यान्यन्यानि
याजुषास्त्रिधनानि तानि पूर्वाणि तूष्णीं संभृत्याथोपरिष्ठाद्या-
जुषं मन्त्रेणैव संभरेदित्यत्रो इ स्माहोपमन्यवो य एवा- १०
दिर्लवने संभरणेः सयाजुषमेवापि मन्त्रेण संभृत्य तूष्णीं-
मितराणि संभृत्य त्रिपरिकृत्य ग्रन्थिं कुर्यादिति । ॥ २ ॥

I. 3. 5. ग्रन्थिकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " समायच्छेवैतं
मन्त्रं जपेदिति शालीकिः । ॥

I. 3. 6. पश्चात्प्राञ्चमुपगूहतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पुरस्तात्- १५
प्रत्यक्षमिति शालीकिः । ॥

I. 3. 8. वर्हिषो निधान इति ॥ स इ स्माह बौधायनः स्पर्शं वा
शकलं वान्तर्वेदि निधाय तस्मिन्मन्त्रेण प्रतिष्ठाप्य ततो यथा-

१ संश्लेषेण B G Bu G (sec. m.) U (sec. m.), संश्लेष the other MSS.

२ Thus Ben G C U (pr. m.) Sāyaṇa; संभरणे H Be; संभरणेन
Bu U (sec. m.). After this word U Bu ins. संभरेत् ।

३ Thus Be; संश्लेषेण H D C Ben G (pr. m.) U (pr. m.); संश्लेष
Bu G (sec. m.) U (sec. m.) Sāyaṇa.

सुष्ठु निदध्यादिति " यथैव निधास्यन्त्यान्तन्मन्त्रेष्वैव^१ निदध्या-
दिति शास्त्रीकिः^१ ॥

२. परिधीनां करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उरः-
संमितो मध्यमः स्यादधेतरो वाङ्माचौ स्यातामिति " सर्व
५ एव वाङ्माचाः स्युरिति शास्त्रीकिः^१ ॥

३. इधस्य करण इति ॥ अनुषामिधेनीभं कुर्यादिति
बौधायनो " उपरिमितमिति शास्त्रीकिः^१ ॥

४. वेदस्य करण इति ॥ वत्सशुं कुर्यादिति बौधायनो "
मृतकार्यमिति शास्त्रीकिस्त्विदं मित्यौपमन्यव " ऊर्ध्वाप-
१० मित्यौपमन्यवीपुत्रः^१ ॥

पिठयज्ञवर्हिषीति ॥ समूलमेतद्वर्हिर्भवतीति^१ बौधायनः
पिठयज्ञसामान्यादिति " महापिठयज्ञ एवैतद्वृष्टं भवत्यमूल-
मेवैतद्वर्हिः स्यादिति शास्त्रीकिः

- इष्टिसंनिपात इति ॥ स ह स्माह बौधायनो याः^१
१५ काश्चेष्टयः^१ समाने ऽहनि संनिपतेयुस्तन्माय तन्माय^१ चासां^१
वर्हिर्लावो गच्छेन्नूनं वासादयेन्तन्मेतन्मे^१ चासां^१ त्रतमुपेत्य

१ Thus Be Bu G (sec. m.) Sāyana; तेष instead of तत् H Ben D C G (pr. m.) U.

१ Thus Bu U G (sec. m.); यायाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.); याश्चेष्टयः Be; यायाश्चेष्टयः C.

१ Thus G; तंवायतंवायतासां Bu; तंवायतंवायतासां U C D; तंवायतं-
वायतासां Be; तंवायतासां Ben H.

४ वासाधवेत् Bu G (pr. m.) U (sec. m.).

५ Thus Bu Ben G U; लासां H; तवेवासां C D; तवेवासां Be

तन्नापवर्गे^१ व्रतं विस्मृजेतेत्य^२चो^३ ह स्माह ग्राहीकिर्याः^४
 काश्चेष्टयः^५ सुमाने ऽहनि . संनिपतेयुः सङ्गदेवासाः^६ सर्वासां
 बर्हिर्वावो गच्छेन्नूनं वासादधेदादितस्यासां^७ व्रतमुपेत्य सर्वासां
 पारे^८ व्रतं विस्मृजेतेति^९ । ॥

1. 3. 17. पर्णत्सृष्ट्या^१ निवपन इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर^२चो ह ॥
 स्माह बौधायनश्रौतमन्त्रगार उदपेत्तृतीयमन्त्रवदि निवपे-
 तृतीयेन वत्सानां धूननं^३ कुर्यादिवमिव हि पशूनां नेदी-
 यान्भवतीति^४ । ॥

1. 3. 18. पौर्णमास्यामुपवेशकरण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१
 न कुर्यादिति ग्राहीकिः^२ । ॥ १०

1. 3. 19. दोहनपर्विचक्षःकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
 मूले मूलानि बद्धा दिगुणां^१ रक्कुं^२ संग्रथार्याग्ने^३ निगृथीया-
 देवमस्थायमग्नैरभिसंपन्नं भवतीत्य^४चो ह स्माह ग्राहीकिर्मूले

१ Thus C D H Ben G (pr. m.) U (pr. m.); विस्मृजेदिति the other MSS.

२ Thus Bu I' G (sec. m.). वासाश्चेष्टयः Ben D G (pr. m.) वाश्चेष्टयः Be; मासाश्चेष्टयः C.

३ See p. 9, n. 4.

४ परि H D C Ben.

५ Thus Bu D; •स्यरकासां or •स्यरकासां the other MSS. and Sāyana.

६ Thus G (sec. m.) U (sec. m.) and the prayoga of Veṅkaṭe-
 śvaraṇ; धूनं all the other MSS.

७ प्राहि ins. G (sec. m.); instead of •प्रे U reads the first time
 ०।पे ।

मूलाग्निं बद्धा^१ द्विगुणाऽ रज्जुः संप्रसार्य मूले परिहृत्य^२
 'चिगुणाऽ रज्जुः संप्रसार्याये^३ निग्नद्वीधादेवमस्यापमयैरभिसंपन्नं
 भवतीति^४ ॥ ३ ॥

अग्निहोचोष्केषणस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
 ५ यद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा प्रक्रान्तः स्यात्पथसैव ताः रात्रिं
 जुहुयात्पथस एवाग्निहोचोष्केषणं कुर्यादित्य^६चो ह स्माह
 ग्राक्षीकिर्नासमाप्ते काम आवर्तयेद्यस्याज्येन^५ वौषधेन वा
 प्रक्रान्तः स्यात्तस्य ऊत्ता तस्यैवाग्निहोचोष्केषणं कुर्यादिति^७ ॥

संन्यायपात्राणां प्रोक्षण इति ॥ तृष्णौऽ सःसूताभिरङ्गिः
 १० प्रोक्षेदिति बौधायनः^८ कमण्डलुगताभिरिति ग्राक्षीकिः^९ ॥

अथ जघनेन गार्हपत्यमुपविष्टोपवेष्टेणोदीचो ऽङ्गारा-
 क्षिरुहतीति ॥ सूत्रः ग्राक्षीकिर^{१०}चो ह स्माह बौधायन-
 स्तृष्णीमङ्गाराक्षिरुहेत्सर्व एवैषो ऽधिप्रयणमन्त्रः स्यादिति^{११} ॥

दोहनपवित्रसाधन इति ॥ मन्त्रेण कृत्वा मन्त्रेण
 १५ स्यास्यामादधादिति बौधायनस्तृष्णी^{१२} कृत्वा मन्त्रेण स्यास्या-
 मादधादिति ग्राक्षीकिर^{१३}धेन कृत्वार्धेन स्यास्यामादधा-
 दित्यौपमन्यवः^{१४}

१ कृत्वा U C.

२ Thus Bu G; परिहृत्य Bc. In the other MSS. this passage is omitted, also by Sāyana.

३ चाचि ins. G (sec. m.)

४ Thus Bu G U Sāyana; बद्धा (instead of बद्धि) H Bc C Ben.

५ यस्याज्येन H Bc, instead of यस्याः ।

I. 4. 11. धेनूनामनुमन्त्रण इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मेवासामनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहयेदित्य^१चो ह स्माह
शास्त्रीकिः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेताथासामेकैकां दोहये-
दित्य^१चो ह स्माहौपमन्यवः सङ्गदेवैनाः सर्वा अनुमन्त्रयेत
सङ्गदेवैना^१ दोहयेदच चेव स्लोकान्परिनिस्तिष्ठेदित्य^१कैकामेवासा^१ ॥
सर्वेषसर्वेण^१ कर्मणा परिनिस्तिष्ठेदित्यौपमन्यवीपुचः^१ ॥

4. 15. स्लोकानामनुमन्त्रण इति ॥ सूच^१ शास्त्रीकेराख्यातमौप-
मन्यवस्य^१चो ह स्माह बौधायन आतथैव स्लोकाननुमन्त्रये-
ताथैव हि स्लोकानामन्तो^१ भवतीति^१ ॥

I. 5. 5. उत्तरासां दोहन इति ॥ विसृष्टवागनन्वारभ्योत्तरा १०
दोहयेदिति बौधायन^१ आनीयमान^१ एवानु चारमेत वाचं
च यच्छेदिति कात्यः^१ ॥

ib. दुग्धं लभमानस्येति ॥ वत्सापाकरणप्रभृतीन्मन्त्रान्साधये-
दिति बौधायन^१ आसेचनप्रभृतीनि^१ति^१शास्त्रीकिः^१ ॥

I. 5. 8. आतश्चन इति ॥ चतुर्थे सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्म- १५
न्येतेति बौधायन^१सृतीये सुव आनयेद्यावता मूर्च्छयिष्यन्मन्ये-
तेति शास्त्रीकिः^१ ॥

१ Thus Be G Sayana; सङ्गदेवैना H Ben D C; सङ्गदेवैना U.

१ Thus Be; सर्वेषसर्व Bu; सर्वे (once) D C H Ben G U and Sāyana.

१ Thus C H D G (sec. m.) Ben Be; स्लोकानामन्तो Bu G (pr. m.); स्लोकानाचो U; स्लोकानामन्तो Sāyana.

१ Thus H Ben Be D C Sayana (vi); चादिचमाने Sāy.; •वाना Bu D (sec. m.) U (sec. m.).

अग्निहोत्रोच्छेपणमभ्यातनक्रीति ॥ सूत्र५ आसीवेर^१चो
इ आह बौधायनो ऽग्निहोत्रोच्छेपणमानीय हविरातश्चन-
मानयेद्देवमस्योभयमभ्यातनं^२ भवतीति^३ ॥

उदन्वतापिदधातीति ॥ उदन्वतापिधाय सर्वा^४ राशिं
५ परिश्राययेदिति^५ बौधायन^६ उदन्वतापिधाय सिक्रिता अपो
ऽपिदध्यादिति शालीकिः^७ ॥

अग्नीनां परिक्षरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरे^८चो इ
स्माहौपमन्यव उपवसथ एवाग्नीन्यथोत्पन्नं परिक्षणीयादेव^९ हि
ब्राह्मणं भवत्युपास्मिञ्छ्रो^{१०} यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं
१० विद्वानग्निमुपसृणतीति^{११} ॥

अग्रनानग्रन इति ॥ आरथ्यं नापस्वश्रीयादिति बौधा-
यनो^{१२} ऽप एवेति^{१३} शालीकिन^{१४} रिष्टं नापस्वनेत्यौपमन्यवः^{१५} ।

॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

पाणिसंमर्धन इति ॥ उत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्पाणीं संमृजे-
१५ दिति बौधायन^{१६} उत्तरेण गार्हपत्यमिति शालीकिः^{१७} ॥

१ Corrected, *भ्यातनकं all the MSS. (also Sāyana) exc. Be which has *भ्यातनं ।

२ *आयवेदिति Ben H.

३ MSS. (exc. B and Sāyana) insert कृते, which is effaced in D ;
p. TS. I. 6. 7. 3.

४ Thus Ben G D C : आपस्वनेत्य • HU ; आयापस्वनेत्य • Be ; आया-
पस्वनेत्य • Bu. •

- I. 5. 19. अग्नीनां परिस्तरण इति ॥ सूत्रः५ शास्त्रीकेर^१स्थानमौप-
मन्यवस्त्रा^२चो ह स्नाह बौधायनो गार्हपत्यमेवापे पुरस्तात्परि-
स्तृणीयादथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरत^३ एवमेवान्वाहार्थ-
पचनं परिस्तृणीयादेवमाहवनीयमिति^४ ॥
- I. 6. 1. पात्राणां५ सादन इति ॥ सूत्रः५ शास्त्रीकेर^५चो ह स्नाह ५
बौधायन उत्तरेण गार्हपत्यं दृष्टानि सःस्तूर्य^६ तेषु पात्राणि
सादयेदित्युत्तरतो ऽम्यगारस्य पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थ-
माददौतेति राशौतरः^७ ॥
- I. 6. 9. ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणेनाहवनीयमुप-
विशेदिति बौधायनो^८ ॥ व्यवेत्यैव दक्षिणेनाहवनीयमिति १०
शास्त्रीकिः^९ ॥
यजमानस्योपवेशन इति ॥ व्यवेत्य दक्षिणत उपविशेदिति
बौधायनो^{१०} ॥ व्यवेत्यैव दक्षिणत उपविशेदिति शास्त्रीकिः^{११} ॥
- I. 6. 9. पृच्छांथै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} सोम एव
पृच्छाः५ स्तृणीयादिति शास्त्रीकिः^{१३} ॥ १५
- I. 6. 11. पवित्रयोः करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१४} पृच्छायास्तृणा-
नामित्यौपमन्यवो^{१५} ॥ वे^{१६} ऽन्ये^{१७} नुपयुक्ताः कुशाः सुसोषामिति
शास्त्रीकिः^{१८} ॥

१ Thus Be; इच्छाकुषानामि० G (pr. m.) Bu H; इच्छाकुषानामि० U
G (sec. m.); Ben is defective; C corrupt; इच्छाकुषानामि० Sāyaṇa.

२ Thus G (sec. m.) and Sāyaṇa; वैधान्ये the other MSS.

1. स वाचंयमो भवति प्रणीतासु प्रणीयमानास्मा इविष्कृत
इति ॥ अन्तर्हस्येतेषु संपातेषु संभाषेतेति बौधायनो^१
विस्मृष्टवागिति शास्त्रीकिः^१ ॥
1. होहणां व्याख्यान इति ॥ सपहानुतेस्त्राहाकारानित्येक-
मृतेपहानमःस्त्राहाकारानित्येकः^१ सर्वानित्येकं^१ पूर्वः कस्यो
बौधायनस्योत्तराबुभौ शास्त्रीकेरिति^१ ॥
1. दशहोतुर्याख्यान इति ॥ प्रणीताः प्रणीय प्रत्यङ् द्रवन्-
ग्रहोतारं व्याचक्षीतेत्याचार्ये^१र्मुष्टिमेव पक्षीयञ्जित्यौपमन्यवः^१ ॥
2. निर्वपण इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह बौधायनः
१० शकटादेव निर्वपेद्भुरौ व्यभिष्टश्चापपाणिं क्रानेद्विष्णुस्त्रा
क्रमतामिति^१ पुरोडाशीयान्प्रेक्ष्याभिष्टश्चे^१र्त्तनां पक्षेति^१
चिर्यजुषा सक्तूष्णौ सतुरवत्तिनां^१ चिर्यजुषा^१ द्विस्त्र्यणौ
पञ्चावत्तिनां^१ सर्वानेव यजुषेति कात्यः^१ ॥ ५ ॥
पञ्चावत्तस्य प्रक्रमण इति ॥ निर्वपणात्पञ्चावत्तं प्रक्रमेदिति
१५ बौधायनो^१ ऽवदानत इति शास्त्रीकिः^१ प्रदानत इत्यौप-
मन्यवस्य^१तुव्याशादित्यौपमन्यवीपुचः^१ ॥
7. अतिशिष्टानामावपन इति ॥ तङ्कोहे^१ वा पक्षे वावपे-
दिति बौधायनो^१ ऽचैवानामावपेयुरिति शास्त्रीकिः^१ ॥
3. आण्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह

१ कोहे or कोहे all (also the Vivaraṇa and Sāyaṇa): only Bu
कोहे (the Grhyasūtra II. 25 has कोहे वा पक्षे वा) ।

बौधायन औषधस्यान्तं गत्वाञ्च निर्वपेदेवमस्य सह हविर्भिः
प्रोक्ष्यं समत इति ॥

I. 8. 12. परिदान इति ॥ यथानिर्दिष्टं परिददौतेति बौधायनो ॥
ऽथो ह स्माह ग्राहीकिरग्रे हव्यः रक्षस्तेत्येव ब्रूयाद्विष्णो
हव्यः रक्षस्तेति 'पयो' विष्णुर्हि पथसां गोप्ता भवत्यग्नि- ५
रौषधस्येति ॥

I. 8. 13. प्रोक्षणीनामुत्पवन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ निगदन्नेवै-
तामृचं चिदत्पुनुषादिति १ ग्राहीकिः ॥

I. 8. 19. पुरोडाग्नीधानां प्रोक्ष्य इति ॥ अथवाहशः प्रोक्षेदिति
बौधायनो ॥ देवताः समनुद्रुत्य चिरेवेति ग्राहीकिः ॥ १०

I. 9. 2. पाचाणि प्रोक्ष्य इति ॥ सूत्रं ग्राहीकेर ॥ चो ह स्माह
बौधायनः शुभ्रं दैव्याय कर्मणे पाचाणि १ देवयज्याया इति ॥

I. 9. 4. अतिशिष्टानां परिश्रायन इति ॥ एता एव परिश्रयो-
रक्षिति १ बौधायनः ॥ शिक्षिता अप उपरिष्ठादन्याः सः सुर्वी-
तेति ग्राहीकिः ॥ १५

ib. कृष्णाजिनस्यावधवन १ इति ॥ उपनिष्क्रम्याम्यगारादुत्तरे

१ Thus, as often in the Dvaidha, H Be and Sāyaṇa : पुनीषा •
the other MSS.

१ Om. Be.

१ Thus Bu Sāyaṇa ; •ग्राहीकिरग्रे U ; •ग्राहीकिरग्रे C H Be Ben
G ; •ग्राहीकिरग्रे D.

१ Thus (and cp. *infra* XXIII. 4 and 6) G (sec. m.) Be, and the
Sāyaṇa ; •भूय Ben H G (pr. m.) U D C and Sāyaṇa.

ऽपरे ऽवान्तरदेशे कृष्णाजिनमवधुगुणादिति^१ बौधायनो^२
ऽन्तरेवेतां दिशमिति शास्त्रीकिः^३ ।॥

कृष्णाजिनस्यास्तरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽवि-
सृजनेतत्कर्म कुर्यात्कृष्णाजिनावधवनादास्तरणादेवंसुखसूक्ष्मा-
१ धूनादा^१ पुरोडाशीयानामावपनादेवं सुसखावधानादा
शूर्पस्योपोहनादेवमधिवपनादा प्रस्नन्नादेवं कपाक्षोपधानादा
योगाभ्यूहाभ्यामेवं^२ प्रस्तर आ सुचाः^३ सादनादेवमभ्यादानादा
खननादेवमौदुम्न्याभिहोमादेवं दूप आ परिच्ययणादिति^४ ॥
ययोपपादमेवेतामि कर्माणि कुर्यादिति शास्त्रीकिः^५ ।॥ ६ ॥

१० पुरोडाशीयानामावपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ पञ्च
सुष्टीन्पञ्चावप्तिनामावपेदिति शास्त्रीकिः^७ ।॥

दृषदुपले दृषारवेणोच्चैः समान्तीति ॥ सूत्रं बौधा-
नस्य^८ ग्रन्थयैवेति शास्त्रीकिः^९ ।॥

शूर्पस्योपोहन इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^{१०}नो^{११} ह स्माह
१५ बौधायनस्य^{१२} शूर्पस्योपोहेत्समस्तेनैवास्मिन्मन्त्रे पुरोडाशी-
यातुदपेदवर्षदृष्टमसि प्रति त्वा वर्षदृष्टं वेत्तिमिति । ॥

१ •धूनादा• Bu and Sāyana.

२ Thus (•धवनाद•) Be G (sec. m.); •धवननाद• Ben; •धवनाद• Bu; •धूननाद• the other MSS. and Sāyana.

३ Thus C G (sec. m.); योगाभ्यूहाभ्या• Bu; योगान्युहाभ्या• Sāyana;
योगाभ्यूहाभ्या• all the other MSS., but cp. *infra*, p. 19, l. 16.

४ Thus G D C Be; परिच्ययनादि• Bu; परिच्ययनादि• Sāyana; परि-
चादि• U H Ben.

- I. 9. 15. अथोदङ् पर्याष्ट्य पराप्नुनातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥
 यां कां चिद्दिशमभि पर्याष्ट्य पराप्नुनातीति शास्त्रीकिः ॥
- I. 9. 17. तुवाणां गिरसन इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह
 बौधायनो ऽत एव यावन्मात्रासुपस्य कृष्णाजिनस्य ग्रीवात
 स्रपवपेद्रक्षसां भागो ऽधीत्यथोदकसुपस्युग्नेदिति ॥
- I. 10. 8. कृष्णाजिनस्य पुनराक्षरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ॥
 प्राचीनधीवसुत्तरर्चमित्यौपमन्यवः ॥
- I. 10. 17. पेषण इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह बौधायनः
 प्राणाथ लेति प्राचीं श्रोहेदपांमाथ लेति प्रतीचीं व्यानाथ लेति
 तिरचीं कर्षेदय प्राचीं श्रोहेद्दीर्घामनु प्रथितिमायुषे धामिति ॥ १०
 कृष्णाजिने^२ पिष्टाणि प्रस्कन्दयेद्देवो वः सविता क्षिरस्थपाणिः
 प्रतिगृह्णांलिति ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥
- I. 11. 7. नैकचरौ धृष्टेरादानं विद्यते न वज्रञ्चिति शास्त्रीकिर^१-
 चोह स्माह बौधायन^१ आदित एव धृष्टिमाददौत धृष्टिरसि
 ब्रह्म यच्छेति ॥ गार्हपत्यमभिमन्त्रयेतापाग्ने ऽग्निमामादं ॥
 जहौति ॥ निष्कन्यादः^२ सेधेति दक्षिणाङ्गारं गिरस्तेदधान्या-
 श्कल्पयेदा^३ देवयजं वहेति ॥ तेषु चरस्यास्त्रीमधिमन्त्रयेद्ब्रुवाणि
 धृष्टिवीं हृष्टायुर्हृष्ट प्रजां हृष्ट सजातानस्त्रे यजमानाय

१. Thus Bu C G (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyana; all the other MSS. औपमन्यवः ।

२. चान्यं कल्पयेदा G (sec. m.) D C; all the other MSS. have the plural.

पर्युषेत्तथैनां प्रदक्षिणमङ्गारैः पदिचिनुयाच्चिर्दग्धः रथो
निर्दग्धा अरातय इति । स एवमेव सर्वास्तस्मात्तोरधि-
अवेदिति ॥

चक्षुषेभ्य इति ॥ स ह स्माह बौधायन आदित एव
१ धृष्टिमाददीत । सुखादेव भक्षान्माधयेदित्यत्रो ह स्माह
शास्त्रीकिः कपालसंयोजने खलु धृष्टेरादानं भवति । स
कपालान्वेवोपधाखन्धृष्टिमाददीत । पुरोडाशादेव भक्षान्मा-
धयेदिति ॥

कपालानामुपधान इति ॥ सूत्रमाचार्यश्रोत्रो ह स्माहौ-
१० पमन्यवो यथाज्ञायं खल्वस्येवं कपालान्नुपहितानि भवन्ति ।
स एवैषो ऽङ्गाराधिवर्ततो^१ मन्त्रस्तं प्रथमं कपालोपधानानां^१
कुर्वाद्य त्वष्णीमङ्गारमधिवर्तयेदिति ।

एककपाले^१ द्विकपाल इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यदि चैककपालो यदि च द्विकपालः सर्वैरेनं कपालमन्त्रे-
१४ इपदध्यादित्यत्रो ह स्माह शास्त्रीकिर्यथाधिकरणमेव कपाला-
न्युपदध्यात्तु योगाभ्यूहौ गमयेत्तपनमन्त्रं चाच ब्रूयाद्गूणा-
मङ्गिरसां तपसा तप्यस्त तप्येषां तप्यध्वमिति ॥

१ Thus C D Ben G (sec. m.) and Sāyana; •वर्तने U; वर्तन Be
H G (pr. m.).

१ Thus C D H Ben Be G (pr. m.); •धानं Bu U G (sec. m.)
and Sāyana.

१ Thus the vivaraṇa only; •कपालो the MSS.

- I. 12. 3. कपाद्यानां योग इति ॥ सूत्रमाचार्यचोर^१को ह स्माहौप-
मन्यव एतैरेवास्तेतानि मन्त्रैर्युक्तानि वैदपक्षितानि भवन्त्ये-
तरो विमोचनमन्त्र एव स्यादिति ॥
- I. 12. 6. मदन्तीनामधिमयण इति ॥ तिरः पवित्रमप आनीया-
धिमयेदिति बौधायनो^२ यथोपपादमिति शास्त्रीकिः^३ ॥
- I. 12. 11. संघवन^४ इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^५को ह स्माह बौधायनः
प्रणीताभ्यः क्षुवेणोपहत्याप आनयेदेवं^६ मदन्तीभ्यस्तौ उभ-
यीरानीयमानाः प्रतिमन्त्रयेत समापो अद्विरग्मतेति^७ ॥
- I. 12. 17. अभिमर्श इति ॥ स ह^८ स्माह बौधायनो अभिमर्शेदेवै-
कहविरेवं^९ नानाबीजानीत्य^{१०}को ह स्माह शास्त्रीकिः सूत्र- १०
मात्सल्यु अभिमर्शो जायते^{११} नासःसूच्यमानानि हवीःषि
अभिमर्शेकहविः^{१२}को^{१३} हि नानाबीजानां अभिमर्श इति^{१४} ॥
- I. 13. 3. आच्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रः शास्त्रीकेर^{१५}स्यात्^{१६}

१ Thus only G (sec. m.); all the other MSS. (and the viva-
raṇa and Sāyaṇa) संघवन, but cp. Sāyaṇa's remark: संघवनमुदकपिहचोः
संघोजनं । तथा च सूत्रं (cp. I. 12. 16) प्रणीताभिः संघोति ।

२ Thus Bu Be C D G (sec. m.); आनतस्य एवं Ben; आनतस्य एवं
H G (pr. m.) U and Sāyaṇa.

३ Thus H Be Ben and Sāyaṇa; 'देवैकं हविः Bu C D U G (एक-
हविः एकत्रयकं हविः Sāyaṇa).

४ Thus Bu; नैकं हविः को H Ben G U; नैकं हविः को Be; नैकं हविः को
C; नैकं हविः को D; नैकं हविः को Sāyaṇa.

५ cp. xx. 6; 15. 19.

बौधायनश्रौतो व सांख्योपमन्यवः श्रौत्येव वश्वीरुषि परि-
निष्ठायाञ्च निर्वपेदिति ^१ ॥

5. श्राव्यनिगद्यन् ^१ इति ॥ अघनेन गार्हपत्यमाघेभ्यो निगद्ये-
दिति बौधायनो ^२ ऽपेणातिहायेति ^३ ग्राहीकिरुषेण वा
अघनेन वेत्यौपमन्यवः ^४ ॥ ८ ॥

6. स्फुल्ल सञ्ज्ञान ^१ इति ॥ सूचः ग्राहीकिरुषो व साह
बौधायनो य एष ^२ स्फुल्लोदस्यो ^३ मन्त्रसं प्रथमः सञ्ज्ञा-
नानां ^४ कुर्यादथ तृष्णीः स्फुल्लुदस्येदिति ^५ ॥

4. वेद्यै परिरक्षण इति ॥ सूचः ग्राहीकिरुषो व साह
बौधायनः श्रौतिं ^१ प्रथमां परिगृहीयादथ दक्षिणमश्वमयो-
त्तरमिति ^२ पुरस्तादेवेनां प्रदक्षिणं परिगृहीयादित्यौपन्यवः ^३ ॥

^१ Thus (and cp. xxi. 4) Be and the vivaraṇa; श्राव्यश्रौति Ben U H G; श्राव्यश्रानि D C and Sāyaṇa.

^२ Thus Be (and cp. xx. 20, xxi. 4); वेदातिहायेति H Ben C D G (pr. m.) and Sāyaṇa; वेदातिहाय निगद्येदिति G (sec. m.) U (sec. m.); वेदाचरनौद्यं निगद्येदिति Bu.

^३ Thus (*nomen actionis* to संज्ञानि) Bu only; संज्ञान C D G (sec. m.) Ben Be and Sāyaṇa; संज्ञान U (sec. m.) and the vivaraṇa; संज्ञानं G (pr. m.); सञ्ज्ञं H.

^४ एष Ben Be C D G (sec. m.) U (pr. m.); एष H Bu G (pr. m.) U (sec. m.) and Sāyaṇa.

^५ Thus Be Ben C D; दस्ये G Bu and Sāyaṇa; दस्य H.

^६ Thus Sāyaṇa; संज्ञाना Bu; संज्ञानं G (sec. m.), U (sec. m.); संज्ञानां Ben; संज्ञानां C D; संज्ञानां H U (pr. m.) G (pr. m.)
The reading of Be is uncertain. Read सञ्ज्ञानां ?

^७ श्रौती some of the MSS.

- I. 15. 15. योयुपन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ चतुर्थेन योयुपिला
पञ्चमेनोद्गृहीयादिति श्रालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 1. प्रोक्षणीनामासादन इति ॥ स्फ्यस्य वत्तंक्षुपनिनीयासादये-
दिति^१ बौधायनो ^२ ऽनुपनिनीयेवेति श्रालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 5. दध्नावर्हिषोरुपसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तरमिध-
मिति श्रालीकिः ^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- I. 16. 7. वेदपरिवासनेष्विति ॥ पञ्चधा विभज्य क्षुचः संवृजेदिति^१
बौधायनः ^२ समस्तैरेवाङ्गिरभ्याकारमिति श्रालीकिः ^१ ॥
- I. 16. 19. प्राग्निजहरणस्य संमार्जनं इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३
दृषणीः संवृजेदिति^१ श्रालीकिः^२ संवृजेदित्यौपमन्यवः^३ ^१ ॥
- I. 17. 1. सुक्लंमर्जनानामनुप्रहरण इति ॥ सूत्रं श्रालीकेर^४चो
ह स्माह बौधायनो ऽङ्गिरभ्युक्ष्यासंचर उद्वेष्टेदुत्कारे वैवमिध-
संगहनानीति ^१ ॥
- I. 17. 5. पत्नीणां संगहन इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकैका-
मासाः^५ संगृहेदेकैकां गार्हपत्यमौचयेदेकैकामाव्यमवेचये- १५
दित्य^६चो ह स्माह श्रालीकिः सङ्गदेवैनाः सर्वाः संगृहेदेकैकां
गार्हपत्यमौचयेदेकैकामाव्यमवेचयेदित्य^७चो ह स्माहौपमन्यवः

^१ Thus Bu G (sec. m.) and Śāyana; वत्तंक्षुप H C Ben U D G (pr. m.).

^२ संवृजेदिति H Ben (thrico) U, D C (the first time), G (pr. m.); the other MSS. संवृजेदिति ।

^३ एवेकानेवासा Bu G (sec. m.) U (sec. m.).

सकृदेवैनाः सर्वाः संनष्टोत्सृष्टाश्चपक्षमीचयेदेकैकामाव्यमवे-
चयेदित्येकैकामेवासाः सर्वेणसर्वेण कर्मणा परिनिशिष्टेदि-
त्यौपमन्यवौपुचः । ॥

यन्धिकरण इति ॥ अवाचीनपाशमूर्ध्वनिर्मोचनमित्या-
५ चार्थयोर्ध्वपाशमवाचीननिर्मोचनमिति दीर्घवात्स्य एवमिव
हि प्रजाः प्रजायन्त इति । ॥

पथ्यामविद्यमानायामिति ॥ स ह स्माह बौधायनो यज-
मानायतन आसीनो यजमान एवैतास्मान्नाम्निगदेदित्येवो ह
स्माह शास्त्रीकिः पत्नीसंयोजकाः खल्वेते मन्वा दृष्टा भवन्ति ।
१० तस्यामविद्यमानायां नैवैनानाद्रियेतेति । ॥

४ अथैनामाव्यमवेचयतीति ॥ सूत्रं शास्त्रीकिर्येवो ह स्माह
बौधायनः पथ्या तंदवेक्षितमुपयच्छीत तेजो ऽसीत्येन-
च्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्येनदाहवनीये ऽधि-
अयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्येनद्वृत्तोत्तरेण प्रोक्षणीः
१५ सादयित्वावेक्षितोत्पुन्यादाव्यवतीभ्यां प्रोक्षणीरिति । ॥

10. आव्यस्यावेक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य सर्वैरेवावे-
क्षितमाव्यमुत्पुन्यादिति^१ शास्त्रीकिः । ॥

१ Thus all the MSS. exc. Be 115 and U sec. m., which read
•यच्छेत् (•यच्छेत् Sāyaṇa), but infra xxiv. 32 •यच्छेत् ।

२ •वेक्षिता only Sāyaṇa. MSS.: •वेक्षितो, •वेक्षतो or •वेक्षतो ।
All the MSS. and Sāyaṇa and the viv. here and l. 17 पुन्या, U
only both times (sec. m.) and C once •पुनीया ।

३ Thus Bu Be G (pr. m.) U C D; •आव्यमवेक्षितमु Ben H G
(sec. m.) and Sāyaṇa.

I. 19. 1. आग्न्यपराणी^१ यद्वय इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो ऽध्वर्युरे-
 वोभयैर्मन्त्रैर्गृहीथात्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च^२ याजमानैर्धज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^३चो^४ ह स्नाह ग्राह्यीकिरध्वर्युरेवोभये-
 र्मन्त्रैर्गृहीथात्पौरोडाग्निकैश्च याजमानैश्च^२ न याजमानैर्धज-
 मानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^३चो^४ ह स्नाहोपमन्यवो यथापि^५ पौरो-
 डाग्निका मन्त्रा नाभिनिवर्तन्त^६ एवमेवापि याजमाना मन्त्रा
 नाभिनिवर्तयन्ति^७ ॥

I. 19. 13. इभावर्येभ्यः प्रोक्षणे इति ॥ शिखिरेकैकं प्रोक्षेदिति
 बौधायनः^८ सक्तसक्तदिति श्रौतौकिः^९ ॥ १० ॥

I. 19. 16. बर्हिषः प्रोक्षणे इति ॥ सूत्रं ग्राह्यीकेर^{१०}चो^४ ह स्नाह १०
 बौधायनसिद्धिर्द्वे त्वेत्यपाणि प्रोक्षेत्प्रज्ञो ऽन्तरिक्षाय त्वेति
 मथान्युपविश्य पृथिव्यै त्वेति मूत्रानि^{११} स ह क्षुधा पुरस्ता-
 त्प्रत्यक्षं पन्थिं प्रत्युक्ष्यातिप्रिष्टाः प्रोक्षणौर्निनवेद्विषाये
 ओषेरोत्तराये ओषेः क्षुधा पिष्टभ्य ऊर्गम्व बर्हिषज्ञ ऊर्जा
 पृथिवीं गच्छतेति^{१२} ॥

१ Thus Be only; आग्न्यपराणी Bu; आग्न्यानी the other MSS., but
 cp. xx. 23.

२ Most of the MSS. •मन्त्रौदे० ।

३ यथापि Be G (sec. m.); यथाविधि Sāyana; यथा the other MSS.

४ •भिनिवर्तये U Bu G (sec. m.) Sāyana; the other MSS.
 without नि ।

५ Thus C D G (pr. m.) U (pr. m.) Be Ben H; •वर्तन इति Bu G
 (sec. m.) U (sec. m.) and Sāyana.

19. 20. अथ उद्धृत्य इति ॥ अथेकात्मनमुदीचीमुद्धरेदिति
बौधायनो^१ जघनेनात्मनमुदीचीमुद्धरेदिति^२ शास्त्रीकिः^३ ॥
- [20. 1. प्रकरे पवित्रे अपिसृजति यजमाने प्राणापानौ दधामौति
वा तृष्णौ वेति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः प्राचीनेः^४ ॥
- [20. 2. तं यजमानाय वा ब्रह्मणे वा प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः कस्यः
प्राचीनेदत्तरो बौधायनस्य^५ ॥
1. 20. 3. शुक्लस्यायातन^६ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ शुक्लं विलस्य
दक्षिणे वेद्यन्ते स्मृणीयादिति शास्त्रीकिः^८ ॥
1. 20. 7. वेद्यै स्तरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^९ एवैनां प्राची-
१० धातुश्च स्मृणीयादिति शास्त्रीकिः^{१०} ॥
1. 20. 8. परिधीनां परिधान इति ॥ स ह स्मृत् बौधायनो
ऽध्यस्येदक्षिणमुपोद्देदत्तरमित्य^{११} नीकस्य स्मृष्टानेवैनाम्यरिदधा-
दिति शास्त्रीकिः^{१२} ॥
20. 12. अथ सूर्येण पुरस्तात्परिदधातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३}-
१५ हवनोद्यमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेतेति शास्त्रीकिः^{१४} ॥
20. 14. ऊर्ध्वं समिधावादधातीति । सूत्रं बौधायनस्य^{१५} ऊर्ध्वं एवैने
अभ्याधायानतिपातयेदिति^{१६} शास्त्रीकिः^{१७} ॥

१ अतन Bu Be C.

२ शास्त्रीकेः Be Ben H G (sec. m.).

३ Thus H Ben C D G (pr. m.) and Sāyana; •यानुतिपातने• Bu U G (sec. m.); •यानुपातने• Be; the verb seems to be a denominative to अनुतिपात, cf. Sāyana: अनुतिपात आहवनीयादतिपात पातः । ह न कार्यः । अनुतिपातनेत् अनुतिपात पातयेत् ।

- I. 20. 16. विष्टयोः करण इति ॥ सूत्रमाचार्यशोर^१चो ह स्माह दक्षि-
णाकारो राशौतर^२ उभे एवैते वेदि^३ व्यतिषज्येयातामिति ॥
मध्यमाद्भातोरनन्तर्गर्भे^४ स्थातामित्यौपमन्यवः^५ ॥ ११ ॥
दोहनपविषस्यासादन इति ॥ विष्टस्य प्रक्षार आसादये-
दिति बौधायनो^६ ऽविष्टस्यैवेति शालीकिः^७ ॥
- I. 20. 18. सुषा^८ सादन इति ॥ स ह स्माह बौधायन ईषत्प्रत्यव-
हतामिवोपभृत^९ सादयेद्विष्टतीर्थां चैनामवगृहीयादित्य^{१०}चो
ह स्माह शालीकिरनुपूर्वा एवेनाः^{११} सादयेत्^{१२} चोपभृतं
विष्टतीर्थांमवगृहीयादिति^{१३} ॥
- I. 21. 14. हविषासुदाशन इति ॥ अग्नेणानुदासितानि जघनेनोदा- १०
सितानीति^{१४} बौधायनो^{१५} जघनेनानुदासितान्यग्नेणोदासिता-
नीति शालीकिर^{१६}पञ्चेदमित्यौपमन्यवः^{१७} ॥
- I. 21. 20. प्रत्यञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि प्रत्य-

१ रचौतर Sāyaṇa.

२ Effaced in G.

३ Thus Ben II C D G and Sāyaṇa; •रन्तर्गर्भे Bu.

४ प्रत्यवहता° II Ben C D G (pr. m.) U and Sāyaṇa; प्रत्यवहता°
G (sec. m.), प्रत्यवहता° Bu, cp. xxii. 7.

५ Thus Bu G (sec. m.) U and Sāyaṇa; एवेना चासा° Ben H C D
G (pr. m.); एवेना^८ सा° Be.

६ Thus Bu G (sec. m.) I' (sec. m.); •पपवेदित्य Be; •एववेद-

II Ben G (pr. m.) U (pr. m.) and Sāyaṇa; D and C defective;

• cp. xx. 30 s. f., xxii. 15 s. f.

ऋग्वेदं कृष्णं चाग्न्यान्कापालानि चेति ॥ कपालान्येवेति
शास्त्रीकिः । ॥

कपालानामाध्वर्यवे^१ विमोक इति ॥ उदास्य हवींषी-
त्यचाचार्यो^२ विमुञ्चतो^३ ॥ भक्षयन्नेव^४ भक्षाणां पारे कपा-
५ लानि विमुञ्चेदित्यौपमन्यवः । ॥

22. 17. आचाराविति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ भीषू^६ इव^७ यतिवक्तौ^८
स्यातामिति शास्त्रीकिः । ॥

23. 2. संप्रेष इति ॥ अग्नीदग्नीमिति बौधायनो^९ ऽग्निमग्नीदिति
शास्त्रीकिर^{१०} अग्निरग्नीध्री^{११} स्याग्निं चेत्यौपमन्यवः । ॥

23. 10. १० अत्याक्रमण इति ॥ सव्येन प्रदास्यन्नत्याक्रामेदुत्तामुतो
दक्षिणेनेति बौधायनो^{१२} दक्षिणेन प्रदास्यन्नत्याक्रामेदुत्ता-
मुतः सव्येनेति शास्त्रीकिः । ॥

१ Thus only G (sec. m.) Be and the vivaraṇa; •ध्वर्यवो all the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.) and, as it seems, the vivaraṇa; •चार्यवो-
विमुञ्चतो Be G (pr. m.); •चार्यवोविमुञ्चेदभक्षय• the other MSS. and
Sāyaṇa. About the interpunction and the meaning of this dvai-
dham I am uncertain.

३ Thus Bu (which, however, omits इव) and the vivaraṇa only.
which runs: चाभिसुञ्चेन सुवादे प्रवर्तयेत्तभीषू रक्षी; •भिषूयति G
(sec. m.), U (sec. m.); •भिषूयतिवक्तौ C; •भित्तिवक्तौ Ben H;
•भित्तिवक्तौ D; Be corrupt. Sāyaṇa reads चाभिसुतो and com-
ments: चाभितः सुतो वक्तादिसंभित्ये (sic). Read भीषू ?

- I. 24. 1. आश्रावण इति ॥ ओ आश्रयेति बौधायनः^१ आ आश्र-
येति शास्त्रीकः^२ " आश्रयेत्यौपमन्यवः^३ । "
- I. 23. 19. प्रवर इति ॥ सूत्रं शास्त्रीके^४ चो ह स्माह बौधायन
उत्कर ऊर्ध्वाग्रं स्फुटं निहत्य प्रवरं प्रवृत्तीयादचैव^५ च^६
स्फुटमुदखेदपरिष्ठासोपसृष्टेदिति^७ । "
- I. 24. 4. होतुर्वरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यद्यस्य पिता
वाचायै वा व्यायाम्वा होता स्यादुपाश्रयेतेषां गुरुणां
नामानि गृहीयादित्युचैरेव होतुर्नाम गृहीयादिति
शास्त्रीकः^८ । " १२ ॥ चतुर्थः ॥
- I. 24. 13. अभिक्रामं जुहोतीति ॥ स ह स्माह बौधायनः^९ सर्व- १०
षाभिक्रामेत्पञ्चामाहुतीभिः^{१०} स्मरेणोत्तरामुत्तरामाहुतिं व्याय-
सौव्यायसौ जुहुयादिति^{११} पञ्चामेवाभिक्रामं समानवाहुतौ-
जुहुयादिति शास्त्रीकः^{१२} " समानच तिष्ठमाहुतीभिरेवाभि-
क्रामेदित्यौपमन्यवः^{१३} " समानचेव तिष्ठप्रदक्षिणमनुदिशं
हुत्वा मध्ये स्नाहाकारं जुहुयादित्याञ्चौगविः^{१४} ॥ १५

^१ Thus H Ben (U D G (pr. m.) U (pr. m.) Ks. : •दव चेव Be U (sec. m.) Sayana : •दव च Bu G (sec. m.).

^२ •रिद्धावाच चपद्यु Bu G (sec. m.).

^३ The text is given acc. to U (sec. m.) and Sayana. In H Ben D C the words of Baudhāyana are attributed to Sāliki and vice versâ, but cp. the vivaraṇa of I. 16 init., where सर्वेषाभिक्रामेद् is cited as first vikalpa.

^४ The MSS. present sometimes वाहुतिभिः sometimes वाहुतीभिः, cp. xxiv. 3. s.f.

^५ दव before षाभिक्रामेद् om. Bu Be D G (sec. m.).

24. 14. आद्यभागयोर्हाम इति ॥ पूर्वार्धं प्रतिमुखं प्रवाङ्मज्ज-
यादिति बौधायनः ॥ पूर्वार्ध एव प्रवाङ्गिति शाल्वीकिः ॥

24. 17. हविषामवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पूर्वार्धा-
देवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथापराधार्देवमस्य प्रद-
५ क्षिणः हविषामवत्तं भवतीत्युचो ह स्माह शाल्वीकिरपरा-
धार्देवाये प्रथमं मुख्यस्य हविषो ऽवद्येदथ पूर्वार्धार्देवमस्य
प्राक्षः स्थानि हवींषि भवन्तीति ॥ मध्यात्पूर्वार्धात्पश्चार्धा-
त्पश्चावन्तिनामित्यौपमन्यवः १ ॥

आङ्गतौनामाद्यतन इति ॥ स ह स्माह बौधायनश्लोके-
१० वैतान्यादिष्टस्थानानि भवन्त्याज्यभागौ क्षिष्टकृद्ध्येतरा यथाव-
काशं जुहुयादिति ॥ प्रष्टौरेवाङ्गतौर्गृह्यपूर्वार्धं क्षिष्टकृतं जुहु-
यादिति शाल्वीकिः ॥ सुच्यमाक्षारपथमभिजुहुयादित्यौप-
मन्यवो ॥ मध्ये प्रदक्षिणं मण्डलाकारमिति रायीतरः १ ॥

1. 25. 5. उपोऽश्रयाजस्य •करण इति ॥ सूत्रं मौड्गल्याचो ह
१५ स्माह बौधायन औषधस्योपाऽश्रयाजं कुर्यादग्नौषोमीयं पौर्ण-
मास्यां वैष्णवममावास्यायामित्युचो ह स्माह शाल्वीकिराज्य-
स्योपाऽश्रयाजं कुर्यात्सौम्यं पौर्णमास्यां वैष्णवममावास्याया-
मित्युचो ह स्माहौपमन्यव औषधस्यैवोपाऽश्रयाजं कुर्यात्सर-
स्वतः पौर्णमास्याः सरस्वत्या अमावास्यायामित्युभयवैवाज्यस्य

१ Instead of पश्चार्धाद् G (sec. m.) and Sāyana अपराधार्धाद् ।

१ Thus G (sec. m.) D C and Sāyana ; रयीतरः the other MSS. .

वैष्णव^१ इति राघीतरो^२ ॥ ऽचो ह स्मां ह कौणपतमिक्षिदक्ष^३
 स्वादैष्णवस्य स्वात्स्वयं चैव^४. यजमानः प्राञ्जीयादिति^५ ॥

पञ्चमस्यावदानस्याभिवृद्धा^६ इति ॥ सौषधस्याभिवर्धये-
 दिति बौधायन^७ ॥ आज्यस्यैवेति^८ शालीकिः^९ ॥

I. 26. 7. मेचणस्यानुप्रहरण इति ॥ सूचः शालीकेर^{१०}चो ह स्मां ह^{११}
 बौधायनो न मेचणन्यायेन वपाअपणौ अनुप्रहरेदिति^{१२} ॥

I. 26. 15. प्राग्निचस्यावदान इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{१३} परिहरिष्य-
 स्येव^{१४} प्राग्निचमवद्येदिति शालीकिः^{१५} ॥

आज्यद्विष्यन्वाहार्यस्य^{१६} करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
 यनो^{१७} न कुर्यादिति शालीकिः^{१८} ॥ १०

I. 27. 16. अन्वाहार्यस्यावदान^{१९} इति ॥ अयेण यजमानं च ब्रह्माणं च
 पर्वाहृत्य दक्षिणस्थाः ओष्णामावाद्येदिति बौधायनो^{२०} ऽत
 एव दक्षिणस्थाः ओष्णामिति शालीकिः^{२१} ॥ १३ ॥

१ Thus all; r. विष्णव ?

२ Thus (कोषपतमि०) H D C G Be U (pr. m.) and Sayana: कोष-
 पतमि० Ben; कोषपतमि० Bu; कोषपत० U (sec. m.).

३ चैव Bu U (sec. m.) († (sec. m.); चैव all the other MSS. and
 Sāyana.

४ ऽह्या all.

५ Thus Bu Be G (sec. m.); सौषधस्यैवाभिवर्धयेदिति all the other
 MSS. and Sāyana.

६ ऽभिवृद्धि G (sec. m.)

७ सौषध instead of सौषध० H G U C.

८ Thus the vivarapa; ऽस्य वादन the MS

- ib. अन्वाहार्यसोदासनं इति ॥ अयेण सुच उदक्षसुदासये-
दिति बौधायनो " जघनेन सुच उदक्षमिति शालीकिः ^१ ॥
7. 16. हविष्षिष्ठानासुदासन इति ॥ अयेण सुच उदक्षु-
दासयेदिति^१ बौधायनो " जघनेन सुच उदक्षीति^१
शालीकिः ^१
28. 9. अनूयाजानां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " प्रतीची-
रेवैता आहुतीः सः स्वापयेदिति शालीकिः ^१ ॥
28. 10. वाजवत्योर्व्यूहन् इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽस्त्याया
प्रतीचीमुपभृतं^१ प्रत्यूहेदङ्घ्रिष्वेनां^१ सः स्पृशेदित्य^१ चो ह स्माह
१० शालीकिः प्राचीनपुष्करे एवैने विकर्षन्^१ चोपभृतमङ्घ्रिः
सः स्पृशेदिति ^१ ॥
28. 17. प्रस्तरस्य समञ्जनं इति ॥ चिस्त्रिकैकस्यां समञ्ज्या-
दिति बौधायनः " मङ्गलस्यदिति शालीकिः ^१ ॥
29. 3. प्रस्तरस्थानुप्रहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽध्वर्यु-
१५ रेवोभयेर्मन्वेरनुप्रहरेत्यौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च ^१ याज-
मानैर्यजमानो ऽनुमन्वयेतेत्य^१ चो ह स्माह शालीकि-
रध्वर्युरेवोभयेर्मन्वेरनुप्रहरेत्यौरोडाशिकैश्च याजमानैश्च ^१ न
याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्वयेतेत्य^१ चो ह स्माहौपमन्यवो

^१ उदक्षि Sāyaṇa only; उदक्ष U Bu Be G (Ben H D C om. this dvaidham altogether).

१ प्राचीनु Sāyaṇa.

१० तिर्कषन् Bu, कर्षन् H. S.

यथापि^१ पौरोडाशिका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^२ एवमेवापि याज-
माना मन्त्रा नाभिवर्तन्ति^३ । ॥

I. 29. 12. परिधीनामभ्याधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] प्रस्थान^४
एवेनामभ्यादधादिति^५ शास्त्रीकिः ^१ ॥

I. 29. 15. अथेनामभ्यादधादिति^५ शास्त्रीकिः ^१ ॥
प्रस्थानं चैव परिधीनामभ्यादधादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

I. 29. 18. सुचोर्विमोक इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः
शास्त्रीकेः ^१ ॥

I. 30. 2. पत्नीसंयाजेष्वत्विजां परिक्रमण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥]
मर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रामेयुरिति शास्त्रीकिः ^१ ॥ १४ ॥ १०

I. 30. 9. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य [॥] भ्रौवाज्येन
ध्वानेनैव^६ पत्नीः संयाजेदिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

अन्तर्धाय देवानां पत्नीः संयाजेदिति बौधायनो [॥]
अन्तर्धायैवेति शास्त्रीकिः ^१ ॥

पत्नीसंयाजेषु ग्रन्थुवाकस्य करण इति ॥ कुर्यादिति ^{१५}
बौधायनो [॥] न कुर्यादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

1. 32. 5. भ्रुवाद्या आप्यायन्त इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभावेव

१ यथा Bu G (sec. m.): यथापि the other MSS.

२ Without जि (cp. xx. 10: 24. 6) all.

३ प्रस्थाने वैना० Bu U (sec. m.) G (sec. m.): ०ने चैवा० Be; समाना-
देवैना० G D (Sāyaṇa: प्रस्थाने कर्मावसाने समिदयजुर्बोमानकरित्यर्थः)

४ यच om. Bu G (sec. m.) and Sāyaṇa.

ध्रुवाद्याप्याद्येतामध्वर्युष्यं यजमानश्चेत्यध्वर्युरेव ध्रुवामाप्याप्य
समिष्टयजुर्जुड्यादिति शास्त्रीकिः ।

33. 9. समिष्टयजुषो होम इति ॥ सूत्रमाचार्यधोरं^१चो ह स्वाह
गौतमः स्वाहा वाचीति ऊत्वा वर्जिषो धातूनाः संप्रत्यय
ध्रुवाद्याः समव्यानुप्रवृत्त्याभिजुड्यात्स्वाहां वाते धाः
स्वाहेति । ॥ १५ ॥ पञ्चमः ॥

अथातो ऽग्न्याधेयं व्याख्यास्यामः ॥

53. 6. संभारेष्विति ॥ सूत्रं राशीतराणाम^२चो ह स्वाह
बौधायनो नाग्रनिहतं कुर्वीत धोररूपमिति ^३कुर्वीतवाग्र-
१० निहतं^४ न तु सुचकुलायं^५ न ह्येतस्यानुस्था विज्ञायत^६
इति शास्त्रीकिः । ॥

53. 10. पात्राणां करण इति ॥ स ह स्वाह बौधायनस्वस्त-
आसेचनानि कारयेदद्यतः पुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः
सुचः सक्ता भवन्तीत्य^७नो ह स्वाह शास्त्रीकिस्वस्तआसेचनानि
१५ कारयेन्मूलतः पुष्कराण्येवमस्य प्राचीनपुष्कराः^८ सुचः सक्ता
भवन्तीति^९ विज्ञायते तस्मादवाचीनाया वनस्यतयः पृथिवीं
क्षिपन्तीति^{१०} ॥

१ Thus G (sec. m.) and Sāyana; •यायेताम• G G (pr. m.) Ben;
•यायेताम• H; •यायेताम• D; •यायेत• U Be.

२ रशीत• Bu.

३ विद्यत U (sec. m.)

४ Thus G U D C Be; प्रतीचीन• Ben Bu H.

५ Thus (क्षिपन्तीति) Bu U C D G Ben; क्षिपन्तीति Be H.

सुषां प्रमाण इति ॥ बाहुमाचाः सूरिति बौधायनो "
 अरन्निमाचा इति शास्त्रीकिः " प्रादेशमाचा इत्यौपमन्यवः ' ॥
 सुषामाकृतिविकार इति ॥ हस्तोष्ठ्यः^१ सूरिति बौधा-
 यनो " वायवपुष्ठा इति शास्त्रीकिः^२ हस्तपुष्पप्रवेचना^३ इत्यौ-
 पमन्यवः ' ॥

I. 54. 16. अम्बरीषस्य करण इति ॥ उत्तरतो ऽम्यगारस्याम्बरीषं
 कुर्यादिति बौधायनो " यथैवाम्बरीषः स्यात्तद्गच्छेदिति
 शास्त्रीकिः ' ॥

I. 55. 12. अम्यगारस्य परिक्रमः^४ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन "
 उत्तरेणेति शास्त्रीकिः ' ॥

I. 55. 14. रोक्षिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोक्षितं
 स्यादिति^५ शास्त्रीकिः ' ॥

I. 55. 15. ब्रह्मौदनस्य^६ मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्वादिनि बौधा-
 यनस्य^७ शास्त्रीकिः^८ इति^९ शास्त्रीकिः ' ॥

ib. ब्रह्मौदनस्य निर्वपण इति ॥ पविचवता पात्रेण मन्त्रवन्त-^{१०}
 मिति बौधायनो " ऽपविचेण दृष्टीकमिति शास्त्रीकिः ' ॥

^१ हस्तोष्ठ्य Ben H C D Bu G; हस्तोष्ठ्य Be U.

^२ Thus Be Bu G (sec. m.) U (sec. m.); •प्रवेचना H Ben C D G (pr. m.) U (pr. m.).

^३ •कर्मण्य G and U (sec. m.).

^४ कुर्यादिति C D H Ben U.

^५ Here and *infra* the MSS. sometimes ब्रह्मो • sometimes ब्रह्मो ।

^६ Thus Be only; •श्रीकमिति G (sec. m.) Bu; दृष्टीकमिति H Ben U C D G (pr. m.).

I. 56. 4. . ब्रह्मौदनस्य अपण इति ॥ पयसि अपवेदिति बौधायनो "
 ऽस्त्विति शास्त्रीकिः ' ॥

नैवास्मिन्नासिद्धेन निःषिद्धेदिति बौधायनः " काम-
 मस्मिन्नासिद्धेन निःषिद्धेदिति शास्त्रीकिर्विज्ञात^१ त^२
 ५ सूपवन्तमित्यौपमन्यवः ' ॥

56. 6. ब्रह्मौदनस्योपस्तरण इति ॥ सूचं बौधायनस्य " नोप-
 स्तृणीतेति शास्त्रीकिः ' ॥

56. 10 ब्रह्मौदनस्योदासन इति ॥ सूचं बौधायनस्यापि पशुप-
 विज्ञेयुरिति^३ शास्त्रीकिः ' ॥

56. 12. १. ब्रह्मौदनस्योपोहन इति ॥ यज्ञो मोपनमन्ति वा ढष्णी
 वेति ' पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ' ॥

ib. ब्रह्मौदनस्य प्राशन इति ॥ चार्धया एव ब्रह्मौदनं प्राञ्जी-
 युरिति बौधायनो " य एव केच नियतपाना^४ इति कात्या
 ऽनो ह स्माहौपमन्यवो महर्त्विज एव ब्रह्मौदनं प्राञ्जीयुर^५
 १५ ह्येवैते^६ सतानुनम्रिणो भवन्तीति ' ॥

१ Uncertain; विद्यावन्तं U H Ben C D G (pr. m.); विद्याव G (sec. m.); विद्यावन्तं Bu; विद्याव तु पुनं Be.

२ Thus Bu G and U (sec. m.); •पविद्धेरदिति the other MSS.

३ Uncertain; निपाना H Ben G (sec. m.) C D; निपक Be; निपा-
 वन्त Bu; नियतपाना G (pr. m.) U; this seems to be the reading also
 of the vivarāṇa, according to which the meaning is: सवभोजनाः ।

४ •नो Ben H G C and U (pr. m.).

५ After •वे Be ins. प्रवर्त, thus also Ke. in a citation of this
 passage.

- I. 57. 1. समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रः५ श्राद्धीकेर'चो ह'स्माद्
 बौधायनः सकृत्प्राशिते ऽप्रत्यवमृष्टे समिधो ऽभ्यव्यादध्यादि-
 त्य'चो ह'स्माद्दौपमन्यवो ऽचैवैनाः पार्श्वतः समज्य सादयेत्ते
 यदा सर्वं प्राश्नीयुरथेतां पाचौ' निर्णिज्योपस्तौर्यं यत्स्यात्सा-
 माज्यमवशिष्टः५ स्वात्तत्सकृदभ्युक्षीय तेन समिधो ऽभ्यव्या-
 दध्यादिति ' ॥
- I. 57. 13. गोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ' न कुर्या-
 दिति श्राद्धीकिर'पि बह्वोरपि कुर्वीतानु चैतस्य भवेत्पुण्या
 प्रश'चेति कात्यः ' ॥
- I. 57. 15. अरण्योः प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्'चो ह'स्माद्दौप- १०
 मन्यवो ऽपरराच एवास्मा अरणी प्रयच्छेदं ददामौत्येव
 वाचं विसृजेदिति ' ॥
- I. 59. 1. अग्न्यायतनानां परिलेपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्'चो ह'
 स्माद्दौपमन्यवो गार्हपत्यायतनमेवैकं परिस्मिन्नेत्तद्वि विदग्धं
 भवतौति ' ॥ १५
- I. 59. 2. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्'चो ह'स्माद्दौ-
 पमन्यवो गार्हपत्यायतन एवैनाम्बर्वैर्मन्त्रैः परिनिष्ठाय चेधा
 निवपेदिति ' ॥ १६ ॥
- I. 62. 9. इध्नास्य हरण इति ॥ स ह'स्माद् बौधायनो ज्ञातुदग्ने
 प्रथमः५ हरेदथ नाभिदग्ने ऽथ यीवदग्ने ' प्राणाः५सु नातिहरे- २०
 दित्यादिदान एवैता माचा अभिसंपादयेत्प्राणाः५स्वेव नाति-
 हरेदिति श्राद्धीकिः ' ॥

62. 18. संभाराणामाक्रमण इति ॥ सूत्रं^१ शास्त्रीकेर^२ चो ह स्माह
बौधायन एवमेवैतेन पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तेन^३ दक्षिणेन पूर्वपदे-
नोत्तरतः पार्श्वतः^४ संभाराणामाक्रमयेद्यथाहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरञ्जिति^५ ॥
62. 20. ५ अश्वस्य दान इति ॥ अध्वर्यव एतमग्निपदमश्वं^६ दद्यादन्यं
ब्रह्मण इति बौधायन^७ ॥ एतं^८ ब्रह्मणे^९ अन्यमध्वर्यव^{१०} इति
शास्त्रीकिः^१ ॥
63. 1. इक्षस्य निधान इति ॥ सूत्रं^१ बौधायनस्य^२ तूष्णीमेवेष्टं
निदध्यादिति शास्त्रीकिः^३ ॥
63. 13. १० सभावावसथ्ययोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^४ न
कुर्यादिति शास्त्रीकिः^५ ॥
- ib. सभावावसथ्ययोर्विहरण इति ॥ आहवनीयादेवैनौ विहरे-
दिति बौधायनो^६ यामाग्नेरिति शास्त्रीकि^७ निर्मग्न्यौ स्याता-
मित्यौपमन्यवो^८ ॥ ऽचो^९ ह स्माहौपमन्यवौपुत्रः सभायामेव
१५ सभ्यं व्यपदिशेदावसथ आत्रसथीयं पर्वणि^{१०} सैनयो स्थास्त्री-
पाकौ अपचित्वा ब्रह्मणे जुहुयादित्येतदपि न कुर्यादित्या-
ञ्जीगविः^{११} ॥

१ Thus G (sec. m.) D G; एतेन the other MSS.

२ Found only in Be and U (sec. m.).

३ अश्वं given only by Bu and G (sec. m.).

४ एवं instead of एतं Bu; the other MSS. are defective, leaving out एतं ब्रह्मणे ।

५ पचयिष्यन्ति U (sec. m.).

- I. 63. 14. रथचक्रस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बोधायनो^१ न
 कुर्यादिति शास्त्रीकिर^२चो ह स्माहैपमन्यवो रथमेवैत^३
 संयुक्तं^४ प्राप्तं प्रवर्तयेत्तन्मृत्विग्भ्यो दद्यादित्येतदपि न कुर्या-
 दित्याश्वीगविः^५ । ॥
- I. 64. 9. तनूनामनुदेश^१ इति ॥ प्रत्यधीत्यानुदिशेदिति^२ बोधा-
 यनो^३ यास्ते अग्ने घोरास्तनुवस्त्राभिरसु^४ गच्छेत्येव ब्रूया-
 दिति शास्त्रीकिः^५ । ॥
- I. 64. 11. विराजक्रमेष्टिति ॥ सूत्रं बोधायनस्य^१ नर्थ प्रजां मे
 गोपायेत्येव ब्रूयादिति शास्त्रीकिः^२ । ॥
1. 65. 2. पूर्णाहुतौ हवन इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य^१ परिश्रित एव १०
 पूर्णाहुतिं जुहुयादिति शास्त्रीकिः^२ ॥ १७ ॥
- I. 65. 3. पूर्णाहुतौ तृष्णीमग्निहोच इति ॥ सूत्रं^१ रायीतराणा-
 म^२चो ह स्माह बोधायनः पूर्णाहुतिमेव जुहुयात् तृष्णी-
 मग्निहोचमिति^३ तृष्णीमग्निहोचमेव जुहुयात् पूर्णाहुति-
 मिति शास्त्रीकिः^४ । ॥ १५
- I. 66. 3. दग्धहोतुर्याख्यान इति ॥ स ह स्माह बोधायनो यच्च
 कच्च हविर्निर्वण्यन्त्यात्सामिधेनीर्वातुवक्ष्यन्त्याचक्षीतैव तच्च दग्ध-

१ Thus Bu Be G (sec. m.) and Keś.; संयुक्तं U H Ben C D G (pr. m.).

२ १ Thus Bu Ben H G C D; •देशने the vivarapa; •देशेन Be.

३ Thus Bu U (pr. m.); प्रत्याचो H Ben Be C D U (sec. m.).

४ Thus Be Bu U (sec. m.); याद्यान instead of चक्षुं Ben G C D U (pr. m.) H.

होतादमि^१त्येवेतदाम्बाधेयिकेषु^१ तन्मेषु दृष्टं भवतीति
 ग्रासौकिर^१स्मिन्नेवेतदग्नेये ऽष्टाकपाले दृष्टं भवतीत्यौप-
 मन्यवः^१ ॥

तन्मकरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः पञ्चदशसामि-
 ५ धेनीकाः सुवार्चन्नावाव्यभागानुषेदेवता इत्य^१चो ह स्नाह
 ग्रासौकिः सप्तदशसामिधेनीकाः सुवृधन्मन्तावाव्यभागा-
 नुपांशुदेवता इत्य^१चो ह स्नाहौपमन्यव आग्नेये ऽष्टाकपाले
 वार्चन्नावाव्यभागौ स्यातां वृधन्मन्तावैश्राग्नादित्यथो^१ रयि-
 मन्तो^१ पुष्टिमन्तो पवमानहविःषु वीतवन्तावन्वारभोष्या-
 १० मिति^१ ॥

याजमानस्य करण इति ॥ अभीनामं^१ यजिमानं कुर्या-
 दिति बौधायनः ॥ कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
 ग्रासौकिः^१ ॥

१ Thus Bu G U (sec. m.); रद्येवैतद० H; रद्येवैतद० Ben U (pr. m.);
 रद्येवैतद० Be; रद्येवैतद० D C. — आग्नेयाधे० H Ben Be U D G (sec.
 m.); आग्नेयाधे० Bu G (pr. m.).

२ •चोरयिमन्तो C D U (pr. m.) Ben; •चोरयिमन्तो H; •चोरयिमन्तो Be;
 चोरयिमन्तो Bu U (sec. m.). I am uncertain whether रयिमन्तो or
 चयिमिमन्तो is the right reading.

३ Thus Be Ben H C D G and U (pr. m.); वीतवन्ताव० Bu; वृध-
 न्मन्ताव० G and U (sec. m.).

४ अभीनामं Be. The word seems to be absol. to अभिनाममिति ('to
 change accordingly'). Vivarapa: अभिनाममोषिणा, correct per-
 haps •मद्ययिणा ।

- I. 66. 6. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः५ ग्राहीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनः सर्वा एवेता इष्टीर्दक्षिणावतीः कुर्यात्तिस्रस्तिस्र
एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥
- I. 66. 9. तन्मसमास इति ॥ नास्ति तन्मसमास आचार्ययोर्^१चो ह
स्माहोपमन्यव आग्नेयो ऽष्टाकपालो ऽग्नये पवमानाय तत्प्रथमं ५
तन्मस्रं स्यादद्याग्नये पावकायाग्नये शुषये तद्वितीयमग्नेयाग्न-
यादित्यस्रं चरन्तं^१ परीयातामिति ^१ ॥
- I. 67. 15. दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रः५ ग्राहीकेर^१ख्यातं बौधा-
यनश्चो ह स्माहोपमन्यवः सर्वा एवेता इष्टीर्दक्षिणावतीः
कुर्यात्तिस्रस्तिस्रस्तस्र एकैकस्यां दद्यान्मिथुनावुत्तमायामिति ^१ ॥ १०
अनन्वारब्धदर्शपूर्णमासस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो ^१ न कुर्यादिति ग्राहीकिः ^१ ॥
- I. 67. 18. अनन्वारभेष्यामिति ॥ चतुर्होतारः५ सारस्वतौ होमावन्वार-
भेष्टिमित्येतदुपवसथे कुर्यादथेतरदिष्वहनि कुर्यादिति बौधा-
यनश्चतुर्होतारः५ सारस्वतौ होमावित्येतदुपवसथे कुर्यादथे- १५
तरदिष्वहनि कुर्यादिति ग्राहीकिश्चतुर्होतारमेवोपवसथे
कुर्यादथेतरदिष्वहनि कुर्यादित्यौपमन्यवः ^१ सर्वमेवेतदिष्व-
हनि कुर्यादित्यौपमन्यवौपुचः ^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

१ Emended : 'सादित्यचरन्तं परीयातामिति U (sec. m.); 'सादित्यच-
चरन्तचपरियादिति G (sec. m.); 'सादित्यचचतुरन्तं परीयादिति Bu;
•सादित्यचर (or च, चरन्त (or च) परीयातामिति (or परियादिति) the other
MSS.

धेयतः पुनराधेय^१ व्याख्यास्यामः ॥

सर्पराश्रीष्विति ॥ सूत्रः प्राचीनेर^२चो ह स्माह बोधा-
यनः सर्पराश्रिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधातीति तः ऋग्विरा-
धाय सप्तम्योपतिष्ठेतेति ^३ ॥

५ पूर्णाहुत्यै करण इति ॥ कुर्यादिति बोधायनो ^४ न
कुर्यादिति प्राचीनिकः ^५ ॥

तन्त्रकरण इति ॥ सूत्रः प्राचीनेर^६चो ह स्माह बोधा-
यन उभयानि तन्त्राणि कारयेत्पौनराधेयिकानि चान्या-
धेयिकानि चम्रियमष्टाकपात्रं निर्वपेत्तस्यासमुदिते ऽग्न्याधेय-
१० दक्षिणा^७ दद्यादध्याग्रेयं पञ्चकपात्रं ^८ तस्यासमुदिते पुनरा-
धेयदक्षिणा^९ दद्यादध्याग्रेयं चादित्यं ^{१०} च^{११} चर्मयाग्निसादनं^{१२}
पारे^{१३} द्वादशाहस्य तन्त्रं^{१४} इति^{१५} ॥

विभक्तौनां धान इति ॥ सूत्रः प्राचीनेर^{१६}चो ह स्माह
बोधायनः सर्वा^{१७}सर्वान्द्रव्यमुक्त्वा^{१८} यजेतेत्याग्निष्वीर्ज्यचरा^{१९} विभ-
१५ क्तौर्दधादित्यौपमन्यवः ^{२०} ॥

१ पुनराधाय Bu.

२ ऋचि Bu D C.

३ ऋचि Bu U Ben D C.

४ Emended; च is missing both times in B G (sec. m.), the second च is missing in Be D C Ben H U G (pr. m.).

५ परे H Bu Ben D C U G (pr. m.); पारे Be G (sec. m.).

६ इति is missing in all the MSS., which read तन्त्रो; the vivaraṇa runs: द्वादशाहे अवे तन्त्रववौचौति ।

७ Thus Bu G (sec. m.); सर्वाद्रव्यमु the other MSS.

८ Thus Be only; ऋचौद्रव्यं the other MSS.

- I. 70. 12. पुरोडाशस्य परिचोम इति ॥ देवतं परिजुह्वयदिति
बौधायनः " खल्लिष्टकृत्कमिति ग्राक्षीकिः ^१ ॥
- I. 70. 14. खल्लिष्टकृतो निर्वचन इति ॥ खे स्थाने निर्गूयादिति
बौधायनः " खे स्थाने निरुच्य कामं तत ऊर्ध्वं निर्गूयादिति
ग्राक्षीकिर^२चो ह स्माहोपमन्यवः पक्षैतानि खल्लिष्टकृत्स्थानानि ^३
भवन्तीति^४ । तेषु^५ सर्वेषु निर्गूयादिति ^६ ॥
- I. 71. 17. अथापाचताग्नेर्नष्टारणीकस्य चेति ॥ सूचः^७ ग्राक्षीकेर^८चो
ह स्माह बौधायनः कामं नष्टेषु वापचतेषु वाग्निषु नाद्रिषे-
ताम्याधेयमाधानप्रभृति यजमान एवाग्नयो भवन्ति^९ । तस्य
प्राक्षो गार्हपत्यो ऽपानो ऽन्वाहार्यपचनो व्यान आहवनीयः^{१०} ।
कामसुपावरींश्च जुह्वयदिति ^{११} ॥
- I. 72. 3. अग्नीनां विहरण इति ॥ सूचं बौधायनस्त्वाधानप्रभृत्यैवे
ऽजिह्वाः क्षुरिति ग्राक्षीकिः^{१२} ॥
- I. 72. 17. पाचांणां सादन इति ॥ सूचः^{१३} ग्राक्षीकेर^{१४}चो ह स्माह
बौधायनः कूर्चं वा तृणेषु वा पाचाणि सादयेदपसव्यं दाहणं^{१५} ।
दाहं संक्षीयमानं^{१६} भवतीति ^{१७} ॥

^१ G. om. इति ।

^२ खेहः (meaning?) ins. Bu.

^३ Uncertain reading. Bu reads as given in the text; •सर्वं दाहया दाह (sec m.); •सर्वं दाहया दाह (sec. m. दाहया) संक्षीय U; •सर्वा दाहया दाहयाधीय Ben H; •सर्वा दाहया दाहया संक्षीय Be; •पसव्या दाहया दाहयाधीय D C; •पसव्या दाहया दाह संक्षीय G (pr. m.).

दयोर्हेम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि पूर्वा^१
 भेषं नीषादन्तरा^२ प्रायश्चित्तं कुर्वीता^३ यद्यन्तरा^४ भेषं
 नीषादुभयं^५ भेषकृतः^६ स्यादन्यथा प्रायश्चित्तं कुर्वीतेत्य^७चो ह
 स्माह ग्राक्षीकृत्यन्तरा कतरा चिद् भेषं नीषादुभयं^८ भेषकृतः^९
 ५ स्यादन्यथैव ततः प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति^{१०} ॥ १६ ॥

अभिज्वलन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} गार्हपत्यादङ्गारे-
 णाभिज्वाल्या चिः पर्यग्निं कुर्यादिति ग्राक्षीकः^{१२} ॥

वर्त्म कुर्वन्नुदगुदासयतीति ॥ सूत्रः^{१३} ग्राक्षीके^{१४}चो ह
 स्माह बौधायनस्तत्रैव^{१५} चिः प्रतिष्ठापयन्नबोदासयेन्नय इमे
 १० लोका^{१६} एवैव लोकेषु प्रतितिष्ठतीति^{१७} ॥

उज्जयन इति ॥ पूर्णान्वाणो वेति^{१८} पूर्वः कण्ठो बौधा-
 यनस्योत्तरः ग्राक्षीकेः^{१९} ॥

१ पूर्वा G (sec. m.); पूर्वा Be; पर्याया H Ben U C D; पूर्व्या Bu.

२ Emended; नेषादु H Ben U D C; नेषादु Be G (sec. m.).

३ कतरा Be G (sec. m.); कतरा H Ben U C D G (pr. m.);

कतरा Bu.

४ नेषादु H Ben Bu U C D G (pr. m.); नेषादु Be G (sec. m.).

— Thus G (sec. m.); उदभय Bu; उदभये Be; उदभये the other MSS.

५ चोर (चोर, वेरि) कृत Ben H U G (pr. m.) C D.

६ नेषादु Bu U C D G (pr. m.); नेषदु Ben H; नेषादु G (sec. m.) Be. — उदभय (instead of उदभय) H Ben U D C.

७ Thus Bu Be; तत्रतत्रैव Ben G U D C; तत्रतत्र H.

८ Thus (and cp. XX. 22) Bu G and U (sec. m.); हानोति H Ben U Be, G and U (pr. m.); हानोति D.

- I. 73. 20. संमर्श^१ इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभयः संमर्शेद्य
 स्नाहः सुगतं चेति " सुगतमेवेति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 74. 4. अथ जघनेन गार्हपत्यमुपसादयतीति ॥ सूचं बौधायन-
 स्नापिणातिहायेति^२ शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 74. 20. हवन इति ॥ स्नयं श्वेत्य जुहुयादिति बौधायनो^३ ॥
 यद्यस्य पुत्रो वान्मेवासी वासंकर्मिणः^४ स्नात्स दक्षिणत
 आसीनो जुहुयादिति शास्त्रीकिः ' ॥
- ib. आहुत्योर्होम इति ॥ पूर्वापरे जुहुयादिति बौधायनः^५
 प्रष्टौ^६ इति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 75. 8. दिक्षपमृज्य दिनिर्मृजेदिति बौधायनः^७ सक्तदुपमृज्य १०
 दिनिर्मृजेदिति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 76. 2. द्विरङ्गुल्या प्राश्नोदङ् पर्यावृत्य 'प्राचौनदण्डया सुषा
 भचयतीति ॥ सूचं बौधायनस्त्रौदौचौनदण्डया भचयेदिति
 शास्त्रीकिः ' ॥

^१ Thus Bu Be and the vivaraṇa; संमर्शेन H Ben G U D C.

^२ Thus (and cp. XX. 8: 21. 4). Bu G and U (sec. m.)
 •तिचयेति Be; •भिचयेति Ben G (pr. m.); •भिचयेति H U (pr. m)
 D C corrupt.

^३ Thus G U (sec. m.); वासंकर्मिणो Be^१; वासंकर्मिण H; वासंकर्मिण
 Bu; वासंकर्मिण Be; cp. XX. 2: 6. 12.

^४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa; प्राचौ H Ben Be U D C;
 प्राचौ Bu; cp. XX. 13: 29. 11.

निर्णिष्यं सुचं निष्टप्याङ्गिः पूरयितोदगुद्दिशतीति^१
 जघनेन गार्हपत्यमपो निनयतीदमहमग्नौ वैश्वानरे ऽवृतं
 कुक्षोमि स्नाहेत्यचित्यामचिताहुतिमिति वेति ॥ पूर्वः कण्ठो
 बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः । ॥

- ५ आग्निपावमानीभिर्हपस्यान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनः
 संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत आग्निपावमानी-
 भिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विपदाभिरथ श्वो
 भूते यथायथमित्य^२चो ह स्नाह शास्त्रीकिर्यप्राक् सोर्ध्वं चाग्नि-
 पावमानीभ्यस्तेन संवत्सरं यथोपस्थितमाहवनीयमुपस्थाय तत
 १० आग्निपावमानीभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठेताथ गायत्रीभिरथ द्विप-
 दाभिरथ श्वो भूते यथायथमित्य^३वमौपमन्यवो^४ न चास्यात
 ऊर्ध्वमाग्निपावमान्य * आहवनीयमागच्छेयुर्न गार्हपत्य^५
 स्नाध्यायार्था एवास्यात ऊर्ध्वं^६ स्युरिति^७ ॥ आहवनीभिर्हप-
 स्साय भर्तुं वः^८ शक्नेय^९ अह्ना ने मा विगादित्येव ब्रूया-
 १५ दित्याञ्जीगविः^१ ॥

आग्निःञ्विति^२ ॥ स ह स्नाह बौधायन आत्मने प्रथम-

^१ 'उदगुद्दिशतीति' found only in Bu and G (sec. m.). Be and U (sec. m.) have instead वदिर. About the constitution of the text of this dvaidham and its meaning I am uncertain.

^२ All the MSS. exc. G (sec. m.) om. एवम् ।

^३ All the MSS. exc. G. शास्त्रीकिर, which in G is effaced.

^४ Effaced in G.

^५ आहवनीयमि MSS.

माशासीताय जातेभ्यो ऽय तन्मव इत्य॑चो ह स्माह ग्रासी-
 किर्जातेभ्यः प्रथममाशासीतायात्मने ऽय तन्मव इत्य॑चो ह
 स्माहोपमन्यवो ऽजातेष्वेवात्मने॑ च तन्मवे चेति ॥ काममपि
 साद्यप्रातराशासीतेत्यौपमन्यवोपुचः १ ॥ २० ॥

I. 79. 10. पिण्डपितृयज्ञस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायन ४
 आदित एव प्राचीनावीतं कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव
 स्यादाहुतौनाः होमादाहुतौर्होयन्यज्ञोपवीतं कुर्वीत १ स
 यज्ञोपवीत्येव स्यादा सकृदाष्टिन्नस्य स्तरणात्सकृदाष्टिन्नः
 स्तरिष्यप्राचीनावीतं१ कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव स्यादा
 प्राजापत्याद्यै १ यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्ययर्चा गार्हपत्यमुप- १
 तिष्ठेतेत्य॑चो ह स्माह ग्रासीकिरादित एव प्राचीनावीतं
 कुर्वीत १ स प्राचीनावीत्येव स्यादा प्राजापत्याद्यै १ यज्ञोपवीत्येव
 प्राजापत्ययर्चादङ्गेषादिति१ ॥

दृष्णीः१ सकृदत्पूय सकृदोष्य सकृद्विष्कृद्रूपं कुर्या-
 दिति बौधायनः ॥ सकृदेवैनामुफलोहतागृह्णा पविचवत्याः १५
 स्यात्सामोय स्यात्सौपाकः अपथित्वाभिघार्योदस्यमुदामये-
 दिति ग्रासीकिः १ ॥

१ The avagraha given only by G (sec. m.); to the reading
 जातेष्वेव the vivaraṇa also seems to point.

१ सौतेयः H Be.

१ Thus G (sec. m.); •र्चादेषादिति Ben H C D G and U (sec.
 m.); •र्चादेषादिति Bu; •र्चादेषादिति Be U (pr. m.).

१ Effaced in G.

आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नाच
मध्यमामाहुतिं जुहुयान्मेघणमेव तृतीयं स्यादिति
शालीकिः १ ॥

सहदाच्छिन्नस्य स्तरण इति ॥ उपनिष्कन्याम्यगाराहशिणे
५ पूर्वे ऽवान्तरदेशे सहदाच्छिन्नं सृणौद्याहचिणतस्योत्पुनसुप-
निदध्यादिति बौधायनो ॥ ऽन्तरेवैतां दिशमिति शालीकिर्न
चाचोत्पुनसुपनिदध्यादिति १ ॥

पिण्डानां दान इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनः परस्तादेवासुतो ऽर्वाचो ऽपसलेः पिण्डान्दद्या-
१० दिति^२ ॥

आञ्जनाभ्यञ्जने मनसो निज्जव^३ इति ॥ पूर्वः कश्यो
बौधायनस्योत्तरः शालीकेः १ ॥^२

पिण्डानामनुग्रहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनो ऽत्रैवैते पिण्डाः परिशयीरमुष्किष्टा इति भवन्ति
१५ पितृभिर्भञ्जता इति^४ ॥

अतिशिष्टस्य प्राशन इति ॥ स्वयं यजमानः प्राश्नीया-
दिति बौधायनः ॥ पुत्राय वान्तवांसिने वा दद्यादिति

१ पिण्डदद्या• MSS. exc. G (sec. m.).

२ निज्जवन G.

३ No vikālpa is found in the text proper of Baudh.

४ Thus H Ben C D G (pr. m.); भञ्जन्त इति Be; भञ्जन्तस्येति G (sec. m.), भञ्जन्तस्येति Bu.

शास्त्रीकिः " पत्नीं प्राशयेत्प्राशयेषा^१ भवतीत्यौपमन्यवो^२
 ऽग्न्या यावन्माचमवप्राशयेतरदग्नावनुप्रहरेदित्यौपमन्यवी-
 पुचो^३ भस्मोत्कर उदास्य संप्रच्छादयेदित्याञ्जीगविर^४पो^५
 ऽभ्यवहरेदिति मौद्गल्यः^६ ॥ २१ ॥

I. 82. 4. आशयणस्य तन्मसमास इति ॥ नास्ति तन्मसमास^१ ॥
 आशयर्थयोरे^२चो ह स्माहौपमन्यवः सौम्यं^३ निदयायेतराणि
 हवींषि निर्वपेदेवमस्य चक्षुष्यानि^४ हवींषि भवन्तीत्य^५चो ह
 स्माहौपमन्यवीपुचो ऽतिपातादावापिक एव सौम्यः स्यादन्तरेण
 वैश्वदेवं चैककपालं च निर्वपेदित्य^६चो ह स्माह्याञ्जीगविस्त्री-
 ष्येतानि^७ हवींषि भवन्ति^८ चय इमे लोका^९ एष्वेव लोकेषु^{१०}
 प्रतिष्ठति^{११} ऽशमाकेनैवास्य प्रस्तरेणैतदाप्तं भवतीति^{१२} ॥

I. 82. 6. अग्न्यानीनां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पुरस्ता-
 त्स्थितकृतो ऽग्न्यानीरुपजुष्ट्यादिति शास्त्रीकिः^२ ॥

ib. आशयणहविषां अपण इति ॥ पयसि अपयेदिति
 बौधायनो^३ ऽस्त्विति शास्त्रीकिः^४ ॥

१ Thus Ben Be G U D C; प्राजाशेषा Bu; प्राजाशेष H.

२ सं (before प्रच्छाद०) om. H Ben D C U G (pr. m.).

३ इति ins. G and U (sec. m.); but cp. XX. 18: 40. 4.

४ चक्षुं ins. H Ben U C D G (pr. m.).

५ •सुक्ष्माणि Bu D G (sec. m.).

६ Thus (निर्वपेद्) Ben H Be U D C; आपयेद् Bu; effaced in G.

७ Thus without एष, U C D Ben D G (pr. m.) and Ke^६; चोक्षेव-

नास्ति Be Bu G (sec. m.).

बौधायन एककपालस्य^१ करण^१ इति ॥ कुर्यादिति
बौधायनो " न कुर्यादिति शालीकिः " ॥

तन्मकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायनः पञ्चदश-
सामिधेनीकाः स्युर्वर्चन्नावाव्यभागवुच्चैर्देवताः^१ कुर्याद्याज-
५ मानमित्य^२चो^२ ह स्माह शालीकिः सप्तदशसामिधेनीकाः
स्युर्वृधन्मन्नावाव्यभागवुपाऽऽग्नेदेवताः^१ कुर्याद्याजमानमिति^१
॥ २२ ॥ सप्तमः ॥

विपरिधान^३ इति ॥ स ह स्माह बौधायन आहवनीये-
नैकेन विपरिधाय^३ प्रव्रजेत्प्रोच्य पुनरागम्य^४ सर्वैर्मन्त्रैराहव-
१० नीयं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^२चो^२ ह स्माह शालीकिर्यथोपपन्नमेवाग्नि-
भिर्विपरिधाय^३ प्रव्रजेत्प्रोच्य पुनरागम्य^४ सर्वैर्मन्त्रैरेकैकं
प्रत्युपतिष्ठेतेति^१ ॥

अनुपस्थाय प्रव्रजितस्येति ॥ यत्र सरेत्परोक्षं तत एनं
नित्येनोपतिष्ठेतेति बौधायनो " न चेत्सरेत्प्रोच्य^५ पुनरागम्य^४
१५ नित्येनैवेति शालीकिः " ॥

१ कपालकरण H Ben U D C G (pr. m.). •

२ Thus U Be G (sec. m.); the other MSS. या (or य)जमान इति ।

३ विपरिधान and विपरिधाय D C.

४ गम्य Bu Ben H U G D C; •चम्य Be.

५ गम्य Bu and the vivaraṇa; •चम्य Be; •गम्य Ben H G U C; D defective.

६ न चेत्तन्म • Be Bu G and U (sec. m.); न चेत्तन्म • D C.

७ •गम्य U H Ben G D C •

- I. 84. 9. प्रवसयाहुताविति^१ ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि कृतं प्रायश्चित्तं^२ स्यात्ताद्विद्येत तत्र होतुमयं यद्यकृतं^३ स्यात्तत्रैनां^४ जुहुयादित्य^५ चो ह स्माह ग्राह्यीकिर्यं प्रत्यान्नातप्रायश्चित्ता भेषाः^६ स्युस्तान्येव तत्र प्रायश्चित्तानि स्युरयं येऽप्रत्यान्नात-प्रायश्चित्ता भेषाः^७ स्युर्नैनामाद्विद्येतेत्य^८ चो^९ ह स्माहौपमन्यवो यदि चैव कृतं प्रायश्चित्तं^{१०} स्याद्यदि चाकृतं जुहुयादेव तत्र प्रवसयाहुतिमिति^{११} ॥
- I. 84. 15. विराजक्रमेय्यिति ॥ पूर्वः कश्यो बौधायनस्योत्तरः ग्राह्यीकेः^१ ॥
- I. 85. 6. अपामाचमन इति ॥ दिग्मन्त्रेणाप आचामेत्यह्नुष्णी-^{१०} मिति बौधायनः^२ सङ्गमन्त्रेणाप आचामेद्विह्नुष्णीमिति ग्राह्यीकिः^३ ॥
- I. 85. 8. साक्षीकरण इति^४ ॥ स ह स्माह बौधायनः सर्वा एवैता देवताः साक्षिणीः कुर्वीताग्ने व्रतपते^५ व्रतं चरित्यामीत्य^६ श्रिर्वै देवानां व्रतपतिरित्येतदेव^७ नातिसन्ध्येतेति^८ ग्राह्यीकिः^९ ॥ १५
-
- ^१ Thus emended; प्रवसयाहुति (नौ)मिति D C Ben H U (pr. m.); प्रवसादाहुताविति U (sec. m.); प्रवसादाहुताविति G (sec. m.); प्रवसतो-हुताविति Bu.
- ^२ चैता MSS.
- ^३ भेषा MSS.
- ^४ Thus CH Ben G U (pr. m.) D (sec. m.); नैवैनामा Be; नैवेताना Bu D (pr. m.); नैवैनामाना U (sec. m.).
- ^५ साक्षी Bu H and the vivaraṇa (one copy); साक्षि Ben Be C D G U and the vivaraṇa (another copy).
- ^६ Thus Bu Ben U G D C; श्रिवैनामीसमन्ध्येति H; श्रिवैनामि Be.

कपाले गृहे भिक्षे वेति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१चो ह
 स्नाहौपमन्यवो मनो ज्योतिर्जुषतां चयस्त्रिंशत्तन्त्रव इत्येते
 स्नुवाकृती ज्ञत्वाथान्यदपि सृजेद्दर्मा देवाः अयेत्विति ^१ स एष
 मन्त्रो भवति सं त्वा सिञ्चामि यजुषेति ^१ पथो वाण्यं
 ५ वासिष्ठमेतेनैव मन्त्रेण सः सिञ्चेदिति ^१ ॥

आज्यगृहाणां गृहण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो
 ध्वयुरेवोभयैर्मन्त्रैर्द्वौयात्पौरोडाग्निकैश्चाजमानैश्च ^१ याज-
 मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाह शास्त्रीकिरध्वर्यु-
 रेवोभयैर्मन्त्रैर्द्वौयात्पौरोडाग्निकैश्चाजमानैश्च ^१ न याज-
 १० मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाहौपमन्यवो यथापि
 पौरोडाग्निका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
 मन्त्रा नाभिवर्तन्ति ^१ ॥

परिधौनां परिधान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो
 ध्वर्युरेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाग्निकैश्चाजमानैश्च ^१
 १५ याजमानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाह शास्त्रीकिरध्वर्यु-
 रेवोभयैर्मन्त्रैः परिदध्यात्पौरोडाग्निकैश्चाजमानैश्च न याज-
 मानैर्यजमानो ऽनुमन्त्रयेतेत्य^१चो ह स्नाहौपमन्यवो यथापि
 पौरोडाग्निका मन्त्रा नाभिवर्तन्त^१ एवमेवापि याजमाना
 मन्त्रा नाभिवर्तन्ति ^१ ॥

१० समिधोरभाधौयमानयोर्जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
 सर्व एवैषो ऽग्निद्योजनो मन्त्रः स्यादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥ २३ ॥

- I. 88. 8. अथ भर्तुवः सुवरित्यग्निहोचनेताभिर्व्याहृतीभिर्दृषादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्र५ ग्राहीनेर^१चो
ह स्माह बौधायनो यस्यां रात्र्यामादित उपषादयेत्संवत्सरे
पर्यवेते तस्यामुपषाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो ह स्माहौ-
पमन्यवो ऽभ्याकूटः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१ यस्यां ५
रात्र्यामादित उपषादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा रात्रिः
स्यात्तस्यामुपषाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेति^१ ॥
- I. 88. 11. दर्शपूर्णमासावाप्तभमान एताभिर्व्याहृतीभिर्द्विवीक्ष्यासाद-
येदिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्र५ ग्राहीने-
र^१चो ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यामादित आसा- १०
दयेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो
ह स्माहौपमन्यवो ऽभ्याकूटः खल्वस्यैव^१ संवत्सरो भवति^१
यस्यां पौर्णमास्यामादित आसादयेत्संवत्सरे पर्यवेते या
ततः पूर्वा पौर्णमासौ स्यात्तस्यामासाद्य न तत ऊर्ध्व-
माद्रियेतेति^१ ॥ १५
- I. 88. 15. चातुर्मास्यान्याप्तभमान एताभिर्व्याहृतीभिर्द्विवीक्ष्यासादये-
दिति ॥ स एवमेव संवत्सरेसंवत्सर इति सूत्र५ ग्राहीनेर^१चो
ह स्माह बौधायनो यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवद्विवीक्ष्यासादये-

१ एवं (२५५) instead of एवं Be G U C D Bu; the passage is missing in H Ben.

१ एवं Be H Ben U, एवं Bu D G C.

संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां^१ वैश्वदेवहवीऽव्यासाद्य^१ न तत्
 ऊर्ध्वमाद्रियेतेत्य^१चो ह स्माद्यौपमन्यवो ऽभ्याहूढः खल्वस्यैव^१
 संवत्सरो भवति । यस्यां पौर्णमास्यां वैश्वदेवहवीऽव्यासादये-
 त्संवत्सरे पर्यवेते या ततः पूर्वा पौर्णमासी स्नान्तस्याऽऽग्ना-
 ५ सीरीयहवीऽव्यासाद्य न तत् ऊर्ध्वमाद्रियेतेति ।^१

व्याहृतीनां धान इति ॥ पूर्वः कश्यो बौधायनस्योत्तरः
 ग्राहीकेः । ॥

प्राग्नीचे ऽवदीयमाने अपतीति ॥ सूचं^२ मैत्रेयस्याथा-
 चार्थयोः^२ प्राग्नीचे ऽवदीयमाने^२ अपत्यग्निर्मां दुरिष्टात्पातु
 १० सविताश्चाग्नादिति । ॥

यजमानभागे यो मे ऽस्ति दूरे ऽरातीयति तमेतेन
 जेषमिति ॥ सर्व एवैष स्निष्टकृदनुमन्त्रणो मन्त्रः स्यादि-
 त्यौपमन्यवः । ॥

वेदे यजमानं वाचयतीति ॥ सूचः^३ ग्राहीकेर^३चो ह
 १५ स्माह बौधायनो वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽसि वित्ति-

१ In G this passage has been changed in the following way :
 'सादवेदिति च संवत्सरे पर्यवेते तस्यां अग्नासीरीयहवीऽव्यासाद्य ; in U it runs :
 'सादवेत्संवत्सरे पर्यवेते तस्यां पौर्णमास्यां अग्नासीरीयहवीऽव्यासाद्य : possibly G
 and U are right in reading (l. 1) अग्नासीरीय instead of वैश्वदेव ।

२ एवं Ben G.

३ Thus Ba G (sec. m.) ; सूचमाचेवस्याच the other MSS.

रसि विदेधेति ^१ यद्यद्वाहव्यस्याभिधायेतत्तत्^२ नाम गृहीया-
त्तदेवास् सर्वं वृत्त इति ^३ ॥

अथ यदि यजमानः सुरापो वा भवति प्रवसति वेति ॥
य इ स्माह बौधायनः प्रवसतः प्रस्तरेषेवास् सह यजमान-
भागमनुप्रहरेद्वायै वाज्येन पर्युपक्षीर्य जुह्वामवधाय जुह- ५
यात्प्रस्तरभृत्^४ यजमानभागो गच्छतीत्य^५ जो^६ इ स्माह
शास्त्रीकिरादित एव न सुरापेण सः सृज्येत^७ य सेत्सः सृज्येत
मन्त्रानु हेनं वाचयेत्किमु भवान् भवयेदिति^८ " भवयेद्यैव
भवानित्यौपमन्यवः ^९ ॥

I. 93. 7. आदित्यस्योपज्ञान इति ॥ उपनिष्कन्याम्यगारादादित्य- १०

सुपतिष्ठेतेति बौधायनो " जैव तिष्ठन्ति शास्त्रीकिः ^१ ॥

पौरुषमास्यासुपवेषस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^२
न कुर्यादिति शास्त्रीकिः ^३ ॥

I. 94. 9. व्रतविचर्ग इति ॥ मन्त्रेणाप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विस्मृजे-
तेति^४ बौधायनश्च^५ णीमप आचम्य मन्त्रेण व्रतं विस्मृजेतेति १५
शास्त्रीकिश्च^६ पवेषेण चरित्वा व्रतं विस्मृजेतेत्यौपमन्यवः ^७ ॥

१ बहु twice in Bu G (sec. m.), once in the other MSS.

२ पृथं U Bu G (sec. m.); भान Ben H C D G (pr. m.); Be uncertain.

३ जुह्वती G (sec. m.).

४ भवानभव Bu, भवानभव Be.

५ Here and *infra* only Be has the medium, the other MSS. have the active.

जज्ञस्य पुनरास्तमं जपतीति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतसूत्र-
मेवेतेन यजुषोपनिषेतेति शास्त्रीकिः ^१ ॥ २४ ॥ अष्टमः ॥

अथातः पशुवन्धं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनः सोपवसथा इष्टिपशुवन्धा इति ^२
५ सोपवसथा^१ वा^१ सद्योयज्ञा^१ वेति^१ शास्त्रीकिः ^१ ॥

इष्टिकरण इति ॥ पशौपशवेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजे-
तेति बौधायनो ^२ बभ्रुकृष्णं चैवैतदजवशायां^१ च इष्टं
भवतीति शास्त्रीकिः ^१ ॥

स्फो यूपो भवतीति ॥ स्फप्रकार^१ एवायं सवाकवान्यूपो
१० भवतीति बौधायनो ^२ ॥ स्फ^३ एवायमन्यगारिको ऽसवालो
यूपः सादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

विग्राहो यूपो भवतीति ॥ अर्ध^३ रश्नाकासाह^३ ग्राहो
चतुरश्रे चतुरश्रसवालो^१ सातामयेतरो ऽष्टाश्रिर्धूपः सादिति

^१ Thus G (sec. m.) and Bu (the last MS. reading, however, *यज्ञो); सोपवसथासद्योयज्ञाचेति Ben U D C; सोपवसथासद्योयज्ञाचेति H; सोपवसथोः सद्योयज्ञाचेति Be; cp. Rudradatta on Āp. VII. 6. 3.

^२ *इजवशा• Bu^१ G (pr. m.); *इजावशा• Ben U C D G (sec. m.); *इजवशा• Be; *इजावशा• H.

^३ स्फाकार G D, स्फकार C.

^४ Thus Be (without, however, the avagraha); *धावन (or वः) MSS. the other MSS.

^५ *वासाह MSS.

^६ Thus Be; चतुरश्रेरसवालो H; चतुरश्रे (वे)सवालो the other MSS.

बौधायनः " ग्राखेवेथमचपासा स्थादयेतरो ऽष्टाभिर्यूपः
स्थादिति ग्राखीकिः ' ॥

I. 107. 6. सकुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " ग्रीहीणामपि
कुप्यादिति ग्राखीकिः ' ॥

I. 107. 8. षडुतोर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव षडुतारं ५
जुज्यादिति ग्राखीकिः ' ॥

I. 107. 10. यूपाज्ज्यै हवन इति ॥ सूत्रं ग्राखीकेर'चो ह स्माह
बौधायन आख्यं चारणी चादाय यूपस्थान्तिके ऽग्निं मथित्वा
यूपाज्जतिं जुज्यादिति ' ॥

I. 108. 4. आग्रस्यनस्याभिषोम इति ॥ सूत्रं ग्राखीकेर'चो ह स्माह १०
बौधायन एवमेव जुज्यामन्तर्धाथ हिरण्यमभिजुज्यादनस्यते
गतवत्प्रो विरोह स्थाहेति ' सहस्रवत्प्रो वि वथ ५ दहे-
मेत्यात्मानं प्रत्यभिमृशीताथोदक ५ स्पृशेदिति ' ॥

I. 108. 12. यूपस्थावाहन इति ॥ यः प्राङ् वोदङ् वा पथेत तमावा-
हयेदिति बौधायनो " यां कां चिद्दिग्गमभि पथेताव्यापक- १५
सेत्स्थादावाहयेदेवेति ग्राखीकिः ' ॥

I. 108. 13. वेधे करण इति । सूत्रमौपमन्यवोपुचस्थोचो ह स्माह
बौधायनो रथसंमिता स्थाद्रथाक्षेण पश्चान्तिरसौ रथेषया

१ Thus (and cp. Vol. I, p. 108, 7, medium!) Bu G (sec. m.);
•चरती• Be; •चवेदि• the other MSS.

१ यांकांचिदिग्गमं G (sec. m.).

प्राची. रथयुगेन^१ पुरस्तात्तिरस्त्युत्तरयुगेनोत्तरनाभिरिति^२ ।
 चंचुर्निमिता वा स्यात्सर्वतो वा दशपदा विराट्संपन्नेति^३
 शालीकिः^४ ॥ २५ ॥

वात्सालस्य परिलेखन इति ॥ सूत्रः शालीकेर^५चो ह
 स्माह बौधायन एवमेव परिलिखन्वाह्यतः^६ पुरस्ताच्चोत्तरत-
 स्ताल्लिखेदिति । ॥

लोकाग्नीनां हरण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^५चो ह
 स्माह बौधायन उत्तरवेद्यामाग्नौभ्रमुपवेश^७ ततो लोकाग्नी-
 न्हरेदित्युद्देशादेव लोकाग्नीन्हरेदित्यौपमन्यवः^८ ॥

1. १०. उत्तरवेद्यै परिमाण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^५चो ह स्माह
 बौधायनो रथसंमितायामेव धौरेयग्रन्थया परिमिमौत^९ ।
 नाच मध्यमा वेदिर्भक्तौति^{१०} ॥ .

आख्यातं यूपावटस्य परिलेखनम् ॥

१. एतेषु Bu.

२. उत्तरयुगेन all the MSS. (exc. U sec. m.) and the vivaraṇa.

३. Thus G; विराट्संपन्नेति U (sec. m.); विराट्संपन्नेति H Ben D Be
 CU (pr. m.); विराट्संपन्नेति Bu.

४. Thus Be DC; *लिखन्वाह्यतः H; *लिखन्वाह्यतः Ben; *लिखन्वाह्यतः
 Bu; *लिखन्वाह्यतः G (sec. m.) U.

५. Thus Bu and a bhāṣya in the Bombay MS. class I B 5; *भ्रमु-
 पवेश Be; *भ्रमुपवेश Ben HUDC; *भ्रमुपवेश G.

६. Thus Bu G (pr. m.); *निमिता the other MSS.

- I. 110. 1. उत्तरवेद्या अलंकरण^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^२ पूर्व-
द्युरेवोत्तरनाभिं परिनिस्त्रिष्टेदिति शाल्वीकिः^३ ॥
- I. 110. 13. स्फोनाग्रौधो निग्नन्वेति होतुः पदानीति ॥ सूत्रं
शाल्वीकेर^४चो ह स्माह बौधायनः पदात्पदं पाऽसुनुपसऽहत्य^५
तानुत्तरेणोत्तरनाभिमतिकिरेदिति^६ ॥
- I. 110. 16. उत्तरवेद्ये प्रोक्षण इति ॥ सूत्रं शाल्वीकेर^७चो ह स्माह
बौधायनो मन्त्रानुदिशं चैनां प्रोक्षेन्मन्त्रानुलोकं चेति । ॥
- I. 110. 20. अतिशिष्टानां निनयन इति ॥ वेद्ये दक्षिणेऽऽद्ये निनये-
दिति बौधायन^८ उत्तरवेद्या इति शाल्वीकी^९ रथसंमि-
ताथामेव दक्षिणमऽस्यसुपनिनयेदित्यौपमन्यवः^{१०} ॥
- I. 111. 1. उत्तरवेद्ये व्याघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} प्रत्य-
नीकेज्जेनां^{१२} व्याघारयेदिति शाल्वीकिर^{१३}त्तयैव व्याघारयन्मध्ये
ऊत्वोत्तरमऽस्यमभिजुहुयादित्यौपमन्यवः^{१४} ॥
- I. 111. 11. दधस्य निधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ दध्नीमेवेधं
निदध्यादिति शाल्वीकिः^{१५} ॥
- I. 111. 14. अश्वराज्जतीनाऽहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१६} चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शाल्वीकिः^{१७} ॥
- I. 112. 11. वृषदाज्यग्रहण्ये संमार्जनसादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१८}

१. ०कार Bu. Be.

२. नमपचस्य Be; नमपचस्य GU (sec. m.); नमपचस्य Bu H Ben U (pr. m.) DC.

३. दध्नीमेवे. Bu Ben HC; दध्नीमेवे. Be; दध्नीमेवे. D; दध्नीमेवे. GU, the vivarapa and the bhāṣya.

क्षभेतौपश्चते^१ संमार्जनं वादने इति श्रालौकि^२र्न संव्यवेदि-
त्यौपमन्यवः^३ ॥

पृषदाज्यस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ हृदयान्तेन
गृहीयादिति श्रालौकिः^५ "संस्तृज्याज्यं च दधि चैतैः पञ्च-
५ भिर्गृहीयादित्यौपमन्यवो^६ " इति च स्मार्तौपमन्यवीपुत्रस्त्रिणी^७
द्विरुपस्तोत्रं सर्वैर्मन्त्रैर्दधानीय तूष्णीं द्विरभिचारयेदिति^८ ॥

पृषदाज्यस्य प्रायश्चित्तकरण इति ॥ ग्रहणादद्याचरणा-
दचैवास्य^९ प्रायश्चित्तं कुर्वीतेति बौधायनः^{१०} "वादनादद्या-
चरणादचैवेति^{११} श्रालौकि^{१२}र्न तु दृषितमाच^{१३} इत्यौपमन्यवः^{१४} ॥

१०. यूपस्य प्रक्षालन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१५} तूष्णीमेव
यूपं प्रक्षालयेदिति श्रालौकिः^{१६} ॥

यूपस्य प्रोक्षण इति ॥ स ह स्मार्त बौधायनः स्मरग्रनं
नैवाचरणदण्डं यूपशकलं^{१७} द्विरण्यमुदपात्रमित्येतत्संनिधाय
यूपं प्रोक्षेदित्येवं यूपेन यूपसंयोजनानि प्रोक्षेत्पशुना पश-
१५ संयोजनानीति श्रालौकिः^{१८} ॥

१. Thus the *vivarāṇa*; *तोपश्चते Bu; तौपश्चतः the other MSS.;
cp. Kāty. V. 4. 28.

२. Or are we to write <दद्याचरणा>? The meaning of this passage
is not clear to me.

३. चक्ष effaced in G.

४. Meaning and reading uncertain; दृषतिमाच इ० G (acc. m.) and
the *bhāṣya*; दृषतिमाचे the *vivarāṇa*; दृषतिमाच इ० Bu; दृषतिमाच इ०
Be; पवित्रमाचनि० Ben HCDG (pr. m.); पतिनमाच० U.

- I. 113. 18. यूपस्य परिक्रमण^१ इति ॥ दक्षिणेनेति बौधायन^२ ।
उत्तरेणेति शास्त्रीकिः^३ ॥
- I. 114. 2. यूपस्याञ्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्निष्ठामेवेति
शास्त्रीकिः^४ ॥
उदपात्रस्थोपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति^५
बौधायनो^६ यथोपपादमिति शास्त्रीकिः^७ ॥
- I. 114. 16. यूपस्य परित्ययण इति ॥ चिरेव मन्त्रं ब्रूयात्तिः कर्मा-
वर्तयेदिति बौधायनः^८ सक्तदेव मन्त्रं ब्रूयात्सक्तकर्म^९ इति^{१०}
शास्त्रीकिः^{११} ॥
- ib. नाभिदन्त्रे परित्ययतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} मध्यदेश^{१३} १०
इति शास्त्रीकिः^{१४} ॥ २६ ॥
- I. 114. 21. स्मरोरवगूहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्याग्निष्ठां प्रतीति
शास्त्रीकिः^{१५} ॥
- I. 115. 2. पशोऽपाकरण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्यात्रो ह साह
बौधायन एवमेवोपाकुर्यान्न तु जोषयेदिति^{१६} जोषयेच्चैव जुहु-^{१७}
याचोपाकरणायेति शास्त्रीकिर^{१८}त्रो ह साहौपमन्यव एवमेवेनं
पुरस्तात्प्रत्यगावृत्तं^{१९} दर्हिर्भां च स्रजशाखाया वाभिसेधेदेतस्यां^{२०}
च स्रजशाखायाऽहदयं निधायवचेदिति^{२१} ॥

^१ Thus Ben HDUG (pr. m.) and the vivarapa; •क्राम G (sec. m.); •क्राम Bu Bo.

^२ ब्रूयात्तिः कर्मति G (sec. m.)

^३ Thus DGU: •वर्त Bu; •वर्त the other MSS.

^४ Thus H Ben DCB G (pr. m.) and the vivarapa; •भिषेधेदे•

G (sec. m.); •भिषेधेदे• U; B has a lacuna.

अरण्योः समञ्जन इति ॥ सूचः५ शालीकेर'पो इ काह
बौधायनो ऽग्नेर्जनिचमसीति शकलमाददीत' वृषणौ स
इति दूर्व' वा शकले वा १निदध्यादुर्व'स्यौत्थधरारणिमा-
ददीत' पुच्छरवा इत्युत्तरारणिमयेने आण्युसाख्याः समन्य'
५ दृतेनाक्ते वृषणं दधातामिति समवदध्यादिति' ॥

पशुरगनाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बौधा-
यनस्य'णीमिति शालीकिः' ॥

पशोरभिधान इति ॥ सूचं बौधायनस्य' जीवायामेवा-
भिदध्यादिति' शालीकिः' ॥

३. १० पशोर्नियोजन इति ॥ सूचं बौधायनस्य' घूप एव पशं
नियुञ्ज्यादिति शालीकिः' ॥

पशोः प्रोक्षण इति ॥ वृषणौ५ संस्कृताभिरङ्गिः प्रोक्षे-
दिति बौधायनः' कमण्डलुभिरिति' शालीकिः' ॥

७. पशोः समञ्जन इति ॥ सूचः५ शालीकेर'पो इ काह
१५ बौधायनो ललाटे सूचं प्रतिष्ठाप्यामुष्किन्दकर्वदा दक्षिणायै
ओषेरिति' ॥

१ सूचं Be Ben U (pr. m.).

२ वानुनिदध्या० Be U (sec. m.).

३ Thus HD; समन्य U Ben; सन्य C; समन्याद् Be; समन्य Bu

G (sec. m.).

४ Thus G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; जीवायामेवमभि० the other MSS.

५ Thus D Bu; कमण्डलुभि० GUC (sec. m.); वानंलुभि० the other MSS.

स्वरग्रन्थोत्पादन इति ॥ यूपः स्वरग्रन्थमुत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति ग्राक्षीकिस्तन्मिथ्यौपमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवौपुचः ॥ २७ ॥ नवमः ॥

- I. 116. 13. अत्याश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " सोम एवात्या-
श्रावयेदिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- I. 117. 2. पशोः समञ्जन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यथा^१
समञ्जान्^२ तथा^३ विशस्त्रान्^३ त्वेतथा^३ श्रुतस्यावयेदिति " यथोप-
पादमिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- I. 117. 4. पशोः पर्यग्निकरण इति ॥ महशामित्रं पर्यग्निं कुर्या-
दिति बौधायनो " यदन्यष्कामित्रादिति ग्राक्षीकिः " पशुं १०
चाज्यानि चेति राथीतरः " पशुमेवेत्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 117. 6. अपाव्यानाः होम इति ॥ स ह स्माह बौधायन एकं
प्रथमे पर्यागे जुहुयाद्दे मध्यमे द्वे उत्तमे इति " यथोप-
पादमिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- I. 117. 12. उपप्रैषाश्रावण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाश्रावये- १५
दिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- I. 117. 17. पशोर्निहनन इति ॥ प्रतीचौनशिरसमुदौचौनपादमिति

^१ यथा and तथा (instead of यथा and तथा) some of the MSS,

^२ समञ्जानया Bu.

^३ विशस्त्रा० all; विशसनं न कुर्यात् the vivarapa; cp. Ap. VII. 14.

13 and Bhāradvāja VI. 11: या चक्ष्मा धारा तथा पशून् समनक्ति तथैव

इतिवः श्रुतस्यावयवौनत्वा विशक्ति यथाकाली विशसन इत्यपरम् ।

बौधायन " उदीचीनग्निरसं प्रतोचीनपादमिति शालीकिः "
 प्राचीनग्निरसमुदीचीनपादमित्यौपमन्यवः ' ॥

पशुरगनाया उदसन इति ॥ चात्वाले रगनामुदखेदिति
 बौधायनो " ऽङ्गिरभ्युत्थासंचर^१ इति शालीकिः ' ॥

५ पत्न्या उदानयन इति ॥ सूचः शालीकेर^२ चो ह स्माह
 बौधायनो ऽनर्वा प्रेक्षीत्येनां प्रणयेदथेनामादित्यमुदीक्ष्यानर्वा
 प्रेक्षीत्येव प्रणयेदिति ' ॥

अपामवेक्षण इति ॥ उपरिष्ठाच्चात्वाल्लस्यावेक्षयेदिति
 बौधायनः ' पार्श्वतः पशोरिति शालीकिः ' ॥

१० बर्हिषः समञ्जन इति ॥ सूचः शालीकेर^२ चो ह स्माह
 बौधायनस्तथाक्तमेवेतरस्यादितरत एवैनदक्त्वा निरस्तेद्रक्षसां
 भागो ऽवीत्योदकः शृण्वेदिति ' ॥ २८ ॥

वपायाः प्रदान इति ॥ आज्यसंवा वा स्युर्हिरण्यं वा^३
 द्वितीये चतुर्थे चेति " पूर्वः कत्पो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः ' ॥

१५ पशुपुरोडाशस्य निर्वपण इति ॥ सूचः बौधायनस्य "
 पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपेदिति शालीकिः ' ॥

पशोः प्रस्थावन इति ॥ हृदयजिह्वे^४ प्रस्थावयेदिति
 बौधायनो " हृदयमेवेति शालीकिः ' ॥

१ हिरभ्युत्था H Ben DCG (pr. m.).

२ Found only in G and U (sec. m.) and the vivaraṇa; cp. also
 Rudradatta on Āp. VII. 20. 9.

३ हृदयं जिह्वे Bu G and U (sec. m.) Keś.; हृदयं जिह्वे U (pr. m.);
 हृदयजिह्वे D.

- I. 121. 10. हृदयस्य अपण इति ॥ सूत्रं^१ ग्राहीकेर^२चो ह स्माह
बौधायनः शूलपाकमेवेन^३पथेदे^४देव हृदयशूलं परिनिक्षिप्तं-
दुपरिष्ठाच्च मन्त्रेणोपसृष्टेदिति^५ । ॥
- I. 121. 13. पशुपुरोडाशस्येडाया अवदान इति ॥ सूत्रं^१ ग्राहीकेर^२चो
ह स्माह बौधायनो निरवदायैवास्य स्निष्टकृतमिडामवधेदेव^३ ।
सवनीयानामिति^४ ॥
- I. 122. 2. हृत्सूत्रस्य करण इति ॥ सूत्रं^१ बौधायनस्य^२ बर्हिष्येन
अथग्राह्याया^३ हृदयं निधायावधेदिति ग्राहीकिः^४ । ॥
- I. 122. 3. पशोः संवदन इति ॥ सूत्रं^१ ग्राहीकेर^२चो ह स्माह
बौधायनः^३ पृश्नाभिकामेत्यूषा^४ मा पशुपाः पालिति^५ द्वितीयं १०
पृश्नाभिकामेत्यूषा^६ मा प्रपथे पालिति^७ तृतीयं पृश्नाभिकामे-
त्यूषा^८ माधिपतिः पालिति^९ । ॥
- I. 122. 9. पशोरभिचारण इति ॥ सूत्रं^१ बौधायनस्य^२ पृषदाज्येन
हृदयमभिचार्याज्येनेतरास्यभिचारयेदिति ग्राहीकिः^३ । ॥
पशोरासादन इति ॥ पश्वोपासादधेदिति बौधायन- १५
सूत्रोमिति ग्राहीकिः^४ । ॥
- I. 122. 17. पशोरवदान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो हृदयस्य

१ संवेद्योपाद्यः († (sec. m.) U Bu; संवेद्योपा (पः) द्युः Be G (pr. m.)
DC Ben H (मन्त्रेणोपसृष्टं नन्व the vivaraṇa).

२ प्रथमं ins. DC.

३ Thus Bu G (sec. m.); •निकामे U Be Ben H; •निष्कामे DC,

but cp. Āp. VII. 28. 6 अभिप्रवर्तति with Rudradatta's remark.

जिज्ञाया वक्ष्य इत्येतेषामेवानुपूर्वमवद्येत्तृतीयं^१ चाभावदानं
पञ्चावत्तिनां कुर्यादित्य^२चो ह स्माह शास्त्रीकिः सर्वेषामे-
वानुपूर्वमवद्येत् चाप तृतीयमवदानं पञ्चावत्तिनां कुर्या-
दिति^३ ॥ २६ ॥

५ पशोः संमर्शन इति ॥ स ह स्माह^४ बौधायन उभ-
यानि^५ संमृशेद्येभ्यश्चावद्येत्सुगगतानि चेति^६ सुगगतान्येवेति
शास्त्रीकिः^७ ॥

कुम्भतः श्रौणातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८ समक्षेनेवाद्य
पार्श्वेन वसाहोमः^९ श्रौणीयादिति^{१०} शास्त्रीकिः^{११} ॥

१० पशोः प्रतिपरिहरण इति ॥ प्रतिपरिहरेदिति^{१२} बौधा-
यनो^{१३} न प्रतिपरिहरेदिति शास्त्रीकिः^{१४} ॥

अत्याक्रमण इति^{१५} ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१६} जघनेनोत्तर-
वेदिं परिक्रम्याश्चावद्येदिति शास्त्रीकिः^{१७} ॥

दिशां प्रतीज्याया^{१८} इति ॥ सूत्रः^{१९} शास्त्रीकेर^{२०}चो ह स्माह
१५ बौधायनः पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतिपद्येद्दिशे
स्वाहेति^{२१} जलोपतिष्ठेत्^{२२} स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्य इति^{२३} ॥

१ एतेषाश् Bu G (sec. m.); एषाश् the other MSS.

२ Thus Bu G (sec. m.); सर्वादि the other MSS.

३ श्रौणीयादिति Bu; श्रौणातीति the other MSS.

४—६ The words प्रतिपरि... क्रमण इति left out by all the MSS.
exc. Bu and G and U (sec. m.).

५ तिष्ठते MSS.

- I. 124. 7. वनस्यतेस्यया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " वृषदाव्या-
चतुर्गृहीतेन चरेदिति ग्राक्षीकिः^१ ॥
- I. 124. 13. वनिष्ठोराधान इति ॥ षड्वत्तः संपादयेदिति बौधा-
यनः " सकसमेवेति ग्राक्षीकिः^१ ॥
- I. 124. 18. औपयजेष्विति ॥ सूत्रः ग्राक्षीकेर^१चो ह आह बौधायनः^२
आहवनीयादेवोदीचो ऽङ्गाराभिर्वर्त्यं तेषूपयष्टोपयजेदिति^३ ॥
- I. 125. 2. गुदहतीय इति ॥ एकादशधा हलोपयष्टोपयजेदिति
बौधायनो " ऽपच्छेदमिति^१ ग्राक्षीकिः " समस्तमेवेनमनु-
प्रहृत्य^२ सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्यवः^३ ॥
- I. 125. 4. अथ बर्हिषि हस्तौ निमाष्टीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४पो १०
ऽप्यस्मा^१ अचानयेयुरिति^२ ग्राक्षीकिः^३ ॥ ३० ॥
- I. 125. 6. खरोहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ चतुर्गृहीते ऽवधाय
जुञ्ज्यादिति ग्राक्षीकिः^१ ॥
- I. 125. 10. पत्नीनां संयाजन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ज्येनैव^२
पत्नीः संयाजयेदिति ग्राक्षीकिः^३ ॥

१५

१ •अच्छेदमिति Ben, with ष the other MSS. and the vivarapa cp. XX. 12: 26. 12, XXII. 15 s. f.

२ •अचानये Bu G (sec. m.); •अचानये H Ben Be CDUG (pr. m.)

३ ऽप्यस्मा अचानये G (sec. m.) Ben; ऽप्यस्मा अचानये CD; ऽप्यस्मा अचानये Bu; ऽप्यस्मा अचानये H; अचानये Be; ऽप्यस्मा अचानये U.

४ आचार्यस्य instead of बौधायनस्य and औपमन्यव instead of ग्राक्षीकिः G (sec. m.).

उत्तानाये जाघन्यै देवानां पत्नीर्यजति नीष्या अग्निं
गृहपतिमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवेतदुत्तानाये
जाघन्यै कुर्यादिति शास्त्रीकिः १ ॥

उत्तानाये जाघन्यै होच इडामवस्यति १ नीष्या १ अग्नीधे १
१ घडवत्तमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्वमेवेतदुत्तानाये
जाघन्यै कुर्यादिति शास्त्रीकिः १ ॥

कलीकरणहोमस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ॥
न कुर्यादिति शास्त्रीकिः १ ॥

भुवाया आप्यायन इति ॥ स १ स्माह बौधायन उभावेव
१० भुवामाप्याययेतामध्वर्युस्य यजमानस्येत्यध्वर्युरेव भुवामाप्याय
समिष्टयजूषि जुहुयादिति शास्त्रीकिः १ ॥

समिष्टयजूषाः होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ नीषि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शास्त्रीकिः १ ॥

इदमश्रुत्वास्तोदासन इति ॥ कुर्वीताच समिन्नास्य दुर्मिन्ना-
१५ सेति बौधायनो ॥ न कुर्वीतेति शास्त्रीकिः १ ॥

समिधां करण इति ॥ सर्व एवाद्राः सपत्नाग्राः कुर्वीर-
मिति बौधायनो ॥ यजमानस्यैव पत्नी चेति शास्त्रीकिः १ ॥

बर्हिषः पर्युपोषण इति ॥ वेद्ये दक्षिणे ऽऽसे पर्युपोषे-
दिति बौधायन ॥ उत्तरवेद्या इति शास्त्रीकिः १ ॥

१ Thus G (sec. m.); इडां समवस्यति the other MSS.

१ नीषाणीये Bu GDC; नीषाण्ये H Ben U.

- I. 126. 16. सक्तुहोमस्य करण इति ॥ 'बौधायनोऽहोमस्युर्वादिति
बौधायन " एकमेवेति शास्त्रीकिः " प्रदाय एव सक्तुहोमेन
चरेदित्यौपमन्यवः ' ॥
- I. 127. 6. आख्यातं देवतानामुपस्थानम् ॥
III. 54. 10. यूपस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ इवनीयमेवेति ५
यजुषोपतिष्ठेति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 127. 10. समन्वायन^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाद्रियेति
शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 127. 13. पूर्णाङ्ग्ये करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शास्त्रीकिः ' ॥ १०
- I. 127. 14. दक्षिणायै दान इति ॥ धेनुं वानश्वाहं वा दद्यादिति
बौधायनो " अन्यद्वैकधनमिति शास्त्रीकिरन्यद्वैकधनमिति
शास्त्रीकिः ' ॥ ३१ ॥ दशमः ॥

॥ इति विश्वः^२ प्रश्नः ॥

१ Thus B. u HGUC and the vivaraṇa; समन्वायन Bu; सक्तुहो-
मस्य Be; सक्तुहोम D.

२ On the praśna-number cp. Preface to Vol. II, p. ii. °

अथातश्चातुर्मासानि व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो यावज्जीवप्रयुक्तान्वेव चातुर्मासानि
सुरन्तर्भिद्युनानि ^१ प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदित्य^२चो ह
स्माह ग्रासौकिः संवत्सरिकाष्टेव खलु^३ चातुर्मासानि ब्रह्म-

५. चर्यवन्ति भवन्तीति ^४ यथाप्रयोगमित्यौपमन्यवः ^५ ॥

5. पथसां मन्त्रामन्त्र इति ॥ उभये सायंप्रातर्दोहा मन्त्रवन्तः
सुरिति बौधायनसू^६ष्णीका इति ग्रासौकिर^७चो ह स्माहौप-
मन्यवो यत्प्राक्शोमेज्यायै चातुर्मासिकानि पथा^८सि दूष्णी-
कानि सुरथोर्ध्व^९ सोमेज्यायै मन्त्रा^{१०}भरन्ति^{११}चो^{१२} ह

१०. स्माहश्चीगविः पञ्चैवैतानि पथा^८सि मन्त्रवन्ति भवन्ति^{१३}
दर्शपूर्णमासयोर्मेचावब्रह्मामिवायां दाचायणयज्ञे कौषुपा-
यिन्ये सौचामण्यामिति ^{१४} ॥

8. वैश्वानरपार्जन्ययोः^{१५} करण इति ॥ कुर्यादिति बौधा-
यनो ^{१६} न कुर्यादिति ग्रासौकिः ^{१७} ॥

३, 9, १५. काष्ठगुन्यां वा चैत्र्यां वा पौर्णमास्यां विश्वेभ्यो देवेभ्यो
वत्सा अपाकृता भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधायनसौ^{१८}दगयन आपू-
र्यमाणपचस्य पुष्टाह इति ग्रासौकिः ^{१९} ॥

१ Om. II Be.

२ Thus H Ben Bo G (pr. m.) U DC Keś.; सुरत कथं Bu; चय
effaced in G.

३ Thus Bu; संचा G; संचा the other MSS.

४ भवन्तीति Bu Be G (sec. m.).

५ Thus U (sec. m.); *पार्जन्यायाः the other MSS.

I. 128. 7. प्रसूयथ^१ प्रसरमिति^१ ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सर्वमेवैतद्दर्शिः
प्रसूयथ^१ आदिति श्रालौकिः^१ ॥

[I. 128. 12. पञ्चहोतृर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपवसथ एव पञ्च-
होतारं जुहुयादिति श्रालौकिः^१ ॥

I. 131. 5. प्रयाजानामनुमन्त्रण इति ॥ चतुरस्रतुर्भिरनुमन्त्र्य^१ पञ्चमे- ५
नेतराननुसमियादिति^१ बौधायनस्य^१ तुरस्रतुर्भिरनुमन्त्र्य सर्वेषां
पारे पञ्चमेनानुमन्त्रयेतेति^१ श्रालौकिः^१ ॥

एककपालानां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः स्युरिति
बौधायनसू^१णौका इति श्रालौकिः^१ ॥

एककपालानामवदान इति ॥ स इ स्माह बौधायन- १०
स्यातुर्मांसिकानामेव नावद्येदेतरेषामवद्येदित्य^१चो इ स्माह
श्रालौकिस्तन्महराणामेवावद्येदेतरेषां^१ नावद्येदित्य^१चो इ
स्माहोपमन्यवो य एव वैश्वदेवपदवि तस्य नावद्येदेतरेषा-
मवद्येदिति^१ ॥

१ •मयः प्रसर इति MSS. exc. Bu U (pr. m.) and the vivaraṇa; the
accusative as XXIII. 18: मायैः पूर्व कमन्त्रमिति ।

१ Thus Be: चतुर्भिश्चतुरो G (sec. m.); चतुरश्चतुर्भिश्चतुरो G (pr. m.)
चतुर्भिश्चतुर्भिश्चतुर्भिरन् D; चतुर्भिश्चतुर्भिरन् Ben C.

१ •मन्त्रमोषादिति Bu G (sec. m.); मन्त्रमोषादिति (without मन्त्र) Ben
HDC; पञ्चमोषादिति Be.

१ •मन्त्रमेदिति MSS.

१ •हरावनेवा• Be U (sec. m.); •हरावनेवा• Ben; •हरावनेवा G
(sec. m.); •हरावनेवा• Bu; •हरावनेवा• HU (pr. m.); •हरावनेवा• C
(pr. m.); •हरावनेवा• C (sec. m.).

एककपासानामभिहोम इति ॥ यः क्षुचि स्रष्टावः
स्थानेनाभिजुष्ट्यादिति बौधायनश्च^१ तुभिर्चतुभिर्चतुनामभि-
रेकैकमिति शास्त्रीकिः^१ ॥ १ ॥

एककपासानामाग्नयस्थानुस्रष्टरेण इति ॥ अनुस्रष्टरे-
५ इति बौधायनो^१ नानुस्रष्टरेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥

वाजिनस्य चर्याया इति ॥ उपाश्रु चरेदिति बौधा-
यन^१ उच्चैरिति शास्त्रीकिः^१ ॥

वाजिनस्य भक्षण इति ॥ सूचः शास्त्रीकेर^१ चो ह साह
बौधायनो^१ ऽवग्नभक्षणेनैवेतरे^१ भक्षयेयुर्द्यमान एव प्रत्यक्षं
१० भक्षयेदिति^१ ॥

निवर्तन इति ॥ निवर्तनेनोपवायोभयं^१ केशश्रु वाप-
यीतेति बौधायनो^१ निवर्तनेनोपवायं^१ श्रुषूषेव वापयीत
न केशानिति शास्त्रीकि^१ निवर्तनेनोपवायं^१ नैव श्रुषूणि वाप-
यीत न केशानित्यौपमन्यवः^१ ॥

३. १४ वरुणप्रघासेषु दक्षिणस्य विहारस्य पात्राणां करण इति ॥

सूचं बौधायनस्य^१ सौवर्णानि वा राजतानि वा स्मरिति
शास्त्रीकिः^१ शमोमयानीत्यौपमन्यवः^१ ॥

१ भक्षये • Bu G and U (sec. m.); •भक्षये • DHC Ben Be G and U (pr. m.).

१ Uncertain reading; •नोपवाय each time H Ben Be UDG (pr. m.) C, •नोवाय G (sec. m.), thus also (besides •नोपाव) Bu; the vivarāṇa seems to have read also •नो वायः; it runs: निवर्त(ने)नो वायः सैवा वरुणा विभक्त उच्यते: च (read च ?) मन्त्राणां ।

साम्यजुषोर्हरण इति ॥ अतिचारः साम्यजुषी हरया-
तामिति^१ बौधायनः^२ सहेति ग्राक्षीकिः^३ ॥

आज्यस्यावेक्षण इति ॥ दार्शपौर्णमासिकायै दक्षिणत ।
उपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेचेतेति बौधायनो^४ वेदिसंधा-
वुपविश्य दक्षिणमवेक्ष्योत्तरमवेचेतेति ग्राक्षीकिर्मध्यत^५ इत्यौ-
पमन्यवः^६ ॥

I. 133. 8. ऐषीकः शूर्पमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ दर्भमयं वा
कुशमयं वेति ग्राक्षीकिः^८ प्रत्यक्षमित्यौपमन्यवः^९ ॥

I. 137. 12. शूर्पस्यानुप्रहरण इति^{१०} अनुप्रहरेदिति बौधायनो^{११}
नानुप्रहरेदिति ग्राक्षीकिर^{१२}हिरभ्यस्य भुञ्जीतेत्यौपमन्यवः^{१३} ॥ १०

I. 138. 8. आमिषयोरवदान इति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकिर^{१४}चो ह स्माह
बौधायन आमिषयोरवदाय मेषीमवर्दध्यान्^{१५} ग्रामीपर्णकरी-
रसक्तनामवद्येद् घासोक्ता ह्येते भवन्तीत्युत्तमेनावदानेन सर्वं
विश्वलोपः^{१६} समवदध्यादित्यौपमन्यवः^{१७} ॥ २ ॥

I. 138. 4 (?) माहृत्यै चर्याया इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्तर एवाग्नौ^{१८}
माहृत्या चरेदिति ग्राक्षीकिः^{१९} ॥

^१ Thus (and ep. XXV. l. s. f.) Bu Ben HGU ; हरिषामिति DC ; चरेमामिति Be.

^२ सद्य Bu G (sec. m.).

^३ Thus H Ben DC ; मेवमुपद^४ Bu ; मेवानुपद^५ Be G and U (sec. m.).

^४ Thus Bu Be U (sec. m.) ; •लोपमवदध्या• H Ben. G ; •लोप-
मवदधा• D ; •लोपमवध्या• C.

माहृत्य मेक्षणस्यागुं प्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधा-
यनो नानुप्रहरेदिति श्रालौकिः ^१ ॥

अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्यचोर^२ो ह साहौपमन्य-
वस्तुष्वेसु निष्कार्मेन चाऽभृथमवैथादिति ^३ ।

५ आख्यातमुदकान्तस्य प्रत्यसनम् ^४ ॥

आख्यातमाप्तवनम् ^५ ॥

६. आख्यातः समिधां करणम् ॥

७. आनौकतस्य निर्वपण इति ॥ पाणिमंमंनेनादित्य-
स्योदयमाकाङ्क्षेतेत्याचार्यथो^६मुष्टिमेव यदौष्यसित्यौपमन्यवः ^७ ॥

१० साकः रश्मिभिः प्रचरेदित्यौपमन्यवौपुचः ॥ एष एवापि
सांतपनस्य प्रदेश एष केऽनस्य ॥

८. गृहमेधौयस्य मन्त्रामन्य इति ॥ मन्त्रवाग्भ्यादिति^८
बौधायनस्य^९श्रौक इति श्रालौकिः ^{१०} ॥

गृहमेधौयस्य निर्वपण इति ॥ पवित्रता पात्रेण मन्त्रवन्त-

१५ मिति^{११} बौधायनो^{१२} ऽपवित्रेण तृण्योरुमिति श्रालौकिः ^{१३} ॥

^१ Of these two doubt has the first seems to refer to Vol. I. 261. 17; the second, according to the Vivaraṇa, to III. 67. 16: चाहवर्गं जानमः । उच्यते इहं समिधां करेण आख्यातं सर्वं वा । अत्रैवजमानो वेत्त न न्यदिहाप्यात्मसंख्यं वक्ष्यतेकदा सर्वं आख्यातं तत्रावृत्तेः वक्ष्यमनयव स्यात् ।

^२ मन्त्रवाग्भ्या इति DC, मन्त्रवाग्भ्या इति ॥

^३ मन्त्रवाग्भ्या इति G (sec. m).

- I. 141. 20. गृहमेधीयस्य अपण इति ॥ पयंसि अपयेदिति बौधा-
यनो " ऽश्विति शास्त्रीकिः ' ॥
शाकलानां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो " न
कुर्यादिति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 141. 22. गृहमेधीयस्यासादन इति ॥ दात^१ एव बर्हिष्यासादये- ५
दिति बौधायनो " ये ऽन्ये ऽनुपयुक्ताः कुशाः स्युक्तेष्विति
शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 142. 1. गृहमेधीयस्य चर्याया इति ॥ उपाश्रय चरेदिति बौधा-
यन " उच्चैरिति शास्त्रीकिः ' ॥
शाकलानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो " १०
नानुप्रहरेदिति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 142. ५. प्रतिवेशस्य अपण इति ॥ अन्वीहार्थपचने अपयेदिति
बौधायनो " यामाग्राविति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 142. 10. पूर्णदर्व्यस्य^२ होम इति ॥ सूचमाचार्ययो^३श्चतौहक्का
ब्रह्मणो चिकारे^४ जुहुयादिति गौतमः ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ १५
- I. 143. 19. महापितृयज्ञस्य बर्हिषोति ॥ समूलमेतद्बर्हिर्भवतीति
बौधायनस्तत्र नास्ति प्रत्यभिमर्शन इति " वातिशेष" भव-

१ दात Ben H (as partic. from दत्ति); दत्त Be; C D om. दात दत्तः
विशेष G and U (sec. m.), thus var विशय the vivaraṇa.

२ दर्व्यस्य Bu, the vivaraṇa; दर्वस्य H Ben Be G U D C.

३ चारिष H G D C U (pr. m.); चारिषाभिज्ज U (sec. m.).

४ Thus H Ben G U D C; Be defect.; उच्चैर्च Bu.

तीति श्रालीकितान् सिद्धः प्रत्यभिमर्शन इति " निर्मूल-
कूनमेवेतस्सुनुयादित्यौपमन्यवः^१ ॥

३. अथेतदभिवान्यायै दुग्धमर्धपाचमिति ॥ सूत्रं बौधायन-
स्याय यदि कनीयः स्यादङ्गिरभ्युज्येति^२ श्रालीकिः^३ ॥

३. ५ तेषां ब्रौह्मिष्वेव हविष्वृतमुदादयत्पोषण्यन्ते यवा-
मिति ॥ सूत्रं श्रालीकिर^४चो ह स्याद् बौधायन आवपन-
प्रवृत्ति यत्रेषु मन्त्रकर्मभ्यावर्तेत तन्मं तु हविष्वृत^५
स्यादिति^६ ॥

१. आयनिनयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमायेभ्यो निनये-
१० दिति बौधायनो " ऽयेणातिहायेति श्रालीकिर^७येण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^८ ॥

२. वेद्ये करण इति ॥ उपनिष्कम्याम्यगाराहचिणे^९ पूर्वं
ऽवान्तरदेशे कुर्यादिति बौधायनो " ऽन्तरवेतां दिशमिति
श्रालीकिर^{१०}न्वाहार्यपचनमेवाभित इत्यौपमन्यवः^{११} ॥

३. १५ अन्वाहार्यपचनस्योपममिन्धन इति ॥ स्वे स्थान उपसमि-
न्धोरन्निति बौधायन " इधमेवातिप्रणयेयुरिति श्रालीकिः^{१२} ॥

१ कुनया० Be G and U (sec. m.); कुनोवा० Ben H Bu C D G
and U (pr. m).

२ Thus G U D H C; without चमि Be; 'भ्युज्येतेति Ben Bu.

३ 'अङ्गिर आदिति G U C D H Ben; 'अङ्गिर आदिति Be; 'अङ्गिर आदिति
Bu; cp. XXI. 16, XXII 11.

४ हविष्वे Bu G; हविष Ben Be U D C.

- I. 145. 12. आज्यग्रहाणां रक्षण इति ॥ पञ्चगृहीतानि वा षड्वृक्षी-
तानि वा सूरिति बोधायनः " षड्वृक्षीतान्येवेति शाल्लोकिः ' ॥
प्रक्षारस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ ग्रहणं चैवास्य न्यसनं च
तृष्णीकः स्यादथेतरमन्त्रवत्स्यादिति बोधायनः " संभरणं
चैवास्य न्यसनं च तृष्णीकः स्यादथेतरमन्त्रवत्स्यादिति
शाल्लोकिः ' धावन्न्यसनमेव ' तृष्णीकः स्यादथेतरमन्त्रवत्स्यादि-
त्यौपमन्त्रः ' ॥
- I. 145. 15. चिरपसलेः परिरुणन्यर्थेतीति ॥ सूत्रं बोधायनस्य "
यथोत्पन्नेनैव मःसृणीयादिति शाल्लोकिः ' ॥
वेधे स्तरण इति ॥ सूत्रं बोधायनस्योर्णास्रदमं वा सृणा- १०
मीत्येव ब्रूयादिति शाल्लोकिः ' ॥ ४ ॥
- I. 145. 17. परिधीनां परिधान इति ॥ सूत्रं शाल्लोकेर'चो ह स्याह
बोधायनः सर्वान्पिधोन्यरिद्ध्यात्पितृकर्मणि क्रियमाणे
दक्षिणतश्चोत्तरमुपनिदध्यादिति ' ॥ ०
- I. 146. 2. हविषामुदासन इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य " यथागृहमेव " १५
हवीःसुदासयेदिति शाल्लोकिः ' ॥
हविषाः संघोः, ऽध्वर्गश्चेति ॥ दक्षिणेनेति बोधायन "
उत्तरेणेति शाल्लोकिः ' ॥

१ अक्षरं Bn

२ Thus G (see, m.); वागन्त्रमन्त्र the other MSS.

३ Thus ab. exc. Bn हविषस्यो-रन्-०११

४ Thus G and U (see, m., D); सवादन the other MSS.

५ संघो all the MSS. exc. Be अक्षरे.; the vivaraṇa has also the
nominative.

विपरिक्रामन्त्येति खल्विजो विपरिहरन्ति हवींश्चीति ॥
 सूत्रं बौधायनस्य ॥ नाच हवींश्चि विपरिहरेयानामिति १
 ग्राह्योक्तिर्नाच हवींश्चि विपरिहरेयानामध्वर्युश्वेवाग्नौधस्य १
 विपरिक्रामेतामित्यौपमन्यवः १ ॥

१. आश्रावण इति ॥ आ खधेति बौधायन ॥ आ रुधेति
 ग्राह्योक्तिः १ खधेत्यौपमन्यवः १ ॥

प्रवर इति ॥ सूत्रमाश्रावणोर्दिदां खल्वित्यौप-
 मन्यवः १ ॥

आख्यातं पिण्डानां दानम् ॥

१०. आख्यातमाञ्जनाभ्यञ्जनयोः ॥

आख्यातं पिण्डानामनुप्रहरणम् ॥

त्रैयम्पाणं मन्त्रमन्त्र इति ॥ मन्त्रान्नः स्फुरिति
 बौधायनस्तृष्णीका इति ग्राह्योक्तिर्येनानेककपाल एव अप-
 येदित्यौपमन्यवः ॥ १

८. १५. एकोल्लुक्तस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्यपचनादुरेदिति
 बौधायनो ॥ यामाग्रेरिति ग्राह्योक्तिः १ ॥

९. एतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन् इति ॥ स ह स्वाह
 बौधायन उभय १ एष १ मन्त्रो भवत्याध्वर्यास्य याजमानस्येति १
 याजमान एवेति ग्राह्योक्तिः १ ॥

१ Thus all; read probably विपरिहरन्तिनामिति ।

१ Thus Be; कारेयान्ति the other MSS.

१ Thus G D C H Be U (pr. m.); उभयस्य एव U (sec. m.); उभ-
 यस्य एव Be; उभयेव Bu.

- I. 152. 5. दैवमकाणामुत्खेदन^१ इति ॥ सूत्र^२ शालीके^३चो ह
स्माह बौधायनस्तिरेवायतिषत्रन्यरोत्य^४ चिद्विददेङ्गाय त्वा
भगाय^५ त्वेति^६ ॥ ५ ॥
- I. 152. 10. अथेनान्यत्रमानस्याञ्जनावावपतीति ॥ सूत्र^७ शालीके-
र^८चो ह स्माह बौधायनो यत्रमानहैवैकस्य मन्त्रेणवपेन्नू^९त्तौ^{१०}
पन्थे^{११} च^{१२} भगतामाये चेति^{१३} ॥
- I. 153. 1. अथेनामूत ओष नीललोहिताभ्या^{१४} सूत्राभ्यां विषय
शुक्ले वा स्थाणौ विग्राह्या^{१५} वा बध्नातीति ॥ पूर्वः कस्यो
बौधायनश्चेत्तरः शालीकेः^{१६} ॥
- I. 153. 5. उदराचस्योपनिनयन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति १०
बौधायनो^{१७} यथोपपादमिति शालीकिः^{१८} ॥
- I. 153. 20. शुनानीरोयपक्ष^{१९} इज्याया^{२०} इति ॥ सूत्र^{२१} शालीके^{२२}चो
ह स्माह बौधायनो य एवात ऊर्ध्वमापूर्यमाणपच आगच्छे-

१ *मुत्खिद्व G (sec. m.) Be and the vivarana; *मुत्खिद्वम Bu.

२ Thus G and U (sec. m.) and the vivarana (अथान्यत्रजज्ञन्ति
इत्); *क्षिरेवर्तितव the other MSS.

३ Thus Be G and U (sec. m.); भजेन Ben H D C G and U
(pr. m.).

४ चो sic) Be, all the other MSs, om the word.

५ Thus Ben H U D C; विग्राह्या Be Bu G (sec. m.).

६ *उदरा इज्याया Ben C; उदरा इज्याया U D; उदरा इज्याया H;
उदरेज्याया Be G (sec. m.) and the vivarana.

तन्निष्कृतामोरीयपदेषां यजेत ^१ चयोदग्रस्येवेतन्नामस्यापो-
व्यार्थं ^२ दृष्टं भवतीति ^३ ॥

वेद्ये करण इति ॥ दार्शपौर्णमासिकी स्यादिति बोधा-
यनः ^४ पागुवन्धिकीति ग्राक्षीकिः ^५ ॥

दक्षिणानां दान इति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकेर^६चो ह स्याद
बोधायनो हिरण्यं वैश्वानरे दद्याद्वेतुं पाज्ये दाःश्र वैश्वदेवे
दादश वरुणप्रघामहविःषु तिस्र आनीकवते तिस्रः सातपते
सतस्रो गृहमेधीय ऋषभं पूर्णद्वयं ^७ तिस्रः क्रेडिने दादश
महाहविःषु तिस्र आदित्ये दादश शुक्रामोरीयहविःष्व-
१० त्य^८चो ह स्यादौपमन्यवस्तःषष्टियातुमोददक्षिणाः समाजाता
भवन्ति ^९ तास्येवाधिगच्छेदासांस्तेतावन्ति मन्यान्मोदनास्तेता-
वतो^{१०} दद्यात्तेनो ह्वेते^{११} काममवाप्नोतीति^{१२} ॥

सातुमस्यानामन्त इति ॥ सोमान्तानि स्युरिति बोधा-
यनः ^{१३} पश्यन्तानोति • ग्राक्षीकिः ^{१४} सवनेद्या यजेत्तयौप-
१५ मन्यवः ^{१५} ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

^१ चयोदग्रस्येवेतन्नाः • Be H G U (p. m.); चयोदग्रस्य स्येवेतन्ना • U
(acc. m.); चयोदग्रास्य -- येतन्ना • Bu; चयोदग्रस्य वेतन्ना • Ben C U.—
• वीज्याये Ben G U D C; • नोव्याये Be; • अज्याये Bu; • वीज्याये H.

^२ Thus G, & the other MSS.

^३ Thus G U D C and Ke.; संयान्मोदनास्तेतावतो Ben; सत्यन्मोदना-
स्तेतावतो Bu; संयान्मोदनास्तेतावतो H; रुद्यन्मोदनावतो Be (cp. Vol. I.
44, 15).

^४ इति is not found in my copies.

I. 156. 1. अथानो ऽग्रष्टोमं व्याख्यास्यामः ॥

स ह स्माह बौधायनो नादृष्ट्वा रात्रानं चर्त्विजस्य^१ दीच-
येदित्य^२ चो ह स्माह शास्त्रीकिर्ददि दीचा दीर्घाः स्रुताश्वा-
सिका^३ आहतांस्तथेद्भेयः^४ कामं दीचयेदिति^५ ॥

I. 107. 2. ग्राह्याया^६ अथ्यत्मान^७ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
मध्यंदिने ग्राह्यामध्यवत्येदापः पूर्वा गच्छेदुरग्यजमानो राज्ञा
चारणिभ्यां चेत्य^८ चो ह स्माह शास्त्रीकिः कामं पूर्वाह्णे वाप-
राह्णे वा ग्राह्यामध्यवत्येदाह्णेवास्तमयाद्दीचषीयात् कृतिष्ठा-
पयिषेदिति^९ ॥

I. 156. 16. अग्नौनाऽऽ वरण इति ॥ अजस्तान्दरेदिति बौधायनो^{१०} ॥
ऽरयोः समारंभेति शास्त्रीकिः^{११} ॥

१ •चेति H Be Bu.

२ Uncertain; •राह भिका च'ह' H G (pr m) C, the vivarāṇa (one copy); •राहभिका U; •राहसकामाह' Be; •राहभिकाहंनार' D; •राहभिका च'ह' Bu; •राहभितार च'ह' G (see, m.) and the vivarāṇa (another copy). The vivarāṇa paraphrases •राहभिका (or •राहभितारः) by प्रत्येतारः (one copy), इत्येतोतारः (m. प्रत्य च'ह' न र. . . Read perhaps •राहभिकामा चारतारः see सो. सू.)

३ •नौषाः G (see, m.) The vivarāṇa. •द्वौषधवराह्यनं नौषो रुक्मणे ... च'ह' च'ह' उद्भौष उद्भौष रो रुक्मणे ।

४ Thus Be H G U D C, in Bu the c' words are missing, •राह-
यामथ' the vivarāṇa.

५ Thus G Be U; कृतिष्ठाह'वथे' Bu; च'मि' H; C D corrupt

सप्तहोतुर्होम इति ॥ सूचं बौधायनस्य " वसुतोतारः
जुत्वा सप्तहोतारं जुहुयादिति श्रालौकिः ^१ ॥

यूपाहुत्ये हवन इति ॥ पूर्वः कश्यो बौधायनस्योत्तरः
श्रालौकेः ^१ ॥

वाससामुपकल्पन इति ॥ अष्टाविति बौधायनः " सप्तेति
श्रालौकिः ^१ ॥

कृष्णाजिनानामुपकल्पन इति ॥ पञ्चेति ^१ बौधायनः "
षडिति ^१ श्रालौकिः ^१ ॥

कृष्णविषाणायामुपकल्पन इति ॥ त्रिवक्षिरिति बौधा-
यनः " पञ्चवक्षिरिति श्रालौकिः " सकलेष्वेषा स्यादित्यौप-
मन्यवः ^१ ॥

व्रतप्रदान इति ॥ कः स इति बौधायनस्य मम इति
श्रालौकिः ^१ ॥

प्रवर्गस्य करण इति ॥ स ह स्माह बौधायनो न प्रथम-
१ सोमे प्रवृज्यादुपनामुको हैममुत्तरो यज्ञो भवतीति " न
प्रवर्गं गच्छेच्चनेति श्रालौकिः ^१ ॥ ७ ॥

तीर्थगमन इति ॥ स ह स्माह बौधायनः प्रदक्षिण-
मावृत्त्येतत्तीर्थं गच्छेद्यामुतो ऽपसलैरावर्तेतेत्य^१ सो ह स्माह
श्रालौकिरपसलैरावृत्त्येतत्तीर्थं गच्छेद्यामुतः प्रदक्षिणमा-
१ वर्तेतेति ^१ ॥

1. 157. 7. अथास्य प्राङ्मुखस्य दक्षिणं गोदानंमङ्गिरनत्तीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्योभयमेवायस्य मन्त्रेण क्षुर्यादिति शास्त्रीकिः । ॥
1. 158. 1. अभ्यञ्जन इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह बौधा-
यनो महीनां पयो ऽमौत्यादाय वर्षोधा असि वर्षो मधि
धेहीत्यभ्यञ्जोतेति । ॥
1. 158. 4. आञ्जन इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो ह स्माह बौधायनो
दृक्च कनीनिकासौत्यादाय चक्षुष्या असि चक्षुर्म पाही-
त्याञ्जोतेति । ॥
1. 158. 5. चिरनिधावं द्विरुत्तरमंथु पञ्च कृत्व आङ्ग इति ब्राह्मणं
पञ्च कृत्व एव दक्षिणं पञ्च कृत्व उत्तरमिति ॥ पूर्वः कस्यो १०
बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ॥
1. 158. 7. पवण इति ॥ स ह स्माह बौधायनस्त्रीभ्यःप्रवर्गान्कृत्वा
तेषामेकेन प्राणदेशे पवणेदयेतरेण नाभिदेशे ऽयेतरेण
गुण्फदेशे । ऽयेनान्यङ्गिरभ्युक्ष्योदध्युत्सिदेदित्य^२चो ह स्माह
शास्त्रीकिर्वाभ्यां पवयति त्रिभिः पवयतीत्येतैरेनमेकविंश-^३
त्यावपाङ्गः^४ पवयित्वायेनान्यङ्गिरभ्युक्ष्योदध्युत्सिदेदित्य^२चो ह

१ Thus Keś. only; पाहीत्यङ्ग इति G U. •त्वाङ्ग इति D C: the other MSS. corrupt. An optative is required.

२ Instead of उत्सिदेत्, the reading of Be (and once उत्सिदेते • Bu), here and infra, the MSS. have उत्सिचयेत् ।

३ Uncertain; G (sec. m.) as given in the text; पवयतीत्येकमेकं विंशत्या • Bu; पवयतीत्युत्तरैरेवमेकविंशत्या • U; पवयतीत्युत्तरैरेकमेकविंशत्या •

H; पवयतीत्युत्तरैकविंशत्या • C D; Be wholly corrupt.

आहौपमन्यवः समस्तैरेवेन 'प्राणदेशे पवयेच्चित्पतिस्त्वा पुनातु
वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनातुः' पविषेण
वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति 'देवतायां देवतायामतिवाच्या
ह्निरभ्युक्ष्योदक्ष्यत्विदेदिति' १ ॥

५ अथैनः सव्ये पाणावभिपात्येति ॥ दक्षिणं^१ इति प्रोक्तं^२
पूर्वः कन्यो बौधायनस्योत्तरः ग्रास्त्रीकेः^३ ॥

अथैनमघोणाहवनीयं पर्षाणीयेति ॥ जघनेनेति प्रोक्तं^४ ॥

पूर्वः कन्यः ग्रास्त्रीकेरुत्तरो बौधायनस्य ॥

पत्न्या उदानयन इति ॥ सूत्रः ग्रास्त्रीकेर^५ चो ह आह

१० बौधायनः शुचिमेवेनां पवयित्वा सर्वयर्षोदानौय जघनेन
गार्हपत्यमुपवेशयेदिति^६ ॥

पत्न्या दौक्षेण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^७ चो ह आहौप-
मन्यवः प्रायणीये इविष्कृदन्ते पत्नीं दौक्षयेदिति^८ ॥

न यजमानं व्रतमुग्रनयतीति ॥ सूत्रः ग्रास्त्रीकेर^९ चो ह

१५ आह बौधायनः सौमिके तन्वे पौरोडाशिकं याजमानमभ्या-
वर्ततान्यत्र यज्ञस्य पुनरालम्भादिति^{१०} ॥

न पत्नीः संनद्यतीति ॥ सूत्रः ग्रास्त्रीकेर^{११} चो ह आह

बौधायनो दौक्षणीयायामेनाः संनद्य सः स्थितायां विबु-

१ Thus Be; एव not found in G (pr. m.) Bu H U D C; एवं not
in G (sec. m.)

२ देवतायां once in Bu D H C

३ *चित्त Bu and one copy of the vivaranga.

प्याध्वरिकेण सह याजमानेन^१ तन्नेतन्ने वात^२ ऊर्ध्वं पौरो-
डाशिकेन कर्मणाभिर्नन्वेदिति^३ ॥

1. 159. 15. भुवाया आयायन इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभा-
वेव भुवामायाययेतामध्वर्युश्च यजमानश्चेत्^४ध्वर्युरेव भुवामा-
याय्य दौचाकृतौर्जुङ्गयादिति शालौकिः^५ ॥

1. 159. 16. दौचाकृतौनाः होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ चतुर्थी^७
पञ्चमौमनुद्रुत्य जुङ्गयादिति शालौकिर^८चो ह स्माहौपमन्यव
आकृत्यै प्रयुज इति तिस्रो जनन्तरा कृत्वा मरुत्वै पृष्णे अग्नय
इत्युपातौत्यापो देवोर्हृदौविश्वशम्भुव इत्येतां जुङ्गयादधौ-
द्वहणमिति^९ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

1. 160. 10. कृष्णाजिनयोरिति ॥ द्वाभ्याः समुज्जिताभ्यां^{१०} दौचये-
दिति बौधायनो^{११} इथ^{१२} यद्यन्यतरस्य^{१३}दक्षिणमोर्मं प्रतिषीध्ये-
दित्य^{१४}कमेव^{१५} कृष्णाजिनः स्यादिति शालौकिः^{१६} ॥

1. 160. 11. शुक्लकृष्णयोः संमर्गन इति ॥ शुक्ले ऽङ्गुष्ठो भवति
कृष्णे ऽङ्गुलिरित्येव^{१७} शुक्लकृष्णे संमृगोदिति बौधायनः^{१८} ॥ १४

१ याजमा G and U (see. m.) and the vivarana, यजमा the other MSS.

२ वात G (see. m.) U. Be. the vivarana

३ चतुर्थी G (see. m.) U

४ Thus G (see. m.) only, समुज्जिताभ्यां the other MSS

५ Effaced in G.

६ इति before इकमेव found in G only (see. m.).

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
New Series, No. 1415.

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM
SAṆSKRIT WORK ON THE VEDIC LITERATURE.

EDITED BY
DR. W. CALAND OF UTRECHT.
VOL. III. FASCICULUS II.

CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1917.

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agent—

Mr. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	As.
Açyavaiḍyaka, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
Advaita Brahma Siddhi (Text), Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Advaitacintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Agni Purana (Text), Fasc. 1-14 @ -/10/- each	2	12
*Altareya Aranyaka of Rig-Veda (Text), 2-4 @ -/10/- each	1	14
Altareya Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/1/- each	14	6
Altareyalocana	2	0
Amarakośha, Fasc. 1-2	4	0
*Anu Bhāṣyam (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2	8
Anumana Dīdhiti Prasārini, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Atharvana Upanishads (Text), Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
Ātmatattvavivēka, Fasc. 1-2	1	4
Avadāna Kalpalatā (Sansk. and Tibetan), Vol. I, Fasc. 1-11, Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	22	0
Bhām Bhaṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1 @ -/10/- each	1	14
Bardic and Historical Survey of Rajputana. (A Descriptive Catalogue of Bardic and Historical Manuscripts. Sec. I, Prose Chronicles, Part I) *	1	0
Bauddhastotrasaṅgraha	2	0
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1 @ -/10/- each	5	10
Bhāmāti (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	5	0
Bhāṣavṛttī	0	10
Bhāṣya Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	5	0
Bodhicaryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Brahma Sūtras (English), Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Bṛhadāraṇyaka, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Bṛhadāraṇyaka Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	2	12
Catadīpaṇī, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/- each	8	0
*Catapatha Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	14	6
Dīpikā	3	2
Dīpikā	3	2
Dīpikā	1	4
Catasaṅkṣipāraśara-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1 @ -/10/- each	11	14
*Caturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	35	14
Dīpikā	1	4
Dīpikā	1	14
*Chandah Sūtra (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Chandah Sūtra (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/- each	3	12
*Chāṇakya Sūtra of Apastamba (Text), Fasc. 3-17 @ -/10/- each	10	0
*Chāṇakya Sūtra of Chāṇakya, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. IV, Fasc. 1 @ -/10/- each	10	0
Chāṇakya Sūtra (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14

पृथेनैवैत॑संधिः संग्रहेदिति॑ ग्राहीकिर॑येनमेकाङ्गुल्यैव संग्र-
हेदित्यौपमन्यवः । ॥

[60-13]

कृष्णाजिनस्याभिसर्पण इति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर॑चो ह
स्माह बौधायनः पूर्वं वोत्तरं॑ वार्धर्ष विगृह्णीयात्त॑तीयेन मध्य-
५ देशं गच्छेदिति । ॥

[60-17,
1-23-5]

आख्यातं यन्धिकरणम् । ॥

[60-22-*

अथास्य प्रदक्षिणमुष्णीषेण शिरो वेष्टयतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य॑ वाससैव संप्रच्छन्नः स्यादिति ग्राहीकिरः । ॥

[61-4]

कृष्णविषाणायाः प्रदान इति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर॑चो ह
१० स्माह बौधायनः समस्तेनैवास्मै मन्त्रेण कृष्णविषाणां प्रयच्छे-
त्तू॑ष्णीं वेद्यन्तमुद्धन्यात्तू॑ष्णीं केगान्तमुपसृगेदिति । ॥

[61-9]

दण्डस्य प्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर॑चो ह स्माहौप-
मन्यवः समस्तेनैवास्मै मन्त्रेण दण्ड प्रयच्छेत्तूपस्या देवः वन-
त्यतिरु॒ध्वा॑ मा पाद्मोर्दृ॒च इति । ॥

[61-11, 13]

अथैनं यज्ञस्यान्वारम्भं वाचयतीति ॥ सूत्रः ग्राहीकेर॑चो
ह स्माह बौधायनो मष्टिकरणाः खल्वेते मन्त्रा दृष्टा भवन्ति

Thus corrected in accordance with the *vyākhyāna*, which runs:
प्रथमेन *sic* वसन्तेन प्रथमेनैवैतं (G. *सोम*) प्रथमेनैवैतं Bu. प्रथमेनैव
U. H. D. C.

Thus Be. before ॥ इति : D. U. G. C. abbreviate the
mantra, giving only the first and the last words.

Thus Be. C. D. U. G. H. Bu. add यज्ञानः प्रतिगृह्णाति, apparently
a reminiscence of the text proper (Vol. I, 161, 12).

खाद्या यज्ञं मनसा खाद्या वावाष्टयिवीभ्याः खाहोरोरक्त-
रिचात्खाद्या यज्ञं वातादारभ इति ^१ ॥

I. 161. 13. मुष्टिकरण इति ॥ वाचोयमसंयुक्तं^१ मुष्टिकरणं स्यादिति
बौधायन ^२ "आवनन्तरदीचायै विसर्गादिति शास्त्रीकिः ^३ ॥

I. 161. 14. आवेदन इति ॥ यथावर्णमावेदयेदिति बौधायनो ^४ ॥
ऽदौचिष्टायं ब्राह्मण इत्येव ब्रूयादिति शास्त्रीकिः ^५ ॥

I. 162. 14. व्रतदोहन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्थस्य^६परदारिकमेव^७
यजमानव्रतं स्यादिति शास्त्रीकिः ^८ ॥ १ ॥

I. 163. 8. यजुषोरनुषङ्ग इति ॥ आ कृष्णाजिनप्राशनादनुषज्जेता-
मिति^९ बौधायन ^{१०} "आवान्तरदीचायै विसर्गादिति शास्त्री-
किः^{११} दक्षिणमथनादित्यौपमन्यवः^{१२} ॥

I. 163. 11. मवेग्नमयजुषीति^{१३} ॥ सूत्रं शास्त्रीकिः^{१४} चो ह खाह बौधा-
यनो ऽग्नेत्वा^{१५} सु जागृहीत्येव संविशेद्भूतयिष्यन्नप आचामेद्देवौ
धियं मनामह इति ^{१६} ॥

I. 164. 12. अथ सनौहाराग्रहिणोतीति^{१७} ॥ अन्यचोयशूद्रयोरिति ^{१८}

^१ Thus G (see, m.) and the vivaraṇa; वाचोयमसं. Be H U G (pr. m.); वाचंयमसं. D C; वाचोयमसं. Bu.

^२ पराह U D H Be C; cp. XXI. 49 mit.

^३ पजेतामिति H Bu G U D C; पजेदिति Be

^४ Thus Be, the vivaraṇa and Keś; दक्षिणादनादि. H Bu G (see, m.) U D C; दक्षिणादनादि. G (pr. m.).

^५ यजुषोरिति H, यजुषौ इति U D C.

^६ सनौ. Be; सनि. Bu G, संनि. D U C; सन्. H.

बौधायनो " न्यत्रोद्यैरिति^१ शालीकिः^१ सर्वान्यज्ञसिद्धय
इत्यौपमन्यवः^१ ॥

[63, 11.

संवेग्नयजुःप्रबुद्धयजुःप्रयाणयजुःपर्याणयजुरिति^१ ॥ अनु-
षङ्गीष्टेतानि^१ भवन्तीति बौधायनः " सकृत्कृतान्येवैतान्यङ्गे^१

५ वा रात्रिये वा स्युरिति शालीकिः^१ ॥

[64-16

दक्षिणानां प्रतिग्रह^५ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यस्य
कस्य च जातस्य मन्त्रेण प्रतिगृहीयात्पुनरप्यागतं^५ मन्त्रेणैव
प्रतिगृहीयादित्यत्रो ह स्माह शालीकिर्यस्य कस्य च जातस्य
मन्त्रेण प्रतिगृहीयात्प्रतिगृहीतमेव^५ तस्य स्यादागन्त्रेवास्यात्^५

१० ऊर्ध्वं मन्त्रेणैव प्रतिगृहीयादिति^५ ॥

[64, 21.

अविज्ञातायै दानं^५ इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः

शालीकिः ॥

३

१ न्यत्राद्यैरिति U D C H., on the instrumental cp. Speyer
Sanskrit Syntax § 107 .

१ •पर्याण• instead of •परियाण• all

१ Thus Bu U G (see m.) and the vivataga. अनुषंगोद्येतानि
H G (pr. m.). अनुषंगाद्येतानि Be, D C corrupt.

५ सकृत् twice U Be

५ प्रतिग्रह G and U (see m.) and the vivataga. •पद्य G (pr.
m.) U (see, m.) and the other MSS

५ Thus H G (pr. m.) U D C. •यागतं G (see m.). •यागतं Bu
•यागतं Be

५ Reading, meaning and interpunction doubtful. स्यादागन्त्रेवा-
स्यात् G (see m.); स्यादागन्त्रेवास्यात् G (pr. m.); स्यादागन्त्रेवास्यात् Be,
स्यादागन्त्रेवास्यात् U; •दागन्त्रेवास्यात् D; स्यादागन्त्रेवा C

५ विद्वान् U D Be C., the passage is missing in H.

1. 165. 10. प्रयाण इति ॥ पूर्वः कल्पः शास्त्रीकेदत्तरो बौधायनस्य ॥
1. 165. 12. अथ यद्येनं यान्तं व्रतनवेक्षोपाधिगच्छतीति ॥ मथिलाग्री-
न्विहृत्य व्रतयेदिति बौधायन^१ उत्तरतो ऽरणी निधाय^२
दक्षिणतः परिश्रित्य व्रतयेदिति शास्त्रीकिः^३ ॥
1. 165. 14. अथ यद्यपर्याणा अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रं शास्त्री- ५
केर^४ चो ह स्माह बौधायनो यत्रैवापर्याणा अप उपाधिगच्छे-
त्तज्जपेदेवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदि-
न्ममस्तान्त्रो गृह्णामीति^५ चीश्लोष्टानाददीत^६ तेषामेक-
मुदकान्ते निदध्यात्तं वो मां वक्रमिषमित्यथान्यं ध्वंसयन्ननुद्र-
वेदच्छिन्नं तन्तुमित्यथान्यमुदकान्ते निदध्यात्पृथिव्या अनु १०
गेषमिति^७ सं वा गाहते मं वा तरति^८ सेतुमेव कृत्वात्ये-
तोति ब्राह्मणम्^९ ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥
1. 166. 11. रोहिते चर्मणीति ॥ सूत्रं बौधायनस्याथरोहितं स्यादिति
शास्त्रीकिः^{१०} ॥
1. 166. 12. अश्लुगच्छे हिरण्य इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^{११} न १५
कुर्यादिति शास्त्रीकिः^{१२} ॥
1. 167. 2. देवयजनस्याध्यवसान इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^{१३} चो ह
स्माहोपमन्यवः पुरस्तादेवैतन्नैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवसे-
दिज्ञायते सा वा इत्यं सर्वैव वेदिरिति^{१४} ॥
1. 167. 4.
III 20 9. आख्यातं प्रायणौचस्य निर्वपणम्^{१५} ॥
(२).

१ After निधाय U Be ms तस्या, C D तस्य ।

२ तान्त्रो G D C Be, the vivaraga, तंबो H U Be defective

- 167-12. प्रायणीयस्य अपण इति ॥ पयमि अपयेदिति बौधायनो "
 ऽस्थिति शालीकिः ' ॥
- 167-13. प्रायणीयस्यामादन इति ॥ षड्भोजामादयेदिति बौधायन-
 स्त्वेणीमिति शालीकिः ' ॥
- 167-14. प्रायणीयस्य चर्याया इति ॥ उपाःश्च चरेदिति बौधा-
 यन " उच्चैरिति शालीकिः ' ॥
- 169-11. आदित्यस्योदौक्षण इति ॥ हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदौक्षये-
 दिति बौधायनो " ऽन्तर्धायैवेति शालीकिः ' ॥
- 169-13. सोमक्रयण्या अतिवित्तन इति ॥ मदसः काले ऽतिवित्तये-
 १० दिति बौधायन " उपरवकाश इति शालीकिः ' ॥
- 169-15. सोमक्रयण्यै पदस्यानुनिक्रमण' इति ॥ अतिक्रान्तायै पृष्ठया
 कालं दक्षिणस्य पूर्वपदस्यानुनिक्रमेदिति' बौधायनो " महा-
 वेदिमेवातिक्रान्तायै यस्यैव' कस्य' चेति' शालीकिः ' ॥
- 169-21. सोमक्रयण्यै पदस्य' परिलेखन इति ॥ सूचः शालीके-
 १४ र'त्रो ह स्माह बौधायन स्फोने च कृष्णविषाणया च पदं
 परिलिखेदन्तरतः कृष्णविषाणा स्यादिति ' ॥ ११ ॥
- 170-10. उदपात्रस्योपनिनयन इति ॥ मृदक्षिणमुपनिनयेदिति
 बौधायनो " यथोपपादमिति शालीकिः ' ॥

'नुनिक्र' all C D only = नुनिक्र ( ) = Bas. reading (given by T)
is also to be restored VI 12-169-16 see TS VI 1-8-1

१ यस्यैव कस्य चेति Ba G (see m.) यस्यैव कस्य चेति Be; वकस्य चेति
C H D G (p m)

- I. 171. 1. राज उपस्थान इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उपसा^१
 नानेयमोषधिर्भवति^१ । तां दूतीं कुर्वीतैष ते गायत्रो भाग
 इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते चैष्टुभो भाग इति मे सोमाय
 ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः
 सास्त्राव्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादित्य^२चो^३ ह स्नाह ॥
 शास्त्रीकिः प्रत्यक्षः खल्वयः राजा भवति प्रत्यक्षवदेवोपतिष्ठे-
 तैष ते गायत्रो भाग एष ते चैष्टुभो भाग एष ते जागतो
 भागश्चन्दोमानाः सास्त्राव्यं गच्छेति^१ ॥
- I. 171. 9. राजो मान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^२ निगदक्षेवैतामृचं
 पञ्च कृत्वो मिमौतेति^३ शास्त्रीकिः^१ ॥ १०
- I. 172. 5. राजः पणन^४ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^२ गवा ते
 क्रौणनीत्येव ब्रूयादिति शास्त्रीकिः^१ ॥^१
- I. 172. 8. अजाया उपनिग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपनि-
 गृहक्षेवाजां मन्त्रं जपेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- I. 197. 1 मैत्रावरुणस्य दण्डप्रदान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^२चो ह ॥ १५

^१ Instead of उपसा नानेयं. H C D U read उपस्थाना उपसा ।—
 नानेयमोषधिर्भवति. G (see m.), नानेयमोषधिर्भवति. H Bu C D U (pr. m.): नानेयमोषधिर्भवति.
 Be U (see m.)

^२ The mantras are given partially abbreviated in the MSS.

^३ मिमौते इति or मिमौन इति MSS.

^४ Thus Bu G (see m.) and the vivaraṇa, पण Be H C D U G
 (pr. m.)

स्माहौपमन्यवः सोमविक्रयिणमुदकुम्भनापट्ट्याचैव^१ मैत्रावरुणाय दण्डं प्रयच्छेदिति^१ ॥

73. 11. राज्ञः प्रत्यानहन इति ॥ अन्तर्लोन्ना चर्मणा प्रत्यानह्येदिति बौधायन^२ ऊर्ध्वघौवेण वहिलोन्नेति शाल्लौकिः^३ ॥

73. 21. ईषाया अम्बारम्भ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्थानम्बारभ्येषां प्रत्यङ् द्रवन्मन्त्रं जपेदिति शाल्लौकिः^४ ॥

174. 3. राज्ञः परिवहण इति ॥ प्रदक्षिणं परिवहेदिति बौधायनो^५ यथोपपादमिति शाल्लौकिः^६ ॥

174. 7. राज्ञः प्रत्युपस्थान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो ग्रीष्म-
१० भिस्वारणीभ्यां च राजासम्या च राजानं प्रत्युपतिष्ठेतेत्य^७ बो ह स्माह शाल्लौकिरजेन च कर्णगृहीतेनोल्मुकेन^८ च^९ राजासम्या च राजानं प्रत्युपतिष्ठेते^{१०} मोऽग्रीषोमौयः पशुः स्यान्नोहः^{११} स्यात्तूपरः स्यात्साण्डः स्याच्छ्रुमास्यात्पीवास्यादिति^{१२} विज्ञायते^{१३} ॥ १२ ॥

^१ सोमविक्रयणम् instead of सोमविक्रयिणम् G (see m.). सोमविक्रयणम् U D H C' — भेनोपट्ट्या Bu G (see m.). भेनोपट्ट्या C' D H (see m.). भेनोमट्ट्या H (pr. m.)

^२ ग्रीतेन कौमसेन U D H C'. ग्रीतेन कौमसेन G.

^३ लोचः Bu G and the vivarapa. लोमशः H D U C'.

^४ यजमान् G Bu, viv. fails in H U'. D Be are defective — योवान् Bu U' (pr. m.). viv : योवान् Be U' (see m.). योतनवा H, D C defective; fails in G (see m., first hand invisible) — N. B. nomin योवान् as Mahabhi, not वा ।

आतिथ्यस्य बर्हिषः सःस्कार इति । असिदादानप्रभृती-
न्मन्त्रान्माधयेदिति बौधायनः " शुक्लप्रभृतीनिति शालीकिः "
मंभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः । ॥

- I. 174. 12. आतिथ्यस्य निर्वपण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायन उभौ विमुच्य राजानं प्रपाद्यातिथ्यं निर्वपेदिति । ॥
- I. 175. 14. राज्ञः परिचर्याया इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह
बौधायन सचैव राजानं परिचरेद्दृष्टार्थमुपनिगृहीयादिति । ॥
- I. 175. 17. अर्हण इति ॥ यथागतमर्हयेदिति बौधायनो " राजान-
मर्हयित्वर्त्विजो^१ ऽर्हयेदिति शालीकिः । ॥
- I. 175. 19. आतिथ्यस्य करण इति ॥ पुरोडाशस्य गौश्च स्थातामिति ।
बौधायनः " पुरोडाश एवेति शालीकिः । ॥
- I. 176. 10. आज्यपहाणां ग्रहण इति ॥ च^१गृह्येहौतानि वा पञ्च-
गृह्येहौतानि वा स्युरिति बौधायनः " पञ्चगृह्येहौतान्येवेति
शालीकिः । ॥
- I. 176. 18. आतिथ्यस्यासादन इति ॥ चतुर्होत्रासादयेदिति बौधा-
यनस्त्व^१ष्णीमिति शालीकिः । ॥
- I. 176. 19. आतिथ्यस्य चर्याया इति ॥ उपाःश्च चरेदिति बौधा-
यन " उचैरिति शालीकिः । ॥
- I. 177. 19. तानुनग्रस्य भक्षण इति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्माह

१ यथागतम् instead of राजानम्. G F, C D and H are defective.

बौधायनो निगुप्तमेवैन^१ निधापयित्वा व्रतकाले व्रतेन स
भक्षयेदिति ^१॥

178. 19.

औपसदस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ अभिदादानप्रभृतौ-
 न्मन्त्रान्माधयेदिति बोधायनः " शुल्वप्रभृतौनिति शास्त्रौकिकः "

५ संभरणप्रभृतौ नित्यौपमन्यवः । ॥

110

उपमदां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवत्यः स्युरिति बोधायन-
स्त्रुणीका इति शास्त्रौकि^१ र्थत्प्राग्य^२ तत्तूष्णौक^३ स्यादथे-
तरन्मन्त्रवत्यादित्यौपमन्यवः^४ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादि-
त्यौपमन्यवौपुत्रः^५ ॥

26.

आहुतीनां होम इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य ॥ प्राचीरे-
वैता आहुतौः म०स्यापयेदिति शालौकिकः ॥

115

उपमदा^{२०} होम इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य नित्याक्रम्ये बोध-
सदो^{२१} जज्ञयादिति शास्त्रीकिः ॥

मन्त्रां परिग्राह्यते इति ॥ अहोरात्रं परिग्राह्यते इति ॥
 १५ बौधायनोऽहरेवेति शाल्वीकिः "कर्मणःकर्मणः प्रयुञ्जीते-
 त्वौपमन्यवः" ॥ १५ ॥ पञ्चमः ॥

१ निगुप्तः Bu-G and U-¹³C-enriched glucose **निगुप्तः** Bu-G and U-¹³C-enriched glucose
G (pr. m.) H-D-C

Keśī प्रधानम् = प्रधानम्. All the other MSS. are more or less corrupt.

Thus Ba H G D C. सही Be I

8 Thus Bu H U G - pr m¹ D C¹ - ସହା G¹ - sec m¹ - ସହ Be¹ -

I. 182. 13. स्तम्भयजुषो हरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपरवकाला-
दप्याग्नीध्रो हरेदिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

I. 183. 1; III 57. 4. आस्थानं चालालस्य परिलेखनम् ॥

III. 57. 7. आस्थानं लोकाग्नीनां हरणम् ॥

I. 215. 5 (१). स्फविघनानामुपस्थान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^२चो ह ^३

स्माद् बौधायनो ऽग्नित्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य योयुपिला-
तिर्यक्ष् स्फ^४ स्तम्भा यजमानमुत्करे स्फविघनानुपस्था-
पयेदिति ^१ ॥

अग्नीषोमीयस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ असिदादान-
प्रभृतौन्मन्त्रान्साधयेदिति बौधायनः ^२ शुद्धप्रभृतौनिति १०
शास्त्रीकिः ^३ संभरणप्रभृतौनित्यौपमन्यवः ^४ ॥

अग्नीषोमीयस्य पशोरनुसंम्रज्याया इति ॥ अनुसंम्रजेदिति
बौधायनो ^२ नानुसंम्रजेदिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

I. 183. 18 इभाबर्हिषोरुपसादन^१ इति ॥ सूत्रमाचार्यशोर^२चो ह
स्मादौपमन्यवो ऽवेवास्मा आसीनायेभाबर्हिषाहरेत्तदादाय ^३
प्राक्षित्यात्कुग्रहस्तस्य^४ पृष्ठयाकालं प्राङ् स्तृणग्गच्छेदिति ^५ ॥

१ उपसकल्पन the vivarana.

२ Thus G (see m.) Be. प्राक्षित्यात्कुग्र. Bu प्राक्षित्यात्कुग्र. C.
प्राक्षित्यात्कुग्र. F G (pr. m.). प्राक्षित्यात्कु. H. प्राक्षित्यात्कुग्र. D C.

३ Thus G C F C. क्षीयन्मन्त्रे. Bu. क्षयनमन्त्रे. H. क्षयनमन्त्रे. Be.
क्षयनमन्त्रे. D.

हविर्धानयोरभ्यावर्तन^१ इति ॥ काष्ठानि वा दृष्टानि
वान्तर्धानाभ्यावर्तयेदिति^२ बौधायनो^३ ऽनन्तर्धानयेवेति^४
शाल्वीकिः^५ ॥

184. 4. हविर्धानयोः प्रोक्षण इति ॥ दृष्टानोऽऽसृज्यताभिरङ्गिः

५ प्रोक्षेदिति बौधायनः^६ कमण्डलुभिरिति^७ शाल्वीकिः^८ ॥

१४ 13. वर्तनोरभिहोम इति ॥ सूचमौपमन्यवौपुचस्थापो ह
स्माह बौधायनो दक्षिणस्य हविर्धानस्य वर्तनमभिजुहुया-
त्सर्वा^९ अक्षधुर उपाज्यात्सर्वतश्च परिमृशेदित्य^{१०}बो ह स्माह
शाल्वीकिः सर्वा एव वर्तनोरभिजुहुयात्सर्वा अक्षधुर उपाज्या-
१० त्सर्वतश्च परिमृशेदिति^{११} ॥

मेथ्योर्निहनन इति ॥ स ह स्माह बौधायनो दक्षिणस्य
हविर्धानस्य दक्षिणतो मेथ्यौ निहन्यादुत्तरस्य दक्षिणत इति^{१२}
दक्षिणतस्योत्तरतश्चेति शाल्वीकि^{१३}मेध इत्यौपमन्यवः^{१४} ॥

186. 10. दावाङ्गनां परिधीवण^{१५} इति ॥ सर्वादावाङ्गमन्त्रेण परि-

१५ धीव्येदिति बौधायनः^{१६} पूर्वैर्पूर्वाविति शाल्वीकि^{१७}दक्षिणौ-
दक्षिणावित्यौपमन्यवः^{१८} ॥ १४ ॥

१ ऽभ्यावर्तये G (see. m.) and the vivaraga. This might, after
all, be the correct reading also VI. 24. 184. 3. (अभ्यावर्तयेति

२ Thus G (see. m.) C. नान्तर्धानं the other MSS.

३ कमण्डलूभिः G (see. m.), cp. Pan. IV. 1. 71.

४ Emended; वर्तन्यासभिः H Be G L D C. वर्तन्यासभिः Bu.

५ Thus C D H G (cp. m.), अक्षधुर Be C. अक्षधुर Bu G (see
m.) and the vivaraga.

1. 189. 1. श्रौदमर्था अभिहोम इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्य^१चो ह
स्माह बौधायन एवमेव जुह्वदन्तर्थाय^२ हिरण्यमभिजुह्या-
दित्युभयोरेव विशाखयोर्हिरण्ये^३ निधायाभिजुह्यादिति
शालीकिः^४ ॥
1. 197. 8. वसतीवरौणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह स्माह ५
बौधायन उभयतःशुक्रा आदित्यवतीर्वसतीवरौर्गृहीयात्ताः
शुक्रास्त्राभिराप्याथयेत्ताभिरभिषुण्यादिति^२ ॥ क्षिण्याद्युप-
वसतीवरौर्गृहीयादित्यौपमन्यवः^३ ॥
1. 190. 18. उपरवाणां परिलेखनं इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं परिलिखे-
दिति बौधायनः^४ मरुत्सुहृदिति शालीकिः^५ ॥
1. 191. 7. उपरवपाःसूनाः हरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो ह
स्माह बौधायनो यजमानस्याधस्यदसुपोथोत्करः इलोप-
त्युग्रेदिति^२ ॥
1. 192. 1. उपरवाणां प्रोक्षण इति ॥ त्रिस्त्रिरेकैकं प्रोक्षेदिति
बौधायनः^३ मरुत्सुहृदिति शालीकिस्तस्मिन्नपोऽवनयेत्तस्मि- १५
न्यवान्प्रस्कन्दयेदित्येवमेवैतत्त्रिविधं कर्म कुर्यादित्यौपमन्यवः^४
सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादित्यौपमन्यवौपुत्रः^५ ॥

१ = दन्वन्तर्थाय (G. sec. m.), rightly.

२ Thus Bu G, the vii. and Kes. = ऋं Bo H E D C C'.

३ = ताभिरैवाप्या (G. sec. m.).

४ Thus Bu C' U C' D G (sec. m.), इलोप H. इलोप Bo.

194. 11. धिष्ण्यानां निवपन इति ॥ य इ स्माह बौधायनो
वेद्यन्त आग्नीध्रियं निवपेदेद्यन्ते मार्जालीयं^१ धिष्ण्याद्यु-
ष्योदौचीनमस्यतां^२ कुर्यादित्य^३चो^४ इ स्माह शालौकिरन्तर्वे-
द्याग्नीध्रियं निवपेदन्तर्वेदि मार्जालीयं^५ धिष्ण्याद्युष्यन्^६
चोदौचीनमस्यतां^७ कुर्यादिति^८ ॥

194. 10. वेद्ये स्तरण इति ॥ सूत्रं शालौकेर^१चो इ स्माह
बौधायनस्तथो दक्षिणतस्तथ उत्तरतो मध्ये सप्रमः प्रष्टा-
कालं^२ प्राञ्च स्तृणन्तो गच्छेयुरिति^३ पुरस्तादेवैनां प्रत्यञ्च
स्तृणन्तो ऽभ्यवक्रामेयुरित्यौपमन्यवः^४ ॥

194. 11. १. अग्नीषोमीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^१ पत्नीशाल एवाग्नीषोमीयस्याज्यानि गृह्णीया-
त्तानि खरे सादयेदिति शालिकिः^२ ॥

194. 13. समन्वानयन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ नाद्रियेतेति
शालीकिः^२ ।

१ Thus here and 1. 10. see m. अग्नीषोमीयस्याज्यानां Bu
•संस्थितारकुर्यात् 1. 11. D C. compare 1. 10. and 1. 11. धिष्ण्यानां H U D
here and 1. 13. धिष्ण्यानां

२ Thus C D C G. see m. Bu न्युष्यान्तौचीनमस्य Be न्युषोदौ-
चीनमस्य H

३ Between प्रष्टा and कालं Bu C. read 1. 10. in m. 1. 10. स्तरणं,
Be C D C. Kes. and the word, in H this dvandham is missing.—
कालं 1. G D Kes. and ep. XXI. 14. 19. 16. कालं Bu C, कालं Be.

1. 194. 4. अर्धस्तनव्रतप्रदान इति ॥ समन्वा^१नीय^१ वासमन्वा^१नीय^१
वा^१ पुराणगार्हपत्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति बौधायनो^१ ॥
नार्धस्तनव्रतं प्रयच्छेदिति शालीकिः^१ ॥
1. 195. 1. वैसर्जनानां^१ होम^१ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ चत्वारि
चतुर्गृहीतानि जुहुयादिति शालीकिः^१ ॥ ४
1. 195. 7. वसतीवरौणामनुमंहरण इति ॥ अनुमंहरेदिति
बौधायनो^१ नानुमंहरेदिति शालीकिः^१ ॥
वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति
बौधायन^१ आदितश्चान्तस्येति शालीकिः^१ ॥
हृदयशूलानामुदामन इति ॥ एकैकश उदामयेदिति १०
बौधायनः^१ सर्वात्महेति शालीकिः^१ ॥
1. 198. 3. वसतीवरौणां परिहरण इति ॥ सूत्रं शालीकेर^१चो
ह स्माह बौधायन एवमेवैनाः परिहरस्वणेन यूपं सादयित्वा
जघनेन गार्हपत्यमुपमाद्याग्नीध्रे 'सस्त्रा अभिमृशेद्यज्ञे
जामृतेति^१ ॥ १५ ॥ षष्ठः ॥ १५
1. 200. 5. सवनीयस्याज्यानां ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधाय-
नस्याग्नीध्रे^१ एव सवनीयस्याज्यानि गृहीतानि खरे साद-
येदिति शालीकिः^१ ॥

१ In some of the MSS. समन्वा^१नीय^१ is found once only, but (cp. the vivaraṇa समन्वा^१नयनाम्नागृह्य वा ।

२ परिहोम H Ba D C U G (pt. m.), without परि Be G (see m.) and the vivaraṇa . C' वैसर्जनानां होम ।

३ अग्नीध्रे U . अग्नीध्रे D C omitting यूपः .

200. 17. औदुम्बराणां महापरिधीनां परिधान इति ॥ सूत्र-
माचार्ययोर्^१चो ह स्नाहौपमन्यवः सुपन्नत्वा एवैते स्युरिति ^१ ॥
201. 4. राज्ञ उपावहरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१चो ह स्नाहौ-
पमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानमुपावह-
रेदिति ^१ ॥
201. 7. पञ्चहोतृर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१ सतुर्होतारः
ऊत्वा पञ्चहोतारं जुहुयादिति श्रालौकिः ^१ ॥
201. 10. प्रातरनुवाकस्थोपाकरण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१चो ह
स्नाहार्तभागीपुत्रमूष्णीकेनैककपालेन^२ प्रातरनुवाकमुपाकुर्या-
१० दिति ^१ ॥
201. 16. सवनौयानां निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्^१चो ह
स्नाहौपमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनौया-
निर्वपेदिति ^१ ॥
201. 17. तेषां त्रीह्रस्वेव हविष्कृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ने यवानिति ॥
१५ सूत्रः श्रालौकेर^१चो ह स्नाह बौधायन आवपणप्रभृति
यवेषु मन्त्रकर्माभ्यावर्तेत तन्त्रं तु हविष्कृत^३ स्यादिति ^१ ॥
आय्यनिनयन इति ॥ अघनेन गार्हपत्यमायेभ्यो निनये-

१. तंभाभिपुत्रं G (see, m.).

२. Thus Bu G (see m.) the vivardana तृष्णीकेनैकं CHUDG.
(pt. m.). तृष्णीकेकपा. Bu C.

३. हविष्कृतं G F हविषूतं D H C हविष्कृतं Bu हविष्कृतं Bu C.
cp. XXI. 4-75. 7. XXII. 11

दिति बौधायनो " ऽग्नेनातिहायेति शालीकेर"घेण वा
जघनेन वेत्यौपमन्यवः । ॥

1. 202. 1 पात्राणां सादन इति ॥ सूत्रं शालीकेर"चो ह स्माह
बौधायनः स्वरे पात्राणि सादयेत्तेषां यथार्थमाददीतेति । ॥

1. 203. 9. अथैकधनाग्न्यातोऽग्नौ वा जुष्टाग्न्यातोऽग्नौ वा तृष्णीं
वेति ॥ पूर्वः कन्यो बौधायनस्योत्तरः शालीकेः । ॥ १६ ॥

1. 203. 11. अग्नोः प्रस्कन्दन इति ॥ होतृचमसादत्रां प्रस्कन्दयेदिति
बौधायनो " वासतौवरात्कलशादिति" शालीकेः । ॥

1. 203. 21 क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यथाकृतेवास्य
क्रतुकरणानि कुर्यादिति शालीकेः । ॥

1. 204. 8. दधिग्रहणं ग्रहण इति ॥ सूत्रं शालीकेर"चो ह स्माह
बौधायनः औदम्बरेणं पात्रेण गृह्णीयाद्भुत्वा चेत्याचमनै-
वानुग्रहरेदिति । ॥

1. 205. 2. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं दैधमेवैतद्भवति ॥

1. 205. 7 तासु निगम्यासु यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं १५
शालीकेर"चो ह स्माह बौधायनः ऊरौ वोरमि वोपनिगृह्य
तासु निगम्यासु यजमानं वाचयतीति । ॥

1. 205. 17. राज्ञो निर्वपण इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर्"चो ह स्माहौ-
पमन्यवः प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यो राजानं
निर्वपेदिति । ॥

206. 11 सो ऽऽग्नौ स्तुते वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्योपाऽऽग्नौ
वेवाऽऽग्नौ स्तुते वाचयेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥
208. 16 उपाऽऽग्न्यन्तर्यामयोर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योभावेवो-
दिते जुहुयादिति शाल्मीकिर्भावेवानुदिते जुहुयादित्यौ-
पमन्यवः ॥
207. 11 : 209. 8 आगयणस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं शाल्मीकेर^२चो ह स्माह
बौधायनो द्योर्धारयोः प्रातःसवने गृहीयान्तिसृणां माध्यं-
दिने सवने चतसृणां तृतीयसवन इति ^१ ॥
211. 18 द्रष्टानुमन्त्रणीयास्त्विति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ सुवा-
१० ङ्गीरेवैता^४ जुहुयादिति शाल्मीकिः ^१ ॥ १७ ॥
212. 4 पवमानग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३
मजुष्टान्परिमृज्य सादयेदिति शाल्मीकिः ^१ ॥
212. 13 संतनौना^५ होम इति ॥ सूत्रं शाल्मीकेर^२चो ह स्माह
बौधायनो वसतीवरीरथेतैर्मन्त्रैरवनयेदिति ^१ ॥
212. १५ पवमानानामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ सद्य-
एव बर्हिषौ आदायोपाकुर्यादिति शाल्मीकिः ^१ ॥
212. 14 ब्रह्मण उपवेशन इति ॥ यथा मदस्येवमुपविशेदिति
बौधायनो ^३ यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शाल्मीकिः ^१ ॥

^१ Thus, and cp. XXV. 18, H D C U G. वैता Bu., वैना Be. C'

^२ Thus (with B, G (see m.) U. संतनौना the other MSS., cp. XXV. 18

- I. 212. 14. यजमानस्योपवेशन इति ॥ यथा सदस्वेवसुपविशेदिति
बौधायनो " यथा दर्शपूर्णमासयोरेवमिति शाल्वीकिः ' ॥
- I. 212. 19. अथोद्गात्रे वा प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी प्रयच्छतीति ॥ पूर्वः
कस्यो बौधायनस्योत्तरः शाल्वीकेः ' ॥
- I. 212. 19. ऋक्सामयजुर्होमस्य मियुनस्य प्रजात्या इति वा
दृष्ट्वी वेति । पूर्वः कस्यः शाल्वीकेदन्तरो बौधायनस्य ॥
- I. 213. 5. पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य "
यस्मादेव कस्यां चिदाचयेदिति शाल्वीकिः ' ॥
- I. 213. 16. सप्तहोतृर्होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यानुसवनमेव सप्त-
होतारं जुहुयादिति शाल्वीकिः ' ॥
- I. 213. 19. धिष्ण्यानां विहरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन
आग्नीध्रीयादङ्गारानादाय^१ तत आग्नीध्रीये प्रस्कन्दयेदथानु-
पूर्वमितरेषु^१ धिष्ण्यान्विहत्योदीचीनसंस्थतां^२ कुर्यादिति^३ चो
ह स्माह शाल्वीकिराग्नीध्रीयादङ्गारानादाय तत आग्नीध्रीये
प्रस्कन्दयेदथानुपूर्वमितरेषु^१ धिष्ण्यान्विहत्य न चोदीचीनसं- १५
स्थतां^२ कुर्यादिति^३ ॥

१ •अग्नीध्र• and •अग्नीध्रीय• the MSS promise; the vivarapa and
Ked. always •अग्नीध्रीय• ।

२ Thus G D C U (pr. m.) संस्थितान U (see m.), •संस्थतां H,
•संस्था Bu, Be C' defective

३ Thus U (see m.) D C C' ; •संस्थानं G (see. m.) ; •संस्थानं Bu ;
संस्थानां H Be C (pr. m.) G (pr. m.)

[214. 1. धिष्ण्यानां व्याघारण इति ॥ पूर्वः कन्पो बौधायन-
स्योत्तरः ग्राहीकेः ॥

स्वरश्चस्योत्पादन इति ॥ यूपः स्वरश्चस्योत्पादयेदिति
बौधायनः " पशुरिति ग्राहीकित्संमिष्यौप्रमन्यवो " देवते-
त्यौपमन्यवौपुचः ' ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

215. 16. सर्पण इति ॥ सूचं बौधायनस्योपरदारिक^१ एव यजमानः
स्यादिति ग्राहीकिः ' ॥

तार्तीयसवनिकेषूक्यविगहेष्विति ॥ स ह स्माह बौधा-
यनः प्रसर्पदेव तार्तीयसवनिकेभ्य उक्यविगहेभ्यः षोडशने^२
१० रात्रिपर्यायेभ्यो रायंतराय मंधय इत्युचो ह स्माह ग्राही-
किस्तृतीयसवनातिष्ठिरेवैषा^३ भवति ' यदेव तृतीयसवने
प्रसर्पेत्तत्प्रसृप्तमेव^४ तेषां^५ स्यादिति ' प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः
सवनेभ्यः संप्रसर्पेदित्यौपमन्यवः ' ॥

217 13. आमिषाद्यै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवतो च स्यात्सर्वाणि
११ च सवनान्यनुषमिषादिति^६ बौधायनस्य^७ णीका च स्यात्स-

१ *पराहारि० U D C H Be C' : cp. XXI 9 : 86, 7

२ *श्रिने G Be. *श्रिनि Bu H U C D C'

३ *नातिष्ठि० Be G (see. m.). *नातिष्ठि० C D U *मन्तष्ठि० H G
(pr. m.). *मिष्ठि० Bu C' and the vivarana

४ *नेषैतेषु G (see. m.). *नेषां H.

५ *नुसमीषा० MSS

वांश्चि च सवनान्यनुष्ठमियादिति^१ शास्त्रीकि^२र्मन्वती च
स्यात्प्रातःसवने चैवैषा स्यादित्यौपमन्यवः^३ ॥

I. 217. 11. सवनौयानामनुष्ठमस्य इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ नाना-
पाचौष्मेव^५ सवनौयाननुष्ठमयेदिति शास्त्रीकिः^६ ॥

I. 217. 16. प्रातः प्रातःसावस्येति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ प्रातःसावस्येत्येव
ब्रूयादिति शास्त्रीकिः^८ ॥

सवनौयानामनुष्ठमस्य इति ॥ अनुष्ठमस्येदिति बौधा-
यनो^९ नानुष्ठमस्येदिति शास्त्रीकिः^{१०} ॥

I. 218. 8. प्रतिनिर्वाह्याणां^{११} यज्ञे इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२}
द्विदेवत्येभ्य एव प्रतिनिर्वाह्यान्निष्ठस्यौयादिति^{१३} शास्त्रीकिः^{१४} ॥ १०

I. 218. 13. आचार इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१५} यज्ञदेवैतमाचार-
माचारयेदिति शास्त्रीकिः^{१६} एकस्यग्रीत्यरिभुना पाचयेत्यौप-
मन्यवो^{१७} यज्ञदेवैतज्यपेक्षैतमाचारमाचारयेदित्याञ्जीगविः^{१८} ॥

१. अनुष्ठमोया. MSS

२. Thus Be (C' and the viv., •पाचेषु Bu G U D C Kes ; •पाचैष्टेव H.

३. निर्वा Be (C' H₄ U D C G pr. m.), निषा. Bu G (sec. m.) and
the vivaragn

४. निर्वाह्यान्निष्ठस्यौ G (sec. m.) but the २ effaced, Be H C D U.

५. निषाह्यान्निष्ठस्यौ Bu., •निर्वाह्यान्निष्ठस्यौ C' ; •निषाह्यान्निष्ठस्यौ Kes. read
probably (with Kes.) •निर्वाह्यान्निष्ठस्यौयादिति

६. Thus G (sec. m.), •जैवमाचार. Be H U C D ; •जैवमाचारवे. C'

७. जैवमाचारवे. G (pr. m.) Kes., •यज्ञदेवैतमाचारमा. Bu

220. 9. स॒स्त्राव॒स्थापि॒धान इति ॥ सू॒त्रं बौ॒धाय॒नस्य ॥ या॒वाने॒व^१
स॒स्त्रावः स्था॒त्तम॒पिद॒ध्यादिति॑ शा॒स्त्रीकिः^१ ॥
220. 14. च॒म॒साना॒माया॒तन^२ इति ॥ अ॒घेण॑ सु॒चः^३ प्रा॒च^३ आ॒यात॒थे-
दिति॑ बौ॒धाय॒नो ॥ अ॒घने॒न सु॒च उ॒दीच॑, आ॒यात॒थेदिति॑
शा॒स्त्रीकिः^१ ॥ १६ ॥
1. 221. 4. य॒ह्योः सं॒धान इति ॥ अ॒रन्नौ च॑ य॒हौ च॑ सं॒दधा॒ता-
मिति॑ बौ॒धाय॒नो ॥ य॒हावे॒वेति॑ शा॒स्त्रीकिः^१ ॥
222. 12. शु॒क्रव॒तो म॒न्वि॒वत इति ॥ सू॒त्रं बौ॒धाय॒नस्य ॥ म॒न्वि-
वत इ॒त्येव ब्रू॒यादिति॑ शा॒स्त्रीकिः^१ ॥
- 222 20. १. म॒न्वि॒स॒स्त्राव॒स्य हो॒म इति ॥ सू॒त्रं शा॒स्त्रीके॒र^४चो॑ ह
स्मा॒ह बौ॒धाय॒न आ॒हव॒नीया॒देवो॒दीचो॑ ऽङ्गा॒राभि॒र्वत्य॑ तेषु
म॒न्विनः^५ स॒स्त्राव^५ जु॒हुया॒दिति॑^१ ॥
- हो॒चक॒चम॒सानां^६ हो॒म इति ॥ स॒ ह स्मा॒ह बौ॒धाय॒नः
शु॒क्राम॒न्विभ्या॒मेना॒न्सह॑^७ स॒कृष्ण॒जु॒ह्याद्वि॒रभ्यु॒क्षीता॒नित्य॑^८चो॑ ह
१५ स्मा॒ह शा॒स्त्रीकि॒र्णेना॒ङ्कुक्राम॒न्विभ्यां॑ सह॑ स॒कृष्ण॒जु॒ह्याद्वि॒रेवा॒-
भ्यु॒क्षीता॒निति॑^१ ॥

१ या॒वाने॒व U D C, या॒वाने॒व Be, या॒वाने॒व H

२ •मा॒यत॒न MSS. and the vivaraṇa

३ Thus G (sec. m.) Bu; सु॒च उ॒दीच॑ H U C, सु॒च only, Be D C'

४ म॒न्वि॒सं॒वा G (sec. m.)

५ Thus G (sec. m.) and C' only, हो॒चक॒चम॒सानां the other MSS. and the vivaraṇa

1. 223. 17. द्विदेवत्यानां भक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " प्राणेषूप-
निराहं द्विदेवत्यान्मन्त्रयेदिति शास्त्रीकिर्दोर्ध्वमन्त्रयेवैनान्मन्त्रये-
दित्यौपमन्यवः^१ ॥

1. 224. 7. अथैतानि . द्विदेवत्यपात्राण्यरिक्तानि करोतीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य " सोमेनैवैतान्यरिक्तानि स्युरिति शास्त्रीकिः^१ ॥ ५

1. 224. 10. अथैनानि दक्षिणस्य ऋविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्त्याः सादय-
तीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ धस्तादेवैनान्युपहृत्य^२ सादयेदिति^३
शास्त्रीकिः^१ ॥

वाचि वाचं दधामौति^३ वा तूष्णीं वेति ॥ पूर्वः कण्यो
बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः^१ ॥ १०

होचकचमसानां प्रतिभक्षण इति ॥ प्रतिभक्षयेदिति
बौधायनो " न प्रतिभक्षयेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥

1. 229. 6. प्रत्यभिमर्गण इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१ चो ह स्माह
बौधायनो भक्षयन्नेव^२ भक्षाणां पारे प्रत्यभिमुखीतेति^३ ॥

१ दोर्ध्वमन्त्रये. MSS. only C भक्षयेवैना. . ep. XXV. 20

२ Uncertain. . न्युपहृत्यसाद. G (see m.), all the other MSS
न्युपहृत्य साद. The vivaraga चक्षसादेव दक्षिणस्योपहृत्य ह्योचकचम-
समौहै; could उपहृत्य be the correct reading?

३ Thus Bu C' D G U C'. दधामौति H Be. In the text proper no
vikalpa of the kind here mentioned, is found, neither is the yajus
to be traced in any text. Perhaps this dvandham is to be taken
together with the foregoing one

४ Thus G (see m.) and the vivaraga. भक्षयेव Bu. भक्षयेवैव H
Be U D G (pr. m. + C' C')

233. 1. ऐन्द्राग्नस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्यथोर^१चो ह स्माह
दीर्घवाक्यो मुख्येनेन पात्रेण गृहीयादिति ^१ ॥
229. 1. नाराग्रस्थानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पयेरभिति
बौधायनो ^१ नानुप्रकम्पयेरभिति शास्त्रोक्ति^१र्नानुपोषणैर-
५ स्वेत्यौपमन्यवः ^१ ॥ २० ॥ अष्टमः ॥
- 11 13. माध्यन्दिनीये ऽभिषव इति ॥ नवहत्वनवहत्वा ऽभिषुत्य
निघाभमुपेयुरिति बौधायनो ^१ ऽपरिमितमिति शास्त्रोक्तिः ^१ ॥
245. 9. महत्तृतीययोर्ग्रहण इति ॥ सूत्रं शास्त्रोक्तेर^१चो ह स्माह
बौधायन उपरिष्ठादेवाग्रयणाद्गृहीयादिति ^१ याज्ञलोको ह्येष
१० भवतीति ^१ ॥
36. 10. अष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^१
यस्यामेव कस्यां चिदाचयेदिति शास्त्रोक्तिः ^१ ॥
237. 3. दधिघर्मस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ग्रीध एनं
गृहीयादिति शास्त्रोक्तिः ^१ परिश्रित्योभयतः शान्तिं कृत्वा-
१५ ग्रीध एवेत्यौपमन्यवः ^१ ॥
- दधिघर्मस्य चर्याया इति ॥ उपाग्र चरेदिति बौधा-
यन ^१ उचैरिति शास्त्रोक्तिः ^१ ॥
- 37 16. दधिघर्मस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं शास्त्रोक्तेर^१चो ह स्माह

१ After this dvandham G U D H C ins. प्रातःस्वपन शयैवा स्नादित्योष-
मन्यवः स्वनीचानुदासन इति सूत्रं चो० स नामापात्रेणैव स्वनीचानुदासनेदिति
ब्रा० कि० १ ep XXI. 19 104. 3

बौधायनो ऽवप्रभक्षणेनैवेतरे भक्षयेयुर्धजमान एव प्रत्यक्षं भक्ष-
येदरण्ये^१ ऽनुवाक्येन^२ मन्त्रेणेति^३ ॥

- I. 240. 20. दक्षिणानामत्याकरण^४ इति ॥ सूत्रं ग्राक्षौकेर^५चो ह
स्माद् बौधायन एकामेव दक्षिणां दक्षिणापथेनात्याकुर्वादिथे-
तरा^६ यथावकाशं गच्छेयुरिति^७ ॥

संचर^८ इति ॥ नीतासु दक्षिणासु^९ यथार्थं संचरेर-
क्षिति बौधायनो^{१०} नासु स्थिते सोमे ऽध्वर्युः प्रत्यङ् सदो
ऽतीयादिति ग्राक्षौकिः^{११} ॥

- I. 259 7. कृष्णविषाणायाः प्राप्तं इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१२} नीतासु
दक्षिणासु चालाले कृष्णविषाणां प्राप्तेदिति ग्राक्षौकिः^{१३} ॥ १०

- I. 241. 9. आचयेय संचदन^{१४} इति ॥ सूत्रं ग्राक्षौकेर^{१५}चो ह
स्माद् बौधायनस्त्रिरेवाव्यतिषजन्मृच्छेत्क^{१६} आचयः क आचय
इति^{१७} ॥ २१ ॥

१ Thus G U (pr. m.), viv., Keś; •खेनानुवा• Be U (sec. m.);
•खेनवा• Bu H D C, •खेवानुवा• C'.

२ Thus Be C' Bu and the vivaraṇa (one copy) •त्याक्रमण U H G
D C and the vivaraṇa (another copy).

३ •कुर्वाद्• Be Bu C', •क्रामयेद्• U H G D C'

४ संचरय Bu.

५ Between दक्षिणासु and यथार्थं the MSS. exc. Be C' and Keś;
ins. चालाले, clearly interpolated from the following dvaidham.

६ Thus Bu C' G (sec. m.), the vivaraṇa; संचादन Be H C U D G
(pr. m.).

७ Thus Bu Be G C'; चित्रव्यति• H U D C'

241. 13. दक्षिणानां दान इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो मघ-
र्त्विग्भ्य एना^१ दद्यात् होचकाननुसंचरेरन्निति [॥] न च होच-
काननुसंचरेरन्न च सदस्याय दद्यात् स्नेतस्यानुस्था विज्ञायत
इति शास्त्रीकिः ^१ ॥

242. 8. मरुत्वतौययोर्होम इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो यजे-
वाध्वर्युर्जुष्टयात् वषट्कृतानुवषट्कृतः स्यादधेतरो ऽनुवषट्कृतः^१
स्यादित्युभावेवाननुवषट्कृतौ^२ स्यातामिति शास्त्रीकिर्भावे-
वानुवषट्कृतौ स्यातामित्यौपमन्यवः ^१ ॥

242. 13. द्वतीयस्य मरुत्वतौयस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१भो
१० ह स्नाह दौर्घवात्स्यो मुखेनैनं पाषेण गृहीयादिति [॥]

243. 5. नाराश्रमानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्पचेरन्निति
बौधायनो [॥] नानुप्रकम्पचेरन्निति शास्त्रीकिर्नैमानुपोषणचेर-
न्नेत्यौपमन्यवः ^१ ॥

244. 2. सौम्यस्य मन्त्रमन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्न्यादिति बौधायन-
१५ स्तु^१ष्णीक इति शास्त्रीकिः [॥] सौम्य एव मन्त्रवान्स्नानूष्णीक
एककपाल इत्यौपमन्यवः ^१ ॥

245. 11. तार्तीयसवनिके ऽभिषव इति ॥ सूत्रं, बौधायनस्य [॥] यदा-
प्याययति तेनाश्रुमदित्येव ब्रूयादिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

१ यना Bu G; यना H Be C' U D C. यव the vivaraga

१ Emended; मानव or मानव MSS.

१ Thus Be C' U. भावेवानु H D C. भावेव वषट्कृतानुवषट्कृतौ G

(sec. m.).

- I. 245. 19. आदित्यग्रहस्य ग्रहण इति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकेर^१चो ह स्माह
बौधायनः पुरसादेनमभिववाङ्मृषीयान्मृषी^२ इत्यातस्त्वमव-
नवेदिति^३ ॥
- I. 246. 12. आदित्यग्रहस्योदाहणन इति ॥ अर्धर्षग्र उदाहत्यादिति
बौधायनः^४ चक्षर्येति ग्राक्षीकिः^५ ॥
- I. 247. 11. मैत्रावरुणस्य अग्रण^६ आग्निरौ^७ ऽवनयन^८ इति ॥ सूत्रं
ग्राक्षीकेर^९चो ह स्माह बौधायनः श्रीणीयादेव मैत्रावरुणं
पथसाग्निरमवमवेदिति^{१०} ॥
- I. 248. 5. नवम्यां प्रस्तुतायां वाचयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११}
यस्यामेव कस्यां चिदाचवेदिति ग्राक्षीकिः^{१२} ॥
- I. 249. 17, 250. 6. होचकाषा^{१३} संतर्पण इति ॥ सूत्रं ग्राक्षीकेर^{१४}चो ह
स्माह बौधायनो ऽनुसृवनमेव होचः^{१५} संतर्पवेदिति^{१६} पञ्च
प्रातःसवने षण्मास्यदिने सवने सप्त ततोयसवन इत्यौप-
मन्यवः^{१७} ॥
- I. 251. 1. औपासनेष्विति ॥ स ह स्माह बौधायनो ऽनुसृज्यौपा-^{१८}
समाननुमन्मथेत चमसेभ्यश्च पुरोडाग्रग्रकसानुपाखेदश्च चैव

१ पुरसादेवमभि० G (sec. m.); पुरसादेवमभि० D C H.

२ Emended; चक्षसाग्निरौपमयन Bu G and the vivaraṇa; चक्षसाग्निर-
चौरवमयन H U D C; चक्षसौग्निरौपमयन Be C'.

३ होचकाषा Be G (sec. m.) C', the vivaraṇa; होचका Bu; होचका
G (pr. m.); होचका H U D C.

४ होचः Bu G (sec. m.); होचका Be C' H U D C G (pr. m.).

वज्रोत्तरं व्याचक्षीतेत्य^१चो ह स्माह शास्त्रीकिरनुसंगम्यैवौपा-
सवाननुमन्मथेत पार्श्वतश्चमथेभ्यः^२ पुरोडाग्रप्रकसानुपाखेदुप-
रिष्टाच्च वज्रोत्तरं व्याचक्षीतेति^३ ॥ २२ ॥ नवमः ॥

I. 251. 6. सावित्रस्य ग्रहणे सादन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^४ वज्रुष्टं
परिमृज्य सादयेदिति शास्त्रीकिः^५ ॥

I. 252. 5. तदन्यतो-मदं प्रतिगृह्णातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^६ मदा
मोद^७ इवेत्येव^८ प्रतिगृह्णीयादिति शास्त्रीकिः^९ ॥

I. 252. 11. नाराग्रश्चानामनुप्रकम्पन इति ॥ अनुप्रकम्प्येरन्निति
बौधायनो^{१०} नानुप्रकम्प्येरन्निति शास्त्रीकिर्नैनानुपोषण्येर-
१० श्वनेत्यौपमन्यवः^{११} ॥

सौम्यस्य चर्याया इति ॥ उपाश्व चरेदिति बौधायन^{१२}
उच्चैरिति शास्त्रीकिः^{१३} ॥

I. 253. 5. सौम्यस्य परीज्याया इति ॥ स ह स्माह बौधायनो यदि
चेव^{१४} समस्तौ यदि च विहृतावग्नाविष्णू उपाश्वेव स्नाता-
१५ मिति^{१५} समस्तानुपाश्व विहृतावुच्चैरिति शास्त्रीकिः^{१६} ॥

I. 248. 12. तार्तीयसवनिकानां धिष्णिषानां विहरण इति ॥ सूत्र-
शास्त्रीकेर^{१७}चो ह स्माह बौधायनश्चरित्वा वाचरित्वा वा सौम्ये-
नाङ्गारैश्चतुर्धिष्णिषान्विहरेदिति^{१८} ॥

१ पार्श्वतः om. Be C'.

२ मोदरेत्येव G (sec. m.) only.

३ इह om. Be Bu D U (pr. m.).

- I. 254. 6. पात्रीवतस्य मयस्य इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ दध्ना वा पयसा वा पात्रीवतः५ श्रीणीयादिति शास्त्रीकिं॥धिंष्टिषानां व्याचारण्येषेवाप्येन पात्रीवतः५ श्रीणीयादित्यौपमन्यवः १ ॥
- I. 254. 14. पयसा उदानुचन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य॥चैवासौतापो-द्विहीयाभ्य इति शास्त्रीकिः १ ॥
- I. 255. 14. तदुभयतो-मदं१ प्रतिगृह्णातीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ मोदा मोदं१ इवेत्येव१ प्रतिगृह्णीयादिति शास्त्रीकिः १ ॥
- I. 255. 17. भुवस्य प्रथ्यावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ सर्व एवैषोऽवनयनमन्मः स्यादिति शास्त्रीकिः १ ॥ २३ ॥
- I. 256. 14. चमसानामायातनं१ इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः १० शास्त्रीकेः ॥
- I. 256. 15. तेषु चौः५स्त्रीः५ दूर्वापन्वीः५ग्रासत्येकैकं च दर्भपुञ्जीक-मिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य॥ह्निरेवैते दद्याः५ क्षुरिति शास्त्रीकिः १ ॥
- I. 256. 21. औपयजेयिति ॥ सूत्रः५ शास्त्रीकेर॥चो ह स्याद बौधा-यन आग्नीभादग्नीषोमौचस्य५ च सवनौचस्य चाङ्गारानाहरे- १५ चामिषाकौषावदस्यै वज्राद्या इति १ ॥

१ •मदं all, against VIII, 15 : 255. 14.

१ नोदेरेत्य • G D C C'.

१ •माचनस्य all exc. C.

५ P दद्या Bu C', दद्याः G (sec. m.), दद्या Be, H U D C omit the word altogether. The vivarapa has : चह्निरेव वाधवो दर्भनौचा इति ।

५ Thus, and comp. vol. I i.e., H G U (pr. m.) C D, the viva-
rapa; •औनीषा• Be C' U (sec. m.) Bu Keś.

258. 8. . मिन्दाऊत्योर्होम इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१चो ह आहौप-
मन्यवः पुरस्तामिन्दाऊती जुहुवामिन्दाऊती ऊत्ता शरि-
योजनं यद् गृहीयादिति ^१ ॥
258. 10. शाकलैश्चर्याया इति ॥ सूत्र^२ शाकलीके^३चो ह आह
५ बौधायनो यावन्धेना^४चि कृतान्यभिजानीयान्तेषामवयजन-
मसौत्यभ्यादध्यादिति ^१ ॥
258. 15. आदित्यस्योपस्थान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यो^५हवनीयमेवे-
तेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति शाकौकिः ^१ ॥
259. 8. कृष्णविषाणवाः प्रासन इति ॥ पूर्वः कन्यो बौधायन-
१० स्योत्तरः शाकौकिः ॥
259. 12. अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१चो ह आहौपमन्यवो
५ जैवै^२खण्डिले शुभ्रभिन्नं प्ररोष्य आसौभिश्च यावोवाय-
येन चावभृथमवेद्यादिति ^१ ॥
261. 12. यावोवाययस्य प्रज्ञावन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ प्रज्ञा-
१५ खोदाहरेयुरिति शाकौकिः ^१ ॥ प्रज्ञास्यैवेता आसौरदाहरे-
युस्तोक्तेतानि देविकाहवी^४चि अपवेयुरिति बौधायनः ^२
प्रज्ञापवेयुरेवेति^५ शाकौकिः ^१ ॥ २४ ॥ ,
- ib. कृष्णाजिनस्य प्रज्ञावन इति ॥ सूत्र^२ शाकलीके^३चो ह
आह बौधायनः कृष्णाजिनमुष्णान्नाग्निरभुक्ष्य पुत्राय वान्ते-

१ जैवै^२ Bu G D C; जैवै^३ H U (pr. m.); जैवै^४ U (sec. m.),
जैवै^५ Be C'.

२ हव^३ only in G (sec. m.).

वाशिने वा दद्यात्सुषोपधानं^१ वैनक्तुर्वीतापि वैनेन पुनर्दीप्ते-
तापि वैनेन पुनर्यजेतेति^१ ॥

I. 262. 6. उदयनीयस्य बर्हिषः सःस्कार इति ॥ अग्निदादान-
प्रभृतीन्मन्त्राभ्यवेदिति बौधायनः^१ शुश्रूषप्रभृतीनि
ग्राक्षीकिः^१ संभरणप्रभृतीनित्यौपमन्यवः^१ ॥

ib. उदयनीयस्य निर्वपण इति ॥ सुचि वावधाय^१ चाम-
कापः^१ स्नाय्यां^१ वा सचामकावायां^१ निर्वपेदिति^१ ॥ पूर्वः
कस्यो बौधायनस्योत्तरः ग्राक्षीकिः^१ ॥

I. 262. 9. उदयनीयस्य अपण इति ॥ पयसि अपवेदिति बौधा-
यनो^१ ऽस्त्विति ग्राक्षीकिः^१ ॥

चरोरनुपरिहरण इति ॥ अनुपरिहरेदिति बौधायनो^१
नानुपरिहरेदिति ग्राक्षीकिः^१ ॥

उदयनीयस्यासादन इति ॥ षडुचासादवेदिति बौधा-
मनस्य^१ णीमिति ग्राक्षीकिः^१ ॥

उदयनीयस्य चर्याया इति ॥ सूचं बौधायनस्य^१ हवनीय^१
एवोदयनीयेन चरेदिति ग्राक्षीकिः^१ ॥

I. 263. 2, 5. अनुबन्धस्य^१ करण इति ॥ सूचं बौधायनस्य^१ मैवावह-

१ सुषोपधानं all the MSS.; सुषोप. Kes.; सुषां निधानाय इति: the
vivarāṇa.

१ वागर्थाय H D G U C C'.

१ स्नाय्या G (sec. m.) Bo C'.

१ •कापवेति G (sec. m.); •कापवेदिति C'.

१ अनु. G (sec. m.) C' and the vivarāṇa; अनु. the other MSS.

आमिचया^१ यजेतेति ग्राह्यीकिर^२चो व आहौपमन्यवो ऽन्^३
पशुमप्यवाचभेतै^४कादशप्रथाजं त्वेव तन्म^५ संतिष्ठापयिषे-
दिति ।

वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुष्टादिति बौधा-
यन^६ "आदितस्त्रान्तस्त्रेति ग्राह्यीकिः" ॥

इदयग्रहणानामुदासन इति ॥ एकैकग्र उदास्येदिति
बौधायनः "सर्वांस्येति^७ ग्राह्यीकिः" ॥ २५ ॥

उत्सव^८ इति ॥ सर्वाङ्गोपग्रहोत्सवेदिति बौधायनो^९
ऽन्यवर्षभाच्च वशाद्यै चेति ग्राह्यीकिः^{१०} ।

1. 263. 5. १. आमिचाये मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवतो आदिति बौधा-
यनसू^{११}ष्यीकेति ग्राह्यीकिः^{१२} ॥

1. 263. 6. मैत्रावरुण्यै परिधिष्विति ॥ सूत्र^{१३} ग्राह्यीकेर^{१४}चो व आह
बौधायनः पूर्वे सूत्रे सदशो वा हविर्धानयोर्वा भिन्ना वैद-
कान्परिधीन्मैत्रावरुण्यै^{१५} कुर्यादिति^{१६} ।

१ वा ins. G.

२ ज Bu.

३ सर्वांसि instead of सर्वाङ्ग some of the MSS.; some omit चर ।

४ Thus G (sec. m.) and the vivaraṇa of our passage, उचिष
a copy of the vivaraṇa of the text proper; उचुष Bu; उचकरच
Be C' U (sec. m.); उचचच C D H U' (pr. m.) G (pr. m.) and a
copy of the vivaraṇa of the text proper.

५ वै(वै)दकान् all (and thus also the Karmānta, XXV. 26), exc.
G (sec. m.), which has वैदकान् ।

- I. 263. 8. उदवसान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पूर्णाञ्जल्येवोदवसे-
दिति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 263. 12. दक्षिणायै दान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " नाचकाम-
निधत्तं^१ देयमिति शास्त्रीकिः ' ॥
- I. 263. 13. देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपचस्त्रीयो ह ५
स्नाह बौधायनस्त्रीयनूबन्ध्यस्य पश्यपुरोडाग्रमनुवर्तरे^२स्त्री-
युदवसानौचामिति " सर्वाख्येवानूबन्ध्यस्य पश्यपुरोडाग्रमनु-
वर्तरे^३मिति शास्त्रीकिर^४न्येनैव देविका यजेतेत्याश्रौगविः ' ॥
- I. 264. 5. अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवसेदिति बौधा-
यनो " ऽरक्षोः समारोक्षेति शास्त्रीकिः ' ॥ १०
- I. 264. 7. अग्निहोचयोः प्रतिहोमः इति ॥ प्रतिजुञ्ज्यादिति बौधा-
यनो " न प्रतिजुञ्ज्यादिति शास्त्रीकिर्न^५ प्रतिजुञ्ज्यादिति
शास्त्रीकिः^६ ' ॥ २६ ॥ दशमः ॥

॥ इत्येकविंशः^७ प्रश्नः ॥

१ Uncertain reading; नाचकामयतो G (sec. 'm.); नाचकामयितं
Be C' (but न् corrected into य); नाचकामयितं U; नाचकामयितं H;
नाचकामयितं D; नाचकामयितं C'; नाचकामयितं Bu. The vivarapa,
although my copy of it is rather bad, seems at least to point to
यवान् as it runs: इमारोचानयानयितो यिवान् ।

२ The repetition of the finishing words not found in the MSS.

३ On the praśna- number cp. Preface to Vol. II, p. II. •

- II. 1. 1. अथातोऽग्निकल्पं व्याख्यास्यामः ॥
- . 1. 11. खरस्य करण इति ॥ उत्तरपूर्वे ज्वान्तरदेशे कुर्वादिति बोधायन " उत्तर एवेति शास्त्रीकिः ' ॥
- . 1. 20. सावित्राणां होम इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य " सम्यक्षा-
यच चतुर्गृहीतं जुहुयादिति शास्त्रीकिः ' ॥
- II. 2. 6. गर्दभरश्नाया आदान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बोधा-
यनस्य " णीमिति शास्त्रीकिः ' ॥
- . 1. 9. वल्लीकवपार्थे निधामे वैश्वस्योपवेशन इति ॥ सूत्रं
शास्त्रीकेर"चो ह स्माह बोधायनो " वल्लीकवपां निदध्याज
१० वैश्वस्योपवेशयेद्यच खनिः^१ स्यात्तद्वच्छेद्यस्य वृक्षेनं प्रति-
ज्ज्यादिति ' ॥
1. 3. 6. खनन इति ॥ अर्धचंद्रः खनेदिति बोधायन " अर्धचंद्रेति
शास्त्रीकिः ' ॥
- . 3. 10. पुष्करपर्णेनोत्तरदण्डेन संप्लृण्वातीति ॥ सूत्रं बोधा-
यनस्य " यथोत्पन्नेनैव संप्लृणीयादिति शास्त्रीकिः ' ॥
- . 3. 14. पिण्डाणां हरण इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर"चो ह स्माह
बोधायनः सर्वाभिः सर्वाभिस्तुर्हरेदिति ' १. गायत्रीभिर्हरेत्ति
शुग्भिः सादयेदित्यौपमन्यवः ' ॥
- II. 4. 8. अमृशस्याद्यमन इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर"चो ह स्माह
१० बोधायनस्य " णीमममत्यायच्छेत्सर्व एवैव गर्दभमन्त्रः स्यादिति ' ॥

१ खनि or खनी the MSS. खनिः भाविना खन् the Mahāgṇisārvasya

- II. 4. 12. द्यावापृथिव्योः समीक्षण इति ॥ उभे षड्गुणः समीचेतेति
बोधायनस्त्रिंशेति श्रौतौकिः " प्राच्यां दिशि संधिमौच-
माण एतं मन्त्रं जपेदित्यौपमन्त्रवः " ॥^१
- II. 4. 16. अपो रश्मिरे अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्मिरम्युष्य भुञ्जत इति ॥
पूर्वः कश्यो बोधायनस्योत्तरः श्रौतौकेः " ॥ १ ॥^५
- II. 5. 11. उखानां करण इति ॥ स ह स्माह बोधायनो ऽषाढाम-
येतस्ये याजुष्ये पादमाचौ^१ कुर्याद्यावन्माचौ चादायेष्टका-
मृत्तिकायामपि सृजेदेवमस्य^२ मर्दो ऽग्निर्याजुषो भवतीत्ये^३
कामेवोखां मन्त्रेण कुर्यान्मूष्णीमितरे इति श्रौतौकिः " ॥
सर्वासु भिक्षासु प्रत्यय इति ॥ स ह स्माह बोधायनः १०
समाविचं मन्त्रकर्माभ्यावर्तयेदिति^४ ॥ यदन्यत्समाविचेभ्य इति
श्रौतौकिः " ॥
- II. 6. 4. अथादत्त एकविंशतिं वृष्णो अस्य ग्रहन्पिण्डानभि-
मग्निं पचनमिति ॥ सूत्रं बोधायनस्य " यस्यैव कस्य चाय-
स्याददौतेति श्रौतौकिः " ॥^{१५}
- II. 6. 5. उखानां धूपन इति ॥ सूत्रं बोधायनस्योपरिमितैर्मन्त्रैर्धू-
पयेदिति श्रौतौकिः " ॥

१ षाहं B U and G (sec. m.) Bu; षहं Be (U and G (pr. m.)

२ षकावाचनं B G (sec. m.), the vivaraṅga. सर्वेष्टकावाचां (वा the Ms.) अदि, the Ms., सर्वेष्टकावाचां (वा the Ms.) अतिकावाचम्।

३ Thus G, U (sec. m.) and the Ms. संवाचनं B; संवाचनं वाचनं Bu; कर्माभ्यावर्तं Be C'.

- II. 6. 11. उखाणां प्रवृत्तन इति ॥ सूचं बौधायनश्रौतकामेवोखा
मन्त्रं प्रवृत्त्यान्वृत्तमितरे इति शास्त्रीकिः । ॥
- II. 6. 14. ताः प्राचौर्वेदीचौर्वाचातयतीति ॥ पूर्वः कस्यो बौधा-
यनश्रोतरः शास्त्रीकेः । ॥
- II. 6. 15. पचन इति ॥ य ए खाद्य बौधायन उखा ख्यभाष्य-
सेष्टका चार्हस्यत्वं महावीरं लोकंष्टणा इत्येतद्गार्हपत्यात्पचे-
दधेतरद्गामाग्रेरिति " यत्किं चेष्टकोक्तं यामाग्निना तत्पचेद्-
विरक्तं गार्हपत्यादिति शास्त्रीकिः । ॥
- II. 8. 7. पशुश्रीर्वाणां करण इति ॥ प्रत्यक्षाणि वा मार्त्तिकानि
१० वा स्युरिति बौधायनः " प्रत्यक्षाण्येवेति शास्त्रीकिः " शिरस्यमथा-
नीत्यौपमन्यवो " वायव्यग्निरभि वैताग्नन्माग्निगदेदित्यौप-
मन्यवौपुषः । ॥
- II. 9. 1. चिरपस्यैः पर्णश्राव्यया परिकर्षतीति ॥ सूचं बौधा-
यनश्रौतपरिकीर्षेव मासान्यमगाथाभिः परिगर्षेदिति
१५ शास्त्रीकिः । ॥
- II. 10. 9. आचार इति ॥ उभाभ्यां मन्त्राभ्यामेतमाचारमाचार-
वेदिति बौधायनो " शिरस्यगर्भः समवर्तताय द्रव्येतेष्वेतिमा-
चारमाचारवेदिति शास्त्रीकिः । ॥ २ ॥ प्रथमः ।
अनिष्टप्रथमसोमस्याध्वरदीचाङ्गतीनाः होम इति ॥
१० अध्वरदीचाङ्गतीर्ज्ज्वाग्निका जुहुयादिति बौधायन " आग्निका
एवेति शास्त्रीकिः । ॥
- II. 11. 12. • वैराजीषु दीचास्त्रिति ॥ य ए खाद्य बौधायनो नाम-

वत्सरः सोम्यैराजौर्दीक्षाः कुर्वीत^१ । कामः संवत्सरः
 सोम्यैराजौर्दीक्षाः कुर्वीत^१ । संवत्सरं वा ऋत्विक्काहिकं^२
 कुर्वीतैकाहिकस्त्वेवाग्निरिति^३ श्रालीकिः^४ । ॥

II. 13. 7. काम्यस्यान्वधानं^५ इति ॥ जाते काम्यमन्वदध्यादिति^६
 बोधायनः^७ " पुरस्तादेवेति श्रालीकिः^८ । ॥

II. 13. 18. औकुम्भरीणां^९ समिधामभ्याधान इति ॥ सूत्रं श्रालीके-
 र^{१०}चो ह स्माह बोधायन एकामेव समिधं पञ्चर्षेणाभ्याद-
 ध्यान्तदेव रात्रौन्न^{११} स्यादिति^{१२} । ॥

II. 15. 14. अक्षपतौयायै समिधो^{१३} ऽभ्याधान इति ॥ सूत्रं श्रालीके-
 र^{१४}चो ह स्माह बोधायनो ऽक्षपतौयां प्रतिसमेधनीयां वैष्ण-
 वीमिथेता अभ्यादध्यादिति^{१५} । ॥

II. 16. 2. वात्सप्रविष्णुकमयोः संनिपात इति ॥ अहरहः संनिपातये-
 दिति बोधायन^{१६} " आदितश्चान्तश्चेति श्रालीकिः^{१७} । ॥

उल्ल उदाते प्रायश्चित्तकरण^{१८} इति ॥ स ह स्माह बोधा-

१ Thus G U C' and the Ms : ऋत्विक्काहिकं B Bu : ऋत्विक्काहं Be.

२ According to the vivarṇa of this dvaidham, given in Ms., the इति, which is missing in all the MSS, ought to be inserted before ऐकाहिकस्ते • ।

३ Thus U' (see m.) C', •स्माभ्याधान the other MSS.

४ Thus B Be C' Bu G' (see m.) U' (see m.) ; •न्यादध्या • G (pt. m.) and the Ms.

५ प्रायश्चित्तकरण G (see. m.) U'

यनुः प्रवृज्य परिदायाकाङ्क्षतिभिरभिजुञ्जयादयेतरत्कमाहृता
कुर्यादित्ये^१चो ह स्माह शास्त्रीकिः प्रवृज्य परिदायाकाङ्क्षति-
भिरभिजुञ्जयाच्च येतरत्कमाहृता कुर्यादिति ^१ ॥

1. 16. 12. प्रयाण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेन प्रयाया-
दाध्वरिकेण चाग्निनेन चेत्याग्निनेनैवेति शास्त्रीकिः ^१ ॥

अथ यद्यपर्याणां अप उपाधिगच्छतीति ॥ सूत्रः शास्त्री-
के^१चो ह स्माह बौधायनो यदेवापर्याणां अप उपाधिगच्छे-
त्तद्भस्म प्रवेशयेच्च स विगर्भां तां कुर्याद्यावन्मात्रं वादाय
प्रत्यवदध्याग्नसद्य भस्मना योनिमित्ययेतरत्कालीषु वा शतेषु
१० वानुनिधापयेदिति ^१ ॥

17. 13. देवयजनस्याध्ववसान इति ॥ स ह स्माह बौधायन
उभयेनाध्ववशेदाध्वरिकेण चाग्निनेन चेत्याग्निनेनैवेति
शास्त्रीकिः ^१ ॥ ३ ॥

18. 11. संभाराणां निवपन इति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^१चो ह स्माह
१५ बौधायनो भस्म चैवोवाऽस्य मन्त्रेण निवपेत्तूष्णीमितरौ
संभाराविति ^१ ॥

19. 4. गार्हपत्यपिताविति ॥ सूत्रः शास्त्रीके^१चो ह स्माह
बौधायनो ऽग्निपहणः स्तथंचितिः येन कृष्णयोरभिर्गर्गमधि-
द्रवणमवद्रवणमिति^२ सर्वमेवैतत्कमाहृता कुर्यादिति ॥

^१ Thus here and infra all

^२ Thus Be C' and op. XXIII. 15. •धिद्रवणावद्रवण इति B
•धिद्रवणीवद्रवणे इति U' (see m.) Ms. •धिद्रवणमिति Bu G U' (cp. m.).

आहसं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पञ्चचितीकं चेति ॥ स
 ह आह बौधायनः समायेतास्तुर्यं चिन्वानो जानुदघ्नं चात
 ऊर्ध्वं प्रत्याददीत पञ्चचितीकं चेत्य^१चो ह आह शास्त्रीकिः
 समायेतास्तुर्यं चिन्वानो शीवदघ्नं चैवान ऊर्ध्वं प्रत्याददीतैक-
 चितीकं चेति । ॥

वात्सप्रविष्णुकमयोः संनिपात इति ॥ स ह आह बौधा-
 यनो यद्यहं वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय संनि-
 वपेताथ यदि विष्णुकमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुकमैः क्रमित्वा
 वात्सप्रेणोपस्थाय संनिवापेन प्रक्रामेदित्य^२चो ह आह शास्त्री-
 किर्यद्यहं वात्सप्रमुपवसथे संपद्येत वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते
 संनिवपेताथ यदि विष्णुकमा उपवसथे संपद्येरन्विष्णुकमैः
 क्रमित्वा वात्सप्रेणोपस्थाय श्वो भूते संनिवापेनैव प्रक्रामे-
 दिति । ॥

II. 20. 3. तस्यामन्यचावेचमाणो दधिद्विष्णुग्रास्यत्यसुं ते शुचि दधा-
 नीति वा तृष्णीं वेति ॥ पूर्वः कण्वो बौधातनस्योत्तरः
 शास्त्रीकेः । ॥

II. 20. 5. अथैनाः सिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्ठात्संप्रक्षालयेति ॥
 सूत्रं बौधायनस्य " सिकताभिरेवैनाः पूरयित्वा उत्तरे प्राक्षा-
 लये निदध्यादिति शास्त्रीकिः । ॥

^१ Thus Bu 1' G - sec. m. Be C', यदि B G (pr. m.), यदि Ms.
^२ ऐवैना Bu Be C', ऐवैना B G E Ms.

- II. 20. 7. शिष्याद्यादान इति ॥ मन्त्रेणाददीतेति बोधायनस्य^१ श्रौ-
मिति श्रालौकिः^१ ॥
- I. 20. 15. नैर्ऋतौनामुपस्थान^१ इति ॥ कुर्वीताच तथादेवतसूददोहणे^१
इति^१ बोधायनो^१ न कुर्वीतेति श्रालौकिः^१ ॥
- I. 20. 17.^५ उदपाचस्योपनिगद्यन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिगदेदिति
बोधायनो^१ यथोपपादमिति श्रालौकिः^१ ॥
- II. 21. 1. गार्हपत्यस्योपस्थान इति । सूचं बोधायनस्यो^१ हवनीय-
मेवैतेन यजुषोपतिष्ठेरन्निति श्रालौकिः^१ ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥
- I. 21. 13. सप्तयजुषो हरण इति ॥ सूचं बोधायनस्यो^१ परवकासा-
१० दयचाग्रौधो हरेदिति श्रालौकिः^१ ॥
- II. 57. 4. आख्यातं चात्मास्य परिलेखनम् ॥
- II. 57. 7. आख्यातं लोकाग्रौबां^५ हरणम् ॥
- II. 94. 5. आख्यातः^५ स्फविधनानामुपस्थानम् ॥
- I. 21. 17. कार्णाजिनीनामुपमोचन इति ॥ पूर्वः कस्यो बोधायन-
११ स्योत्तरः श्रालौकिः^१ ॥
- II. 22. 6. वज्रिणीनामुपधान इति ॥ सूचः^५ श्रालौकेर^१ चो ह स्याह
बोधायनो^१ ऽपेण यूपावटीयः^५ शङ्कुं तिष्ठन्वनुरधिष्यं कृत्वा
प्राञ्चं बाणं प्रविष्येत्^१ मनुद्रुत्याम्नानमुपदधादेवं दक्षिणत एवं
पश्चादेवमुत्तरत इति^१ ॥

१. *मुपधान most of the MSS.

२. Thus B G : *होचहे इति Bu : *होचइ इति Be : *होचचविति U
(see. Au. Ms : C uncertain

- II. 23. 2. ऐन्द्रिया^१ उपधान इति ॥ सूत्रं बोधायनस्य ^२ पुच्छ
ऐन्द्रियुपदध्यादिति शास्त्रीकिः ^३ ॥
- II. 23. 8. उपपात्रस्योपनिनय इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिनयेदिति
बोधायनो ^४ यथोपपादमिति शास्त्रीकिः ^५ ॥
- ib. दर्भस्तम्बोपधान इति ॥ वाक्का असुद्र उपदधामिति वा
दृष्ट्यो^६ वेति ॥ पूर्वः कश्यो बोधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ^७ ॥
- II. 23. 10. दूर्ववृक्षाया उपधान इति ॥ स च स्नाह बोधायनो
दूर्वया वा सहोपदध्यादूर्वा^८ वैवेति^९ ॥ मन्त्रदूर्ववैषा स्यादिति
शास्त्रीकिः ^{१०} ॥
- II. 23. 13. औदुम्बरं युगलाङ्गलमिति ॥ सूत्रं बोधायनस्य ^{११} दार्ढ्य-
वृक्षमेवैतत्कुर्वादिति^{१२} शास्त्रीकिः ॥ पुरुषा एवैतद्युगलाङ्गलं
पुरसादाददत्ते ऽध्वर्युः पश्चादिति बोधायनः ^{१३} ॥ प्रत्यक्षमेवैत-
त्संयुज्य कृषेदिति शास्त्रीकिः ^{१४} ॥
- II. 24. 1 कर्षण इति ॥ संप्रत्याहारं^{१५} कृषेदिति बोधायन ^{१६} आवा-
जश^{१७} इति शास्त्रीकिः ॥ ५ ॥

^१ Thus Be G (pr. m.), ऐन्द्रिया Bu B G (sec. m.); ऐन्द्रियान् Bu

^२ Thus C'; दूर्वावैवेति B Be G, वैवेति U (sec. m.), वेति I (pr. m.).

^३ Thus C' the Viv. and Ms., •दृष्ट्य• the other MSS — •मेवैतत्कु-
G Ms., •मेवैवेङ्गु• Be C'.

^४ Thus Be C', संप्रत्याहारं Bu G, संप्रत्याहारं U, प्रत्याहारं B
संप्रत्याहारान् the Viv.

^५ Thus B G U and the Viv.; अवाजान Bu, आवाज Be C'. Mean-
ing uncertain

23. 16. गोयुगानामनुमन्त्रण इति ॥ तत्तदेवानुमन्त्रयेदिति बौधा-
यनः " सर्वाणि वहेति शालीकिः " ।
1. 24. 10. सर्वोवधस्य वपन इति ॥ अर्धर्चशो वपेदिति बौधायन "
अर्चयेति शालीकिः " ।
24. 14. इतरमितरच विपरिहरतौतरमितरचेति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्योददान एवैतां दिग्गमभिसंपादयेदिति शालीकिः "
यजुर्विपरिहरेदित्यौपमन्यवः " ।
26. 8. स दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोक्षे ऽत्रधाय तैः प्रोक्षत्यग्नीन्शो
ऽग्निंशो जुष्टाग्रोचामीति वा तृष्णौ वेति ॥ पूर्वः कण्ठो
१० बौधायनस्योत्तरः शालीकिः ।
27. 5. कुम्भेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " पचपक्वे-
ज्वेना^१ उपदध्यादिति^१ शालीकिः " ।
- नानामन्त्रासु दिग्गो भजमानास्त्विति ॥ तथादेवतेनानु-
क्रम्य पारे सूददोदसः कुर्वीतेति बौधायनस्य^१ तासेवेष्टकां
१५ परिनिस्त्रिष्टेदिति शालीकिः " ।
- इष्टकागणानामुपधान इति ॥ तथादेवतेनानुक्रम्य पारे
सूददोदसः कुर्वीतेति बौधायनस्य^१ तासेवेष्टकागणं परिनिस्त्रिष्टे-
दिति शालीकिः " ।
28. 8-10. अभिमर्गे ऽभिहोम इति ॥ सूत्रमाचार्यश्रो^१त्रो ह स्माशौ-

१ Thus B G U (sec. m.): "पुष्टेज्वेतामप" Bu. "पुष्टेष्टका
उप" Be^c C.

पमन्वः पुरस्तादभिमर्शाभिहोमाभ्यां तथादेवतसूददोहसः^१
कुर्वीतिति ^१ ॥

II. 28. 15. सर्पश्चिरस^२ उपधान इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्यो-
त्तरः शास्त्रीकः ॥

II. 30. 10. औदुम्बरं चोद्धूयत्युपधामिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^३ ।
दार्ढ्यवृषमेवेनत्कुर्यादिति^४ शास्त्रीकः ^१ ॥ ६ ॥

II. 30. 11. सर्वोपध्यावहनन इति ॥ मन्त्रेणावहत्यादिति बौधायन-
स्य^५मीमिति शास्त्रीकः ^१ ॥

II. 30. 17. उद्यानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यै^६कामेवोवां
मन्त्रेणोपदध्यातूमीमितरे इति शास्त्रीकः ^१ ॥ १०

II. 31. 13 पशुश्रीर्वाणामुपधान इति ॥ मध्य उपदध्यादिति बौधा-
यनो ^७ ऽन्तेषु तस्य ब्रूह्मोपदध्यादिति शास्त्रीकः ^१ ॥

अथर्वश्चिरस उपधान इति ॥ पुरस्तात्सर्वतोमुखमग्रेण
क्षयमाहणामथ नवर्षमथर्वश्चिर उपदध्यादिति बौधायनो ^८
नाथर्वश्चिर इति शास्त्रीकः ^१ ॥ १५

II. 33. 12 सर्वतोमुखस्योपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्यै^९नुदिशमेव^{१०}
गायत्रीरुपदध्यादिति शास्त्रीकः ^१ ॥

१ Thus all the MSS.; •दोषको Ms.

२ •श्चिर MSS. exc. C

३ •हृष्य MSS. exc. U' C' and Ms.; •मेवेन MSS. exc. U.

४ Thus Be (• U' (see, m.) and the Viv.; the other MSS.
om. स्व ।

15. चक्रानामुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ विज्ञाते-
स्वेवाङ्गेष्वङ्गान्युपदधादिति शास्त्रीकिः १ ॥

14. 2 अथमस्योपधान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर २ ॥ सो ऽ साध
बौधायन ईदमत्र्यवचनशिरसमेनमुपदध्याद्ययवभो ३ वाग्नितु-
१ सुपतिष्ठतीति १

अतीतानामिष्टकागलानामुपधान इति ॥ आधिसुपदधा-
दिति १ बौधायनश्चित्यन् इति शास्त्रीकिः १ ॥

व्रतप्रदान इति ॥ मध्यदिने व्रतं प्रयच्छेदिति बौधायन-
श्चित्यन् इति शास्त्रीकिः १ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

3. 1. 1. पुरीवचितेरुपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ पूर्वपुरेव
पुरीवचितिं परिनिक्षिपेदिति शास्त्रीकिः १ ॥

असावभितस्निष्ठेतां कृष्ण उत्तरः ४ श्वेतो दक्षिण ५ इति ॥
अथैवाभ्यां तिष्ठत्यां घासमाहारयेदिति बौधायनः ॥ काले-
कात् एवैनावुदानयेयुरिति शास्त्रीकिः १ ॥

39 1 १४ वासस्त्रिखानामुपधान इति ॥ उपरिष्ठादाकर्त्तव्या उप-
दधादिति बौधायनः ॥ पार्श्वे इति शास्त्रीकिः १ ॥

१ Thus (प्रत्यनङ्गनं) U G (pr. m.) C and Ms., प्रत्यनङ्गनं Bu ;
प्रत्यनङ्गनं Be G (sec. m.), प्रत्यनङ्गनं B

२ Thus G and Ms. ; वाग्नितुप ० or वाग्नितुप ० the other MSS.

३ Thus B G U (sec. m.), Ms. and the Viv., अधि Bu, अधि-
Bo C' U (pr. m.).

४ उत्तरं G C and the Viv.

५ दक्षिण B G.

- II. 41. 1. दृष्टीनामायातन^१ इति ॥ अयेण सयमादृष्टासुदीचीरेना
 आयातयेदोत्तरस्मात्पञ्चमधेः सर्वतो^२ वेति^३ ॥ पूर्वः कण्ठो
 बौधायनस्योत्तरः शालीकेः^४ ॥
- II. 41. 5. दृष्टीनामुपधान इति ॥ सूत्रं^५ शालीकेर^६ चो ह स्माह
 बौधायनः पुरस्तादेनाः प्रतीचीरुपदध्यात्पुरस्ताद्धि प्रतीची^७
 राचिर्युष्कतीति^८ ॥
- II. 42. 18. तामां पुरीषवतीं मध्य उपदधातीति ॥ स ह स्माह
 बौधायनः पुरीषेण वा मङ्गोपदध्यात्पुरीषं^९ वैवेति^{१०} ॥ मन्त्र-
 पुरीषेवैषा स्यादिति शालीकेः^{११} ॥
- II. 42. 20. वैराजानामुपधान इति ॥ पूर्वः कण्ठो बौधायनस्योत्तरः^{१२}
 शालीकेः^{१३} ॥
- II. 43. 9. याज्ञसेनौनामुपधान इति ॥ पूर्वः कण्ठः शालीकेरुत्तरो
 बौधायनस्य ॥
- II. 43. 21. घृतेष्टकानामुपधान इति ॥ स ह स्माह बौधायनो घृतेन
 वा सङ्गोपदध्यादृतेन वाभ्यञ्चेति^{१४} ॥ मन्त्रघृता एवैताः स्युरिति^{१५}
 शालीके^{१६} धृतपिण्डानेवाचोपदध्यादित्यौपमन्थवः^{१७} ॥

^१ Thus C' (sec. m.), Ms., the Viv. (one copy); *मायतन the other MSS.

^२ Thus Ms. and the Viv., सर्वत इति वेति Bu B G U' (pr. m.), सर्वत इवेति U' (sec. m.) Be C'.

^३ Thus G; *चोवेति B Be Bu, चोवेतिवेति U, *चोवेतिवेति C'; *चोवेतिवेति the Ms.

इष्टकानामावापस्यानं इति ॥ अन्तरेण ज्योतिष्मतीश्च
भूतेष्टकाश्चेतदिष्टकानामावापस्यानं भवतीति ॥ च इ स्माह
बौधायनः संवेग्नवज्रः प्रबुद्धवज्रः प्रयाणवज्रपर्याणवज्रः
सामिधेनीराप्तीरतीताऽष्टेष्टकागणानचोपदधादित्य^१चो^१ इ
१ स्माह शास्त्रीकिर्नामिष्टकं मन्ममिष्टकावदापादचेदतीतानेवेष्ट-
कागणानचोपदधादिति^१ ॥

15. 1. पौर्णमास्या उपधान इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतार
एवाऽष्टे पौर्णमास्योपदधादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

15. 6. नचवेष्टकानामुपधान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो इ
१ स्माह बौधायनः प्रतितारकं चवेष्टका उपदध्याप्तवतश्च च
रोषयेदिति^१ ॥

15. 15. सर्वतोमुखस्योपधानं इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो इ
स्माह बौधायनो ज्योते^१ सन्निदं कृण्वत्याभिमर्शनेन^१ भवति^१
सर्वतोमुखमुपधास्यञ्जितमश्मभिमृशेदिति^१ ॥

1. 16. 3. १५ वर्धनेष्विति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो इ स्माह बौधायनो

१ Before चोपदधा Bu Be C' G (pr. m.) U' (sec. m.) ms. इतरेव
or इतद् here and L. 6; B G (sec. m.) and the Ms. om. these
words.

१ चोपदधेतिना some.

१ ज्योते Be U (sec. m.) Ms. (= ज्योतिर्न . . ज्योते B G, ज्योते C'
चोपदेते Bu.

१ नैवेद्यं the Ms.

यावन्नि वर्धनानि समाने ऽहनि संनिपतेयुः सर्वेषां पारे
तथादेवतसूददोऽहमः कुर्वीतेति ^१ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

II. 47. 9. अथ प्रोचणीषु चिरस्यशक्ताग्रत्यस्यतूर्ध्वं^१ पिभ्यो ऽपरि-
मितानिति सङ्गमिति प्रोक्तं ॥ पूर्वः कन्यो बौधायनस्योत्तरः
शालीकेः ^१ ॥

II. 48. 9. शतवद्वीथस्य होम इति ॥ सूत्रमाचार्ययोः ^१ पूर्वस्मिन्ने-
वानीके जुञ्ज्यादिति गौतमः ^१ ॥

II. 49. 8. नमस्कारैरपस्त्रान इति ॥ य इ स्माह बौधायनः सध-
नुष्क एवोपतिष्ठेतोत्तरस्या एव दिश आवृत्त्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राक् तिष्ठन्तूर्ध्वासुपतिष्ठेत्य^१चो^१, इ स्माह शालीकिर्द- ^{१०}
त्वेव धनुःपतिष्ठेतत्यै चैव दिश आवृत्त्यैतेनैव यथेतमेत्य
पश्चात्प्राक् तिष्ठन्तूर्ध्वासुपतिष्ठेत्येति ^१ ॥०

II. 49. 1०. परिविध्यमाने यजमानं वाचयतीति ॥ सूत्रं शाली-
केर^१चो^१ इ स्माह बौधायनः परिविध्यपरिविध्यैवाग्नाग्नि
कुम्भं निदध्यादध्यास्ते सुदमुं ते शुगृह्णत्वित्यभिनिर्दिशेद्यं ^{११}
दिव्यादिति ^१ ॥

II. 50. 3 विकर्षेण इति ॥ अर्धर्षेणो विकर्षेदिति बौधायन ^१
अर्धर्षेति शालीकिः ^१ ॥

^१ चावपनि instead of प्रत्यक्षमिति Be C'.

^१ Thus (अर्धर्षेण) Be C and the Viv.; कर्षेण all the other MSS.
and the Ms.

52. 3. खचमाहवायै व्याघारण इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौति-
चतुरश्रमेनां व्याघारयेदिति श्रौतीकिः ^१ ॥
53. 4. वैशानरमाहतां मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवन्तः क्षुरिति
बौधायनश्रौतीका इति श्रौतीकिः ^२ वैशानर एव मन्त्रवान्मा-
नूश्रौतीका माहता इत्यौपमन्त्रवः ^१ ॥
53. 6. आनीकवतस्य होम इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतिहवनोप-
एवानीकवतं जुहुयादिति श्रौतीकिः ^१ ॥
54. 4. अथैनं मन्त्रितमाग्न्यप्रोक्षेण प्रोक्षतीति ॥ सूत्रं श्रौतीके-
र^१चो ह स्माह बौधायनो मन्त्रानुदिशं चैनं प्रोक्षन्मन्त्रा-
१० नृकोकं चेति ^१ ॥
54. 15. इधमस्य निधान इति ॥ न ह स्माह बौधायन उभवे-
नेभं निदध्यादाध्वरिक्केष चाग्निमेव चेत्याग्निमेवेति
श्रौतीकिः ^१ ॥ ८ ॥
11. 55. 1. श्रौतीकैः परिधान इति ॥ आहवनीयं परिदध्यादिति
१४ बौधायनः ^२ पुष्पमेवेति श्रौतीकिः ^१ ॥
11. 55. 5. कुवाहुतोः करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^२ न
कुर्यादिति श्रौतीकिः ^१ ॥
11. 55. 7. पूर्वाहुतौ^१ करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ^२ न
कुर्यादिति श्रौतीकिः ^१ ॥
11. 55. 8. १०. अथ जुहुयन्मवा दिशो ध्यायेदिति ^१ दिग्भ्यो ऽथमग्नि-

१ Thus Ms. only : पूर्वाहुतौ the MSS. : पूर्वाहुतिकरण the Viv

२ इति om. all exc. Ms.

मभिर्धंभराणीति वा दृष्ट्वीं वेति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायन-
श्रोत्तरः ग्रासीकिः ^१ ॥

II. 56. 8. प्रवेकस्यायातनं इति ॥ पूर्वः कस्यः ग्रासीकेदत्तरो
बौधायनस्य ॥ .

II. 56. 10. तस्मिन्स्यतुर उपसृष्टान आदेति ॥ सूचं बौधायनस्य ^१ ॥
नोपसृष्टीतेति ग्रासीकिः ^१ ॥

II. 56. 12. प्रवेकस्यानुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^१
नानुप्रहरेदिति ग्रासीकिः ^१ ॥

II. 56. 13. ब्रह्मौदनस्य अपस्य इति ॥ अग्न्याधेयवक्ष्यपवेदिति बौधा-
यन ^१ एतस्मिन्नेवेति ग्रासीकिः ^१ ॥

II. 56. 14. ब्रह्मौदनस्य प्राग्रन इति ॥ उत्तरे ओशन्ते प्राग्नीवुरिति
बौधायनः ^१ पुच्छमेवाभित इति ग्रासीकिः ^१ ॥

II. 57. 4. वातनामानाः होम इति ॥ सूचं बौधायनस्य ^१ वात-
मयपाक्षलिना जुहुयादिति ग्रासीकिः ^१ कृष्णाग्निपुटेन
जुहुयादित्यौपमन्ववः ^१ ॥

II. 57. 9. ग्राकक्षानामनुप्रहरण इति ॥ अनुप्रहरेदिति बौधायनो ^१
नानुप्रहरेदिति ग्रासीकिः ^१ ॥ १० ॥ पञ्चमः ॥

II. 57. 12. अग्निधिष्ठिवाणामुपधान इति ॥ सूचं बौधायनस्य ^१ सर्वा
एव वाजुबीरपद्व्यादिति ग्रासीकिः ^१ ॥

^१ The two aksaras एन effaced in G.

^१ •चनन MSS. exc. Be C'.

58. 2. नानाबीजानां निर्वपणं इति ॥ निर्वपणेनाशुबमेत्य^१
अभिधुमेदिति^२ बौधायनस्य^३ नदेव इतिः परिनिक्षिपेदिति
ग्राक्षीकिः^४ ॥

तेषां त्रीहिवेव इविष्कृतमुदादयत्युपोच्यन्ते^५ यवानिति ॥

५. सूचं ग्राक्षीकेर^६ चो ह स्नाह बौधायन आचयनप्रभृति यवेषु
मन्मकर्माभावर्तत तन्मं तु इविष्कृतं^७ स्नादिति^८ ॥

आयनिमयन इति ॥ जघनेन गार्हपत्यमाद्येभ्यो निजये-
दिति बौधायनो^९ ऽपेनातिहायेति ग्राक्षीकिर^{१०} पेण वा जघ-
नेन वेत्यौपमन्यवः^{११} ॥

१०. सचसपशुपुरोडाश्या^{१२} एवेतरेषां इविषामिषा अवयेद-
भधदिति^{१३} सपशुपुरोडाश्यानां वेति ॥ पूर्वः कस्यो बौधा-
यनस्योत्तरः ग्राक्षीकेः^{१४} ॥

58. 7. अत्याक्रमण इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{१५} स ह क्षिप्रकृता-
त्याक्रामेदिति^{१६} ग्राक्षीकिः^{१७} ॥

60. 10. १५ अभिवेक इति ॥ सूचमाचार्यचोर^{१८} चो ह स्नाहौपमन्यवः

१ •अनेत्याभिधुमेदिति U (sec. m.).

२ Thus G (sec. m.) Bu Be C' Ms; •अन B G (pr. m.) U; cp. XXI. 4: 75. 7, XXI. 16: 99. 16.

३ •सशु. om. B G U (pr. m.) the Viv.— •स्नाह B Bu G U (pr. m.) the Viv.; •स्नाह Be C' U (sec. m.).

४ Thus (and cp. II. 71. 5) B G B; •दत्तधदिति Be C' •दत्तधदिति Bu.

५ Thus U (pr. m.) C', the Viv.; क्षिप्रकृतमन्वा. the other MSS.

पुरस्तात्स्थितकृतो यावदावातेनाभिषिञ्चेत्ताप कृष्णाग्निं न
हृक्मो^१ न पार्थानि भवन्ति कुम्भानेव सप्तसौर्यं तेज्येनमभि-
षिञ्चेदिति । ॥

II. 58. 18; 59. 8. योगे विमोक इति ॥ अहरह्यंश्यादहरहर्विसुञ्चेदिति
बौधायनो " अहरह्यंश्यादन्ते विसुञ्चेदिति शास्त्रीकिर^२ इति ५
एव युञ्ज्यादन्ते विसुञ्चेदित्यौपमन्यवः । ॥

II. 59. 11. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यथाक्रमेवास्य क्रतु-
करणानि कुर्यादिति शास्त्रीकिः । ॥

II. 59. 13. ऐकादग्निना^१ पशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य^२ कथूप ऐकादग्निनापशूनामुपाकुर्यादिति शास्त्रीकिः । १०
॥ ११ ॥

II. 59. 17. वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुहुयादिति बौधा-
यन " आदितस्त्रान्तसेति शास्त्रीकिः । ॥

II. 60. 3. असंस्वावप्रापण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " माध्वादिन
एव खने ऽसमवप्रापयेदिति शास्त्रीकिः । ॥

पशूनामावादन इति ॥ पशूपशू पञ्चहोचावाद्येदिति १५
बौधायनो " सुखमेवेति शास्त्रीकिः । ॥

हृदयशूलागामुदासन इति ॥ एकैकं उदासवेदिति
बौधायनः " सर्वांसुहेति शास्त्रीकिः । ॥

१ Thus Be C' U (sec. m.); हृक्मो the other MSS.

२ C' and the Viv. हृक्मो ।

62. 1. अग्निषाधै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती च स्वादध्यव-
दानौषा चेति बौधायनस्य^१ श्लोका च स्वादध्यवदानीया चेति
श्रालीकि^१ मन्त्रवती च खान्मन्त्रहरया चैनया निवृद्धया यजे-
तेत्यौपमन्यवः^१ ॥
62. 6.^१ देविकाहविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^१ न
कुर्यादिति श्रालीकिः^१ ॥ १० ॥ षष्ठः ॥
अथातो वाजपेयं व्याख्यास्यामः ॥
चिन्वीत वाजपेये ऽग्निमिति बौधायनो^१ न चिन्वी-
तेति श्रालीकिः^१ ॥
63. 3. १. औदम्बरं रथचक्रं सप्तदशारमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१
दार्ढ्यदृष्टमेवैतत्कुर्यादिति^१ श्रालीकिः^१ ॥
63. 12. खादिरौ विद्वत्^१ वग्नेर्युतासुपकल्पयत^१ इति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य^१ वस्त्राजिनं वैवाचोपकल्पयतीत इतमज्ञं च
हिरण्यमिति श्रालीकिः^१ ॥
63. 13. ११ स योन्नस्य जघन्याहःसु पुरसादावाक्यौ पौर्णमास्यौ दीपतं
इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ श्रदि वाजपेयेन यजेतेति
श्रालीकिः^१ ॥

१. ० दृष्टम् G (sec. m.).— ० मेवैतन् G (pr. m.) U, ० मेवैतन् the other MSS.

१ Thus G and the Viv.; विद्वत् B, विद्वत् B, विद्वत् U, विद्वत् Be, विद्वत् C' (pr. m.), विद्वत् (sec. m.).

१ Thus G, वग्नेर्युता Be, वग्नेर्युता C', वग्नेर्युता B, वग्नेर्युता U, वग्नेर्युता B, वग्नेर्युता the Viv. (one copy), वग्नेर्युता (another).

II. 64. 4; 65. 10. वाविषाणां होम इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः

श्राद्धीकेः ॥

II. 64. 12. वाजपेयिकायै सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्यधोर^१चो
इ स्नाहौपमन्यवो यथैव सुरा स्नातत आहारयेदिति^१ ॥

II. 65. 4. सो ऽरक्षिमाचेऽरक्षिमाचे वा विषम्याति धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे-
ष्टयतीति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः श्राद्धीकेः ॥

II. 65. 5. गौधूम^२ चषाक्षमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ गोधूमपिष्टा-
नामपि क्षुर्यादिति श्राद्धीकिः^४ ॥

II. 66. 2. दुन्दुभीनामासञ्जन इति ॥ सूत्रं देधमेवेतद्भवति ॥

II. 66. 14. क्रतुकरण इति ॥ सूत्रं श्राद्धीकेर^५चो इ स्नाह बौधा-
यनो ऽतिराचमय्यच क्रतुमुपेयात्समानपथे चैनं संहिष्टा-
पथिवेदिति^६ ॥ १३ ॥

II. 66. 16. पक्षेभ्यस्तियाज्ञान्मृच्छतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ सर्व
एवेते^८ सोपयामा^९ यहीतया^{१०} भवन्तीति श्राद्धीकिः^४ ॥

II. 67. 10. सुरापहाणां यद्वय इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सजुष्टा-^{११}
न्यरिस्तव्य^{१२} सादयेदिति श्राद्धीकिः^४ ॥

१ Thus G and the Viv. (one copy), जोषमं Bu; गोधूमं the other MSS.

२ Thus Be C' U (sec. m.); इविपमिवेदिति B G; इविपमिवेदिति Bu.

३ Thus G C'; इवेने U, इवेने B Be; Bu defective.

४ सोपयामहरी • U.

५ Thus Be C'; सजुष्टा • Bu U, सजुष्टा • B G.

7. 12. द्विजेषि^१ वा त्रिजेषि^१ वोदीष आयातयतीति ॥ पूर्वः
कश्यो बौधायनश्चोत्तरः शास्त्रीकेः ॥
68. 1. षड्रश्ना आदाय यूपमभिप्रेषादिति बौधायनः " पञ्च
रश्ना आदाय यूपमभिप्रेषादिति शास्त्रीकिञ्च^१ तस्यो रश्ना
आदाय यूपमभिप्रेषादित्यौपमन्यव^१ एकामेव रश्नामा-
दाय यूपमभिप्रेषादित्यौपमन्यवौपुषो^१ ऽग्नीषोमीयरश्नाया-
मेव नियुञ्ज्यादित्याञ्जीगविः^१ ॥
68. 2. वाजपेथिकानां पशूनामुपाकरण इति ॥ ऐकादग्निना-
नुपाकृत्य^१ वाजपेथिकानुपाकुर्वादिति^१ बौधायनो^१ वाजपेथि-
१० कानेव नैवैकादग्निनानिति शास्त्रीकिः^१ ॥
प्राजापत्यानामुपाकरण इति ॥ एकैक्य उपाकुर्वादिति
बौधायनः^१ सर्वांसहेति^१ शास्त्रीकिः^१ ॥
70. 3. वपानां परिहोम इति ॥ तांतां परिजुञ्ज्यादिति बौधा-
यन^१ आदितस्यान्तसेति शास्त्रीकिः^१ ॥
- १५ इदथशूशानामुदासन इति ॥ एकैक्य उदासवेदिति
बौधायनः^१ सर्वांसहेति शास्त्रीकिः^१ ॥
72. 15 ;
15. रथानामभियोजन इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१ चो व स्याद
बौधायनो च एवैव समवसेपणो मन्त्रसं प्रथममभियोजनानां
कुर्वादेव तूष्णीमस्यांसमवशिपेदिति^१ ॥
- . 76. 5. १० काडागमन इति ॥ च व स्याद बौधायनः प्रदक्षिण-

१ द्विजे० and त्रिजे० G (sec. m.).

१ रथा० the Viv.

माहृत्येतां^१ काष्ठां मण्ड्युरयासुतो ऽपसकैरावर्तैरभित्य^२ चो, ह
 स्माह ग्राक्षीकिरपसकैराहृत्येतां^३ काष्ठां मण्ड्युरयासुतः
 प्रदक्षिणमावर्तैरभिति^४ ॥ १४ ॥

II. 79. 14. अथ यजमनं तार्यं परिधापयतीति ॥ सूत्रं बोधायन-
 श्रौते एवैते यजमानं परिधापयेदिति ग्राक्षीकिः^५ ॥

II. 80. 2. अित्या आयातनं इति ॥ पूर्वः कस्यो बोधायनश्रौतः
 ग्राक्षीकेः ॥

II. 80. 5. तां दशभिः कस्यै रोहतीति^६ ॥ सूत्रं बोधायनश्रौतेरेव
 मण्ड्यैः प्रत्यवरोहेदिति ग्राक्षीकिः^७ ॥

II. 81. 2. अथासौ प्रत्यवरोहणतं आसन्दीं निदधानीति^८ ॥ सूत्रं १०
 बोधायनस्य^९ ब्रह्माजिनं वैवास्याचं प्रत्यवरोहेच्छतमानं^{१०} च
 हिरण्यमिति ग्राक्षीकिः^{११} ॥

^१ Thus both times C' only; •इत्येनः both times G and B the second time; इत्येन B the first time; all the MSS. (exc. C') •त्व•, not त्वे ।

^२ Thus B G, आसन्तव the Viv, आसन्त Bu, आसन्त Be C'.

^३ Thus G U C' (sec. m.) and the Viv.; •करोरु• Bu, •करोरुच• B Be.

^४ Thus only the Viv., प्रत्यवरोहण the MSS.

^५ Thus the Viv., विविनोतीति Be, विविनोतीति C', प्रत्यवरोहणीति B Bu G U.

^६ Thus B U G; वैवास्याच Bu; च only Be C; अथ seems superfluous.

^७ Before यजमानं B Bu U G ins. इति ।

- . 81. 5. अयेनमेतथावस्था संद आवहन्वा वा प्रजतीति' ॥ पूर्वः
कस्यो बौधायनस्योत्तरः प्राचीनेः ॥
- . 81. 8. अतिग्राह्याणां भवत्य इति ॥ पूर्वः कस्यः प्राचीनेदत्तरो
बौधायनस्य ॥
- . 83. 10. ५. प्राजापत्यानां भवत्य इति ॥ पूर्वः कस्यः प्राचीनेदत्तरो
बौधायनस्य ॥
- . 84. 2. गुदद्वतीवेति ॥ देवे अथ गुदद्वतीये उपपद्योपपद्ये-
दिति बौधायनो "ऽपच्छेदमिति प्राचीकिः" यमस्यान्वेयैता-
न्यनुप्रवृत्त्य सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेतेत्यौपमन्वयः । ॥ १५ ॥ सप्तमः ॥
- . 85. 1. १०. अथातो राजसूयं व्याख्यास्यामः ॥
चिचीत राजसूये ऽग्निमिति बौधायनो "न चिचीतेति
प्राचीकिः" ॥
- . 85. 9. पुनरधुय पिष्टानि कृत्वाहारयेदिति बौधायनो वा-
धुप्राप्त्येवैतानि^१ क्षुरिति प्राचीकिः । ॥
- . 85. 10. १४. नैर्क्षतस्य मन्त्रमन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्यादिति बौधायन-
स्य^२ प्राचीकि इति प्राचीकिः । ॥
- . 85. 12. एकोऽस्य कस्य हरण इति ॥ अन्वाहार्यपचनादुरेदिति
बौधायनो 'पांमाग्नेरिति प्राचीकिः' ॥
- . 86. 1. नैर्क्षतस्य होम इति ॥ सूयं बौधायनस्य^३ विष्णुश्रिका-
१० काद्याभ्यामेनं परिमृष्ट्य जुहुयादिति प्राचीकिः । ॥

१ नजनीति G B, इजिनीति Bu ; U Be C' corrupt.

२ Titus G ; •कृत्वाये U, •धुपन्वे B, •वाग्याये Be C'.

- II. 86. 3. दक्षिणानां दान इति ॥ अहरर्द्धादिति बौधायन "
 आदितस्त्रान्तश्चेति ग्राक्षीकिः ' ॥
- II. 86. 3. उदपाचक्षोपनिगधन इति ॥ प्रदक्षिणमुपनिगधेदिति
 बौधायनो " यथोपपादमिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- II. 86. 5. आह नमो य इदं चकारेति ॥ सूचं बौधायनस्त्रीन्त-
 मयच आहकारं परिषवेदिति ग्राक्षीकिः ' ॥
- II. 87. 1. संतनीनामनुप्रयोग इति ॥ स इ आह बौधायनो यदह-
 रिष्वा वा पशुना वा यजेतापि तदहः संतनी^१ प्रयुञ्जीतेत्य^२चो
 इ आह ग्राक्षीकिरहरहरांश्रावणार्थं खण्जेते दृष्टे भवतो '
 यदहरिष्वा वा पशुना वा यजेत न तदहः संतनी १०
 प्रयुञ्जीतेति ' ॥
- ib. चातुर्मास्त्रानामनुप्रयोग इति ॥ स इ आह बौधायनो
 यदहश्चातुर्मास्त्रानि प्रयुञ्जीतापि तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेत्य^२चो
 इ आह ग्राक्षीकिरहरहरांश्रावणार्थं खण्जेते दृष्टे भवतो '
 यदहश्चातुर्मास्त्रानि प्रयुञ्जीत न तदहः संतनी प्रयुञ्जीतेति ' ॥ १५
- I. 88. 17. आख्यातं पक्षेऽश्वीयस्य करणम् ' ॥ १६ ॥
- II. 89. 3. अथोपवेष्टेणाङ्गारान्ममूहतीति ॥ सूचः ग्राक्षीकेर^३चो इ
 आह बौधायनस्त्रीन्तमङ्गारान्ममूह्यैवान्मुवाङ्गतिभिरभिजु-
 ङ्ग्यादग्नये^४ रक्षोन्ने आहेति पक्षभिर^५च प्रष्टिवाहिनः^६ रथं
 दद्यादिति ' ॥

१ Here and infra some of the MSS. read संतनीः (संतनी).

२ कुवाङ्गती० Be ' U ' , कुवाङ्गता० Bu.

89. 11. अपामार्गसङ्कनाः होम इति ॥ सूत्रः प्राचीयेर^१चो ह
 साह बौधायनः समस्तेनैवास्मै मन्त्रेषामामार्गसङ्कना-
 नूष्णीः सुवमनुप्रहरेनूष्णीमुपोनिष्ठेदिति^२ ॥

89. 15. देविकाहविषां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३
 होमः होममनुवर्तरेन्निति प्राचीकि^४ देविकाहविभिर्बन्धे-
 दित्याञ्जीगविः^५ ॥

91. 3. अग्निभिः प्रत्यवसान इति ॥ अजस्रैः प्रत्यवसेदिति बौधा-
 यनो^६ ऽरण्योः समारोहेति प्राचीकिः^७ ॥

पयसः समासेचन इति ॥ इतौ वा विनाडं^८ वा समा-
 सिद्धेदिति बौधायनो^९ नवाद्यां कुम्भ्यामिति प्राचीकिः^{१०} ॥

92. 14. स्तयंस्ततेष्विति ॥ सूत्रः प्राचीयेर^{११}चो ह साह बौधा-
 यनो गोव्यासप्रवृत्तिनां^{१२} कुशानां बर्हिः संगच्छेत्स्त्वयंपति-
 तानां काष्ठानामिभं^{१३} यदेव वेष्टे रूपः सा वेदिर्द्वि^{१४}तिं वा
 विनाडं^{१५} वा रथ आधाय परिवहेत्तत्र नवनीतसुंखीदे-
 १६ तदाव्यः सादिति^{१७} ॥

II. 93. 2. मैत्रावरुणस्यैव निर्वपण इति ॥ समानचतुर्मुष्टौ स्वाता-

१ • सुपोनिष्ठेदिति G U C'. • सुपनिष्ठेदिति B Bu Be; probably II. 89.

12 सुपोनिष्ठेदिति is the correct reading.

१ विनाडी G U C'. विनाडं the other MSS. and the Viv.

३ Thus Be C' and comp. the Viv.: त्र्यां निचतमनैव प्रातिमानां
 कुशानां; गोव्यासप्रवृत्तिः G B Bu, वेद्यासप्रवृत्तिः U

४ विनाडी or विनाडं MSS.

मिति बौधायनो " नानाचतुर्बुद्धौ स्नातामिति श्रालौकिः ।

॥ १७ ॥ अष्टमः ॥

II. 94. 2. रोहिते चर्मणोति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतरोहितः
स्नादिति श्रालौकिः । ॥

सोमकथणेवैते^१ नित्याः ग्रते स्युरिति बौधायन " एत
एव ग्रततमाः स्युरिति श्रालौकिः । ॥

II. 94. 8. वसतीवरीणां यक्ष्ण इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौत
स्नातोरयश्च वसतीवरीर्गृहीयादिति श्रालौकिः । ॥

II. 94. 18. आग्नेयस्यैकग्र उपासन्मथो भवतीति ॥ सूत्रं बौधायन-
श्रौत " आग्र एव सवनीयः स्नादिति श्रालौकिः । ॥ १०

पाचाणां करण इति ॥ यथानिर्भेदं पाचाणि कारयेदिति
बौधायनः " प्राकृतान्वेवैतानि स्युरिति श्रालौकिः । ॥

II. 98. 1. वारस्वतीनामभिष्टोम इति ॥ सूत्रं श्रालौकेर^१चो ह
स्नात् बौधायनो याभ्यामेतदुग्ध्वां वसन्तोरभिजुञ्जयात्ताभ्यां
यष्टेयष्टे जुञ्जयादथ दृष्ट्वौ^२ वारस्वतीरभिजुञ्जयादिति । ॥ १५

II. 98. 7. अभिवेचनीयानां यक्षाणां यक्ष्ण इति ॥ सूत्रमाचार्यचो-
र^१चो ह स्नात्सौमन्यवः पुरस्तात्सदृशो ऽभिवेचनीयाम्बुहा-
गृह्यौवादिति । ॥

II. 99. 16;
102. 9. धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनश्रोतरः
श्रालौकेः ॥ १०

१ Thus B G U (pr. m.), •सूरचित्ते Be C' U (sec. m.), •कचेन Bu

100. 9 . मादतस्यैकविंशतिकपासस्य कपासोपधान इति ॥ ऐष्टि-
कैरपधाच गणैरपदध्यादिति बौधायनो " गणैरेवेति
शास्त्रीकिः ^१ ॥
100. 9 . अमिवाये मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति बौधा-
यनस्य ^२ णीमेति शास्त्रीकिः ^३ ॥ १८ ॥
101. 2 . लौबस्य स्नान इति ॥ अन्नर्वेदि तिष्ठेदिति बौधायनो "
वर्हिर्वेदोति शास्त्रीकिः ^४ ॥
106. 7 . मणौनां करण इति ॥ औदुम्बर औदुम्बरेण लौहेन
प्रच्छन्नः स्यादिति बौधायन " औदुम्बर एवेति शास्त्रीकिः ^५ ॥
107. 4. १० . तस्मिन्सह संघहीना रथवाहने रथमादधातीति ॥ सूत्रं
बौधायनस्याधादणामेवैकः ^६ संघहीता स्यादिति शास्त्रीकिः ^७ ॥
108. 14 . स्फुल्ल प्रदान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर ^८ णो ह स्याह
बौधायनो यजमानस्यैवैकस्य मन्त्रेण संप्रत्यक्षेनू ^९ णीमितरे
संप्रत्यक्षेरिति ^{१०} ॥
109. 1. १५ . अवाणां करण इति ॥ सौवर्णाः स्युरिति बौधायनो "
राजता इति शास्त्रीकि ^{११} नागदन्ता ^{१२} इत्यौपमन्वशो ^{१३} वैभीतका
इत्यौपमन्ववीयुषः ^{१४} ॥
- ib. . अवास्यै पञ्चावाणपच्छिद्य प्रयच्छतीति ॥ सूत्रं शास्त्री-

१ Thus G : •संघातुवाने U', •संघातुवाने U', •संघातुवाने B Be ;
in Bu this dvandva is missing.

२ •वर्हिर्वेदिति G U U'.

३ Thus G B Bu U' : •दन्ता Be U'.

केर^१चो ह स्माह बौधायनो वेनास्मानुपपन्नः स्नानं तच्चापि-
सृजेद्दिशो ऽभवत् राजाभूदिति ^१ ॥

- II. 111. 8. अथ विधुवति दर्भस्तम्बे जुहोतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य ^२ यथैव दर्भस्तम्बः स्नानद्वन्द्वेदिति^१ शास्त्रीकिः ^१
॥ १६ ॥ नवमः ॥

- II. 111. 14. अग्नीनां^१ वरण इति ॥ अजस्तान्दरेदिति बौधायनो ^१
ऽरण्योः वमारोक्षेति शास्त्रीकिः ^१ ॥

ib. वेद्ये करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ^२ पूर्वापूर्वां वेदि-
र्भवतीति शास्त्रीकिः ^१ ॥

- II. 112. 10. अथेनं तोषादानीय पवथिता पुष्टरिस्त्रिजिनसुदानी- ^{१०}
येति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयानि पुष्टरिकाणि
करयेत्तौवर्णानि च नादेयानि चेति ^२ नादेयान्येवेति
शास्त्रीकिः ^१ ॥

- II. 112. 13. निदधत्यस्या एतद्विद्विष्टं व्रतभाजनमिति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ^२ नाच इविद्विष्टं व्रतभाजनं निदध्यादिति ^{११}
शास्त्रीकिः ^१ ॥

- II. 112. 17. सोमकथणेषूपैते^१ नित्याः स्युरिति बौधायन ^२ एत एव
स्युरिति शास्त्रीकिः ^१ ॥

^१ नच instead of नत् Be C'.

^१ Thus B G I' (pr. m.); •सुपैते Bu; •सूपचित्ते Be C' I' (sev. m.).

चोपसदाः^१ हविषां मन्त्रान्मन्त्र इति ॥ मन्त्रवर्णि^२
युरिति बौधायनस्य^३ श्रौतान्तेति^४ श्राद्धीकिः^५ । ॥

3. 14. आग्नेयस्य प्राजापत्यस्यपर उपालम्भो भवतीति ॥ सूचं^६
बौधायनस्य^७ प्राजापत्य एव सवनीयः स्यादिति श्राद्धीकिः^८ । ॥

4. 11. ^९ भार्गवो होता भवतीति ॥ आदित एव भार्गवः होतांरं
दृष्टौतेति बौधायनो^{१०} दशपेय एव भार्गवो होता स्यादिति
श्राद्धीकिः^{११} । ॥

शतं ब्राह्मणाः पिबन्तीति^{१२} ॥ यजमान^{१३} एकशततमः
स्यादिति बौधायनो^{१४} यजमान एव शततमः स्यादिति
१० श्राद्धीकिः^{१५} । ॥

114. 7. दक्षिणानां दान इति ॥ एता एव ब्राह्मणाभिविहिता^{१६}
दक्षिणा दद्यादिति बौधायन^{१७} एतन्मुखः स हस्तमिति
श्राद्धीकिः^{१८} । ॥ २० ॥

1. 115. 1. तेषामुत्पत्त्यनेष्विति ॥ गच्छेथुरावष्टयादिति बौधायनो^{१९}

१५ ऽपुषोमान्ता इति श्राद्धीकिः^{२०} पुषोमान्ता इत्यौपमन्यवः^{२१} । ॥

1. 115. 8. हविषोहविष इहा बार्हस्पत्यमभिचारयतीति ॥ बार्ह-

१ Thus G B and the Viv. ; उपसदाः U, चोपसदानां C'. चोपसदा Bu ;
Be defective.

२ = वन MSS.

३ Thus G and U (pr. m.) ; दूष्वाका इति B G (sec. m.), दूष्वाकिति
C'. दूष्वाकामिति Bu.

४ cp. T Br. I. 8. 2. 2.

५ Before यजमान G B ins. वो, U वे ।

६ = भिषिता Be C'.

स्यत्यापोद्वा^१ वार्हस्यत्यमभिचारयेदिति बौधायन^२ इत-
रेषामेव हविषां न वार्हस्यत्यस्येति श्रालीकिः^३ ॥

II. 115. 13. उच्चैरादित्याया आश्रावयत्युपाश्रु^४ माहत्या इति ॥
आदित्याश्रावणप्रभृत्युपाश्रुयेतरदुच्चैरिति^५ बौधायन^६ आ
माहत्याश्रावणप्रभृत्युपाश्रुयेतरदुच्चैरिति श्रालीकिः^७ सर्वेषो-
च्चैरादित्या सर्वोपाश्रु माहतीत्यौपमन्यः^८ ॥

II. 115. 15. सात्यदूतेष्विति ॥ सूचं बौधायनस्ये^९म^{१०} ते^{११} ऽसौ^{१२} प्राहैवो-
दित्येव ब्रूयादिति श्रालीकिः^{१३} ॥

II. 117. 14. हिराच इति ॥ सूचं बौधायनस्य^{१४} यजनीये^{१५} ऽह्न्युर्व-
महर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति श्रालीकिः^{१६} ॥ १०

II. 118. 5. देविकाहविषां करण इति ॥ क्षुर्यादिति बौधा-
यनो^{१७} न क्षुर्यादिति श्रालीकिर्न^{१८} क्षुर्यादिति श्रालीकिः^{१९} ॥
॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति द्वाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus G and the Viv. : •सापोद्वा B, अपिद्वा U. C' Be corrupt.
Bu defective.

२ Thus G, all the other MSS. more or less corrupt

३ Here and infra all the MSS. इतर instead of इतरद् ।

४ Emended ; •आश्रावयो Be C' U (sec. m.), •आश्रावयो Bu, •आश्रावयो
G, •आश्रावयो B ; cp. XXIII. 2 and T Br. I. 8. 3. 4 : दूतान्वपिद्योति ।

५ Thus all.

६ In the MSS. no repetition of the final words.

9. 1. •अथात इष्टिकस्य व्याख्यास्यामः ॥

य इ स्माह बौधायनः पञ्चदशसामिधेनीकाः क्षुर्वार्धजा-
वाज्यभागानुसौदेवता इत्य॑नो इ स्माह ग्राक्षीकिः सप्तदश-
सामिधेनीकाः क्षुर्दृधन्वन्तावाज्यभागानुपाऽऽदेवता इति । ॥

याजमानस्य करण इति ॥ स॒षिद्धमिष्टिपथे॑ याजमानं
क्षुर्यादिति बौधायनः ।^१ क्षुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति
ग्राक्षीकिः । ॥

21. 3. अग्नये पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजौ सज्जमावास्यां वा पौर्णमासीं चातिपादयेदिति ॥

१० य इ स्माह बौधायनः पाथिष्ठतं निरूप्य वैश्वानरं द्वादशकपा-
क्षमनुनिर्वपेद्यतिपक्षां प्रतिथजेदित्य॑नो इ स्माह ग्राक्षीकिः
पाथिष्ठतं निरूप्य वैश्वानरं द्वादशकपाक्षः समानतन्मनुनिर्व-
पेक्ष चातिपक्षां प्रतिथजेदित्य॑न्यतरेणैव सद्यातिपक्षां प्रति-
थजेदित्यौपमन्यवो ॥ ५नो इ स्माहाञ्जोगविर्वि वा एतस्य

१५ यज्जम्बिह्वते यस्य तन्मे प्रतते ऽन्यत्तन्मे॑ प्रतायते । य एवैषो॑
ऽच्युत॑ आग्नेयो ऽष्टाकपाक्षसमेव पौर्णमास्यां वामावास्यायां
वा पाथिष्ठतं क्षुर्याञ्च चातिपक्षां प्रतिथजेदिति । ॥

21. 7. अग्नये प्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपेद्य आहि-

१ •षिद्धमिष्टिपथे G, •षिद्धमिष्टिपथे B, •षिद्धिमिष्टिपथे U, षिद्धिमिष्टिपथे Bu,

•षिद्धिमिष्टिपथे Be C'.

१ न्यतर्ध MSS.

१ Thus C'. इवैषोच्यत U, इवैषोच्यत B G Be, इवैषोच्यत Bu.

ताग्निः सक्तप्रत्यमिव चरेदिति ॥ आधानप्रभृत्येवैतदुक्तं भव-
तीति बौधायनो "ऽप्राहितेषु चैवोपसमाहितेषु चाग्निमिति
शास्त्रीकिः ' ॥

II. 121. 9. अग्नये रक्षोन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः रक्षाः वि-
मचेरमिति ॥ ऊत्ताग्निहोचमिष्टिः सः स्थापयेदिति बौधा-
यनः " सः स्थितायामिष्ट्यामग्निहोचं जुहुयादिति शास्त्रीकिः ' ॥

II. 121. 17. अग्नये दद्ववते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर-
मिति ॥ स ह स्माह बौधायनो लोहितोष्णीषा लोहित-
वाससस्रुर्लिजः प्रचरेयुरिति " याव्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं
भवतीति शास्त्रीकिः ' ॥

II. 121. 18. अग्नये सुरभिमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो
वा पुदषा वा प्रमौघेरन्यो वा विभौयादिति ॥ स ह स्माह
बौधायनः प्रोक्षणीषु च गन्धानावपेयुर्गन्धवन्तस्रुर्लिजः प्रच-
रेयुरिति " याव्यापुरोऽनुवाक्याभ्यामेवैतदुक्तं भवतीति
शास्त्रीकिः ' ॥

II. 122. 7. अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोप-
नमेदिति ॥ स ह स्माह बौधायनो या तच्चाकाता खान्तां चेज्जि-
र्वपतः कामो न समृध्येतायैव^१ कुर्षादित्येवैव^२ सार्वकामिकी
स्यादिति शास्त्रीकिः " कामेकाम एषा^३ स्यादित्यौपमन्यवः ' ॥

II. 124. 1. अग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यग्नि-

१ • चेवं G U Be; चेवं B C'; चेवं Bu.

२ दषा G, दषैषा U, all the other MSS. दष ।

वद्धतो ऽहुते ऽग्निहोत्रं च दद्यादेदिति ॥ सूत्रं प्राज्ञोक्तं^१ च
 स्थाप्य बौधायनो मन्वन्तमधिमन्वन्तुपचमिन्वन्मन्त्रितान्मन्त्रा-
 क्षिणदेदिति^१ ॥

124. 17 वैश्वानरं द्वादशकपाक्षं निर्वपेत्पुत्रे जात, इति ॥ च च
 स्थाप्य बौधायन उत्पितायां निर्दग्धायां वैश्वानरं द्वादश-
 कपाक्षं निर्वपेत्संस्त्रावस्य च कुमारं प्रलेहयेदिति^२ जात-
 नेव विदित्वेति प्राज्ञोक्तिर्न च संस्त्रावस्य कुमारं प्रलेहये-
 दित्य^३नन्तरे पूर्वश्रौत्यौपमन्ववः^४ ॥ १ ॥

125. 2 विपर्यस्यविधेति ॥ मासतः^५ प्रथमं मन्त्रकर्म^६ कथेतेति
 १. बौधायनो^७ ऽवदानन इति प्राज्ञोक्तिः^८ प्रदानत इत्यौप-
 मन्ववस्य^९तुष्ट्याश्चादित्यौपमन्ववोपुचः^१ ॥

125. 9 वैश्वानरं द्वादशकपाक्षं निर्वपेदाद्यतनं गत्विति ॥ अथैव
 यतिव्यमाणः स्थानदायतनं^१ तद्वत्त्वा वैश्वानरं द्वादशकपाक्षं
 निर्वपेदिति बौधायनः^२ स्त्रावनेवेवाग्निमिति प्राज्ञोक्तिः^३ ॥

1. 126. 3. १५ यथा रज्ज्वोक्तमां गामावेदिति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौ^४मां
 ते ऽग्नौ पादेषौदित्येव^५ ब्रूयादिति प्राज्ञोक्तिः^६ ॥

१ The words after प्रलेहयेदिति only in C' and U (see m.); Be has of them only बौधायनश्रौ, the other MSS. omit the opinion of Aupamanyava.

२ मासतः Bu.

३ नच Be C' (cp. m.)

४ Thus C' U (see m.). श्रौत्यौ the other MSS.; cp. XXII. 21 and XII. 10; 126. 5.

- II. 127. 10. वक्त्रजानपीप्ते संनद्धेदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ॥ वक्त्र-
जानामप्यत्र वर्धिः संनद्धं भवतीति शास्त्रीकिः १ ॥
- II. 128. 7. आग्रावैष्णवमेकादशकपासं निर्वपेदभिचरमिति ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ॥ प्रत्यभिचरन्तमेव विदित्वेति शास्त्रीकिः १ ॥
- ib. शारस्वतमाष्यमिति ॥ मन्त्रनिर्गतमेतद्भूतः १ आदिति ,
बौधायनस्य १ श्लोकमिति शास्त्रीकिः १ कस्तेकास एवैकहुवा-
व्याहुश्रीषादित्यौपमन्यवः १ ॥
- II. 128. 17. अध्वरकपायामिति ॥ स इ स्माह बौधायन इहान्तं
प्रथमं तन्मं कुर्यादेवं द्वितीयं तृतीयेन सहावशेषं वर्तयेदि-
त्यौ १ इ स्माह शास्त्रीकिरा प्रणीतात्मथमस्य १ तन्मस्य परि-
ग्राहयेदेवं द्वितीयमेवं १ तृतीयं १ तृतीयेन सहावशेषं वर्तये-
दिति ॥ सपूर्णपात्रविष्णुकमा १ इत्यौपमन्यवः १ ॥
- II. 129. 7. यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चहं

१ तंभविचरन् B G; तंभविचरन् U. तंभविचरन् Bu; तंभविचरन् Be,
तंभविचरन् C'.

१ भुवाव्यावृत्तः G U (sec. m.); भुवाव्याव्यावृत्तः B U (pr. m.); भुवा-
व्यावृत्तः Be C'; ब्रवावृत्तः Bu.

१ Thus Be C' U; प्रणीतात्र B G (pr. m.); प्रणीतात्र G (sec. m.);
Bu defective.

१ Thus G B; कुर्यादेवं U Be C'; Bu defective

१ एवं तृतीयं om, B G.

१ ० ब्रवाव्यावृत्तः C' U (sec. m.).

तिष्ठापुर्वमाद्ये निर्वपेदिति ॥ उपवस्यतीत्येव ॥ इति निर्वपेदिति
बौधायनो ॥ यजनोच्ये इति श्रौतः ॥

३. १३. आचम्य प्रोक्ष्यमाण्येन मार्जयन् इति ॥ उदङ्मुख आचम्य-
सुखं प्रत्यक्षेदिति बौधायनः । प्रोक्ष्यं चैव स्नानं चान्येन
कुर्वाद्येतदङ्गः कुर्यादिति श्रौतः ॥ चान्द्रिः कार्यः
आचम्य तदङ्ग्येन कुर्यादित्यौपमन्यवः ॥

१६. यदि विभीषादुसुमा भविष्यामिति होमापौषं च
निर्वपेदिति ॥ विज्ञातेषु रूपेषु निर्वपेदिति बौधायनः ॥
पुरस्तादेव शङ्कमान इति श्रौतः ॥

३०. ७. १. अर्धंश्चित् ॥ सञ्ज्ञितायामिष्टामर्धान्भादद्यादिति बौधा-
यनो ॥ चैव परिश्रयोरक्ति श्रौतः ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

३०. १५. विपर्यस्तविबोति ॥ मारुतः प्रथमं मन्त्रकर्म सभेतेति
बौधायनो ॥ इवदानत इति श्रौतः ॥ प्रदानत इत्यौप-
मन्यवस्तुष्याद्यादित्यौपमन्यवौपुषः ॥

३०. १७. १. मारुतौभाः होता यजतौति ॥ स एव स्नात्वा बौधायन
आदित एव होता मरुत आवाहयेदनुवाचनतो ध्वर्युरिति ॥
याव्यापुरोऽनुवाक्याभासेवेतदुक्तं भवतीति श्रौतः ॥

३१. १९. आदित्येभ्यो सुवदङ्गसुखं निर्वपेदितिकाम इति ॥ सुषः
श्रौतः ॥ चो ह स्नात्वा बौधायनः सर्वाः सपदाः सर्वाः सवा-
१० विषाः सर्वाः समयूषेष्वा इति ॥

१३२. २. पदपाङ्कनाः हरय इति ॥ सुषः श्रौतः ॥ चो ह

आह बौधायनः समस्तमेवाह^१ मन्त्रेण पदपाङ्कस्यन्तोत्तर-
वर्ग^२ आवपेद^३ च द्रव्यीसुरस्यनुनिनवेदिति^४ ॥

II. 133. 16 अतः सुवर्णानि कृष्णानि भवन्तीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्योपश्रुतान्येवैतानि^५ सूरिति शास्त्रीकिः परिहारवे-
द्येतिमिति^६ ॥

II. 134. 3 चत्वारिचत्वारि कृष्णान्यवयति चतुरवन्तस्याह्ना इति ॥
... स ह आह बौधायनो यान्यवन्तानि स्रुजुञ्जघादिव तान्य^७
यानि भवार्थानि सुसङ्गवद्वैतान्येव^८ तानि सूर्येतराणि
समावृत्तो विभजेरभियं^९ चो ह आह शास्त्रीकिर्यान्ववन्तानि
स्रुजुञ्जघादिव तान्य^{१०} यानि भवार्थानि सुसङ्गवद्वैतान्येव^{११} ॥
तानि सूर्येतराणि प्राग्निचक्षणं श्रोत्रं ब्रह्मणं परिहारवे-
दिति^{१२} ॥

II. 137. 21 यः पापयज्ञगृहीतः त्याज्यस्या एतमादित्यं चहममा-
वास्यायां निर्वपेदिति ॥ उपवस्यतीति^{१३} इहनिर्वपेदिति^{१४} बौधा-
यनो^{१५} यजनीति^{१६} इहिति^{१७} शास्त्रीकिः^{१८} ॥

१ * Be C' U' (sec. m.), * Be Bu U' (pr. m.), * G B.

२ Thus (and ep. vol II, 104. 2) G, * Be the other MSS

३ बौधायनस्योपश्रुता G U, * मन्त्रं बौधायन B, * भावयन्तोत्तावन्तान्य Be,
* भावयन्तोत्तावन्तान्येवैतानि U', but ep. the Viv. उपवस्येति तानि भवन्तीति ।
अतवन्तीति कृष्णानि वाधिकाणि इति ।

४ Thus the Viv. (ब्रह्मणं to be understood), प्रतिहार the MSS.

५ Thus G : स्रुजुञ्जघा the other MSS.

६ Instead of इति (thus B (G Bu) the other MSS. इति ।

0. 9. वायव्ये परिधिधिति ॥ ऐष्टिकैः परिधाष पीरोवा-
ग्रिकैः परिद्धादिति बौधायन ॥ ऐष्टिकैरेवेति शाक्तीकिः ॥
11. आऊतोनाः होम इति ॥ सुषः शाक्तीकेर^१चो ह स्माह
बौधायन औदुम्बरेः पापैरेता आऊतोर्जुञ्जवाहुता चेतानि
पाचास्यपैवानुग्रहरेदिति ॥
1. 1. आण्यस्यावेक्षण इति ॥ सुषं बौधायनस्य ॥ यज्वमैतज्जव-
नौतमभवदित्येतैरेवाण्यमवेक्षितसुत्पुनुवादिति ॥ शाक्तीकिः ॥
॥ ३ ॥
12. यावतो ऽस्याप्रतिगृहीयान्तावता वाहनाः सनुष्कपासा-
न्निवंपेदेकातिरिक्कानिति ॥ न ह स्माह बौधायनो वैश्वानरे-
जेकं प्रतिगृहीयादेवं हो^२ ॥ गणं ॥ तु प्रतिगृह्य सुर्वीत^३
वज्रपुं वाहनेकातिरिक्कानित्य^४चो ह स्माह शाक्तीकि-
र्वैश्वानरेजेकं प्रतिगृहीयात् तु हो^५ ॥ गणं ॥ तु प्रतिगृह्य
सुर्वीत न^६ तु द्योर्बज्रपु वा वाहनेकातिरिक्कानिति ॥

१ पुनराह again all

२ About the correct reading and the meaning of this dvaidhā I am uncertain ; होके B U Bu, होवैकं Be G, होके C'.

३ एवं C' U, एवं the other MSS.

४ हो वचं Be B G, होगुणं C', द्योवचं B, होगुणं U (see m.).

५ MSS. exc. Be C' ins. तु, U (see m.) नतु ।

६ वा ins. Bu.

७ U again होगुणं ; एवं the other MSS., गुणं C'.

८ न given by Be C' U (see m.), not by B Bu G U (pr. m.).

- II. 143. 2. आग्निषाचै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती आदिति बौधा-
यनस्य^१ ष्योकेति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 143. 15. पुनः समूहति समूहावद्यतीति ॥ सूचं बौधायन^२ ष्येतेरेव
मन्त्रैः प्रतिबमूहावद्येदिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 144 7. चयस्त्रिंशत्कपासं पुरोडाशं निर्वपतीति ॥ सूचं बौधा-
यनस्य^३ षंदिग्धपुरोडाश एवैव आदिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 146. 3.
(147. 17). वर्षाङ्गसामस्याभिद्योम इति ॥ सूचं बौधायनस्य^३ ष्येव
वर्षाङ्गसामः स्यात्तद्गच्छेदिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 148. 4. कृष्णाग्निमस्यावध्वन^४ इति ॥ अन्नर्वेदि तिष्ठकृष्णाग्नि-
मवध्वनुयादिति बौधायनो^५ ष्यर्विर्वेदोति शास्त्रीकिः^१ ॥ १०
- II. 148. 6. ऋक्षःखकारौर्यं करण इति ॥ कुर्वादिति बौधायनो^५
न कुर्वादिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 151. 1. सृष्टर्गं^६ प्राचक्षितकरण इति ॥ सूचमाचार्यधोर^७ ष्यो व
आहौपमन्यवो यो नु खन्वाहवगौयो ऽत एवैव उद्धृतो
भवति^१ ग्रामयोनिरन्वाहार्यपचनक्षपतच^८ नास्ति प्राचक्षितं^१ १५
प्रग्रक्षो हि वृषाग्निस्सृष्टर्ग इति^१ ॥
इतोक्त्वा^९ इमा इष्टयो व्याख्याताः ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

१ Thus G. •आवचयन U. •आवधान Bu Be C'. •आवचय B. •आव-
चय the Viv.

२ संवर्गे B Bu G.

३ तपसा Be C'.

४ इतोक्त्वा B C' Be.

5. अभिधानं जुहोतीति ॥ किञ्चित् तु ज्ञप्तेतदुक्तं भव-
तीति ॥ पञ्च प्रवासा इति बौधायनो ॥ यन्मासु प्राजाणा
इति ग्रासौकिः १ ॥
16. यदि पञ्चोदवदानं नञ्सेदाव्यस्य प्रत्याख्यायमवचेदिति ॥
५ य च स्याद् बौधायनो यदि पञ्चोदवदानं नञ्सेदयेकं यदि हे
आव्यस्य १ प्रत्याख्यायमिहा तत्कत्वा १ पुनर्थजेतेत्य ॥ ५ य च स्याद्
ग्रासौकिर्चदि पञ्चोदवदानं नञ्सेदयेकं यदि हे आव्यस्य १
प्रत्याख्यायमिहा तत्कत्वा १ कृतमेव मन्येताय यदि भूषो ऽयैवं
कुर्यादिति १ ॥
2. १० सप्तस्य इति ॥ यच कच नाया १ वा १ नदी १ स्यादन्तरे-
णोदयस्यवती १ वासप्तस्यवतीति बौधायनो ॥ यच कचन
ग्रन्था न सप्तस्योरस्यसप्तस्यवतीति ग्रासौकि १ यच कचना-
रेणेयादसप्तस्यवतीतौपमन्यवः १ ॥ प्रस्योरेव जनपदयोरसप्त-

१ Some of the MSS. आव्यस्ये ।

१ य ins. B.

१ After कत्वा (i B ins. न पुनर्थजेत (or •जेति), but cp. infra XXIII. 8.

१ Thus G B (वाचा नायां the Viv.): नायावा नदीव Bu U (pr. m.). नायावावादी U (sec. m.): नायावावा नदी C': नायावावा नदी Be.

५ Thus G and B (the latter only •ति); •रेणोदयस्यवती Bu U; •रेणोदयवती Be C' (pr. m.). •रेणोदयवती C' (sec. m.). The Vivaraṇa: उदयस्यवती (?) भावः स्यौ वाचः । उदयवाचवती ।

१ Thus B G Bu U (pr. m.); सप्तस्योदयस्यवती U (sec. m.); सप्तस्योदयस्यवती C', •स्योदयस्यवती Be; but in the Vivaraṇa there is no mention made of water; परस्परमवकाशकारा नञ्चेदिति ।

मन्त्रवेत्तौपमन्त्रवीपुत्रो " नाविद्विषाणयोः मन्त्रवो विद्वत
इति हागलेयब्राह्मणं भवतीत्याश्रौगविः । ॥

II. 157. 3 अभिभूतौनाऽ होम इति ॥ आध्वरा ऊत्वा साक्षाय-
यिकाः जुहुयादिति बौधायनः " साक्षाययिकाः एवेति
ग्रासौकिः । ॥

II. 162. 18 दीर्घप्रवृत्तेष्विति ॥ सूत्रं ग्रासौकेरुचो ह स्माह बौधा-
यनो आश्रामेनदृग्भां पूतभृदाध्वनीययोर्जुहुयान्नाम्नां यदे-
यदे जुहुयादय दृष्णीः सः स्यावमवगयेदिति । ॥

II. 167. 6 नित्ये यज्ञे वैष्ण्वौमृचमनुवर्तयतीति ॥ सूत्रं बौधा-
यनस्य " यज्ञेयस्य एवैवानुवर्तयितव्या भवतीति ग्रासौकिः । ॥ १.

II. 169. 5 न उच्यसुच्यं वेव प्रतिगीर्वाच्यशा इत्याह मवनमवनं
वेति ॥ पूर्वः रूपो बौधायनस्योत्तरः ग्रासौकेः । ॥

II. 171. 8
(172. 14). पृष्ठयज्ञाणां यज्ञे इति ॥ सूत्रं ग्रासौकेरुचो ह स्माह
बौधायनो यत्र कथेतान्यहानि संगच्छेयुर्गृहीयादेव तत्र पृष्ठ-
यज्ञानिति " संवत्सर एवेते दृष्टा भवन्ति । संवत्सर एवेना- १५
गृहीयादित्यौपमन्त्रवः । ॥

१ 'Thus B G Be C'. 'संवत्सरा' Bu. 'सौवाज्ञा' U (pr. m.). 'वचना'
U (sec. m.). 'वैष्णवा' the Vivaraga.

२ साक्षा the MSS

३ Thus (and cp. infra p. 157, 8) G Bu U (pr. m.). 'आनेयस्य'
Be U (sec. m.). 'आनेयस्य' B. 'वचनेयस्य' C'.

४ पूतभृदाध्वनीययोः U (sec. m.). पूतभृदाध्वनीययोः G B U (pr. m.)

५ एवैवस्य all.

1. 16. वृद्धयपहाणां भक्षणं इति ॥ च ह खाद्य बौधायनो
ऽनुसवनभक्षणे^१ चैवेनाभक्षवेजित्येन चेति^२ नित्येनैवेति
श्रालीकिः^३ ॥
73. 7. अष्टशूनां प्रवृष्टणं^४ इति ॥ एकैकग्रः प्रवृष्टेदिति^५
बौधायनः^६ सर्वान्सहेति श्रालीकिः^७ ॥ ५ ॥
73. 12. आधवनं^८ इति ॥ व्यतिचारमाधुनयादिति बौधायनो^९
यथाधविषमिति श्रालीकिः^{१०} मेषयेदित्यौपमन्यवः^{११} ॥
174. 9. अष्टशूर्धाम इति ॥ सूत्रं श्रालीकेर^{१२} चो ह खाद्य बौधा-
यनो याभासेतद्गन्धामुपसृष्टेनाभासेन जुहुयादप्य दूष्णी-
१० मुपसृष्टेदिति^{१३} ॥
175. 1. वृद्धयपहाणां यक्ष्ण इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनश्रौतः
श्रालीकेः ॥
76. 13. तेन कचमुपोषतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्यापूपेनैवाप्यच
कचमुपोषेदिति श्रालीकिः^{१४} ॥
76. 16. १५ अथभो गोषु जीर्यतीति ॥ सूत्रं श्रालीकेर^{१५} चो ह खाद्य
बौधायनो यमप्यन्यं वहिस्तन्मात्पशुमाकभेत तथायेतानि
क्षुर्यादुपाकरणीयसर्वपायां देवतास्त्रिति^{१६} ॥

१ अनुसवनभक्षणे B G U (pr. m.); अनुसवनभक्षव Bu, अनुसवनभक्षवेजित्येना-
U (sec. m.) C'; Be corrupt.

२ Thus (cp. XIV. 12 : 173. 7) B Bu G and the Viv., प्रवृष्टण Be,
प्रवृष्टण U C'.

३ प्रवृष्टे or प्रवृष्टे the MSS. exc. G.

४ अथाधवनं Bu.

- II. 178. 9. अष्टापथैर्गर्भस्य वशाहोम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " न
गर्भस्य वशाहोमं जुहुयादिति शास्त्रीकि^१र्भं च गर्भस्य वशाहोमं
जुहुयात्तेषां न स्निष्टकृतमित्यौपमन्यवः^१ ॥ ६ ॥ तृतीयः ॥
- II. 179. 9. अजवशाया, उपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " वाय-
व्यवैनामुपाकुर्थादिति शास्त्रीकि^१र्भो ह स्माह व्याघात्का- ५
त्यायनो यथाप्युपाकरण उपाकरणं तदत एवमेवाप्युत्तरे
मन्त्रा मुखेरक्षिति^१ ॥
- II. 180. 5. यदाकव्यायामभ्यो भवतीति ॥ स ह स्माह बौधायनो
यद्यचान्त्रिता^१ अक्षणा^१ मेधाः स्युः सः स्यापथेवाय चेत्तस्याः
सुरथेवं कुर्थादित्य^१र्भो ह स्माह शास्त्रीकिर्यसह नादित्य- १०
मन्तर्दधुः^१ सः स्यापथेदेवाय चेदेनमन्तर्दधुरथेवं^१ कुर्था-
दिति " नाकव्यायामसः स्यापन^१ विद्यत इति गौतमः^१ ॥
- II. 180. 17. जषेन्विति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः^१ ॥
- II. 181.
15, 16. अभ्यातानेन्विति ॥ पूर्वः कल्पः शास्त्रीकेरुत्तरो बौधायन-
स्यो^१र्भो ह स्माहौपमन्यवो ज्यातानाञ्जयायाङ्भृत इति जुवा- १५
जतीरेवैता जुहुयाङ्भ्येयुस दर्शपूर्णमासावभ्यातानाञ्जयायाङ्-
भृत इति^१ ॥

१ ? यद्यचान्त्रिता Be C', यद्यचान्त्रिता B G U, यद्यचान्त्रिता Bu.

१ Thus U, यद्यचान्त्रिता B G Be C', यद्यचान्त्रिता Bu.

१ Thus Be C' U (sec. m.); यद्य om. B Bu G U (pr. m.),
•विश्वंभुवः C'.

४ यद्यस्या G U.— •वांसंज्ञायनं Bu, but the Viv. has यद्यस्यायनम् ।

2. 2. ग्रन्थापरिधिस्थिति^१ ॥ ग्रन्थेव ग्रन्थापरिधीमुक्तादिति^२
बौधायनः " प्राकृता एवेताः^३ स्फुरिति ग्राक्षीकिः^४ ॥
2. 7. दिःखाद्याकारः रात्रभृतो जुहोतीति ॥ विषाहं जुहुया-
दिति बौधायन^५ " हे हे सुवाज्जती इति ग्राक्षीकिः^६ ॥
182. ॥ अधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति रथनाथां^७ जुहोतीति ॥
849. सूत्रं बौधायनस्य^८ तदग्नौन्येवैतानि^९ स्फुरिति ग्राक्षीकिः^{१०} ॥
3. 15. नैयपोध नौदम्बर आश्रयः श्राच इतीप्सो भवतीति ॥
सूत्रं बौधायनस्य^{११} पृथगेवैतानीभ्यान्भव्य पृथगभाद्यादिति
ग्राक्षीकिः^{१२} ॥
४. 2. १०. यदावः क्रूरं तेन वषट्करोतीति ॥ सूत्रः ग्राक्षीकेर^{१३} चो
इ स्माह बौधायन उदशित्वारमिषमर्कपर्जनं^{१४} वष^{१५} जुहु-
याज्जहीति वा कञिति क वषट्कर्थादिति^{१६} ॥

१ Thus Bu C' and the Viv.: ग्रन्थाः प० the other MSS.

२ Conjecturally (Viv.: श्रौतसूत्रस्य ग्रन्थाकाराः); ग्रन्थायै ग्रन्थान्परि-
B G U, ग्रन्थेष्वेव ग्रन्थान्परि- Bu: ग्रन्थायै परि- Be C'

३ एवेता all.

४ वाज्या Bu U C'.

५ Thus C' U (sec. m.); *तदधित्वेन Be: *तदन्त्ये- B Bu G U
(pr. m.). The Viv.: एव (r. एत) दग्नीन्वे (r. त्वं) व। एतेष्वेव चोवाः।
वाज्यामिषमर्कपरेति ।

६ Emended; उदशित्वार- Be, उदशित्वार- C'. वषट्कर्ता- B G, दशि-
नता- Bu, उदशित्वार- U.

७ om. Be C'.

II. 187. 8. प्रथम इति ॥ स ह स्नाह बौधायन उभयेन
प्रथौयादाविष्टीयाभिश्च सावित्रेण चेति " सावित्रेणैवेति
श्रालीकिः ' ॥ ७ ॥

II. 187.
16 sqq. अतिक्रान्तेति^१ ॥ पूर्वः कश्यो बौधायनस्योत्तरः श्रालीकेः ॥

II. 188.
10 sqq. अतीमोचेति^१ ॥ पूर्वः कश्यः श्रालीकेदत्तरो बौधा-
यनस्य ॥

II. 191. 2. प्राणपश्याणां पश्य इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " संवत्सर एवेति
दृष्टा भवति ' संवत्सर एवेनाग्न्यहोदयदिति श्रालीकिः ' ॥

II. 192. 10. तां दुग्धा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्याकं नाद्यादिति ॥ सूत्रं
श्रालीकेर^१चो ह स्नाह बौधायनः प्राक् चेदिनिष्ठासाधै^१ १०
निवीदेदथैवं कुर्यादिति ' ॥

II. 195. 3. यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य उदायेदिति ॥ सूत्रं
श्रालीकेर^१चो ह स्नाह बौधायनः समस्तमेतमग्निं सते समुप्य
दक्षिणेन विहारं पर्याहृत्य गार्हपत्यस्यायतनाह्नसोदाय शक्र-
त्पिण्डेन परिक्षिप्य न्युथोपसमाधाय ज्वलन्तमाहवनीयमुदृ-
त्याहवनीयस्यायतनाह्नसोदाय शक्रत्पिण्डेन परिक्षिप्य न्युथोप-
समाधाय समिदत्याहवनीये षट् सुवाङ्मतीर्जुङ्गयादुदुभ्यस्माग्ने

^१ Thus G (sec. m.) and the Viv.; •अने• the other MSS. Vol.
II. 187. 15 is to be corrected श्रालीकायाः ।

^१ अतो• Be C' and the Viv., अति• the other MSS.

^१ Thus B G and the Viv., प्राक्चेद्वज्रसाधै Bu, प्राक्चेद्विष्ठासाधै C',
प्राक्चेद्विष्ठासाधै U.

तन्मग्ने सप्रथा अग्निं मनो ज्योतिर्जघतां तन्तुं तन्मग्नुदु त्वं
विचमिति ^१ ॥

II. 196.
2 sqq.

अतिरिक्तशोभेति ॥ पूर्वः कश्यो बौधायनश्रौतः

श्राद्धीकेः ॥

198. 1. ^५

ध्रुवे परिशीले प्रायश्चित्तकरण इति ॥ स ह स्नाह
बौधायनः प्राक् चेदवभृथाच्छन्दोगवङ्गेषु क्षमेरक्षभावर्तयेयु
स्ततश्चस्नाणि सुस्तत्कृत्वा पुनर्यजेतेत्य^१चो ह स्नाह श्राद्धीकिः
प्राक् चेदवभृथाच्छन्दोगवङ्गेषु क्षमेरक्षभावर्तयेयु स्ततश्चस्नाणि
सुस्तत्कृत्वा कृतमेव मन्येतेति ^१ ॥

199. 6. १ •

अङ्गां यज्ञेण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यदेवान्तरमहः
स्नात्तस्मिन्मैत्रावरुणाग्राम्यहोमश्चरति श्राद्धीकिः ^१ ॥

200. 3.

यूपे विरुढे प्रायश्चित्तकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१-
नक्षत्रमेव यूपे विरुढे प्रायश्चित्तं कुर्यादिति श्राद्धीकिः ^१ ॥

201. 11.

यस्य सोम उपदस्तेषुवर्षः५ हिरण्यं देधा विष्णिर्गर्जोवे
^{१५} न्यदाधुनुयाज्युदादन्यदिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " वशि-
रक्षा एवास्यात ऊर्ध्वं मुख्यासमसा 'क्षमेरक्षभुञ्जीवेरिति'
श्राद्धीकिः ^१ ॥

201. 19.

आदारशोभेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ आदारशोभेनैवाय-
न्वमागमयेरिति^१ श्राद्धीकिः ^१ ॥

१ Corrected; अतिरिक्तं B G Bu U (pr. m.), अत्यन्तंरिति or
रिति Be C' U (sec. m.).

१ Thus B G; नवायन्वमागमं Bu, नैवायन्वमागमं Be C' U (sec. m.).

II. 203. 4. आग्निःश्विति ॥^१ आग्निषो ऽनुवर्तेरश्विति बौधायनः^२

एता^३ एवाग्निषः स्वरिति आश्वीकिः^४ ॥ ८ ॥ चतुर्थः ॥

II. 245.
1 sqq.

अथातो द्वादशाहं व्याख्यास्यामः ॥

II. 247. 4. चिन्वीत द्वादशाहे ऽग्निमिति बौधायनो^१ न चिन्वीतेति
आश्वीकिः^२ ॥

चतिपाह^३ इति ॥ स ह स्माह बौधायनो गृहपतिरेवा-
रणोः^४ समारोपयेदेतदतिपाहस्य रूपं भवतीत्य^५ चो ह स्माह
आश्वीकिः पृथगेवारणीषु समारोपयेरगृहपतेरेव प्रथमस्य
मधित्वा ज्वलत्सु ज्वलतो ऽपि^६ विस्मयेरभित्येतदतिपाहस्य^७
रूपं भवतीति^८ ॥

II. 245. 7. संनिवाप^१ इति ॥ स ह स्माह बौधायनः संनिवाप्यन्तो
ऽग्नये ब्रह्मस्यते पुरोडाशमष्टाकपासं निर्वपेयुरग्नये चचवते ऽग्नये
चचभृत इत्य^२ चो ह स्माह आश्वीकिरग्निसंयोजनी^३ खण्वेष्टिर्भ-

१ Before आग्निषो U has (rightly?) आग्नीषेव (x? आग्निःश्वेव,) C' reads; आग्नीषेवाग्नीषित्वाग्निषो

२ Thus B U C', the Viv.; इत the other MSS.

३ Thus U (sec. m.) and C' originally; चतिपाह the other MSS.

४ Thus G B, गृहपतेरेवा• Bu Be C', गृहपतिना• U.

५ Thus B Bu G, •तोमिह• Be, ज्वलत्सुज्वलतोपिमिह• U (sec. m.).

६ Thus B G and cp. XXVI. 12; संनिवापन U (sec. m.) C' Be, संनिवाप Bu.

७ Thus B Be; •चचवा Bu G U C'.

वति^१ यच्चैवाग्निं चेत्यमायः स्नातत्वेनां निर्वपेदिति^२ प्राजापत्यं^३
पशुपुरोडाशमनुवर्ततेत्यौपमन्यवः^४ ।^५ ॥

245. 11.

पवन इति ॥ एकैकम् एवेनाम्यवधिलैकैकम् उदानधे-
युरिति बौधायनः^६ "सकृदेवेनाम्यवधिलैकैकम् उदानधेयुरिति
ग्रासौकिः^७ " सकृदेवेनाम्यवधिला सर्वाण्युदानधेयुरित्यौप-
मन्यवः^८ ।

246. 6.

आर्वेयवरण इति ॥ स ह स्नाह बौधायनो ये केचन
समानगोषा अन्यवेता अन्यथागोषाः^९ स्युरेकआर्वेयस्य^{१०} वरणं^{११}
एव तेषां वरणं स्यादित्युच्यते^{१२} स स्नाह ग्रासौकिर्यदि चैव
१० अन्यवेता यदि^{१३} चाव्यवेताः^{१४} समानगोषा एकआर्वेयवरणं^{१५} एव
तेषां वरणं स्यादिति^{१६} ॥

46 13.

व्रतधुस्त्रिति ॥ समात्म्य समावच्छो विभजेरजिति बौधा-
यनः^{१७} वृथगेवैषां^{१८} व्रतदुषः स्युरिति ग्रासौकिः^{१९} । ॥

१ प्राजापत्यस्य the MSS.

२ Thus U (sec. m.), •नुवर्ततेत्यौ• B G U Be, •नुनिर्वपेदेत्यौ• C',
•नुवर्ततेत्यौ• Bu.

३ ? अन्यथागोषा Be, अन्यगोषोपा C', अन्यथागोषा Bu, अन्यथा गोषोपा
U, अन्येष गोषा G B'; अन्यथागोषा: the Viv. (one copy), अन्यथागोषा:
(another copy).

४ स्युरेक आर्वेयवरणं C', स्युरेक आर्वेयताः समानगोषा एकांर्वेयं वरणं Bu.

५ Only in C' B and U (sec. m.).

६ •र्वेयवरणं or वरणं U Be C'. On the whole difficult passage cp.

Ap. XXI. 3. 4.

७ ह्य०m. G and the Viv.

- II. 247. 1. वज्र्यामुपसृष्टुत्तरवेदिः संनिवपन्तीति सूत्रमाचार्ययोरपि^१
वैकादश्यामिति विधिः^२ ॥
- II. 247. 7. वसतीवरीणामभिपश्यन्^३ इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^४ चो
ह स्नाह बौधायनो यदि सातिशेषः कलशः स्नातृष्णी-
मवनयेद्यु वै सर्वं एव लेपः समवनीतः स्यादयेवं^५ क्षुर्पादिति ॥
शास्त्रीकिः^६ ॥
- II. 247. 12. सो ऽन वैव^७ यज्ञस्य पुनरात्मनं अपति यज्ञायज्ञीयस्य
वा स्तोत्रे ग्रंथवाके वेति ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः
शास्त्रीकिः^८ ॥
- II. 248. 1. विवर्तयन्ति परिधीनमुप्रहरति^९ प्रसारमिति ॥ सूत्रं बौधा- १०
यनस्यामुप्रहरेद्देवाच प्रसारपरिधीमिति शास्त्रीकिः^{१०} ॥ ८ ॥
- II. 248. 5. निमीक्षाध्वर्युवपाः^{११} जुहोतीति । सूत्रं बौधायन-
स्यानन्वीचमाण एव जुहुयादिति शास्त्रीकिः^{१२} ॥

१ Before अपि Be ins. अपोचस्वापोपमन्वो, C' अपो० सो, U अपोचस्वाप
पोषावको । ep. XXVI. 12

२ Thus B G ; •मिति वाधिः Bu ; मिति वाभिः U. •विपस्नं Be C'.

३ Thus the Viv. and ep. XXVI. 12 : •नदिरपश्य Be C', •मिति.
अपश्य the other MSS.

४ Thus Be G, •हचैव C', •हचैव Bu B U.

५ Thus B U G Bu the Viv. (one copy) ; चैव Be C' the Viv.
(another copy).

६ •हरति Be G Bu U ; •हरति Be C'.

७ Read •पाः श् ?

48. श्रित्यैवपाकरण इति ॥ स ह स्माह बौधायन उभयेनो-
पाकुर्याद्वर्ध्निं च श्रित्यैवेति " श्रित्यैरेवेति शास्त्रीकिः ' ॥

48. 15. न्यूञ्जन इति ॥ विराजा^१ वा प्रतिपत्सु न्यूञ्ज्यति^२ शस्त्रे^३
वेति^४ ॥ पूर्वः कल्पो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ॥

49. 4. ५ निर्मग्न्यस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवान्शरादिति बौधा-
यनस्य^५ शास्त्रीकिः ' ॥

दक्षिणानां होम इति ॥ स ह स्माह बौधायनो
जुष्टयादेवाहुतीर्जपेत्प्रत्ययमन्त्रानित्य^६ चो ह स्माह शास्त्रीकिर्जु-
ष्टयादेवाहुतीर्न तु^७ प्रत्ययमन्त्रान्नेपेदिति " ये केच दक्षिणा-
१० युक्ता मन्त्राः स्युर्नैवानानाद्विद्येतेत्यौपमन्यवः ' ॥ १० ॥
पञ्चमः ॥

252. 6. अविवाक्य इति ॥ अविवाक्यमेतदहर्भवतीति बौधायनो "
विब्रूयादेवेति^८ शास्त्रीकिः ' ॥

252. 11. अष्टासुद्धरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य " यथाप्रकृति-
१५ मेवाध्वर्युः कुर्यात्पुन्योगवद्धृषा एव प्रतिकुर्वीरञ्जिति^९
शास्त्रीकिः ' ॥

१ विराजा G C', विराजा Be Bu, विरजा U, विरजा B.

२ ०यति all exc. C'.

३ शस्त्रेवेति all.

४ Found in Be C' U G (sec. m.), the other MSS. om

५ Thus corrected; विब्रू B (G. विब्रू Bu, नुब्रू Be C' U (sec. m.),

विब्रू U (pr. m.).

६ प्रतिकुर्वीरञ्जिति B G U (pr. m.).

- I. 255. 13. सर्पण इति ॥ कृष्णाजिनान्नैः सर्पन्त उत्तरं इविर्धान-
मुपसृष्टेयुरिति बौधायनो ^१ नोपसृष्टेयुरिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- I. 257.
२५७. आययणापेक्षिति ॥ वाचयनो ऽध्वर्युः पूर्वाम्पहस्त्रान्
गृहीयादिति ^१ बौधायनो ^२ विस्तृष्टवागिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- स ^३ शुकं गृहीत्वा धारयति यावदितरौ पक्षौ गृह्णातीति ॥ ५
सूचं बौधायस्य ^४ यंयं गृहीयान्तं परित्यज्य सादयेदिति
शास्त्रीकिः ^१ ॥
- पश्चाधानेनानुसंज्याया ^५ इति ॥ अनुसंज्येदिति बौधा-
यनो ^६ नानुसंज्येदिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- II. 258. 1. पशुकप्येक्षिति ॥ सर्वे कस्या बौधायनस्यै ^७ आग्रपशून्वेवा- १०
बीनरात्रिष्वप्राणि भवन्तीति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- II. 261. 2. तेषां चानि समह्वानानि तानि चाग्निचित्वा न्यथेत-
राण्यौत्तरवेदिकानि स्युरिति बौधायन ^८ ऐकादिकस्येवाग्नि-
रिति शास्त्रीकिः ^१ ॥
- II. 262. 12. आसीयेक्षिति ^९ ॥ अभिजिदिषुवान्विमजिद्ग्रममहर्मेहा- १५

१ पश्चादान्नाम् B.

२ च given only by U (sec. m.) C' and the Viv.

३ Thus B G (sec. m.) C' (sec. m.) U; जाचोज्ज्याधानेन Be, पश्चादानेन Bu; the Viv.. पश्चात् बौधायने इति ।

४ Thus (heteroclitic locative? from आसीत्) Be C' U (cp. Ap. XXIII. 9. 6 आसीत्); आसीयेति B G the Viv.; आसीये-
ति Bu.

अतमिथेतान्याचौचन्ति^१ भवन्तीति बौधायनो^२ चान्वान्यानि
 वृष्ट्याभिप्लवेभ्य इति आक्षौकिकी^३नि चान्यानि वृष्ट्याभिप्लवेभ्यो
 दशमाद्याः इत्यौपमन्यवः^४ प्राचक्षौयारभ्यचौधावभिजिदि-
 युवाग्विजिद्दशममर्षंशात्रतसुदयनौचो ऽतिराच इत्येतान्य-
 ५ द्यावाचौचन्ति^५ भवन्तीति गौतमः^६ ॥

पशुकल्पेन्निति^७ ॥ सर्वे कस्या बौधायनस्य^८ कादशिन-
 पशून्वेव सांवत्सरिकाणि सन्नाणि भवन्तीति आक्षौकिः^९ ॥

वाणः अततन्तुर्भवतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१०} वीक्षेदेवा^{११}
 तन्मीभिः^{१२} अततमा^{१३} ह्यादिति आक्षौकिः^{१४} ॥

१० अर्घ्ये माहाप्रतिकाना^{१५} शिष्यानां करण इति ॥
 कुर्यादिति बौधायनो^{१६} न कुर्यादिति आक्षौकिः^{१७} ॥

अर्घ्ये शिष्यानामेतुप्रवपण इति ॥ अनुप्रवपेरन्निति
 बौधायनो^{१८} नानुप्रवपेरन्निति आक्षौकिः^{१९} ॥ ११ ॥ वृष्टः ॥

१ •नान्यचौचन्ती Bu, •नान्याचौचानि B G; the other MSS. wholly corrupt; cp. XXVI. 17

२ •द्यावाचिर्वन्ति U, •द्यावचौषा Be, •द्यावचौच C', •द्यावचौचानि B G, •द्यावाचिर्वन्ती Bu.

३ वाक्षेदेवा C', वीक्षेदेवा Be, U (sec. m.), वीक्षेदेवा G, वीक्षेदेवा Bu B, वीक्षेदेवा U (pr. m.).

४ Thus G U C'; संवाभिः Bu, वीभिः Be, संवंभिः B.

५ Uncertain; अततमा B Bu G U (pr. m.) C' (sec. m.); अततन्तु Be U (sec. m.), अततन्तु C' (pr. m.).

६ Thus B G Be, नचा• or नच• Bu U C' and the Vir.

- II. 269. 10. दिराच इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ यजनीये ऽह्नपूर्वमह्न-
र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 270. 5. तस्मिन्नुत्तरो वेददामन इति भवन्तीति ॥ उपैवेते^२ नित्याः
सहस्रे स्युरिति बौधायन^३ एत^४ एव^५ सहस्रतमाः^६ स्युरिति
शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 271. 10. द्रोणकलशस्यावप्रापण इति ॥ अन्तःपरिध्ववप्रापयेदिति
बौधायनो^७ बहिःपरिधीति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 272. 3. रूपाणां होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८ शमेधिका-
न्ययच^९ रूपाणि जुहुयादिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 274. 1. उद्यत्सोमेष्टिति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः^{१०}
शास्त्रीकेः^१ ॥
- II. 274. 9. औपमदानां पुरोडाशानां मन्त्रमिन्म इति ॥ मन्त्रवन्तः
स्युरिति बौधायनस्य^{११} षणीका इति शास्त्रीकिरो^{१२} ग्रिया एक-
कपाशाः सुवाहुत्या चैनाम्यह सकञ्जुहुयादित्यौपमन्यवः^१ ॥
- II. 275. 8. दयीर्गा उपकल्पयन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१३} जा^{१४}
अथशोपकल्पयोरिति, शास्त्रीकिः^१ ॥

१ Thus G B; उपैवेति Bu, उपैवे U, उतवेवे Be, चतवेवे C'.

२ Thus B G U (pr. m.) यता यव Be C' U (sec. m.), यतनेव Bu.

३ सहस्रतमा MSS.; omitted by Be C' (pr. m.).

४ Uncertain and partially emended; *मन्त्राद्यनेधिकायाच C'.

*मन्त्राद्यनेधिकायाच Be U; *मन्त्राद्यनेधिकायन्मन्त्राद्यनेधिकायाच

B G, *मन्त्राद्यनेधिकायन्मन्त्राद्यनेधिकायाच Bu.

५ *कल्पयेत् C', च om. Be.

. उक्तसूत्रमुद्धो यूपो भवतीति । सर्वाङ्काराण्युर्धादिति^१
बौधायनः " प्रोक्ष्यैनमुच्छेदिति शास्त्रीकिः " प्रोक्ष्योपाक^२
यूपग्रकसमुच्छेदित्यौपमन्यवः^३ ॥

पाश्चानामनुसंहरण इति ॥ धिष्णिवेभ्य औदुम्बरां
। अवटानुपरवेभ्य उत्करानुत्तरवेद्यै पाश्चाननुसंहरेदिति
बौधायनो " नानुसंहरेदिति शास्त्रीकिः^४ ॥

अथ यदि दीक्षोपसत्सु प्रत्ययमाचक्षीरन्संप्रकीर्षादवसा-
नीयाभिरिष्टिभिरिष्टोन्तिष्ठेयुरिति^५ बौधायन " एकादश^६
सुन्तोन्तिष्ठेयुरिति^७ शास्त्रीकिर्नासंभ्राय पृच्छः षडहसुन्ति-
१०. ठेयुरित्यौपमन्यवः^८ ॥ १२ ॥

तेषामुत्थानेऽस्त्विति ॥ गच्छेयुरावष्टयादिति बौधायनो^९
ऽसुषोमान्ता इति शास्त्रीकिर्भुवान्ता इत्यौपमन्यवः^{१०} ॥

अनकसप्तराचो^{११} ऽतिराचः पृच्छः षडह इति बौधायनः^{१२}
पृच्छः षडहो ऽतिराच इति शास्त्रीकिः^{१३} ॥

१ सर्वाङ्काराण्युः Be, सर्वाङ्काराण्युः C', सर्वाङ्काराण्युः B G U, सर्वाङ्काराण्युः Bu; the Viv : सर्वाङ्काराण्युः। त्रिषण इति कारा : कर्मणाः संस्काराः ।

२ Thus Be C'; *प्रोक्ष्योपाक Bu, प्रोक्ष्यापाक G, प्रोक्ष्यापाक B, प्रोक्ष्यापाक U

३ इतिभिर् found only in G U C'.

४ Thus G Bu and the Viv.; एकदशमी U, एकदशमी B, एकादश सुषो Be C'.

५ *राक्षो G Bu and the Viv.; *राक्ष B Be, *राक्ष C' (omitting निराक्ष).

II. 277. 14. दशरात्राय दौर्बिध्यमाणा दशहोतारः कृत्वा दशरात्राय
दौर्बत इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ सप्तहोतारः कृत्वा दशहो-
तारं जुहुयादिति शास्त्रीकिः^२ ॥ इति तु ब्राह्मणवान् ॥

अथ गोबलदशरात्रोऽतिरात्रः पृष्ठः षडहो वाजपेथो
महाव्रतं चातिरात्रस्याष्टमेऽङ्गि^१वाजपेथः^२ ॥ तत्र^३देवसुवा^४
चविषां करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो^५ न कुर्यादिति
शास्त्रीकिः^६यस्मिन्^७ग्रन्थे पशुपुरोडाशमनुवर्तरेभित्यौपम-
न्यवः^८ ॥

विजुष्यमाने पृष्ठे षडहे शिष्यानां करण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो^९ न कुर्यादिति शास्त्रीकिः^{१०} ॥

II. 281. 16. एकषष्टिरात्रे वैश्वकर्मेणादित्ययोर्घण^१ इति ॥ उत्तरे
चिह्नग्रन्थाचे गृहीयादिति बौधायनः^२ संवत्सर एवेतौ दृष्टौ
भवतः^३ संवत्सर एवेनौ गृहीयादिति शास्त्रीकिः^४ ॥

II. 283. 2. शौकुम्बरः षोडश्रिपात्रमिति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५
आदिरमेवेति शास्त्रीकिः^६ ॥

II. 283. 15. अतिरात्रपशूनामुपाकरण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७
शारङ्गतौमेवोपाकुर्यादिति शास्त्रीकिः^८ ॥

१ Thus U C'; •चादनी भवतीति वाजपेथस्य Bu; चादमेवाजपेथस्य
B G Be.

२ •पशु• om. B Be G.

३ Thus G U C' and the Viv; चादित्यवचयोर्घण B Bu; •चोदित्यवो-
र्घण Be.

बोद्धव्यवतां समसामां भक्षण इति ॥ अन्नाभ्यवेदिति^१
बौधायन^२ इन्द्रपीतामिति शास्त्रीकिः^३ ॥

रात्रिपथाद्येषु मुख्यानां समसामाभिमर्शन इति ॥
सूत्रं शास्त्रीकेर^४चो ह स्माह बौधायन इन्द्राय त्रापिपर्व-
राद्येत्येव मुख्यंमुख्यं समसमभिमृशेदिति^५ ॥

आग्निनस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्न्यादिति बौधा-
यनस्य^६श्लोकि इति शास्त्रीकिः^७ ॥

आग्निनस्य चर्वाया इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^८चो ह स्माह
बौधायनः पुरस्कान्तिरोन्नक्रियानां^९ समसामां चर्वाया^{१०}
१० अनुवाग्निनेन^{११} चरेदिति^{१२} ॥

तिरोन्नक्रियानां^{१३} समसामां भक्षण इति ॥ अनुष्टुप्-
छन्दसा भक्षयेदिति^{१४} बौधायनो^{१५} जगतीच्छन्दसेति
शास्त्रीकिः^{१६} ॥

गुदहतीवेदिति ॥ एकादशधा क्षलोपषष्टोपचजेदिति
१५ बौधायनो^{१७} ऽपच्छेदमिति शास्त्रीकिः^{१८} समसामान्येवैगान्यनुप्रचक्ष्य
सर्वैर्मन्त्रैरनुमन्त्रयेत्तेत्यौपमन्यवः^{१९} ॥ १३ ॥ सप्तमः ॥

एकादशिन्यै संप्रदान इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^{२०}चो ह

१ Thus Bu Be C' and the Viv.; अनुवाग्न्या B G U.

२ Thus Bu and Viv.; अनुवाग्न्या or अनुवाग्निना the other MSS.

३ Thus G only; चर्वाया इत्यनुवाग्निः C' U (sec. m.), चर्वायानुवाग्निः
the other MSS.; चर्वाया also the Vivaraṇa.

स्नाह बौधायन एकादशान्नोषोमीया एकादश खनोषा
एकादशानूबन्धा^१ इति^१ ॥

- II. 292. 2. उपश्रयस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ लभेत याने नारण्य
इति बौधायनो^१ लभेतारण्ये न याम इति शास्त्रीकि^१ नैव
याने नारण्य इत्यौपमन्यवः^१ ॥
- II. 294. 16. उपश्रयस्योपासन इति ॥ सूचं बौधायनस्यैवोत्तरत^१
उपास्येदिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 296. 4. पात्रीवतस्य परिसेखन इति ॥ ग्राह्यामुखीयः शुक्रम-
भिपरिषिखेदिति बौधायन^१ उत्तरत एकादशिन्यै पात्रीवतं
मिथुयादिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 296. 5. त्वाङ्गस्य मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवाग्व्यादिति बौधाय-
नस्य^१ श्चीकि इति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 296. 6. त्वाङ्गस्योत्सर्ग इति ॥ सूचः शास्त्रीकेर^१ चो ह स्नाह
बौधायनो ऽभिपर्यग्निकृतमेनमन्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्गुपनि-
क्रमव्याह्निरमुच्य^१ यजमानस्याजास्यपिष्टजेदिति^१ ॥
- II. 296. 11. त्वाङ्गस्य चर्याया इति ॥ उपाः^१ चरेदिति बौधायन^१
उचैरिति शास्त्रीकिः^१ ॥
- II. 297. 4. पुनश्चिताविति ॥ सूचः शास्त्रीकेर^१ चो ह स्नाह बौधा-

१ •ब्राह्मणं MSS.

१ Thus G U and a citation in the Ms. ; उत्तर the other MSS.

१ Thus B Bo C' G U (sec. m.) ; •विष्कनसा• U (pr. m.) ; •विष्क-
नसा• Bu ; •विष्कनसा• a citation in the Ms.

यनो षमप्यग्निं चिन्वानोऽपजानोयान्तस्त्रिषुपरि^१ पुनश्चितिं
चिन्तुयादुत्तरतश्च यूपाद्यूपं मिनुषादिति^१ ॥

कौण्डपायिनौयास्त्रिष्टिष्विति । अन्यन्वाधानप्रतिपत्का
इहान्ताः संतिष्ठेरन्निति बौधायन^२ आन्यभागप्रतिपत्का

इहान्ता इति शास्त्रीकिः^३ सपूर्णपात्रविष्णुकमा इत्यौपमन्यवः^४ ॥

पिण्डपितृयज्ञस्य दान इति ॥ अहरचर्दशादिति बौधा-
यन^५ आदित अन्ततश्च मासस्येति शास्त्रीकिः^६ ॥ १४ ॥

३. होदृणां व्याख्यान इति ॥ सयद्धानृतेस्त्राहाकारानित्ये-
कमृतेयद्धानन्तःस्त्राहाकारानित्येक^७ सर्वानित्येकं ॥ पूर्वः

१० कस्यो बौधायनस्योत्तरौ शास्त्रीकेः^८ ॥

स पौर्णमासीषुपौर्णमासीषु जुहुद्वादश कलः
संवत्सरे जुहुयादित्येतदेकममावास्यापौर्णमासीखित्येतदेक^९
सर्वाखित्येतदेकम् ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरौ^{१०}
शास्त्रीकेः^{११} ॥

१५ अयस्मिन्प्रशस्तिताविति^{१२} सूच^{१३} शास्त्रीकेर^{१४} चो इ

१ Doubtful. G and the Viv. read as given in our text; चिन्वा-
नोयजा. C', चिन्वादेवजा. U; चिन्वानोयजा. the other MSS. We
expect an optative derived from the root च्वा. cp. आवाजः XVII.
17: 297. 5. The Viv. periphrases by चो only.

२ नन्तस्त्राहाकारा. MSS., but cp. XX. 5: 5. 5.

३ चो ins. B Be G (sec. m.).

४ Thus C', G U (sec. m.) the Viv. and a citation in the Ms.;

५ किञ्चर्दिता. B Be, ० किञ्चर्दिता. Bu.

स्नाह बौधायनो ऽग्निगृहणः स्वयंचितिः श्वेतकृष्ण-
योरभिमर्शनमधिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता
कुर्यादिति^१ ॥

II. 303. 5. , अहरहसिताविति ॥ सूत्रः शालीकेर^१चो ह स्नाह
बौधायनो ऽग्निगृहणः स्वयंचितिः श्वेतकृष्णयोरभिमर्शनम-
धिद्रवणमवद्रवणमिति^१ सर्वमेवैतत्कर्मावृता कुर्यादिति^१ ॥

II. 307. 13. रथचक्रचितौ पुरौषस्थोपधान इति ॥ पुरौषस्थान्ताङ्कु-
र्यादिति^१ बौधायनः^१ दृष्टकास्त्रेव पुरौषस्थानं^१ गच्छेदिति^१
शालीकिः^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

II. 310. 2. रोहिते चर्मणौति ॥ सूत्रं बौधायनस्याप्यरोहितः^१ १०
स्यादिति शालीकिः^१ ॥

उभयनीतस्य करण इति ॥ उभे^१ सचौ^१ द्विरभ्यावर्तये-
दिति बौधायनः^१ सहादेव ब्रुवन्दिर्ब्रूयादिति^१ शालीकिः^१ ॥

^१ Thus B G Be Bu and a citation in the Ms. (cp also XXII. 4: 121. 18); C' reads 'सर्जनमधिद्रवणमिति', U. om. 'मवद्रवण' ।

^२ Thus G Be: पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः U. पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः B, पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः C' ; Bu defective.

^३ Hesitatingly corrected: पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः G, पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः Be, पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः C', पुरौषस्थान्ताङ्कुर्याः U.

^४ उभौ सचौ B G, उभय सचौ Be C', उभयौ सचौ Bu, उभये सचौ U (see. m.). The two rks are, according to the Vir.: वायुः पूतः... प्राङ्मुखः etc., and वायुः पूतः... प्रत्यङ्मुखः etc., T Br II. 6. 2. 2-3.

^५ ब्रुवन् om. Be C' U G (pr. m.); ब्रुवन् महिम् B.

प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः^१ प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोम^१
इति ॥ पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ॥

शौचामणिकाये सुरायै संधान इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरे^१षो
ह स्नाहौपमन्यवो यत्रैव सुरा स्यात्त एवाहारुयेदिति^१ ॥

१ सुराग्रहाणां ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ पयोग्रहा-
नयच गृहीयादिति शास्त्रीकिः^१ ॥

ताम्रघनेन सुगदण्डान्प्राचो वोदीषो वायातयतौति ॥
पूर्वः कस्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः ॥

सुरासोमस्य संचर इति ॥ दक्षिणिन इत्युत्तरेणावनये-
१० दिति बौधायन^१ उत्तरेण इत्या दक्षिणेनावनयेदिति
शास्त्रीकि^१र्यत एवैन^१ हरेत्त एवैनमवनयेदित्यौपमन्यवः^१ ॥

पावमानौभिरुपस्थान . इति ॥ पावमानौभिरुपस्थाय
पितृणां याज्यानुवाक्याभिरुपतिष्ठेरन्निति बौधायनः^१ पितृणा-
मेव याज्यानुवाक्याभिर्न पावमानौभिरिति शास्त्रीकिः^१ ॥

१५ अवभृथ इति ॥ सूत्रमाचार्ययोरे^१षो ह स्नाहौपमन्यवः
शूलैश्च मासरेण चावभृथमवेथादिति^१ ॥

आख्यातसुदकान्तस्य प्रत्यसनम्^१ ॥

आख्यातमाश्विनम्^१ ॥

आख्यात^१ समिधां करणम्^१ ॥

१ Thus G only; प्राङ् सोमः प्रत्यङ् सोमः प्राङ् सोम B. प्रत्यङ् सोम
प्राङ् सोम Be C' U, प्राङ् सोम Bu.

१ See remark on XXI. 3: 73. 5, 6

- II. 327. 15. वैश्वदेवानुनिर्वपण इति ॥ सूचं बौधायनस्य " नाग्निहो-
प्रथमसोमेनानुनिर्वपेदिति शास्त्रीकिः । ॥ १६ ॥
- II. 328. 12. पौर्णमासौमेव यजेत भ्रातृव्यवाक्नामावास्यामिति ॥ उभ-
यच पौर्णमासहविर्भिर्यजेतेति^१ बौधायनो " नामावास्यायां
किंचन यज्ञरूपं कुर्यादिति शास्त्रीकिः " पिण्डपिदयश्चेन
चरेदित्यौपमन्यवः । ॥ . .
- II. 328. 15. साकंप्रत्याघीयेन यजेत पशुकाम इति ॥ सूचः शास्त्री-
केर^२चो ह स्माह बौधायनः सुग्भ्यामेव पुरोडाशं जुहुयाच-
मसेन संनाय्यमिति । ॥
- II. 329. 11. नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^३ च यो वै गतश्रियः शुश्रुवाभ्या- १०
मक्षी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति ॥ स यो ऽन्य एतेभ्यो
महेन्द्रमियच्छेत्^४ स संवत्सरमिन्द्रमिद्धा महेन्द्रेभ्यः^५ क्षभेतेति
बौधायनो " ऽत एवापि संवत्सरमिन्द्रमिद्धा महेन्द्रेभ्यः^६
क्षभेतेति शास्त्रीकिः । ॥
- II. 329. 16. संवत्सरमिन्द्रं यजेत^७ संवत्सरः हि व्रतं नातीति ॥ ११
सूचः शास्त्रीकेर^८चो ह स्माह बौधायनो यस्याममावास्याया-

१ Thus B Bu, पौर्णमासौ. Be U G; C' injured.

२ Thus (इयच्छेत् and cp. XVII. 49: 329 13: इयच्छेत्) the Vivaraṇa only; महेन्द्रं वियच्छेत् G (sec. m.) B; महेन्द्रमियच्छेत् Bu. •इयच्छेत् Be C', •इं यच्छेत् U (pr. m.).

३ Thus B Bu G C'; महेन्द्रवाक्यां Be U.

मादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते तस्यां महेन्द्रं
यजेत^२ सो ऽत ऊर्ध्वं महेन्द्रयाज्येव स्यादित्य^३चो ह स्यादौ-
पमन्ववो ऽभ्याहूतः खल्वस्यैव^४ संवत्सरो भवति यस्याममा-
वास्यायामादित इन्द्रं यष्टुं प्रक्रामेत्संवत्सरे^१ पर्यवेते चा ततः
५ पूर्वामावास्या स्यात्तस्यां^२ महेन्द्रं यजेत^३ सो ऽत ऊर्ध्वं महे-
न्द्रयाज्येव स्यादिति^४ । ॥

7. दाद्याथण्यज्ञेन सुवर्गकामो यजेत^१ पूर्णमासे संवेत्यै-
वावस्थासामिचयामावास्यायां^२ यजेतेति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३
वैवृधमयचानुनिर्वपेदिति शास्त्रीकिः^४ । ॥

14. १०. शान्तायस्य भक्षण इति ॥ सूत्रं शास्त्रीकेर^१चो ह स्याद
बौधायनो यजमान एवेतमर्धमासमनुनिधाय शान्तायं भक्ष्ये-
दिति^२ ॥

1. आमिचयै मन्त्रामन्त्र इति ॥ मन्त्रवती स्यादिति
बौधायनस्य^१प्यौकेति शास्त्रीकेः^२ । ॥

6, १५
3. इहादधे चतुश्चक्र उपाशुवाजस्य करण इति ॥ कुर्या-
दिति बौधायनो^१ न कुर्यादिति शास्त्रीकिः^२ ॥ १७ ॥
नवमः ॥

1. दृष्टस्यतिष्ठे दाक्षिणानां होम इति ॥ अनुषवनं दाक्षिणानि

१ Thus (प्रक्रामेत्) C' U and a citation by Sāyaṇa; प्रक्रामेत् G (sec. m.), प्रक्रमेत् Bu Be, प्रक्रमेत् B G (sec. m.).

२ Thus U C', खल्वस्यैव B, खल्वस्यैव Bu, खल्वस्य G; Be is defective.

३ स्यात् given only by Sāyaṇa in his citation.

४ वा ins. Be B U.

जुहुयादिति बौधायनो माध्वादिन एव सवने दाक्षिणानि
जुहुयाद्दामौत्येवेतरयोः^१ सवनयोर्ब्रूयादिति शास्त्रीकिः ।^१ ॥

II. 346. 8. हिरण्येन घृतमुत्पुनातीति ॥ मन्त्रनिर्गमेतद् घृतं स्या-
दिति बौधायनसूत्रौकमिति^१ शास्त्रीकिः ।^१ ॥

II. 349. 6. अनुद्धते^१ वेद्ये दक्षिणत आश्वनौयस्य दृष्टत स्तोत्रं प्रत्य-
भिषिञ्चतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^१ कुष्णाजिनमयपास्तृत्या-
भिषिञ्चेदिति शास्त्रीकिः ।^१ ॥

II. 350. 2. माषैः पूर्णं कमण्डलुमिति ॥ सौवर्णः सौवर्णेमाषैः पूर्णः
स्यादिति बौधायनो^१ मार्त्तिक^१ एव धान्यमाषैरिति
शास्त्रीकिः ।^१ ॥

I. 354 16. सप्तदश मादतीः पृश्नीर्वसुतरौराक्षभत इति ॥ पृथगेवासां
मनोताः स्युः पृथक् पशुपुरोडाश इति बौधायनः^१ पृथगेवासां
मनोता स्युरेकः पशुपुरोडाश इति शास्त्रीकिरे^१ कैवासां मनोता
स्यादेकः पशुपुरोडाश इत्यौपमन्यवः ।^१ ॥

II. 356. 3. अग्निष्टुतौऋतुतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य यथाप्रकृति-^१

II. 358. 9. मेवाध्वर्युः क्षुर्धाच्छन्दोगवक्त्रृषा एव प्रतिविक्षुर्वीरञ्जिति
शास्त्रीकिः ।^१ ॥

I. 360. 10. अतिरिक्तस्तोत्रेऽस्त्विति ॥ पूर्वः कत्पो बौधायनस्तोत्ररः
शास्त्रीकिः ॥

१ Thus B G Bu and the Viv.; ददामौ Be U C'.

१ Thus G B; दृष्टीक इति B, दृष्टीमिति Be C' U.

१ Thus the Viv.; ऋते U G, ऋते Be C', ऋत B.

१ मार्त्तिक G U C' Be and Viv.; मार्त्तिक B. मार्त्तिक Bu.

3. धनुषः प्रदान इति ॥ पूर्वः कल्पः ग्रासौनेहत्तरो बौधा-
यनस्य ॥

एकाहानामन्त इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ¹ मृत्युश्रवान्
इति ग्रासौकिः ¹ ॥

3. ५ निदधत्यस्मा एतद्विद्विष्टं त्रतभाजनमिति ¹ ॥ सूत्रं
बौधायनस्य ² नाचः विद्विष्टं त्रतभाजनं ¹ निदध्यादिति
ग्रासौकिः ¹ ॥

4. अथास्याः सद्यस्त्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां प्र-
वर्ग्यस्य करण इति ॥ कुर्यादिति बौधायनो ² न कुर्यादिति
१० ग्रासौकिः ¹ ॥

10. श्रवानसो ऽधिषवणे फलके पुरुषास्यस्य वृषणाविति ॥
सूत्रं बौधायनस्य ² श्रवानसो ऽप्यचारणी कुर्यादिति
ग्रासौकिः ¹ ॥

2. स यं कं च ¹ यद् गृह्णात्येवमेवैतं गृह्णाति ¹ यद् किं च
पाच्यं सादयत्येवमेवैतसादयतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य ² यं
१५ यद् गृह्णीयात्ततं परिमृज्य सादयेदिति ग्रासौकिः ¹ ॥

8. श्वेतमश्वं ददाति ¹ श्वेतां वज्रवां ददात्यश्वमश्वितं ददाति ¹

- 14; गर्भिणीं वज्रवां ललामीं ददात्यनुष्ठुतं ददाति ¹ चय-

१ Thus B Bu G (sec. m.); •भोजन• Be C' U G (pr. m.).

२ चय G (sec. m.) and the Viv., चयं B.

३ Thus C' only (sec. m.), all the other MSS. corrupt (•त्वमनुष्ठुतं-
चयं ददाति; •त्वमनुष्ठुतं ददाति, •त्वमनुष्ठुतं ददाति चयं ददाति).

IL 379. 11; 382. 11; 388. 9; 406. 8, 9. शिष्टं निष्कान्ददाति^१ सोमचमसं ददाति^२ शिरःपुण्यं चमसं ददाति^३ रात्रिहृतं धान्यं ददाति^४ मराचकृतं धान्यं ददातीति^५ ॥ एतामि च नित्यानि च दद्यादिति बौधायन^६

एतान्येवेति प्राचीकिः^७ ॥ १८ ॥

^८अथातः सर्वतोमुखं व्याख्यास्यामः ॥

चिन्वीत सर्वतोमुखे ऽग्निमिति बौधायनो^९ न चिन्वी-
तेति प्राचीकिर^{१०}चो ह स्माह मौद्गल्यः पूर्वसिन्धेवाग्निचय^{११}
इतरेषु चाविषाः स्फुरि^{१२}त्येतदपि न कुर्यादित्याच्चीगविः^{१३} ॥

अरक्षोः समारोपण^{१४} इति ॥ सूत्रमाचार्ययोर^{१५}चो ह स्माह
गौतमो मृदपतिरेव प्रथममरक्षोः^{१६} समारोपयेत्^{१७} इतरे सप्त १०
इति^{१८} ॥

१ निष्कं ददाति MSS., but cp. XVIII. 38 : 388. 9.

२ Thus Be C' Bu U, रात्रौ B G (sec. m.).

३ इति found in C' only.

४ The words एतान्येवेति प्राचीकिः are repeated in Be Bu U W C', indicating the end of a prāśna.

५ This kṇḍikā is not found in Be C' Bu W U; in U it is given on a loose page. The text of this, doubtless later added, chapter is given according to B G (where it is given secunda manu), a complete citation in Kṛṣṇasvāmin's prayogasāra (K) and a ditto (I) in a MS. belonging to the India Office (Catalogue by Eggeling Vol. I, p. 87). The Vivaraṇa of this chapter is missing equally.

६ रोचय G B.

७ प्रचय om. K.

८ रोचयेत G B, रोचयंत K.

ग्राह्याया इति ॥ ग्राह्यतेन^१ प्रक्रमेण मोद्यान्मध्ये गार्हपत्य
इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतो ह स्माह ग्राह्यौकिः विपदेन
प्रक्रमेण सर्वत इति^१ ॥

चिह्नप्राच्यां दिशि भवति पञ्चदशो दक्षिणतः सप्तदशः
१ पश्चादेकविंश उत्तरतः^१ सर्वतो वा ज्योतिष्टोमः^२ सर्वे^३
ज्योतिष्टोमदक्षिणा इति ॥

प्रवर्गस्य करण^४ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ नोक्त्ये^६
प्रष्टुश्रादिति ग्राह्यौकिः^१ ॥

याजमान इति ॥ अभौनाम^७ याजमानं कुर्यादिति बौधा-
१० यनः^८ " कुर्याद्यथावकाशं याजमानमिति ग्राह्यौकि^९र्थे ऽग्निषष्ट-
स्काराः^{१०} सुखात्काममितरत्तन्मेष्ट्यौपमन्यवः^{११} ॥

अन्यन्वाधान इति ॥ सूत्रं बौधायनश्रौतो ह स्माह
ग्राह्यौकिर्गार्हपत्यः^{१२} सप्तदन्वाहितः स्वाह्नामयोनिरन्वाह्यार्थ-

१ प्रक्रमेण U K I.

२ मः B G, मः U K I.

३ Thun I, सर्वे K, सर्वतो U, सर्वतो वा B G.

४ प्रवर्गस्य U K I.

५ नोक्त्ये B G.

६ कथितवान् B G, but cp. XX. 18: 39. 11, the other MSS. om.
this word.

७ मन्वाह्यार्थो U.

८ नाम om. B G; instead of नामान्वाह्यः U: नान्वान्वाह्यः ।

पचन आहवनीयं^१ सक्तदन्वाधाय ततो यथार्थं गच्छे-
दिति^२ ॥

भक्षण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ सर्वं^४ समवधाय सक्त-
देव^५ भक्षयेदिति^६ शास्त्रीकिः^७ ॥

मार्जन इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^८ सक्तदेकस्मिन्निति^९ ५
शास्त्रीकिः^{१०} ॥

शोकाग्नीनां^{११} हरण इति ॥ सूत्रमाचार्यश्रोत्रो ह स्माह
दीर्घवाक्यः^{१२} पूर्वस्मिन्नेत्र याजमानं^{१३} स्यादिति^{१४} ॥

ऋतुपशूनां करण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{१५} ऋतुपशव
ऐकादग्निनास्य विकल्पन्त इति शास्त्रीकिः^{१६} ॥ १०

समञ्जन इति ॥ सूत्रमौपमन्यवौपुत्रस्य^{१७} यावन्तं सोमा-
स्वावस्तवः प्रचरण्या समनश्नोति बौधायनः^{१८} ॥

दधिपह इति ॥ सूत्रं मौद्गल्यस्य^{१९} पयसा वाज्येन^{२०} वेति ॥
पूर्वः कश्यो बौधायनस्योत्तरः शास्त्रीकेः^{२१} ॥

अश्वदाभ्ययोर्घण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्योत्रो ह स्माह^{२२} १५

१ After •बौधं G ins. तंतं. B तं; U K I om. घामं ...बौधं and
read स्यात् सक्तदं (thus K I), स्यात्सक्तदं (thus U).

२ इति inserted by mo.

३ सक्तदेव om B; न G instead of these words;—भक्षयेदुर U.

४ मौद्गल्यस्य U K I.

५ दौषं U K I.

६ शास्त्रीकिर U K I.

७ U K I om. the first वा।

ग्राक्षीकिर्वाजपेये द्वादशाहे सन्ने ताण्डिनामयन उद्भिदि वल्ल-
भिदीति तस्य स्वादित्येवमेव पृश्निपृष्टैः प्राणयज्ञैरिति^१ ॥

षोडशियज्ञाणां^२ ग्रहण इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^३ अनुसवनं
गृह्ययुरिति ग्राक्षीकिः^४ ॥

५ अतिपाश्चाण्या होम इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^५ माहेन्द्र-
स्यानुवचद्वारमुपगृह्ययुरिति ग्राक्षीकिः^६ ॥

षोडशिन स्रोत्रमुपाकरोतीति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^७ येन
केन चिदिति ग्राक्षीकिः^८ ॥

हृदयशूलानामुदासन इति ॥ एकैकश उदास्येदिति
१० बौधायनः^९ सर्वान्सृष्टेति ग्राक्षीकिः^{१०} ॥

अवभृथ इति ॥ सूत्रं बौधायनस्य^{११} प्राञ्च एवावभृथम-
वेयुरिति^{१२} ग्राक्षीकिः^{१३} ॥

१ The reconstruction of the text of this dvandva is wholly uncertain. I have given the reading presented by B which, however, has उद्भिद्वल्लभिदिति and adds ग्राक्षीकिः at the end. Thus also G. U K I have ताण्डिनामयने ॥ ताण्डिनामयने indicating the beginning of a new kaṇḍikā; moreover the following words run thus in U: उद्भिद्वल्लभिदित्येवमेव इति० in K: उद्भिदि वल्लभिदिमित्येवमेव इ०, in I: उद्भिदि वल्लभिदि सृष्टेदितिपुनश्चिन्तितिसाध्याममित्येवमेव इ० ।

२ षोडशिर्वा प्र० B G.

३ ग्राक्षीकिर् U K I.

४ औपमन्यवः U K I.

५ ग्राक्षीकिः U K I.

६ Thus G, •हृदयमवभृथेयुः U K I, •हृदयमवेति B.

७ नौतनो U K I.

अरण्योः समारोपण^१ इति ॥ सूचमाचार्यधोर^२चो^३ ह स्नाह
 गौतमो^४ गृहपतिरेवारण्योः समारोपयेत्तत^५ इतर इति^६ ॥
 १६ ॥ दशमः ॥

॥ इति त्रयोविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus K I, समारोपण U, समारोह B G.

२ सूचं मासीक्षिरचो U K I.

३ बौधायनी U K I.

४ •रोचयै• B G.

५ Thus B G, तत इतरं चकार्यं तत्रेयुर्मेवः U K I.

कर्मान्तकृषम् ॥

- पश्चत्येन कल्पमवेक्षेत छन्दसा ब्राह्मणेन प्रत्ययेन न्यायेन
 सः स्यावग्नेनेति ^१ छन्दसेति यदवोचाम यथासायप्रशिधीदं
 पूर्वमिदमुत्तरमित्यथापि मन्त्र एव स्वरं कर्म प्रभूते ^१ कर्मा-
 नुवादो भवति ^१ यथैतद्भवति प्रथमगाद्विषया वर्धिरश्चोर्वन-
 ५ रिचमन्विहि देवस्य त्वा संवितुः प्रसवे ऽग्निर्वाज्जम्भां पूषो
 हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपामीति ^१ यच्छन्दसा न शक्नुयात्क-
 ष्ययितुं ब्राह्मणेन तच्चिकल्पयिषेद्ब्राह्मणसु देवैर्नामन्मानप्रश्ना-
 तान्विदधातीदमनेन करोतीदमनेनेति ^१ यथैतद्भवतीवे लोर्जे
 लेति शाखामाच्छिनन्ति वायव स्योपायव स्वेति वत्सानपा-
 १० करोतीत्यथायमन्त्राणि कर्माणि विदधाति ^१ यथैतद्भवत्यष्टासु
 प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधौतैकादशसु राजन्यो द्वादशसु
 वैश्य इत्येवं व्यवस्थावर्णसंयोगाद्यथो एतत्प्रत्ययेनेति छन्दोग-
 वङ्कृषाध्वर्युप्रत्ययेनेति ^१ यथो एतद्व्याख्येनेति प्राकृते तन्मे प्राकृतं
 न्यायमनधिगच्छन्त्यामन्यायं प्रतीयादयमिहार्हताः समारम्भ
 १५ इति ^१ यथो एतत्सः स्यावग्नेनेति सोमे ऽपश्चत आदाराः स
 ष्वाशुनानि आभियुण्यादिति ^१ चतुष्टयेन मन्त्रा वर्तन्ते स्तुत्या
 निर्देशेनाग्निषा नैव स्तुत्या नाग्निषा न निर्देशेनेति चतुर्थमग्नेमे
 पक्ष इविराकारा औषधं पयः पशूः सोम आच्यमिति ^१ ॥१॥
 तेषां पृथक्पृथग्धर्माः पृथगधिकरणानि ^१ यथाधिकरणं

मन्त्रा दृष्टास्तान् 'मिथः स॒सादयेद्नादे॒शाद्येनयेन॑' यद्विः
 स॒सिधेनेनेन॑ तत्कुर्यान्तन्ना॒धिका॒रणमु॑क्तान्यधिका॒णानि॑
 यज्ञ॑ इति॑ 'किमुप॒ज्ञो यज्ञः अ॒द्वोप॒ज्ञो मा॒ङ्गल॑' इति॑ का
 उ खलु॑ यज्ञ॑ इति॑ पु॒रुष॑ इति॑ का उ खलु॑ दे॒वता
 दी॒चेति॑ वा॒गिति॑ का उ खलु॑ प॒थ्या ख॒सिरिति॑ ।
 'वा॒गेवेति॑' का उ ख॒ल्लेका॒क्षरा॑ गाय॒त्रीति॑ 'वा॒गेवेति॑' क
 उ खलु॑ य॒ज्ञस्यार॒म्भः का॑ प्रति॒ष्ठेति॑ 'वि॒ज्ञायते॑' स्ना॒ना य॒ज्ञं
 मन॒सा स्ना॒ना द्या॒वापृ॒थिवी॒भ्याः स्ना॒दोरोर॑न्तरि॒चात्स्ना॒ना
 य॒ज्ञं वा॒तादा॒रभ॑ इति॑ वा॒त ए॒व य॒ज्ञस्यार॒म्भो वा॒तः
 प्रति॒ष्ठेति॑ ॥ २ ॥ प्रथ॒मः ॥

१०

कथमु॒ खल्ले॒तज्जानी॑यादि॒दं तन्म॑मथ॒मावा॑प इत्य॒न्यन्वाधा॑-
 नप्र॒वृत्ति॑ तन्म॒माज्य॑भागा॒भ्यामन्य॑चौष॒धान्स्नि॒ग्ध॒स्नान्ने॑ सत्या॒वा-
 प॒स्नाना॑नि भव॒न्ति यथै॑तद्दे॒वतां॑ दो॒हणं॑ क॒पाक्षाना॑मुप॒धानं॑
 स्ना॒म्यय॒जुषो॑ ऋ॒णमा॒ज्यप॒था॑ इति॑ य॒ज्ञ किं॑चाभिनि॒वपत्यु॑र्ध्व-

१ Thus H Ben G U D C Vt, Vc, the Viv. (one copy); सं॒सादये॑ Be, the Viv. (another copy). The meaning, according to Vc., of न मिथः सं॒सादयेत् is: न मिथ॒येत् ।

२ Thus C U H G (pr. m.) Vt Vc and the Viv.; ना॒नल॒ल Ben Be, ना॒नल॒ल G (sec. m.), ना॒नल॒ल D.

३ वा ins. G U (pr. m.) H.

४ In TS. I. 2, 2, 3.

५ •द॒वा Be G U, •द॒वा Ben D (sec. m.), •द॒वा H, द॒वा D (pr. m.), •द॒वा C, द॒वा Vt.

माव्यभागान्वासेष मध्यत आवापो भवति 'यस्मिन्नेतद्ब्रवी-
 श्योप्यन्ते तस्मिन्नेवावापजानि' तन्मन्त्रानं^१ भजन्ते यथैतत्प्राग्निं
 यजमानभागब्रह्मभागौ स्मिष्टकृच्छ्रेण चेत्यवदानत आवापो
 भवति तन्मन्त्रं तु प्रदानतः 'क उ खकु तन्मन्त्रावापभूयं गच्छ-
 ५ त्यावापो वा तन्मन्त्रभूयमिति' मैत्रावरुणस्योऽप्यन्यस्मिन्सन्मन्त्रसु
 ह निर्वपणतो भवत्यावाप उ प्रदानतो 'ऽय वावणीषु' च
 संज्ञानीष्ठां^२ आवापो ह निर्वपणतो भवति तन्मन्त्रं तु प्रदा-
 नतो 'ऽनूयाजप्रभृति तन्मन्त्रा समिष्टयजुषो होमात्किं देवत्या
 उ खल्वनूयाजा भवन्तीत्याग्नेया इत्येवं नूयादिज्ञायते तं देवा
 १० आहुतीभिरनूयाजेष्वन्यविन्द्व्यदनूयाजान्यजत्यग्निमेव तत्स-
 मिष्ट इत्युत देवता उ खकु प्रयाजा भवन्तीति' ॥ ३ ॥
 द्वितीयः ॥

कियत्यः पाकयज्ञसंख्याः कियत्यो हविर्यज्ञसंख्याः
 कियत्यः सोमसंख्या इति 'हुतः प्रहुत आहुतः शुक्लगवो
 १५ वक्षिहरणं प्रत्यवरोहणमष्टकाहोम इति सप्त पाकयज्ञसंख्या
 इत्यपरिमिता उ हैके ब्रुवते 'यस्य किं चान्यत्र विहारादूयते
 सर्वाक्षाः पाकयज्ञसंख्या इत्येष हविर्यज्ञसंख्या अन्यथेय-

१ हव om. H G U (pr. m.) C;— *जानीति G (sec. m.) U (pr. m.)

२ Ben Be ins. संज्ञ ।

३ Thus (sc. इष्टिषु) D and C only; वावणेन the other MSS.

४ Thus Ben C and Vc.; संज्ञानीषूष्ठां D; the other MSS. and the Viv. (one copy) and Vt. संज्ञानीष्ठां; संज्ञानीष्ठां the Viv. (another copy).

- मासि सक्तपृष्ठान्युपेयुर्दशमास्यं तृतीयः^१ सप्त घाम्या ओषधयः
 सप्तारण्याः^२ सप्त घाम्याः पशवः सप्तारण्याः^३ सप्त छन्दांसि
 चतुर्वत्तराणीति^४ सप्त घाम्या ओषधयस्त्रिंशमाषमौषधियाः
 प्रियङ्गवो ऽणवो गोधूमाः सप्तमे^५ कुलत्यानु^६ हैके ब्रुवते^७
 ५ सप्तारण्याः श्यामाकाश्च नीवाराश्च जर्तिन्नाश्च गवौधुकाश्च
 गर्भुताश्च वास्त्वानि^८ च वेणुयवाश्च सप्तमे^९ कुलविन्दानु^{१०} हैके
 ब्रुवते^{११} सप्त घाम्याः पशवो गोश्वमजाविकं पुरुषश्च गर्भ-
 शोश्च सप्तमे^{१२} ऽश्वतरसु^{१३} हैके ब्रुवते^{१४} सप्तारण्या दिग्दुराश्च
 आपदानि च पक्षिणश्च सरोरुपाणि^{१५} च हस्तौ च मर्कटश्च
 १० नादेया सप्तमे^{१६} सप्त छन्दांसि चतुर्वत्तराणीति गायत्र्युष्णि-
 गनुष्टुब्^{१७} दृहतौ पङ्क्तिस्त्रिष्टुब्जगतीति^{१८} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥
 अथेदं चयं भवति कर्माभ्यवर्ति देवताभ्यवर्ति संख्या-
 भ्यवर्तीति^{१९} सावित्रं नु खण्डिदं कर्माभ्यवर्ति भवत्यथ देवता-
 भ्यवर्ति ब्रुवाज्यं द्रोणकलशः सर्वपृष्ठेत्यथ^{२०} संख्याभ्यवर्ति चिः
 १५ पृच्छति पृष्ठतः^{२१} हवीरः शमितरित्यथापि राज्ञो मानं^{२२} क
 च खलु मन्त्रमन्तरितं कथयेत्स्थानादा स्थानं प्रजिज्ञासीता-
 भिरुच्येण^{२३} वा प्रौष्टेण वेति^{२४} स्थानास्थानमिति यद्वोचाम

१ Thus M Be Ben ; कुलित्यानु H G (sec. m.) U D C. कुलत्यानु Vt.

२ वास्त्वानि G (sec. m.), वास्त्वानि D C. According to the Viv.
 वाकुलम् (Chenopodium) is meant.

३ •दुम् M only.

४ i.e. सर्वपृष्ठेणा वास्त्वैः (Vc), op. TS. II. 3, 7, 1.

५ प्रजिज्ञासीत U, •चित Vt Vc Ben.

यो ऽनन्तरं मन्त्रं आवातः स्वाप्तेनैव५ सह कल्पयेत्पूर्वकालेन
 'वोत्तरकालेन वेति' यद्यो एतदाभिरूप्येति यथैतद्भवत्या-
 ग्राहानः सुवीर्यं५ रायस्योष५ स्वस्थियम् । बृहस्पतिना राधा
 स्नात्वा मन्त्रं यजमानाय तिष्ठेति' यद्यो एतन्मौहेत्यग्नि-
 कल्पः स्वययमिष्टकाभूयान्समाजातस्तत्र१ यो मन्त्रो ऽन्तरितः ५
 स्वादिष्टकाभूयमेनमापादयेत् ॥ ६ ॥

अथायमश्वमेध आहुतिभूयान्समाजातस्तत्र यो मन्त्रो
 ऽन्तरितः स्वादाहुतिभूयमेनमापादयेत्प्रक्रान्तं प्रक्रमयेत्
 प्रक्रान्तं कर्म तूष्णीं कर्मणाभिपूरयिषेदिति' नाप्रक्रान्तमिति
 यद्वोचाम बर्हिर्लवनः स्वयय५ ब्रह्मो मन्त्र आवातो भवति १०
 दीर्घसु कर्म' न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिवर्तेतायायं पशो-
 र्विशसनो ब्रह्मो मन्त्र आवातो भवति दीर्घसु कर्म' न
 कर्मणो हेतोर्मन्त्रो ऽभिवर्तेतायास्वा५ स्वयमाद्वन्वाया दीर्घो
 ह मन्त्र आवातो भवति ब्रह्मसु कर्म' न कर्मणो हेतोर्मन्त्रो
 विरम्येद्यथो१ एतस्त्रियंजुषा सकृत्तूष्णीमिति' लोकाग्नी५स्य १५
 तेषामुपभुत्य क्षाम्यजुसेति' यद्यो एतत्पञ्चकलो यजुषा

१ अथद् given by Ben D C U (pr. m.) Vr. om. by H Be G U
 (sec. m.).—On इष्टकाभूयान् V comments: इष्टकाभिर्भूयान् पञ्चकः इष्टकोप-
 धानप्रचुर इति यावत् ।

२ Thus Be G U Vt Vc, विरम्येद्यथो Ben C D, विरम्येत् यद्यो H;
 V. comments: न विरम्येत् न विरम्येत् विरम्येद्यथोपभुत्यजुषा ।

पञ्चकृत्युष्णीमिति रात्र्येतेषां मानमुपश्रुत्येति^१ 'यद्यो एत-
त्यक्त्यनुषा यक्त्युष्णीमिति रात्र एव^२ तेषां^३ मानमुपश्रु-
त्येति^४ ' यद्यो एतच्चतुरो सुष्टीग्नोद्दीपा निर्वपतीति द्वौ
देवतायै स्निष्टकृते ततोय इजायै चतुर्थं इति . सर्वं एषैतेषां

१. ब्राह्मणवन्तः^१ ॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

अथात आदेशकारितानि व्याख्यास्यामो^१ ऽनादिष्टो,
ऽभिरपि तु यथैतद्भवत्यधिदेवने जुहोति रथमुखे जुहोति
रथनाथां जुहोति चतुष्पदे जुहोति वर्त्मनोर्जुहोत्यात्रयने
जुहोति पदे जुहोत्यजायां जुहोत्यजस्य दक्षिणे कर्णे जुहोत्य-
१० जस्य दक्षिणे शृङ्गे जुहोति ब्राह्मणस्य दक्षिणे हस्ते जुहोति
दर्भस्तम्भे जुहोत्यश्वे जुहोत्यौदुम्बर्यां जुहोति वल्मीकवपायां
जुहोत्यौपासने जुहोत्युत्तपनीये जुहोति ग्रामिणे जुहोत्याग्नी-
षीये जुहोत्यन्वाहार्यपचने जुहोति गार्हपत्ये जुहोतीत्यना-
१५ दिष्टं आहवनीय एव होतव्यमनादिष्टो ऽभ्यर्धुरपि तु यथै-
तद्भवत्युत्तेता जुहोति प्रतिप्रस्थाता जुहोतीत्यनादिष्टं^२ ऽभ्यर्धुणैव
होतव्यमनादिष्टं पाचनमपि तु यथैतद्भवत्यञ्जलिना जुहोति

१...१ This clause is found in D U Be G (sec. m.) only ; it is commented upon by Bhavasyāmin.

२ Thus D ; येषां U Be G ; some of the MSS. here and supra instead of उपपत्त्य read उपपित्य, which is perhaps the preferable reading, but cp. Vc : उपपत्त्य समीपे कृतिं कृता ।

१ इति supplied by me.

२ इति found in G only.

शूर्पेण जुहोति कृष्णाजिनपुटेन जुहोति मध्यमेन पर्णेन जुहो-
त्यन्तमेन पर्णेन जुहोत्यर्कपर्णेन जुहोति पर्णमयेन सुवेण
जुहोत्यौदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यङ्गुष्ठाभ्यां जुहोति विष्णुसिका-
काण्डाभ्यां जुहोति गोमृगकण्ठेन जुहोत्यश्रमेन जुहोत्यह-
स्येन कमण्डलुना जुहोतीत्यनादिष्टे^१ सुचैव होतव्यमनादिष्टा^२
समिदादिष्टादेव समिधं जानीयादिष्टायते नासमित्के जुह-
याद्यदमित्के^३ जुह्याद्यवाजिक्ते^४ अं दद्यात्तादृक्तात्तात्समि-
दत्येव होतव्यमनादिष्ट उपसमाधायैव होतव्यम्^५ ॥ ८ ॥

अथातो ऽवदानकल्पं संतुष्टयति चतुरवत्तं भवतीत्यना-
दिष्ट उपहत्यैव होतव्यमनादिष्टः हविरादिष्टादेवान्द्वीहि- १.
यवेभ्यो जानीयादपि तु तु खलु चिप्रसङ्गकारतममाज्यं
ब्रुवते^१ ऽनादिष्टः पशुरादिष्टादेकान्यमजाज्जानीयादेष्टाष्टा-
द्यदभिहारं तन्मः^२ खानदभिहारं कुर्यादग्न्यभिहारौ दर्शपूर्ण-
मासौ^३ सोम इष्टाभिहारः^४ सावित्रमौषधस्य निर्वपणं बृष्टं
भवति^५ किं^६ स्त्रिंशानाव्यस्य पशो राक्ष इति^७ दोहनः^८
शानाव्यस्योपाकरणं पशोर्यदुपाङ्गस्यवनमभि मिमीते तद्वाजः^९
प्रज्ञातमन्येषां हविषां पर्यग्निकरणं^{१०} किं^{११} स्त्रिंशान् इति^{१२}
यदेवादो वसतीवरौः परिहरति तद्वाज इति^{१३} ॥ ९ ॥
पञ्चमः ॥

^१ इति missing in G H U D.

^२ Thus U Ben G D C ; जुह्याद्यवजः Vt, •वाद्यदिव• Be, •वाद्यदिव• H.

^३ Thus Be, the Viv. and V. ; द्विज D C, द्विज H Ben G U D.

अथातः पुरोडाशाभ्यस्त्यासामः^१ सर्व एवाग्नेया अष्टा-
 कपासा अन्यच पौनराभेजिकास्त्वं^२ एवैन्द्राग्रा एकादशकपासा
 अन्यचाययसाश्च शुनासीरीयाश्च^३ सर्व एवैन्द्रा एकादशकपासा
 अन्यच शुनासीरीयास्त्वं^४ एवाग्नीषोमीया एकादशकपासा
 ५ अन्यच श्रामाकास्त्वं^५ एव पशुपुरोडाशा एकादशकपासा
 अन्यच वायव्याश्चदेवत्यः पशुसदेवत्यः पशुपुरोडाशो ऽन्यच
 वायव्याङ्गवति^६ सर्व एवाग्नावैष्णवा एकादशकपासा अन्यचा-
 ध्वरकस्यायै^७ तथैवाष्टाकपासाश्च^८ द्वादशकपासाश्च भवतः^९ सर्व
 एव सावित्रा द्वादशकपासा अन्यचाश्वमेधिकेभ्यस्तथैवाष्टाकपा-
 १० स्यैकादशकपासाश्च भवतः सावित्रो ऽष्टाकपास इति च^{१०} सर्व
 एव मादताः सप्तकपासा अन्यचाश्वमेधिकानां चातुर्मास्यपशूनां
 पशुपुरोडाशेभ्यो मादताजैकविंशतिकपासादन्यच राजसूयि-
 कात्पञ्चशरदीयानां च पशूनां पशुपुरोडाशेभ्यः^{११} किमनु-
 ख्यानि नु^{१२} खलु ते^{१३} विलेख्यानि कपासानि भवन्तीति^{१४}
 १५ विज्ञायते^{१५} वैश्वानरं द्वादशकपासं मृगाक्षरे भूमिकपासं
 निर्वपेदित्येतदनुख्यानि भवन्तीत्यं^{१६} पूर्वखः^{१७} पञ्चप्रधानस्य

१ Thus C Ben U (pr. m.): *कपासी H Be G U (sec. m.).

२ नु H D C V, न Ben Be G U.

३ om. H G (sec. m.), found in Ben Be U D C G (pr. m.) V.
 According to Vc it stands for सावि. Is the word to be cancelled?
 The Vivarana makes no mention of it.

४ Op. T Br. III, 9, 17, 3.

नवप्रयाजस्यैकादशप्रयाजस्येति प्रयाजाः पूर्वसंख्याः । पर्यग्नि-
करणं पशोदपाश्चभिषवो ऽग्निष्टोमे गवामयने चतुर्विंशम-
हस्रदपि विज्ञायते तस्य चौणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रौ-
चास्त्रावतीः संवत्सरस्य रात्रय इति । ॥ १० ॥

अथ राजयज्ञा । राजसूयो ऽश्वमेधः पुंसमेधः सर्वमेधः ।
शोमसवः पृथिसवो^१ मृत्युसवः कानाम्भयज्ञः शुनस्कर्णयज्ञ
इति चाथादितिदेवता । अग्न्याधेये त्वेव प्रथमश्चत्वारतामस्येषु
द्वितीयः । प्रायणीयोदयनीययोरग्निदौक्षणीयायां । चयो
राजसूये रत्निमानेषु^२ च प्रायज्ञेषु चादित्यां मल्हां गर्भिणी-
मासभत इति चैक इष्टिकस्य । एको ब्राह्म्यस्तोमे । चत्वारो १०
ऽश्वमेधे ऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुदित्यै हस्ससाचिरदित्यै चयो
रोहितैतासिस्तो मेव्य आदित्या । द्वौ सौचामण्यामादित्या-
विवंशा । ग्रहो ऽष्टादश इति च । चौणि तन्वाणि यज्ञमन्वा-
यन्तानि भवन्ति पञ्चप्रयाजं नवप्रयाजेकादशप्रयाजमिति ।
पञ्चप्रयाजेन दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टय इति वर्तन्ते । नव- १५
प्रयाजेन चातुर्मासान्येकादशप्रयाजेन पशुः शोम इति । षड्भि-
मानि सर्वकल्पे सर्वाभिप्रायिकाणि भवन्ति । यथैतदग्न्याधेय-

१ इथिनीचनो or इथिथिचनो all, cp. XVIII 6.

२ Thus H Ben D C V, रत्निमैषु G Be U the Viv. (one copy),
रत्निमिषु the Viv. (another copy). Read probably रत्निनीषु (sc.
इष्टिषु).

मग्निहोचं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोम इति ।
 तदपि विज्ञायते ऽय यदस्याग्निसुद्धरति महत्त्वं तेन काम-
 दुघा^१ अवहृद्धे^१ । ऽय यदग्निहोचं जुहोति महत्त्वं तेन वा वै
 वैश्वदेवस्य माचैतद्वा एतेषामवममतोऽतो वा उत्तराणि
 ५ अयाऽसि भवन्ति^२ । सर्वान्लोकाः पशुबन्धयाज्यभिजयत्येकसौ^३
 वै कामायाज्ये यज्ञकतव आलभ्यन्ते । सर्वेभ्यः कामेभ्यः पशुः
 सोम इति । ॥ ११ ॥ अष्टः ॥

अग्नीनाधाश्वमानः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^४ येनास्याकुशलः^५
 स्यान्तेन कुशलं कुर्वीत^४ यान्यृणान्युत्थितकालानि स्युस्तानि
 १० व्यनहरेदनुज्ञापयौत वायायन्याधेय एवर्त्तितां वरणं प्रथम-
 मुदाहरामस्तस्य चेत्युर्वपुरुषैर्ज्ञताः स्युस्तानेव नातिवृणीतायव-
 स्विन्नास्येकौलेनाध्ययनेन मानुषेण ग्रीलवृत्ताभ्याः स्युरिति ।
 किं गत उ खल्वतिवरणं वावरणं वा भवतीति^६ सोयमशारौ-

१ Thus Be G (see. m.), 'दुघोवह' U D C H V, दुघावह Ben G (pr. m.).

२ भवन्तीति C Ben.

३ After 'अयति' Be and G (see. m.) ins. इति ।

४ Thus (and cp. XXV. 4 init.) U G D C Be and the Viv. (one copy). येनास्य कुशलं H Ben V and the Viv. (another copy). The Vivaraṇa runs: येनास्य कुशलं स्यात् समादिना तेन सास्यं कुर्वीत, the Bhāṣya of Venkateśvara: येनास्य कुशलं स्यात् तेन संभारो नास्ति तं संवा-
 दयेदित्यर्थः ।

दधमःखादधाप्यमयाजयत्सादितं^१ कर्म तद् वाञ्छितं^१
 इत्येतेषामेकस्मिन्नतिवरणं वावरणं वा भवतीति^१ ताःखे-
 द्दुषीताव्यापकाङ्गानेव दृषीत^१ कं तु खल्वेषां प्रथमं
 दृषीत^१ यो ऽस्य वःस्तुतमः^१ खान्तं प्रथमं दृषीत^१
 तेन सविदेनान्याग्लिषेत^१ यद्यु वे यथाच्छेष्टं ब्रह्माणं प्रथमं^१
 दृषीताद्य होतारमयोद्गातारमथाध्वर्यु^१ ब्रह्मणो वामनर-
 मध्वर्यु^१ पूर्वं वीक्षरं वा यथाकर्म वेत्स्यात्सृष्टेन धनेनत्विजः
 प्रतिषंवसीत^१ औषधिरुणान्दृष्टिना विनापि^१ यच्छे^१

१ Thus (दधमःखात्) all. I guess this word to be a corruption from an original दधमःख. The commentaries find the word दध 'sickness' in it. V.: आभिमुख्येन रोजवत् वापकमेव क्षितः । The Viv.: आकाशं (var. अशीनं) जिवाचति । दधं रोमे । आभिमुख्येन रोमभूत (var. रोमहत) क्षिपति । दधमंखा इति छेड् विचः (var. छेडचः) रोजमेव क्षितः ।— दधितं all the MSS. exc. Be (दधं), G (sec. m. दौद) and U C (दधुक्षितं); कुक्षितं, however, seems to be the periphrase of our word in the commentaries; V.: दधितं कुक्षितं कर्म सेवाभिचारवजनादि । Perhaps the original reading of our passage has been: सेवमचारो- दधमःखादधाप्यमयाजयत्सादितं कर्म तद् वाञ्छितेति । वाञ्छित 3rd sing. root aor. med. from वाञ्छिदे । Moreover instead of the impf. दधाम- जयन् we expect an aorist.

१ संस्तुतमः D and U (sec. m.).

१ Thus (विनापि यच्छे) all (also Vt, Vc). exc. C, which has विना विचक्षे; the correct reading (see the Viv. and the Bhāṣya: दधु- निश्चाति) seems to be either विना विचक्षे (see the reading of C) or विनापीचक्षे (दधक्षे for regular दधक्षे, cp. the remark on XXIII, 17; 176, 12).

ऽव्याश्रिषि^१ भार्यामकरोतीति^१ को नु खल्वृत्तिचु धर्म इति^१
य आचार्य इति^१ कथमर्थेण इति^१ ॥ १२ ॥

आगमआगम इत्येकमृतुमुखस्तुख इत्येकः^१ संवत्सरस्य
पार इत्येकं^१ यज्ञाधिगम इत्येतदपरं^१ को नु खल्वृत्तिजा
५ धर्म इति^१ न न्यस्तमार्त्तिव्यं कुर्यान्नानुधातं^१ नावकीतो
याजयेन्नानुधातो याजयेन्नानुधातो याजयेन्नानुधातो^१ याजयेन्न
नीतदक्षिणं^१ याजयेन्नपरपक्षे याजयेन्नानुधातो^१ याजयेन्नानुधातो^१ मृतं याज-
येन्न चिकिषिणं याजयेन्न परित्यागिकान्नं^१ याजयेन्नानुधातो^१

१ Thus Be G and U (sec. m.) and both copies of the Viv.;
असिपि U H Ben, Vt. Ve; C corrupt; the Viv.: राजकुलचोरादिभिः
हृतसर्वज्ञो ऽस्मि, the Bhāṣya: राजाद्युपद्रवादिना हृतसर्वज्ञो ऽस्मि ॥ On अस्या-
श्रिषि for original अस्यासिपि cp. Indog. Forsch. XVIII. 421, M.S.L.
XIV. 192. See also infra XXIV. 18 : 202. 2.

१ Thus G Ben U D G (pr. m.) Vt, and cp. T Br. III. 11. 8. 8
with the remark of Sāyaṇa a. h. l.; नृदेव्यं Be, the Viv. (one
copy); नृदेव्यं G (sec. m.) C, the Viv. (another copy); नृदेव्यं H.
The Viv.: अग्निजां यज्ञं नृदेव्यं चोदयन् करोति, the Bhāṣya: अग्न्या
नृदेव्यं अयमस्तनः सत्यो यजति तत् ।

१ Thus (as Śāṅkh. śrs. V. 1. 10) G C, the Viv.; नोचदक्षिणं (as
Āśv. gr̥hs. I. 23. 20) the other MSS. The Bhāṣya (दक्षिणामयमान्तरं
यस्य सत्यं चिद्विजोऽनुपपन्नो सत्यां तस्मात्तिव्यं न कुर्यादित्यर्थः) and the Viva-
raṇa (दक्षिणादानोत्तराख्यं) derive नोत from यजति; it is rather the
partic. from ज्येति; cp. नीतस्य XVIII 41 : 393 7.

१ वरिषी० Be Ben C D V.

याजयेज्जानूषाजं^१ याजयेज्जानूषाजं याजयेदपि वैतेषां^२ तं
 याजयेद्यः कपासान्धुपह्न्याहुत्तिप्रेषे वर्तमाने^३ तदपि दाग्रतये
 विज्ञायते ऽवर्त्या शुन आन्माणि पेचे न देवेषु विविदे
 मर्षितारम् । अथं जायाममचीयमानामधा मे श्वेनो
 मध्वाजभारेति^४ नैतेषामवाज्यः सहस्रदक्षिण इति^५ ॥ १३ ॥
 ॥ सप्तमः ॥

- I. 53. 3. ऊषाश्च शिकतास्येति^१ ये भस्मरा इवोषाः खुसानाहा-
 I. 53. 4. रथेदारण्यस्य वराहस्य विहतादाहारथेदारण्यस्याखोदत्करादा-
 हारथेषां ऽनुपदानी सूदः स्यात्तत आहारथेसूदे ऽविद्यमाने
 I. 53. 6. कुक्षीरसुविरादाहारथेदग्निहते ऽविद्यमाने श्रौतहतमाहा- १०
 I. 53. 7. रथेद्वातहतं वा^२ शिचियस्याश्रत्यस्येति^३ येन ग्रामो वा नगरं
 I. 53. 9. वा नदी वा तीर्थं वा ज्ञायते तत आहारथेदं पूर्ववाह-
 मिति^४ युवानमित्येवेदमुक्तं भवति^५ नीन्द्रिरण्यश्रक्तानिति^६
 षड्भिमाश्रकारथेत्सौवर्णा^७ उपासनायां^८ राजता अतिप्रदानार्था^९ ।

१ Thus Be, नांजं G D C. Viv., Vt; ताज्जं H; Ben. om. the word; the Bhāgya: पूर्वोक्त (sc खेच) ऐश्वर्यात् । इन्द्रजिवायुमन्त्रमित्ये ।

२ Thus H Be U (sec. m.) the Viv.; चैवेषां Ben G C U (pr. m.) and Vc. (अपि च अपि वेत्यर्थः) ।

३ Uncertain reading. H G U (sec. m.) Be (only श्रक्तानिति) and U (sec., only श्रक्तानिति read as given in the text; नीन्द्रिरण्यश्रक्तानि (श्रक्तानि D C) श्रक्तानि Ben D C; नृन्द्रिरण्यश्रक्तानि Vt. Are we to correct: नृन्द्रिरण्यश्रक्तानिति । नीन्द्रिरण्यश्रक्तानि ?

४ Thus Ben C H D G (pr. m.) Vt; शौपायः Be G (sec. m.) the Vivaraṇa.

उभौ मानुषेणासङ्कारेणासङ्कृतौ भवतो ऽद्वयवाचसाविति
 सर्व एवान्यो मानुषो ऽसङ्कारो ऽन्यत्र न सदादातायेवैतदुदा-
 हरन्ति^१ सजसु हैके प्रतिषेधयन्ति^२ ॥ १४ ॥

ताः संवत्सरे पुरस्तादादध्यादिति^३ अथ पठ्ये दादशारे
 वा^४ संवत्सरे ऽपथ्येवैत उदायति कथं तत्र कुर्यादिति^५ पुन-
 रेव ब्रह्मौदनः ससुत्यापयेदा समिधामभ्याधानात् त केप्रश्नमु
 वापयीत^६ पुरस्तात्वेवैतसंवत्सरः^७ संचयौत^८ प्रायश्चित्तार्थं
 एष उक्तो^९ भवति^{१०} स यावत्कृत उदायेदेवमेव कुर्यात्पथ्येवैत
 गोपनमेदेवमेव कुर्यादुपनमत्युपवस्यंगविप्रश्नति कर्म ताद्यते^{११}
 १० द्विब्रह्मौदनसु^{१२} हैके ब्रुवत उच्छेषणीयो हेतरः^{१३} सान्त्वकरण
 उत्तरो^{१४} ऽथ संभारेषूषाश्विपन्यददश्ममधि क्षणं तन्मनसा
 ध्यायेत्तदपीहेति^{१५} सामानि चेन्न प्रत्यधीयीत धोनीर्निगदे-
 दपि वा व्याहृतीभिरपि वा चिंकारेण^{१६} प्रणीताक्तोक्तेन
 रथचक्रं प्रवर्तयेत्तस्य चेदादधानस्य पुरस्तात्तन्मा दृश्येत कथं
 ११ तत्र कुर्यादिति^{१७} यः कर्मान्त्त आरब्धः स्वान्नं परिनिष्ठाप्य
 कर्मान्मेगोपरमेच्छो भूते परिनिक्षिपेदित्यथ चेदिमे ऽभ्याहिते

१ Thus Be G; •आनेवैतसंवत्सरं U (sec. m.); सजसु (सजसु) not found
 in Ben U (pr. m.) D C Vt.; in H the whole passage is left out.

२ Found in G Be U (sec. m.) only.

३ Thus G Be U Ben; द्विर् • H G D C, the Viv.

४ Thus Be U (sec. m.) the Viv.; चौत्तर Ben H G C U (pr. m.)

Vt.; चिंकार D.

दृश्येत कथं तच्च कुर्यादिति ^१ पूर्णाहुत्यन्तं कर्म कृत्वा कर्मान्ते-
नोपरमेष्ठो भूते परिनिष्ठेदिति ^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

- I. 53. 13. अथात ऋतुनक्षत्राणामेव मीमांसा ^१ ऋतुमेवापे व्याख्या-
स्यामो ऽयं ह्यन्दाऽधौति ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत यौष्मे
राजन्यः शरदि वैश्वो वर्षासु रथकार इति ^१ सर्वेषां त्वे ५
वसन्त आधानः सर्वेषां रोहिण्यां ^१ यथावर्षे त्वे ह्यन्दाऽ-
ह्यपि तु नु खलु कामनियुक्तान्यन्याधेयानि भवन्ति ^१ यथै-
तद्भवति कृत्तिकास्त्रग्निमादधीत रोहिण्यामग्निमादधीत पुनर्व-
सोरग्निमादधीत पूर्वयोः फल्गुन्योदत्तरयोः फल्गुन्योस्त्रिचाया-

- I. 53. 16. मिति ^१ सद्यस्कांलान्येतानि भवन्ति ^१ यौष्मे राजन्यः शरदि १०
वैश्व इति नैते सद्यस्कांले भवतो ^१ ऽथात आर्तिजान्यन्या-
धेयानि व्याख्यास्यामो ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्षे विपक्षे ऽपक्षी-
यमाणपक्ष इति ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्ष आदधानो यावान-
चावकाशः ^१ स्यात्तमभिविदधीत ^१ पौर्णमास्यां तु ^१ सद्यस्कांलं ^१
विपक्षे ऽपक्षीयमाणपक्ष आदधानो ^१ नाचावकाशः ^१ काङ्क्षणाय १५
विपक्षे ^१ सर्वमेवैतदहः सद्यस्कांलं कुर्याच्चतुर्होतारः सारस्वतौ
होमावन्पारश्वेष्टिमिति ^१ ॥ १६ ॥

१ भवन्तीति Be.

१ Thus G Be H U (sec. m.), the other MSS. and the Viv. om.

चप ।

१ Found in Be U (sec. m.) only.

१ आदधीत यावानचावकाशः U (sec. m.) only. Are we to read आदधाने
with Vo ?

- अथ पौर्णमासवैश्वदेवाभ्यामिहामावास्यानेव ततः काष्ठेर्दध
 वेदमावास्यायाः सद्यस्काष्ठममावास्यान्तमथ सारस्वतौ होमौ
 जुह्वदृष्टैवर्चमुपसंख्यादेवं पूर्णदर्व ' एवं वासोऽप्यतीथे ' कथसु
 खसु पूर्णाहुतिं जुहुयादग्नये पृथिव्यै वायवे ऽन्तरिक्षाय सूर्याय
 ५ दिवे वरुणायाज्ञः स्नाहेति जुहुयादग्नेदं त्वष्णौमग्निहोषमग्नि-
 सः स्कारार्थं दृष्टं भवति ' तदाज्येनैव जुहुयादवाचौमवमृ-
 ज्योर्ध्वसुन्मासुमे एवैते सायंप्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुह्वन्त्यत
 यौपवसथिकायै रात्रेः ' सामिधेनीरनुवक्ष्यन्द्गहोतारं व्याख्याय
 व्याहतीरुक्ताय^१ हिंक्षुर्वाद्यानुग्रयादेतदधानुपूर्व्यं^२ भवति '
 १० कथसु खसुन्वाधेये सोम इति ' पूर्णाहुत्यन्तं कर्म कृत्वा
 ग्राह्यामध्यवस्येदौचणीयामाग्नेषो ऽष्टाकपाक्षो ऽनुवर्तत प्रायणी-
 यामैन्द्राग्न्यादित्यस्य^३ चररातिथ्यामग्नये^४ पवमानाय पुरोडाशो
 ऽष्टाकपाक्षो ऽग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये पावकायमग्नये
 शुचये प्रातःसवनौयानम्वारभेष्टिरपि वा सर्वाण्येवाम्नाधेयि-
 १५ कानि हवींश्च परिनिष्ठाप्य ग्राह्यामध्यवस्येदुदवमानीया-
 मम्वारभेष्टिरिति^५ ॥ १७ ॥ नवमः ॥

१ अथ om Be.

२ पूर्व H.

३ Thus G U (sec. m.) and cp. XX, 19 : 20, 24 ; *मैन्द्राग्न्यादित्य-
 चर* U Vt. *मैन्द्राग्न्यादित्यस्य* Be.

४ Thus Be only (sc. अनुवर्तत), cp. the Viv. : 'उदवमानीयामम्वार-
 मम्वारभेष्टिः । All the other MSSs and V : 'उदवमानीयामम्वा० ।

- I. 69. 1. अयेदं पुनराधेयं^१ कियञ्च खञ्जु पुनराधेयं भवतीत्यग्नी-
नाधाय पापीयानभूवमव्याश्रिषि^२ पुषो मे मृत^३ इत्येत-
स्मिन्स्वैतस्वसरे दृष्टं भवति^४ कस्मिञ्च खप्नेनत्काले
- I. 69. 6. समुत्थापयेदिति^५ सा यावाद्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमा-
वास्या^६ भवति सा सप्तसंवत्सरस्य पुनर्वसुभ्याः संपद्यते तस्या-
मादधीतेति^७ तस्या उपवस्ये ऽरक्षोरग्नीन्समारोष्योदवसाय^८
मथित्वाग्नीन्विद्यत्योदासन्त्येष्टेद्वाग्नीन्समारोष्य^९ गच्छेत्पुनरेतद-
न्यगार^{१०} सःस्कारयेदन्यदा नवं कारयेत्पुनरेतानि यज्ञ-
- I. 70. 16. पाषाणि संलेखयेदन्यानि वा नवानि कारयेत्पुनर्निष्कृतो
रथो दक्षिणेति पुनःसंस्कृत एवैष उक्तो भवति^१ पुनरुत्सृतं १०

१ Thus again (and cp. XXIV, 12 : 197, 1) Ben Be G, the Viv. and Vc (twice); चव्याश्रिषि H U Vt and Rudradatta on Āp. V, 26.
3. D and Care defective. Here Bhavasvāmin remarks: चव्याश्रिषि
मन्त्रद्विष्यः (Var. मन्त्रद्वेःचवि)। यमरमनमातां सकृचेति (Pāp. VII, 2 : 73).
च स्नातया चव्याश्रिषीति भवितव्यं। वर्णवत्येव सकारस्य मकरः स्यात्। जीषो
ऽस्ति धनमरीरादिना ।

१ Thus all; probably the original reading was: पुषो मे मृतेति ।

२ Instead of पुरस्तात् G H Be उपरिहत् ।

३ Thus Be Viv. : •समारोष्यो• H Ben C Vt.

४ Instead of उदासन्त्ये one copy of the Viv. and Vt: उदासन्त्ये,
another copy of the Viv. : उदासन्त्ये । — The reading •ग्नीन्समारोष्य
is uncertain: thus read H G U C D, •सोनसरोष्य Be, •जीरोष्य Ben,
•ग्नीनरोष्य Vt (pr. m.), •ग्नीनरोष्य Vt (sec. m.) Vc. The Viv. gives
the periphrase: मथेवाग्नीनुत्कृष्य, cp. Āp. V, 27, 3.

५ Thus Ben U (pr. m.) Vt, उपरिहत् G H Be U (sec. m.).

वाच इति पुनःसंस्कृतमेवैतदुक्तं^१ भवति^१ पुनस्तुष्टो ऽनघा-
 नित्यवशीर्णव एवैव उक्तो भवत्येमान्युपांशुधर्माणि भवन्ति
 यथैतदम्याधेयं पुनराधेयं पितृवज्जो दीवशीवा प्रायशीवा-
 तिथ्योपसदः प्रातरनुवाकः पत्नीसंथाजा^२ अवभृथ उदयनी-
 ५ योदवशानीया चितिप्रणयनीयं त्वाङ्गो यूपविरोहशीषो
 ऽष्टापदी^३ गर्भवती^४ च^५ सहकारिप्रत्यया^६ भवन्ति^७ यथो
 एतद्वैधावनस्य कस्य वेदयन्ते ॥ १८ ॥

2. सर्पराज्ञिचा^१ अग्निर्गार्हपत्यमादधातीत्यपोदृत्य चर्मगिर
 एतस्य स्थाने सर्पराज्ञीरावपेक्षित्येनोपस्थाच पौनराधेयिके-
 १० नोपतिष्ठेत्^१ सिद्धमत ऊर्ध्वमीजानस्य पुनरादधानस्य संनये-
 २० संनये इति^२ संनयेदित्येक आङ्गिरस इक आङ्ग
 संनयेदिति^३ शरीरसंस्पर्शी च यज्ञो भवति यदेव^४ पुनर्ध-

१ उक्तं supplied by me.

२ Thus Ben U (pr. m.) D C, •थाजाः चपद• Vc, •थाजोवद• G H
 Be U (sec. m.).

३ हापद्यै G and U (sec. m.) Be.

४ Thus D C U (pr. m.) Vt; गर्भ इति G and U (sec. m.) Be;
 गर्भवती इति च Ben, गर्भवति च H

५ •कारौ U (sec. m.) D.— •प्रत्ययाङ्गव• (•यान् भव•) Vt Vc. and
 Be; the word occurs also II. 2 : 35. 16.

६ Thus G U D C Ben V; •राज्ञीवा Be, सर्पराज्ञिवा H.

७ Plutimark only in Ben U Vt.

८ Thus Ben U D V; यदेव G H, यदेव Be, यदेव C.

I. 70. 12. जेताय संनयेच्छताक्षरा भवन्तीत्यक्षरपङ्क्तयः^१ एतास्तत्सं एकैका

I. 71. 12. पञ्चविंशत्यक्षरा^१ तच्छतमधेयं द्वितीयाधेयं^२ कतरञ्च
खण्डिसुपिनिश्रयतीत्यन्याधेयं वा पुनराधेयं वेत्यन्याधेय-

I. 72. 1. मित्येव ब्रूयादथापह्णताग्नेर्नष्टारणीकस्य च^३ ब्रह्मोदनेनैव अति-
पद्यते^४ सिद्धमन्याधेयम्^५ ॥ १६ ॥ दशमः ॥

I. 1. ४. अथेमौ दर्शपूर्णमासौ पौर्णमास्युपक्रमावमावास्याश्च^६ स्वा-
वाचार्था^७ ब्रुवते^८ तत्रोदाहरण्यूर्ध्वं मध्वराचात्पौर्णमास्यां
चन्द्रमाः पूर्यते^९ स एतं चापरराचं पूर्णो भवति सर्वं चाह-
वन्तरस्यास्य रात्रेरा मध्वराचादयामावास्याया^{१०} उपवसथीये
ऽह्न्यूर्ध्वं मध्यदिनाच्चन्द्रमसमादित्यो लभते^{११} स एतं चापराचं^{१२}
लब्धो भवति सर्वां च रात्रिसुत्तरस्य चाह्न आ मध्यदिनादित्य-
सन्धिमभि^{१३} यजेतेति^{१४} रात्रिर्ह पौर्णमास्याश्च संधेया भवत्य-
हरमावास्याया^{१५} द्वे पौर्णमास्यौ द्वे अमावास्या^{१६} पूर्वापूर्वां पौर्ण-
मासौ सुत्तरासुत्तराममावास्यां^{१७} या पूर्वा पौर्णमासौ सानुमति-

१ •पङ्क्तयः H Be G Vc; •पङ्क्ता Ben Vt, •पङ्क्तय U C, सङ्गतय D; cp. TS. I, 5, 2, 1; the four akṣarapañktis are TS. IV, 4, 4, w-z.

२ Thus G Be Ben the Viv. (and thus is to be read also III, 3 : 71, 17 instead of द्वितीय आधाय); द्वितीयमन्याधेयं H U D C V.

३ Found in Ben D G U C only.

४ Thus U G D C Be V and the Viv.; बौर्णमासोप• H Ben, see also Pitrmedhasūtra I, 1 : 16.

५ चच found in Be G (sec. m.) U and the Viv.

६ •सन्धिनी G and U (sec. m.).

येन्तरा सा राका या पूर्वामावास्या सा सिनीवासी योन्तरा
सा कुङ्कर्णीयनी वा अनुमतिस्त्रिष्टुपाकेति पौर्णमास्ये नामधेये
जगती सिनीवास्तुष्टुप् कुङ्करित्यमावास्यायै नामधेये ॥ २० ॥

अथायं चन्द्रमाः षोडशकलस्तस्य^१ पञ्चदशभिः^२ पक्षो^३
५ ऽभिविहितो^४ भवति^५ षोडशी त्रियं कक्षा बहुधा विप्रविष्टा
ब्राह्मणेष्वखोषधीषु वनस्पतिषु पशुष्विति^६ स यदेतानि
यज्ञे क्रियन्ते तेनैषा संभ्रियते^७ ऽथोपवस्यस्थानानि चतुर्दशी
पञ्चदशी षोडशी^८ न तु त्रयोदशी सप्तदशी भवतः^९ सो
ऽयमाहिताग्निरुपवसथीये ऽहन्युरा प्रातरग्निहोत्रात्पिङ्गानुप-
१० द्वादयेदन्वाधानार्थान्प्रतोपायनीयं^{१०} पाचयौत^{११} तस्याग्निर्तौ
भवतः^{१२} सर्पिर्मिश्रं दधिमिश्रमचारणवणमपिश्रितः^{१३} सर्वमेवै-
तदहः^{१४} कौशौधान्यं^{१५} वर्जयेदन्यत्र तिलेभ्यस्तस्य ब्राह्मणं प्रति-

१ Thus Be H, G and U (sec. m.); •कलः स षोडशभिर्पक्षोभिर्वि•
D C; •कलः अभिर्पक्षोभिर्वि• Ben; •कलः स पञ्चदशभिर्पक्षोभिर्वि• Vt;
Vc: श्रुतपक्षे स चन्द्रमाः पञ्चदशभिः पक्षोभिर्विभिः प्रतिपत्पक्षेतिषोमासीपक्षेने-
विद्यतः कल्पितो भवति ।

२ Thus (पिङ्गान्) U H D C and a citation by Sāyaṇa; पिङ्गान् Be
Vt Vc, पिङ्गानि the Viv., पिङ्गान् Ben G. Sāyaṇa: ब्रूककाडविश्वान,
Veṅkateśvara: ब्रूककाडानि, Bhavāsvāmin: काडानि ब्रूकानि ।

३ Thus (चारणवणम्) Be D and a citation by Sāyaṇa; •चारणव•
H, •चारणवणम्• G U C, Vt, Vc.

४ Thus H G Be U (sec. m.) and a cit. by Sāyaṇa; ह्य om. Ben
D C V.

५ Thus (and cp. II. 20 : 67, 1) G Ben, कोशी(नि)• D C U H V
Be and a citation by Sāyaṇa.

पाद्याग्नीषाभैः तद्वहः शूद्राद्योऽपि दद्यात्पत्न्या एवेतद्वहः पितृभ्यः
दद्यात्पत्न्याः प्रचीत न स्त्रियमुपेयात्कामं लेवोपरि प्रचीत
स्त्रियं लेव नोपेयाद्भूतचारी लेव स्यात्स यदि केनश्चनमु वाप-
थियमाणः स्यात्केनश्चनमु वापथित्वा सोमनि सः स्यात् न स्यानि
मिहन्तधीत । स्यादादभ्यञ्जीताञ्जीत । दीषाये रूपं कुर्वीता- ५

I. 1. 5: प्रीनन्वाद्यद्वापसं कृत्वा गार्हपत्यमूर्ध्वश्रुरन्वाहार्यपचनं प्रह
III. 3. 4: वाहवनीयं तिष्ठन्द्वाग्नौ निगदेदिति ॥ २१ ॥ एकादशः ॥

अन्वाहिताखेदग्रय उदाधेयुः सवनीयं गार्हपत्यस्याहवनीय
उदाते भस्मोदाय्य ग्रहंत्पिण्डेन परिस्त्रिय ज्वलन्तमाहवनीय-
सुद्रुत्य न्युपेयसमाधाय पुनरन्वाधाय व्याहतीभिर्दपतिष्ठेतां १०
चदन्वाहार्यपचनं उदाधेदेवमेवैव हरेर्दगतां शेषा देवता
चदन्वाहार्यपचन इति पुनरन्वाधाय व्याहतीभिर्दपतिष्ठेतां

II. 193. 17: यथाग्निमनुवृत्तः सूर्यो ऽभ्यसमिधादाभ्युदिधादा यथासूचं
sq. वा कृषादपि वा संतनौ जुहुयात्सोमो ज्योतिर्जुषतां चय-
स्त्रिः प्रसक्तत इत्येते जुवाहुती कृत्वा व्याहतीभिर्दपतिष्ठेतां १५
चाभ्यसमिते वाहणी जुवाहुतिः कृत्वा व्याहतीभिर्दपतिष्ठे-
तां चाभ्युदिते वैची जुवाहुतिः कृत्वा व्याहतीभिर्दपतिष्ठेतां
व्याहतीभिरेवान्वाहार्यपचनमचारश्चोरग्निषु समाकृतेवात्मनि

१ चदन्वा• Ben H, चदन्वा• B G U, चद om. C.

२ See XIV, 24 : 193, 19 sqq.

३ Thus (cp. III, 14 : 84, 9) Be G D U; संतनि H, संतनी C,
संतनि Ben.

वाध्वगते न प्राचक्षितमाचार्यां ब्रुवते^१ तपोदाहरन्ति काम-
मात्मनि समाकृष्टेष्वरक्षोदपावरोक्ष मन्वेदपि वामात्यं विद्वत्^२
तस्मिन्नुपावरोक्ष जुञ्ज्यादधारक्षोः समाकृष्टेषु मधिलाग्री-
न्विद्वत् जुञ्ज्यादपि वामात्यं विद्वत्याग्नीनकारारणी^३ विधाय
५ जुञ्ज्यात्^४ ॥ २२ ॥

यथा राजविश्रासेव^५ निर्मग्न्यो दृष्टाग्नेस्तिस्रङ्गमेवे^६ ब्रुवते^७
यावति कृष्णान्ध उपविशेत्तावदवराधो^८ ऽध्वगतो^९ विहारो^{१०}
ऽग्नीनवाद्याहृतसुपेयाहृतोपेतस्य पर्णश्राव्यामाप्तेयादेतद्वा-

१ Ben H U D मधिला instead of विद्वत्; विद्वत् मधिला Be; G om.
pr. m. विद्वत्, sec. m. मधिला ।

२ Thus H Be G D U (sec. m.); Ben U (pr. m.) ins. मधिला
before विद्वत् (— चंतरारणी Be G U, चंतरारि Ben H, चंतरारौ D. In
C this whole passage runs as follows: अपि वामात्यं मधिला तस्मिन्नुपाव-
रोक्ष जुञ्ज्यादधारक्षोः समाकृष्टेषु मधिलाग्रीन्विद्वत् जुञ्ज्यादपि वामात्यं मधिला
विद्वत्याग्नीनकारारणी विधाय जुञ्ज्यात् ॥ २२ ॥ Cp. also Rndr. on Āp. IX.
3. 3.

३ राज्या. Ben C and one copy of the Viv.; this seems to be the
better reading.

४ Thus Ben D U (pr. m.) C and the Viv.; नच विद्वत् Be H G U
(sec. m.). About the meaning of these words I am uncertain.

५ Uncertain reading. G as given in our text; •वराधोध्वगतो H;
•वराधोध्वगतो U; •वराधोध्वगते C; •वराधोध्वगते Ben; •वराधोध्वगतो
Be; •वराधोध्वगतो D. The Vivaraṇa runs: तावद्वराधो जपस्यावसान
जनी न (one copy om. न) भवति जपं द्वादश विद्वत्तिस्रङ्गमेवेविर-
(•विहार•another copy) भूमिजलः ।

नूपूर्व्यं भवत्यथेमानि^१ चीणि पलाशजातानि भवन्ति सल्लणको
 लोमशको व्रततिरिति^२ लोमशकस्यैवैषा^३ हेतव्या भवति^४
 यावन्मात्रे गौर्निकर्षत^५ न^६ तत^७ ऊर्ध्वं किञ्चाद^८पशव्यात
 ऊर्ध्वं^९ स्यात्, यद्यु ह्यग्निहोत्रोच्छेषणात्प्रमाद्येत्तत्पुनरेवाग्नि-
 होत्रं^{१०} जुहुयादथेमाः सांनाय्यदृष्टः पशवमाः^{११} समास्ता
 भवन्ति^{१२} ताद्येत्तिष्ठ एव स्युः प्रथमां वोक्तमां वा चतुर्वि-
 ग्महोत्रादथ चेद्दे^{१३} एव स्यातामितरेतरां त्रिस्त्रिविग्वहोत्रादथ
 I. 5. 5. चेदेकैव स्यान्तामेव षड्वृत्तो विग्वहोत्रादिष्टृष्टवागनन्वारभ्यो-
 त्तरा^{१४} दोहयेदित्यपरिमितानामेवैतदुक्तं^{१५} भवतीति^{१६} ॥ २३ ॥
 द्वादशः ॥ १०

L. 6. 2. द्वादश दद्यानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीति^१
 स्पष्टं कपाद्यानि चेति पक्ष^२ वत्सं सोपावसृजत्युखां चाधि-
 श्रयतीति सप्त^३ तानि द्वादशमावास्यायामेवैतत्संनयत्^४

१ Only Be has इति after भवति ।

२ Thus U (sec. m.) and a citation by Sāyaṇa; श्व om. D Be C H G; यवैषा om. Ben.

३ Equally uncertain. निकर्षयेतत U (sec. m.), निकर्षये न तत a citation by Sāyaṇa; निकर्षयेतत G D, निकर्षेतत Ben. निकर्षयेत C, निकर्षयेतत Be U (pr. m.), निकर्षेतत II.

४ Thus G U; प्रमाद्येतपु. Ben C D. प्रमाद्येतपु. Be, प्रमाद्येत. the other MSS. Tho Viv. om. तत्, as also Rudr. on Ap. I. 11. 1.

५ पशवमाः D C and a cit. by Sāyaṇa.

६ After यद्वहोत्रात् G and U (pr. m.) ins. चित्तमेव चित्तमेव ।

७ दोहयत् instead of दोहयेदित्य. Be G U; दोहयिमादित्य. C.

८ श्व om G and U (sec. m.), H Be.

- उपपद्यते नासंनयतो^१ ऽथेयं दार्शपौर्णमासिकी^२ वेदिर्बज-
मानमाची भवत्यपरिमिता वा^३ यथासक्तानि हवींश्चि संभ-
वेदेवं तिरस्त्रौ^४ प्राश्नीं वेद्यं सावुक्यत्याहवनीयस्य परि-
गृहीत्यै^५ प्रतीची ओष्णी निरूहति गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै^६
५ पुरस्तादह्वीयसी पश्चात्प्रचीयसी मध्ये संनततरा भवतीत्येष-
मिव^७ हि योषेति^८ तस्यै वदतौयतौ^९ खनति^{१०} प्रजापतिना
यजमानसुखेन संमितामा प्रतिष्ठायै खनतीति^{११} शृङ्गुलं खेये-
त्येषां^{१२} शृङ्गुलं खेयेत्येषां^{१३} चतुरङ्गुलं खेयेत्येषां^{१४}
मीतामाचीत्येषां^{१५} रथवर्त्ममाचीत्येषां^{१६} यावत्पार्ष्णिथै
१० श्वेतमित्येषांमेतदेव सदन्येषामनुजिक्कान्ततरं भवति^{१७} नैता
माचा अतिखनेद्दक्षिणतो वर्षीयसी करोति^{१८} पुरीषवतीं
करोति^{१९} प्राचीमुदीचीं प्रवणां निक्षिष्टन्ती^{२०}तौयन्तं^{२१} गृह्णा-
तीति प्रस्तरस्य वदति^{२२} ॥ २४ ॥

संनखमाचो यहीतस्य इत्येषां^{२३} विग्राहको^{२४} यहीतस्य

१ दशपूर्वमा० G, दशपूर्वमा० Be; cp. V. 5 : 133. 13.

२ इति found in H G U only.

३ G Ben H and a citation by Sāyaṇa ins. इति, but cp. TS. II.

6. 4. 2, TBr. III. 2. 9. 10.

७ Thus Ben U (pr. m.) and a citation by Sāyaṇa; निक्षिष्टन्तीतीत्यंतं
D H C, निक्षिष्टन्तीत्यंतं U (sec. m.) G Be

८ Thus H U (pr. m.) and Sāyaṇa (twice, in a citation); विग्राहको
Ben, विग्राहको Be G U (sec. m.), the Viv.; C D om. this passage
Sāyaṇa (and Bhavāsvalīn) remarks: विग्राहकः विग्राहकदेशां संद-
प्रदेशो दक्षमित्यर्थः, Bhav. adds: सर्वत्र दक्षित इति ।

- इत्येकेषां^१ सुगदण्डमाचो ग्रहीतव्य इत्येकेषां^१ सुवदण्डमाचो
ग्रहीतव्य इत्येकेषामुर्वस्विमाचो^१ ग्रहीतव्य इत्येकेषामङ्गुष्ठपरद्वया^१
संमितो^१ ग्रहीतव्य इत्येकेषामपरिमितो ग्रहीतव्य इत्येकेषा-
मिधतीर्भवन्तीति समिधां वदति^१ प्रादेशमाचोरेवैता उक्ता
भवन्त्येन संमिताः कार्या इत्याहुरनेन ह्यपे प्रजापतिः प्रजा ५
I. 6. 11. असृजतेति^१ किं देवत्ये उ खलु पवित्रे किंप्रते भवत इति^१
वैष्णवो वायुपूते इत्येव ब्रूयादगखच्छिन्ने स्यातां^१ प्रणीताः
प्रणयन्ननयापः प्रणयामीति पृथिवीं मनसा ध्यायेत्समान्येतानि
कुर्यात्प्रणीता आहवनीयं ब्रह्माणमिष्टावर्धिरिति यज्ञस्य शिर
I. 8. 18. इत्येतादाचक्षते^१ किंप्रोचिता उ खलु प्रोचिष्यो भवन्तीति^१ १०
विज्ञायते ब्रह्मवादिनो वदन्यद्भिर्हवीं^१षि प्रौचीः केनाप
I. 9. 11. इति^१ ब्रह्मणेति^१ ब्रह्मप्रोचिता एव भवन्ति^१ हविष्कृदेहीति
ब्रह्माणस्य वदति हविष्कृदागहीति राजन्यस्य हविष्कृदाद्रवेति
वैश्वस्य^१ हविष्कृदेहीति पर्जन्य एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदा-
I. 9. 12. हरन्ति हविःषः^१स्कारोमेवैतादाहेति^१ दृषदुपले सृषारवेणोषेः^१
समाहन्तीति^१ विज्ञायते ब्रह्माणमुच्चेः समाहन्तवा आह

१ Thus (उर्वस्वि, not कर्वस्वि) all. Sāyaṇa remarks : सान्वसो ब्रह्मः ।

२ Thus Sāyaṇa (cit.), •पदपानाचो Ben, •पददसंमितो Be G, •पद-
संमितो U G (sec. m.), •पदसंमितो H. Sāyaṇa comments : अङ्गुष्ठपर-
पदं पदवा संमितः अङ्गुष्ठपरपरिमाण इत्यर्थः ।

३ Thus Ben Sāy., •संस्काराने• D C, •संस्कारिणे• U (pr. m.), •संस्का-
रिणने• Be H G U (sec. m.). Sāyaṇa remarks : हविःसंस्कारिणस्य मुखं
हविष्कृतं इति संस्कारोविधि सान्वसः ।

विजित्यै^१ यावन्तो ऽस्य भ्रातृभ्या यज्ञावधानासुददतासुप-
 श्रुत्सन्ति ते 'पराभवन्तीति' दिदिर्द्विदि^२ सक्तसक्तदुपक्षायां^३
 नवकृत्वः संपादयतीति विज्ञायते^४ ॥ २५ ॥ अथोदशः ॥

- अपाग्ने ऽग्निमामादं जहोति^५ को नु खण्वामाह्वयती-
 ५ त्पराग्निरेवैष उक्तो भवति^६ निष्कथादः^७ सेधेत्यादह्नाग्नि-
 रेवैष उक्तो भवत्या देवयजं वहेत्याह्वयनीय एवैष उक्तो भवति^८
 को^९ नु^{१०} खलु कथ्यवाहन इत्यन्वाहार्यपचन इत्येव ब्रूयादि-
 ज्ञायते यदग्ने कथ्यवाहन पितृन्यस्युतावृध इति^{११} कुतो नु
 ४ खलु पिष्टानि संवपेत्कृष्णाजिनादित्येव ब्रूयात्संवपन्पिष्टानि
 १० वाचं यच्छति^{१२} तामविदहन्तः^{१३} अपचयतेत्येव वाचं विसृजते^{१४}
 यो विदग्धः स नैर्च्छतो यो ऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स
 ३ सदेव इति^{१५} साधुश्रुतः^{१६} अपचयतीत्येवेदसुक्तं भवति^{१७} सं
 ब्रह्मणा पृथ्यस्तेति^{१८} विज्ञायते वामै ब्रह्म^{१९} वाचेवेनसेत-
 १६ त्संपृणक्ति^{२०} क उ खलु हविः श्रक्तः^{२१} अप्यत इति^{२२} यदेवै-
 १५ तदाप्येभ्यो^{२३} निनयत्येकताय स्वाहा दिताय स्वाहा चिताय

१ U (sec. m.) ins. चर्षे but cp. TBr. III. 2. 5. 9.

२ दिः and सक्तन् once H Sây.; सक्तन् once G.

३ Thus Ben C D U (pr. m.), Sâyana; क उ H, क उ Be U (sec. m.), क G.

४ With the visarga Ben G U D C Sây., without Be H; I. 10: 13. 9 is to be corrected accordingly.

५ ब्रह्मा H Be G U (sec. m.).

६ ब्रर्त्त G D C U (sec. m.), Sâyana (cit.).

७ Thus Ben U (pr. m.), Sâyana (twice); यदेवैवनायेः D C, यदेवैवनायेः Be U (sec. m.), यदेवैवनायेः G H.

स्नाहेति ^१ को नु० खल्वेकतः को द्वितः कस्मित इति ^१ पिता
पितामहः प्रपितामह इत्येके ^१ पृथिव्यन्तरिचं द्यौरित्येके ^१
ऽग्निरादित्यो वैद्युत इत्येके ^१ ॥ २६ ॥

अग्नेस्तथो ज्यायाऽसौ भ्रातर आसन्नित्येक ^१ ऋषय
एतन्नामधेया ^१ बभ्रुरित्येके ^१ ते देवा आयेष्वमृजतेत्याय- ^१
नामधेया ^१ देवा भवन्ति ^१ क उ खलु पौर्णमास्यां पितृभ्यो

I. 19. 19. दौत्यत इति ^१ यदेवैतच्छ्रोत्रोर्निनयतीति ^१ किमभिघारितं

I. 87. 2. नु खल्वप्यं भवतीति ^१ सत्याभिघारितमित्येव ब्रूयाद्विज्ञायते

I. 87. 4. सत्येन त्वाभिघारयामि तस्य ते भचीयेति ^१ पश्चानां त्वा

वातानां यन्माय धर्चाय गृह्णामीत्यनुदिशं वाता ^१ विष्वक्वात १०

एवैषां पश्चमो भवति ^१ पश्चानां त्वर्तूनां यन्माय धर्चाय

गृह्णामीति हेमन्तशिशिरावच समासं गच्छतः ^१ पश्चानां त्वा

दिशां यन्माय धर्चाय गृह्णामीतीयमेवासामूर्ध्वा दिक् पश्चमी

भवति ^१ पश्चानां त्वा पश्चजनानां यन्माय धर्चाय गृह्णामीति

देवा मनुष्या असुरा राक्षसा ^१ गन्धर्वा एवैषां ^१ पश्चमा १५

भवन्ति ^१ शरोस्त्वा पश्चविलस्य यन्माय धर्चाय गृह्णामीत्यय-

१ Thus (•त्येके) C only, •त्येवे all the other MSS. and cit. by Sāy.

१ यवंनाम Ben C D ; ऋषयस्त्वानाम Ben.

१ Thus G H Be U (sec. m.), •त्वाप्यानाम Ben D C U (pr. m.)
Sāyana.

१ Thus G U D C and cit. Sāyana यदेवे Ben, यदेवेन Ben.

१ इति om. G.

१ Thus Ben U D C, यवां H Be G, यवेषां a cit. by Sāyana.

मेवैष आकाशश्चरः पञ्चबिलो भवति^१ दिशो ऽस्य पञ्च
बिलानि भवन्ति वायुर्मेघमिति चाप्युदाहरन्ति संवत्सर
एवापि चरः पञ्चबिलो भवत्यृतवो ऽस्य बिलानि भवन्ति
वायुर्मेघमिति^१ ॥ २७ ॥ चतुर्दशः ॥ .

५ अथाध्वर्योश्च होतुश्च प्रपदनमन्तरेण वेद्युत्कर्तौ प्रागावृत्तो^१
ऽध्वर्युः प्रपद्यते प्रत्यगावृत्तो होताध्वर्युरनन्तरौ ऽग्नेः स्वादावै-
द्यमसंप्रजानानस्य प्रवरं ब्रूहीति मनुष्यद्वारतवक्ष्यनुवदित्वेव
ब्रूयाद्विज्ञायते मानव्यो हि प्रजा इति ब्राह्मणं^१ पुरोहित-
प्रवरो^१ वा^१ राज्ञो^१ ऽथाप्रज्ञातवन्धुराचार्यामुष्यायणमनुब्रवी-
१० ताचार्यप्रवरमु^१ हैव^१ प्रवृणीताथ होतारं प्रवरचेत्पयसा देवत-
मभिवर्धयेद्भ्रा खिष्टकृतं व्यतिषज्येवाङ्गुली^१ अवधेदङ्गुष्ठपर्व-
माचाणि^१ देवतान्यवदानानि भवन्ति व्याघ्राश्चि सौविष्ट-
कृतान्येकानि च^१ चतुर्धाकरणानि^१ ब्रह्म^१ प्रतिष्ठेति^१ । ऊत्वा

१ प्रागावृत्तः G U.

१ Thus Be U (pr. m.) Sāyaṇa; •प्रवरोऽप C D. •प्रवरेच (omitting
वा) H Be G (sec. m.) U (sec. m.). Is राज्ञो to be read ?

१ आप्रज्ञातः G (sec. m.) D C U, the Viv. and Sāyaṇa; चप्रज्ञातः
Be Ben H G (pr. m.).—•बन्धोरा C and Sāyaṇa.—•प्रवोतः all
(Sāyaṇa alone •मुवोतः), cp. Āp. XXIV. 10 17. —•प्रवरमुष्येव C D and
Sāyaṇa; •प्रवरमुष्येव G (sec. m.) U (pr. m.), •प्रवरमुष्येव Ben, •प्रवरमनुष्येव
Be U H; cp. Āp. I. c.

१ Thus G U D C and Sāyaṇa; •बाङ्गुली चावः H Ben, बाङ्गुलीरावः
Be. The Viv. also has the dual.

१ These words are effaced in G.

I. 26. 8. छिद्यन्नतः सुषमेभिः पूरयित्वाः परिधिं निमयेद्वैशानरे
हविरिदं जुहोमीति^१ किमु खल्वसमुदितं^२ भवतीति प्रागा-
नूयामिकात्संप्रैषादित्येव ब्रूयात्^३ ॥ २८ ॥

किंदक्षिणमग्निहोचं दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टयः पशुपत्न्य
इत्युपदोहदक्षिणमग्निहोचमित्येके^४ शरावदक्षिणमग्निहोच-
मित्येके^५ यस्यायं जुहोति रात्रिमेव तेन दक्षिणां कुर्वते^६
यन्मातरश्चरेव तेन दक्षिणं कुर्वते^७ यत्ततो ददाति वा
दक्षिणेति^८ यदहोरात्रयोर्ददातीत्येवेदमुक्तं भवत्ययं दर्शपूर्ण-
मासयोरेवाहार्थस्य पुरोडाशस्य च^९ चतुर्धाकरणं^{१०} विज्ञायते^{११}
दक्षिणैवास्तेषां यो यज्ञस्येव छिद्रमपि दधातीति^{१२} यथैवादः^{१३}
सौम्येऽध्वर आदेशग्रन्थिग्भ्यो दक्षिणा नीयन्त एवमेवापि

II. 120. 4. दक्षिणं पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा वर्षिषदं करोति^१ वासोदक्षिणाः
काम्या इष्टयो या^२ अनादिष्टदक्षिणा^३ गोदक्षिणः पशुपत्न्यो^४

III. 32. 10. नित्योऽन्वाहयो^१ यद्यो एतन्वाहौकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नी-
संघायेषु सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिक्रान्तेयुरित्यन्वाहृत्यै-^२
वाच पत्नीकरणहोमो होतव्यो भवत्ययं वैके राकां च क्षिणी-
वासीं च कुलं चानुमतिं च पत्नीहोमं च नारिष्ठौ च होमौ

१ •दित्वा H U G (pr. m.) Ben, •दित्वा C.

२ Given by U (pr. m.) only and by Sāyaṇa in a citation.

३ See TS. I. 7. 3. 1.

४ यथैवाद Ben, यथापि Be.

५ Thus Ben G (sec. m.), वाचावादि• H U D C G (pr. m.), इष्टय
वाचादि• Be; cp. XIII. 1 : 120. 4.

पुरस्ताद्गृहपतेरपजुहति च पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छतां यज्ञाय
 बुक्तौ धुर्वावभूताम् । संजानानौ विजहतामरतीर्दिवि ज्योति-
 रज्जरमारभेताः स्नात्वा ॥ दश ते तनुवो यज्ञ यज्ञिवासाः
 ग्रीष्वात् यजमानो हतेन । नारिष्ठयोः प्रक्षिपमौरमानो
 ॥ देवानां दैव्ये ऽपि यजमानो ऽमृतो ऽभूत्स्वाहा ॥ यं वां देवा
 अकल्पयन्तुर्वो भागः प्रतक्रतु । एतदां तेन ग्रीष्वाणि तेन
 त्वयतमः सह्यौ स्नाहेति ॥ २६ ॥ पञ्चदशः ॥

- अथेदमग्निहोचः सायसुपक्रमं प्रातरपवर्गमाचार्यां नुवते ।
 तत्रोदाहरन्ति ज्योतिषी इमे संनिपतिते भवत आदित्यश्च
 १० चाग्नेश्च १ ते न यथेयात्सायमाहवनीयसुहृदरग्यपुरस्तात्प्रत्यमुषो
 निवपेन्प्रातराहवनीयसुहृदरग्यस्वात्प्राप्तुषो निवपेत्सायमग्निहोचः
 होत्व्यजपरेण परीत्य जुहुयात्प्रातरग्निहोचः होत्व्यजपरेण परीत्य
 ३ जुहुयादेवमख्येते ज्योतिषी अथवेते भवतो १ ऽप्यथसुहृदर-
 मन्त्रो वाचा त्वा होवा प्राणेभोद्वाचा चक्षुषाध्वर्षुणा मंगवा
 १५ मङ्गवा ओजेणाग्नीधेतैस्त्वा पञ्चभिर्दैवैर्षत्विमिहहृरामि भर्तुवः
 सुवद्विद्यमाण उहृर पाप्मानो मा यदविद्वान्यत्र विदा-
 श्चकार । अज्ञा यदेनः कृतमसि पापः सर्वस्माभ्योद्धृतो सुच
 तस्मादिति यावः १ राशिषा यदेनः कृतमसि पापः सर्व-
 २ स्माभ्योद्धृतो सुच तस्मादिति प्रातरग्निं निदधात्यमृतताकृति-
 १० मृततायां जुहोत्वग्निं पृथिव्याममृततश्च जित्यै । तथानक्तं

काममितो जयेम प्रजापतिर्यं प्रथमो जिगाद्याग्निमग्नौ वैश्वानरे
ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति वाचः^१ सूर्यमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेति प्रातरैतद्^२ वा अग्नेरग्निहोत्रं पचोहोच-

- I. 77. 7. मितरद्भ्योऽन्यथाहितमग्नौपरिषिञ्चेद्भुत्वाचवनीयमेवैकं परि-
षिञ्चेद्भ्योऽन्यथैव ऊत्वा चाचवनीयमेवैकं परिषिञ्चेत्तैव परि-
षिञ्चेदित्येतदपरमथेदं परोक्षोपस्थानं भवतीहैव सन्तप्य सतो
वो अग्नयः प्राणेन वाचा मनसा विभर्मि। तिरो मा सन्त-

- I. 77. 8. मायुर्मा प्रहासौज्योतिषा वो वैश्वानरेणोपतिष्ठ इत्यथेमाः
समिधं प्रवसतस्त्वष्टीमभ्यादध्यात्प्रवसन्त्याजमानं^३ कुर्वते^४ ॥३०॥

अथेमाः समस्तहोमं याथावरधर्मेण विद्यमानमाचार्याः^५
ब्रुवते^६ तपोदाहरन्ति याथावरा इ वे नार्मपय आसृक्षे
ऽध्वन्यमान्यस्ते^७ समस्तमजुह्वुस्तेस्माद्याथावरधर्मेणाध्वनिं^८ सम-
स्तं होतव्यं^९ तस्यागिमित्तो^{१०} होमः^{११} संवेगनेन वा गिमीक्ष-
नेन^{१२} वोपसमाधानेन वान्तर्दध्याजं^{१३} शूद्रगव्या^{१४} अग्निहोत्रं^{१५}

१ च ins. Be G (sec. m.); U om. च (प्रातरैतद्वा) ।

२ प्रवसन्त्याः G (sec. m.) and the Viv.

३ Thus Ben H U D G (pr. m.), अध्विन्यः (i.e. अध्वन्यः ?) Be G (sec. m.). Instead of चवाजन् Be चवाजन् ।

४ चध्वनिं Be G (sec. m.).

५ Uncertain; •आगिमित्तो Be C D U G (pr. m.), •आगिमित्तो G (sec. m.), •आगिमित्तो Ben H.

६ Conjecturally; •इदवाचा च• H G (pr. m.) U (sec. m.), •इदवा-
चा च• Ben D C U (pr. m.), •इदवाग्निः Be G (sec. m.). Probably
we have here the genit. (dative) of •वचो, cp. चवचवचवचो, वचवचो ।

जुहुयाकाहिताये न मृतवत्साये न वक्षसाये न वाहिन्वे^१ न
 वान्वाये न वान्ववत्साये नानुदेशप्रतिगृहीताये^२ नानुस्तरणी-
 प्रतिगृहीताये^३ नैकस्मै दुग्धेन वक्षो जुहुयुर्न वक्षीमानेवैको^४ ।
 दुग्धं क्षभमानस्योपसादनप्रभृति स्तृक्षानुमक्षणं भवति ।
 १ दीपमानेव्यङ्ग्यमानेषु^५ यावन्वाग्निहोषास्यभ्यतिक्रान्ति^६ क्षु-
 स्त्रानि प्रतिषंख्याय प्रतिजुहुयात्^७ यद्यनसमिते जुहुयात्पुन-
 रेवास्तमिते जुहुयादथ यदि महारात्रे जुहुयात्पुनरेवौषधं
 जुहुयादिति^८ ॥ ३१ ॥ षोडशः ॥

कथमु खलु जीवपितुः पिण्डदानं भवतीति^९ चेभ्य एव
 १० पिता ददाति तेभ्यः पुत्रो ददाति^{१०} दाभ्यां जीवपिता
 ददात्येकस्मै जीवपितामहो ददाति^{११} न जीवन्ममतिदद्या-
 दित्येके^{१२} पितृव्यस्य चेतुगोत्रस्य दाहमुपयच्छेत्^{१३} कथं तत्र
 पिण्डदानं भवतीति^{१४} यस्मिन्काले पित्रे पिण्डं ददाति

१ Emended; वक्षान्वाये Be G Ben U, वावाये H D, वावलाये C.

२ I am uncertain if we are to read here also वनूरेण (cp. XXIV. 13: 197. 6); नानुदेश. Be Ben C D, •नानुदेश. G U, नानुदेश. H; वनूरेण one copy of the Viv., वनूरेण another.

३ These words found in Ben D C U only; they are mentioned in the Vivaraṇa.

४ इव effaced in G.

५ Thus Be H G; •मानेव्यङ्ग्य. D C, •मानेव्यङ्ग्य. Ben U; cp. Rudradatta on Ap. IX. 8. 5.

६ वनि om. Ben U (pr. m.) C.

७ वक्षीक G (sec. m.) only; cp. XX. 10: 23. 12.

तस्मिन्काले ऽथ पिण्डं निष्ठुण्वादथ चेदसगोचस्य दासमुप-
 यज्येत^१ कथं तच्च पिण्डदानं भवतीति^२ स्वेभ्यो दत्त्वा प्रतिवेशं
 बर्हिः सौत्वां बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्नात्वा-
 पाकः अपयिला बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्यात्कथमु खलु
 पुचिकापुचस्य पिण्डदानं भवतीत्येतत्ते ऽसुय्ये तत मम पिता-
 मह ये च त्वामन्वेतन्ते ऽसुय्ये पितामह मम प्रपितामह ये च
 त्वामन्वेतन्ते ऽसुय्ये प्रपितामह मम प्रप्रपितामह^३ ये च
 त्वामन्विति^४ प्रविदानकल्पेन वा दद्यात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवी-
 यज्ञः स्वधा पितृभ्यो ऽन्नरिचयज्ञः स्वधा पितृभ्यो द्विविषज्ञ
 इति^५ पितृस्वेत्पितामहस्य प्रपितामहस्येति नामानि न १०
 जानीयात्कथं तच्च पिण्डदानं भवतीति^६ प्रविदानकल्पेन वा
 दद्यादपि वेतन्ते तत ये च त्वामन्वेतन्ते पितामह ये च
 त्वामन्वेतन्ते प्रपितामह ये च त्वामन्वित्युत्तरं आयुषि लोम
 I. 81. 2. हिन्दैतेति^७ कस्मिन् खल्वेतत्काले हेतुयं भवतीत्यूर्ध्वः
 षट्षष्टिभ्यश्च^८ वर्षेभ्यो ऽष्टाभ्यश्च मासेभ्य इत्येतस्मिन्नेतत्काले
 हेतुयं भवतीति^९ कथमु खल्वनाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञो
 भवतीत्यग्निरुत्तरं स्नात्वापाकः अपयिलाग्निमुपयमाधाय

१ यज्ञोक्त G (sec. m.) only; cp. XX. 10: 23. 12.

२ Thus G (sec. m.) only; all the other MSS. om. the first. प्र ।

३ Thus Ben C U (pr. m.); षट्षष्टिश्च D, षट्षष्टिभ्यो H G U (sec. m.), षष्टिभ्यो Be.

४ Thus Ben D C U (pr. m.); भवति om. H Be G U (sec. m.).

संपरिस्त्रीयाङ्गतीर्जला दक्षिणेनाग्निं दक्षिणां बर्हिं स्त्रीर्त्वा
बर्हिःप्रवृत्तिं पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्त्रीपाकः अपथित्वा
बर्हिःप्रवृत्त्येव पिण्डं दद्याद्यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्यचर्चैतमग्नि-
मुपतिष्ठेतेति ^१ ॥ ३२ ॥

३. यथो एतद्वौधायनस्य कथं वेदयन्ते हविष्कृता वाचं
विष्टव्याज्यानीर्जुञ्जयात्कस्मिन् खन्नेनाः काले जुञ्जयादिति ^१
प्रस्कन्दनान्तं कर्म क्वेतस्मिन्नेनाः काले जुञ्जयात्कथमु खन्-
नाहिताग्रेरापयणं भवतीत्यनिर्हन् स्त्रीपाकः अपथित्वा-
ग्निमुपसमाधाय संपरिस्त्रीयाङ्गारावाचाङ्गभागविद्वापयण-
१. देवताभ्यः स्निष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुञ्जयात्कामं ^१ पुरस्तात्स्निष्टकृतो
३. ज्यानीर्हपजुञ्जयान्त्यैतेनैव मन्त्रेण प्राश्रौथाङ्गद्राक्षः अथः
समनैष्ट देवा इत्यपि वा श्रुतवतो ब्राह्मणस्य ऊतोक्तेषणा-
५. स्निष्टेत ^१ समानः प्राशनमन्त्रः ^१ कथमु खन्नाविराजं बर्हि-
विराजमन्तर्बर्हिविराजमिति जानीयात्स्त्रियोपस्थाय विराज-
१५ क्रमैरुपतिष्ठेत प्रोक्ष्य पुनरागम्य ^१ विराजक्रमैरुपस्थाय नित्ये-
नैवोपतिष्ठेतैतेनैव ^२ बर्हिविराजमुक्रमन्तर्बर्हिविराजं चेति ^३ सो
१६. ऽधः संवेष्ट्यमाष्टाष्टस्थपाथौ प्रवसति ^१ विपरौतनामधेय एव

१ Thus G (sec. m.) only; काल Be, कर्म D, कथं C, कर्म U, कर्म Ben, कथं H.

२ Thus G, प्रोक्ष Be D, प्रोक्षन् Ben C U, प्राक्ष H.

३ अथ G and U (sec. m.).

४ अथ instead of the last एव Ben D C U (pr. m.).

I. 86. 5 भवति ^१ स स्विद्यषेदं प्रायश्चित्तं मध्ये^२ पतितमाश्विनो द्विक-
पालसमन्तमेव^३ परिणये^४ दौक्षणीयायां चेक्ष्येप्रायणीयामनु-
वर्तते^५ प्रायणीयायां चेक्ष्येदातिथ्यामनुवर्ततेतिथ्यायां चेक्ष-
येदग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशसुत्तरसुत्तरं^६ तन्ममनुवर्ती^७
स्यादयं चेदग्निदौक्षणीयायां नश्येत्कस्मिन् खल्वेन काले ^८
निर्वपेदिति^९ दौक्षाज्जतीर्ज्वेतस्मिन्नेन काले निर्वपेदपि वा

III. 54. 4. प्रागौहृषणाद्यधो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते प्रवसतः
प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेद्गुवायै वाक्येन पथु-
पसीथं^{१०} जुह्वामवधाय जुहुयात्प्रस्तरभूयं यजमानभागे गच्छ-
तीति प्रवसतः प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेदिति^{११} । १०
॥ ३३ ॥ सप्तदशः ॥

III. 55. 4. अथायं पशुः सोपवसथस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवती-
त्यजस्रैरग्निभिश्चदवसाथ षडुत्तरः^{१२} ऊत्वा यूपाज्जतिः^{१३} ऊत्वा
यूपः सद्यजुषं ऊत्वा^{१४} वेदिं विमाय ततोपायनीयमग्निताग्नी-
नन्वाद्ध्यार्कृतमुपेयादिघ्रावर्हिः संगृह्योपवसेदयं प्रातराग्नेयेना-^{१५}
ष्टाकपालेन यजेतेति तु बौधायनस्य कल्पो^{१६} नाग्नीनन्वा-

१ मध्य H Be G U D C.

२ Thus (•समन्तमेव) G H U (sec. m.), •समन्तमेव C, •समन्तमेव Be, •समन्तमेव Ben U (pr. m.) D.

३ Thus Ben U (pr. m.) D C; •सुत्तरसुत्तरं तथेवमनु. Be U (sec. m.), •सुत्तरं तथेवमनु. H G (pr. m.), •सुत्तरं तथेवमनु. G (sec. m.).

४ वा ins. G Be U (sec. m.) H, not Ben D C.

५ The words षडुत्तरं unto ऊत्वा are given by G (sec. m.) after उपेयात् (l. 15).

तज्जातीयस्य वृक्षस्य कुर्याद्वेषास एव भवति । प्रोक्षणाप्रभृति
 मन्त्रान्माधयेदा परिव्यथणात्तृतीयवेसायां परिव्ययेदेवमुपर-
 मंमितायां । पञ्चारक्षिप्रभृतयः पाशुबन्धिका यूपा भवन्त्या-
 नवारक्षेर्नवारक्षिप्रभृतय आग्निष्टोमिका यूपा भवन्त्येकविंशत्य-
 रक्षेत्परिमित्यतुररन्निवां निरूढपशुबन्धस्य पासाग्रो यूपः ।
 किमु खलु प्रवसतः पशुबन्धः सिध्यती १ न सिध्यती २ इति ।
 सिध्यतीत्येक आह्वर्य हैक आह्वर्न सिध्यतीति । लोकाग्नी-
 म्बुजिमान्दितौथमन्त्राधेयं ब्रुवते । न तु खलु प्रवसतः
 पशुबन्धः सिध्यतीति । ॥ ३५ ॥ अष्टादशः ॥

किञ्च खलु पशुबन्धे याजमानं भवतीति । ब्रतोपाधन- १०
 ब्रतविसर्जने यज्ञस्य पुनरात्मनः । आध्यावकाशसु हैके ब्रुवत
 उपप्रेषाश्चावण इति । किदेवत्यं नु खल्विदं भवतीति ।
 मृत्युदेवत्यमित्येव । ब्रूयादधेमाः पशुबन्धे षट् प्रोक्ष्यस्त्रिंशो
 ११ मन्त्रवत्यस्त्रिंशद्विंशौका । यवमतीरिन्द्रघोषवतीः पशु-
 प्रोक्षणीरिति द्विंशौकाः । पशुपुरोडागीयप्रोक्षणीः पाचप्रोच- १५
 णीरिभावर्हिःप्रोक्षणीरिति मन्त्रसंस्कृताः । पशुबन्धे चेदा-

१ Pluti signs only in Ben C D U.

२ ननुचलु Be G, ननुचलु Ben, ननुचलु H, नचलु U C, न D.

३ ब्रतोपाधने Be (instead of 'पाचन') ।

४ Thus corrected (in accordance with the TS.) : 'देवतं' or 'देवतं'
 the MSS.

५ चि U (sec. m.).

- अभागाबुदाजिहीर्वत्कस्मिन् खन्वेनौ काले यजेदिति ।
 स्वाहाकृतिप्रैवेण चरित्वा प्राम्पयै । पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा
 अन्ये देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयो ऽन्य इत्यादित्यस्यैवैते रम्भः
 ३. प्राचीनास्य प्रतीचीनास्य भवन्त्यथायं पशुपुरोडाशस्तस्य कः
 ५ कर्मण उपक्रमो भवतीति । अघनेन गार्हपत्यं स्पर्शं निद-
 ध्यात्स्फोपरि पाचो । पात्रां ग्रीहीनावपेष्पूर्पादानप्रभृति
 कर्मान्मन्त्रायत आप्यमिनयनान्तो । अघनेन गार्हपत्यमायेभो
 निनयेत्प्राचलौष्ठेण पुरोडाशीयानि । पिष्टानि संयौयादेव ।
 सवनीयानां । यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ ३६ ॥
१०. निरवदायेवास्य स्निष्टकृतमिडामवधेत्कथमथ चतुरवत्तं
 भवतीत्युपस्तौथं पुरोडाशं द्वेधा कृत्वाभिधारयेदेवमस्य । चतु-
 रवत्तं भवत्यथ द्वैक आचार्या एकादश धर्मान्पशुवन्धं चत्वा-
 दयन्त्यन्यन्वाधानं व्रतोपायनं पृष्ठ्यां प्रक्षीतां याजमानमाव्य-
 भागौ प्राश्निचं यजमानभागमनुभागौ चतुर्धाकरणं विष्णु-
 १५ क्रमानिति । कियञ्च खलु पशुवन्धे दर्विहोमा दृष्टा भवन्तीति ।
 १७. वक्तुता यूपकृति स्तोत्रा दिशंप्रतीज्यौपयज इति । किंहे-
 १८. वत्या उ खलु मनोता भवतीत्याग्नेधीत्येव ब्रूयात्किं देवत्य उ
 खलु वनस्पतिर्भवतीति । वैष्णव इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते वैष्णवा
 वै वनस्पतय इत्याद्युदाहरन्ति यज्ञो वै विष्णुरित्यथायं

१ पुरो० Ben G (sec. m.), पुरी० the other MSS.

२ Thus U H Be G ; संयुजादेव Be. संयुजादेव C.

३ ००० Ben U (pr. m.), D C.

पशुः सार्वचैष्टुभो भवत्येकादश प्रयाजा एकादशानूयाजा
 एकादशकपालः पशुपुरोडाश एकादशवदानान्येकादशोप-
 राजा इत्येवं पशुः सार्वचैष्टुभो भवति । यथो एतच्छालीकेः
 कल्प^१ वेदयन्ते ऽरण्योरग्नौऽममारोह्योदवत्येत्तं^२ चेत्तच्च चेष्टन-
 मादित्यो ऽभ्यस्तमिथात्कथं तच्च प्रायश्चित्त^३ सिध्यती^४ न^५
 सिध्यती^६ इति । सिध्यतीत्येक आङ्ग^७रथैक आङ्ग^८र्न
 सिध्यतीति । यज्ञाभिपरीत एव^९ आकाशो भवति । नैव
 सिध्यतीतीत्या^{१०} अथ पशुः सार्वचैष्टुभो व्याख्यातः । ॥ ३७ ॥
 श्कोनविंशः ॥

अथातः कान्यान्यशृग्याख्यास्यामः । को नु खल्वेषा- १०
 सुपाशु भवतीति । य एवाग्न्युमेधिकाः प्राजापत्याः सावित्राः
 सारस्वताः पौष्णा आत्याः पिबदेवत्या आवाष्टयित्या वायव्याः
 सौर्या वैश्वकर्मेणा इति । गर्भिण्यो भवन्तीति कथमत्र प्राय-
 श्चित्त^३ सिध्यती^४ न सिध्यती^६ इति । सिध्यतीत्येक आङ्ग^७रथैक
 आङ्ग^८र्न सिध्यतीत्येतत्समृद्धय एता भवन्ति । नैव सिध्य- १५
 तीत्यादित्या मण्डां गर्भिणीमासभत इत्यृषिनामधेयमेवेत-

१ The kalpa of Śāliki here alluded to I have not traced in our Dvaiddhapaśānas; the prāyaścitta is, according to the Vivaraṇa, the one treated of in XIV. 24 init.

२ Thus G (sec. m.) Be: •समारोहो• the other MSS.

३ Plati signs not given by all the MSS. here and infra.

४ एव om. H Ben C.

५ सिध्यतीतीत्या H, सिध्यतीतीत्या (or चा) or सिध्यतितीत्या the other MSS.

इत्यप्यदती^१ भवतीत्यहीनदतीत्येवेदमुक्तं भवत्येवं दर्शना
 संवत्सरमभि विहिता^२ । प्राजापत्य^३ एवेषां कद्रुर्द्वयो भव-
 तीति^४ । कथमत्र ब्रह्मचर्यं^५ सिध्यती^६ न सिध्यती^७ इति ।
 सिध्यतीत्येक आङ्ग^८रथ द्वैक आङ्ग^९र्न सिध्यतीति^{१०} संतिष्ठते ।
 नैव सिध्यतीति^{११} पर्यारिणौ भवतीति^{१२} परिवारसूरित्येक
 आङ्ग^{१३}रथ द्वैक आङ्गरनुजैवेषोक्ता भवति । वेददित्येतामा-
 पचते । ॥ ३८ ॥

सोमापौष्यं चेतमासभेतेति^१ चयाणामेवेष उक्तो भवत्य-
 चायुदाहरन्ति यस्मिन्लो धयतीति^२ । लाङ् वडवमासभेतेति^३ ।
 १० यमेवेतं पुमांसः^४ सन्तमधिरोहति स वडवो^५ विषम आस-
 भेतेति^६ । देवयजनं^७ वा विषमः^८ स्याद्यस्मिन्वा पशुमासभेता^९पि
 सौवधीनां च सन्वावासभत इत्युदकान्त इत्येक आङ्ग^{१०}रथ
 द्वैक आङ्गः प्राष्टवि वा शरदि वेति^{११} । यस्याग्निने श्रव्यमाने
 सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं वडरूपमासभेतेति^{१२} । प्रायणीये
 १५ चेदतिरात्रे न दृश्येतारक्षणीयस्याङ्गः^{१३} सवनौयस्योपासकम्^{१४}

१ Uncertain; इत्यहीनाम० Be, इत्युचिनाम० Ben C G D, इत्युचिनाम० H,
 इत्युचिनाम० U (pr. m.), इत्युचिनाम० I' (sec. m.). Read perhaps
 इत्युचिनामभेव० ?

२ Thus Ben C D G (pr. m.), विहिताः Be I' H G (sec. m.).

३ Thus Ben C U D G (pr. m.), पत्ता Be H G (sec. m.).

४ इति only in Be.

५ Before देव० all the MSS. exc. Be ins. वडु or व ।

कुर्वाद्य चेदुदयनीये ऽतिरात्रे न दृष्टेतैकादशे वानुबन्ध-
 न्नोपासन्म्यं कुर्युरपि वोदवसायेवैतेन पशुना यजेरञ्जितोम्या^१
 इमे काम्याः पशवो व्याख्याताः । ॥ ३६ ॥ विश्वः ॥

॥ इति चतुर्विंशः प्रश्नः ॥

- कथसु खलु यावज्जीवप्रयुक्तानां चातुर्मास्यानामतुप्रयोगो
भवतीति^१ काङ्गुन्यां वा चेष्टां वा पौर्णमास्याः शुनासी-
रीथपदवा यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यां यजेताथ चेदिष्टा पशुना सोमेन वा यजेत कथं
५ तच्च कुर्यादिति^१ प्रतिज्ञयैतस्य पक्षस्य शुनासीरीथपदवा
यजेतायेतेषामेकेन यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्ण-
६ मासवैश्वधाभ्यां यजेतेति^१ यथो एतद्वैधायनस्य कस्य वेद-
यन्ते यावज्जीवप्रयुक्तान्वेव चातुर्मास्यानि स्युरन्तर्मिथुनानि^१
प्रथमे लेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति कथंमचेष्टिपशुबन्धा इति^१
१० काममिष्ट्या कामं पशुबन्धनेति^१ क उ खलु चातुर्मास्यानि
समामं गच्छन्तीति^१ राजसूये च चातुर्मास्येषु च सोमेस्त्वित्येव
ब्रूयादथाप्युदाहरन्ति दादश्राष्ट्रे ऽपि चातुर्मास्यैर्यजेत^१ वैश्व-
देवेनेद्वा^१ चतुर्थ्यां वरुणप्रघामैरष्टम्यां च^१ नवम्यां च साक-
मेधैर्दादश्राः शुनासीरीथपदवा यजेतेति^१ विज्ञायते संव-
५.१५ त्सरप्रतिमा, वै दादश्राचथो भवन्तीति^१ चिष्टद्वर्हिर्भवतीति^१
दृष्ट्वाकानि हान्तराणि भवन्तीति मन्त्रवद^१ वाह्यमेतदेव^१
३. यदन्यचेष्टिसंनिपाते^१ विपरीतं भवतीति^१ क उ खलु करस्व-

१ Before वैच. D G U C ins. प्रवचनां, which, strictly spoken, is superfluous.

१ च om. U G D Ben C and Rudradatta on Ap. VIII. 1. 2; it is found in Be H and the Vivaraṇa.

१ Thus G; D Ben (pr. m.) U (pr. m.) C present the same reading, leaving out only च; U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be ins. एतद्वै; between मन्त्रवद and उ; H reads as G, only •नरेवनाहद्वयेः; Ben •नरेनदुर्वायेनदुपनद्वयेः, Be •नरेनदुर्वायेनदुपनद्वयेः ।

पाचाणि प्रथमं मन्त्रं जभन्त इति^१ प्रोचण^२ इत्येव^३ ब्रूयात्सह
हविर्भिः करम्भपाचाण्यभिपर्यग्निं कुर्यात्^४ किं देवत्यानि नु खलु
करम्भपाचाणि भवन्तीति^५ वारुणानीत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते
ऽन्यमेव^६ वारुणसंवयजत इत्यसं प्रेत सुदानव इति गृह्याग्ने-

III. 72. 1. तेत्येवेदमुक्तं भवति^१ तौ व्यतिचारः सम्यजुषी हरेयाता-
मितश्चासुतश्च^२ यन्तः^३ प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं परिगृह्णीयात्^४ निह-
नस्य प्रतिप्रस्थातापो निःषिष्याध्वर्योराज्यस्य^५ वाचयेदधेभ्यो-
रतिप्रणयनादादायाध्वर्युः स्वमिभामपक्रम्येव तिष्ठति^६ ॥ १ ॥

अथायं प्रतिप्रस्थातान्तरेणेभं^१ चाहवनीयं सोपातीत्य
स्वमिभमाददीत^२ तावपश्चैः^३ पर्याहृत्येभौ हरेयातामथा-
सुतः^४ प्रदक्षिणमाहृत्येभौ प्रतिष्ठाप्येतेनैव यथेतमेत्य प्रतिनि-

१ Thus Be G (sec. m.), the Viv.; प्रोचपाप्रवृत्तौत्येव U G (sec. m.)
Ben H, प्रोचपाप्रवृत्तौत्येव D, प्रोचपाप्रवृत्तौत्येव U.

२ Thus all, cp. the Calcutta edition of TS, vol. II. p. 41. l. 5
from bottom (TBr. I. 6. 5. 4 &).

३ चार्थं Be G U (pr. m.).

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv.; प्रतिष्ठ D C U (pr. m.)
Be Ben; H om. the prepos.; cp. Āp. VIII. 5. 12.

५ चार्थं H Ben (pr. m.). - After वाचय C D Be G U (pr. m.)
ins. च, U (sec. m.) चार्थं ।

६ Thus Ben H U (sec. m.) and the Vivaraṇa : चार्थं Be
G C U (pr. m.) D.

७ Thus G U C and the Viv., the other MSS. om. नौ ।

८ हरिहराणाव U (sec. m.).

- वैष्टयते प्रतिप्रस्थातान्तरेण वेदी प्राचीनमुपयमनीहारो^१ ।
 ऽथेमा अध्वर्योः प्रोक्ष्यो दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातारं परिगृह्णा-
 सादयेदेवमेताभिरनभिपरिहृतो भवत्यथेयं^२ माहती दक्षिणां
 वेदिं गच्छति सप्तमी^३ हविषामधिश्रियते^४ । कथमेतयाध्व-
 ५ वेतानि भवन्तीति^५ प्रतिगृह्येनामघेण दक्षिणेन^६ हवींश्च-
 नभिचारितामुदासयेदैयैनां पुनरधिश्रित्याभिचारितामुदा-
 खान्तर्वेद्यासादयेदेवमेतान्यथवेतानि भवन्त्यथं प्रतिप्रस्थाता
 माहती देवतस्य मरुदेवानुवाचयेत्सकृदाश्रावयेदधान्यपाध्वर्योः
 कृतानुकारो भवतीति^७ तद्यदिहोश्रावयतीह^८ सजतीति
 १० तत्प्रतिप्रस्थाता कृतानुकार एव भवत्यथेदं माहये मेक्षण-
 ३ मघेणोत्तरवेदिकमग्निं^९ परिगृह्णानुप्रहरेद्यथो^{१०} एतदौपमन्यवस्य

१ Thus G U C D, •बननिहारो the other MSS.

२ इति after भवति ins. D U Ben C.

३ Uncertain reading and meaning, the Vivarupa of this passage is missing. G (sec. m.) reads as given above; सप्तम्यच हविषामधिश्रिं Ben (pr. m.) G, सप्तम्या हविषामधिश्रि (or च) वते Be U (sec. m.) Ben (sec. m.) G (pr. m.), सप्तम्यच हविषामधिश्रि वते H

४ Instead of दक्षिणेन (thus G, Ben sec. m. Be) दक्षिणा U (sec. m.), दक्षिणानि C Ben (pr. m.) U (pr. m.) H D.

५ Thus Ben (sec. m.) G (sec. m.), the last MS ins. इति also after •चावयति H (only •वयतिह) and the Viv. (reading वदी•) : तस्यदावा• Ben (sec. m.), तस्यदावावयतीह Be, तस्यदिवावावयतीति तद्- प्रतिप्रस्था• C.

६ •वेदीतर• Be H.

७ वसतिहानु• U (sec. m.).

- कस्य वेदयन्ते तुषेय निष्कासेन चावभृथमवेयादिति देवतं
 प्रदाय स्निष्टकृतं प्रयच्छेत्तुषाम्प्रकीर्यादकान्तं प्रत्यस्तेस्निष्टमत
 141. 18. ऊर्ध्वमथायं गृहमेधीय आज्यभागप्रतिपत्केडान्तः^१ संतिष्ठते ।
 74. 10. तत्र नास्ति प्राश्निकं^१ दृष्णीः^२ समक्ताञ्जाकलान्परिधीनया-
 143. 18. वनुप्रहरेदभिवान्यायामविद्यमानायाः संधिनौक्षीरं दोहये-
 दिति । ॥ २ ॥ प्रथमः ॥
143. 17. अथायं महापितृयज्ञस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति ।
 वर्धिर्यजुषा कुर्याद्देवानां पितॄणां परिषूतमसि देवपितृवर्धिमं
 त्वान्मन्त्रा तिरक्पर्व ते रांध्यासमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्यै देव-
 पितृयजन्या इत्यपहतो ऽरुः पृथिव्या अदेवपितृयजन इत्येव-
 मेतेष्वधिकरणेषु कुर्याद्यत्र देवास्य पितरस्य संनिगच्छेयुः ।
 पाणी संवृणीत^१ परिसृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सप्सादये-
 ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेष्ट्याचैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन
 गार्हपत्यं स्पर्शं निदध्यात्स्फोपरि^२ पात्रौ^३ पात्र्यां ब्रौह्मीना-
 वपेक्षूर्पादानप्रभृति कर्मान्तस्तायत आप्यान्तो^४ जघनेन
 147. 4. गार्हपत्यमायेभ्यो निनयेदिपरिक्रामन्त्येत ऋत्विजो^५ ऽध्वर्यु-
 रनन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्मायाग्नीभो^६ ऽपि

१ Thus G U D Ben C, 'स्नेहान्त Be, 'स्नेहान्ता H: read 'प्रतिपत्के-
 रणान्तः ?

२ Thus (and cp. XXI. 3: 74. 10) Ben U H, 'सकला' D C.
 'शास्त्राका' G (sec. m.) Be.

३ निधाय instead of निदध्यात् Ben U (sec. m.).

ib वाग्नीध्र एवानन्तरं ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्मावाध्वर्यु-
 विपरिहरन्ति हवीऽध्ययेण पुरोडाशं धाना जघनेन धानाः
 करम्भमित्येवं विपरिहतानामेवेतेषां हविषामेकैकमुदास-
 येत्^१ क उ खलु चैयम्नका निरुप्यन्त इत्युदास्य हवीऽपि
 ५ इद्रायामिकायै जुष्टं निर्वपामीति यस्य मन्त्रवन्तः^२ कायेति
 कायं निर्वपेत्कायानुब्रूहीत्यनुब्रूयात्कं यजेति यजेत्^३ क उ खलु
 १ चैयम्नकाणां सौविष्टकृतं भवतीति^४ यदेवातो मृत आस-
 जतीत्यसमुदितं स्वपभं ददातीति^५ महाहविषामेवेषो ऽसमु-
 दिते^६ दातव्यो भवति^७ सर्वमेव याजमानं पितृयज्ञ उत्सौ-
 १० देत्यशुवन्धे मौम्ये ऽध्वरे ऽन्यत्रतत्रोत्पत्तिवचनात्सर्वं^८ एवाग्नि-
 याजमानो ऽग्निचये सर्वमेवान्वाधेयच्छन्दो^९ याजमानमन्वा-
 धेये^{१०} ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

अग्निष्टोमेन यक्ष्यमाणः प्रथ्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्या-
 कुग्रसं^२ स्यात्तेन कुग्रसं कुर्वीत^३ यान्यृणान्युत्थितकानि
 १५ स्युस्तानि व्यवहरेदनुज्ञापयीत वा^४ स पुरस्तादेवोपकल्प्यते

१ इति om. Ben H.

२ Emended ; सहादिनो MSS.

३ Thus U Ben C D H ; न्यत्रतोत्पत्तिः G and the Viv. ; न्यत्रतोत्पत्तिः Be.

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv. ; •येवंसंक्षेपे H Ben D C.
 •येवंसंक्षेपे Be.

५ Thus (and cp. XXIV. 12 : 195. 8) Be D U C, •स्याऽनुब्रूयते G.
 •सहादिनो Ben H.

I. 156. 6. प्रभूतं दणवश्च यथाव्यः स्वास्त्रमचं कुम्भं च कुरीरं चेति^१
 विदक्षसु इ कुम्भं भवति जाससु कुरीरं^१ दादग्रगतं दक्षि-
 णानां^१ विज्ञायते इन्द्रो गग्राक्ष्णं वीरहा वा एष देवानां यः
 सोममभिषुणोतीति^१ ग्रतेन वीरं निरवदथते^१ दशभिर्दश
 प्राणा^१ कैकादग्री तथात्मानं^१ यैव दादग्री सा दक्षिणेत्य^१ ५
 हैक एकविंशतिदक्षिणेन यजन्त एकविंशं यज्ञायश्चि-
 मिति वदन्तो^१ ऽथ हैके सप्तगुणा यजन्ते सोमकथय्यतिथि-
 गन्धनूबन्ध्यासतस्त्रो^१ मध्यतस्तदपि दाग्रतये^१ विज्ञायते प्र सप्त-
 गुह्यतथीति सुमेधामिति^१ ॥ ४ ॥

156. 9. अयातो देवयजनकल्पः^१ च एतद्देवयजनकल्पं जोषयते १०

पुरस्तादुदकमनूषरमनुपहितमविस्मृदार्थनिरिणमसुविरमभजु-
 रमवस्त्रौकं^१ वज्रसौषधिं^१ यवान्याश्चन्या श्रोवधयो व्यतिषक्ताः

१ दक्षिणेत्यथ Be Ben (sec. m.). On this passage cp. Pañc. br. XVI. 1. 12.

१ After •ग्रह• G ins. (on the margin). •वैचेत्य, thus also the Vivaraṇa.

१ See R̥gveda X. 47. 6.

१ •नूपचितम• Be G (sec. m.), the Viv.; •नूपचितम• the other MSS.--•विस्मृदार्थेति• G and one copy of the Viv.; •विस्मृदार्थेति• Ben and another copy of the Viv.; •विरदार्थेति• U; these MSS. point to a reading चविस्मृदार्थेति; •विस्मृदार्थेति• D, •वि(वि)स्मृदार्थेति(वे)मन्त्रं• Ben C H D; these MSS. point to a reading चविस्मृदार्थेति. Both readings occur equally in Baudh. pitṛmedha I. 4: 7. 14 (op. Hir. pi. sū. I. 1: 33. 3). Gārgya Gopālayajvan comments: चविस्मृदार्थेति च विविधं दारुणं प्रदत्तदिक् विदत्तं च विस्मृदविस्मृदार्थेति—वज्रसौषधि G U D C, the Viv.; •वसो Be •वसिर् Ben •वसौर् H.

- सुः प्रागुदक्प्रवणं यथा चात्वास्तसारिणोरवपः कुर्मातिप्रवणं
 अस्मादन्यत्पुरस्तात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुस्तदेतां प्राची-
 नवशाः प्राक्षां मापयन्ति । कृत्तिकाः सन्निभाः प्राचीं
 दिशं न परिजहति । तासां संदर्शनेन मापयेदित्येतदेकः ।
 ५ ओणासंदर्शनेन मापयेदित्येतदेकः । चित्रास्त्रात्योरन्तरेणेत्येत-
 दपरं । दिक्ष्णतीकाशा भवतीति । दार्भिरैवैषां दिक्ष्णती-
 काशा भवत्येषाप्युदाहरन्ति । वशाग्रानामेवातीकाशांस्तुर्वा-
 दिति । द्वौ क्षोमौ प्रातःसवनं वहत इति । चित्रात्पञ्चदशौ
 प्रातःसवनं वहतः । पञ्चदशसप्तदशौ माध्यन्दिनः सवनः ।
 १ सप्तदशैकविंशौ तृतीयसवनमेव एव वक्षस्तुष्टोमो भवति ।
 चत्वारो हि क्षोमा भवन्त्येव एव सप्तादशक्षोमो भवति ।
 द्वादश हि क्षोचाणि भवन्ति । यथो एतदौपमन्यवस्तु कस्य
 वेदयन्ते पुरस्तादेवैतन्मैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवक्ष्येदित्याचते
 वा वा इत्यं सर्वे वेदिरिति ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥
 ११ अथेममाग्रावैष्णवमेके प्रागप्युदीचाये ब्रुवत उपरिष्ठादाः ।

१ MSS., exc. H. •जहति (•जाहति Be).

२ भवतीति MSS., but दिक्ष्णतीकाशा is adj., sec. दाक्षा ।

३ वैषा MSS.

४ Thus (भवति) U only, अर्वात् H, भवतीत्यं all the other MSS.

५ See TS. VII. 1. 1. 1.

६ Thus C and the Viv., all the other MSS. unanimously •क्षोमी ।

७ Om. G U D C.

८ Thus Be G U D Ben (sec. m.); उपरिष्ठादां H Ben (pr.m.)
 and the Viv. one copy another, sec. m., originally reading
 उपरिष्ठादाः the Viv. explains यथा सन्ने ।

क च यक्षु दोषणीयाथै बर्हिषं जुषा सुर्वादिति व्युपनिधात्^१

I. 159. 10. संभाराग्राक् पाणिसंमर्शनात् यजमानं व्रतमुपनयति न पत्नीः

संनक्षतीत्यध्वरदोषाथै व्रतं प्रणुदते^२ सर्वेवैषा व्रतोपायनीया

I. 159. 11. भवतोद्विष्टरपसु पत्नीसंनहनं^३ न यजमानभागं करोति न

ब्रह्मभागमित्याग्नीः संयोजनावेवेतावुक्तौ^४ भवतः^५ किमुपक्रम-

माणो यज्ञमाग्निषं वदेदित्येषापि सुभिचो व्रतोपायनीयस्य

भवतीति^६ कस्यै^७ किं सुभिचायावक्ष्येयं यजमानभागस्य खलू-

त्सादनाद्ब्रह्मभाग उत्तीदति^८ संयुक्तौ ह्येतौ यजमानभागब्रह्म-

I. 159. 12. भागाविति^९ न बर्हिषदं पुरोडाशं करोति नाम्नाहार्यं वाच-

तीति^{१०} दक्षिणोक्तावेवेतावुक्तौ^{११} भवतो^{१२} ज्या उ खणिह १०

ib. दक्षिणाः प्रतिख्याता भवन्ति^{१३} न पत्नीकरणहोमेन वरति

न समिष्टयजुर्जुहोतीत्यन्तपरिक्लमिषावेवेतावुक्तौ^{१४} भवतः^{१५}

I. 159. 13. किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणयेदिति^{१६} न पूर्णपात्रे यज-

माने वाचयति न विष्णुकमाश्रमत इत्यवभृथोक्तः यक्षु पूर्ण-

१ Thus Be G (sec. m.) and the Viv. a. h. 'l. and as cited elsewhere; the prep. वि om. D U Ben H C.

२ Thus Be U (sec. m.) G (only 'द्वै०'); ख H U (pr. m.), 'संयोजनावा' - D, 'संयोजनावेवेतावु' Ben and a citation by Sāyana; 'संयोजनावेवेतावु' C.

३ The Viv. seems to read नक्षे ।

४ Thus Be G U (sec. m.) Ben (sec. m.) and the Viv.; दक्षिणो-
क्तावेवेतावु Ben and U (pr. m.), दक्षिणेकावो दवेतावु D, दक्षिणेकार्षो
दवेतावु C, तत्तवयोक्तादक्षिणेकार्षोवेवेतावु H.

५ 'ब्रह्मभावे' D C, 'आग्निभावे' Be.

पापो भवत्यन्वः खल्विहावन्धयः प्रतिख्यातो भवत्यन्तपरि-
क्रमिणो विष्णुकमाः^१ किमुपक्रममणो यन्नमनं परिख्ये-
दिति^१ ॥ ६ ॥

द्वादश वासवन्धान्युदयच्छिति^१ कतमग्नि खल्वि-
१ माग्नि वासवन्धानि भवन्तीत्येता एव सुवाङ्मतीरन्वय खाहा-
कारादित्युपायुदाहरन्ति समानसंख्यानो ऽग्निर्ऋषि^२ तिष्ठो
देवतास्त्वानि द्वादशाधिदं कृष्णाजिनं नौदत्तं^३ भवत्याख्यं ज्ञाने-
तत्पार्श्वत एवाभिमर्षेहृदिपि प्रति रन्ध्रं यथा नावं^४ नक्तं चेद-
मेधं पश्येदाहवनीयमेवेतेन यजुषोपतिष्ठेताधेमामि दैवाणि
१० व्रतानि सायमुपक्रमाणि प्रातरपवर्गाख्यौपसदानि प्रातरप-
क्रमाणि सायमपवर्गाख्येदं^५ दैवं^६ व्रतं परिश्रित्यैव व्रतयेदा-
हवनीय एवेतत्पुराग्निहोच^७ हवते स मानुष्यास्ततीति^८ ।
॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

१ See TS. VI. 1. 2. 5.

२ श्रिच्छि G (sec. m.), विदधि Be, प्रीनिति U (sec. m.), श्रिधिति C,
प्रिरिति the other MSS.

३ See TS. I. 2. 2. e (last pāda).

४ Thus Ben (pr. m.) G (sec. m.), •वेतदेनं •वेतदेच H C U D
G (pr. m.) Ben (sec. m.).

५ Thus H, वनमुष्यास्ततीति Be Ben, स मानुष्यास्ततीति C U D G (pr.
m.), वनमुष्यास्ततीति G (pr. m.). The Vivarupa seems to have
read as C, etc.: स आहवनीयोऽनुष्यासोद् आहोवनम्न हवामानं हवेति,
but we expect a future: 'if the Ahavaniya sees that I offer
somewhere else, it will...'

- I. 167. 3. अथायं प्रायणीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
 बर्हिर्द्युषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्यात्प्राणी संमृशेत^२
 परिसृणीयात्प्राणि निर्णिष्य सः सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत
 उपवेश्याचेनोत्तरत उदपाचं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्पर्शं
 निदध्यात्स्वोपरि पाचौ^३ पात्रां ग्रीचीनावपेक्षू^४ पादानप्रभृति ५
 कर्मान्मन्त्रायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनानं कर्म कृत्वा हवन्गौघे
 सुवाहुतिः ऊलोपनिष्क्रम्य संग्रैषमुक्त्वाभिप्रपद्य तिरः पवित्रमप
 चानीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेद^५ पात्र्यं निर्वपे-
 द^६ पात्र्यमधिश्रयेद्भयं पर्यग्निं कृत्वा स्पर्शस्तः प्राङ्मुख्यं साम-
 यजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वः^७ शंखन्तः^८ प्रायणीयः संतिष्ठते^९ १०
 को न खल्वस्य कर्मणोऽवशेषो भवतीत्या सुषां विमोक्तान्
 चक्षुर्विषामाप्यनिनयनं विद्यत इति^{१०} स्यात्तौभिस्त्रेव चक्षु
 I. 169. 20. निर्वपेदिति नु^१ बौधायनस्य कल्पः^२ किंदेवत्या उ खलु
 पदाहुतिर्भवतीत्याग्नेयौत्येके^३ वैष्णवीत्येके^४ प्राजापत्येत्येके^५
 I. 172. 19. वाग्देवत्येव^६ ब्रूयात्कृष्णयोर्णास्तुकथा सोमविक्रयिणमन्तरेण १५
 I. 172. 15. भूमके^७ विध्यति^८ राजानं प्रत्यपोर्णुते यजमानः ॥ ८ ॥

१ शंखन्तः G D C U (pr. m.), शंखन्तः Be.

२ Effaced in G.

३ Om. Be H.

४ Thus H, श्वेतैत्येव the other MSS.

५ Thus G U (see. m.) and the Vir. (both copies); चक्षुके Be.
 भूमके Ben H Ks., भुवोवीत्ये C D; cp. Baudh. grhs. I. 1 : चक्षु-
 वासकरेव भूमके इत्येव संमतिः ।

- वयः सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रमित्येतयाय यदि न सोमविक्रयो
 स्वादपेण यूपावटकासं पक्षाग्रग्राह्यां निहत्य समुपगच्छ राजानं
 पक्षाग्रग्राह्यायाः समासज्योपासीताय यदि कस्मिन्सवसंयुक्तं
 व्याहरेत्स्मिन्प्रमिति वा त्वरध्वमिति वा कुरुतेति वा^१ तद्वाजा-
 ४ नमाददौत^१ न संवादा आवर्तैरभ्य सोमविक्रयो स्वादपेयं
 प्रथमा सुगन्धस्थोकारान्तैर्वेषोक्ता भवत्यथायमातिथ्यस्तस्य कः
 कर्मण उपक्रमो भवतीति^१ वर्धिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्ता-
 दयजुष्कृतः स्वात्पाणी संवृणीत^१ परिसृणीयात्पात्राणि
 निर्णिष्य सः स्वादयेद्गन्धाणं दक्षिणत उपवेश्य दक्षिणमग्न्याहं
 ११ विमुच्यच्चैवोत्तरत उपपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्पर्शं
 निदध्यात्स्फोपरि पात्रौ^१ पात्रां त्रीहीनावपेक्षूर्पादानप्रभृति
 कर्मान्मस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म ह्यवोत्तरमग्न-
 न्नाहं विमुच्य राजानं प्रपादयेत्सिद्धमचाग्निष्टोमिकं^१ कर्म
 १२ जानौषादा संप्रैषात्कृष्णाजिनावध्वनेनैवातिथ्यं^१ प्रतिपद्यते^१
 १५ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ ॥ ८ ॥ पञ्चमः ॥

स दभंपुञ्जीसमुद्भवेति^१ कतरसु खन्निदं दभंपुञ्जीसं
 भवतीति^१ यदेवैतद्गोदानयोर्निदधातीति^१ सप्त गिरीन्नि-
 स्तेति^१ कतमे तु खन्निमे गिरयो भवन्तीति^१ प्रयाजानू-

१ वेति or वोति MSS. exc. H ; om. C.

१ होमिषं G U^१ D C.

१ धवने G and the Viv. : धवने Be, धवतिने Ben, धूवने.

D U C. — तिथ्यं G, तिथ्य Be, तिथ्य the other MSS

वाजा^१ एवेता उक्ता भवन्तीति दीक्षणीयायाः प्रायणीयाया
 आतिथ्याया अग्नीषोमीयस्तेत्याप्युदाहरन्ति^२ दीक्षणीया प्राय-
 • णीयातिथ्योपसदो ऽग्नीषोमीयः सप्तम इति^३ यज्ञो देवेभ्यो
 निस्त्रायतेति^४ । कतमो नु खल्वयं यज्ञो भवतीति^५ य एवैष
 इहान्त आतिथ्यः संतिष्ठते^६ तं देवा हस्ताभ्यः प्रभवेच्छ्रिति^७ ।
 यदेवैतन्नागुनग्रः समवन्तुगन्तीति^८ तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रम-
 दिति^९ यदेवैतदुपसङ्गिश्चरन्तीति^{१०} तनेभ्यो यज्ञ एव यज्ञ-
 माहरदिति^{११} कतमो^{१२} नु खल्वयं यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१३} ।
 दीक्षणीया प्रायणीयांतिथ्यै^{१४} एव यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१५} ।
 वराहो ऽयं वाममोष इति^{१६} सुत्यमङ्गां वर्विष्टं^{१७} तद्यजमानं १०
 वामं वसु मुष्णातीति^{१८} के नु खल्वतिथ्यस्यानुयाजा^{१९} भव-
 न्तीत्युपसद इत्येव ब्रूयात्किं देवत्या उ खलूपसदो भवन्ती-
 I. 178. 19. त्वाग्नेय इत्येव ब्रूयात्कथमु खलूपसदासुपक्रमो भवतीति^{२०}
 वर्धिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्वात्पाणी संमृशेति^{२१}
 परिक्षणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सः सादयेन्मदन्तोः सः स्रक्त्य^{२२}
 पात्राणि प्रोचेदाज्यं निरप्याधिजित्य पर्यग्निं कृत्वा स्पर्शहस्ताः
 प्राकृत्य सत्ययजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वं^{२३} यथा प्रकृत्यामेवं प्रथ-

१ • नुवाजा MSS.

२ • षोमीयस्य चेत्पचा G U (sec. m.).

३ सङ् found in Be G U D C only.

४ From कतमो unto वाहरदिति missing in G H ; इति missing in Ben C Be D U.

५ इति missing in G U C.

मावासुपसदि सुचः सादयेदभूडा द्वितीयस्यामभूडतरासुती-
 यक्षाः^१ । संतरमाणा इवोपसङ्गिः प्रचरेद्युर्नास्तमात्रिचे-
 रन्संमपाङ्गुलिः^२ सुवमादायास्त्रिवोपसदं जुञ्ज्यादिति^३
 ॥ १० ॥ अष्टः ॥

- क उ खण्ग्रीवोमीयस्य वर्ध्च्यंजुषा^४ कुर्यादित्युदास्य
 ३. प्रवर्ग्ये प्रागाहवनीयस्य प्रणयनात्सर्वनीचेभ्यस्य वत्सानुपाकुर्था-
 द्वावच्छिन्न आहवनीये गार्हपत्ये पदद्वितीयसुपपदेवसुपच-
 मनीयच्येयमौदुम्नरी^५ खूणा यजमानेन संमिता कार्था
 भवत्यथायं यूपो यजमानस्यारत्निभिर्विमितो भवति^६
 १०. सचोपर^७ इत्येके^८ । ऽचो हेवैतानि^९ कुर्याद्युपावटं तु^{१०} परि-
 ११. सिख्य पाणी संमृष्टीत^१ परिसृणीयात्पात्राणि निर्धिञ्च्य
 सःसादयेत्त्रोचणीः सःसूक्त्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरुध्या-
 धिमित्र्य पथग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^२ । ता उत्तरवेदिः
 हरन्ति प्रोचणीयाश्च प्रतिप्रस्थाता पञ्जीमभिसंनक्षेत्पौरौडा-

१ •उतराङ्गः H Ben U Be ; •उतराङ्गः G, •उतराङ्गः D C.

२ Thus G D Ben CU (pr. m.), •मपाङ्गुलि Be, •मपाङ्गुलिः U (sec. m.). H defective. The Viv.: परिसृणीयत्सं प्रचरमादाय ।

३ Between उपचयेदेवश्च and उपचमनीयः H Ben ins. इत्यत्र, not G U Be D C.

४ Conjectural reading ; सचोपर इत्येके G C Be U, सचोपरैके Ben, सचोपर इत्येके H, सचोपर इत्येके D; सचोपर इ० the Viv.

५ हेवैतानि all the MSS., with न^० the Viv. (one copy) = वत्सानुपात्राणि ।

६ om. H.

श्रिकेन।येनां गार्हपत्यमीचयेदधेनामाज्यमवेद्यित्वाज्येनाद्र-
वेत्पत्न्या^१ तदवेक्षितसुपयच्छीत^२ तेजो ऽवीत्यधेनच्छकले-
नोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यधेनद्गार्हपत्ये ऽधिमयेदग्निस्रो-
तेजो मा विनैदित्यधेनद्रुलोत्तरेण प्रोचणीः सादयित्वावेष्टे-
तोत्पुलुषादाज्यवतीभ्यां प्रोचणीः^३ प्रसिद्धमाहवनीयसकाशे ५

III. 97. 11. षडदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीतेति सिद्धमत ऊर्ध्वं^४ यथो-
एतच्छास्त्रिकैः कल्पं वेदयन्ते पत्नीशास एवाग्नीषोमस्याज्यानि
गृहीयान्तानि खरे सादयेदिति^५ समन्वानीय वासमन्वा-
नीय^६ वा पुराणगार्हपत्यं पाणी मंथयतीत^७ परितृणीयात्पा-
चाणि निर्बिम्ब्य स्रसादयेत्प्रोचणीः स्रस्त्य पाचाणि प्रोचे-
दाज्यं निर्याधिमित्य पर्यग्नि कृत्वा क्षुषः संमार्ष्टि^८ ता-
ज्येव सह स्रसादयन्ति प्रोचणीस^९ न^{१०} प्रतिप्रस्थाता
पत्नीमभिसंगच्छेत्पौरोडाश्रिकेन^{११} नैनां^{१२} गार्हपत्यमीचयेदधे-
नामाज्यमवेद्यित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या तदवेक्षितसुपयच्छीत तेजो
ऽवीत्यधेनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यधेनद्गार्हपत्ये^{१३}
ऽधिमयेदग्निस्रो तेजो मा विनैदित्यधेनद्रुलोत्तरेण प्रोचणीः

१ 'मीदरे' instead of 'मादरे'. G here and infra l. 14. Is चप्रेत्
the better reading ?

२ Thus here and l. 14 G Be D C Ben U (sec. m.), 'चक्षेन H U
(pr. m.).

३ Only given by G U (sec. m.).

४ Thus G U D Be, C H Ben om.

५ Thus Be C only, the other MSS. om. व reading 'सादयेनेनां।

सादखिलावेष्टेतोत्पुमुषादाज्यवतीर्भां प्रोक्षणीः प्रसिद्धं गार्ह-
पत्यं सकाशे पृषदाज्यवन्वाज्यानि गृहीत्वा ॥ ११ ॥

7. परिकर्मिभ्य उत्पदाय ब्रह्मणे राजानमुत्पद्यच्छेत्संप्रच्छेदेषु
सुवाङ्गती^१ जुहुयात्संप्रच्छेदाद्यैव गच्छेयुराश्वनीयाद्राजा
१ दक्षिणार्धः स्यादथाग्निरथ पावोवायव्यान्युत्तरार्धान्याज्यान्यपि
वाग्निर्दक्षिणार्धः स्यादथ राजाय पावोवायव्यान्युत्तरार्धान्ये-
वाज्यानि^१ पूर्वया द्वारोपनिष्कस्योत्तरेण सदः परीत्याग्नीभा-
गारे ऽग्निं निधायाभिजुह्य प्रोक्षणीहस्त उत्तरेणाग्नीभीषं
धिष्णिथं प्रतिपद्यते^१ । ऽन्वस्य आग्नेर्राश्वनीये जुह्वेभ्यं प्रोक्ष्य
१० वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिजीय
पुरस्तादाश्ववाकं प्रस्तरं गृहीत्वा पञ्चविधं बर्हिं क्षीत्वा प्रस्तर-
पाणिः प्राकृभिस्तृष्य कार्त्तयमयान्यरिधीन्यरिधायोर्ध्वं समिधा-
वम्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय प्रदक्षि-
णमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य बर्हिं-
१५ मुष्टिः कृणीयाद्बर्हिषि विधृती^१ विधृत्योराश्ववाकं प्रस्तरं^१
प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिर्वीतरा^१ एता अष्टदक्षिणि समभिमुख्याप
उपसृष्ट्य ब्रह्मणो राजानमादाय पूर्वया द्वारा हविर्धानं

१ सुवाङ्गतीर्जुः MSS., but cp. the Viv. . . अं सोम जुषाय इति (TS. I. 3.

4. a and b).

१ प्रतिपद्यते Bo G U D C, प्रतिपद्यते Ben, •बनतिपद्यते H.

प्रपादयेदात्मानमभिपरिहरमाणं इव । धिक्कृतं जर्ध्वम् ।
॥ १२ ॥ सप्तमः ॥

- क उ खलु गिर्यवदिभ्रावर्हिरेपवर्गे गच्छतीत्यग्नीषोमीय
इत्येव ब्रूयात्कं उ खल्वग्नीषोमीयः सुत्यमहरनुषमेतीति ।
वयस्त्रियामित्येवं ब्रूयात्कं उ खलु प्रवर्गः सुत्यमहरनुषमे- ५
तीति । वयस्त्रियामित्येवं ब्रूयात्का उ खलु देवता
सुत्रह्यस्या प्रथमाङ्गयत इति । वागेव वाचमाङ्गयतीति । क
I. 197. 2. उ खलु पितापुत्रीयाः सुत्रह्यस्या प्रथमाङ्गयत इत्यग्नीषोमी-
यस्य ऊतायां वपायां परिहृतासु वयतीवरीषु द्वितीया ।
प्रातरनुवाके द्वितीया । दक्षिणाणासु ह काल एक आङ्गयन्ती- १०
I. 197. 8. त्यय जो वीक्षितः कुम्भसं याचतीति दृढ इत्येवेदमुक्तं
I. 198. 17. भवति । पयस्य वक्त्रं कुर्वतेति अयस्यार्थं एवेते उक्ते
I. 199. 1. भवतश्चतस्रो रश्मनाश्चतस्रो वपाश्चतस्रोर्ध्वमिभ्रावर्हिरिति
वयनीयस्य चानुबन्ध्यस्य चैतानि भवन्ति । काश्चतस्रः स्यात्तौ-
र्वाचन्याः सोमपक्षणीरित्यादित्यस्यासुबन्ध्यस्यास्त्रापयस्यस्यासौ १५
भुवस्यासौत्येमेभिर्वाद्ग्रोर्ध्वपाचाधि भवन्ति दधिपक्षपाच-
मपाश्चतस्र्यमिभोर्दिदेवत्यानां शुक्लामन्विनोर्ध्वपाचे आदि-

१ Thus Ben C Be G D' U (sec. m.) ; • ब्रावमपरिह • H, • ब्रावमभि-
परिह • U (pr. m.).

२ Thus Ben C G (sec. m.) U (pr. m.) ; • वियत्रियामित्येव H Be U
(sec. m.).

३ • उचिषा G U.

त्यस्यास्या नौषादनं पाचमुक्त्यास्या नौषादनं पाचमेषम
 एकादश चमसा भवन्ति यजमानस्य ब्रह्मणो होतुस्तदा-
 र्मेचावदस्य ब्रह्मणाऽऽग्निं ऽप्तावाकस्य सदस्यग्नीधः
 पोतुर्नेष्टुरिति^१ तेषां तस्यैव स्वरूपाणि कारयेन्नैयपोधानां^२
 ५ विज्ञायत उत्तरस्यां^३ ततो^४ यदस्यैकैश्चमसैर्भक्षयन्ति न्यपो-
 धचमसैरित्येतस्यान्नैयपोधा एव भवन्ति^५ रश्मिश्च^६ म^७ इत्य-
 दाभ्य एवैव उत्तो भवत्यधिपतिश्च म इति प्राजापत्य एव
 दधिपत्यो भवति^८ शारस्वतश्च मे पौष्णश्च^९ म^{१०} इति^{११}
 वसतीवरीरित्येक आऊर्य^{१२} कैक आऊ राजसूयिक एव
 १० मशापत्यो भवति^{१३} पोषणादु^{१४} च^{१५} पौष्णो भवति पशणादु^{१६}
 शारस्वत इति^{१७} ॥ १३ ॥ अष्टमः ॥

. 16.

अथेदं महाराजिकं कर्म^१ तस्य कः कर्मण उपक्रमो
 भवतीति^२ हस्तपादाग्रचास्यान्तरेण चालासोत्करी देव-
 जन्ममि प्रपद्यन्ते^३ तेषां अचामग्रैषं विहितानि कर्माणि
 १५ भवन्त्याधुर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृगदेव्या इविधानमित्यपो-
 परमत्येष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशाचं हुलाग्नीधुपचमाधाच

१ The first citation from the *ulārātutik* seems XVIII. 21
 300. 13, the second I have not been able to point out.

१ °चमस H: Ben om. म ।

२ Thus G D U C, पोषण च H, पोषणेति Ben, पोष इति Be.

३ Thus G U; पोषणादु च H D C, पोषणादिति Ben Be.

४ Thus emended: पशणादु G U Ben Be, पशणादु C, पशणादु D,
 पशणाम H.

संपरिक्षीर्य पात्राणि निर्विष्य सःसाद्याब्धं विस्त्रायोपास्ये ।
 ऽपरः^१ प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः सःकृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाब्धं
 निष्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा क्षुचः संमार्ष्टि^२ ता उत्तरवेदिः
 हरति प्रोक्षणीश्चाथाध्वर्युराग्नेय्यर्चा क्षुचो ऽभिमृशति^३
 संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिसृज्यन्^४ इति^५ वायव्या ५
 वायव्यान्वेष्ट्या^६ सदो^७ ऽयैव उक्तेता यावोवायव्यः संप्रसाद्य
 द्रोणकलशे दग्नापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
 पुरोऽव्यः सःसादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
 दद्याद्गीधं दग्नावर्हिषंसादयत्यथ प्रतिप्रस्थाता पद्मीमभि-
 संक्षोत्पौरोडाग्निर्मेनाथिनां गार्हपत्यमीक्षयेदधेनामाज्यमवेच- १०
 यित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या^८ तदेवेक्षितमुपयच्छीत^९ तेजो ऽसीत्य-
 येनक्षग्रसेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यैनदाहवनीये
 ऽधिश्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनेदित्येनदृत्वोत्तरेण प्रोक्षणीः
 सादयित्वावेचेतीत्यनुयादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः प्रसिद्धमाहव-

१ ऽपरः U (pr. m.), परः D C, अपरः Ben (pr. m.), अपरः the other MSS. H. wholly corrupt,

२ Uncertain reading •सकृत Ben., •सकृत G (sec. m.), •सकृत G (pr. m.), •सकृत Be C U, •सकृत D, •सकृत D. The Viv. (one copy) •सकृत changed into •सकृत, and thus also the other copy.

३ •सैन्धवा G C.

४ •सोदये• again G.

५ •सक्रीत G (sec. m.), U (pr. m.) D C Ben, •सक्रीत G (pr. m.) Be H U (sec. m.).

नौघसकाग्रे पृषदाव्यवग्याव्यानि गृह्यते ' चिह्नमत ऊर्ध्वम्
॥ १४ ॥

अथ ग्राहीकेरेवमेवेषां यथासंग्रहं विहितानि कर्माणि
भवन्त्याध्वर्युराग्नेव्यर्चाग्नौ भ्रमभिमृग्येदेष्टव्या हविर्धानमित्य-
१ योपरमत्यथैष आग्नीध्रः पूर्वः पक्षीग्राहं द्रुवाग्निसुपसमाधाय
संपरिसौर्यं पाचाणि निर्णिव्य स॥साद्याव्यं विलाप्योपासो
ऽपरः प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः स॥कृत्य पाचाणि प्रोक्षेदाव्यं
निक्षयाधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा रुचः संमार्ष्टि ' ता आग्नी-
ध्रः हरन्ति प्रोक्षणीस्तथाध्वर्युराग्नेव्यर्चां रुचो ऽभिमृगति ' १
१० संमृष्टानि द्विधा पाचाण्यभिसक्तान् ' इति ' वायव्यया वाय-
व्यान्वेन्द्र्या१ सदो ' ऽथैष उक्तेता यावोवायव्यः संप्रसाव्य
द्रोणकलगे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
पुरोऽव्यः स॥सादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाव्याय
दध्याग्नीध्रं दध्यावर्हिषपसादयति ' न प्रतिप्रस्थाता पक्षीमभि-
११ संनक्षेत्यौरोडाग्निनेन१ ' नेना१ गाहपत्यमीक्षयेद१नेनामाव्यम-
वेक्षित्वाव्येनाद्रवेत्य१व्या१ तद्वेक्षितमुपयच्छीत१ तेजो ऽवीत्य१

१ •वचनं He G, •वचनं U C, •वचनं D: H and Ben. abbreviate this passage.

१ •वेन्द्रिया G U C, •वेन्द्रिया Be.

१ Thus G (pr. m.) D Be C Ben; •नेनेना G (sec. m.) H;

•नेनेना U (sec. m.).

४ •नोदरे again G.

५ •वचीन all (H. abbreviated).

येनष्कलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्ययेनदाग्नीध्रीये
 ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्ययेनदृल्लोत्तरेण प्रोक्षणीः
 सादयित्वावेक्षेतोत्पुनृधादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः । प्रक्षिद्रमाग्नी-
 ध्रीयमकाग्रे . पृषदाज्यवत्याज्यानि गृहीत्वा परिकर्मिभ्य
 उग्रदाय प्रोक्षणीहस्त उन्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णियं प्रतिपद्यते ।
 ऽन्वस्य चाव्यैर्येषं प्रोक्ष्य वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासजं
 प्रोक्ष्योपनिनीथ पुरस्तात्प्रस्तरं गृहीत्वैकविधं^१ बर्हिः स्त्रीलां^२
 प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिसृष्यौदुम्बरान्परिधीन्परिधायोर्ध्वं सम-
 धावन्धाधाय बर्हिर्भुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय
 प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य १०
 बर्हिर्भुष्टिः सृष्यीयाद्बर्हिषि विधृती^३ विधृत्योः प्रस्तरं^४ प्रस्तरे
 जुह्वं^५ बर्हिर्वौतरा^६ एता अगदक्षिति समभिमृष्य योगेन
 युजति^७ सिद्धमत ऊर्ध्वम् ॥ १५ ॥ नवमः ॥

किमग्निहोचो दीक्षितः किमौपसदः किंप्रसुत इति^१
 विज्ञायते अतमेव दीक्षितस्याग्निहोचं^२ घर्षोऽष्टिमौपसदस्यो- १५
 पाः सन्त्यर्थाभौ^३ प्रसुतस्य^४ यो हानुदिते स सायमग्निहोच-
 भक्तिर्^५ उदिते स प्रातरग्निहोचभक्तिः^६ किं दर्शपूर्णमास^७

१ The three words एक • व • स जी effaced in G.

२ Thus G U D C Be; • पसदस्यपाः H, • पसदस्योपाः Ben, the Vivarapa also has यौपसदस्य ।

३ Thus Be G U (sec. m.), the Viv.; • दर्शपूर्णमास H, दारं (or दारं) यौर्णमास (or वष) H D C Ben (pr. m.), all without इति ;
 • मास इति Ben (sec. m.), • दर्शयौर्णमास इति U (pr. m.).

इति^१ विज्ञायते पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं पशुमकुर्वन्त
 दागै यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्तेति^२ यद्यो एतदौपमन्ववस्य कल्पं
 वेदयन्ते प्रातःसवन एव सर्वेभ्यः सवनेभ्यः सवनीयाभिर्वपेत्सक-
 दुपक्षितान्येव कपाक्षानि स्युरा^३ समभिवसनात्सृष्टं कर्म
 ५ ताद्यते^४ । तेषामेकैकमुद्वासयेदनुसवनं येनयेन प्रचरिष्यन्त्या-
 दपि वा व्यभिच्छ्रष्टानां पिच्छानां परिश्राययौतेतरयोः^५ सवनशो-
 धैश्चेककपाक्षिकीर्षितः^६ स्यात्प्रातःसवनिर्कैरेव^७ वर्तयेत्कृतान्ता-
 त्वौरोडागिकं कर्म प्रत्याददौतेतरयोः^८ सवनयोरनुसवनमग्रा-
 राधूहनेनैव कपालेषु प्रतिपद्येत^९ । शिङ्गमत ऊर्ध्वम्^{१०} ।
 १० ॥ १६ ॥ दशमः ॥

यद्यो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्त उभयतःशुक्रा आदि-
 त्यन्तीर्वसन्तीवरौर्मन्त्रीयाप्ताः शुक्रास्ताभिराप्याययेत्ताभिर-
 भिवुण्णयादित्युपर्यर्धं^१ होदश्मसं कालेत्येतेनेषापि तृतीयेन
 वर्तयेत्तद्यौरपः पूर्व्या द्वारा हविर्धानं प्रपादयेद्दोदश्मस्यौषा
 १५ वसन्तीवरीया मैषावहणश्मस्यौषा इति दक्षिणेन होतारं
 परिगृह्णापरया^२ दारैकधनार्नेतस्त्रिंश काले सर्वत्र एव मैषा-

१ Thus Ben, प्राचये C D, ताचन H (reading यवाद् instead of वेपाद्), वर्तयेत् G Be U (sec. m.) and the Viv.

२ इतरयोः Be G (pr. m.), उत्तरयोः Ben C U D G (sec. m.).

३ यदोदः H and the Viv., यदेदः G U Ben Be; C defective.

४ सवनीये G U D, Viv., सवनीये the other MSS

५ उत्तरयोः MSS.

६ परिगृह्णायाः Be U.

वह्णचमयोथाः पृथेकेतृतीयं वसतीवरीणामवनचेतृतीयमेक-
 I. 190. 12. धनानामेवमस्य प्राक्तेवसः शुक्रो भवति । सोमपक्षं गृहीषाङ्ग-
 द्वावर्षकामस्येत्यनिवृत्तस्यैवैष राज्ञो गृहीतस्यो भवति । का
 उ खलु देवताः प्रथमः सोमं भक्षयन्तीत्याप इत्येव ब्रूया-
 दिज्ञायत उपुङ्गताः सोमस्य पिवतोपुङ्गतो युष्माकः सोमः ।
 पिवन्ति । क उ खलु सोमस्य सोमपौत्रो भवतीति ।
 विज्ञायते यत्ते सोमादाभ्यं नाम आगृवि तस्यै ते सोम
 सोमाय खाहेत्येव एवापि सोमस्य सोमपौत्रस्यैवाऽऽ संनिपति-
 तानामानुपूर्वतेति । निपाभ्यासु वाचयित्वादाभ्येन चरेदथो-
 पाऽऽशुषवनमाददीताय राजानं निर्वपेत्सिद्धमचाग्निष्टोमिकं ।
 कर्म जानीयादा पञ्चकथोरभिमर्शनात्पक्षके अभिमृष्ट्य
 वृत्रिभिश्चरेदथ प्राणयहैश्चरेदथाऽऽशुपुपसंगृहीयादथाऽऽशुना
 चरेदथोपाऽऽशुना । कास्ते ऽन्तर्यामिणः सिद्धमत ऊर्ध्वम् ।
 ॥ १७ ॥ एकादशः ॥

111. 101. 7. यथो एतद्बौधायनस्य कस्य वेदयन्त आगवणस्य गृहणे ।
 दयोर्धारयोः प्रातःसवने गृहीयान्तिस्त्रुणां मार्गदिने सवने
 चतस्त्रुणां तृतीयसवन इत्युपाऽऽशुपुपसंगृहीयामथोस्य सःस्त्रावः संततस्य
 शुक्र एते हे प्रातःसवने । संततस्यैव शुक्र आगवणस्योदधनेन

१ Thus G U D, •पातितावा• H Ben, •पतिताव• C, •पोभानां Be.—
 •नानुपूर्वतेति G U (sec. m.), •नानुपूर्वते H, •नानुपूर्वतेति Be, •नानुपूर्वतेति
 Ben U (pr. m.), •नानुपूर्वतेति C D.

च^१ द्वतीया माथ्यंदिने सवन^२ आदित्यस्त्रास्त्रामतिग्निष्टो^३
 राजादित्यपक्षश्च च सप्तस्त्राव आययणश्चैवोदसनेन^४ च चतुर्थी
 द्वतीयसवने^५ संपूतः राजानं चयेण श्रीणीयात्पयसा सक्तु-
 मिर्हिरण्येनेति^६ स यं कं चन यत् गृह्णात्युभयतः^७ उदबुधः
 १० हिरण्यग्रयणमेवेनं करोति^८ तिष्ठता यद्वा होतव्या अन्यच
 प्राजापत्याश्च मन्विषः स्त्रावाचेति^९ यथो एतस्त्राणीकेः कल्पं
 वेदयन्ते द्रष्टानुमन्त्रणीयास्त्रिति सुवाङ्मतीरेवैता जुहुयात्क-
 स्त्रिभु सन्नेनाः काले जुहुयादिति^{१०} संतनोर्जलैतस्त्रिभेनाः^{११}
 काले जुहुयादित्यथोक्तेतरित्याह प्रार्थः^{१२} राजानं पूतभूतमभि
 १० संपवयताद्दशाभिराधवनीयं नृदा न्युज्यतादित्युक्तसंप्रैव^{१३} एव
 ग्रेत^{१४} आवकाग्नेभ्यो^{१५} ऽवकाग्नेरपस्याय दशाभिरैवेनं^{१६} नृदा
 न्युज्यति^{१७} ॥ १८ ॥

समानं कर्माग्निनाद्दशादित्या^{१८} धिष्ण्ययथाचारणसंपा-

१ Given by G U D only.

२ •स्त्रास्त्रा चति• Ben H.

३ इव om. Be G U D.

४ गृह्णात्युभयतः instead of गृह्णाति Be G (sec. m.).

५ संतनो• Be, संतनोर्ज• H.

६ Thus Ben H, •न्युज्यः च• the other MSS.

७ जेदे G U D C, इवे Be, दावे Ben, H. corrupt.

८ Thus G (sec. m.) U D, दशाभिरं C, दशाभिरैवेना the other MSS.

९ Viv.: समानं कर्माग्निनाद्दशादित्या यथोक्ते (e.g. XI. 3 : 67. 17) तथा-

चनेव विधिः ।

- I. 213. 20. तादित्येव ससुहेगो^१ भवति^१ कथमु खसु धिष्णिषानां
 वचान्मुनं व्याधारणं भवतीति^१ विशुवे प्रवाचषाय खाहेति
 व्याचार्य रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने पिष्टहि मा मा मा
 I. 214. 8. चिष्टीरिति^१ सप्त वृणीत इति^१ होतैवेणा^१ सप्तमो भवत्य-
 र्गमस्य उत्तरेख्यः सु प्रातःसवनिकं प्रसर्पणं कथ^१ खादित्या-
 सवनीषोपस्थानप्रभृतीत्येव ब्रूयात्सकृत् सप्तविघ्नानामुपस्थानं^१
 I. 217. 6. कथमु खप्तेषां विष^१ स्थितसंवरः खादित्यन्तरेण^१ होतुस
 धिष्णिवं ब्राह्मणा^१ च^१ सिनस्य वे ऽधिष्णिषा^१ अथ धिष्णिष-
 वनाः खा^१ खमेव धिष्णिषसुन्तरेण^१ परिक्रानेयुर^१ घेमावध्वर्षू
 प्रथमयो^१ भवतः^१ क उ खप्तेतयोर्भक्षो भवतीति^१ होतृच- १०
 मस इत्येव ब्रूयात्क^१ उ खप्तेतुल्लिजानेकाहे सोमं न भक्षयन्ती-
 त्युज्जेता पावस्तुसुत्रज्ञस्य इत्येव ब्रूयात्क^१ उ खसु सप्ते
 दीक्षिता भक्षयेयुरिति^१ नेष्टुसमस उज्जेता भक्षयेद्वावाक-
 समसे पावस्तुदुद्गाहप्रथमये^१ सुत्रज्ञस्यो^१ ऽपि वा सर्व एवाग्नी-
 प्रथमये भक्षयेयुर्विज्ञावत उत्तरस्यां ततो^१ तेषां य एवाग्नीप्रः १५
 स पावस्तुस सुत्रज्ञस्यः स उज्जेतेति^१ ॥ १६ ॥ द्वादशः ॥
 I. 217. 11. यषो एतद्वौधाचनस्य कथं वेदयन्ते समानपात्र्यामेव
 III. 104. 7.

१ 'हेगो' G (sec. m.).

१ Thus H Ben (pr. m.) C D U (pr. m.), 'नविषो' Ben (sec. m.)

Re G U (sec. m.).

१ 'द्वादश' H only.

१ See XVII. 21 : 301. 2.

- सवनीषानुदासयेत्पुरोडाशस्त्रैवेवो ऽबहारो . दृष्टो भवति^१ ।
 मध्यतः पुरोडाशमुपक्षीर्णमिचारितमुदासयेत्पुरोडाशाना
 दक्षिणतः करम् पश्चात्परिवापमामिषानुत्तरतः^१ कचसु
 खन्वेवाऽ संचरौ^१ स्यादिति^१ प्रज्ञातो हविष्यो^१ ऽथापरं^१ ।
 १ पूर्वथा द्वारोपनिर्हत्यापरथा द्वारा सदः प्रपाशायेण कर्तुं
 जघनेन धिष्णिथानुत्तरेणावाकस्य धिष्णिथं पर्याहृत्या-
 न्यस्यै प्रदायेतेनैव यचेतमेत्योत्तरेण सदः परीत्य पूर्वथा
 द्वारोपनिर्हृत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं पर्याहृत्यान्वेषावादेध्वर्यु-
 खेद्विधानं^१ प्रपन्नः स्यदपनिष्काम^१ मा त्वाभिपरिचारिष-
 १० मित्येव ब्रूयाद्यो एतद्वौधावनस्य कस्य वेदयन्ते द्विदेवत्वे-
 षुत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रश्नाचे प्रतिनिर्घासं^१ प्रपन्नतीति वदा-
 ध्वर्युः पुरोडाशान्प्रत्यङ् हरेत्तद्विधानं प्रपन्नमानं प्रतिप्रश्ना-
 तारं परिगृहीयाद्ब्रूवावादाद्योपनिष्कामत्युपनिष्कामस्यैवाध्व-
 र्युर्गवावादन्ते^१ ऽपरेण परिक्रान्ताद्योत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रश्नाचे

१ °नौति. Ben.

१ Thus Ben C U and G (pr. m.) the Viv. (one copy); संचरि
 D H the Viv. (another copy), संचरौ Be G (sec. m.), संचर U (sec.
 m.). The Viv.: संचरसं संचरो जलनं तस्माच्च संचरौ (°रि) मानः cp.
 XXVI. 24.

१ Thus H G (pr. m.) Kes., the other MSS. ins. चच before
 चध्वर्यु°

१ प्रतिनिर्घा Ben Be and one copy of the Viv

प्रतिनिर्वाणं^१ प्रथम्यतीति^२ जुत्वा यवनीयं^३ प्रदक्षिणमाहृत्य^४
 प्रतिप्रक्ष्णाताध्वर्युं^५ परिगृहीयाद्वाध्वर्युः^६ प्रतिप्रक्ष्णातारं^७ प्रत्यङ्
 द्रवन्पात्रेण^८ भिक्षुमत ऊर्ध्वमयेमे दिदेवत्या अन्ननुवषङ्कारा
 भवन्ति^९ क^{१०} उ खल्लेषामनुवषङ्कारो भवतीति^{११} विज्ञायते
 दिदेवत्यानृतुयाजान्यस्य पात्रीवतो यद्वा^{१२} । आदित्ययश्च^{१३}

III. 106. २. सावित्रौ^१ ताग्न्य^२ मानुवषङ्क्या^३ इति^४ ययो एतदौपम-
 न्यवस्य कथं वेदयन्ने दिदेवत्येषु दीर्घभक्षेणैवैनाम्भक्षयेद्भक्षेहि^५
 सावित्रेति प्रतिपद्य कृत्वे दक्षाय रायस्योषाय सुवीरताया
 इत्यातः^६ प्रत्यभिमृशते मा मा राजन्विबीभिषो मा मे
 हार्दिं त्विषा वध्वीः । वृषणे शुभायायुषे वर्चस इत्यथानु-^७
 सवनभक्षेणैव^८ सवनमुखीयाम्भक्षयेदिति^९ ॥ २० ॥ ययोदशः^{१०}

क उ खल्लु वसतीवरस्य सोचभक्तिर्भवति शस्त्रभक्तिरिति^१
 विंशरूपासु ह्यस्य सोचभक्तिर्भवति प्रातरनुवाके^२ च शस्त्र-
 भक्तिः^३ क उ खल्लुपाश्चन्तर्यामयोर्दिदेवत्यानां^४ सोचशस्त्र-

१ प्रतिनिर्वाणं Ben Be and one copy of the Viv.

२ 'बौधायनप्रदक्षिणं' G U D C.

३ क उ U Be Ben C, Viv., क G H.

४ 'सावित्रौ' Be Ben (sec. m.), 'सावित्रां' Ben (pr. m.)

५ Thus G (pr. m.) U D C and cp. Āśv. śrs. v. 5. 21 (Vait. sū. 20).

६ ४) ; साक्षानामनुवषं Ben (pr. m.), साक्षानामनुवषं G (sec. m.), साक्षानामनुवषं
 H, साक्षानामनुवषं Be.

७ 'भक्षयेद्भक्षे' Be G.

८ 'भक्षयेद्भक्षे' Be G U (sec. m.).

९ 'वाको' Be G C U (sec. m.).

भक्तिर्भवतीति^१ यदुपा५३३ ग्र५३३ तदुपा५३३-नार्थमयोः
 प्रसंग उच्ये^२ दिदेवत्यानामथायं प्रतिप्रक्षातर्तुप्रवेधधर्षोक्त-
 रतःसेवी भवतीतस्यासुतस्य यन्नं प्रतिप्रक्षाताध्वर्षु परिगृही-
 तादथाध्वर्षुः प्रतिप्रक्षातारं प्रत्यक् द्रव्याच्चेण^३ सिद्धमत
 ५ ऊर्ध्वं^४ किदेवत्या उ खलुतुयाजा भवन्तीत्यृतुदेवता
 इत्येतदेकमथापरमिन्द्र५ होता यजति^५ महतः पोता यजति^६
 ग्रावो नेष्टा यजत्यग्निमाग्नीध्रो यजतीन्द्रं ब्राह्मणाच्छ्रु-
 यजति^७ मिचावरुणो मैचावरुणो^८ देवं द्रविणोदां चत्वारो^९
 ऽग्निनाध्वर्षुं अध्वर्षुं^{१०} अग्निं^{११} गृहपतिं गृहपतिः^{१२} क उ
 १० खल्वैन्द्राग्नस्य सोमभक्तिर्भवतीति^{१३} बहिष्यवमान इत्येव ब्रूयाथे
 के चन यथा असोषाः पवमान एव^{१४} तेषां^{१५} सोचाणि
 भवन्ति^{१६} क उ खलु माध्यन्दिनीयाः सवनौषा निहयन्त इति^{१७}
 चुल्लकवैशदेवस्य सोम इत्येव ब्रूयान्तं^{१८} तृतीयसवनौषा^{१९}
 माहेन्द्रस्य सोम इत्येव ब्रूयात्^{२०} ॥ २१ ॥

१५ नाराग५समुपदस्ता ऊतादेवेन५ होतृसमसाङ्गुलीया-

१ Thus U (sec. m.), Viv.; उच्ये G U (pr. m.), उच्ये Be Ben H
 C. Acc. to the Viv. it is synonymous to गृह्ये ।

२ Thus G U D C; अध्वर्षोभि Ben H Be.

३ Thus G Be, द्रविणे Ben D H U C.

४ भवतीति Ben H.

५ उच्ये ins. G U D C.

६ Thus G U (sec. m.), ऊतादेवेन H D C U (pr. m.), ऊतादेवेन
 Ben (sec. m.) Be, ऊतादेवेन Ben (pr. m.)

द्विनाराग्रसं प्रातःसवनं च माध्यंदिनसवनं चैकनाराग्रसं
 द्वितीयसवनं^१ चत्वार्युक्तीयमानसूत्रानि^२ भवन्तीति^३ । सवन-
 मुखेषु^४ चावाकचमसे^५ च^६ । तद्यो दीर्घमघाः^७ क च
 खलु प्रवर्गः सुत्यमहरनुसमेतीति^८ । दधिचर्म इत्येव ब्रूया-
 १. २३४. १. किमुपसदा^९ । सौम्यस्य परीज्येति^{१०} । तिरस्चर्मण्यस्यो पाण्यो-
 दादयतीति^{११} । शुष्काभिषव इत्येतदाचचते^{१२} । कथमु खलु
 रयंतरपृष्ठे माहेन्द्रं यत् गृहीयान्माहा^{१३} इन्द्रो य ओजसेत्येतथा
 गायत्र्या माहेन्द्रं गृहीयादय दृष्टपृष्ठे महां इन्द्रो नृवदा
 चर्षणिप्रा इत्येतथा चिंछुभा माहेन्द्रमथोभयपृष्ठे^{१४} यथा पृष्ठं तथा
 गृहीयात्परोक्षमितरां कुर्यादिति^{१५} ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥ १.

कथमु खलु सवनौचस्य पञ्चोस्र्याया उपक्रमो भवती-
 तौचसूत्रं स^{१६}स्तीर्थं पृषदाज्यं विहृत्य^{१७} जुह्वा^{१८} समानीया-
 न्मारेण चात्वालोत्कराबुद्धुपनिष्कस्य संवदेताभिचारयेदासा-
 दयेत्यशुं पञ्चहोत्रा चतसृषूपसृणीते^{१९} । मनोताप्रमृतिनेडान्नेन
 चरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वमथोकथ्यविग्रहेषु य एव प्रातःसवनिको^{२०} ॥ १५

१ •गृहीयमानानिह• Ben H, •गृहीयमानिह• Be, •गृहीयह• C.

२ इति om. G.

३ Thus, hesitatingly, emended. सवनमुखेषुचावाकच (•कच•) मरीच
 सवनेच C U D; सवनमुखेषुचावाकचमसे च सवनमुखेषु G (sec. m.); सवन
 मुखेषुचावाकचमसे च सवने च Be Ben; सवनमुखेषुचावाकचमसेचसवने च H

४ After माहेन्द्रं G U D ins. चचत् ।

५ Thus H, विहृत्य the other MSS. (G is indistinct).

६ •सावनीको or •सवनीको some of the MSS.

- यक्ष्णमन्त्रः स एव माध्यन्दिनोक्तः स तृतीयसवनिको^१ ।
 देवतामेव व्यञ्जयेच्च^२ मवायचमसायैव चौःस्त्रीनुरोडाग्रशक-
 खानुपाखेच्च^३ होतृचमस इति^४ चयाणासेवैव उक्तो भवत्य-
 यायमायणस्तयस्त्रिःशतो देवतानां गृह्यते^५ । क स खन्वेताः
 प्रदाने विज्ञायन्त इति^६ पालीवते^७ विज्ञायते पलीवत-
 स्त्रिःशतं चौःस्त्र देवानिति^८ कथमु खलु पालीवतं भवत्ये-
 दादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य
 जगतीच्छन्दसो ऽग्निना वैश्वानरेण पलीवता त्वङ्गा पीतस्य
 मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवत्यामीति^९ ॥ २३ ॥
- १० कथमु खल्वन्तदकथ्यो भवतीति^{१०} प्रसिद्धं तृतीयसवन
 आराधणं गृहीलोक्यं गृहीयादधेनं भुवमुपस्थाप्य चिबूधं^{११}
 पात्रेषु विगृहीयादुपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुव-
 मुक्येभ्य उक्तायुवं यज्ञस्यायुव इन्द्रावहणाभ्यां^{१२} जुष्टं गृह्णा-
 मीति^{१३} पुनर्हविरसीत्युक्त्यस्त्रालौ प्रत्यभिमृशति^{१४} परिमृष्य
 १५ सादयत्येव ते योनिरिन्द्रावहणाभ्यां लेति^{१५} तदानीमेवापरं^{१६}
 गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्येभ्य उक्ता-

१ •सावनीको or •सवनिको some of the MSS.

२ Thus D G U (pr. m.) C Ben (pr. m.), •पाखेतव H, •पाखेरव Ben (sec. m.), •पाखेरव Be.

३ Nearly all the MSS. insert here and infra मा before जुष्टं ।

४ MSS., exc. Be once and Ben once (sec. m.), read •पारैव instead of •पारं ।

युवं यज्ञसायुव इन्द्रावृत्त्यतिभ्यां^१ जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्ह-
 विरसीत्युक्त्यसाक्षीं प्रत्यभिन्द्यति^१ परिन्द्य सादयत्येव
 ते योनिरिन्द्रावृत्त्यतिभ्यां त्वेति^१ तदानीमेवापरं गृह्णत्यु-
 पयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्ता देवायुवसुक्येभ्य उक्त्यायुवं
 यज्ञसायुव इन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं गृह्णामीति^१ नात्र पुनर्हविर-
 सीत्युक्त्यसाक्षीं प्रत्यभिन्द्यति^१ दग्नाभिरेवैनां गृह्णा न्युजति^१
 परिन्द्य सादयत्येव ते योनिरिन्द्राविष्णुभ्यां त्वेत्येनाग्नये
 ऽवनीय होत्रचमये ऽवनयेत्सोमे सोपासावपेक्ष्यसे प्रक्षाषि^१
 तस्य प्रत्तस्य^१ भव इन्द्रावृत्त्याभ्यामिन्द्रावृत्त्यतिभ्यामिन्द्रा-
 विष्णुभ्यामग्निना वैश्वानरेण महद्भिः पीतस्य मधुमत उपह- १०
 तस्योपहृतो भक्षयामीत्येतेनैव वा भक्षयेदपि वा नित्यपूर्व-
 णादित्यवद्वयस्य सोम देव ते मतिविदस्युतीयस्य सवनस्य
 जगतीत्यन्वय इन्द्रावृत्त्याभ्यामिन्द्रावृत्त्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभा-
 मग्निना वैश्वानरेण महद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
 III. 113. 2. भक्षयामीति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कस्य वेदयन्ते पुरसा-^१
 भिन्दाज्जती जुष्टयाभिन्दाज्जती जुष्टा चारियोजनं यज्ञं
 I. 326. 12. गृहीयादित्ययं कैके चालाकदेशे ऽवस्यं निधाय दग्ना
 पयसा मधुमिक्षेण नैक्षयनैर्हजीवमभिजुहति यत्ते याग्या

१ Here begins M (see Introd. to Vol. II, p. IV).

१ Thus U M, प्रत्तस्य D, प्रत्तस्य Be, thus or प्रत्तस्य Ben., प्रतिर H G.
 om. the word altogether, प्रत्त C.

- चिच्छिदुः सोम राजन्वित्यवधयजूषि जुहोतीति^१ । कत-
 मानि खन्विमान्यवधयजूषि भवन्तीति^१ यदेवैनदाव-
 नीचे प्राकसैश्वरन्ति देवकृतस्येनसो ऽवयजनमसि मनुष्यकृत-
 स्येनसो ऽवयजनमसि पितृकृतस्येनसो ऽवयजनमसीत्यवधया-
5. १ उताविति^१ कतमा उ खन्विमवधयाऽऽतिर्भवतीत्यप उहृञ्च^१
 जुहोति यज्ञक त्वा यज्ञपते इविभिः । सूक्तवाके नमो-
 वाके विधेम स्थाहेति^१ तिष्ठन्त एवावधयेन प्रचरेयुः^१
7. पराकाटनः प्रपदेनोदकानां प्रत्यस्येत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
 ॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥
10. अथायमुदयनीयसांस्त्र कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१
 बर्हिर्बज्रुवा कुर्वात्याणी संभृतीति^१ परिसृणीयात्पात्राणि
 निर्विण्य वृषादर्थेद्वृक्षाणं दक्षिणत उपवेश्याचैवोत्तरत उद-
 पात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यं स्पर्शं निदध्यात्स्पर्शोपरि
 पात्रे^१ पात्रां त्रीहोनावपेष्पूर्पादानप्रभृति^१ कर्मान्तसाधन
- 1५ आ प्रस्कन्दनाम्प्रस्कन्दनानां कर्म कृत्वा तिरः पवित्रमप
 आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तपकुक्षानावपेर्दद्यात्^१ निर्व-
 पेर्दद्याज्यमधिश्रवेदुभयं पर्षन्ति कृत्वा जघनेन गार्हपत्यमौप-
 सदायां वेद्यां सन्मयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ तस्य इत्यन्ता-
 वादनं^१ दक्षिणं परिधिवन्निमपरं विमुच्य दक्षिणं वा परि-

१ See TS. VI. 6. 3. 1.

१ Thus G U M D C, उदात्त Ben ह्रस्व H.

१ From 'आपवेदूर्वा' unto मंदुकात् om. G Be and Ben (sec. m.).

धिमणेण प्राप्तं प्रायणीयमासादद्येप्रत्यक्षमुदयनीयमग्निमुखा
अथ देवता इत्यन्ते^१ ग्रन्थन्ते^१ उदयनीयः संतिष्ठत^१ ॥ २५ ॥

I. 263. 2. अथ यदि पशुपकृतः स्थात्पाणी संमृग्रीत^१ परि-
कृणीयात्पाचाणि निर्णिज्य सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्रक्त्य
पाचाणि प्रोक्षेदाव्यं निहयाधिमित्य पर्यग्निं कृत्वा उपमाद-
दीत^१ संप्रेषप्रभृति पाशुबन्धिकं कर्म तायते^१ सिद्धमत ऊर्ध्वं^१

III. 114. 17. यथो एतच्छालीकेः कर्षं वेदयन्ते मैत्रावरुणामिन्द्रा यजेतेति
तद्यै सह सवनीयेर्वस्थापाकरणं^१ सह सायंदोहमुदयनीयेन
वरित्वा पाणी संमृग्रीत^१ परिकृणीयात्पाचाणि निर्णिज्य
सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्रक्त्य पाचाणि प्रोक्षेद्य प्रातर्दोहं^१
धेनूदीहवेदयेना^१ गार्हपत्ये अपथित्वानभिचारितामुदासवेद-
द्याव्यं^१ निर्वपेदयाव्यमधिमवेदुभयं पर्यग्निं कृत्वा सवनीये
वेदकान्यरिधौगपरिधायायेना^१ पुनरधिमित्याभिचारिता-
मुदासान्तर्वेद्यासादयेदयाग्नये सोमायेत्याव्यभागान्मां चरेदाव्य-
भागान् कर्म कृत्वा दक्षिणे वेदयन्ते कोशश्च वपते नखानि^१

१ Thus write (G M U (sec. m.), प्रबुधन्तः Be U (pr. m.) C, प्रवन्तः H, प्रबुन् D.

२ Thus M Be Ben, वस्तानामपाकः G U D C, वस्थापाकः H.

३ •नं Ben (pr. m.) Be.

४ Thus H U D C G (pr. m.) Ben (pr. m.); •जानभिचारितवुः M, •जाभिचारितवुः G (sec. m.) Be Ben (sec. m.).

५ वेदकः M only.

१७. निष्कनते^१ ऽथाव्यभागप्रतिपत्कोशान्ता^१ संतिष्ठते^१ ऽचेयमुदव-
 सानीयोपाशु भवति पुनराधेयधर्म^१ हि^१ सक्तमहावेष्टे
 क्षम्यजुषो हरणमसंगद्वा पत्नी यत्तपुष्कमन्वासे^१ ॥ २६ ॥
 घोढशः ॥

१. अथेममग्निचयं श्रुपसत्कं षडुपसत्कं दादशोपसत्कमिति^१
 चिन्तते^१ स यदि साहस्रं श्रुपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्के
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषासुपधाय संचि-
 ताहुती^१ जुहोति^१ द्वितीयां चितिः सपुरीषासुपधाय
 संचिताहुती जुहोति^१ श्रो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
 १० चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
 सुपधाय संचिताहुती जुहोत्यौपवसधिकैव तृतीयां यदि
 साहस्रं षडुपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्के प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
 प्रथमां चितिः सपुरीषासुपधाय संचिताहुती जुहोति^१ श्रो^१
 भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषासुपधाय
 १५ संचिताहुती जुहोति^१ स एवमेव पञ्चाहमौपवसधिकैव षड्यं
 यदि साहस्रं दादशोपसत्कं चेद्यमाणो भवति यथासूत्रं तर्थाय

१ •त वाच्य• Ben H.

२ Thus G Ben C D ; •धर्मादि U. •धर्म्यं M, •धर्मादि H, •संज्ञाभाष
 Be.

३ •सं वेति Ben H.

४ Here and infra some of the MSS. read •हुतीर्जुषो• ।

५ The passage from श्रो unto जुहोति om. M Be, in G it is effaced.

६ यथासूत्रम् H G (sec. m.).

यदि दिवाहसं^१ ऋषसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्यो-
पसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषासुपधाय संचिताहुती
हुताहार्याः सपुरीषासुपदधाति^२ द्वितीयां चितिः सपुरी-
षासुपधाय संचिताहुती हुताहार्याः सपुरीषासुपदधाति^३
सो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिं चतुर्थीं चितिं^४
पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषासुपधाय संचिताहुती
हुताहार्याः सपुरीषासुपदधात्यौपवसधिकैव द्वितीयां यदि
दिवाहसं ऋषसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्योपसङ्गां
प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषासुपधाय संचिताहुती हुता-
हार्याः सपुरीषासुपदधाति^५ सो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^६
द्वितीयां चितिः सपुरीषासुपधाय संचिताहुती हुताहार्याः
सपुरीषासुपदधाति^७ स एवमेव पञ्चाहमौपवसधिकैव षष्ठ्यां
यदि दिवाहसं द्वादशोपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाह्ने
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिसुपधायाध्यक्षपुरीष^८
एताः रात्रिं वसति^९ सो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य^{१०}
पुरीषसुपधाय संचिताहुती हुताहार्याः सपुरीषासुपदधाति^{११}

१ दिवा० and दिवा० the MSS. promiscue ; thus also निवा०, निवा० ।

२ Thus Be G M, -सुपधाय the other MSS.

३ चार्यः M here and infra each time.

४ From सो unto •दधाति effaced in G.

५ Most of the MSS. ins. सपुरीषाद् after चितिः, but cp. the fol-
lowing chapter.

६ हुता हरे वाचारे सपुरीषे उप० M.

स एवमेव यथासूत्रं तथा वर्तमानः पुरीषपुरीषमुपधाय
संक्षिताऽतौ ङलाहार्याः सपुरीषामुपधात्यौपवसथिकैव'
दादशौ' ॥ २७ ॥

अथ यदि त्रिषाहस्रं श्रुपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्गे
१ प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संक्षिता-
ऽतौ ङला दे आहार्यं सपुरीषे उपदधाति' द्वितीयां
चितिः सपुरीषामुपधाय संक्षिताऽतौ ङला दे आहार्यं
सपुरीषे उपदधाति' श्रो भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
२० मुपधाय संक्षिताऽतौ ङला दे दे आहार्यं सपुरीषे उपदधात्यौ-
पवसथिकैव तृतीयां यदि त्रिषाहस्रं षडुपसत्कं चेद्यमाणो
भवति पूर्वाङ्गे प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषा-
मुपधाय संक्षिताऽतौ ङला दे आहार्यं सपुरीषे उपदधाति'
श्रो भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषा-
११ मुपधाय संक्षिताऽतौ ङला दे आहार्यं सपुरीषे उपदधाति'
स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यं यदि त्रिषाहस्रं
दादशोपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्गे प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य
प्रथमां चितिमुपधायाऽष्टपुरीष एताः रात्रिं वसति' श्रो
भूते प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर्य पुरीषमुपधाय संक्षिताऽतौ ङला
२२ दे आहार्यं सपुरीषे उपदधाति' स एवमेव यथासूत्रं तथा

१ ङला दे दे आहार्यं सपुरीषे उप० M

१...१ Effaced in G.

वर्तमानः पुरीषं पुरीषमुपधाय संचिताहुती ऊत्ता देहे आहार्यं
 सपुरीषे उपदधात्यौपवस्यिकैव द्वादशी ' कचसु' खल्वन-
 वपसत्कं बहिरुपसत्कमनर्बहिरुपसत्कमिति विजानीयाद्देवस्य
 संवत्सरस्य द्वादशावशिष्य राजानं क्रीणीयात्सोऽन्तवपसत्कः
 संवत्सरे पथं वेते राजानं क्रीणीयात्स बहिरुपसत्को देवस्य ॥
 संवत्सरस्य षडवशिष्य राजानं क्रीणीयात्सोपसदः स्युन्नरस्य
 षड्राचः सोऽन्तर्बहिरुपसत्कः ॥ २८ ॥ सप्तदशः ॥

II. 1. 8. मृदमेताऽ समं विस्त्रेण करोतीति^१ समं^२ भूम्यां

II. 1. 16. निदधातीत्येवेदसुक्तं^३ भवत्येतावन्मृदं भावुन्नरत उपस्थापयति^४
 पुरस्तादा प्रत्यक्षौ ' स यदि पुरस्तात्प्रत्यक्षौ दक्षिणो ऽथ
 उत्तरो गर्दभो ' ऽथ यद्युत्तरतः पूर्वो ऽसौ^५ ऽपरो^६ गर्दभो
 ऽग्निभ्यः पशूनास्तभत इति ' पक्षानां पशूनां ब्राह्मणं भवति
 स यद्यु^७ हैतान्यशूनुपाकरोत्या बर्हिष उपसमनात्पाशुबन्धिकं
 कमं वर्तयित्वा शिराऽसि प्रच्छिद्यापो देवानभ्यवहरेयुरपो

^१ Thus U G (pr. m.) C Ben (pr. m.) H M D, उच्छ G (sec. m.)
 Ben (sec. m.)

^२ इति given by G U and a citation in the Mahāgnisarvasva.

^३ समं D H U (pr. m.) C, समं M U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be.

^४ Thus (singul.) U (sec. m.) the Viv. and the Mahāgnis.,
 plural the other MSS.

^५ Thus (जोषरो) M D C U (pr. m.) the Viv. and Ms., उच्छन्नरतो
 Be Ben G U (sec. m.); H corrupt.

^६ यद्य M. (i.e. yady aha).

देहान्भवश्चरन्तीति विज्ञायते^१ मासमेतं^२ ब्रह्मचर्यं चरति
 सो ऽधःसंवेष्टमाश्रयाश्चरन्त्यायो भवति पूर्वदेहीचेत्येतामाचरते^३
 चयोदशमेवैतं मासमभि दौचमाणो मन्यते^४ ऽथ कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति सुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 तीति^५ कृष्णाजिनप्रभृति कर्मान्त एव भवत्यावेदनात्प्रथमाया-
 मुपसदि वेदिं विमिमीते^६ साम्ययजुश्चरतीति^७ कर्मवश-
 कारितमेवैतद्भवत्यथ^८ संभारेषूषाभिवपन्यददसन्नमसि कृष्णं
 तन्मनसा ध्यायेत्तदपीहेति^९ ॥ २८ ॥

उत्तरसुत्तरं प्रति बलीवर्दसुत्तरासुत्तराः सीतां कृष्ण-
 १० वैषधं वपस्त्रयमाहवावकाशं नावकामेदित्यथ^{१०} हेने^{११} पुरुषे
 च स्त्रयमाहवायां च साम गायन्ति^{१२} किमु खलु स्त्रयमाह-
 वानिकोत्तं भवतीति^{१३} शिरष्येष्टका मण्डलेष्टका रेतःमिगित्येव
 ब्रूयाद्यथमिष्टकागणमुपदध्यान्तं न व्यवेद्यादक्षिणेन दक्षिण-
 सुत्तरेणोत्तरं^{१४} स यदि दक्षिणतः पुरसादेष्टका उपदध्या-
 १५ दपसलैरचार्यतेतथा यद्युत्तरतः पुरसादा प्रदक्षिणमाहृत्य
 स्त्रयमाहवामेवाभिमुख इष्टका उपदध्यात्कृतिका उपदधा-

१ Thus D C M (sec. m.) Ben Ms; मासमेतं Be H G U M (pr. m.).

२ पूर्वो दे० Ben H.

३ मिमीये Ben H.

४ यव om. M G D C; नद् instead of वनद् Ben (sec. m.) Be.

५ नावका M D C; H U (pr. m.) Ms; नातिना G U (sec. m.)

Be Ben.

६ All the MSS. ins. ब्रूये, only Ms. om.

तीति ' कतमा उ खन्विमाः कृत्तिका भवन्तीति ' विद्युत
इत्येव ब्रूयादखवणार्थं^१ बौधायनस्याग्नावग्नौ पुनश्चिन्तिः ' सह
सा न पुरीषचितिः षष्ठ्या चित्या वृद्धिजेति ' वृद्धिजेवेति

II. 45. 17. शास्त्रीकिः ' षष्ठं प्रच्छादमाहरमाणः कस्मिन् खन्वेनत्का
आहरेदिति ' नचचेष्टका उपधाचेत्येव ब्रूयात्^२ चिभिः कर्म-
भिरभिप्रेति पुरीषस्थोपधानेन साहस्रवता प्रोक्षणेन धेनुकरणे-
नेति ' सो ऽष्टाभिः कर्मभिरभिप्रेत्युत्तमे संचिताहुती शत-
वद्भ्यं नमस्काराः परिवेषनं विकर्षणं सर्पाहुतीः सामभिर-
पस्थानमनुशंसनमिति^३ ॥ ३० ॥ अष्टादशः ॥

III. 133. 1. अथ किं^४ नानाबीजानां निर्वपणे तन्त्रमिति^५ सुगादानं^६
तन्त्रं शूर्पादानं तन्त्रं धूःप्रभृतयः शकटमन्त्राः सर्वे तन्त्रं
भवत्या^७ सावित्राद्वैजबीजमभ्यवर्तते सावित्रं^८ तन्त्रं
दशहोताभिप्रव्रजनं परिदानमिति तन्त्रं भवति^९ तन्त्रं
कृष्णाजिनावध्वनं तन्त्रमुलूखलाध्वनं तन्त्रं पुरोडाशीयाना-
मावपनं तन्त्रं सुसहस्रावधानं तन्त्रं शूर्पस्थोपोहनं तन्त्रं^{१०}

१ •दाखवणा• some of the MSS. and the citation in Viv. ; but cp. the vivaraṇa itself : खवति वै सा तां खवन्तीमिति (TS. v. 4. 10. 3)
दोषनिवृत्त्यर्थं पुनश्चितिरिति ।

२ किं and इति only given by U (sec. m.) G (sec. m.), Ms. ; the other MSS. om. these words.

३ Before धूः M Be Bon D C G (pr. m.) ins. प्रत्योषचं प्रत्योषचं or प्रत्योषधचं (i.e. प्रत्योषचं ?).

४ Thus H Bo G D C Ms ; भवत्या Bon U M.

इविष्कृदावपनप्रवृत्तिमन्त्रो बीजबीजमभावर्तते प्रस्कन्दनान्तो^१
 यद्यो एतच्छास्त्रीकेः कथं वेदयन्ते सः स्निष्टकृतात्याक्रान्ते-
 दित्येकादशप्रयाज एवैतदुपपद्यते न पञ्चप्रयाजे^१ यद्यो एतदौ-
 पमन्यवस्य कथं वेदयन्ते पुरस्तात्स्निष्टकृतो यावदाद्यातेना-
 १ भिषिञ्चेन्नाच कृष्णाजिनं न इक्षौ न पार्थानि भवन्ति
 कुशानेव सः स्तौर्थं तेव्येनमभिषिञ्चेदिति^१ कथसु खलु
 सन्निषाणमभिषेक आवर्तत इत्यभिषेक आवेदनं प्रथमे ऽग्नि-
 षेकः प्रथमे ऽग्न्यस्यावप्रापणमादितस्यान्ततस्य वक्षिष्यमान
 मास्तावे सुवीरस्यहरहर्थायज्ञायज्ञियस्य^१ स्तोत्रे द्वाभ्यामभिमृशे-
 १० दिति^१ ॥ ३१ ॥

कथसु खल्वेकादशिनानां^१ पशूनां चर्वाद्या उपक्रमो भवती-
 ती^१ उस्तनः सः स्तौर्थं पृषदाव्यं विहृत्य जुहाः समानीयान्तरेण
 चात्मास्तोत्करावुदङ्गुपनिष्क्रम्य संवदेताभिचारयेदावादयेत्पशुं^१
 पञ्चहोत्रा चतसृषूपसृणौते^१ मुख्यस्य पशोर्देवतमवदाय^१

१ Corrected acc. to the Dvaidha; तेव्येनमः MSS. (तेनैवैनः M.
 तयेनैवः H).

१ Thus, with the Saṃhitā, G Be Ben, •यज्ञीयः H U D M C.

१ Thus (खल्वेकाः) MSS. (एकादशिनानां M.).

१ •दावादेवे• not found in Be and effaced in Ben, but cp. XXV.
 23, init.—पशुं seems, here and further on, to have been changed
 into पशून् in G.

१ •देवतमः M U Be, the Viv., •देवतमः H G D C Ben.—After
 •दाय M. ins. चय ।

वृक्षमेदो यूषस्वधाय तेन जुह्वं प्रोर्णुयाद्यूष्णोपसिन्ध्याभि-
 चारयेदथोपमृतिं स्निष्टकृते^१ सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तसक्तस्नि-
 ष्टकृते समवदाय वृक्षमेदो यूषस्वधाय तेनोपमृतं प्रोर्णुया-
 द्यूष्णोपसिन्ध्या^२ नाभिचारयेदथ^३ इदं जिह्वां वक्षसनिम-
 मतश्चौ^४ वणिष्ठमिति^५ पाठ्या^६ समवधाय यूष्णोपसिन्ध्या^७
 नाभिचारयेदथ कश्ले वा चमसे वा वसाहोमं गृहीत्वा
 यूष्णोपसिन्ध्यायाभिचारयेत्संमृतेत्यशुं^८ पार्श्वेन वसाहोमं
 123. 13 प्रथौयाम्प्रास्ता^९ कुम्भतो^{१०} अघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्याश्रावये-
 द्याज्याया अर्धर्चे^{११} प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहुयात्परिशि-
 ष्याच्च दिग्भ्यो^{१२} ऽथेतरदसाहोमहवन्त्या^{१३} समवनयेद्वधूते हवि- १०
 र्जुहोति^{१४} सो ऽनिष्टैव स्निष्टकृतमुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वां चैव
 वसाहोमहवन्त्यां सोपसृणीते^{१५} द्वितीयस्य पशोर्देवतमवदाय
 वृक्षमेदो यूषस्वधाय तेन जुह्वं प्रोर्णुयाद्यूष्णोपसिन्ध्याभि-
 चारयेदथोपमृतिं स्निष्टकृते सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तसक्तसम-
 वदाय वृक्षमेदो यूषस्वधाय तेनोपमृतं प्रोर्णुयात्संमवत्त- ११

१ Not given by G U D M.

२ •सिन्ध्याभिषां G, •सिन्ध्याभिषां H.

३ Thus D Ben C U (pr. m.), सक्तसक्त G M U (sec. m.), सक्त H.

४ Thus we ought to read also IV. 9: 123. 7.

५ Here and further on the MSS. write संक्षः सक्तः मोक्षः संक्षः सक्तः ।

६ •वैतथो M.

७ After •मृतं G H M ins. यूष्णोपसिन्ध्या नाभिचारयेत्, U ins. वष्णो-
 पसिन्ध्या नाभिचारयेत् इदं जिह्वां वक्षसनिम मतश्च वणिष्ठमिति पाठ्या^८; C is
 incomplete.

- नेतृषूष्णोपसिञ्च^१ नाभिघारयेत्तथैव^२ क॒श्ले वा चमसे वा
 वसाहोमं गृहीयाद्यूष्णोपसिञ्चेदथाभिघारयेत्संभृतेत्यशुं^३
 पार्श्वेन वसाहोमं प्रथीयान्म॒क्षः कुम्भतो^४ जघनेनोत्तरवेदिं
 परिक्रम्यान्नावयेद्याव्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता, वसाहोमं जुहु-
 यात्परिग्रि॒ष्याच्च दिग्भ्यो^५ वषट्कृते हविर्जुहोति^६ स एव-
 मेव सर्वेषां पशूनाः^७ स यत्र वास्यस्य स्निष्टकृते ऽवधेत्-
 द्विरभिघारयेत्समवत्तमेवैतद्यूष्णोपसिञ्चाभिघारयेत्तथैव क॒श्ले
 वा चमसे वा वसाहोमं गृहीयाद्यूष्णोपसिञ्चाभिघारयेत्संभृ-
 तेत्यशुं^८ पार्श्वेन वसाहोमं प्रथीयान्म॒क्षः कुम्भतो^९ जघनेनो-
 १० त्तरवेदिं परिक्रम्यान्नावयेद्याव्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसा-
 होमं जुहुयात्परिग्रि॒ष्याच्च दिग्भ्यो^{१०} ऽप्येतरदसाहोमचवन्याः
 समवनयेद्वषट्कृते हविर्जुहोत्यथ पुरस्तादमस्यतेः समान्यो
 दिग्गः प्रतियजेदथ वनस्पतिना चरेदथ स्निष्टकृता^{११} सिद्धमत
 १२ ऊर्ध्वं^{१२} यथो एतदौपमन्यवस्य कस्य वेदयन्ते मैत्रावरुणामि-
 १३ क्षया निरुद्धया यजेतेति सिद्धमचौपवस्यिकं कर्म जानौ-
 १४ याद्ययामावाच्यायाः संनयतो ऽन्यत्र पिण्डपितृयज्ञात्संवत्सरं

१ समवत्तमेवैतं. M, समवत्तमेतद् D: Ben om. समव० unto 'घारये०

(1. 2).

२ दृष्ट om. M. probably rightly.

३ Between दिग्भ्यो and वष० M H Ben U ins. तथैव क्ले वा चमसे
 वावत्तवेद्, in Ben and U these words are effaced; G (partly secunda,
 partly prima manu) तथैवेतरदसाहोमचवन्या समवनयेद् ।

न कंचन प्रत्यवरोहेन श्रौर्वमाऽसं खादेन वक्षसां माऽसं
 नाग्निं चित्वा रामासुपेयाग्नाग्निचिद्वर्षति धावेद्यदि^१ धावेदु-
 पावर्ततां खाद्यमेवाभ्युपावर्तत^२ इति ब्राह्मणम्^३ ॥ ३२ ॥
 एकोनविंशः ॥

- II. 63. 8. अथास्मिन्वाजपेथे सप्तदशानां रथानां चयस्वथो ऽस्यास १
 I. 63. 11. एकपञ्चाशत्तसुत्तरतः प्रष्टिं नियुज्याच्चतुर्विंशतिं^१ पशूनि-
 II. 64. 4. त्यग्रीषोमीयसानुबन्ध्यस्य चतुर्विंशौ भवतो^२ ऽथ वै भवति
 साविचं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्तादिति^३ दीक्षणीयां
 निर्वस्यन्साविचं जुहोतीति^४ साविचादेव साविचं भवति^५
 II. 64. 7. दीक्षाज्जतीर्होष्यन्साविचं जुहोतीति^६ साविचः^७ ऊत्वा दीक्षा- १०
 II. 64. 8. ऊतीर्जुज्यान्नायणीयां निर्वस्यन्साविचं जुहोतीति^८ सावि-
 ib. 9. चादेव साविचं भवत्यन्तर्हिरण्या^९ होष्यन्साविचं जुहो-
 ib. 10. तीति साविचः^{१०} ऊत्वा न्तर्हिरण्यां^{११} जुज्यात्पदेन चरित्वा
 राजानं क्रीलोच्चातिथ्यं निर्वस्यन्साविचं जुहोतीति^{१२} सवि-
 ib. 11. चादेव साविचं भवति^{१३} प्रथमाभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरिष्य- १४
 न्साविचं जुहोतीति^{१४} साविचः^{१५} ऊत्वा प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योप-
 ib. 13. सङ्गां प्रचरेन्महावेद्यै पूर्व परियाचं परिगृहीत्यन्साविचं
 ib. 14. जुहोतीति^{१६} साविचः^{१७} ऊत्वा स्यमाददीताद्यनीयं प्रणेष्य-

१ यदि धावेदु om. most of the MSS.

२ Thus G (sec. m.), •विंशतिः Be, •विंशत Ben, •विंश D H M G (pr. m.), •विंश U C.

३ •जा G (pr. m.) U (sec. m.) Ben H ; •जा Be U (pr. m.) M.

४ •जा U (sec. m.), •जा the other MSS.

न्याविचं जुहोतीति^१ साविचः५ ऊलेभमाददौत रचवाहने
 सदोहविधानि संनेय्यसाविचं जुहोतीति^१ साविचः५ ऊला
 रचवाहने सदोहविधानि संमिनुयाद्ग्रीवोमौ प्रणेय्यसाविचं
 जुहोतीति^१ साविचः५ ऊलाग्रीवोमौ प्रणवेष्टुपसुष्टुधि-
 ५ य्यसाविचं जुहोतीति^१ साविचः५ ऊला प्रोचणीराददौत^१
 सर्वान् यूपसुसुष्टुग्रीवोमीयं पशुसुपाकरिष्यसाविचं जुहो-
 तीति^१ साविचः५ ऊला बर्हिषी आददौत^१ तस्य प्रविष्टं
 वपया चरित्वा वसतौवरीयं हौय्यसाविचं जुहोतीति^१ साविचः५
 ऊला कुम्भमाददौत^१ पशुपुरोडाग्रं^१ निर्वस्यसाविचं जुहो-
 १० तीति^१ साविचादेव साविचं भवति ॥ ३३ ॥

5. तूपरश्चतुरश्रिर्भवतीत्यनुदिशममौ^१ स्थापयित्वाग्निं च
6. सूर्यस्तां च संमिनुयात्पक्षेन्नागतिपाश्चात्कृतातीति^१ सर्व
2. एवैते सोपचामा यज्ञौतव्या भवन्ति^१ मादत्या प्रचर्येताम्सं-
 ज्ञपथेदिति^१ तन्मसुसुक्तकरणं तन्ममभिगुपैवो ऽध्यावर्तत^१
- १५ संज्ञप्रहोम ऊर्ध्वं^१ बर्हिषी^१ भिन्नात्स्वाहाकृतिमैव आभ्यं देधा
9. विभजेदुभयभागिन्य सोकीया^१ अथेदः५ रचचक्रं प्रादिशमाचं

१ Thus Ben H, *चो: the other MSS.

१ Before सङ्गा० Ben H Be ins. रचान्; the word is missing in M D C and effaced in G.

१ Corrected; *वर्तव U, *वर्तन Be, *वर्तवे the other MSS.

१ Thus G U (sec. m.) H Ben (pr. m.), ऊर्ध्वं बर्हिषी Ben (sec. m.)
 C, ऊर्ध्वं बर्हिषी Be, वीधं बर्हिषी M.

- II. 75. 8. भूमेरुच्छ्रितं^१ भवत्यपरेण परीत्य पक्ष्मो संमृशतीति रचयन्ते
- II. 79. 1. एवैते संमृशन्त्याहजिह्वतो^२ दक्षिणापथेनोपातीत्येति सूत-
- ib. 2. राजन्या एवैत उक्ता भवन्ति^३ माहता अघेणाहवनीयं परी-
- ib. 14. त्येति चत्तसंप्रहोतार एवैत उक्ता भवन्त्यथ यजमानं तार्थं परिधापयतीत्याज्येनैवैतत्तृप्तं^४ वासो भवत्यथाप्युदाहरन्ति द्वपा नाम वृक्षाक्षेपामेवैतद्भवत्यथेभं वाजपेयः सर्वसप्तदशमेके^५ ब्रुवत^६ आदेष्वादेव वृक्षसामैकविंशं^७ वैष्णवीषु त्रिपिविष्टवतीषु सुवीरमिति^८ ॥ ३४ ॥ विश्वः ॥

॥ इति पञ्चविंशः प्रश्नः ॥

१ • वृक्षं M Ben C.

२ After संमृशन्ति and भवन्ति some of the MSS. इति ।

३ Thus M, • वीततृप्तं D C, • वीततृप्तं G U Ben, वीततृप्तं Be, वीततृप्तं H.

४ Thus G Ben Be, पक्ष्मं M, सर्वसप्त H U ; D C om. सर्वे ।—Be. fore एक Be U D M ins. एव ।

५ ब्रुवते M.

६ ब्रुवन्ति instead of सुवीरमिति M C.

अथायः राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्महिः संततते ऽर्धषोड-
शैर्वा^१ तस्मिन्सोमसः स्याः पञ्चैकाश^२ अहीनो हिराचः^३ षट्
काशा^४ अष्टौ घूपाः षड् द्वाग्निष्टोमिका द्विपत्रौ^५ पशुबन्धे^६
सौचामस्थामष्टमक्षावन्न एवावभृथाः^७ क उ खलु इविषो
इविर्निदध्यत इत्यानुमत इत्येव ब्रूयात्कृष्णं वासः कृष्णदूषं दक्षि-
णेति^८ कृष्णदशमित्येवेदमुक्तं भवति^९ काममिच्छा पशुबन्धेनेति^{१०}
संतन्येष्टेद्वापयणेन वा पार्वणेन वा यजेत^{११} कथमु खलु साक-
मेधपरवतीति^{१२} महाराचे पूर्वा संतनिः श्रो भूत उत्तरा प्रदोषे^{१३}
किमु खल्वसमुद्दिप्तं भवतीति^{१४} प्रागनूयाजिकात्संप्रैषादित्येव
ब्रूयाद्दार्हस्यत्वं चरं निर्वपति ब्रह्मणो गृह इति^{१५} योऽन्यो
याजमानासंयुक्तो^{१६} ब्राह्मणो^{१७} भवति^{१८} भगाय चरं वावातायै
गृह इति^{१९} यान्या महिष्या^{२०} एव^{२१} सुभगा भवति^{२२} नैर्द्धतं
चरं परिवृत्तौ गृह इति^{२३} दुर्भगेवैवोक्ता भवति^{२४} पौष्णं चरं

१ Thus M only; पंचवै काश H. पंचावैकाशा (i.e. पञ्च षट् एकाशाः ?)
पंचावैकाश Ben U, पंचावैकाशिनो Be.

२ शाका MSS.—हिराचकैका the Vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv. पशुपशुबन्धे Be. पशुपशुबन्धे G
(pr. m.) Ben U H, °पशुपशुपशुबन्धे M.

४ Uncertain reading; याजमानासं M Be Ben. याजमानसं H U G
(pr. m.), याजमसं G (sec. m.). The Viv. : योन्वाजमसंयुक्तः and यन्वा-
जमसंयुक्तः ।

५ After ब्राह्मणो Ben G H U ins. ब्रह्मा, M नञ्; this word is miss-
ing in Be and has been effaced in G and Ben.

६ Conjectural reading. महिष्येव H Be U Ben. महिष्येव M, महिष्ये
G (omitting एव) .

भागद्वयस्य गृह इति 'महानधिक' एवैष उक्तो भवत्युपायु-
दाहरति यो भागस्त्राभौ^१ दोग्धि स एवैष उक्तो भवति^२
द्वादशाहेन^३ रत्निना^४ हवी^५षि^६ चयोद्ग्रे^७ मैत्रावरुणस्य^८
द्वयो ज्वलिष्ट एतस्मै^९ पूर्वपक्षस्य^{१०} तस्मिन्संतनीभ्यां यजेताय
चेदुक्त्येऽभिवेषणीयेऽग्निं चिन्वीतेतस्मिन्नेव द्विराच आग्नि-
कानि सावित्राणि ऊलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वाचयेन
पशुना यजेत^{११} ॥ १ ॥

II. 97. 7. अर्पा पतिरबौत्यर्पापतीयाः^१ समुद्रियाणामेवैता उक्ता
भवन्ति^२ महतामोज स्वेति निवेष्ट्या^३ आवर्तानामेवैता^४ उक्ता
भवन्ति^५ सूर्यवर्षस्य स्वेत्यभिदृष्ट्या^६ प्रसज्जानामेवैता उक्ता^७
भवन्ति^८ शक्ररी स्वेति^९ गोह^{१०} जराचोरेवैता^{११} उक्ता भवन्ति^{१२}

II. 111. 15. योऽभेवाग्नेयेनाष्टाकपासेन यजेतेति^१ सद्यः संतिष्ठमान उक्त्य
एतत्सूचं भवत्ययं चेदतिप्रवर्धेत तदानीमेवाग्नेयेनाष्टाकपासेन

१ Thus Be Ben (sec. m.); सावानधिक G (sec. m.) and one copy of the Viv; महानाधिक H U G (pr. m.) Ben (pr. m.) and another copy of the Vivarāṇa; महानाशिक M.

२ भौ M Ben, भि Be H G U.

३ माची M.

४ हवी M. हवी all the other MSS.

५ यव om. M.

६ Thus G U M, वेष्ट्या Be Ben, वेष्ट्या H.

७ सावज्जानी or सावज्जानी MSS.

८ Thus all, against चतिष्ठत्या: of the text proper.

९ जोरस्या seems to have fallen out.

१० Conjecturally; जोरजराचो M, जारजराचो G (pr. m.), जारजराचो Ben (sec. m.), जारजराचो Ben (pr. m.), जारजराचो H Be U, जारजराचो G (sec. m.).

यजेत^१ शो भूते सारस्वतेन^२ दशदशाच^३ समसमभिसंजानत
इति^४ होतृचमसे चोद्गातृचमसे च सप्तसप्तायेतरेषु नवनव^५
प्रसर्पणप्रभृतय एवेते^६ भवन्त्युषोमान्ता^७ अथायं प्रतीचीन-
स्त्रोमः केशवपनीयो ऽतिराचः षोडशिको भवति^८ तस्य
ह्यग्निष्टोमिकानि स्त्रोचाष्टावृत्तानि भवन्त्येकविंशो बहिष्य-
वमानः सप्तदशान्याव्यानि माध्यंदिनस्य पवमानः पञ्चदशानि
वृष्टान्यार्भवस्य^९ पवमानस्त्रिदृष्टाद्यग्निधमित्ययं^{१०} प्रतीचीन-
स्त्रोमाथ केशवपनीयायातिराचाय दौचिते^{११} तस्य षड् दौषाः
षडुपसदस्त्रयोदशां प्रसृतस्यतुर्दशासुदवसानमथैतस्मिन्नेव पञ्चा-
वग्रेवे व्युष्टये^{१२} द्विराचाय दौचिते^{१३} स एतां चेकाः राशिं
पूर्वपक्षस्य दौचितो भवति द्वे चापरपक्षस्य^{१४} तासां^{१५} द्वादशो-
पसदो^{१६} ऽथोपवसत्यथोपवसचौये^{१७} ऽह्न्यमावास्यायां^{१८} पूर्वमह-
र्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति^{१९} संतिष्ठते व्युष्टिर्द्विराचो^{२०} ऽथो-
त्तराः शास्त्रामध्यवस्येदं^{२१} मथिलाग्नौन्विहृत्योदयनीयायाग्नि-

१ Thus Ben. रवते M, इते H Be G U.

२ Thus M G (sec. m.). भवति Ben, भवे the other MSS.

३ अच om. H Ben.

४ Thus M only, व्युष्टि the other MSS.

५ Thus G (sec. m., first hand invisible) and the Viv., which
comments: अतोऽप्रभृतोनाम् : तस्यां H U, तस्यां Be, तस्य M, Ben,
defective.

६ Thus, hesitatingly, emended; अथोपवसत्यान्वोपवसचौभवतिमावा^१
G (pr. m.). अथोपवसत्यान्वोपवसच्यमावा^२ Ben, अथोपवसच्यमावा^३ G
(sec. m.), अथोपवसत्यान्वोपवसच्यमावा H Be M (the last only 'वस्ये-
मावा'), अथोपवसत्यान्वोपवसच्यमावा^४ U.

७ Thus, here and further on, M only; 'विहि' all the other MSS.

ष्टोमाय^१ दीक्षते^२ । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां
 प्रसृतः^३ संतिष्ठत एष^४ उदयनीयो^५ ऽग्निष्टोमः सहस्रदक्षिणो^६
 ऽयैतस्मिन्नेव पञ्चावशेषे चक्षुष्यं धृतिनाभिविधत्ते^७ देविकाह-
 विभिस्त्रैधातवीयया सौचामथेति^८ संतिष्ठते राजसूयो
 ऽर्धसप्तदशैर्मासैर^९थ ग्रास्त्रीकेः केशवपनीयान्तस्ते^{१०} ऽर्धषोडशाः^{११} ।
 ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो ऽश्वसवः^१ प्रसिद्धमेव प्रथमो ऽर्धमासः संतिष्ठते^२
 पञ्चाहेन चातुर्मास्यानि द्वाहेन संतनी अष्टमे ऽहनीश्रुतरीयं
 नवमे ऽग्नि पूर्वाणि देविकाहवी^३चि दशमे ऽङ्गुत्तराण्येकादशे^४
 द्वादशे चषोदश इति चिषंयुक्तैस्तुर्दशे वैश्वानरो द्वादश- १०
 कपाहः पञ्चदशे वाहणो यवमयस्वररिति मासो^५ द्वादशाहेन
 रत्निना^६ ष्वौ^७चि चषोदशे मैत्रावरुणस्यत्वं द्वाहेन संतनी
 अर्धमासेनाभिवेचनीय उच्यते इति द्वौ मासावर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेयो ऽर्धमासं दीक्षितो^८ दीक्षितव्रतीति चयो
 मासा^९ अर्धमासेन प्रतीचौनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिराचो ११
 ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विराच इति चत्वारो मासा^{१०} अर्धमासेन
 चक्षुष्यं धृतिरिति^{११} ते ऽर्धपञ्चमा^{१२} अथ ग्रास्त्रीकेः^{१३} सप्ताहेन

१ Thus M: 'विहृत्सोदयसानीयाया' or 'यया' the other MSS.

२ चक्षुष्यं चक्षुष्यानीया Ben.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv.: 'भिविधत्ते Be U, 'भिविधते Ben, 'भिविधते M.

४ Thus M Be G (sec. m.), 'चौदशः H U G (pr. m.), 'चौदश Ben.

५ चक्षुष्यं Be Ben.

६ Effaced in M.

पवित्रो ऽग्निष्टोमः स एवमेव पञ्चावशेषः सिद्धमा वाहणा-
 द्वादशाहेन रमिनाः हवौऽपि त्रयोदशे मैत्रावरुणस्य द्वाहेन
 संतनी इति मासो^१ ऽर्धमासेनाभिषेचनीय उक्त्यो ऽर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेय इति द्वौ मासावर्धमासेन अतीचीनस्तोमः
 ५ केशवपनीयो ऽतिरात्रो ऽर्धमासेन व्युष्टिर्दिरात्र इति चषो
 मासो^२ अर्धमासेन चचस्य छतिरिति^३ ते ऽर्धचतुर्था^४ अथ
 पतन्तको^५ द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः^६ सप्ताहो ऽहीनो
 राजसूयो^७ यथावकाशमितरै राजसूयहविर्भियजते^८ ऽथ
 देविकाहविर्भियजते^९ ऽथ वेधातवीयसां यजते^{१०} ऽथ सौचा-
 १० मण्या यजते^{११} संतिष्ठते राजसूयः^{१२} ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

अथेममिष्टिकल्पं पञ्चदशसामिधेनीकं च सप्तदशसामिधे-
 नीकं च समामनामस्तोत्रं^१ सिद्धं^२ याजमानं बौधायनस्य
 कश्यो^३ यथावायः प्राज्ञीवे^४ स्त्रीः स्तृचाननुब्रूयादिति^५ चिः
 प्रथमामनुष्य तिस्रो ऽनन्तरा अनुब्रूयान्निहत्तमां^६ ताः^७
 १५ पञ्चदश^८ पञ्चदशानुब्रूयादित्येकादशेमाः^९ सामिधेन्यः समा-
 मनामस्तोत्रां चिः प्रथमामन्वाह चिहत्तमां^{१०} ताः पञ्चदश^{११}
 सप्तदशानुब्रूयादेकविंशतिमनुब्रूयास्तुर्विंशतिमनुब्रूयान्निह-
 त्तमनुब्रूयाद्वाचिंशतिमनुब्रूयात् षट्चिंशतिमनुब्रूयाच्च-
 त्वारिंशतिमनुब्रूयाच्चतुस्त्वारिंशतिमनुब्रूयादष्टाचत्वारिंशति-

१ तस्य प्रविर्धं M.

२ कश्ये M.

३ Thus corrected; ताः पञ्चदश सप्तदशानु^७ M Bo U H. ताः पञ्चद-
 शानु^७ Ben; in M सप्तदश is effaced and G is defective.

मनुब्रूयादिति धाव्यालोक एता धातव्या भवन्धाग्रेथ्यः सर्वा
 गायत्र्यः^१ सर्वाणि कृन्दाः^२ मनुब्रूयादपरिमितमनुब्रूयादिति
 धाव्यालोक एवेता धातव्या भवन्ति^३ नैताः सर्वा गायत्र्यो^४
 गायत्रौ पुरोऽनुवाक्या भवति क्षिष्टुगयाज्या^५ पुरस्तात्क्षमा
 पुरोऽनुवाक्या भवत्युपरिष्ठाक्षमा याज्या^६ मृधन्वती पुरोऽनु-
 वाक्या भवति नियुलत्या यजत्युपाः^७ ययाजमन्तरा यजतीति^८
 दर्शपूर्णमासयोरेवैतदपपद्यते नान्यत्र^९ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथेमाः काम्या दृष्टयो निष्परीषेणैव प्रयोक्तव्या भवन्ति^{१०}
 म^{११} संवत्सरं पयोव्रतः^{१२} स्याद्वाद्वाद्वा^{१३} वा यावद्वा^{१४} श्मीत^{१५}
 तामां याः समानमंयोजना एकां चेत्तामां निर्वपेत्सर्वा एवेता^{१६}
 निर्वपन्त्या भवन्ति यथो एतदनायुक्तो^{१७} ऽग्निपरिचरो ऽन्यमुद्धृत्य
 पुनरप्युद्धरति^{१८} कथमत्र प्रायश्चित्तः^{१९} मिध्यती^{२०} न मिध्यती^{२१}
 इति^{२२} मिध्यतीत्येक आह^{२३} रथैक आह^{२४} न मिध्यतीति^{२५}
 निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो ऽनिर्दिष्टभागो ऽन्य इत्युभावु^{२६}
 ११. १२५. ३. खल्विमावनिर्दिष्टभागो भवतो^{२७} नैव मिध्यतीति^{२८} तन्म^{२९}
 धृष्टेरादानं^{३०} गार्हपत्यमकाशाद्धृष्टिमाददीत^{३१} तथाहवनीये^{३२}
 वैश्वानरस्य कपालान्युपदध्यात्^{३३} प्रदक्षिणमावृत्य गार्हपत्ये मारुतस्य

१ Found in Ben H, the other MSS. om. the word

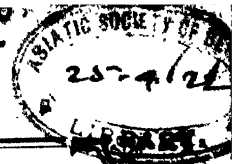
२ Thus G. नावद्वा द्रांसीत Be. यावद्वाद्वांसीत M U. यावद्वाद्वांसीत H
 याव -- सीत Ben

३ Thus Ben Be G (see. m.); अनुब्रूया H G (pr. m.) U. अनुब्रूयो M.

४ Thus G M U. क्षमात्र H Be. Ben defective

५ तथा G (see. m.).

IV. 4. 170

BIBLIOTHECA INDICA :
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1445.

बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM

A SANSKRIT WORK ON THE VEDIC LITERATURE.

EDITED BY
DR. W. CALAND,
UTRECHT.
VOL. III. FASCICULUS IV.

CALCUTTA :
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1921.

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

NO. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agents—

Messrs LUZAC & Co., 46, Great Russell Street, London, W.O.

M. PAUL GEUTHNER, 13, Rue Jacob, Paris, VIe.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied as soon
of the Fasciculi are out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs. A
Açhvaidyaka, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2
Agni Purana (Text), Fasc. 4-14 @ -/10/- each	6
Aitareya Aranyaka of Rig-Veda (Text), 2-4 @ -/10/- each	1
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	14
Aitareyalocana	2
Amarakoṣha, Fasc. 1-2	4
Anu Bhāṣyam (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2
Anumana Dīdhiti Prasārini, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1
Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1
Aṣṭaśāstrīkṣ Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3
Atharvāna Upanishads (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2
Ātmatattvavivēka, Fasc. 1-3	1
Avadāna Kalpalatā (Sāns. and Tibetan), Vol. I, Fasc. 1-13; Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	24
Bālam Bhāṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2; Vol. II, Fasc. 1 @ -/10/- each	1
Bauddhastotrāsaṅgraha	2
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	7
*Bhāmati (Text), Fasc. 5-8 @ -/10/- each	0
Bhāṣavṛitty	5
Bhāṣita Dīpikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	4
Bodhicaryāvatāra of Çāntideva, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	1
Brahma Sūtras (English), Fasc. 1 @ 1/-	1
Bṛihaddevatā, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	3
Bṛihadharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	1
Çatadūṣanī, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	8
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/- each	
*Çatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	14
Vol. VI, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3
Vol. VII, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3
Vol. IX, Fasc. 1-2	1
Çatasāstrīkṣ-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-11 @ -/10/- each	11
*Çaturvarga Chintāmani, Vol. II, Fasc. 4-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	35
Vol. IV, Fasc. 7 @ 1/4/- each	1
Vol. IV, Fasc. 8-10 @ -/10/-	1
Fasc. 1-7 @ 1/4/- each	8
Vol. V, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	7

- कृतानि पिष्टानि समुष्य^१ संयुत्य^१ व्यभिसृज्य^१ पिण्डौ^१ कृत्वा-
 येण^१ भारुतस्य पिण्डं पर्याहृत्याहवनीये वैश्वानरमधिष्ठ्या-
 त्दक्षिणमावृत्य^१ गार्हपत्ये भारुतं त्वचं ग्राहयित्वेभं त्वचं
 ग्राहयेदमुं पर्यग्निं कृत्वेभं पर्यग्निं कुर्यादमुं अपयित्वेभः अप-
 १ येदपि वोभयमेवोभयत्र कुर्यात्तस्य गृहस्थासादनं दक्षिणं
 परिधिर्मधिमपरं^२ विसृज्य दक्षिणं वा परिधिमयेण^३ मिद्ध-
 मत ऊर्ध्वमेतस्मिन्वा एतौ सृजाते यो विद्विषाणयोरन्नम-
 त्तौतौ^४तरमितरेणेत्येवैष^५ उक्तो भवति^६ । यं सृधो ऽभि प्रवे-
 पेरवाद्वाणि वाभि समियुरिति^७ । प्रतिवेशा राजानो सृधः^८ ।
 स्व एव जनपदाः^९ राष्ट्राणि विशो^{१०} । यो हतमनाः स्वयंपाप
 इव स्यादिति^{११} । मति बले हतमनाः स्वयंपाप इव स्यादिति^{१२} ।
 ॥ माधुरूपे कुले स्वयंपापो^{१३} । यस्मै प्रत्तमित्र सन्न प्रदीयेतेति^{१४} ।

१ Thus Be M; संयुत्य्यूह्याभिसृज्य । G. समुष्यमृत्युपिंडौ अहत्वायेण
 Ben, संयुक्तयूह्याभिसृज्य H.

२ Thus अधिष्ठ्यात् Ben, अधिष्ठ्यान् M, अधिष्ठ्यान् G H I अधि-
 ष्ठ्यान् Be, cp. XXVI 6 279. ३ अधिष्ठ्यनः it is synonymous to
 अधिष्ठ्यान् ।

४ On Ben

५ Thus all the MSS. exe M. even has परिधिर्मधिमस्वितरं ।
 अपरं to be cancelled? A prayer comes in.

६ Thus G. see m. १३ नीतरमितरेणेत्येव । ७ नीतरमितरेणेत्येव
 Ben, ८ नीतरमितरेणेत्येव M. ९ नीतरमितरेणेत्येव उक्तो भवति Be,
 मितरेणेत्येव H. partly deleted.

१० वा ms. G.

- II. 128. 17. प्रत्नमनुपाकृतं^१ 'प्रतिबध्यमानमेवैतद्भवत्य' यास्यामध्वरकस्याया-
मिहान्तं^२ प्रथमं तन्मं कुर्यादेवं^३ द्वितीयं^४ तृतीयेन सहावशेषं
वर्तयेत्कथमत्र भक्षा इति^५ तप्ततप्त वा भक्षयेदपि वा
II. 130. 4. सर्वासां समवदाय ऊत्तान्ततो^६ भक्षयेदन्तान्तो वा देय इति ।
II. 130. 7. यजमानस्यैवैष गौष्ठादातस्यो भवति^७ वेदिं परिगृह्णार्धमुद्ध-
II. 131. 6. न्यादर्धं नेति^८ दक्षिणं वा वेदेर्धमपरं वेत्यै^९ न्यावदाय
वैश्वदेवस्यावद्येदयेन्मस्योपरिष्ठादिति^{१०} द्वे एवैते अवदाने उक्ते
II. 131. 9. भवत^{११} उपधाध्यपूर्वधं^{१२} वासो दक्षिणेति^{१३} प्रवेणतो^{१४}
वान्ततो वा तासाणि वा नौषानि वा सूत्राण्युपहितानि^{१५}
II. 131. 13. भवन्त्यपि बोधानरज्जुरेवैकोक्ता भवन्त्यास्यां संज्ञानेष्ट्यां^{१६} १.
सकृदेवानुवाचयेत्सकृदाभ्रावयेद्देह्यै^{१७} याव्यानुवाक्ये भवतः^{१८}
॥ ५ ॥

१ Thus Be; °नवापकृतं M G (pr. m.), °नवापापकृतं Ben H U;
°नवापाकृतं G (pr. m.); °नवापाकृतमप्रति °G (sec. m.)

२ Thus (प्रतिबध्यमानं) M G U, प्रतिबध्य° the other MSS. (G
अप्रतिबध्य° sec. m.).

३ Thus Ben, ऊत्तान्ततो G U M, ऊत्तान्ततो H.

४ Thus (cp. XIII. 20: 131. 5) M only, उपधाध्य° the other MSS
and the Viv.

५ Thus M Be, प्रतिवेणतो Ben. प्रवेणतो H, प्रवेणतो G U, प्रवेण: the
Viv. (both copies).

६ Thus Ben M Be °नानि G H U.

७ Thus Ben Be U G, संज्ञानेष्ट्यां M H; the correct reading seems
to be (see XXIV. 3: 187. 7) संज्ञानौष्ट्यां ।

. अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^१ भागं
निर्वपान्मासुभादसुख्ये विप्रो ऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति निव-
योपरमति^२ । परिदानान्तं कर्म कृत्वाथैताग्नीहोत्रकृष्णाजिने
समुप्योत्तरार्धे ऽम्यगारस्यासञ्जयेदथावगते स॒सादयेत्प्रोक्ष-
प्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत^३ सिद्धमत ऊर्ध्वं^४ यथा नक्ष-
निभिन्नाभासेव॑ शतकृष्णजायां^५ पुरा वा तण्डुलानामावप-
नाद्भुक्कामवदध्याङ्कृतसुत्तरमपि^६ वैन॑ शृतमेव सुवर्णरजताभाः
रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेषामादयेदाग्नेयस्य च सौम्यस्य वैश्वे
समाक्षेपयेदिति^७ व्यभिष्टृष्टानां पिण्डानां पुराधिष्टृष्टना-
त्समाक्षेपयितव्यं^८ भवति^९ सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^{१०} सदै-
वतस्य^{११} सखिष्टकृत्तस्येवेदमुक्तं^{१२} भवत्यथो खलु यावतीः समा
एवमन्येत तावन्मानः स्यादिति^{१३} त्रि॒शद॒र्ष॒स्तेत्यात्सप्रतिमानं
कुर्वीत^{१४} चत्वारि॒शद॒र्ष॒स्तेत्यात्सष्टिमानं कुर्वीत^{१५} एवैतस्याभि-

१ इदम् instead of इमम् Be Ben H M.

२ Probably इति has fallen out.

३ अपदध्यात् Ben M, उपदध्यात् Be G U H.

४ Thus ('धिष्टृष्टानां) M G (sec. m.), 'धिप्रजानां U H G (pr. m.).

'धिजानां Be; Ben is defective; cp. चधिष्टृष्टानां XXVI. 5: 277. 2.

Bhavasvāmin gives the periphrase: प्रातर्धिययथात् ।

५ Thus U G Ben; 'नीतिचदैवस्य M, 'नीतिचदैवस्य H, 'नीतिवे-
दैवस्य Be.

६ Thus M only; सखिष्टकृत्तस्य Be, सखिष्टकृत्तस्य or सखिष्टकृत्तस्य the
other MSS.

- II. 142. 12. वृद्धिकल्पो^१ ' इथ वाहणेषु च संज्ञानेष्ट्या^२ च सद्धेवानुवाच-
- II. 142. 16. वेत्सुहदाश्रावयेत्सुहदाणाः समानदेवता^३ आपोनग्रीयं च^४
 पुनरेत्य निर्वपेदिति^५ ' को नु खल्वपां नपाद्भवतीति^६ ' वैद्युत
- II. 145. 12. इत्येव ब्रूयात्क्षणांमधु चेति^७ ' पौत्तिकमित्येवेदमुक्तं^८ भवत्यन-
 स्त्रिगधमिति^९ ' त्रिवलीकमित्येवेदमुक्तं^{१०} भवत्यथाप्युदाहरन्ति^{११} ।
- II. 149. 13. चिच्छदिष्कमित्येवेदमुक्तं^{१२} भवति^{१३} ' यथा त्रिधातावेव^{१४}
 संदिग्धपुरोडाशस्यावदानकल्पः^{१५} ' ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥
- II. 152. 2. ' स सर्पानसृजतेति^{१६} ' मासा एवेत^{१७} उक्ता भवन्ति^{१८} ' स
- II. 155. 10. वयाः सृजतेति^{१९} ' हन्दाः सृजतेतान्युक्तानि भवन्ति^{२०} ' स वैव
- II. 155. 13. स्यादिति^{२१} ' पुराणगार्हपत्यमभ्युपदिशन्ति^{२२} ' तस्य पशुवेलाया- १०
 मुल्लुकमादाय दक्षिण्या दारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य
 दक्षिणेन मार्जालीयं धिष्णिणं पर्याहृत्यान्तरेण यूपं चाहव-
 नीयं सोपातिहृत्यान्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्मुपनिर्हृत्य तेन
 पशुः अपचेयुरथ यदाहवनीयादुल्लुक् स्यादपया तत्सहा-

१ इतश्च om. M ; Ben Be are defective here.

२ संज्ञानेष्ट्या again M G U H, see above.

३ पौत्तिकं M Ben, पौत्तिकं the Viv. (one copy), पौत्तिकं G U,
 पौत्तिकं H Be and another copy of the Viv.

४ चलोक्तं Ben H, चलोक्तं Be M G U.

५ Thus Ben : चिच्छदित्ये^२ M, चिच्छदित्ये^२ Be, चिच्छदित्ये^२ H G U.

६ चेधातावेव Be, त्रिधातावेव M, त्रि (or चे^२ चै^२) धातवोयेव the other
 MSS.

७ Thus M only, दहीना all the other MSS.

- इरेयुः^१ किं देवत्यानि खल्वपाव्यानि भवन्तीति^२ । हे प्राजा-
 ४. पत्ये आग्नेयं वाचस्यं वैश्वदेवमितौष्टुर्गो वा अध्वर्युर्यजमान-
 स्तेष्टुर्गं इत्युष्णागमित्येवेदमुक्तं^३ भवत्यथाप्युदाहरण्यध्वर्युरेवैष
 उक्तो भवत्यसन्त्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यासिद्भिश्चक्ष्मा इत्यनु-
 व्याहारो ह^४ वा आसन्त्यो मन्त्रस्तस्मान्मा पाहीत्येवेदमुक्तं
 भवति^५ । तस्माद्यजवास्तु नाभ्यवेत्यमित्यहोरात्रावित्येकं^६ याव-
 दग्रयः श्रौताः^७ स्युरित्येतदेकं^८ यावदेनमभिवर्षेदित्येतदपरं^९
 दौ समुद्रौ विततावजूयावित्यहोरात्रावेवैतावुक्तौ भवतः
 पर्यावर्तते जठरेव पादो इत्युदरे पादा इत्येवेदमुक्तं भवति^{१०}
 १०. तयोः पश्यन्तो अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यमित्यहः
 पश्यन्तो अतियन्ति रात्रिं^{११} खप्नेन सेतुनातियन्त्यमिति^{१२}
 ११. हे द्रधक्षी सततो वस्त एक इत्यादित्यो ऽहोरात्रे वस्त इत्ये-
 वेदमुक्तं भवति^{१३} । तिरोधायेत्यसितं वसानः शुक्लमादत्ते अगु-
 हाय जाया इति^{१४} । रात्रिं वसानस्तिरोधायेति शुक्लमादत्ते
 १५. ऽहरित्येवेदमुक्तं^{१५} भवति^{१६} । कौटावपञ्चस्येति^{१७} । कतमो नु
 खल्वयं कौटो भवति^{१८} । य एवैष पिण्डान्धर्वर्तयतीति^{१९} । नित्ये

१ Thus (लब्धाद्यम्) M G U H and the Viv. (periphrase: इर्वो वा उक्तुं वा); उक्तुं Be, उ-व Ben.

२ Only given by M Be.

३ All the MSS. om. the visarga and Be reads विना ।

४ उच्यते MSS.

५ इति ins. M G U

ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयतीति ^१ पृषदाण्य एवैषानुवर्तयि-
तया^२ भवति^३ ॥ ७ ॥

- II. 171. 8. अथातो ऽतिपाद्याग्न्याख्याख्याम ^१ इमे न्वेव^२ पृष्याति-
पाद्याः पक्षेन्ना वाजपेये ^३ परःसामानस्यार्वाक्यामानस्य सौर्धो
वैषुवते ^४ वैश्वकर्मणादित्यौ गवामयने ^५ प्राजापत्यो महाप्रते ^६
वार्हस्यात्यो वृहस्पतिष्वे ^७ वैमृधे चोद्भिदि च त्विषिमति च
वृषा सो अष्टशुः पवत इति च ^८ दावक्षमेधे महिमानावा-
देशादेवानस्य वपां महिमाभ्यां^९ परिजुह्यात्कथमु खमु
परःसामां भक्षो भवतीति ^{१०} इद्वद्वणस्य सोम देव ते मति-
विदो माथ्यंदिनस्य सवनस्य चिष्टुप्लन्दसो^{११} ऽह्निरोषधीभिः १०
पीतस्यौषधीभिः प्रजाभिः पीतस्य प्रजाभिः प्रजापतिना
पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो^{१२} भक्षयामीत्येव एवार्वाक्या-
II. 177. 18. आमावृत्तो भक्षो ^१ ऽष्टाप्रक्षुरणं दक्षिणेष्टापिषकमित्येवेद-
मुनां^२ भवति ^३ द्वौ चेद्वर्भौ^४ स्यातां द्वादशप्रूट् स्यादेको ह

१ Thus M; नुवर्ति(र्त्तौ)तया Be G H, °नुवर्तयितव्यं U, नुवर्तया Ben.

२ इति ins. M G U.

३ न्वेव MSS.; the Viv. points to न्वेव ।

४ Thus (with °ना?) all (only नक्षीक्षा Ben), also the Vivaraṇa.

५ ... Thus acc. to the Viv. and cp. Āp. XXI. 21. 4. The MSS. more or less corrupt.

६ Thus Be G U; °दावक्षक' M; °दावृत्तिपिषक' H; Ben altogether corrupt. Is पिषक = पिषक ? or are we to read पुषाक ? The same word occurs VII. 6: 209. 18.

महाकोशः स्नाद्वाववातरकोशौ स्नातामवास्त्रिगर्भाया^१ आग्ने-
नैवेतान्यस्त्राणि^२ समुदायुत्य मध्यमेन पर्णेनान्तःपरिधिं निन-
वेद्भुवः सुवरिति^३ ॥ ८ ॥ पञ्चमः ॥

यदास्त्राध्यामभ्यो भवतीत्यास्त्राध्यायां चेदभ्यः स्नात्स्त्रा-
पयेदेवाय चेदुपाकृताध्यामभ्यः स्नादन्यमेतस्मिन्स्थाने उपपाकृत्यो-
त्तरमनेघसंपन्नमेतयागमयेरक्षित्यथेने^४ जया अभ्याताना^५
रादभ्यत^६ इत्याहिताग्नेस्त्राणाहिताग्नेस्त्रान्यत्र विहारादृष्टा भव-
न्विषमारभ्यान्नेवैनानाचार्याः^७ प्राक् स्निष्टकृत उपजुह्वत्यष्टौ
वसव इति^८ कतमे तु^९ खन्विमे वसवो भवन्तीति^{१०} पृथिव्य-
न्तरिचं क्षौरग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा आप इत्येते ऽष्टौ वसव^{११}
एतेषु वा ददः^{१२} सर्वं प्रतिष्ठितं यदिदं किंच^{१३} य एवं वेद
प्रत्येव तिष्ठत्येकादश ददा इति^{१४} प्राणा एवैत^{१५} उक्ता भवन्ति^{१६}
द्वादशादित्या इति^{१७} मासा एवैत^{१८} उक्ता भवन्ति^{१९} पञ्च
गृह्यन्ते नवनव गृह्यन्ते पञ्चधा विगृह्यन्ते^{२०} नवनवाः प्रवो

१ Uncertain reading; °गर्भाया the Viv.; °गर्भाजानाभ्येना° Ben, गर्भ-
चात्रनाभ्ये° M, °गर्भेनाभ्येना° Be G U, गर्भेनाभ्येना° H.

२ °स्त्राणि G Be and the Viv., °स्त्रीणि M U Ben, °स्त्रिणि H.

३ Thus (°त्तरमनेघ°) M, °त्तरमेघ° or °त्तरमेघ° the other MSS., but
cp. the Vivarapa : उत्तरस्त्रिमेघवर्जिते ।

४ Thus M; जया अभ्यातानाचार्या° Be G U, जयाभ्यातानाचार्या° Ben H.

५ Thus, in accordance with the Viv., G; °विषमारभा° M Be,
°विषमारभा° U Ben H.

६ Om. M.

७ Thus both times M and G (sec. m.); दैवेना the other MSS.

भवन्त्यथ य एव 'दशमो मन्त्र एतेषामेवेषो ऽभिग्रहणाद्यो'

I. 192. 10. दृष्टो भवति ' तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान् नाद्या-

II. 196. 2. दिति ' भेषाय प्रत्यवस्थिताद्यैवेषा दातव्या भवति ' किंदे-

वत्या उ चक्षतिरिक्तसोमा' भवतीति ' यथं ग्रहमभ्यतिरि-

च्येरक्षसदेवत्या' एव क्षुरित्येतदेकमथापरं ' विज्ञायत उ

चक्षेवा' ब्राह्मणमथ कस्मादेन्द्रो यज्ञ आ स्रष्ट्यातोरित्येतस्मा-

II. 199 5. दैत्रावेष्णावा एव भवन्ति ' तेन ग्रीतीभवता षड्रस्रष्ट्यां

काङ्क्षेयुरिति ' षड्रस्रष्ट्यामेवेतद्भवत्यथ चेदहःसंयोग' एव-

मापद्येत' यथापि नव मध्यमानि सांवत्सरिकाश्चहानि संनि-

गच्छेयुस्तदानीमेवेन' ग्रीतीकृत्वा संक्षिप्युरथ चेदुदयनीये १०

ऽतिराच' एतदेव' प्रजा वै सप्तमासत तपसाप्यमाणा अजु-

कतीरिति ' तत्पृच्छन्ति' कतमस्तस्मै' भवतीति ' यदेवे-

१ Thus M and the Viv.; all the other MSS. क्ष° instead of वि°

२ निरिक्तः सोमो भवतीति M. Ben (the last without इति), °निरिक्त-
सोमो भवतीति the other MSS.

३ °देवता MSS.

४ Thus G M U H; चक्षेवां चक्षे Be, चक्षेब्राह्म Ben. The last
reading seems to point to चक्षेवां ब्रा°, cp. the Viv.: चक्षेवां ब्राह्मणम्;
but the Brāhmaṇa here cited is to be found TS. III. 3. 7. 3.

५ Thus M and the Viv.; 'संयोगं सवना° G U, संयोगमेवमा M Be H.

६ Thus M; तिराचे सवदेव H U (sec. m.) तिराचसवदेव G U (pr. m.),
तिराचोसवदेव Ben, तिराचिसवदेव Be.

७ उच्यते M only (cp. XIV. 1:152. 5), उच्यति all the other MSS.

८ Thus corrected; कतमस्तस्मै M Be U H, कतमस्तस्मै Ben G (sec. m.).

तदनाहिताग्रयो वृथाग्रमः आस्यन्त्येतत्सूत्रं^१ भवतीति^२

॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

- आश्विनं प्रागाश्विनमिति^३ कियन्तु खन्वाश्विनं भव-
 तीति^४ १द्विजं वा यावदाग्रो ऽह्ना गच्छेद्विज्ञावा^५ वेदि-
 ५ भवतीत्याग्निकस्य प्रक्रमस्य चतुरश्रकृतस्याह्णायामानमाददीत^६
 स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौतापि वा विश्रत्याश
 रथावाणमेकविश्रत्याश पदानामष्टाङ्गस्य च^७ चतुर्विंशं
 भागमाददीत^८ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^९
 चिज्ञावा^{१०} ऽग्निर्भवतीति^{११} चयः सप्तविधाः^{१२} स एकविंशति-
 5.१० विधो^{१३} ऽथेतौ वृद्धौ मध्यतो देवयजनस्य ओषयत इति^{१४}
 किमर्थो^{१५} खन्विमौ वृद्धौ भवत इत्यसंज्ञावनो च दक्षिण
 18. आवष्टयिक उत्तरो^{१६} द्वौ दासावनुजाये च पुत्रो ऽन्वाधेयाये
 चेति^{१७} यो ऽस्य पितुरनुजायाः पुत्रः स पुरस्ताजयत्ययं यो
 19. ऽस्य मातुरन्वाधेयाये पुत्रः सोऽपरो^{१८} जरत्पूर्वया सत्यं
 १८.१५ जानु वेष्टयित्वेत्युपधानरज्जुरेवैषोका भवति^{१९} शतं वै^{२०} तस्या

१ Thus Ben H U G (pr. m.). आस्यन्त्येतत्सूत्रं M आस्यन्त्येतत्सूत्रं Be G (sec. m.).

२ कियन्तु चतु ins Be M, कियन्तु चतु H.

३ सावाणे M Be.

४ च given only by M and G (sec. m.), cp. XXX. 4 s fin.

५ चिज्ञावावेदिर्भ M Be, चिज्ञावावेदिर्भ H.

६ नु ins. Ben.

७ Thus G M Be; सोची H U, सोचमो Ben.

८ Are we to supply वै also XV. 5: 209. 8 or to accept that the Karmānta points directly to T Br. III. 8. 9. 3 ?

- II. 209. 11. राजपुत्रा इति^१ प्रतिष्ठिता एवेत उक्ता भवन्ति^२ शतृ५^३
 II. 211. 5. राजान^४ उया इति^५ राजन्या एवेते नाभिषेया^६ भवन्त्यथ
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपतीत्यैव^७ प्रथमा सावित्री^८
 वैश्वदेवपक्षि द्वितीयापराक्षे तृतीयै^९ तद्वैकाक्षिकं कर्म
 जानीयादुत्तरतश्च देवयजनादुदवस्येच्चातुर्मासिकानां पशूना- १
 II. 217. 18. मेवं^{१०} वायव्याय^{११} पशव एवं त्वपराय^{१२} सप्ताहान्येतयेष्वा यजत
 इति^{१३} कथमत्र भक्षा इति^{१४} तत्रतत्र वा भक्षयेदपि वा पुर-
 सादेवैतस्मै सप्ताहाय^{१५} यूपमाह्वये^{१६} राज्ञुदात्ममग्निष्ठं^{१७} भिनो-
 तीति^{१८} स्नेहातक इत्येवेदमुक्तं भवत्यथाप्युदाहरन्ति राज्ञु-
 दात्ममग्निष्ठं भिनोति भूणहत्याया अपश्यै^{१९} पौतुद्रवावभितो १०
 II. 223. 5. भवतः पुण्यस्य गन्धस्थावरह्या इति^{२०} तृतीयं दक्षिणानां ददा-
 तीत्याग्निकानामु^{२१} इ^{२२} तृतीयं कामप्रेण सह तृतीयमतिरात्रे
 II. 223. 14. तृतीयं^{२३} चतुष्टोम एष भवति^{२४} चतुश्चरौय^{२५} एष^{२६} चतु-
 ष्टोमो भवति^{२७} ॥ १० ॥

१ Read शतमराजान ?

२ Conjectural reading ; नाभिषेया M, नाभिषिन्वा the other MSS.

३ Thus G Ben ; M om. एव. reading लेवा ; त्वैवैव U H, त्वेवैव Be.

४ मेव M G U.

५ सावि Be H U.

६ इति ins. M.

७ Reading and interpunction dubious ; सावेराज्यु M, सावेतराज्यु G, सावेत्तु राज्यु, the other MSS.

८ Thus G M Be ; जानामुदाहृतं U H, Ben defective.

९ इत्येके ins. M only.

१० •रीया ह्य G and the Viv. ; •रीयादेव M Be, •रवा (for •वा) देव Ben U H.

- एकस्मै स्वाहा दाभ्याः स्वाहेति^१ कथमु खल्वेतानसु-
 वाकाञ्जुञ्जयादिति^२ यथाप्रकृत्यस्तथानन्तरायः^३ होतव्यास्तु-
 विःश्रुतिः रश्मना आदाय धूपानभ्यायन्ति चतस्रस्तस इतरे
 परिकर्मिण इति^४ कथमेतासु नियुज्यादित्यंशसूत्रपरो
 गोमृग इति ते चयः समानरश्मना^५ ररात्रेषु तिस्रः^६ पथ-
 ज्ञेषु पञ्चाग्नये ऽनौकवते रोहिताश्विरनञ्जानित्येतेष्वष्टौ^७
 सोमाय खराज्ञे ऽनोवाहानञ्जयावित्येतेषु सप्तार्धैतेषां चय-
 स्वयः समानरश्मना^८ मुख्यैर्वैषां चतुर्थी भवति^९ समानं
 कर्मा पथंश्रिकरणात्यर्थंश्रिकृतानामेतेषां पशूनामून्विःश्रुति-
 १० हृत्यव्यक्तं^{१०} एकचत्वारिःश्रुतमतिश्रिष्यन्ते^{११} द्विचत्वारिःश्रुत-
 मेषाः^{१२} शासा^{१३} भवन्त्यश्वे^{१४} ऽत्र^{१५} द्वौ समासं गच्छतो^{१६} ऽथेत-
 रेषां प्रतिपद्य^{१७} संपद्यन्ते^{१८} इन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टाराविति^{१९}
 6. प्रासज्यावेवैतावुक्तौ^{२०} भवतो^{२१} ऽथेतस्मिञ्क्षस्मिञ्क्षिष्य^{२२}

१ •तथानन्तराय MSS. (only G : •नन्तरा see m. and M : •तथानन्तरायं) ।

२ इति supplied by me.

३ •नितितेवष्टौ G U Be.

४ क्व om. M, क्ना read Be U.

५ इतेषां instead of रसां G U H.

६ Thus M; रसा G Be, रसा Ben U H.

७ Thus M Be G (sec m.); •सेन Ben, सन U H.

८ Thus Be G, •पद्यः or •पद्य the other MSS.

९ •पद्ये Ben H.

१० Thus G M Be; सप्रसंवा• Ben, सप्रसंवा• U H.

११ Thus (इक्ष्मक्षिष्यं वा•) M, •इक्ष Be Ben H U, •वषाद्यपि• G

(sec. m.).

- आशुपिष्टानि^१ संयुत्येत्याशुकानामेवैतानि त्रीहोषां पिष्टमनि
 ग्रहसंस्त्रिषणा संयुतानि^२ भवन्ति^३ पृथक् प्रतिप्रस्नातारो ऽव-
 II. 240. ४ सन्ति^४ तेषां मैत्रावरुणा एवानुब्रूयुस्त्वार्थेवैतानि प्रदानानि^५
 भवन्ती^६ कुवर्दाथ स्वाहा बलिवर्दाथ स्वाहेति^७ सूर्याचन्द्रमसा-
 वेवैतावुक्तौ भवतो^८ ऽथाप्युदाहरन्ति संवत्सरो वा इक्षुवर्दः^९
 II. 242. 5 परिवत्सरो बलिवर्द इति^{१०} तस्य मूर्ध्नि जुहोति^{११} जुम्बकाय
 स्वाहेति^{१२} किंदेवत्या उ खण्वियमाहुतिर्भवतीति^{१३} वारुणी-
 I. 242. 10 त्येव ब्रूयात्किंकिदौर्विदिगय इति^{१४} विदिदिहोविकोदौ^{१५}
 II. 243. 4 किंकिदौर्विभवति^{१६} पृषत उ^{१७} पतंगो^{१८} विदीगयो^{१९} ऽयेता-
 न्यशूनुपाकरोत्याग्नेयमैश्राग्रमाश्विनमिति^{२०} यमा एवैते ज्ञाताः १०
 समानयोगयो भवन्ति^{२१} तेषामुक्तं चरणं यथेकादशिनानां
 II. 244. 2 पशूनां^{२२} किंदेवत्या उ खलृतुपशवो भवन्तीत्यृतुदेवना
 इत्येतदेकमथापरमाग्नेयाः प्रथमा ऐश्रा द्वितीया वैश्वदेवा-
 तृतीया मैत्रावरुणाश्चतुर्था बार्हस्पत्याः पञ्चमा सावित्राः षष्ठाः
 संवत्सराय निवचस इति प्राजापत्याः^{२३} ॥ ११ ॥ सप्तमः ॥ १५

१ Thus (ब्रह्मसिद्धिर्बं चा०) M, •ब्रह्म Be Ben H U, •ब्रह्मसिद्धि G (sec. m.).

२ संयुता Ben, संयुक्तानि the other MSS.

३ om. Be.

४ All the MSS. exc. G ins. इति ।

५ Wholly uncertain reading. I have accepted the reading given by Be; विदिदिहोविको M, विदिद्वहोविको U, विदिदिहोविको H, विद - - दिक्काति Ben, विदिदि विदिहेति G (sec. m.).

६ Thus Be, उपपन्नोविदो M, उपपन्नोविदो the other MSS.

- अथाचं द्वादशाह उभयविधो भवत्यहीनो वा सन्नं वा^१
 स^१ यद्यु^१ कैको^१ दीचते ऽहीनो भवत्यय यदि वद्वः सन्नं^१
 यदि चैवाहीनो यदि च सन्नमुभययैवोभयतोऽतिराचो भव-
 त्यन्यतरतो ऽतिराचा अहीना भवत्युभयतोऽतिराचाणि
 १ सन्नाद्यादिशादेवोभयतोऽतिराचो ऽहीनो भवत्यादिशान्तु^१
 सन्नमनतिराचं यथैतदग्निष्टोमायनः सारस्वतमयनं^१ विश्व-
 ७. सृजामयनमिति^१ कथमु खल्लेषाः संनिवापः स्यादिति^१
 सावित्रेभ्यः प्रथमः संनिवपेरन्तुला सावित्राणि विश्वमारोह्या-
 ग्निहोत्राणि जुहुयुरथ वायव्याय पश्चवे संनिवपेरन्वायव्येह्य
 १०. विश्वमारोह्यैवाग्निहोत्राणि जुहुयुरथ यदि^१ दीचणीयायै
 संनिवपेरन्त्सेषां तत्संन्युप्तान्येव^१ स्युर्बुद्वसानीयाद्बुद्वसायैव^१
 प्रतिवेशा यज्ञपुष्कानि कुर्वीरकथमु खलु संदीक्षिता विष्णु-
 क्रमाग्नैरञ्जिति^१ महापाशाभिपरीता^१ वा क्रमेरक्षपि वा

१ Thus Ben, संयस्यो the other MSS.

१ Before द्वादशाह G (sec. m.) ins. : द्वादशाहनतिराचोऽहीनो भवति ;
 the Viv. makes no mention of these words.

१ Thus U G (pr. m.) Ben, 'सृजामयनं' the other MSS, only H :
 सारस्वतायनं ।

१ यद् M G U H.

१ तत्तत् instead of तत् G U, तेन H.

१ स्युर्बुद्वसाना Ben, स्युर्बुद्वसानीयान्तु (द्यु) द्यु Be M, स्युर्बुद्वसानी-
 यादुवसाय H, स्युर्बुद्वसानीयादुवसाय G ; cp. Ap. XXI. 2. 15.

१ Thus, hesitatingly, emended ; •पाशाभिःपरीता MSS. and the
 V^{१७}.

- पाशानभिसंधित्वाभिक्रमः^१ स्यादथाह^२ क्रमस्त्राथाह^३ क्रमस्त्रे-
- II. 247. 1. त्यतिगृहस्यथा^४ कल्पः स्याद्यथो एतत्सूचं भवति षष्ठ्यामुपसस्यु-
III. 164. 1. न्नरवेदिः^५ संनिवपन्त्यपि^६ वैकादश्यामित्यनग्निरथ एवेतदुप-
- II. 247. 11. पद्यते न साग्निरथे^७ कचसु खल्वेषामहीनसंततिर्भवतीति^८
वसतीवरीणामभिपश्येनाध्वर्युः संतनोतीत्यावर्हिषोऽपकल्पनेन^९
च पयसां विश्रासनेन च वाचो^{१०} यम्येन^{११} ब्रह्मातिप्रैषेण होता
पुनरभ्यासेन च सुब्रह्मण्ययोद्गाता^{१२} यज्ञस्य पुनरालम्बेन यज-
मानः^{१३} प्रचरन् एवेतद्ब्रुवाज्यं समाददते^{१४} ऽयेमानि सव-
नानि बर्ही^{१५}चि संचिनुयुस्तेषां स्रष्टाराच उत्थायाग्नीध्र
आज्यानि गृह्णन्तो ज्वलयेरन्निति^{१६} ॥ १२ ॥ अष्टमः ॥ १०
- II. 248. 3. कचसु खलु दिवा प्रातरनुवाकस्याह उपक्रमो भवतीति^{१७}
तत्पक्षीसंघाजानं वा हृदयशूलानं वाहः कृत्वा ससुपनश्च
राजानं काले वसतीवरीरभिगृह्णाहीनसंततिं कृत्वा पावो-
वाचय्यं^{१८} संग्रहाय द्रोणकक्षग्रे दद्यापविचे समवधायाग्नीध्रं

१ Thus H U (without the visarga): पाशानभिः पर्वद्विज Ben,
पाशिनोःसंधिजाभिक्रमः M Be G (the last two omitting the visarga at
the end).

२ Thus G (which has only both times •वाचं instead of वाच);
instead of the second क्रमस्त्रेति Be H U have: क्रम इति, M: क्रमस्य इति ।

३ Thus H only; •वपन्त्यपि G U Ben, •वपन्त्यपि M Be.

४ वाचयम्येन M. Is वाचयम्येन the correct reading?

५ Thus G (sec. m.), •आवोद्गाता all the other MSS.

६ Om. M.

- द्रुता समिद्धारा यन्त्राहत्य समिध^१ आश्वनीय उपसाद-
 यन्ति^२ परिहृतासु वसतौवरीत्याहृतायाः सुमह्यथायाः
 संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधायेभावर्हिः संगम्य पयाः^३ वि-
 विप्रियाग्रीधं द्रुताग्रीधे संवेगनरूपाणि कृत्वा प्रातःकर्मणा
 ५ प्रतिपद्यते^४ प्रसिद्धेन मन्त्राचिकेण^५ सिद्धमत ऊर्ध्वमुप-
 स्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्यासक्रे पृष्ठानीति^६ चिह्न-
 चैकविंशस्य चक्रे आग्नेय उपस्तम्भनं^७ पञ्चदशस्य चिण्वस्य
 चक्रे ऐन्द्र उपस्तम्भनं^८ सप्तदशस्य^९ चयस्त्रिंशस्य^{१०} चक्रे सौम्य
 ५ उपस्तम्भनं^{११} यद्यो एतद्वैधायनस्य कर्त्तव्यं वेदयन्ते निर्मग्न्यो
 १० मन्त्रवान्भवतीत्याध्वर्यवा एवात्र मन्त्रा आवर्तन्ते नाग्निमन्त्र-
 १० नौयाः^{१२} स्त्रयमृतुयाजमेवेतदहर्भवति^{१३} नैतदहरन्योन्यस्मर्तुयानं
 यजतीति^{१४} ॥ १३ ॥

- आश्राव्याध्वर्युरन्यस्मै ग्रहं प्रदायैतेनैव यथेतमेत्य जघनेन
 हविर्धाने उपविश्यात्संश्लेषमुक्त्वोपोत्याय ऊत्वा व्यवनीय प्रद-
 १५ चिणमावृत्य यत्रायाचीत्तन्नाडासीनो होतृभक्तं भक्तयेग्नय-
 १० क्तासीनो^{१५} अध्वर्युभक्तं^{१६} पादच्छेदौहीता गृह्णन्ति वाक्त्रिष्विष्या
 मेचावरुणो विहरति वृषाकपिं^{१७} ब्राह्मणाच्छेदौ^{१८} गृह्णन्त्येवचा-

१ M G Be U ins. आग्रीध ।

२ यचदश Be.

३ Thus Ben; •चिण्वस्य the other MSS.

४ इति ins. U H, it is effaced in G.

५ Thus M; प्रत्यङ् the other MSS.

६ •कवीर्य M.

- मघतमन्वावाकः । किंकर्मा^१ तर्ह्यध्वर्युर्भवतीति^१ प्रत्यागृह्णा-
 II. 252. 11. तीत्येव^१ ब्रूयाच्चा एता अध्वर्युरनुष्टुभ उद्धृत्याहरति तास्यतस्यो
 गायत्र्यसाक्षिणो ऽनुष्टुभः^१ सोम राजकेक्षवरोहेत्येतस्ये गायत्र्ये
 पदमात्रेण राजानमुपावहरेत्कथसु खलु दशममहर्भक्ता^१ ५
 सर्वचतुर्विंशो^१ च भवति^१ चिष्टोमं^१ चान्यच^१ दृष्योऽक्षोमा-
 दिति^१ चतुर्विंशो बह्विष्यमानः पञ्चदशं ब्रह्मसामं^१ च-
 क्षिःश्रमग्निष्टोमसाम^१ तासासु^१ च नवागच्छन्ति^१ तास्यतु-
 विंशतिः संपद्यन्त^१ एतदेवापि दशममहर्भक्ता^१ सर्वचतु-
 II. 256. 8. विंशो^१ च भवति चिष्टोमं चान्यच दृष्योऽक्षोमादित्युपसृज- १०

१ Thus emended; किंकर्मात्तर्ह्य Ben, किंकर्मात्तर्ह्य Be G U, किंकर्मा-
 तर्ह्य M, किंकर्मात्तर्ह्य H.

१ Thus G (sec. m.), प्रत्यागृह्णाती M Be U H, वच्चाचासीतीत्येव Ben.

१ Thus Ben and the Viv. only; भवतीति or भवति the other
 MSS.

१ Thus (and cp. XXVI, 16 init.) M Ben Be, सर्वचतुः G U H.

१ Om. G H Be.

१ Thus G M Be; भवतिचिष्टदृष्टिष्टोमं U H, भवतीत्यदृष्टिष्टोमं Ben.

१ Thus M Be (Ben defective), वा चान्यच G U H.

१ चान् U (sec. m.) M G.

१ Doubtful and conjectural reading; तासासुचनन्वावदति Ben, तासा-
 सुचनन्वावदती M, तासासुचनद्वदति G U H; Ben defective. The mean-
 ing is clear; चक्षिणानां नव्यं (१ नव्यात्) नव पञ्चदशसु प्रविश्यते । तथा तयोः
 (i.e. the pañcadaśam brahmasāma or pañcadaśam mādhyandinam
 paramānam and the trayastriṃśam agniṣṭomasāma) चतुर्विंशं भवति ।

१० Thus G only (भक्ता), भवन्ता all the other MSS.

११ सर्वचतुः Ben Be H.

आग्ने वत्सं धारयन्धरणो धवन्निति ^१ किंदेवत्या उ खन्निष-
माकृतिर्भवतीति ^१ प्राजापत्येत्येव ब्रूयादिति ^१ ॥ १४ ॥
॥ नवमः ॥

अथेमं दादयाहं यहायैरेव प्रतियूषामस्तस्य नवाहानि
१ प्रतियूषं गच्छन्ति यान्यन्यानि प्रायणीयोदयनीयान्मां दश-
माद्याहो ^१ ऽयं हन्तोमास्तत् ^१ वडेव ^१ सखानो ^१ हि ^१
प्रथमस्त्रिरापो ^१ गायत्रीप्रातःसवने ^१ प्रथमे त्रिरापो ^१ ऽहौ
कृत्वो ^१ ऽये प्रथममुपाश्वभिषवमभिषुणुयादेकादश कृत्वो
द्वितीयं ^१ दादय कृत्वकृतीयं ^१ मद्या ^१ हन्तो नृवदा चर्वणिप्रा
१ इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रं गृह्णीयाददध्नेभिः सवितः पाशु-
भिर्मित्येतया जगत्या सावित्रमष्टाकपासाप्रातःसवनीया-
न्मुयादेकादशकपासान्माध्दिनीयान्दादशकपासाश्चतुर्विधसव-
नीयान्सुमङ्गणेन गायत्र्यह्न्दा प्रातःसवनीयान्मघवेद्रुद्रव-
ङ्गणेन त्रिष्टुप्हन्दा माध्दिनीयानादित्यवङ्गणेन जगती-

१ ? Thus Be U H: यवदोमाना. वडेव M, यत्तुवदलम्वडेव G. यवदसन्
वडेव Ben; the Vivaraṇa also has यवदसत् वडेव ।

१ सखानो Ben. सखानो M.

१ Thus B G M, हि U हिन Ben H.

१ Thus, in accordance with the Vivaraṇa, U; प्रथममघस्त्रिरापो the
other MSS.

१ गायत्री प्रा० G.

१ Instead of त्रिरापो here and in the similar passages further
on some of the MSS. (Ben H U) त्रिरापो ।

ऋन्दसा द्दतौयसवनीयानित्यथ जगतीप्रातःसवने^१ द्वितीये
 चिराचे द्वादश कृत्वो ऽपे प्रथमसुपाऽश्वभिषवमभिषुणयाद्दष्टौ
 कृत्वो द्वितीयमेकादश कृत्वस्तृतीयं^२ महाऽ इन्द्रो य ओजसे-
 त्येतया गायत्र्या माहेन्द्रं यदं गृह्णीयादाममद्य सवितरित्ये-
 तथा चिष्टुभा साविचं^३ द्वादशकपालाग्रप्रातःसवनीयान्कुर्या- ५
 द्दष्टाकपालान्माध्यंदिनीयानेकादशकपालाऽस्तृतीयसवनीयाना-
 दित्यवद्गणेन जगतीऋन्दसा प्रातःसवनीयान्मचयेदंसुमद्गणेन
 गायत्र्यऋन्दसा माध्यंदिनीयान्बुद्रवद्गणेन चिष्टुपऋन्दसा द्दतौ-
 यसवनीयानित्यथ^४ चिष्टुप्प्रातःसवने^१ द्वितीये चिराच एकादश
 कृत्वो ऽपे प्रथमसुपाऽश्वभिषवमभिषुणयाद्वादश कृत्वो द्वितीय- १०
 मष्टौ कृत्वस्तृतीयं^२ महाऽ इन्द्रो य ओजसेत्येतां गायत्रीं चिर-
 भावर्तयेदनुपयामाऽ^३ सा जगती संपद्यते^४ तथा माहेन्द्रं
 गृह्णीयाद्विरण्यपाणिमूतय इत्येतया गायत्र्या साविचमेकाद-
 शकपालाग्रप्रातःसवनीयान्कुर्याद्वादशकपालान्माध्यंदिनीयानष्टा-
 कपालाऽस्तृतीयसवनीयान्बुद्रवद्गणेन चिष्टुपऋन्दसा प्रातःसव- १५
 नीयान्मचयेददित्यवद्गणेन जगतीऋन्दसा माध्यंदिनीया-
 न्सुमद्गणेन गायत्र्यऋन्दसा द्वितीयसवनीयानिति^५ ॥ १५ ॥
 ॥ दशमः ॥

१ Corrected ; जगतींशः G M Be, जगतीशः H U ; Ben has a lacuna.

२ इति om. Ben G U.

३ Thus M Be ; चिष्टुमःशाः Ben U H G (pr. m.), चिष्टुमःशाः G (see. m.).

अथायं वैषुवतो सभेत मासगणानामित्येकं श्राद्धः सप्त-
 दश दीक्षा दादशोपसदो वैषुवतं चि॥श्रुतं^१ कथमु खलु
 गोआयुभ्याः सोमा^२ भवन्तीति^३ गोर्नु खलु पञ्चदशो
 बहिष्यवमानस्तिष्ठन्त्याज्यानि सर्वसप्तदशं^४ माध्यंदिनं^५ सवनं^६
 सर्वैकविंशं^७ तृतीयसवनं^८ सोकथ्यमथायोस्तिष्ठद्विष्यवमानः^९
 पञ्चदशान्याज्यानि सर्वसप्तदशं^{१०} माध्यंदिनं^{११} सवनं^{१२} सर्वैकविंशं^{१३}
 तृतीयसवनं^{१४} सोकथ्यमथेमौ विश्वजिदभिजितावग्निष्टोमौ
 सप्तगतौ भवतः^{१५} के^{१६} नु^{१७} खल्वेतयो सोमा^{१८} भवन्तीत्यभि-
 जिन्तु^{१९} खलु श्रुदयस्तुरावृत्तो^{२०} इयं विश्वजिस्तुरदयस्त्या-
 १० वृत्तः^{२१} कथमु खल्वेकविंशतिगर्भो भवतीत्यभिजितसुपेत्य
 पृथ्व्यं षडहसुपेयुरथ चीन्यरःषाक्षो इयं वैषुवतमथ चीन्यत्य-
 क्षाक्षो इयावृत्तं पृथ्व्यं षडहमथ विश्वजितं^{२२} कथमु खलु
 गोआयुषी विदते जानीयादिति^{२३} पुरस्तादभिजितो गामु-
 पेयात्स्रस्त्रान एवायुर्भवतीति^{२४} कियन्नो नु खलु गवामथने

१ Thus Be G U and the Viv. : सोमा भवन्तीति H, जोमो भवन्तीति M.

२ Thus Be M : सर्वैषः G U H Ben.

३ Thus G (sec. m. : अर्धदिनाया all the other MSS

४ सोमं MSS.

५ Thus M Be ; सर्वैषः G U Ben, सर्वतःषः H

६ सोम M H U Be G (pr. m.). षड G (sec. m.), षड Ben.

७ Thus M Ben G ; सो भवन्ती H U Be.

८ षडहमः M H Be (the last two षडहः). Ben defective.

९ इति^{२५} supplied by me.

ऽग्निष्टोमा भवन्तीति ^१ व्योतिरग्निष्टोमस्त्रिष्टुदग्निष्टोमो विष्टु-
जिदभिजितावग्निष्टोमौ वैषुवतं दशममहर्मेष्टाव्रतमिति सप्तेति
इ वा इदं गवामयनं प्रज्ञातस्तोमं ब्रुवते ^१ तस्य होत्तरं पञ्च
आवृत्तं भवति यदन्यद्गोत्रायुभ्यां च दशराचाश्च ^१ अग्नौका-
नचावृत्तान्यहान्मृज्जीयात् ^१ ॥ १६ ॥

- अथेमा दक्षिणतमेकादशिन्यो गवामयने ^१ तेषां पूर्व-
स्त्रिण्यसि षोडश निष्ठीयन्ते सप्तदश ^१ एकादशिन्ये दार्ह-
II. 265. 11. सत्यो वैषुवते ^१ सवनीयः संपद्यते ^१ तस्य गवाहान्यपञ्चकान्य-
तिरिच्यन्त इति ^१ कतमानि खन्विमान्यहानि भवन्तीति ^१
पृष्ठस्य षड्विंशोत्तराणि त्रीणि चयन्मृन्दोमा दशममहर्मेष्टा- १०
II. 262. 12. व्रतसुदयनीयो ऽतिराच इत्यभिज्ञवासाचीयन्ति च तदङ्गि-
रसामयनमिति ^१ पृष्ठानामच स्थाने ऽभिज्ञवानेव दधाति ^१
पृष्ठस्याचीयन्ति च तदादित्यानामयनमित्यभिज्ञवानामच
स्थाने पृष्ठानेव दधात्यग्निष्टोमास्याचीयन्ति च तत्प्रजापते-
रयनमित्युभेष्टामच पृष्ठ्याभिज्ञवानां स्थाने ऽग्निष्टोमानेव ११

१ Thus M G Be Ben U, नासां H, cp. Ap. XXI. 23. 2.

१ Thus G (sec. m.) and the Viv.; नञ्चा ins. M Ben, चा ins. Ben U
G (pr. m.); H. defective; meaning and interpunction uncertain;
cp. Ap. XXI. 23. 2.

१ Thus M U Be H Ben; •वत्तः H G (sec. m.), •वहीः G (pr. m.),
•वहीः Ben.

दधात्यांघाटौभिः^१ पिच्छोक्षाभिः^२ कर्करोकाभिरित्यांघा^३
 ऽह^४ कोकोडा^५ भवन्ति^६ पिच्छोक्षा^७ उ ह वौषाकाणभग्रा^८
 वौषा^९ उ कर्करोकासं^{१०} कास एव ग्रह्यादणसीत्याद्व्यादि-
 त्येवेदमुक्तं^{११} भवति^{१२} ॥ १७ ॥ एकादशः ॥

- अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यो
 ऽग्निष्टोमेन यजमानो ऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति^१ चत्वारि
 पञ्चदशान्याग्यानि^२ तौ द्वौ चिःश्रदग्ने^३ तथोरितरस्मि-
 त्तिःश्रदग्ने^४ तिस्र उपास्यति^५ तौ द्वौ चिणवचयस्मिःश्रौ^६
 16. गायत्रं पूर्वं ऽहस्याम भवति चैष्टुभमुत्तर इति होतुराग्न्य-

^१ Thus G M U, •द्विभिः Be H.

^२ Thus (पिच्छः) H U G (sec. m.), पिच्छो (i (pr. m.) Be M,

पिच्छो Ben.

^३ कर्करी Ben, कर्करि the other MSS.—•काकोर Ben H U, •कोष Ben, •काकोर M, •काकोर G.

^४ ? कोकोडो H, कोकोडा G, कोकोडो M U, काकोडो Ben, कोकोडो Be (compound of कास-कोड ?).

^५ Thus M H U, पिच्छोका Be G, पिच्छोका Ben.

^६ ?? Thus read U H Be (with var. •वदन्ति), वौषाकावाकावदन्ति M, वौषाकावदन्ति G.

^७ Thus G only; वौषाका Be H U M, वौषाका Ben.

^८ MSS., exc. Ben, कर्करिका; perhaps the form with short i is, after all, preferable.

^९ Emended in accordance with the text proper; instead of •वदन्ति the MSS. read वदन्ति.

- II. 270. 6. सेतानि^१ संपादयेदेवमेवोत्तरे ऽग्निं होतुरेवाज्ये^२ अयास्तेषां^३
 सृष्टतम्यन्यतएनौ कष्टूकतोपकृता^४ भवतीति^५ सृष्टेविते-
 त्येवेदमुक्तं भवति^६ कश्चिज्जु खलु काले सक्षणां पठौही^७
- II. 273. 7. वार्चनीं दद्यादिति^१ संधामं जिला राजन्य एनां^२ दद्यात्कथमु
 खलु गर्गचिरात्रेषात्सुखेषु विहतेन यजेतेत्यावाडे वा^३ आवणे^४
 वा पक्षे ऽग्निष्टोमेन वा^५ यजेत^६ तत्पत्नीसंधाजानं वा हृदय-
 शूक्ष्मां वाहः कृत्वा समुपनक्ष राजानं काले वसतीवरीरभि-
 र्यज्ञाहीनसंततिं^७ कृत्वा यावोवाचय्य^८ संप्रक्षास्य द्रोणकक्षग्रे
 दद्यापविचे समवधायाग्नीध्रं कृत्वा^९ समिद्धारा यन्धाहृत्य
 समिध आहवनीय उपसादयति^{१०} परिहृतासु वसतीवरी-
 १०
 व्याहृतायाः सुप्रक्षायाः संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधाये-
 भानर्हिः संगच्छाविशिष्य^{११} पथाः^{१२}पुत्रसमर्थेय शो भूते सव-
 नेज्या यजेत^{१३} ततः^{१४} क्षम्यजुर्हरति^{१५} स एवमेवाहरहर्वसती-

१ Thus G U H, होतुराण्यानि Be, होतुराण्यानि शतानि M, होतुरानि-
 नाणि Ben.

२ वा० M.

३ Thus Ben M U, संवृक्तो० Be, •संवृक्तो० G H.

४ रतां Be.

५ Om. all exc. Ben.

६ Is वा to be cancelled ?

७ •वरीभिः परिहृता Ben H.

८ Thus G Be U H ; •समिधः the other MSS.

९ तत om. M. Ben ; are we to remove it or to read as infra (k.

19). तत वा ?

वरीः परिहरमाणस्तुरो मासः सवनेष्वा यजते ^१ नाग्निहोचं
जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्व-
वेषु परिहृतासु वसतीवरौस्वाहृतायाः सुमन्त्राण्यामहरहः
संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधायेष्वावर्हिः संनद्या पथाऽसि
५ विग्नियोपवसन्ति ^१ ॥ १८ ॥

अथ शो भूत उक्थ्येन यजते ^१ तत्तथैव पत्नीसंयाजानं
वा हृदयशूक्ष्मानं वाहः कृत्वा समुपनद्या राजानं काष्ठे वसती-
वरौरभिगृह्णाहीनसंततिं ^१ कृत्वा पावोवाययः संप्रचास्य
द्रोणकलशे दद्यापविने समवधायाग्नीध्रं कृत्वा समिद्धारा
१० यन्महाहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ^१ परिहृतासु
वसतीवरौस्वाहृतायाः सुमन्त्राण्यायाः संवेगनीयाः समिधो
ऽभ्याधायेष्वावर्हिः संनद्याविग्नियोपवसन्त्ये ^१ शो भूते
सवनेष्वा यजते ^१ तच्च तथैव न ^१ साम्यजुर्हरति ^१ स एवने-
वाहरहर्वसतीवरौः परिहरमाणो ऽपराऽस्तुरो मासः ^१ सव-
१५ नेष्वा ^१ यजते ^१ नैवाग्निहोचं जुहोति न दर्शपूर्णमासाभ्यां
यजते ^१ ऽथ चतुर्षु मासेषु पर्ववेषु परिहृतासु वसतीवरौ-
स्वाहृतायाः सुमन्त्राण्यामहरहः संवेगनीयाः समिधो ऽभ्या-
धायेष्वावर्हिः संनद्या पथाऽसि विग्नियोपवसन्त्ये शो भूते

१ नदीभिः परिहृत्य • G U.

१ Thus M U G ; संनद्या पथासि विग्नियोप • the other MSS.

१ न read by all the MSS., but seems to be expunged in M.

१ Thus M U H ; सावाहव • Ben G, मावाह • Ben.

II. 273. 1 ऽतिरात्रेण व्रजते संवत्सपुच्छेनयिताः सहस्रतमौ प्राचीं
 १११. वोदीचीं वावर्तयः१ स्थाया१ विहारं चात्मानं च न व्यवेयादिति ।

॥ १६ ॥ द्वादशः ॥

किंदक्षिणा च खल्वहीना भवन्तीत्यहर्गणोऽहर्गणः सहस्र-
 दक्षिणः स्यादित्येतदेकमेकैकमहः सहस्रदक्षिणः स्यादित्येत- ५
 देकं । द्वादशशतदक्षिणः स्यादित्येतदेकं । यथाश्रद्धदक्षिणः
 स्यादित्येतदपरमादेशादेवैतस्मिन्नतिरात्रे सहस्रमनुविहितं
 ददाति । द्विरात्रप्रभृतयो ऽहीना भवन्त्येकादशरात्राद्येमा-
 न्यहीनाभिपरौतानि१ सन्नाणि भवन्ति यथैतत्संवत्सरगर्भं१
 एकादशरात्रं । उभयविधो हि भरतद्वादशाहो । द्वादशान्ति- १०

III. 163. 10. श्रोमा रथंतरसामानः । स ह भरतद्वादशाहो । ऽथोद्यन्तोमेव
 चितृत्प्रथममहः स्यात्पञ्चदशं द्वितीयः सप्तदशं तृतीयमेकविंशं
 चतुर्थमितिौषवेकमथापरस्त्रितृत्प्रथमस्याहः१ प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनमथ१ द्वितीयस्याहः

१ Thus M; वावर्तयस्तथा G, वावर्तयस्तथा U Ben H.

१ Thus G; •होनाभिः परौ (or रि . तानि the other MSS. ; चहीना-
 पतितानि or चहीनापरितानि the Vivaraṇa; cp infra k. 21 s. fin.

१ Thus Ben; चहीनत्वं the other MSS.

१ •मितीन् or मितीन् MSS. ; the following is doubtful; •कमथा-
 परस्त्रितृ G U Ben U M, but in M च is effaced; •कथापरं सर्वत्रि-
 Ben. The Viv. has अपरस्त्रितृ; if this is the correct reading, we
 ought to correct also एकम् into एकौ ।

१ The MSS. here are defective; the passage has been restored
 by me according to Sāyaṇa on TS. VII. 1. 8 (ed. Calc. Vol. VII,
 198).

पञ्चदशं प्रातःसवनं सप्तदशं माध्यंदिनं सवनमेकविंशं
 तृतीयसवनमथ तृतीयस्याहः सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं
 माध्यंदिनं सवनं चिषवं तृतीयसवनमथ चतुर्थस्याह एक-
 विंशं प्रातःसवनं चिषवं माध्यंदिनं सवनं चयस्त्रिंशं
 तृतीयसवनम् ॥ २० ॥

अथेम औपसदाः पुरोडाशाः शूर्पादानप्रभृतयः
 आयाज्याः सुवाङ्मत्या चैनामसह सक्तञ्जुडयादौपमन्यवीचेन
 कथेनाग्नेषानेकपासान्नुसरस्वतिं प्राज्ञो यान्तीत्याहवनीय-
 सकाशाच्छ्रम्यां प्राश्नेत्सु यच्च निपतत्तद्गार्हपत्यस्याचतनं
 १०. आत्माचीनं तत आहवनीयो १ इय यद्यपर्याणा अप उप-
 धिगच्छेयुरपोनग्रीयं चरं तृतीयसवनीयानामनुनिर्वायं कुर्वु-
 रपोपोत्तरेषुः समायत्नेव २ श्रम्यां प्राश्नेत्सु वा भवन्ति पञ्चाहा
 भवन्तीत्यभिज्ञवानामेवेते ३ ऽपच्छेदा ४ भवन्त्यष्टमे ऽग्नि वाज-
 पेक्ष इति ५ तच्च यदेव सुत्याभिपरीतं वाजपेथिकं कर्म

१ Thus Ben, अन्येन the other MSS.

२ Thus G (sec. m.) only; नुसरस्वती all the other MSS. and my two copies of the Vivaraṇa.

३ कुर्वन्ति instead of आत् G (sec. m.).

४ ? Thus M G; जिव U H; समायत्त Ben, सःसमायत्तमेव Be; the Viv. gives the periphr.: उत्तीर्णं समारि(रे)मान् ।

५ Uncertain; वैतेपचदा Be, वैतेपचदा H, वैते.चदा Ben, वैतेपचदेदा U and G (pr. m.), वैतेपचदा G (sec. m.), वैतेपचदेदा M. The Vivaraṇa periphrases: अभिज्ञवानामेवान् कोवि (or वान्कोवि) न वासाः ।

६ इति Supplied by me.

II. 279. 14. तत्कुर्वाद्येदं सः स दामयनमच्छन्दोमं भवतीति विज्ञा-
यतं उ खण्यस्य छन्दोमभक्तयस्तुर्विष्टं चतुस्तारिष्टम-
मष्टाचतुर्विष्टमिति ॥ २१ ॥ अथोदशः ॥

II. 283. 1. अथायमतिरात्र उभयविधो भवत्यहीनो वैकाशो वापि
तु खण्यस्याहीनस्यैव रूपं दादशोपसदो जेकमहरभि-
विधत्ते १ उयैकाहस्यैव रूपः सकृदसतीवरीर्गताति सक-

II. 285. 13. तद्यद्गुपाकरोत्येकं कतुकरणः समवाविधिते सूर्ये चिर-
खेन षोडशिन सोममुपाकरोतीत्यर्धास्तमित इत्येवेदमुक्तं
भवति तस्य चेदनुपाकृत आदित्यो भूयस्तमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः
कुवाङ्गतीर्जुङ्गयाद्गर्भुवः सुवरित्येष यत्कोम्ये इतिरिच्येताति-
रात्रं कुर्वीतेत्यतिक्रान्ताः खण्यस्य दौशोपसदो इतिक्रान्तं कतु-
करणमतिक्रान्तं षोडशिनो ग्रहणमथ तदानीमेव षोडशि-
पात्रमुपकृत्य तिस्रभिर्ध्वग्निर्गर्हणीयादथैतेन पुरस्ताद्वाचि-
पचाद्येभ्यश्चरेत्तत्रैवमेव संप्रैषः २ प्रतिप्रश्नातरायणहतौघं गुद-

१ Thus (and cp. TS. VII. 4. 2. 3, Pañc. br. XXIII. 19. 8) M G U H; •यनचंदोमं Be, •यनमचंदोमं Ben.

२ r. विज्ञायन् ?

३ Thus G (sec. m.), मेकम• Be, मेकम• M Ben G (pr. m.) U (sec m.), जेकम• H.—Instead of अविधिते (thus M Be G U), Ben: अवि विधिते, H. अविधिते । The Viv.: अहीनरूपं दादशोपसदमेकमहरभ्य यनाग्रमे च ।

४ Thus M G U Be; •यनं Ben, जेन H.

५ इति om. all exo. M.

६ Thus M Ben; •यैवेन G Be U.

७ प्रका M G U.

१०१. ११. द्यौषानि^१ आघनीः पृषदाब्धं गोपायाम्नीदाग्निं ते द्विक-
पाक्षः इदमथपररात्रे ऽस्त्विति^१ कस्मिन् खलु काल आग्निने
द्विकपाक्षो निदध्यत इति^१ तार्तीयसवनिकैर्वा पुरोडाशैः^१
उवापि वा पुरस्तादुत्तमस्य रात्रिपर्वायस्य^१ चिद्वै सोमाना-
१०१. ११. १ मवमस्त्रिदृष्टपरम इत्यतिरात्रमाह्वाणमेवैतद्भवत्यथेयः^१ शौचा-
मणिकी सुरा पादकिष्णा^१ वा^१ भवत्यपि वा पक्षिका^१
ग्रण्याणि च तोक्त्राणि^१ चेति^१ यवानामु^१ इ^१ ग्रण्याणि
१०१. १५. भवन्ति त्रीचीणामु इ तोक्त्राणि^१ मावास्तु नग्नऊरवायं कारो-
तरो दाहमयो वा वैदक्षो^१ वा मृगमयो वा चर्मणा लेवानि-
१. विदि^१ स्वादथः^१ सुतासुतीति^१ सुतमु^१ हास्यामुच भवत्या-
१३१. ७. सुतमु^१ हास्ये^१ भवत्यथास्त्रिहासायण्यग्ने कुर्यादुपाः^१ इत्याज-
मिति^१ ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥

१ Om. G U H Be.

१ पृषदुरो H, पुरोडाशैः M.

१ पादकीक्षा H. U., पाकीक्षा G, पादपिक्वा M, पादपिक्वा Be. The Viv., although corrupt, mentions the word पिक्वा ।

१ वा om. H Ben.

१ •वि both times G Be, once •वि once •मि M, •मि both times Ben H U.

१ यवानां Ben ; read perhaps यवानाजः ।

१ वैदक्षो M H U Ben, वै G Be.

१ Thus all exc. Ben (•विदि). The Viv. seems to give the paraphrase: चर्मणा (r. च•) वज्रोक्षः (var. वज्रोक्षः) ।

१ r. सुतमवासा ?

१० •भवत्युत्तमसु Ben, भवत्यादुत्तमो M Be H.

- II. 292. 1. अथास्यामेकादशिन्यां धूपाहुतिस्तन्मं धाम्नौ ह्वयते^१ ऽथा-
 मयनजा संचारिणी^२ स॒स्यर्शकं^३ कर्म तद्भवत्यग्निष्टां^४ प्रथम-
 क्षामि^५ सक्तदायन्याद्विदितौयस्य चिक्षृतीथस्यैवमेवेतरेषामनु-
 पूर्वं ह्येदमज्ञायाय चाथ वेदिविमानं^६ दशानां च रथाणां
 मेकादशानां च पदानामष्टाङ्गस्य च^७ चतुर्विंशं भागमाद-
 II. 293. 9. दीत^८ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमीतयेमावुपस्थावानी
 चतुरङ्गसमाचेष विहृतमौ^९ स्यातामचेतरे रथाञ्चान्नराञ्च^{१०}
 II. 293. 10. एष क्षुरित्यथ वै भवत्युपरसंमितां मितुषापिदस्योक्तकाम-
 II. 293. 12. स्येति यावत्यग्निष्ठस्योपरं^{११} तावन्माषा इतरे भवन्ति^{१२} सषास-
 संमितामिन्द्रियकामस्येति यावदग्निष्ठस्य रथना तावन्माषा^{१३}
 II. 293. 13. इतरे भवन्ति^{१४} सर्वान्समाग्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समाग्रतिष्ठा-
 II. 293. 14. कामस्य करोति^{१५} ये च यो मध्यमास्तासमान्यशुकामस्येति
 II. 294. 1. तासमान्यशुकामस्य करोति^{१६} अतिषजेदितरानिति^{१७} स एवमेव
 II. 294. 3. दक्षिणसुत्तरमित्यष्टौ धूपान्यतिषजत्यथ वै भवति यं कामयेत
 प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मितुषादन्नराणां वविंष्टमथ^{१८}

१ सस्यर्शकं Be. Instead of स॒स्यर्शकं कर्म a citation in the Mahāgni-
 sarvasva gives स॒स्यर्शि कर्म ।

२ Thus according to Ms. (text and comm.); •मिहानक्षामि the
 MSS.

३ Om. Ben Be U; cp. XXX. 4.

४ विप्रक्ष• M Ben.

५ •चानक्षारा M Be, चानक्षारा H.

६ Thus MSS.; r. यावदग्निः ?

७ M Ben ins. अतिषजति ।

294. 6.

द्विषीषाश्चमित्युत्तरार्धमत्र वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं द्विषी-
षाश्चमेव वै गर्तमिच्छत्येवं मिनोति ताजक् प्रमीयत इति
ब्राह्मणं^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं मिनुयात्सुवर्गकामस्याय द्विषीषाश्-
चमिति ॥ २३ ॥

५ अङ्गुष्ठपर्वमाचेणाङ्गुष्ठपर्वमाचेणोत्तरसुत्तरं यूपश्च द्विषी-
षाश्च मिनुयादपि वा यूपवटानामेवेता माचा अतिष्ठनेदपि
वोपश्रयमेवोपनिदधते^१ । ताभिर्माचाभिरभिसंपादयेत्कथमु-
च्यते यूपवटाश्च परिलिखतो यूपश्चोपश्रयतः^२ पशूश्चो-
पाकुर्वतः संचरी^३ स्वाद्रित्यन्तरेणाग्निष्ठं^४ चोपस्त्रावानं चोपा-
१० तीत्य जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्यान्तरेणाग्निष्ठं^५ चोपस्त्रावानं^६
चोपातीत्यैकैकं परिलिखेदोपश्रयेदोपाकुर्वादापि वा यथं
परिलिखेदोपश्रयेदोपाकुर्वादा तंतं न व्यवयाहृक्षिणेन दक्षिण-
सुत्तरेणोत्तरमपि वा सर्वानेवाग्रेण यूपान्परीत्यैकैकं परिलि-
खेदोपश्रयेदोपाकुर्वादा^७ अतिषष्ठं^८ तेन पूर्वाः संपद्यन्त^९ एवं

१ विधत्ते U.

२ द्रव्यता M, द्रव्यतो Ben U.

३ Corrected; कःसचरी M G Be H, कःसंचरी Ben, कंसंचरी U. The
Mahāgnisarvasva संचरः (without कः). संचरी (cp. also XXV. 20 :
251. 4) has the meaning of जातः (Viv.).

४ कः most of the MSS.

५ Thus M and a citation in the Ms.; वाग्नि the other MSS.

६ एव given by Ben only.

७ चरे Ben, चन Ben, चंज H.

अतिवक्तानामेवैतेषां पशूनां^१ पञ्च दक्षिणार्धान्यश्लुपकम्बैव^२
 स्थापयेयुर्वाहणं प्रथममत्यानयेयुरद्यानुपूर्वमितरानन्तरेण चा-
 त्वाप्तोत्करावुदङ्गुपनिष्कन्य^३ प्रक्षाम्वा^४ निश्चन्युरपि वा मण्डली-
 कृताश्चो^५षां वषा उत्तिद्याहरेयुर्थथा^६ वषाभिर्विहारं चात्मानं

II. 296. 3. च न अवेद्युरेयायं पालीवतो ऽङ्गुष्ठपर्वमात्रेणोत्तरार्धाद्युपाङ्गुली-

या^७क्षादपि वा यथाप्राज्ञाणमवाङ्नाभिमचषास्रमनवलीर्य-

II. 297. 15. नयेद^८ सर्पाणामयनं^९ सोमतो विहृतं भवत्येदं विह-

II. 298. 11. सुक्षामयनं कथमिदानीन्तनेषु स्यादिति^१ शतं दौषाः शत-
 सुपसदः सप्त^२ प्रसृतः^३ ॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

II. 299. 10. अयेदं कुण्डपायिनामयनमग्निहोत्रपूर्वमेके ब्रुवते सोमपूर्व- १०
 सुपयन्ति^४ तत्पत्नीसंयाजान्तं वा ददशूक्तान्तं वाः कृत्वा

१ Om. Ben Be.

२ पशून् ins. all the MSS. exc. Ben (cp. XVII. 14 : 295. 10).

३ •पुनन्य G U.

४ Thus Ben only and Ms. (प्रक्षामुक्तकमावक्षितान्), and the Vivarapa (प्रक्षाम्वा क्षितानि (sic) क्षुः); प्रतिप्रक्षाया U (pr. m.), प्रति-
 प्रक्षामाया the other MSS.

५ Thus the Ms. (तेषां संज्ञायां वषाः अथर्वेषा उत्तिद्याः परिकर्मिष
 वाचवनीर्यं प्रति बवेयुः); उत्तिद्येयुर्थथा the MSS.

६ अमवक्षितम् instead of अमवलीर्यम् G (sec. m.).

७ These words are missing in G Be U H; प्रसृतः M, प्रसृतं Ben.

८ Uncertain reading; •सुपयन्ति G (sec. m.) Ben; •सुपयं U H,

•सुपयं M, •सुपयसं Be; the Viv.: स एव वारणसीजनसः ।

समुपनङ्गा राजानं काष्ठे वसतीवरौरभिष्टङ्गाऽङ्गीनसंतति^१ कृत्वा
 प्रावोवायव्यः संप्रचाष्ट्य द्रोणकलशे दद्यापविचे समवधायाग्नीध्रं
 द्रुत्वा समिद्धारा यन्थाहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति ।
 परिहृतासु वसतीवरौव्याहृतायाः सुमन्त्रायाः संवेगनीयाः
 ५ समिधो ऽभ्याधायेभ्योऽर्चिः संनङ्गाविशिष्य पथाः सुपवसन्त्येव
 श्वो भूत आमावास्तेन हविषा यजन्ते । तच्च न क्षम्यजुर्हरति ।
 त एवमेवाह्वरह्वसतीवरौः परिहरमाणा अष्टाविंशतिमहा-
 न्यामावास्तेन^२ हविषा यजन्ते । नाग्निहोत्राणि जुह्वति न
 पौर्णमासीं यजन्ते । स यच्च तृतीयसवने धिष्णिद्यान्निहरति
 १० तदजसं मार्जास्त्रीयं करोति । समासज्ञेषु हविःषु गार्हपत्ये
 करम्भपाचाण्यभिपर्यग्नि कृत्वा तैर्मार्जास्त्रीये प्रचरति । गार्हपत्य
 एव पिण्डपितृयज्ञः अपयित्वा तेन मार्जास्त्रीय एव प्रचरति ।
 प्रतिपूरवसुदेवैषां^३ प्रवराप्रवृणोत । एकैकस्त्वैषां चयः स्रग्यः
 पिण्डार्क्षो पच्यदग्र^४ । महापितृयज्ञे स्त्रीर्षे^५ वर्धिर्भवति न वेदि-
 १५ मास्तिष्ठति^६ न क्षम्यजुर्हरति नाव्यानि गृहीते । स यच्च

१ Emended (cp. XXVI. 18, 19) ; •वरौभिः परिष्टङ्गा • U H, वरौरभि-
 परिष्टङ्गा • M G Ben, •वरौभिपरिष्टङ्गा • Be.

२ Emended ; •विंशतिरवा • MSS.

३ Thus M G U H and the Viv. ; •पुचव • Ben Be. — •सुदेवैषां my
 conjecture (उचव = उ एव), •सुदेवैषां MSS. exc. G (•सुदेवैषां) ।

४ पच्यदग्र M Ben Be.

५ स्त्रीर्षे M Be H.

६ After तिष्ठति Ben ins. न कवति ।

द्वितीयसवने धिष्णिथामिहरति तदजसं मार्जाक्षीयं करोति^१
 समासकेषु हविःषु गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपथित्वा
 तैर्मांजाक्षीये प्रचरेद्वाहवनीये माहत्या प्रचरेद्भक्तेवावस्थः^२
 परीषाद्विद्वतीया^३ वेदिर्भवति प्रक्रमाणास्तु च द्वितीयं नवमस्तु^४
 भुक्तेर्भागो भवतीति^५ ॥ २५ ॥ षोडशः ॥

II. 302. 12. अथ पञ्चहविषमिष्टिमिहान्यहं पुनरावृत्तनेकैकेन हविषा
 षकेतैकं चेष्टे वा हविषौ पर्यवेते स्नातामथ संवत्सरः समा-
 ख्येत कथं तच्च क्षुर्यादिति^१ प्रतिष्ठयैतस्य पञ्चस्य पञ्चहविष-

II. 302. 16. मिष्टिं निर्वपेदेव संवत्सरतमे ऽग्निं पञ्चहविः स्नादिति^१ प्रथमे
 दादग्राहे ऽग्निं चिन्वीतेति^२ प्रथमे दादग्राहे ऽग्निं चिन्वान- १०
 चतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छेच्चतुरहं मध्यमयाष्टाहोनां संव-
 त्सरसुत्तमयाचेतरां चतुरहोनां चतुरहोनानेकैकया^३ चतुर-
 चतुरो^४ मासान्प्रत्याददीत^५ चतुरहं प्रथमयोपसदा गच्छे-
 चतुरहं मध्यमया चतुरसुत्तमयापि वा चतुरचतुर एव
 मासानेकैकयोपसदा गच्छेदित्युत्तमे^६ दादग्राहे ऽग्निं चिन्वी- १५
 तेत्युत्तमे दादग्राहे ऽग्निं चिन्वानो ऽष्टाहोनां संवत्सरं प्रथम-

१ Thus M (sec. m.) G; •रेदंतनेवावस्थः Be; •रेदंतनेवावस्थः U H,
 •रेदंत व्यावस्थः Ben; op. the Vivaraṇa: चतुरहोनां गच्छेत् ।

२ Thus (परीषाद्) M Ben; परीषाद् the other MSS.

३ नवमं Ben.

४ Instead of दत्तान् (thus Ben M the Viv.) दत्तान् H Be G U.

५ Thus G U M H Be; चतुरचतुरहोनां Ben.

६ इति om. G.

योपसदा गच्छेत्तुरहं मध्यमया चतुरहसुत्तमयायेतराष्ट्र-
तुरहो नानेकैकया^१ चतुरहसुत्तमो नाम्नासाग्रत्याददीत^२ । चतु-
रहं प्रथमयोपसदा गच्छेत्तुरहं मध्यमया चतुरहसुत्तमयापि
वा चतुरहसुत्तम^३ एव मासानेकैकयोपसदा गच्छेदिति^४ ॥ २६ ॥

sq3. G. ५

अथ लोकांशुणा इष्टका उपदधन्मासमेतीति^५ । लोकांशुणा
इष्टका उपदधन्मासं गत्वा चिष्टशतमस्यामहः^६ सर्वं प्रच्छादं
प्रच्छादयेदपि वा चिष्टशतो ऽवकाशं कृत्वा लोकांशुणा इष्टका
उपदधन्मासमेतीति^७ । कथमेतं मासं गच्छेदित्येष्टिः प्रथमाच
पूर्वाञ्चिके प्रवर्ग्योपसदावष्टेष्टका^८ । अथापराञ्चिके^९ प्रवर्ग्योपसदौ
१०. मासि वसोधांरिति^{१०} । मासं पुरीषेण चनोति^{११} । कथमेतं मासं
गच्छेदित्येष्टिः प्रथमाच^{१२} पूर्वाञ्चिके प्रवर्ग्योपसदावथ पुरीष-
मथापराञ्चिके प्रवर्ग्योपसदौ^{१३} । चतुरो मास उपसङ्गिरे-

१ Instead of चतुराह some of the MSS. again द्वाह;—चतुरहो नाम्ना
twice (as above) H, and one of my copies of the Vivaraṇa.

२ ? Thus (and is so to be read also supra, 308. 12 ?) M U G,
चतुरहसुत्तमो नाम्नासाग्र. K, चतुरहसुत्तमो नाम्नासाग्र. Ben, चतुरहसुत्तमो नाम्ना-
साग्र. Be.

३ Thus Ben H and one copy of the Viv.; चतुर the other MSS.

४ Are these words corrupt? The Vivaraṇa periphrases:
विंशतमे ऽङ्कि वर्षसुपथे चैवसुपथ्यात् ।

५ Thus according to the Viv.; •वेदकान्मासं G, U Ben; the
other MSS. are incomplete.

६ चच om. the MSS; it is given in the Vivaraṇa.

तीति^१ ' यदसुच^२ मासेन करोति तदिह दशरात्रेण करोति^३
चतुरो मासः सुनोतीति^४ ' कतमे नु खण्विमे मासा भव-
न्तीति^५ ' गवामयनस्य प्रथमोत्तमौ च मासौ यौ चाभितो

II. 306. I. विषुवतः^६ सद्य वैषुवतेन^७ वसतीवरीषु मृत्पिण्डमन्वधायेति^८ '
किमर्थो^९ नु खण्वथं मृत्पिण्डो भवतीति^{१०} ' संतन्यर्थ एष^{११}
भवतीति^{१२} ' भिक्षे कुम्भे ऽन्यस्मिन्कुम्भे एतं मृत्पिण्डमन्वधा-
याप^{१३} ' आनयेत्तत्पक्षौसंयाजान्तं वा हृदयशूळान्तं वाहः कृत्वा
समुपनद्या राजानं काले वसतीवरौरभिष्टङ्गाहौनसंतति^{१४} कृत्वा
यावोवायव्यः संप्रचाल्य द्रोणकलशे दशापविचे समवधायाग्नीध्रं
कृत्वा समिद्धारा यन्थाहृत्य समिध आहवनीय उपसादयन्ति^{१५} ' १०
परिहृतासु वसतीवरौष्वाङ्गतायाः सुम्रङ्गाण्यायाः संवेशनीयाः
समिधो ऽभ्याधायेन्नावर्हिः संनद्याविशिष्य^{१६} पयाः स्युपवसन्त्येव
शो भूते सवनेष्ट्या यजन्ते^{१७} ' तच्च न सान्मयजुर्हरति^{१८} ' त
एवमेवाहरहर्वसतीवरीः परिहरमाणाः संवत्सरः सवनेष्ट्या
यजन्ते^{१९} ' नाग्निहोत्राणि जुहुति न दर्शपूर्णमासाभ्यां यजन्ते^{२०} ' १५

१ Thus Ben and the Viv. ; उपसद् उपसक्तिरेतीति the other MSS.

२ Thus the Viv ; सद्य the MSS.

३ वैषुवतो Ben.

४ Thus Be U G H M ; •पिण्डमन्वधाच Ben.

५ Thus Ben ; the other MSS. om. चतु ; Be defective.

६ Thus Be G U H ; •वरीरभिष्टङ्गा• M (sec. m.).

७ Thus M G U Be ; संवत्सरविशिष्य Ben H.

८ •हरति MSS.

ऽग्नं संवत्सरतन्वा^१ पर्यवेतायां परिहृतासु वसतीवरीव्याह-
तायाः सुनक्षत्रायामहरहः संवेगनीयाः समिधो ऽभ्याधा-
येभावरिः संनक्षत्रं पयाऽसि विप्रिष्योपवसन्वयं शो भूते^२
ऽभिजितेष्टोत्तिष्ठन्ति^३ । ॥ २७ ॥ सप्तदशः ॥

306. 8. ५ अथ वै भवति कन्दस्थितं चिन्वीत पशुकाम इत्यभ्यादा-
नप्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदा^४ वायव्यात् प्रत्यक्षं वायव्येन पशुना
यजेत प्रत्यक्षं दीक्षणीययोऽष्टाप्रवृत्तनप्रभृतीन्मन्त्रान्साधयेदा
वात्सप्रविष्णुकर्मेभ्यः^५ प्रत्यक्षं वात्सप्रविष्णुकर्मैः क्रमिन्वा निगदे-
देवेतरान्मन्त्रान्विहरेदग्नि^६ । ॥ २७ ॥ रूपानि^७ दर्शयेद्दक्षेदिरिणं^८
१. तच्च नैर्वातान्मन्त्रान्निगदेत्^९ प्रत्यक्षं गार्हपत्यसुपतिष्ठेत्^{१०} प्रत्यक्षं
प्राचणीयथा^{११} प्रत्यक्षमातिष्यथा^{१२} कार्ष्णाजिनोप्रभृतीन्मन्त्रा-
न्साधयेदा^{१३} कर्षणवपनाभ्यां^{१४} प्रत्यक्षं कर्षणवपने^{१५} प्रथमां

१ Thus emended; •वत्सरतन्वां Be U H, •वत्सरतन्वा G Ben.

२ Thus Ben and G (sec. m.); भूतेष्वभिजिति U, भूतेष्वभिजिति H Be,
भूते दक्षोत्तिष्ठति M.

३ Corrected; इत्यभ्यादानं Ben, इत्यात्मादानं the other MSS.;
The Vivaraṇa details ऐवञ्च लंवादिवासादानं (sic), cp. X. 2 : 2. 3.

४ Doubtful; G (sec. m.) reads as given in our text and cp.
the Vivaraṇa विहरेत् चिनुवाद्ग्नियः ; विहरेद्ग्नितत्तत्तत्तत्तत् Ben, विहरेद्ग्नौद्र-
रूपाणि Be, विहरेद्ग्नौद्रूपाणि H U, विहरेद्ग्नौद्रूपाणि M; the comm. on the
Sulba cites the passage with चरिद्रूपाणि ।

५ Emended; नैर्वातान्मन्त्रां M Be G (sec. m.); नैर्वातान्मन्त्रां Ben U,
नैर्वातान्मन्त्रां H.

६ Thus (कार्ष्णाजिनो) M Be H U (cp. X. 23 : 21. 17); •जिनि-
G (sec. m.) •जिनं Ben.

चितिः सपुरीषां निगदेदेवं द्वितीयामेवं तृतीयाः^१ सर्वा^१
 चितिः सपुरीषाः सवष्टां चितिः सपुरीषां^१ निगदिषां^१
 ब्रह्मन्तःशालोका^१ आहुतयः स्रुजुष्ट्यादेव ता^१ अथ य
 औत्तरवेदिका मन्त्राः स्रुजुर्निगदेदेव तान्^१ ॥ २८ ॥

अग्निबोचं वै दग्धोत्तुर्निदानं दग्धपूर्णमासौ षट्स्रोतुरि- ५
 त्येकं भानुपूर्व्यं^१ ब्रूवते^१ ऽथाप्युदाहरणान्माधेयं पूर्वस्थां तता-
 वेकादग्रप्रयाजः सर्वः स्रुजुत्पन्नस्तवः वसुतेति^१ षाण्मासः^१
 एष पशुबन्ध उक्तो भवत्युदाहृत्य षट्सुषट्सु मासेष्वा-
 क्षिताग्निना पशुना यष्ट्यं भवत्युभे काष्ठे अभिषजेत^१
 मासमासे^१ धनिष्ठाभिरक्षरेणैति भानुमानर्धाक्षिवक्ष्य आवणक्ष्य^१
 दक्षिणेनोपनिवर्तत इत्येते काष्ठे भवतस्तदन्ततो ऽजीजानक्ष्य^१

१ The reading of this passage is wholly uncertain; I have accepted the reading of M (on वषट् cp. XVII. 25 and 26); सर्वाचितिः सर्पिषां चितिं सपुरीषां U H; सर्वाचिनोः सर्पिषां चितिं सपुरीषां G, सर्वाचिनोः सर्पिषां - - - चित्सपुरीषां Be, सर्वाचिनोः संवसा - - चितिं सपुरीषां Ben.

१ Thus G (sec. m.), which however, as do all the other MSS. exc. U, reads •चान्ताःशालोकाः instead of •चान्ताःशालोकाः; निगदेदेवंशालोकाः शालिका G (pr. m.), निगदेदेवंशालोकाः शालोका M., निगदेदेवंशालोकाः शालिका H, निगदेदेवंशालोकाः शालिका U, निगदेदेवंशालोकाः - - - चान्ताः शालोका Be, निगदेदेवंशालोकाः शालोका Ben.

१ Thus M Ben U G (sec. m.), •पूर्व Be, स्रुजुपूर्व H G (pr. m.).

१ Thus Be U G and the Viv. (one copy); षाण्मास M H Ben and the Viv. (another copy).

१ •मासेष Ben U (sec. m.).

१ Are we to read with the Vivarāṇa. ऽजीजानक्ष्य ?

34. 6. संवत्सरो जातीषादय चातुर्मास्येषु सोमेषु प्रसज्यतां सप्तसोतु
 खानं प्रत्येत्य य एष चातुर्मास्यसंयोजनो निर्मग्न्य उत्सीद-
 त्येष पशुसंयोजन एव^१ भवति^१ परिधौ पशून्मियुञ्जीतेति^१
10. 17. ब्राह्मणेनेतदूपा एव तदस्माकं भवत्यय^१ महापितृयज्ञे स्वीर्षे
 १ वर्षिर्भवति न वेदिमास्त्रिखति न क्षम्यजुर्हरति नाष्यानि
 द्युञ्जीते^१ स यच द्वतीयसवने धिष्ण्याग्निहरति तदजसं
 मार्गास्वीयं करोति^१ महाहविर्भिस्सरिता समासमेव हविःषु
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींश्चि अपयिता तैर्मागास्वीये प्रच-
 रेदहवनीये माहत्या प्रचरेदन्तमेवावभृथः^१ प्रीयात्तस्य प्रथमां
 १० चितिः पुरीषवती^१ मन्त्रवती भवतीति^१ प्रथमेवास्य चितिः
 पुरीषवती मन्त्रवती भवत्येतरासूष्णीका^१ यांयां चितिः
 सपुरीषां ब्रुवते सासैवास्य चितिः पुरीषवती मन्त्रवती भव-
 त्येतरासूष्णीकाः^१ ॥ २८ ॥ अष्टादशः ॥
343. 1, १११. अथेम एकाहास्तेषां यान्यहान्यनादिष्टान्यग्निष्टोमा इत्येव
 ११ तानि जानीयादयाहीनरात्रिसन्नेषु यान्यहान्यनादिष्टान्युक्त्या
344. 12. इत्येव तानि जानीयान्माध्यन्दिनीया एवेनं चमसा निमृजन्तो

१ दृष the MSS.

१ पशू instead of पशून् M.

१ Thus M G U H Be; सप्तसूपा सप्तसूपाकं भवत्यय Ben.

१ Thus Ben (only चरेत् instead of प्रचरेत्); चरेदन्तमेवावभृथः G H,
 चरेदन्तमेवावभृथः U, चरेदन्तमेवावभृथः Be, प्रचरेदन्तमेवावभृथः M; cp. XXVI.

25 : 308. 3.

१ सपुरीषवती MSS.

- यन्तीति^१ । सदखाधीनं माध्दिनीया एवेनं यमया गित्-
 II. 344. 13. जन्तो यन्ति भचार्यास्तुर्विष्टं एष भवति^२ शुक्रामन्विनोः
 II. 345. 4. स्रस्तावेष्टाभिषिञ्चतीति^३ यजमानायतन आधीनं शुक्रा-
 II. 345. 9. मन्विनोः स्रस्तावः समानीयाभिषिञ्चति^४ । चतुष्टोम एष
 भवति^५ सप्त हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन् इत्याग्नेषो ५
 ऽष्टाकपालः पौष्णस्रः साविचो^६ द्वादशकपालस्तान्नो ऽष्टा-
 कपालो वारुणो दशकपालो वैश्वदेवस्रर्वाहृतः सप्तकपाल
 II. 346. 4. इत्यष्टौ हवींषि प्रातःसवनीयाननुवर्तन् इत्याग्नेषो ऽष्टाकपालः
 सौम्यस्रः साविचो^७ द्वादशकपालो वारुणस्रस्ररग्नीषोमीय
 एकादशकपालः सारस्वतस्रर्वाहृतो^८ दशकपालो द्वावापृथिव्य १०
 II. 346. 17. एककपाल इति^९ यत्किंच राजसूयमृतेषामं तत्सर्वं भव-
 तीति^{१०} माहृतं चात्रैकविंशतिकपालं प्रतिषेधयत्यौपसदा-
 II. 347. 14. सेष्टीरर्धचतुर्दशैरेष^{११} मासेः संतिष्ठते^{१२} यत्किंच राजसूयमनु-
 त्तरेदीकं^{१३} तत्सर्वं भवतीति^{१४} द्विपशुं चाप पशुवन् प्रतिषेध-
 II. 348. 19. यति^{१५} चातुर्मासानि चाध्यर्धमेष^{१६} मासेन संतिष्ठते^{१७} सिद्धे १५

१ इति om. M Ben U.

२ Thus G H U Be, समवनीया• M, अवनीया• Ben.

३ The words द्वादश• unto साविचो (incl., l. 6) are given only by Ben, which, however, reads साविचो दशकपा• instead of सा• द्वादश• ।

४ Thus Ben, साविच the other MSS.

५ Thus M Ben ; •वेधयन्तो• Be U H, •वेधयन्तो• G.

६ •वेदि• all, but cp. T Br. II. 7. 5. 2.

७ Thus Be, •यति the other MSS.

८ Thus G only ; वाच• all the other MSS.

1. 14. अत्र उत या प्रदाकाविति ¹ किंदेवत्या उ खण्वियमाहुति-
भवतीति ¹ ॥ ३० ॥
1. 16. इन्द्राणीदेवतेत्येव ^१ ब्रूयात्सप्तदशिना पशुबन्धेनेहोवाः
संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्येन पशुना यजेतापि वा पुरस्ता-
५ देव तूष्णीं ^२ संभृताः ^३ संभृत्य मन्त्रवतीं मृदः ^४ संभृत्य तथानु-
56. 8. प्रक्षिप्य ^५ नियुनक्तुम्यस्योपयामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा दृष्टदते
वयस्वत उक्थायुवे यन्ते अग्ने दृष्टदयस्वस्मै त्वा विष्णावे त्वा
जुष्टं गृह्णामीति ^६ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरग्नये लोक्या-
58. 14. युव इति ^७ नियुनक्ति ध्रुवस्य मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या
१० मघवन्तमृताय जातमग्निम् ^८ । कविः सञ्जाजमतिथिं जनाना-
मासञ्जा पात्रं जनयन्त देवाः ॥ उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय
त्वा मघवते जुष्टं गृह्णामीति ^९ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
59. 3. रिन्द्राय त्वा मघवत इति ^{१०} नियुनक्ति पात्रौवतस्योपयाम-
गृहीतो ऽसि दृष्टस्पतिसुतस्य त इन्द्रो ^{११} इन्द्रियावतः पत्रौवन्तं
१५ यष्टं गृह्णामीन्द्रा ^{१२} पत्रौवा इति ^{१३} नियुनक्ति हारियोजन-

१ इन्द्राणी० Ben.

२ तूष्णीमेव M.

३ संभृतां all, but cp. the Vivaraṇa: तूष्णीं संभृता उक्ता संभृत्य ।

४ Thus M, तथानुप्रक्षिप्य Be, तथानुप्रक्षिप्य G (sec. m.), तथानुप्रक्षिप्य
Ben H U.

५ जातमिन्द्रमग्निं M.

६ Thus M G U. इन्द्रो the other MSS.

७ Uncertain; •नीन्द्राश्च G (sec. m.), •नीन्द्राश्च Be, •नीन्द्राश्च
H •नीन्द्राश्च U, •नीन्द्राश्च - च Ben, •नीन्द्राश्च M.

स्वोपयाममृहीतो ऽसि रोहिदसि रोहिद्योजनो रोह्यो स्वाप्ता
वज्रस्य भर्ता पृथ्नेः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयजुष स्तुतस्वोमस्य
ग्रसोक्तस्य रोहिदस्यं यत्नं गृह्णामि रोही स्य रोह्योर्धनाः
सहसोमा अग्नये स्वाहेति ^१ यो ऽग्निष्टुतोऽस्यर्गस्तमुसादयेद्यं
इन्द्रस्तुत्यग्निर्गस्तमुसादयेन्नित्या अन्या देवताः ^२ किं देवत्यानि ५

- II. 366. 10. स्वस्तिरिक्तस्तोत्राणि भवन्तोत्याश्विनामौत्येव ब्रूयाद्यच्च ^३ किंच
राश्विमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमितौन्स्वेकमेयापरमाग्नेयं
प्रथममैन्द्रं द्वितीयं वैश्वदेवं तृतीयं वैष्णवं चतुर्थमिति ^४
॥ ३१ ॥ एकोनविंशः ॥

II. 366. 11. स यौमस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु ^५ यवेच्चिति ^६ प्रमृदि-

II. 366. 12. तेच्चित्येवेदमुक्तं ^७ भवत्यधिकरणेत्येवेदमुक्तं भवत्युत्तिजः ^८ पदे-

II. 367. 1. नाङ्गापयतीति ^९ तत्पूर्वं ^{१०} वेत्यथैनमभ्यस्य पवथित्वोदानयतीति ^{११}

चिह्नमचाग्निष्टोमिकं कर्म जानौयादोत्तरस्मादुपघातादेत-
स्मिन्स्य काले चोणि बर्हीःपि यजुषा कुर्याद्दीचणीयायाः

१ • सवि M.

२ • मितौन्स्वकं, मितौचेकं, मितिन्स्वकं the MSS.

३ Thus M G (sec. m.) and the Viv.; प्रजितेषु Be, प्रजमितेषु H U G
(pr. m.), प्रजमितेषु Ben.; the meaning is, acc. to the Viv., प्रपक्षेषु ।

४ प्रमुदिते Ben.

५ भवन्तोत्तिजः Ben.

६ पदंवा-पयतीति Ben, पदंवाङ्गायतीति Be U, पदंवाङ्गायतीति G, पदंवा-
ङ्गायतीति H, पदंवासौदयतीति M, but इ cancelled.

७ Conjectural reading. तत्पूर्वमभ्यसे Ben G (sec. m.), तत्पूर्वमभ्यसे
Be H U M G (pr. m.).

- प्राचणीयाया आतिथ्याया इत्यथ निर्वपेद्दौचणीयां प्राचणी-
 यामातिथ्यादाज्येन^१ वर्तयेद्यावद्द्रया^२ आगच्छेयुः^३ सहनिरुप्त-
 माज्यं निरुप्य खालीषु विगृह्णीयाद्या दौचणीयायै सः^४ स्या^५
 तथा^६ दौचणीयाः संतिष्ठापयिषेत्प्रणीताभिः प्राचणीयस्य
 ३६८. २. ४ प्रतिपद्येतैष^७ एवातिथ्याया उपक्रमो भवतीति^८ चिवत्सेन
 साखेन वत्सरेण राजानं क्रीलोद्यातित्यं निर्वपतीति^९ चि-
 द्वायणेनेत्येवेदमुक्तं^{१०} भवति^{११} कथमु सख्यस्य मन्त्रानभिनमये
 ३६८. ३. सिद्धिं मनो^{१२} ऽसि^{१३} धीरसि दक्षिणो ऽमि यश्चिथो ऽमि
 चक्षिथो ऽस्यदितिरस्यभयतःशिराः^{१४} न^{१५} नः सुप्राङ् सुप्रत्यङ्
 १. संभवेत्येकगणः^{१६} उपसद् भवन्तीति^{१७} पूर्वाङ्गिका एवेता उक्ता
 ३६८. ३. भवन्ति^{१८} खलेवाली यूपो भवतीत्येतामेवेषां^{१९} मेघीं कुर्वन्ति^{२०}

१ ? Thus Be U H. •आमाज्येन G. •आपृषदाज्येन M. Ben utterly corrupt.

२ Thus the Vivaraṇa : all the MSS. are hopelessly corrupt ; G has the least corrupt reading, यावद्द्रयावद्वेषुः ।

३ Thus M G U : Be. संख्याया H. संख्यान Ben.

४ Thus M G U. प्रतिपद्येतैष Be Ben. प्रतिपद्येतैषवया H.

५ •सायनेने• MSS. exc. Ben

६ भवन्तीति MSS. exc. M.

७ •भिसंजनये• G.

८ मवाचि MSS. exc. H.

९ Thus Be G U Ben, •शिरा H, •श्रीर्वाचि M.

१० •गुवा MSS.

११ •येतयेवेषां Ben ; are we to correct : •येतयेवेषां (iṇā) ? Viv.

२० तानेव चर्षणीनार्थं कुर्वन्ति ।

- स खलेवासीं यूपस्तस्यै कटे परमिव चषासभाजनं भवतीत्या ।
 II. 369. 1. कुह^१ इत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतान्पशूनुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेय-
 मनुबन्धमिति^२ यमा एवैते कागाः समानयोनयोऽभवन्ति^३
 तेषामुक्तं चरणमथान्याः सद्यस्त्रियामनुक्रियां परिक्रियामति-
 क्रियामवभृथप्रभृत्यस्तमिते^४ यज्ञपुच्छं^५ तासां प्रथमैव सरथा^६
 प्रथमा चित्तसोमकयणी प्रथमाग्निहोत्रोच्छेषव्रतायास्याः^७
 सद्यस्त्रियामनुक्रियां परिक्रियामतिक्रियां चित्तनदित्तनैक-
 क्षनव्रतस्य^८ रूपाणि^९ कुर्वन्ति^{१०} क^{११} उ^{१२} खल्लेकादे दृष्टः^{१३}
 संनिवापो भवतीति^{१४} प्रात्यस्तोमे चेन्द्राम्योस कुलाय इत्येव
 II. 371. 5. ब्रूयादथाम्निग्रात्यकोमे^{१५} बहव एकस्मै दौचिते^{१६} । दौचिते^{१७}
 II. 373. 8. एवैमान्याजयन्ति^{१८} । दण्डोपानह^{१९} । शामुलाजिनमिति^{२०} शा-

१ Thus G M Ben, *कह U H, *कह Be, the Viv. reads चाकुह
 and details : चावतन्वानं निवृत्तम् ।

२ Instead of चतिक्रियाम् here and I. 7 the MSS. read चभि.,
 चवि. or इति. ।

३ Thus corrected ; सरथा Be M G, सरथा : H U, सपथा : Ben

४ Corrected ; *सद्यस्तस्य तोमचासां M G U Be, *सद्यस्तस्यचासां H Ben.

५ Corrected ; *क्षनव्रतरूपाणि Ben H, *कहतस्य क. M Be G U.

६ Thus M G Be U, कथ H Be Ben

७ दृष्टी : Ben, दृष्ट Be

८ Thus M Ben, *चैतस्मिन्ना. the other MSS.

९ Thus M G ; दौचिते Be U H, एकस्मिन्दौचिते Ben.

१० दौचित ... जयति H.

११ ? दौचितवचनं G (sec. m.) Ben, दौचितवचनं G (sec. m.), दौचित-
 वचनं Be, दौचितवचन H, दौचितवचनं M

मुष्कानामु^१ ह दध्मिन्नाः^२ कम्पन्ना भवन्ति स च भवति^३
येतं^४ चौरभ्राजिनम्^५ ॥ ३२ ॥

१. ३. ४ म एष^६ ज्येष्ठानामग्निष्टोम^७ एष एव मन्कनीयसामुक्त्य-
१८६. ६. चतुष्टोमं पूर्वमहर्भवति पञ्चस्तोममुत्तर^८ १० रथो^९ हविर्धानं^{१०} ।
१८६. ८. १ कुर्यात्तत्पक्षपमुत्तरं हविर्धानमुत्तीदेयुः शकटमन्त्रा^{११} दौ चय-
स्त्रि^{१२} शौ मध्यत स्तोमौ भवत इति^{१३} पृष्ठस्तोमावेवैतावित-
स्यामुत्त^{१४} प्रतिस्तोमौ^{१५} भवतो^{१६} ऽयामावास्यायां^{१७} प्रतिममस्य
१८३. १० चान्द्रमसं पिण्डपितृयज्ञं दद्यात्^{१८} ब्राह्मणः सन्तं पर्यपविश
भक्षयन्ति यदुतं मन्यन्ते तेन ब्राह्मणं^{१९} । ब्राह्मणो वै वर्णमा^{२०}
१० श्रेष्ठो^{२१} ऽग्निर्देवानामित्येतेन वा भक्षयेदपि वा व्याहृतीभि-
१८३. १२. चतुष्टोम एष भवतीति^{२२} चतुस्तरीय^{२३} एष^{२४} दिशं चतु-

१ Thus M Be and Viv. : सामुसाका. the other MSS.

२ Corrected according to the Viv. : दध्मिन्ना M G (sec. m.). दध्मि
Ben. नर्द्धमिन्ना Be U H.

३ भवन्ति MSS.

४ येतां MSS.

५ चोर. Ben (च चौरध-भ्राजिनम् c).

६ एष Ben and Viv. : एव the other MSS.

७ Thus M only. : मुष्करमसो the other MSS.

८ Thus M G (sec. m.) Be Ben. : नत्वाप्रति. U H G (pt. m.).

९ Refers acc. to the Vivarupa to the दुरज (XVIII, ३७).

१० Thus M Ben. : श्रेष्ठो G U Be H.

११ Ben om. इति, rightly ?

१२ Corrected : नरोवादिष M G U Be. : नरोवादिष H. : नरोवादिष

- II. 392. 6. होमो भवत्यंघ्रास्मिन्कानान्धयज्ञे^१ ऽवमृचप्रभृत्यस्मृते वज्र-
- II. 395. 8. पुच्छं^२ तस्य दशसु बहिष्यवमानः श्रते सहस्रे ऽपुते नियुते प्रयुते^३
 ऽर्बुदे न्यर्बुदे ससुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे^४ पञ्चे नित्यसुक्ता^५
 मनसैव स्तुवानो मन्यत एतावति^६ मे^७ स्तुतमित्यथ सक्तप्रवर्ग्य
- II. 405. 18. एकमेवाग्निहोचमंघ्रास्मिच्छुनस्कर्णयज्ञे^८ तिस्रमिन्नमग्निना म-
 त्स्याम्नादित्वा^९ चारमाचं^{१०} पिबेदय सामपथे संविशेत्स्वप्नादेव
- II. 406. 8. सप्ते गच्छति^{११} राशिकृतं^{१२} धान्यं ददाति मरायकतं धान्यं
- II. 407. 4. ददातीति^{१३} मृतकृतमित्येवेदसुकं भवति^{१४} प्रचरन्ति प्राश्वः
 प्रत्यक्षः प्रचरन्तीति^{१५} यः प्रत्यक्षं विहारो दक्षिणत उपचार
 एष भवत्येतेनैवापि सर्वतोमुखो व्याख्यात^{१६} एतेन सहस्र- १०
 ग्रासो^{१७} ऽथैनमिह^{१८} पवयित्वासुच पवयन्तीति^{१९} सिद्धमच-

१. कानांघ्रं (or कानांघ्रं ?) M.

२. Om. G U.

३. पदे G U Ben and probably also M; पद्य Be, हे H; are we to correct here and XVIII. 43. पदे ?

४. Thus Ben: नित्यसुक्ता the other MSS.

५. Thus M G U; इतावतीनेव H, इतावतीने Be, इतावतीनेव Ben.

६. सादित्वा H.

७. Thus G U; •माच M. चारमाच H, चरमाच Ben, सचारमाच Be.

८. राशौ. G Be U H.

९. Conjectural reading, ऐनमिह MSS (ऐरमृच M). I have not been able to point out the passage in the text proper here referred to.

१०. •वतीति G (sec. m.) Be.

- 12 4. ग्रिष्टोमिकं कर्म जानीयादुत्तरस्यैव^१ ग्राह्याये^२ च द्वौ चिराचौ^३
 कुक्षत एकं च द्विराचमिति^४ । दौक्षोपसङ्गिरेवास्मैतान्यहान्य-
 भिविधत्ते^५ 'ऽहीनविधो' इति यज्ञं दद्यात्तदिदं^६ प्रोक्तं यद-
 कृत्स्नं सूचतः^७ 'सामयिकं त्वेव क्रतुयोगं' यज्ञे यज्ञमुपलक्षये-
 ५ तेति बौधायनो यज्ञे यज्ञमुपलक्षयेतेति बौधायनः^८ ॥
 ३३ ॥ विश्वः ॥

॥ इति षड्विंशः प्रश्नः ॥

। कर्मान्तः समाप्तम् ।

१ Thus the MSS. : read 'दुत्तरस्यैव' ?

२ द्विराचौ G U.

३ चिरा- MSS. exc. M.

४... Wholly uncertain. 'हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं' G. 'हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं' U. 'हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं' Ben Be. 'हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं' H. 'हीनविधोति यज्ञं दद्यात्तदिदं' M. The Viv. seems to point, at least also to the reading यज्ञं दद्यात् ।

५ Thus M G U H. 'क्रतुवेयं' Be, 'क्रतुवेयं' Ben

प्रायश्चित्तसूत्रम् ॥

अथातो मन्त्रगणान्तातानि प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः ।
 सर्वचोपरिष्टान्मन्त्रकृतं यद्यधस्तात्क्षिपतेद्ब्रह्म प्रतिष्ठा मनस इत्ये-
 तथा प्रतिष्ठाप्येतथैव स्तुवाङ्गतिं जुहुयाद्देवा वा^१ प्रतिष्ठापये-
 द्ब्रह्मानन्तरं^२ कर्म कुर्यादेवमन्येष्वप्यतिक्रान्तं कर्म नाद्रियेत
 यद्यर्थक्षुप्तं भवति । सर्वचाश्रावितप्रत्याश्रावितवषट्काराणाम-
 युक्तानुक्तहौनेष्वाश्रावितमत्याश्रावितमित्येतया स्तुवाङ्गतिं जु-
 हुयात्सर्वं च देवोच्चारणेषु^३ भागिनीं देवतामनुच्चारयित्वा^४
 प्रोन्यामुच्चारयेद्यदो देवा अतिपादयानौत्येतया स्तुवाङ्गतिं
 जुहुयात्सर्वं च देवतावाहनेषु भागिनीं देवतामनावाहयित्वा
 प्रोन्यामावाहयेदितथैव स्तुवाङ्गतिं जुहुयाद्यच्च स्मरेत्तदुपोत्या-^५
 प्रैना मनसावाहयेदथातिरिक्तामाज्येन यथोढां यजेत । सर्वं च
 ण्यौतानां प्रणौयमानानां प्रणौतानां^६ वा यदि^७ विप्रुषो^८
 विपतेयुः^९ स्तवेदा चमस^{१०} आपो^{११} हि छा मयोभुव इति
 तैस्तुभिरङ्गिः पुरयित्वा ततं म आपस्तद तायते पुनरित्ये-

१ Om. H

२ Thus H U C' B Viv., इवावागन्तरं Tr.

३ Thus H U B. देवतोच्चारणेषु C', -चारणे Tr.

४ देवतामुचा. B.

५ प्रविष्टितानां H B.

६ Thus Tr., विप्रुषो यदि पतेयुः the other MSS.

७ Thus C' H, चमसं आपो U चमसमापो B. चमसमापो Tr. ८

तथा सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वं च वितते यज्ञकर्मणि यदि सूत्रो
 नाविर्भवत्यन्यथादेशाददथ^१ तममस्यर्धं त्वं चिचमित्येताभिः
 सुवाङ्मतीजुहुयाद्यदि सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रहणं^२ त्रिद्यत एतदेवाथ
 यति यजमानस्यत्विजां वा संप्रे रेतोविमर्गः स्यादिसं मे
 १ नरुण तत्त्वा यामौत्येताभ्यां सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वं च इवि-
 देवतायाञ्चापुरोनुवाक्याङ्मतीनां जुताङ्मतेष्वेखनरिते विप-
 र्याये च त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्न इत्येताभ्यां सुवाङ्मती
 जुहुयात्सर्वं च दर्विकूर्चप्रस्तरपरिधिर्वर्हिर्विष्टतिपविचवेदोपवे-
 षेभद्रव्यमभाराणां^३ केददाहोपघातेषु नाग्ने विनाग्ने वाचं
 १ यथासिद्धं कृत्वा यथासिद्धमुपसाद्य त्वमग्ने अथासि प्रजापत
 इत्येताभ्यां सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वं च वितते यज्ञकर्मणि ॥ १ ॥
 यदि पुरा प्रजापतेभ्यो बहिःपरिष्कृष्टारा अभिपर्यावर्तैर-
 न्नाह्मणोक्तं प्रायश्चित्तं कृत्वेमं जीवेभ्यः परिधिं दधामीत्येतथा
 सुवाङ्मतिं जुहुयात्सर्वं च वितते यज्ञकर्मणि यदि यज्ञभेष
 १ आगच्छेदिष्टेभ्यः स्वाहा^४ वषडनिष्टेभ्यः^५ स्वाहेत्येतैरष्टाभिः^६
 सुवाङ्मतीजुहुयात्सर्वं च वितते यज्ञकर्मणि यदि अन्यं भयमा-

१ Thus U C Tr Viv., •न्यचदेशा• B न्यचादेशा? H

२ Thus C U Viv.: सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रह- B. सूर्याचन्द्रमसोर्ग्रह • Tr H.

३ B U ins. वितते यज्ञकर्मणि ।

४ दर्वि • Tr C U Viv. दर्वि B H and Pray. candrika Instead
 of •वेदोपवेष्टा • Tr B read वेदोपवेष्टा •

५ Om. Tr.

६ त्वदभिः C, •त्येताभिः Tr

गच्छेद्यत इन्द्र भयामहे क्षन्तिदा विग्रस्यतिरित्येताभ्याः
 सुवाङ्मती जुहुयादभये वा पुनर्धयेत ^१ सर्वचोपाः प्रसृति
 वाच^२ स्नानानाः खराचरपदवृत्तभेषेष्वाभिर्गीर्भिर्द्यदतो न
 ऊनमित्येतया सुवाङ्मति जुहुयात्सर्वचानाज्ञातप्रायश्चित्तेष्वना-
 ज्ञातं पुनश्चसंमित इत्येताभ्याः सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वचेष्वभिवर्धिवः ^३
 प्रयाजानूयाजानां^४ पाकचाकर्मसु^५ यत्पाकचा मनश्चेत्येतया
 सुवाङ्मति जुहुयात्सर्वच स्क्वमे भिक्षे द्विक्षे भग्ने^६ नष्टे^७ चाने
 विपर्यास उद्वाह^८ ऊनातिरिक्ते वा^९ यन्मा आत्मनो मिन्दा-
 भृत्यनरग्निसुरदादित्येताभ्याः सुवाङ्मती जुहुयात्सर्वेष्वन्युप-
 चातेषु पुनस्त्वादित्या इन्द्रा वमवः समित्येतमित्येतया समिध- ^{१०}
 मादध्यादेतयैव सुवाङ्मति जुहुयात्सर्वेषु यज्ञकतुषु पञ्चोः
 संयाज्य प्राङ्मेत्य ध्रुवामाष्याज्य ध्रुवातः सर्वप्रायश्चित्तानि जुहोति
 नञ् प्रतिष्ठा मनस इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमथ वै भवति
 समिष्टयजूंषि जुहोति यज्ञस्य समिधौ^{११} यद्दे यज्ञस्य क्रूरं
 यदिक्षिष्टं यदित्येति यज्ञात्येति यदतिकरोति यज्ञापिकरोति ^{१२}

१ In H U the *prāyascitta* सर्वचेष्वभिवर्धिवः (I. 5) is given here, but cp. T. Br. III. 7. 11. 5.

२ वाचि U, वाचि H.

३ अनुयाजा H Tr.

४ पाकचाकर्मसु B Tr.

५ Om. Tr. B; the last om. also भिक्षे द्विक्षे ।

६ ? उद्वाह Tr, उद्वाचो H, उद्वाह B U, विपर्यासिदूरदाहे C' : the Viv. explains as उद्वापने ।

७ Om. Tr.

तदेव तैः प्रीणातीति ब्राह्मणमेतान्येव ब्राह्मणविधिविहितान्याषाद्यनामि^१ मन्त्रवन्ति^२ भवन्तीति बौधायनो^३ मन्त्रगणाज्ञातानि नैमित्तिकानीति शास्त्रीकिः^४ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथ कपासकरणे रथचक्रचित्याकृत्यश्चक्रमात्रं स्थानं^५ कक्षितं भवति^६ संकषो^७ अधिकारः कपासवृद्धिः कपास-
द्रासो वा कपासानामनभिप्रचने व्याहृतीभिराहवनीये सुवा-
ज्जतीर्जुज्जयाद्भुवं^८ सुवरित्येतावदेव नानाप्रचने चातिप्रचने
चाथ हविषामष्टतद्रवदाहोत्सेकनिस्रावे^९ प्रायश्चित्तिर^{१०} इत्ये
वद्राय स्नाहेत्याहवनीये^{११} सुवाज्जतिं जुज्जयाद्भवे वायवे विदग्धे
निर्हृत्यै^{१२} यदि दग्धः^{१३} स्नाद्यन्त्र^{१४} इत्यत्र स्नानेन^{१५} प्रचरेद्दथ
यदि सर्वमेव दग्धः^{१६} स्यादपो ऽभ्यवहत्य मिन्दाज्जती जुज्जया-
दयान्यं निर्वपेदाज्येन वा प्रचरेत्सै^{१७} ततः प्रायश्चित्तिर्दक्षैथस्यै^{१८}
दिश्वसिष्येत तस्यैतस्यै देवतायै सुवाज्जतिं जुज्जयाद्यदि प्राग-
ग्रथे यदि दक्षिणतो यमाथ यदि पश्चाद्वरणाथ यद्युत्तरतः

१ U ins. sec. m. नित्यानि B ms. प्रायश्चित्तानि नित्यानि ।

२ संकषवर्धन्ति B and U (sec. om.)

३ संकष्ये B.

४ •वायेऽ Tr.

५ वाचवनीये om Tr. B.

६ Thus C' Tr. and Viv., स्नाद्यन्त्र H. स्नाद्यन्त्र B U.

७ चय Tr. ins. after स्नान् ।

८ Thus also the Vivaraṇa.

सोमाद्याय^१ यद्दि सर्वत एवोत्सिष्येतेताभ्यः सर्वाभ्यो देव-
ताभ्यः सुवाङ्मतीर्जुङ्मयात्तमाभ्येनाप्यायनौभ्यामाप्याययत्याप्या-
यस्य सं त इत्यथ हविषामुद्गमनकाले पतनफालनखण्ड-
नोद्वर्तनमृषर्पणविपरीतव्यवायकरणेषु^२ व्याहृतीभिराहवनीये
सुवाङ्मतीर्जुङ्मयाङ्गुर्धुवः सुवरित्यान्तरेण वेद्युत्कराबुदङ्गुपनि-
कस्या तमितोबुदङ्गुपनिःसृप्य^३ व्याहृतीरुक्ता व्याहृतीभिरेव
प्रतिपद्यते^४ ॥ ३ ॥

व्याहृतसस्तु^५ चतुर्व्यादा नवाग्नास्य षडक्षराः ।

चतुर्णामपि वेदानामादिमध्यावसानिकाः^६ ॥

मन्मोनं वातिरिक्तं वा दुरिष्टं वापि यद्भवेत् । १०

यपोहयन्ति^७ पाप्मानं तस्माद्वाहृतयः स्मृता इति ॥

यद्युक्तो यज्ञश्चेष्ट आगच्छेद्भूरिति गार्हपत्ये जुहुयाद्यदि
यजुष्टो भुव इत्यन्वाहार्यपचने^८ यदि सामतः सुवरित्याहव-
नीये^९ यदि सर्वतः सर्वा जुहुयाद्^{१०}

१ चय om. B U.

२ Instead of 'फलन' B. 'कालन' । - Before 'मृषर्पण' B U have
बलमवेपनः ।

३ Before 'या' A B ins. प्रायश्चित्तं, C' प्रायश्चित्तिर् ।

४ Thus U C', परिहृत्य H (pr. m.), पश्यत्य Tr H (see, m.), सूर-
वाय B.

५ पश्यति Tr H, पश्यते B U C' (प्रविष्टोत् the Viv)

६ व्याहृतीषु U only

७ 'वायव्याः' H U.

८ Thus H U B C', योजति च Tr.

उद्धृते तु पुरोडाशे वेपिते स्यन्दिते^१ वृथा ।
भिक्वे सः^२सर्पणे चापि^३ प्रायश्चित्तं कथं भवेदिति ॥

विज्ञायते

उद्धृते तु^४ कुलः^५ हन्यादेपिते नश्यति प्रजा^६ ।
भिक्वे सः^७सर्पणे चापि यजमानः प्रमौयत इति ॥

अथ^८ पतनफालनखण्डनोदतंनसः^९सर्पणेषु^{१०} प्रसिद्धमुदास्य बहि-
षदं कृत्वा प्रभृतेन सर्पिषावमिष्याभिमन्त्रयते किमुत्पतसि
किमुत्प्रोष्टाः शान्तः शान्तेरिहागहि^{११} । अघोरो यज्ञियो
भूत्वासौद सदनः^{१२} स्वमासौद सदनः^{१३} स्वमिति^{१४} ब्रह्मणे वरं
१० दत्त्वान्नर्वद्यावाद्येत्तस्याः^{१५} सः^{१६}स्थितायाः^{१७} सुरभिमतीं निर्वपे-
त्तस्याः^{१८} सः^{१९}स्थितायां तन्तमतीं निर्वपेद्^{२०} ।

आयुष्यत्यस्तु कर्तव्या उत्तराश्वन्दमः^{२१} क्रियाः ।

हविर्भेषविधिस्त्वेष^{२२} विहितस्तत्त्वदर्शिभिरिति ॥

१ स्यन्दिते Tr. C^१

२ वापि U

३ Thus C U Tr, नु H, B om

४ प्रजाः U C.

५ Instead of सः Tr प्राणस्यम् ।

६ B again •कालन• instead of •फालन•

७ शान्तेरि Tr

८ & Thus U Viv (sec. m.), •राःकंदः H, •राश्वन्दमः C', •राश्वन्दः

Viv (pr. m.) Tr B.

९ हविर्भेष Tr.

स्तुते गृह्णन्निर्वापे^१ द्रव्याणां चातुमन्त्रणे ।
 यस्मिन्काले विजानीयान्तत्कुर्यात्कर्मसंस्तरे^२ ॥
 प्रणवो व्याहृतयस्त्रेव^३ यज्ञ एष परो ऽवरः ।
 तस्माद्यज्ञस्य यस्तुक्तं विपरीतं च यद्भवेत् ।
 तत्सर्वं व्याहृतीभिः^४ कुर्यादन्यथ च वषट्कृतात् ॥
 अजानद्भिः कृतं यच्च त्वरमाणैश्च यत्कृतम् ।
 व्याहृतीनां प्रयोगेण यत्कृतं कृतमेव तदिति ।
 कपालानां प्रमाणानि ब्रूयादाध्वर्यवे विधौ ।
 समानि चतुरश्राणि द्वाङ्गुलानि समन्ततः ॥

इविर्विकाराणां प्रमाणेन समविषमाणि^५ वर्धयन्तीति^६ ॥

बौधायनः । ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथारणितानामात्मगतानामजस्तानामन्वाहितानां^७ स-
 वनगतानां चाग्नीनामुदातानां^८ प्रायश्चित्तिररणिगतं मथित्वा
 विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्यं आज्यं विस्त्रायोत्पूय सुचि चतु-

१ पचयन्ति Tr.

२ P Thus Tr B, संस्तरेत् C', संचरेत् U H

३ Thus H Tr C', •इतिच B U.

४ Thus Tr, •तिभिः H C' U (pr. m.), •इतिः B, •इति U (sec. m.)

५ च ins. Tr B U (sec. m.).

६ Thus Tr U (sec. m.), वर्धयन्तीति B, वर्धयेदिति C' H U; the Vivaraṇa periphrases वेदयन्ति ।

७ अजस्तानां om. Tr.

८ चाग्नी U H.

गृहीतं गृहीत्वा हवनीये संतनी^१ जुहोति मृगो ज्योतिर्गुणता-
 मायं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु । या इष्टा उपशो
 निमुच्य ताः संदधामि हविषा हतेन स्वाहेत्येतन्मायश्चित्त-
 मनुगते ऽज्जते ऽभ्युदिते ऽभिनिमुक्ते चे'तत्परिविच्छिन्नस्यैतत्परि-
 विच्छिन्नस्यैतत्परिविच्छिन्नस्यैतत्सोमवामिने^२ सोमातिपविताय^३
 भवान्नरितस्यैतत्तद्वचरचितस्यैतत्परोष्ठस्यैतत्परिचयधुरेतदेव यज्ञ
 पुरुषो रथो ऽसौ गौर्महिषो वराहो ऽहिर्द्विगः सा बान्धवा
 सापदमन्तराग्नीगच्छेदेतदेव^४ "यस्याग्नेरेकदेशमपचरेयुरेतदेव
 सर्वास्तेवाग्निश्चेत्स्यार्तिषु मनस्वत्या प्रायश्चित्तिः क्रियत' इष्टा
 १० वबौधान्मवतौति ब्राह्मणम्^५ ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

अथ दर्शपूर्णमासयोजनार चत्विजस्तेषामेकस्मिन्प्रविशमाने
 त्रयः प्रचरेयुर्दो वाय^६ यद्येक एव स्यात्परा प्रयाजेभ्य आज्य-
 स्याज्जाः सुवेणोपघातमेकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि जुहोति जुष्टो
 वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्यतये देवि वाक् । यदाचो मधुमत्त-

१ Thus Tr, संतनि C', संतनि B U, संतति H

२ Thus (and cp. Āp. IX. 12. 11) B; after परिविच्छिन्नम् Tr H C'
 U ins. परिविच्छिन्नस्यैतम्; Tr reads instead of परिविच्छिन्नम् परिविच्छिन्नम् ।

३ •पविच्छिन्नम् U C'

४ After वचं H C' and U ins. the following passage (which
 however, is put between brackets in U) यतदेव विच्छिन्नम् (H. C'
 विच्छिन्नम्) पुरौषकोदितरतोमांवाञ्छिमज्जानेभ्याम्वाधानं समारोष भविष्या एवमा-
 नेष्टिर (•नेष्टिराहु U).

५ Before वच B U H C' ins. चय ।

६ च found only in Tr C' and the Vivaraṇa.

स्निग्धा धाः सरस्वत्यै स्वाहा ॥ इमानेवाग्निना यज्ञस्य यदाचो
यदुरिष्टम् । तदग्निनौ भेषजेन संधाताः^१ स्वाहा ॥ चाता-
रमिष्टमवितारमिष्टं हवेहवे सुहवः शूरमिष्टम् । ऊवे नु
ग्रहं पुरहृतमिष्टं स्वास्ति नो मघवा धालिष्टः स्वाहा ।
यन्मे मनसश्चिद्रं यदाचो यद्य मे हृदः । देवास्तन्मथन्तु ।
सर्वं सोमो वृहस्पतिश्च स्वाहा ॥ यद्विदाः सो यद्विदाः सो
सुग्धाः कुर्वन्वृत्तिजः । अग्निमां तस्मादेनसः अह्ना देवौ
च सुहताः स्वाहा ॥ यदन्तरिचं पृथिवीमुत यां यन्मा-
तरं पितरं वा जिह्मि^२मिम । अग्निमां तस्मादेनमो गार्हपत्यः
प्रसृजतु दुरिता यानि चक्षुम करोतु मामनेहसः स्वाहा ॥ १०
ब्रह्मणे होत्र आध्वर्यव आग्नीध्रे याजमाने^३ चैक एव यज्ञे
यत्पर्याणि^४ तन्मे^५ देवा रचन्तां प्राणान्मे मा हि^६सिषुः
स्वाहा ॥ अहं ब्रह्माहः संताहमध्वर्युरहमाग्नीध्रो ऽहं यजमान
एक एव यज्ञे पर्याणि^४ तन्मे^५ देवा रचन्तां प्राणान्मे मा
हि^६सिषुः स्वाहेत्येकाध्वर्यवप्रायश्चित्तानि ऊत्वान्मर्वेद्यासीनः १५
सर्वा देवता यजतीति विज्ञायते ।

चतिक्रान्तेषु होमेषु पर्वस्वाययणेषु च ।

अरक्षोर्ध्रियमाणेषु कथं तन्मं न क्षुप्यते ॥

१ Thus H C'. संधातारो Tr. संधामारो B U.

२ Om. H C' Tr.

३ Thus Tr B; पर्याचित्तमे or तन्मे C' H U. I take पर्याणि as stand-
ing for परिषाणि, 1st conj. praes ep अवर्याच ।

शुचिश्च पावमानी च तन्तुमानय पायिकृत् ।

एता इष्टयः^१ प्रयोक्तव्यास्तत्तन्त्रं न लुप्यते ॥

शुचिः शोधयते पापं तन्तुस्तन्त्रं न लोपयेत् ।

पयिकृत्यन्याममारोहेत्^२ पावमानी तु पावयेदिति नु^३

४ बौधायनस्य कल्पो^५ दर्शं व्यतीते पायिकृतौ कार्या पौर्णमासे
व्यतीते वैश्वानरी कार्योभये व्यतीत उभे^६ कार्यं वज्रपु व्यती-
तेष्वन्वारम्भणीया^७ स्यादिति^८ शास्त्रीकिः^९ ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ यद्यरणौ जीर्णे स्यातां जन्तुभिर्मन्त्रेण वा समाने
नवे अन्ये अरणी आहृत्यामावास्यासुपोष्य^{१०} शो भूते दार्श-
१० नेद्वा तस्मिञ्जीर्णे शकलौकृत्य गार्हपत्ये प्रक्षिप्य प्रज्वाल्य
दक्षिणेनोत्तरारणिमादाय^{११} सव्येनाधरारणिसुपर्णश्रौ धारय-
न्प्रपत्युदुध्यस्त्राग्ने प्रविशस्व योनिमन्त्रां देवयज्यां वोढवे जात-
वेदः । अरण्या अरणिमनुसंक्रमस्व जीर्णां तनुमजीर्णया निर्णु-
दस्वेत्ययं^{१२} ते योनिर्हस्त्विय इत्यरण्योरग्नौऽमारोह^{१३} मन्त्रन-

१ रडोः वयुञ्जो न तन् Tr.

२ Thus Tr. •संवामारोहेत् (C) •स्वामारोहेत् B. •स्वामारोहेत् H U.

३ नु given by U C only

४ उभये B U.

५ भवौ Tr.

६ गार्हपत्ये U.

७ •गमावास्यासुपोष्य om. Tr B.

८ •रडोमादाय H.

९ निर्णु Tr: after •दस्वेति H U (C) ins चय ।

१० •ग्नि instead of •ग्नौ B; •रोष Tr B

स्वाहृता गार्हपत्यं^१ मथित्वा^२ विहारं कल्पयित्वा गार्हपत्यं
 चाव्यं विस्वाप्योत्पूथ क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये संतनी^३
 जुहोति मनो^४ ज्योतिर्जुषतामाव्यं विष्किञ्च^५ यज्ञं^६ समिन्
 दधातु । या इष्टा उषसो निमुचस्य ताः संदधामि हविषा
 हतेन स्वाहेत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपाशं निर्वपति^७ ।
 शरावं^८ दक्षिणां ददाति^९ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^{१०} ॥ ७ ॥
 पञ्चमः ॥

अथारण्योर्वापत्तिं^१ आख्यास्यामो^२ ऽष्टाभिर्निमित्तैर्विन-
 शत्यनेधश्चापडाक्षशूद्रवायसपतितरासभरजस्वसाभिश्च^३ स-
 ण्यशने ऽरण्योर्विनाशस्तथोक्तस्य^४ समाने नवे अन्ये^५ अरणी १०
 आहत्याग्निष्वमन्याधेयमरणिगतं^६ पुनराधेयं नष्टारणी अप्सु
 निमज्जति^७ भवतं नः समनवावित्यथोत्तरां हित्वा भित्त्वा

१ 'Tr om. वा० सः, B om. वा' ।

२ Thus Tr B U, संततिं H C'.

३ All the MSS. abbreviate the mantra.

४ Thus Tr C' H and the prāy. candrikā: शरावं B U.

५ अथानोरण्यो H U C';-- 'वापत्तो' Tr.

६ हभिः instead of ह्यभिः Tr B U.-- 'अप्यास' Tr.

७ ? Thus ('वापोष') Tr C' and the Viv., 'वापोष' H, 'वापोष' B U.

८ Om. H U.

९ ? 'अव' Tr C' H B and the Viv., 'अव' U— 'आम्या' Tr.—

१० 'रविजतं' Tr and the Viv., 'रविजतं' C' H U 'रविजतं' B.

१० निमज्जति B C', निमज्ज Tr H B and the Viv.

प्रकलीकृत्य मन्वनसामर्थ्यं समारोपणसामर्थ्यं मन्वनप्रवेष्टं वा
प्रमन्वनं^१ च कुर्यात्समस्तप्रसवर्जं^२ सन्तिष्ठते ऽरथोर्व्यापत्तिः^३
॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

अथ हविर्दोषाभ्याख्यास्यासामो यथेतन्नीकमक्षिकाश्रातिका^४
५ मत्कुण्डैश्चग्निरसोर्युक्ते^५ कौटो वा पिण्डकारौ स्यात्कुण्डकौट-
मक्षिकापिपौलिकावर्जं^६ समार्जारनकुलकुटमर्कटधाङ्गारु-
पुरीषसिक्पदकेप्रमृत्तनखकुनखपूतिद्रुषखेदाखकुखेदाशुकावख-
वखार्द्रमणैर्वोपहतमन्यैर्वोपहतं^७ रजस्रलया वा स्पृष्टं तथाप्रय-
तेन^८ भूषणैर्न वा दृष्टं तथापपाषेणामेधे^९ वा देशे^{१०} स्तकं दृष्टं
१० हविरपो ऽभ्यवहरन्ति^{११} श्रौते^{१२} भस्मणि वा निधापयति^{१३}
मिन्दाङ्गती जलाधान्यन्निर्वपेदाज्येन^{१४} वा प्रचरेदपि^{१५} तु^{१६}

१ Thus B H and the Viv.; प्रमन्वनं U C', प्रमन्वनं Tr.

२ Thus (•श्रातिका i. e. श्रातिका according to the Viv.), B and the Viv., •श्रातिका H C', •श्रौतिका U.; Tr om.

३ Thus (•वेष्ट) U H C' and the Viv., •वेष्ट B, •वेष्ट Tr.

४ •चवन्धा• my conjecture; •चवन्धा• Tr, •चवन्धा• H, •चवन्धा• U, •चवन्धा C', •वन्धा• B.; the Viv.: चवन्धा; कुतः ।

५ •प्रपतेन H; चप्रपतो नामादृष्टिः the Viv.

६ श्रौते Tr C'.

७ •वर्जित Tr H U.

८ •चान्यन्नि Tr, •चान्यन्नि B, •चान्यन्नि C' U, •चान्यन्नि H.

९ After प्रचरेत् H U C' ins. नैव तत्र प्रायश्चित्तिः ।

१० Thus Tr C' Viv. (acc. m.), तु H U B Viv. (pr. m.).

सङ्घु चिप्रसङ्गकारमाख्यं^१ भुवत इति^२ मिन्दाऊती ऊत्ता
मनस्यती^३ जुहोति^४ सैव ततः^५ प्रायश्चित्तिः^६ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातो ऽग्नीनामुदातानां प्रायश्चित्तिराहुतयः सङ्गस्कारा-
रार्था दृष्टा भवन्ति^७ चतुर्होतार इत्येके^८ व्याहृतय इत्येके^९
मिन्दाऊती इत्येके^{१०} मनस्यतीत्येके^{११} महाव्याहृतय^{१२} इत्येके^{१३} ॥
॥ अथ यदि सर्व एवोदायेयुराद्यतनेभ्यो ऽरथोरग्नीष्वमारोह्य^{१४}
मन्यनस्याहता गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जप्ते अग्निः स्वाद्यो-
नेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया^{१५} विष्णुभा जगत्या देवेभ्यो
हव्यं वसतु प्रजानभित्ति^{१६} हन्द्भोभिरेवेन^{१७} स्वाद्योनेः प्रजनय-
तीति ब्राह्मणमथ^{१८} यदि मथ्यमानो न जायेत यचान्यं पश्ये- १०
त्तत आहृत्य होतव्यमित्यथान्यमवरमाथः^{१९} पुनर्मन्वेदथ यदि
जात एवोदायेत्समारोपणमन्त्रं अपित्वा पुनरेव मन्वेदथैगमुप-

१ •सङ्गस्कारतममा• U (pr. m.) Viv. (rec. m.), •सङ्गस्कारतमा• C'.

२ ततः Tr, तत U B H C'.

३ H U C' add इति चिन्नाद्ये ।

४ Om. Tr C'.

५ •रोह B U H.

६ गायत्र्या MSS.

७ After ब्राह्मणम् H C' insert the passage (I. 11-12): यच यदि...
उपरैव मन्वेत् ।

८ Instead of the words: यचान्यमवरमाथः... उपरैव मन्वेत् (I. 11-12)
H C' have (and cp. Rudradatta on Āp. IX. 2. 3): होदिहमग्निमाहृत्य
विष्णुवाग्नीष्वमारोहणी निधाय हुञ्ज्यामपरैवावरमाधी मन्वेदुतं मन्वनम्; these
last two words not in C'.

- तिष्ठत इषे रय्यै रमय्य सव्ये शुक्वायोर्मे ॥ ५ ॥ पत्यावेत्येनमुप-
 समिद्धे सारस्वतौ लोत्सौ समिन्धाताः ॥ सप्ताहवि विराट्-
 वीत्येनमुपसमाधायात्वाहर्षपचनमाहृत्य ज्वलन्तमाहवनीय-
 मुद्धृत्य न्युषोपसमाधाव्य १ गार्हपत्यं आज्यं विस्राप्योत्पूय क्षुषि
 ५ चतुर्होतं गृहीत्वा दग्धहोतारं मनसा मुद्धृत्याहवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्य यजमाने स्थाहेत्यथ प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्माहृत्य २
 गार्हपत्ये दग्धात्मकं ब्राह्मण एकहोतेत्येतस्यानुवाकस्य दग्ध
 सुवाङ्मतोरथ यद्यन्वाहर्षपचन उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्यात्वा-
 हर्षपचने चतुर्होतारं जुहोति गार्हपत्ये दग्धात्मकमथ
 १० यथाहवनीय उदायेद्गार्हपत्यादेनमुद्धृत्याहवनीये पञ्चहोतारं
 जुहोति ३ गार्हपत्ये दग्धात्मकमथ ४ यदि सवनगतानामग्नीना-
 माग्नीभौथ ५ उदायेच्छास्त्रासुखीयादेनमुद्धृत्याग्नीभौथे षड्होतारं
 जुहोति शास्त्रासुखीये दग्धात्मकमथ यद्यौत्तरवेदिक आहव-
 नीय उदायेदाग्नीभौयादेनमुद्धृत्यौत्तरवेदिक आहवनीये सप्त-
 १५ होतारं जुहोत्याग्नीभौथे दग्धात्मकम् ॥ १० ॥

एतवैवाहृतैकस्मिन्नुदाते दयोर्वा प्रतिविभज्य होतृषुज्जवा-
 ह्वाहृतीत्येष्टस्याः समस्ताश्च जुज्जयान्तथा मिन्दाऊती जुज्जया-

१ These two words found in C' H U (in U they are cancelled),
 U ins. सव्य after •धाव्य ।

२ These two words om. Tr C' H.

३ H B read ऊमा and insert जुज्जयात् after दग्धात्मकम् ।

४ सवनवेदानामग्नीभौयात् om. Tr.

अगस्त्यौ चेदाहवनीये जुहुयात्सैवाजस्राणामन्वाहितान् ५
 सवनगतानां चाग्नीनामुद्गातानां प्रायश्चित्तिरेतदेव^१ होमकाले
 ऽन्वाधानवर्जमथ यस्याग्निद्वृतो^२ ऽहुते ऽग्निशेष उदायेदिति
 यथासूत्रं^३ वा कुर्यादपि वा गार्हपत्यादिभ्रमादीय^४ मन्थन-
 मधिमन्थनसुपसमिन्धनमित्येतामन्वाजिगदेपि^५ वा ज्योति-
 श्नतौमिष्टिं निर्वपेदपि वा ज्योतिश्नतौभ्याम्वग्भ्यां पूर्णाहुतिं
 जुहुयादपि वा ज्योतिश्नतौ^६ सुवाहुतिं जुहुयादग्नये ज्योति-
 श्नते स्नाहेतोष्टपूर्णाहुतिस्रवाहुतीनां पूर्वपूर्वं विधिं बल्लीया-
 समाचार्यां ब्रुवते^७ तत्रोदाहरन्ति

येषे विशेषा जचवो यचयचोपसृचिताः ।

१०

कर्म तैर्न प्रसङ्गेन कुर्यादापत्सु तद्वनम्^८ ॥

विशेषान्सर्ववेदेभ्यः^९ प्रयत्नेनोपधारयेत्^{१०} ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु^{११} च समाप्नुयादिति ॥

१ Thus C' H B U (pr. m.) and the Viv.; •तिरेव Tr, •तिरेवाच
 चदि U (sec. m.).

२ यस्याग्निः Tr.

३ Viz. according to the ritual exposed in XIII. 7 : 124. 1.

४ Instead of चादीय H U चयत् ।

५ यधिमन्थनम् found in C' Tr H U (pr. m.).

६ सवुत् H U.

७ •हेवेभ्यः H Tr and once in the Viv.

८ प्रयत्नेनो B.

९ प्रविचारा B U.

. यदि प्रसङ्गेन ऊतं च^१ लौक्ये^२ सुगधैर्वा^३ वासैर्जतः^४
 खादिहतं^५ च पत्न्या तानरण्योरग्नौ^६ समारोहोदवसाय^७
 मथित्वाग्नीन्विहत्य पूर्णाहुतिसन्तुमती च कार्येत्य^८ यद्यप्र-
 ङ्गेन ऊतं च^१ लौक्ये^२ सुगधैर्वा^३ वासैर्जतः^४ खादिहतं^५
 च पत्न्या तान्व्याहतीभिर्विहत्य पूर्णाहुतिसन्तुमती च
 कार्येति^१ ॥ ११ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति^९ निर्व्यतिर्वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्या
 कस्या च हविः चायति^{१०} यद्यवदानानि विन्दन्ति नात्र प्राय-
 क्षित्तं कुर्वन्ति^१ दहति ह वा एषो^{११} ध्वर्युरवदानानि^१
 १० समू^{११} हैतान्येष^{११} तर्पयति^{११} दहति ह वा एष य^{१२} आज्यं^{१२}

१ ? लौक्यं Tr U, लौक्ये C' the Viv., लौक्ये H, लौक्ये B

२ Thus B C', सुगधैर्वा H, सुगधैर्वा Tr U the Viv

३ विहते H U.

४ Thus Tr and the Viv., तानरण्यो^५ H, तारण्यो^५ B U, तारण्यो^५ C'.

५ समारोहोदवसाय H U, समारोह्य B, समारोह्य Tr C'.

६ Thus Tr C' the Viv., वैह्यं B, वैह्यं H, लौक्यं U.

७ Thus B, सुगधैर्वा H, सुगधैर्वा U C', सुगधैर्वा Tr.

८ Thus Tr B, वासैर्जतः C', वासैर्जतः H U.

९ These three words not in H Tr.

१० Thus (and cp. Āp. IX. 1. 17) Tr B U the Viv. चारयति C',

चरयति H.

११ समू हैतान्येष संतर्पयति U, समू हैतान्येष संतर्पयति Tr, समू हैतान्येष संत. H,

समू हैतान्येष संत. B, समू हैतान्येष संत. C'.

१२ Thus Tr and the Viv., यज्ञार्घ्यं the other MSS.

पुरस्तादङ्गलायावदानानि जुहोत्याज्येनोपरिष्ठाकाभिचार-
यति^१ तेषां संदग्धानां न देवास्तृप्यन्ति^२ न यजमानो^३ ऽथ
हैनान्येष संतर्पयति य आज्यं पुरस्तादङ्गलायावदानानि जुहो-
त्याज्येनोपरिष्ठादभिचारयति^४ तेषां संदग्धानां तृप्यन्ति^५
देवास्तृप्यन्ति^६ यजमानो^७ ऽथ यथाग्नेयात्पुरोडाशादग्नीषोमौ
यजेताग्नीषोमीयादाग्निं यजेत नेतत्प्रदानमित्याहवनीये जुवा-
ऊतिं जुज्ज्वाद्यद्देवा अतिपादयानौति^८ देवपवित्रमाग्नेय्यो
याज्यापुरोनुवाक्या देवपवित्रमैन्द्रियो^९ देवपवित्रं प्राजापत्या
देवपवित्रं व्याहृतय इत्यथ यदि होता याज्यापुरोनुवाक्यासु
सुक्षेते सर्वाभिराग्नेयौभिर्विज्ञायते^{१०} विज्ञायते ऽग्निः सर्वा^{११}
देवता इत्येङ्ग्रीभिर्विज्ञायत इन्द्रो वै सर्वा देवता इति^{१२}
प्राजापत्याभिर्विज्ञायते प्राजापतिः सर्वा देवता इति^{१३} व्याह-
तौभिर्विज्ञायते सर्वा वा व्याहः सर्वाणि सामानि सर्वाणि
यजूंषि यज्जाहृतय इत्यथ यदि यजमानो याजमानेषु
सुक्षेते व्याहृतौभिरेवान्तरेण वेद्युत्करौ प्रपदन्^{१४} व्याहृतौभि-

१ देवतासु० U (sec. m.).

२ Thus Tr, देवा (or देवता) कृप्यन्त्य यज० U (sec. m.) B, देवास्तृ-
प्यन्ति यजमानो H; C' incomplete.

३ Thus U, •भिर्विज्ञायो C', •मैन्द्रियो Tr U the Viv., •मैन्द्रिया H.

४ After the instrumental here and infra some of the MSS.

५ वा ।

६ व्याहृतं Tr. C'.

देवीपनिष्कमणं आहतीभिरेवानुमन्त्रणं^१ निष्ठापते^२ सर्वा वा
 च्यः सर्वाणि सामानि सर्वाणि यजूंषि यज्ञाहतय इत्युपा-
 सते इ वै यज्ञं देवा^३ अन्तरिता^४ इदं नो हविर्न ऊतं
 तद्धोष्यत^५ इत्यां स्विष्टकृत इत्येक^६ एवाया इत्येक^७ आनु-
 याजेभ्य^८ इत्येक^९ आ ग्रयुवाकादित्येक^{१०} आ समिष्टयजुष
 इत्येक^{११} ऊर्ध्वं सेसमिष्टयजुषः सरेत्सखायेतामिष्टिमन्वा-
 मिष्टिमनुष्वणां तन्वीत^{१२} यज्ञो इ वै यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञापते ॥ १२ ॥ नवमः ॥

अथ सांन्नाय्यदुहो^१, धयेयुसेदत्सा वाचयथा^२ ववाग्ना^३
 १० सायं यजेतायेकसां दुग्धायां न^४ धीता^५ दोहयेदुग्धाभिः
 सखायादुग्धानां^६ वत्सानपाकृत्य सः सांन्नायेन यजेत^७

१ च ins. H U C'.

२ देवता H C'.

३ Thus H U C', अन्तरिता Tr B.

४ नखादी Tr.

५ Thus, not चानू the MSS.

६ देव Tr.

७ साक्षात्कीर्त्त Tr, साय्यदुहो H.

८ Thus C' Tr and the Viv.; वाचयथा ववाग्ना B C'. वाचयथा-

ववाग्ना C'.

९ ? नाचीना Tr, नचीना B, नचीना H U C'. The Vivarapa peri-
 phrases : ववाग्नादीनां नां दोहयोन (sic) ।

१० वाच दुग्धानां Tr H.

सायंदोहस्येदार्तिमार्द्धेदिन्द्राय^१ त्रीहीभिर्वयोपवसेदिति यथा-
 समाजातमपि वा प्रातर्दीहं वैधं क्लान्यतरदातय^२ सायं-
 दोहस्थाने क्षुर्थाच्छृतस्थान^३ इतरप्रातर्दीहस्येदार्तिमार्द्धेदिन्द्रं
 वा माहेन्द्रं वा पुरोडाशं निरुय तेन दध्ना सह प्रचरेदुभयं
 चेदार्तिमार्द्धेदिन्द्रं^४ पञ्चशरावमोदनं निर्वपेदिति^५ प्रसिद्ध-
 माग्नेयेन प्रचर्येन्नेण प्रचरेत्सर्वाणि चेद्धवींषि दुष्येयुर्नग्नेयु-
 रपहरेयुर्वाग्येनैता देवताः प्रतिशंख्यायमिष्टैतामिष्टिमन्या-
 मिष्टिमनुषवणा^६ तप्तीत^७ यज्ञो ह^८ वै^९ यज्ञस्य प्रायश्चित्ति-
 रिति विज्ञायते^{१०} ॥ १३ ॥ दशमः ॥

अथातम्वन्द्यनाजातानि^{११} ऊतानुमन्त्रणानि व्याख्या- १०
 खामो^{१२} वैश्वधमिष्टमनुमन्त्रयत इन्द्रस्य वैश्वधस्याहं देवयज्य-
 चेद्विषाव्यसपत्नो वीर्यवाञ्छीमान्भूयासित्यसपत्नो वीर्यवान्भूया-

१ After इन्द्राय C' H U and the Viv. ins. वा माहेन्द्राय वा but cp. T Br. III, 7. 1. 6.

२ •म्यतरमातय B U, •म्यतरदातय C'.

३ क्षुतस्थान इतरन् only in H U C'.

४ चार्तिमार्द्धेत् om Tr H C'.

५ प्रतिशंख्यामि Tr; C': प्रतिशंखायामि.; the Viv. and B U as given in the text.

६ वैव Tr.

७ The Prāyaścitta candrikā makes the interesting statement, that these anumantṛa formulas are taken from the Kāṭhaka (कथिका sic). Some of them occur indeed in the Kāṭhaka (v. i: 44. 5 sqq.).

समिति वा^१ ' पर्यन्त्यस्याहं देवयज्यया सुयवसो^२ भूयासः^३
 सोमस्याहं देवयज्यया प्र प्रजया च पशुभिश्च जनिषीष
 सुरेता रेतो धिषीषेति वा^४ सवितुरहं देवयज्यया स्मृति-
 मान्यश्रुमान्भूयासः^५ सरस्वत्या अहं देवयज्यया वाचमजासं
 पुषेयः^६ सरस्वतो ऽहं देवयज्यया अद्भामना भूयासं^७ पूष्णो
 ऽहं देवयज्यया पुष्टिमान्यश्रुमान्भूयासं^८ महतामहं देव-
 यज्यया प्राणैर्ह्यंथासं^९ विरेषां देवानामहं देवयज्यया प्राणैः
 सायुज्यं गमेयं^{१०} द्यावापृथिव्योरहं देवयज्ययोभयोर्लोकयो-
 क्तंथासं भूमानं प्रतिष्ठां गमेयमिति वा^{११} वाजिनामहं
 देवयज्यया रेतस्वी भूयासं^{१२} वरुणस्याहं देवयज्यया धर्म-
 भाग्भूयासं^{१३} कस्याहं देवयज्यया प्रविष्टो^{१४} भूयासं^{१५} विश्व-
 कर्मणो ऽहं देवयज्यया विश्वानि कर्माण्यवसन्वीयादित्या अहं
 देवयज्ययाऽहसो सुच्येय^{१६} वायोरहं देवयज्यया रत्नभागू-
 यासः^{१७} सूर्यस्याहं देवयज्यया सुदृशीको भूयासमग्राविष्णो-
 रहं देवयज्यया वीर्यवान्भूयासं^{१८} विष्णोरहं देवयज्यया

१ H U C' ins. पर्यन्त्यमिहमनुमन्त्रयते H U C', and thus each time
 further on, mutatis mutandis, before each formula (e.g. after
 सुयवसो भूयासमिति सोमहिमिहमनुमन्त्रयते सोमस्याहं etc.). But cp. the
 expression (p. 312. 2.) अथादेवमिहमनुमन्त्रयते ।

२ सुयवसो Tr only.

३ पशुमान् in Tr C' and Prāy. candrikā only.

४ नविष्टो Tr B.

अपि विष्टो भूषाद्यमर्थम्पो ऽहं देवयज्या सुवर्ग^१ लोकं
 गमेयमिति^२ यथादेवतमिष्टमनुमन्त्रयत^३ एवमंगादिष्टानष्टा-
 कपाक्षानाग्नेयविकारानाचक्षत एकादशकपाक्षानग्नीषोमीय-
 विकारान्द्वादशकपाक्षान्यैश्वदेवविकारानेककपाक्षं भूमिकपाक्षं
 च द्यावापृथिव्यविकारावतो^४ ऽन्यानाग्नेयविकाराः^५ स्रष्टुमै-
 विकारान्दधिपयन्नामिचापश्रवः^६ सानाव्यविकारा^७ वनस्यतिः
 स्निष्टकृद्विकार^८ । उपाः^९ श्रुयानानुपाः^{१०} श्रुयानविकारानाचक्षत^{११}
 इत्येषाण्युदाहरन्ति^{१२} इविःसामान्यं देवतासामान्यं कपाक्ष-
 सामान्यमिति इविर्देवताकपाक्षसामान्ये इविःसामान्यं बलीय^{१३}
 इत्यपि^{१४} वाच्यं यज्ञस्यागुर उदृचमग्नीधेति मार्वाचिकम्^{१५} ।
 ॥ १४ ॥ एकादशः ॥

॥ इति सप्तविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus U C' Prāy. candr., स्व^१ Tr B H.

२ •देवत• H U C'.

३ Thus B U H Viv., •विकारानतो Tr C'.

४ Thus (•विकारान्दधि•) U C' and Viv.; •विकारान्दधि• Tr,
 •विकारान्दधि• H, •विकारानिति शास्त्रीकिर B. — C' breaks off after
 यवक्षानाचक्षन्त्यु (sic).

५ Thus Tr U B, •विकारान् H.

६ Thus U; •कारावचन इत्य• H, कारानित्यथा Tr B.

७ Thus B H U and the Viv., बलीयोऽपि Tr.

अथ वै भवति यः पापयज्ञमृहीतः क्षाशो वापदधेत
 देवेभ्य ऋषिभ्यः पितृभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्य^१ सेनाभिग्रक्षो
 ऽभिग्रक्षमानो वा रक्षेष्ट्या यजेतेत्येतथेष्ट्या यज्यमाण उप-
 कल्पयते क्षिरस्थं^२ तस्याः प्रज्ञात उपवसथो^३ ऽय प्रातर्जते
 ४ ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्यं चाज्यं विस्त्रायोत्पूय सुषि
 चतुर्मृहीतं मृहीलाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने येन
 देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रधारेण पाव-
 मान्यः पुनन्तु मा स्नाहेत्यपरं चतुर्मृहीतं मृहीलाहवनीये
 एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतेश्यामः क्षिरण्यम् ।
 १० तेन ब्रह्मविदो वयं पूर्तं ब्रह्म पुनीमहे स्नाहेत्यपरं चतुर्मृहीतं
 मृहीलाहवनीये एव जुहोतीन्द्रः सुनौती सह मा पुनातु
 सोमः स्नाह्या वरुणः समौत्या । यमो राजा प्रमृष्टाभिः पुनातु
 मां जातवेदा मोर्जयन्था पुनातु स्नाहेत्यथ षष्ठ्याः क्षीर्त्वापः
 प्रक्षीयाग्नये ऽहोमुचे ऽष्टाकपात इति दशहविषमिष्टिं निर्व-
 १५ पति अपयिलासादयति^४ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः^५ समि-
 ध्यमानां च^६ समिद्धां चान्तरेण पावकवत्यौ धाम्ये दधात्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे^७ पावकवन्तावेवाज्यभागवग्नी^८
 रक्षाः^९ वि रोधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईय इति

१ B U ins. पश्यन्, which is neither found in the Prāy. prādīpa
 देवेभ्यः पितृभ्यः ऋषिभ्यो गोभ्यो ब्राह्मणेभ्यः Tr, देवेभ्यः ऋषिभ्यो ब्राह्मणेभ्यः पितृभ्यः H.

२ इत्यां Tr B, ई H.

३ एव given by Tr only.

पुरोनुवाक्यामनूच्य यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म
 तेन पुनौमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया परि-
 प्रक्षन्वते सुतः । इन्दुरसो न कृत्विय ^२ इति पुरोनुवाक्या-
 मनूच्या कक्षग्रेषु धावति पवित्रे परिषिच्यते । सकृदर्थग्रेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्नेर्मन्त्रे प्रथमस्य प्रचेतस इत्ये-
 तस्मिन्नुवाके धाव्यापुरोनुवाक्याः सहसंथाव्या भवन्त्यथ ^३
 पुरस्तात्स्निष्टकृतः सुवाज्जतौरपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्ये-
 तेनानुवाकेन प्रत्यूचं ^४ प्रसिद्धेर्वाथान्वाहार्थमावाद्य हिरण्यं
 ददाति ^५ समानं कर्मा पत्नीसंथाजेभ्यो ^६ ऽथ पुरस्ताद्गृह-
 पतेः सुवाज्जतौरपजुहोति यद्देवा देवसेजनमित्येतेनानुवाकेन १०
 प्रत्यूचत् ^७ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुकर्मा ^८ विद्वज्जते
 व्रतमेतथैव यजेतर्तुव्यतिक्रमे ^९ दारव्यतिक्रमे ऽयोनौ वा रेतः
 सिद्धौतथैव यजेत पातकोपपातकसंयुक्तो ^{१०} द्वादशाहं महा-
 पातकसंयुक्तो मासं पुष्यमिच्छन्संवत्सरमृतुं वा तामेतां महा-
 पवित्रेष्टिरित्याचक्षते नृगारेष्टिरिति वा रक्ष्सेष्टिरिति ५
 बौधायनः ^{११} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

१ Thus Tr U H, कम्प B.

२ भवतीत्यथ Tr.

३ यजेतर्तुव्यतिक्रमे Tr.

४ पातकोपपातक Tr, पातकोपातक B. The Viv.: पातकोपपातकः
 महापातकानां रक्ष्सेष्टिनामात् ।

५ Tr B H repeat the last three words.

यद्यो एतत्सो ऽपरिमितं प्रवसतीति^१ न संवत्सरमति
 प्रवसतीत्येवेदशुक्तं भवति स उ चेदति प्रवसेत्यविषेष्टा यजे-
 तेत्येतच्चेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते क्षिरणं^२ तस्याः प्रज्ञात
 उपवसद्यो^३ ऽयं प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाङ्गार्हपत्य
 १ आश्वं विस्वाधोत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्य यजमाने येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
 तेन सहस्रधारेण पावमान्यः पुनन्तु मा स्नाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामः
 क्षिरण्ययम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनीमहे स्नाहे-
 १० त्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय एव जुहोतीहः सुनीती
 सह मा पुनातु सोमः स्नह्या वरुणः समीच्या । यमो राजा
 प्रष्टुणाभिः पुनातु मां जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु स्नाहे-
 त्यथ वृष्ट्याः क्षीर्त्वापः प्रणीयाग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टा-
 कपाकं निर्वपति सरस्वत्ये प्रियाया उपोऽश्वान्यमग्नये पांव-
 ११ काय पुरोडाशमष्टाकपाकं निर्वपति सवित्रे सत्यप्रसवा-
 योपाऽश्वान्यमग्नये शुचये पुरोडाशमष्टाकपाकं निर्वपति
 वायवे नियुक्त उपोऽश्वान्यमग्नये व्रतपतये^४ पुरोडाशमष्टा-
 कपाकं निर्वपति विष्णवे अग्निविष्टाद्योपाऽश्वान्यमग्नये वैश्व-
 नराय पुरोडाशमष्टाकपाकं निर्वपति दधिकान्य उपोऽश्व-

१ इति not in the MSS., but cp. III. 14 : 85. 2.

२ नच इति Tr

अमिति ^१ अपथित्वासादयति ^१ तस्याः सप्तदश सामिधेन्यः
 समिधमानां च समिद्धां चाकारेण पावकवत्यौ धाव्ये दधा-
 त्यपामिदं न्ययनं नमस्त इति द्वे ^१ पावकवन्तावेवाज्यभागा-
 वग्नौ रक्षांश्चि सेधति शुक्रगोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईक्ष
 इति पुरोनुवाक्यामनूय्य यत्ते पविचर्षिष्यग्ने विततमन्तरा । ४
 ब्रह्म तेन पुनीमह इति यजति ^१ यो धारया पावकया
 परिप्रच्छन्दते सुतः । इन्दुरसो न कृत्विय इति पुरोनुवाक्या-
 मनूय्या कक्षग्रेषु धावति पविचे परिषिष्यते । उक्थैर्यज्ञेषु
 वर्धत इति यजत्यथ हविषामग्न आयूश्चि पवचे ऽग्ने पवस्त्रे-
 त्यग्नेः पवमानस्योत नः प्रिया प्रियास्त्रिमा जुह्वाना युष्मदिति १०
 सरस्वत्याः प्रियायाः अग्ने पावक च नः पावकेति पावकस्या
 विश्वदेवमा सत्येनेति सवितुः सत्यप्रसवस्याग्निः शुचिब्रततम
 उदग्ने शुषथस्तवेति शुचेर्वायुरपेग वायो शुक्रो अयामि त
 इति वायोर्नियुक्तस्त्वमग्ने ब्रतपा अग्नि यद्वो वयं प्रमिनाम
 ब्रतानौति ब्रतपतेः प्र तत्ते अद्य किमिन्ने विष्णो परिषस्यं १५
 भूदिति विष्णोः अपिपिविष्टस्य वैश्वानरो न ऊतया पृष्टो
 दिवौति वैश्वानरस्य दधिक्राव्यो अकारिषमा दधिका इति
 दधिकाव्यो ^१ ऽथ ऊतानुमन्त्रणमग्नेः पवमानस्याहं देवयज्यया
 शुचिः पूतो मेथ्यो विपाभा ब्रह्मवर्चस्यज्ञादो भूयासमग्नेः
 पावकस्याग्नेः शुचेरग्नेर्ब्रतपतेरग्नेर्वैश्वानरस्याहं देवयज्यया शुचिः २०

- पूतो मेध्यो विपाप्मा ब्रह्मवर्चस्वसादो भूयांसमित्युपाशु-
 याजायामुपाशुयाजवदित्यथ^१ पुरस्तात्सिद्धकृतः सुवाङ्मती-
 रूपजुहोति पवमानः सुवर्जन इत्येतेनानुवाकेन प्रत्यृचमतिथि-
 वत्यौ^२ दमूनवत्यौ संयाज्ये जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं
 ५ नो यज्ञमुपवाहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अभियुजो विष्टव्य
 ग्रन्थतामाभरा भोजनानि ॥ मर्जास्त्रो मृज्यते स्त्रे दमूनाः
 कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः । सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा
 विश्वाः अग्ने सहस्रा प्रास्तन्यामिति^३ प्रसिद्धेर्जायान्वाहार्थमा-
 साद्य शिरस्थं ददाति^४ समानं कर्माः पत्नीसंयाजेभ्यो^५ ऽथ
 १० पुरस्ताद्गृहपतेः सुवाङ्मतीरूपजुहोति यद्देवा देवहेतुनमित्येते-
 नानुवाकेन प्रत्यृचः^६ मंतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपाचविष्णुकमा
 विष्टजते व्रतमेतथैव यजेताभिग्रस्तो ऽभिग्रस्तमानो वैतथैव
 यजेतर्तुव्यतिक्रमे^७ दारव्यतिक्रमे ऽथोनौ वा रेतः सिल्लै-
 तथैव यजेत संवत्सरमर्धपादमेकविंशतिराच^८ वा^९ तिर्यग्यो-
 १५ निगताः श्वातीः जात्यन्तरे^{१०} वर्तमानान्नुष्कृतेरपहङ्गान्दश पूर्वा-

१ •युयाजविकारवदित्यथ H U.

२ •नत्यौ U.

३ Thus B U H and Prāy. candr.; Tr. omits the passage.

४ Thus (•वर्धपादम्) H and Prāy. candr., •वर्धपाद• U, मन्धपाद•

Tr B. The meaning acc. to the Vivaraṇa is: दो माघी ।

५ श्वातीन् Tr and the Viv. •श्वानान् U; B and H. om.

अथापरानात्मानं चैकविंशं^१ पङ्क्तिं च पुनाति न^२ च^३ पुन-
रावर्तत^४ इत्येषाण्युदाहरन्नि

वैश्वानरो^५ ज्ञातपतीं पविचेष्टिं तथैव च ।

अतादृती प्रयुञ्जानः पुनाति दशपुरुषमिति^६ ॥ २ ॥

द्वितीयः ॥

अथातो नक्षत्रेष्टीर्वाच्यास्थामो^१ ऽग्निर्वा अकामयताञ्चादो
देवानां^२ स्था^३मिति ता ब्राह्मणेन^४ व्याख्याताः^५ वा वा
वैशाख्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमावास्या भवति स सप्तसंव-
त्सरस्यापभरणौभिः^६ संपद्यते तस्यामारभेतेति^७ तस्या उप-
वसथे ऽरक्षोरघ्नौचमारोद्धोदवसाय^८ मथित्वाग्नेर्विद्वत्याजसा- १०
न्नापि वा^९ पौर्णमास्याममावास्यायां वोपपसेद्यस्यां^{१०} तत्तस्या

१ Thus B U, विंशति H Tr and Prāy. candr.

२ These words omitted by Tr as also the following इति; the Prāy. candrikā reads न च पुन० ।

३ Thus (and cp. Baudh. dhś. I. 2. 17, Vas., dhs. XXII. 10) Tr B (the last only •पुनच• and U (sec. m.) and Prāy. candr.; पविचेष्टिस्तादृती । अतरेष्टिं प्रयुज्जानः पुनात्याविंशतिं (or पुनाति वि०) कुरु-
मिति H and U (pr. m.).

४ See T Br. III. 1. 4 sqq.

५ Thus Tr B U (sec. m.) •भरणा H U (pr. m.) Prāy. candr.

६ •रोषी• B U H Prāy. candr.

७ Om. U B.

८ उपवसेद् om. Tr.

संप्रथते । तत्रैवोऽत्यन्तप्रदेशो^१ हविर्दृष्टप्रतो^२ यजमानो^३
 भवतीति विज्ञायते ऽपि वा जन्मनश्च नैव कुर्यादायुष्कामस्य^४
 यावज्जीव^५ श्वरार्थो वा प्रयोगो^६ जीववन्तावाज्यभागौ
 यजत्या नो अग्रे सुकेतुना^७ त्वं सोम महे भगमित्यथ^८
 १० निर्वपत्यग्रये कृत्तिकाभ्यो जुष्टं निर्वपामीत्यग्निं^९ कृत्तिका
 यजेति संप्रेष्यत्याग्नेयमष्टाकपाक्षमनुमत्यै चरमिति^{१०} सर्वचानु-
 यजति नक्षत्रहविर्मध्ये^{११} अपथित्वासादयति^{१२} तस्याः सप्तदश
 सामिधेयः^{१३} समिध्यमानां च समिद्धां चान्तरेण श्रीमद्यौ
 धाव्ये दधाति खादृशा यज्ञं शिषो दृष्टे^{१४} ऽदाभ्यः पुरएतेति^{१५}
 १० रश्मिन्तो पुष्टिमन्तावाज्यभागौ^{१६} यजत्यग्निना रश्मिन्मवद्वय-
 स्कानो अमौवहेत्यथ हविषामग्निर्मूर्धा भुवो ऽतु नो ऽद्यातु-
 मतिरन्विदनुमते त्वमिति संचरथोर्याज्यापुरोस्तुवाज्या^{१७}

१ •प्रतोषाचो H ।'

२ Om. Tr.

३ Thus reads Tr; the three other MSS . •दायुष्कामकप्रवार्थो;
 the manuscript tradition, however, seems to be defective, the
 Vivarapa runs . अथि वा जन्मनि निवेतायुष्कामः किं नच सजन्मनश्चरैवत्या-
 मिहिं यावज्जीवभक्ष वा श्वरार्थः प्रयोगः^१ उ. जन्मनश्चरैवत्यामिहिं जन्मनश्च नैव विदावर्त-
 वेदायुष्कामोऽन ऊर्ध्वं चचाचवमायुष्कामस्य ।

४ The two mantras are given Sakalapāṭhena in B.

५ इति om. U B H.

६ इति om. Tr B H.

७ पुष्टिमन्तो om. Tr.

नक्षत्रविधानमिर्नः^१ पातु कृतिका^२ इति यथासमाज्ञातमेष
पुरस्तात्स्निष्टकृतः खुवाङ्गतीक्ष्णस्रोत्यग्रये स्वाहा कृतिकाभ्यः
स्वाहेति यथासमाज्ञातः^३ स्निष्टवत्यौ^४ संयाम्ये चव्यवाहः
स्निष्टमिति^५ संतिष्ठत एषेष्टिः सपूर्णपात्रविष्णुक्रमा^६ विष्टजते
प्रतम्^७ ॥ ३ ॥

एवमुत्तरमुत्तरं^८ प्रतिनम्नमुत्तरउत्तरे^९ ऽहनि यजेत^{१०}
विशेषाभ्याख्यास्यामः^{११} प्रजापतिः सवितेत्युपाहृत्य सर्पभ्य
आग्नेभ्यः^{१२} आग्नये करभामिति^{१३} सर्वे यवा भवन्धधिम्रयण-
काखे तिरः पवित्रमाग्न्यमानौयाधिम्रित्य^{१४} तिरः पवित्रं कर-
भानावपति^{१५} पिबभ्यो मघाभ्यः पुरोडाशः चक्षुपास्तमिति^{१६} १०
पेदयश्चिकेन निर्वपणप्रोक्षणाधिवपणसंवपणादीनि^{१७} व्याख्यातानि
भवन्ति^{१८} तार्तीयसवमिकेन^{१९} सौम्येन प्रक्षरणकस्यो व्याख्यातो^{२०}

१ •नक्षत्रोऽग्निः H.

२ Tr gives a longer citation of the pratika.

३ Tr. ins. चव्य ।

४ •कृतौ U H.

५ सवमेवमु U H.

६ Thus Tr; प्रतिनम्नमुत्तरं H U, नक्षत्रं B and the Viv.

७ Thus (•ये•) B and Prāy. candr. as T Br. III. 1. 4. 7; •ये•

U H Tr.

८ अधिचित्त given only by Tr.

९ Thus Tr B H and Prāy. pradipa; •भानावपति U.

१० •संवपणं om. Tr; •संवपणादीनि the Viv.

११ •सवमोवेन Tr.

- ऽधेतदायवे निष्ठाये गृह्ये दुग्धमिति ^१ ययसः प्रातर्दोहव-
त्संस्कारः ^२ आ ^३ विग्राह्याभ्यामिहा तदानीमेव पौर्णमासी-
माज्येन यजेताय श्वो भूते मिषाद्यानूराधेभ्यश्चरमित्युत्तराभि-
रघाढाभिरिहा ^४ तदानीमेवाभिजिता यजेताय श्वो भूते
५ विष्णवे ओणाये पुरोडाशं चिकपाक्षमित्युत्तरेषु प्रोष्ठपदेषु
पुरोडाशं भूमिकपालमिति ^५ कपालमाच ^६ भूमौ परि-
क्षिप्याङ्गारमधिवर्तयति ^७ तस्यैककपालवत्संस्कारः ^८ आप-
भरणीभिरिहा ^९ तदानीमेवामावास्यामाज्येन यजेताय श्वो
भूते चन्द्रमसे प्रतीदृष्ट्याये पुरोडाशं पञ्चदशकपालमित्यभि-
१० नीयेवाहनि ^{१०} निर्वपेदुदिते चन्द्रमसि प्रचरेत्ते एतमहो-
रात्राभ्यां चरुं निरवपतां दद्यातां त्रीचीणां गृह्णानां च
कृष्णानां तं सवात्योर्दुग्धे श्वेताये च कृष्णाये चेत्यभिनीयेवा-
हनि ^{११} निर्वपेदस्त्रमिते प्रचरेदपि वा मन्वावेव निर्वपेत्सन्वावेव
प्रचरेद्विर्वपणन्यायेन ^{१२} प्रचरेद्व्येतसुषसे चरमित्यभिनीयेव
११ रात्रौ निर्वपेदुषसि प्रचरेद्व्येतस्यै नक्षत्राय चरुं निर्वपति ^{१३}
यथा त्वं देवानामस्येवमहं मनुष्याणां भूयासमिति निर्वपण-

१ ? Thus Tr B; •रोचावि• H, •रोचवि• U.

२ •चानूराधे• Tr.

३ •जंघं• Tr.

४ प्रक्षि• U H.

५ ? Thus B; •रोचाचभ• U, •रोचभ• H Tr.

६ चरि ins. H.

७ निर्वपणन्यायेन प्रचरेत् in Tr only.

काष्ठे यजमानायन्न आशीनो यजमानो जपत्यभिनीधैवा-
 हनि^१ निर्वपेदुदितेषु नक्षत्रेषु प्रचरेदथैतः सूर्याय नक्षत्रेभ्य-
 क्षरमित्यभिनीधैव रात्रौ निर्वपेदुदिते सूर्ये प्रचरेदथैत-
 मदित्ये चरमथैतं विष्णवे चरमिति यजति^२ । यज्ञो वै
 विष्णुर्यज्ञ एवान्तः प्रतितिष्ठतीति ब्राह्मणं^३ वरो^४ दक्षिणा ५
 भवतीति^५ विज्ञायते ऽपावावदा^६ । प्रसिद्धः पशुः^७ पायि-
 क्षत्येभ्येहा दर्शपूर्णमासभ्यां यजेत नक्षत्रक्षत्रेण द्युतिरान-
 न्वाय^८ । 'ज्योतिषामयनेनेहा पापं निर्णुद्य^९ ज्योतिहमुपजायते
 ऽप पुनर्हृत्युं जयतीति ६^{१०} स्माह^{११} बौधायनः । ॥ ४ ॥
 तृतीयः ॥

१०

नवेरेवामावास्यायां^{१२} पौर्णमास्यां^{१३} वा यजेत नवैर्वाग्नि-

१ चविर् ins. H.

५ Om. Tr.

२ वरा दक्षिणा भवतीति Tr.

३ Thus (and cp. the Journal of the German Oriental Society, Vol. LVII, p. 742) U Tr. पावावादा B, पावादा H. The Vivaraṇa runs: अपावावदा दक्षिणा इति वेदः । यथा अपावादा नृयने दक्षिणाः ताकन्तिटि पडोवो वराहस्यान्तः च निवे चाभारः सचक्षा इति (cp TBr. III. 12. 4. 7).

४ Tr ins ज्योतिषा ।

५ निर्णुद्य Tr.

६ Om. B.

१२ Thus Tr H and the Viv.; 'मावास्यां पौर्णमासीं वा U. नवेरेव पौर्णमासीवमावास्यां वा B; the accus. instead of the locat. also Ap. VI. 30. 13.

होचं जुहुयादपि वाग्निहोचो वा^१ नवानादयित्वा^२ तस्याः
 पयसा जुहुयादपि^३ वा^४ नवानां^५ यवाम्ना^६ साद्यंप्रातरग्निहोचं
 जुहुयादपि वा गार्हपत्ये चतुःशरावमोदनम् अपयित्वाययण-
 देवताभ्यः स्निष्टकचतुर्थीभ्यो^७ जुहुयादपि वा नवेरेव ब्राह्मणा-
 १ भोजयेत्^८ एव^९ दक्षुपचारकल्पो^{१०} हरितयवशमौधान्यौषधि-
 वनस्पतिमूलफलशकाकानामनिष्टाययणं याथाकामी^{११} स्वात्पत्ति-
 वैषम्याद्ब्रौहिभिरिष्टा^{१२} ब्रौहिभिरेव^{१३} यजेता यवेभ्यो यवेरिष्टा
 यवेरेव^{१४} यजेता ब्रौहिभ्यो^{१५} ऽपि वा ब्रौहिभिरेव^{१६} यवैर्वा
 यजेत^{१७} मंतिष्ठन्त आययणानि^{१८} ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus H U and the Viv.; नवेरेवा • B Tr.

२ Thus U and the Viv., वा नवानदयि • Tr, नवानादयि • H,
 नवानादयि • B.

३ Om. Tr; cp. Ap. I. c. 15.

४ Thus (as gṛhyasūtra and Hir. Sss. III. 8. 23) Tr B. • योभ्यो
 (as Ap. I. c. 16,) H U.

५ Thus U and the Viv., • स यवैव Tr, H B om. स ।

६ Thus Tr; दक्षुपचार • B U, दक्षुपचारि • H.

७ • भिषी • instead of • प्रसी • H; • फलफल • instead of • मूलफल •
 U; • निष्टायि instead of • निष्टाययणं (thus B U H and Viv) Tr.

८ Thus B H, यवा • Tr U Viv.

९ Thus U and the Viv.; स्वात्पत्ति • B, स्वात्पत्ति • H, स्वात्पत्ति
 पत्ति • Tr.

१० • स om. Tr.

११ स om B U

अथातः पशुप्रयश्चित्तानि व्याख्यास्यामः ^१ स यदि पशु-
 वपाकृतो वाश्येत यदस्य पारे रजस इत्येताः५ ऊत्वा नैमि-
 त्तिकीं^२ द्वितीयां जुहोति यस्माद्धीवावाग्निष्ठाकृतो नो अभयं
 तद्धि । प्रजाभ्यः सर्वाभ्यो मृड नमो ब्रह्माय मीढुषे स्वाहेति^३ ।
 यस्माद्धीवावेपिष्ठाः पकायिष्ठाः समन्नास्याः श्रद्धदक्षया मूत्रम-
 त्तया इत्येतेषु^४ निमित्तेषु य इदमकस्तस्मै नमस्तस्मै स्वाहेति
 द्वितीयाः^५ । स यदि निषोदेयस्माद्धीवा न्यषद इत्येताः५ ऊत्वा
 तं मेचावक्ष्यदग्नेनोत्पापयेदन्वेनौदुम्बरेण वोर्मा उदुम्बर ऊर्कं
 पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवक्ष्यद्व इति ब्राह्मणमुदुक्ष तिष्ठे-
 त्युक्षमुदयेत्युक्षदुष्कागेति कागमुक्षेति मेघमुदश इति १०
 इमां^६ । स उ चेन्नाक् पर्षश्चिकरणाभिस्येत याश्चमेधे प्राय-
 क्षित्तिस्तां कृत्वाथान्यं^७ तद्देवत्यं^८ तद्वर्णं^९ तद्वयसं^{१०} तद्रूपं
 तज्जातीयं पशुमाश्रमेत^{११} । तस्योपाकरणानि सर्वमावर्तते निर्म-
 ण्य सामिधेनीतच्छेवाचारसंप्रैषसंमार्गप्रवरप्रयाजवर्जमयं^{१२} यदि
 तज्जातीयं न विन्देताजावयो^{१३} गोश्रमा इत्यन्योन्यस्य प्रति- १५

१ •नित्तां H U.

२ इति only in U (sec. m.)

३ Thus U (pr. m.) इत्येषु B, इत्येषवेतेषु Tr, इत्येषवेतेषु H.

४ Thus (and cp. XVIII. 11 : 355. 15.) Tr B ; H U om. चय ।

५ तदे • Tr and the Viv.

६ तद्रूपं तद्रूपं H U.

७ •वायिधेयित • Tr, •वाभिधेयित • H U.

८ Thus Tr, •ताजोवयो H U, •ताजावि B.

निधयो भवन्तीति^१ । तेषां ह्यगश्च^२ मेवसोपाकरणौयावत्सामे^३
 ऽन्यनममाकमेत^४ । त्वेण प्रचरणकस्यो व्याख्यातो^५ । ऽथाश्च^६
 ग्रहीरमस्य प्रवेशयति न वा उवेतभ्ययस आशानां त्वा विन्वा
 आशा इति दाभ्याम् । ॥ ६ ॥

- १ अथ यद्यङ्गहीनः पशू रूपतो वर्णतो वाग्नेषीमाशा-
 वेष्णवीमेष्टीं वायव्यां प्राजापत्यामिति च ऊला तमेवोपा-
 कुर्यादथ यदि वपामाङ्घ्रियमाणाः ष्वेनो. ऽपहरेण्येदा^७
 पाश्चा^८ हिरण्यमन्तर्धाय^९ चतुर्गृहीत^{१०} गृहीलाह्वनीये जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमान उद्युक्तुपर्णा^{११} न विभाति सर्व^{१२} हिरण्य-
 १० कुक्षिः सप्तशिराः पुरस्तात् । सर्वेषु लोकेषु विभुः प्रविष्टो
 गातुमस्मिन्यज्ञे यजमानाय विन्द^{१३} स्नाहेत्यथेतस्ये^{१४} वपाथे
 स्नाते यत्किञ्चिदोदकमवशिष्ट^{१५} स्नातदुत्पात्र^{१६} तेन प्रचरे-

१ भवन्ति B U H.

२ Partly conjectural reading; ह्यगश्च मेवसोपाकरणौयावत्सामे-
 बौधायनव्यसन. U, ह्यगसोपाकरणौया उपकरणौयानामव्यसन. H, ह्यगं च
 मेव सोपाकरणौयावावाकमेदव्यसन. Tr, ह्यगसमेवसोपाकरणौयावत्सामेदव्यसन.
 B. The Viv. तेषां ह्यगश्च मेवसोपाकरणौयाविति ।

३ U ins. after वाञ्छः चतुर्गृहमभिदिद्वन्वति, H ins. before वाञ्छः
 (वाञ्छात्)रेधाञ्च चतुर्गृहमभिदिद्वन्वति (cp. IX. 19 : 296. 3).

४ Thus B Tr U; H corrupt.

५ Om. Tr.

६ चयन्त^१ H, चयन्त^२ U Tr, उद्युक्त^३ B.

७ Thus Tr, विद्वन्वा. B H U.

८ Thus B, उद्युक्त^१ Tr U H.

सुपैति^१ 'मध्वन्नातीति ब्राह्मणं'^२ 'दृतमित्येवेदमुक्तं' भवति^३ ।
 दैव्यं मध्विति^४ 'विज्ञायते ऽज्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वन-
 स्यते मधुना दैव्येनेति^५ 'नान्यस्योष्किष्टं भुञ्जीत^६ 'नान्यस्या-
 त्विष्यं कुर्वीत^७ 'नाञ्जीत^८ 'नाभ्यञ्जीत^९ 'न आङ्कं^{१०} भुञ्जीत^{११} ।
 'न लोमानि वापयौत^{१२} 'न दतो धावते^{१३} 'न गृहानि
 निरुन्तते^{१४} 'कामं पर्वसु^{१५} 'केशश्रमलोमनखानि^{१६} वापयौत^{१७} ।
 चतुर्षुचतुर्षु मासेषु निवर्तयेतेति ब्राह्मणं^{१८} 'संवत्सरादूर्ध्वं
 दार्शपौर्णमासिकमेव^{१९} व्रतमुपदिशन्ति तस्य चेदैशदेवस्य कालो^{२०}
 नातीयाद्यतीयादग्रे^{२१} 'व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपासं निर्व-
 १० पति^{२२} 'सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठत आमावास्याकाशादिति^{२३} ।
 व्याख्याताः^{२४} 'काशातिक्रमेष्वापदि^{२५} यजेत^{२६} ॥ ८ ॥ घष्ठः ॥

१ Thus Tr B; •वं वेदमुक्तं भवति दृतमित्येतद् H. • सं चेवेदमुक्तं भवति दृतमित्येतद् U; on this passage cp. Rudr. on Ap. VIII. 4. 11.

२ आहानि Tr.

३ Thus U H. वापयते B, विहीत Tr.

४ Thus MSS., we expect the optat.

५ यवति Tr.

६ लोमनखानि om. Tr.

७ दार्शपूर्वमासिकं Tr.

८ Thus is the reading of U sec. m. U (pr. m) B and Tr. om. the words यवतीयाद् and B has काशीतीयाद् instead of काशीनाती ।

९ अरावं दक्षिणां ददाति U ins. on the margin.

१० •काशा काशादिति Tr.

११ Thus also the Vivarapa, काशा चतिष्ठ H. (rightly ?).

अघातो ऽध्वरद्वीषाप्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामो^१ दीक्षित-
 खेदमृतं वदेदिसं मे वक्ष्य तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो
 अग्न इति चतस्रो वाक्पौर्जपेत्^२ कृष्णाजिनाङ्गवष्टिभ्यो दण्डादा
 देवाञ्जनमग्न्यश्नस्ततो मा यज्ञस्याग्नौरवतु । वर्धतां भूतिर्दध्ना^३
 हतेन सुञ्जतु यज्ञो यज्ञपतिमश्नस इति अपेदे^४मेधमनिष्टं^५
 वा वृद्धा जपतीत्युक्तमेतद^६भिवृष्टो ऽभिवृष्टमाणो वा^७ जपती-
 त्युक्तमेतद^८तथित्वाप आचम्य जपति शिवाः पीता भवथ यूय-
 मापो ऽस्माकं योनावुदरे सुमेवाः । इरावतौरनमीवा अना-
 गथः स्रक्षि नो भवथ औवथ इति^९ हर्दयित्वा निष्ठीय वा
 जपति यदचापि रसस्य मे निरुष्टविषमसूतः^{१०} । अग्निष्टस्योमः १०
 इधिवौ पुनरात्मन्वधातु म इति^१ रेत स्तनमनुमन्यते
 यज्ञे रेतः परीतोषास्तदर्पिथ^२ । अग्निहोचमिव^३ सोमेन तदहं
 पुनरादद इति^४ मूषं करिष्यन्परीषं वा इधिव्या^५ खोष्टमा-
 दत्त इयं ते यज्ञिया तनूरिति^६ करोत्यपो सुञ्जामि न

१ दध्ना om. H.

२ om Tr.

३ निरुष्टविषम् B U H and the Prāy. candrikā, निरुष्टविषम् Tr and
 a prayoga of the collection Burnell;—अचम्यः or अचम्य Tr B H
 and the same prayoga, अचम्य B and the Prāy. candrikā.

४ परीतोः Tr B, परितोः U H Prāy. candrikā—•पिथं यज्ञि• Tr,
 पिथं । यज्ञि• prayoga Burnell, •पिथं यज्ञि• H, •पिथं यज्ञि• U. •पिथं यज्ञि•
 B, cp. Āp. X. 18. 10.

५ इधिव्या Tr U.

प्रजामश्चोसुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति ^१ सोष्टं
 प्रतिनिदधाति पृथिव्या संभवेति ^२ बीभत्सा नाम ^३ स्वापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेत्यशु ^४ कफस्था ^५ नाम स्वापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति स्तूहानं ^६ तपस्या नाम स्वापः
 स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशतेति स्वेदं ^७ दुःस्वप्नं दृष्ट्वा अपत्यभि-
 पर्वावर्तते ^८ दुःस्वप्नं पापस्वप्नादभ्युत्थेति ^९ । नञ्ज्ञाहमन्तरं करवे न
 हि स्वप्नमुपपद्यते इति ^{१०} स्वप्ने अं भुक्त्वा अपति यदक्रमयते
 नक्तं न तन्नातः चुधो ऽवति । सर्वं तदस्मात्मा हिंसीक्य हि
 तद्दृष्टे दिवेति ^{११} सोन्नितमुत्पतितं दृष्ट्वा कण्डूयं ^{१२} वा अपति
 नमो रद्वियाभ्यो ऽह्यः स्वाहेति ^{१३} न वर्षेति धावेद्यदि धावे-
 क्तमो रद्वियाभ्यो वास्तोष्यतय इत्येतामृचं अपेक्षान्येन दीक्षितेन
 सनेयाद्यदि सनेयात्कया नक्षिच आभुवदित्येतामृचं अपेक्ष-

१ Thus (and cp. Āp. X. 14. 1) Tr, नामाप खः H U Viv. and Prāy. candrikā; B om. this passage.

२ Thus the prayoga Burnell; •ञो Tr, •नुपादे U; H totally cor- rupt and B defective.

३ Thus Tr, Viv. and prayoga Burnell; कफे निरिंते कफस्था U.

४ Thus the prayoga Burnell, जोरं Tr, खेरं B and Viv, लक्षा H.

५ Thus MSS., read with Av. VII. 100 अपति पर्वावर्तं ।

६ The original reading of Baudh. is difficult to restore. •ज्ञाचव- मुञ्चते B, •ज्ञोपुञ्चते Tr, •ज्ञोपुञ्चते U Prāy. candr. •ज्ञाचव- H.

७ Thus B U Tr and Prāy. candr., •प्रच H.

८ Thus MSS.

९ वाचवे Tr.

यजनादन्यथाभुदितो ऽभिनिष्कृत्वा वा सूर्यो मा देवो देवेभ्यः
पात्विति जपेदितौस्वा^१ इमानि^१ सर्वास्त्रिधाध्वरदौचासु प्राय-
श्चित्तानि भवन्तीति^१ बौधायन^१ आवान्तरदौचाथै विषर्गा-
दिति शास्त्रीकिः^१ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

अथातः सर्वयज्ञानां प्रायश्चित्तानि व्याख्यास्यामः^१ सर्वत्र
स्मृत्स्मिन्भिन्नभग्नष्टदृष्टविपरौतहौनेषु^१ ॥ इतिः स्मृत्स्मृता-
स्मावितपतितस्फुटितेष्वदिजघानविडालकाकस्वरगृहपशुपक्षि-
सरोक्षपादीनामन्यत्कौटानामृत्वजो^१ ऽग्नीनामन्तरागतानां^१
द्वादशगृहहौतेन^१ सुचं^१ पूरयित्वा दूर्गां^१ मनस्वतीं^१ महा-

१ Thus Tr (reading only 'न्वा'). जपेदितौभानि B U H.

१ च स्वाव ins. H U.

१ Thus the Prayāścittapradīpa, and H and the Viv., the last two omitting, however, 'इतिः' : स्मृत्स्मिन्भिन्नभग्नः B U, स्मृत्स्मिन्भिन्नभग्नः Tr; 'हौतेन B.

१ इतिः स्मृत्स्मृता B, इतिः स्मृत्स्मृता II, इतिः स्मृत्स्मृता Tr, इतिः स्मृत्स्मृता U.

१ One of the most difficult passages ! स्मृतिवैचित्र्यं U, स्मृति-
वैचित्र्यं B U, 'स्मृतिवैचित्र्यं' Tr. The Viv. reads 'वदिज' (दिजा-
भिरिक्ताः द्वादशः) - 'वानवि (or वि) डाल' all, but the Viv. 'वानवि-
डाल' explaining 'वनः शब्दः' ; this points to 'वदिजवानविडाल' -
Before 'वर' H U have 'शब्दः' - 'सरोक्षपादिर' H U and the Viv.,
'सरोक्षपादिर' Tr, 'सरोक्षपादीनाम्' B. - 'अन्यत्कौटानाम्' the Viv, 'अन्यत्कौटो
B, 'अन्यत्कौटानाम्' H U. - 'अग्नीनामन्तरागतानांद्वादशः' U (sec. m.), 'अग्नीनामन्तरा-
गतानांद्वादशः' H U (pr. m.) 'अग्नीनामन्तरागतानांद्वादशः' B Tr, 'अग्नीनामन्तरागतानांद्वादशः'
Viv. - Read perhaps instead of 'अन्यत्कौटानाम्' : 'अन्यत्कौटानाम्'. In
the Gṛhyasūtra (IV, 8) this passage also is to be found equally
corrupt.

१ Thus Tr, 'दूर्गामनस्वती' B U H.

व्याहतीक्ष्णो जुहुयाज्जातवेदसे सुनवाम० सोममरातीयतो
 निदधाति वेदः । स नः पर्वदति दुर्गाणि विश्वा नावेव
 सिन्धुं दुरितात्यग्निः स्नाहेति^१ । कार्यविपर्यासे च^२ मन्त्र-
 ब्राह्मणमाच^३ दर्भेभाबर्हिःपरिधिविधृतिपवित्रहविःकपालसुक्-
 ५ सुवारणिकृष्णाजिनंप्रणीताम्युदासनेन^४ यत्किंचित्कार्यविप-
 र्यासः स्नाद्ये चान्ये चाज्यस्नात्वाः सुवेणोपचातं प्रायश्चित्तानि
 जुहोति प्रजापतये स्नात्वा हिरण्यगर्भाय स्नाहेत्यथ पितामहां
 जुहोति भृगूणां पतये स्नात्वाऋषीं तपसे स्नाहेत्यथ महा-
 व्याहतीर्जुहोति भूरग्नये च पृथिव्यै च महते च स्नात्वा भुवो
 १० वायवे चान्तरिक्षाय च महते च स्नात्वा सुवरादित्याय च
 दिवे च महते च स्नात्वा भूर्भुवः सुवसन्त्रमसे च नक्षत्रेभ्यश्च
 दिग्भ्यश्च महते च स्नाहेत्यथ व्याहतीर्जुहोति भूः स्नात्वा
 भुवः स्नात्वा सुवः स्नात्वा भूर्भुवः सुवः स्नाहेति^५ ॥ १० ॥
 ॥ अष्टमः ॥

१५ मन्त्रहीने ऽतिरिक्ते वा दुरधीते दुरागते ।
 अनागते ऽवषट्कारे^६ अतीते^७ वापि^८ यद्भुते^९ ॥

१ दुर्गा ins. B.

२ च found in H Tr and the Vivarapa.

३ Thus B, •साच Tr, •मंत्रभेदे च U, •मात्रोभेदे च H.

४ This whole passage is incomprehensible to me. चवि om.

B K. - •कपालनामसु० H U - •वरसौ B K U - प्रचौतानामभ्युदासनादि
 H U.

५ •दहते H.

६ Thus Tr, ऽतीते H U, ऽतीते B.

७ चापि Tr, B.

८ •ते ऽ Tr, •न H U.

हविषः^१ स्यन्दनादग्नेर्होतुर्हीनसूरेण^२ च ।
 अतिदाहे च हविषां यत्किञ्चित्पाचभेदने ॥
 कपासनाग्ने भेदे च चतुष्पाद्यन्तरागते^३ ।
 प्रणाग्ने च पविचस्य^४ आण्वस्यैवावलोडने^५ ॥
 हविषां च विपर्यासं चत्विष्यप्रयतेषु च ।
 यज्ञप्रसारणीकाले^६ द्वैधीभावे समुत्थिते ॥
 मिन्दाङ्गती च होतव्ये व्याहृत्यः प्रणवादिकाः ।
 वारुण्यस्तन्मृत्युस्यान्वग्निस्य^७ मनस्यती ॥
 महाव्याहृतयः सप्त प्राजापत्या तथैव च ।
 प्रसंधानाय यज्ञस्य^८ त्वेते^९ मन्त्राः प्रकीर्तिताः ॥ १०
 अप्रायश्चित्तिको यज्ञो ह्यसुरैः संप्रभुष्यते ।
 असुरैर्भुक्तयज्ञस्तु^{१०} देवान्दोषेण^{११} संप्रयेत् ॥

१ Thus Tr and the Viv. हविषाँ U, हविषां B, हवि H.

२ जीड० Viv.

३ Thus Tr B and the Viv., •व्याहृतरागतौ U, •व्याहृतरागतौ H.

४ Thus U, •चत्विष्य० Tr H, •चत्विष्य B.

५ P Thus U H, प्रसारणा० Tr, प्रसारणा० B; प्रसारविवासे यज्ञप्रसारिणि
(sic) चत्विष्यारः the Vivarana.

६ Thus Tr H T U, •मृत्युस्यान्व० B.

७ Thus Tr, चत्विष्ये U (pr. m.) and H, क्षेपेक्षे U (sec. m.).

क्षान्तो B.

८ Thus H U B, •चत्विष्य Tr.

९ Thus Tr B, चत्वेन U, इयज्ञव H.

अग्निजो यजमान^१ च^२ आयुषो^३ ब्रह्मवर्षवात्^४ ।

प्रस्थावधेदुरिष्टं तत्तस्माद्दोषाग्रणाशचेदिति^५ ॥

॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथातो ऽनुपशान्त्याख्यास्यामः^६ । साय^७ होमं चोपोद^८

१ जुहुयात्प्रातर्होमं चोपास्तमयं^९ कालेन कालमनतिक्रम्य^{१०}

कालो^{११} दर्शपूर्णमासयोरग्निहोचस्य च न^{१२} स्कन्दते^{१३} न यथत

इति^{१४} विज्ञायत^{१५} । आ प्रातराहुतिकालात्सायमाहुतिकालो

नातोयादां सायमाहुतिकालात्प्रातराहुतिकालो^{१६} । ऽथ यदि

साय^{१७} सायं दोषा वसोर्नमः^{१८} स्थाहेत्यहुतिः^{१९} ऊत्ताग्निहोचं

१० जुहुयाद्यदि प्रातः प्रातर्दोषा वसोर्नमः^{२०} स्थाहेत्याहुतिः^{२१}

ऊत्ताग्निहोचं जुहुयादथ यदि पूर्वस्थमाहुत्याः^{२२} ऊताया-

१ Thus B K U^१ (pr. m.), मानव Tr, मानं वा U (see. m.)

२ आयुषो Tr.

३ वर्षवा Tr.

४ Thus H U; तस्माद् B. तुतस्माद् Tr—The last words repeated

in B Tr.

५ Thus Tr B and the Viv., नुक्तस्याम्ना^{२३} H U.

६ Thus U H. वो^{२४} B Tr and the Viv.

७ Thus H; साय U, कालेन B कालेन च Tr.

८ Thus H U, वसोर्नमः B, स्थाहे Tr; वर्षवा च स्कन्दं वसते Viv., cp. the citation of Bhāradvāja in Rudradatta's comm. on Āp IX. 7. 3.

९ च ins, H U.

१० वसोर्नमः U and Prāy. candrikā.

माहवनीयो ऽनुमच्छेदग्निदारौ दारावग्निरिति वदञ्चकले^१
 हिरण्यं निधायोत्तरामाहुतिं जुहुयात्काशातिक्रमेष्वापह्नोम^२ ।
 आमावाख्य^३ काशात्पौर्णमासस्य कालो नातीयादा पौर्ण-
 मासादामावाख्य^४ त्रीक्षापयणस्य काशाच्छ्यामाकापयणस्य
 कालो नातीयादा यवापयणस्य^५ काशाद्द्वीक्षापयणस्य^६ ५
 श्यामाकापयणायवापयणस्य^७ वरुणप्रघासानां काशादैश्वदेवस्य
 कालो नातीयादा साकसेधेभ्यो^८ वरुणप्रघासानामा शुनासी-
 र्यासाकसेधानामा वैश्वदेवाच्छुनासीर्यस्य^९ दक्षिणायनपग्नोः
 काशादुत्तरायणपग्नोः कालो नातीयादोत्तरायणपग्नोर्दक्षिण-
 यनपग्नोरौत्तरवसनज्योतिष्ठोमस्य^{१०} काशात्पूर्ववसनज्योतिष्ठो- १०
 मस्य^{१०} कालो नातीयात्समस्तस्य संवत्सरस्य^{११} निज्यासुत्या^{१२} ।
 चषयो इ स तत्प्रययुगा^{१३} आस^{१४} स्ते ऽर्धमासायार्धमासावाग्नि-
 होचमजुह्वुः^{१५} । प्रतिपदि सायं चतुर्दशगृहीतानि गृह्णाति ।

१ Thus U, वदञ्च • Tr, वदेह • B H.

२ Thus Tr, • बीमनामा • U, बीमना • B U.

३ Thus Tr, • यवाद्द्वीक्षाप • B H, • यवायवाद्द्वीक्षाप • U.

४ श्यामाकाशवा • Tr.

५ Thus U, • चानां H B, • चानां काशाद्य • Tr.

६ Thus Tr, • यद्वीक्षत्तवसंत • B U.

७ Thus Tr, • पूर्ववसंतकाशो • B, • पूर्ववसंतकाशो • U.

८ ? Thus Tr U, • संवत्सर चानो • B : H om. this passage.

९ तत्प्रययुगा Tr. प्रयोगा H and the Viv. (pr. m.) तत्प्रयोगा B, प्रयोग U.
 प्रयोगा Viv. (sec. m.) which explains चतिप्रवेन प्रयोगविदः ।

१० Thus Tr B, • धमासेधेमासीग्नि • H U - • चमजुह्वुः Tr, • चमजुह्वुः U H,
 • चमजुह्वुः B : on this passage cp. Hir. pi. sñ. II. 9 : 56, 11.

सक्तदुपस्थाने हविरेका^१ समित्सक्तद्वोमः^२ सक्तदुपस्थानः^३ सक्त-
 त्याणिनिमार्जनमेवं प्रातरथ षण्मासानुष्ठते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिद्वापयणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पथि
 कृते ऽग्नये तन्तुमते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति^४
 १ पुरोडाशाग्निहोत्रः^५ ऊत्वा^६ दर्शपूर्णमासाभ्यामनिद्वापय-
 णैश्चातुर्मासैः^७ पशुबन्धेन च^८ संवत्सरमनुष्ठते ऽग्निहोत्रे दर्श-
 पूर्णमासाभ्यामनिद्वापयणैश्चातुर्मासैः पशुबन्धेन चाग्नये पव-
 मानायाग्नये पावकायाग्नये शुचये ऽग्नये पथिकृते ऽग्नये तन्तु-
 मते ऽग्नये वैश्वानरायाग्नये व्रतपतय इति पुरोडाशाग्निहोत्र-
 १० ऽग्निहोत्रः^९ ऊत्वा^{१०} दर्शपूर्णमासाभ्यामनिद्वापयणैश्चातुर्मासैः पशु-
 बन्धेन च^{११} ॥ १२ ॥

अथ हविवामर्थे^१ त्रौहिथ्यवौ^२ तथोरत्नाभे^३ प्रियङ्गवः
 कोद्वोदारवरकवर्जः^४ श्वामाकनीवारवेणुयवाक्षरसंपाककन्द-
 मूलफलान्यापः^५ सक्तमिति^६ दृतमाव्यर्थे^७ गव्यमिति प्रत्यय-

१ Thus Tr B, रंकाः सविधूः U H.

२ B U H put व्रतपतये before वैश्वानराय ।

३ Tr ins. ऽग्निहोत्रं अनुष्ठते ।

४ •मार्ज्जित Tr.

५ Thus B Tr, the Viv. and the Prāy. candr. ; •रभावे H U.

६ १ Thus Tr H U, •बोहारकः B ; •बोहारकमावर्जं the Prāy.

dipikā.

७ Uncertain reading ; •संवादवद् Tr. •संवादवद् B U,

•संवादवद् H, •संवद् Prāy. pradipa.

८ Thus H U, सक्तमिति B •सक्तमिति Tr.

संस्थासामे माहिषमाजं वा दृतमाज्यार्थे प्रयुज्जीत^१ भोजने-
 खविद्वहं मन्यन्त^२ एके^३ तयोरसामे तैलं प्रतिनिधिसंस्था-
 सामे अर्तिसंस्तैलमंतसीकुसुमसर्षपवार्चकेश^४ इति^५ शिष्ट-
 प्रामाण्यादेत ऊर्ध्वमसामे यवपिष्टानि त्रीक्षिपिष्ठानि श्यामा-
 कपिष्ठानि वाह्निः सःस्रव्याज्यार्थे प्रयुज्जीत^६ कुशा स्तर-
 णार्थे^७ तेषामसामे ग्ररमयकुतपाश्वालसुस्रसुगन्धितेजना-
 जुंमादारदूर्वाश्यामाकाः^८ शीरदृषा इत्येतेभ्यः^९ प्रस्तर-
 वर्षिर्विधृतिपवित्रधूपरश्मनाशाकाकपरिस्तरणान्तर्धानासनश्चयन-
 कोचोपाकरचार्याः कार्याः सर्वद्वेषेभ्यो वा शुष्कशुद्धिमल-
 वस्वजलज्वाह्लादपवर्ज^{१०} पासाग्रः खादिरो वेभ्रस्तयोरसामे १०
 याज्ञिकानां वा^{११} दृषाणामन्यतमस्तेषामसामे ऽरहकपित्यको-
 विदारग्रन्थसिद्धेऽन्तातकनीपनिम्नतिसकवाधकविभौतकराजदृ-

१ Thus B U, प्रयुज्जवे Tr., H. omits the passage.

२ B U ins. इति ।

३ Emended; •वार्चवेदाभिद्वहं Tr., •वार्चवावेदाभिद्वहं B, वार्चवावेदा
 इति शिष्टं H U.

४ वासरवा H U.

५ ग्ररमय Tr., ग्ररमय U, ग्ररमयः H U - •जुंमादार Tr., •जुंमादारा
 B U, जुंमदरा H.

६ Thus Tr (reading only दूर्वा instead of शुद्धि); दूर्वा H U,
 •शीर्षविलहः B; •शुद्धिमलज्वाह्लादः H, •शुद्धिमलवस्वः U. Sāyana
 (citing in his bhāṣya on the darsapūrṇamāsa) gives दूर्वा in-
 stead of शुद्धिः ।

७ Om. by Sāyana in his citation.

चकरक्षपसाष्टुवर्ज^१ । सर्ववजस्यतौनामिभ्यो भवतीत्येके^२ ।
दक्षिणानां काखे गौर्धिरणं वासस्तौवामलाभे फलानां मूत्रानां
भक्ष्याणां^३ दद्यात् त्वेव न यजेत ।

नित्यं^४ नित्येषु युक्तः स्नान्तथैवाजस्त्रिकेषु च ।

५ • यस्य नित्यानि^५ क्षुप्तानि^६ तथैवाजस्त्रिकाणि च ॥

विपचक्षो^७ न स^८ स्वर्गं गच्छते पतितो हि सः ।

तस्मात्सूचैः फलैर्वापि^९ मधुना तरसेन^{१०} वा^{११} ।

नित्यं नित्यानि कुर्वीत न च नित्यनि शोपयेत् ॥

न च नित्यानि शोपयेदिति ॥ १३ ॥ दशमः ॥

॥ इत्यष्टाविंशः प्रश्नः ॥

१ Thus Tr and B (B reading, however, 'शकसौ' and 'पर्कार्जुन' instead of 'पल्लव' : both have 'वाग्वाच' instead of 'वाचक'). Say. in a citation agrees with the above given reading, putting only करण between क्षपिल and कोविदार; U reads: नौपनिषत्क्षपिलवाचक विभोतकराजहचक्राकुमहिरक्तं (sec. m. चरव करणपिचकोविदारक्षेजानक-पर्कार्जु (sec. m. पर्कार्जुन) वजै; H: नौपनिषत्क्षपिलवाग्वाचविभोतकराजहच-क्राकुमहिरक्तक्षपिलकरणकोविदारक्षेजानकपर्कार्जुवर्ज ।

२ After एके the MSS. exc. Tr and the Viv. ins. यद्यदि ।

३ Thus H U, ब्रह्माणां B, भक्ष्याणां Tr.

४ Thus B U and Viv.; नित्या Tr, निर्यु ॥

५ क्षुप्तानि Tr.

६ Thus Tr B and Viv.; विपचक्षा U H.

७ कः U च Tr.

८ Thus U H and Viv.; इत्येवैः Tr B.

९ Thus B and Viv. तरणविषा Tr U H.

अथाभिदग्धानि^१ सदोहविधानानि समस्तदेवयजनमाहु-
 तेव^२ क्रियेरजनाहुता^३ वा^४ वसतीवरीः प्रथमं गृहीयादिति^५
 बाधूस्तकस्य मतमपेतरेनानुपूर्वमित्यथ^६ यदि ^७भिक्तेषु कपा-
 लेषु सर्वाणि^८ निपतेयुस्तत्र यावन्मृतं^९ पुरौषमादाय वसती-
 वरीभिः संयुत्य^{१०} विस्त्राय प्रचरेत्तत्र प्रार्थस्त्रित्तं यद्वाणमेवेन ।
 जुहुयादाग्नीध्रीयविनाश आग्नेय्यर्था^{११} जुहुयादग्निर्मूर्धा दिव
 रति^{१२} वैष्णव्या हविर्धाने^{१३} विष्णो त्वं नो अन्नम इत्याग्नेय्या^{१४}
 सुस्त्यमग्निः सहस्रिण इति^{१५} वायव्यया वायव्येषु वायो शतम्
 हरीणामित्येन्द्रिया^{१६} सदानीन्द्रं विष्वा अवीरुधमिति^{१७} वैश्व-

१ अथाति० H U and the Vivaraṇa.

२ Thus Tr H U and Prāy. candrikā, समस्तदेव० B.

३ Thus Band the Viv., क्रियेरजनाहुता Tr H U, cp. Rudradatta on
 Āp. XIV. 25. 2.

४ Om. T B, given by U H and the Vivaraṇa.

५ Thus Tr B, गृहीरति H U.

६ Thus B, नतरानानुपूर्वमित्यथ Tr. नतरानानुपूर्वं भवत्यथ U, नतरानानुपूर्वं
 भवत्यथ H.

७ Om. H.

८ कपालानि वच ins. B, वच ins. Tr.

९ यावन्मृतं U and Viv., यावन्मृतं B H, यावन्मृतं Tr.

१० Thus U, सुस्त्य H B, सुस्त्य Tr.

११ ऐवेया B U H.

१२ अर्धं B Tr.

१३ The passage अग्नेय्या...हरीणामिति found in H U only.

१४ ऐवेया H B ऐवेया Tr, ऐवेया U.

देव्या प्राग्व्यग्ने विश्वे देवाः शृणुतेमः^१ ह्वं^२ म इति^३ । सर्वेषु
मिन्द्राहुतौ जुहुयाद्वाहुतौ^४ चापि वेष्टिं^५ निर्वपेदगारदहने^६
चामवान्^७ सर्वविनाग्ने तन्तुमतौ^८ । दग्धेषु^९ सोमेषु^{१०} वा नष्टेषु
वा सोमानामुपघातापहारेषु^{११} वा यथासाभमः^{१२} शृण्वद्दहीत्वा
॥ वमतौवरीभिः^{१३} संयुत्याभिषुत्य^{१४} प्रचरेत्सर्वविनाग्ने ओषधीभि-
रभिषुत्य प्रचरेत्तत्कृत्वा^{१५} पुनर्धजेतेति श्रुतिरेवमेव कुर्यात्सा^{१६}
प्रायश्चित्तिरिति^{१७} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ होत्रकाणामन्योऽन्यस्य मैत्रावरुणस्योदधेदपि^१ वान्यो-
ऽन्यस्य याज्यापुरोऽनुवाक्याभ्यां^२ यजेत^३ । तस्य प्रायश्चित्तं^४
१० ब्राह्मण एकहोतेत्यस्यानुवाकस्य प्रथमेन होतुर्जुहुयाद्वाहुतौ^५
मैत्रावरुणस्य द्वितीयेन ब्राह्मणाणां^६ खिनस्यतुर्येन पोतुः पञ्चमेन
नेष्टुः षष्ठेनाष्टावाकस्य सप्तमेनाग्नीध्रस्याध्वर्युः प्रधानदेवता-
मनुस्मारयित्वा योन्यामुच्चारयेद्यदो देवा अतिपादयानीत्ये-
तया सुवाहुतिं जुहुयाद्वाह्यत्वेनाष्टमेन नवमेन पूर्वोक्तं

१ Thus Tr U Viv. दाहे B H

२ Thus all the MSS. and the Vivarapa.

३ Thus Tr and the Viv, नतौ B H U.

४ दहनेषु Tr.

५ Thus Tr B; सोपघातापहारेषु U, वेष्टघातापहारेषु H.

६ वरीभिः संयुत्य U. वरीः संयुत्य H, Tr B om. these three words.

७ नव om. H U.

८ सा om. U Tr.

९ Thus Tr •ओदधत्पिवा B U H and the Viv.: H om. अपि वा ।

१० Thus Tr B and the Viv., •वाक्साभ्यामपि H, •वाक्सा भवति U.

प्रायश्चित्तं कुर्यात्कुक्ष्यपर्यायेषु^१ यथाक्रमेण जुहुयाद्ग्रमेन
 चोडग्निराग्निपर्यायेभ्यो^२ राघंतराय संधये^३ तथा श्रिपिविष्ट-
 स्तोत्रे वाजपेथे^४ तथातिरिक्तस्तोत्रेभ्यति^५ यथाचोदितमन्यो
 यजेत्तदग्रमो^६ यजेज्यपेदा स्त्रयं चोदितः स्त्रयमेव यजे-
 द्वितीय एव^७ प्रायश्चित्तं भवेत्सोमे ऽन्यत्रैवं कुर्याद्भोतान्येन^८
 यजेदन्त्येनैव^९ मैत्रावरुणो वा पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यात्तथा
 चाव्यापुरोऽनुवाक्यास्त्रयान्यप्रायश्चित्तं^{१०} भवेदप्याश्वमेधस्याश्व
 होमेऽप्यारण्यानां पशूनाः^{११} सुवाहुत्या जनातिरिक्तपुनस्त-
 व्याघातेषु^{१२} मिन्दाहुतौ जुहुयान्तयेष्टकोपधाने^{१३} ऽथ^{१४} देव-
 सुवाः^{१५} इविषामन्यद्वौजमन्यदैवतस्य^{१६} कुर्यात्तदुत्सृज्य पुनस्तथा च^{१७}
 यजेदतिश्रिष्टः^{१८} स च यजेज्यपेदा^{१९} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्या-
 दिति^{२०} ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

१ 'क्ष' H U.

२ Thus B H, चोडग्निराग्निः Tr U.

३ इति in Tr only.

४ Thus Tr U, यजेतस्य B, यजेतस्य H.

५ इति B only.

६ Thus B U, यजेतायै देवतं Tr (H om.).

७ ? Thus Tr, 'आश्वान्यवाग्वतप्रा' B, 'आश्वान्यवाग्वतप्रा' H,
 'आश्वान्यवाग्वतप्रा' U.

८ ? Thus Tr, जनातिरिक्तेषु पुनस्तव्याघातेषु U, जनातिरिक्तेषु H,
 न्यूनातिरिक्तेषु B.

९ य om. H U.

१० ? 'वामन्यवौजमन्यदैव' B, 'वामन्य वौजमन्यदैव' Tr H, 'वामन्य-
 दन्यदै' U.

अथ वितते यज्ञकर्मणि प्रायश्चित्तानि^१ व्याख्यास्यामः-
 चौबधं पयः पशुः सोम आज्यमित्येतेषु न्यूनेषु वा नष्टेषु
 वापद्यतेषु^२ वा^३ पुनस्तथाद्य गृहीत्याद्यं सरेत्माक् स्निष्टकृत
 उत्पादनं भवति^४ स्निष्टकृत ऊर्ध्वः^५ सरेत्तस्य^६ स्थाप्येतेनैव^७
 पुनर्यजेत्सह यजेद्वा^८ यदि निरय सरेदन्यं^९ दैवतमसुषे
 लेति प्रतिविभज्याभिमृश्य^{१०} सर्वं जुहुयादसुषे स्थाहेति^{११} यच^{१२}
 सरेत्तस्यैवमेव कुर्यादासादनादय^{१३} यथासाद्य सरेदन्वाचात्य
 स्नानेषु जुहुयादन्यदा^{१४} पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तं कुर्यादन्यासु देवता-
 स्निष्टासु^{१५} नष्टेषु दुष्टेषु वा^{१६} दोषवति^{१७} तन्मे प्रधानमावर्तये-
 १० सर्वैरिरेषेतस्तस्य^{१८} कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^{१९} भागिनो
 दैवतस्य शूर्पादानप्रभृति कर्म कृत्वा अपथित्वासाद्य स्नाने^{२०}

१ These two words in Tr only.

२ तन् om. B H.

३ न्यरेवतं H.

४ तदानीमेव ins. U.

५ वा ins. B U H.

६ जुहुयात् instead of कुर्यात् Tr.

७ अन्यत् in U only. Is it to be cancelled ?

८ Thus B U, •साहमेदुष्टेदु वा H, •सुष्टेदु वा Tr.

९ Thus B U, क्षेपवति Tr, - यवति B.

१० •H आवर्तये instead of आपर्तयेत् ; •सर्वैरिरेषेतस्य Tr, •सर्वैरिरेषे-
 तस्य B U, •सर्वैरिरेषेतस्य H ; सर्वैरिरेषेता gives the Virarapa.

११ क om Tr.

प्रचरेत्तत्र प्रायश्चित्तं मिन्दाज्जती जुञ्जयाद्वाहतीसैव^१ पश्चादुपा-
करणप्रभृत्या^२ स्विष्टकृतः^३ पूर्वोक्तं^४ प्रायश्चित्तं^५ कुर्यादथ^६ यदि
प्रातरनुवाकमनुपाकृतमादित्यो ऽभ्युदियात्कथं तत्र प्रायश्चित्तं
भवतीत्युवाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् । देवेभ्यो
मधुमत्तमः स्वाहेति मिन्दाज्जती व्याहतीस जुलोपाकुर्वादथ^७
यदि प्रातरनुवाके ग्रस्यमान आदित्यो ऽभ्युदियादुदयं तमस-
स्पर्धुदं त्वं चित्रमित्येताभिः सुवाज्जतीर्जुञ्जयादथ यदि सोमो
नाविः स्यान्नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अश्वमा-
याययन्तीत्येताभ्याः^८ सुवाज्जती^९ जुञ्जयाद्यदि^{१०} सूर्याचन्द्र-
मखोर्गृहणं^{११} विधत् एतदेव^{१२} ॥ ३ ॥

अथ यदि यशाम्पहोत्यमाणो भागिनीं देवतामगृहीत्वा
योन्यां गृहीत्याप्तयामुषै^{१३} स्वाहेति तदानीमेव सर्वं जुञ्जया-
द्भागिनीं पुनर्गृहीत्वा मिन्दाज्जती जुञ्जयादपि वा यशाम्पा-
नेकेन जुञ्जयात्सूर्यान्वाचस्यते विधे नाममित्येवमादीन्पश्चा-
न्वोचकाणां^{१४} गृहेषु वा चमसेषु वा हविर्दोषोक्तदोषो^{१५} भवे-

१ •व H U.

२ Thus Tr, •प्रकृतितयास्विष्ट• H U B.

३ Thus Tr, पूर्वोक्तं प्रायश्चित्तमथ B, पुनस्तम H U.

४ एताभ्यां सुवाज्जतीर (sic) and यदि only in Tr.

५ सूर्याचन्द्र• B U H.

६ •यादथा• H U.

७ Thus Tr, सीढ्यां or सीढ्यां B U H.

८ Before भवेत् H U ins. वा ।

तथापो^१ ऽभ्यवहृत्य^२ तत्प्रायश्चित्तं^३ कृत्वा तथा पुनर्दोषीला
 जुहुयादमघेषु^४ पुनरुक्तीय जुहुयाद्भुला वा तस्मिन्निदिरण्यमन-
 धायाप आनीय भक्षयेत्तसैव ततः प्रायश्चित्तिरयं यदि सवन-
 कालो ऽतिक्रामेदग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य प्रथमेन
 १ गायत्रेण^५ जुहुयात्प्रातःसवने^६ । तथा चैष्टुमेन^७ माघादिने
 सवने । तथा जागतेन^८ तृतीयसवने । ऽत ऊर्ध्वमतिरात्रं^९
 उत्तरमहर्णाधिगच्छेद्यदि गच्छेद्यज्ञभेष आगच्छेत्तत्र प्राय-
 श्चित्तं^३ सर्वान्दोषान्जुहुयादिज्ञायते ब्रह्म वै चतुर्होतार इति ।
 तस्माच्चतुर्होतरेव जुहुयादत ऊर्ध्वमहःसंख्यां^{१०} नाधिगच्छे-
 १० देकाहेष्वयं^{११} सवनीयानां प्रायश्चित्तिरयं यदि पूतिगन्धः^{१२}
 स्यात्तदुत्सृज्य पुनरेवोत्पाद्य प्रचरेदपि वोष्णोदकेन प्रचास्याज्ये^{१३}
 ऽवधाय^{१४} पुनः अपथित्वा प्रचरेत्तत्रापि यदि^{१५} पूतिगन्धो
 भवेत्तदुत्सृज्य पुनरेवोत्पाद्य प्रचरेत्तथा सवनीयानां पुरो-

१ • तथापहत्य Tr.

२ Thus Tr, च न वेष्टुवा B H U.

३ गायत्र्या Tr.

४ प्रातः सवने जुहुयात् B H U.

५ चिष्टुभा, जगत्या Tr.

६ तिराचादुत्तरं Tr.

७ Thus H and Viv. ; संख्या B U, संख्यां Tr.

८ यदि ins. Tr.

९ Thus B and Viv., पूतीगंधः U, पूतीगंधाः H, पूतीगंधं Tr.

१० Thus U, • ज्ञेनावधाय H, • ज्ञेन—B, • ज्ञेन, omitting अवधाय, Tr.

११ in U only.

डाशानां^१ तथा सोमाख्यानामथ यदि सोचः^२ ग्रहं प्रतिगरं
 वोत्सृजेन्मिन्दाऊती ऊलोपाकुर्थादथ यथेकाः^३ सोचीयाः^४ सूक्तं
 वर्षं वार्धं वा प्रतिगरं वोत्सृजेन्मिन्दाऊती ऊत्वा जपेत्सोचो-
 पाकरणप्रभृत्या^५ होमादाचं यच्छेद्यदि वाचं विसृजेद्वैष्णवी-
 मृचं जपेदथ यद्याश्राव्य वाचं विसृजेद्वैष्णवीमृचं जपेद्विष्णो
 लं गो अन्तम इति^६ पुनरेवाश्राव्यं यजेदूनातिरिक्तपुनश्च-
 व्याघातेऽन्येषु चान्यत्र प्रायश्चित्तं^७ मिन्दाऊती जुहुयात्सर्व-
 स्थानेषु मिन्दाऊती यज्ञशरीरमिति श्रुतिस्त्वात्सर्वेषामाचा-
 र्याणां प्रशस्तमिति^८ ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथ यदि ऊताऊतौ सोमौ सः^९ सृष्ट्वेयातामाहवनीया- १०
 दुदीची^{१०} ऽङ्गारान्निरुह्य^{११} तेषु जुहुयाद्यज्ञस्य हि स्य ऋत्वि-
 याविश्राप्ती चेतनस्य च । ऊताऊतस्य दृष्यतमऊतस्य ऊतस्य
 च ॥ ऊतस्य चाऊतस्य चाऊतस्य ऊतस्य च । दश्राप्ती अस्य
 सोमस्य वीतं पिबतं जुषेथाः^{१२} स्वाहेति^{१३} तस्य नित्यमवमनु-
 वर्तयति^{१४} मा^{१५} यजमानं तमो विद्वन्मर्लिजो मो रमाः प्रजाः । १५
 मा यः सोममिमं पिबात्सः^{१६} सृष्टुमभयं कृतमित्यथ यद्यन्य-

१ Thus Tr B, •सोचादानप्रभृत्या U H.

२ यथ om. Tr.

३ •तेषु Tr.

४ •वादेवोदीची Tr B.

५ Thus Tr U, •स्त्रिवर्त्य B H.

६ •वर्तयेन्मा U.

ऊतासमसा अन्यऊतैः सःसृष्वेरन्धोमे वा. सीममभिगृहीया-
 दित्येतदेवाथ यद्यन्यदृता अतिजो ऽन्यदृतैः सःसृष्वेरन्धौ-
 क्षिता^१ दौक्षितैर्वान्यत्र प्रात्यक्षोमात्सत्ताच्चेत्येतदेवाथ यदि सुतः
 सोमो ऽभिवृष्येत^२ तदित्यदं^३ प्रत्यक्षै पिपीषत इत्येताभ्याः
 ५ सुवाऊती ऊता^४ तस्य^५ नित्यभक्षमनुवर्तयतीन्दुरिन्दुमवागा-
 दिन्दोरिन्द्रो ऽपात् । तस्य त इन्द्रविश्रपीतस्य मधुमत उप-
 क्षतस्योपहृतो भक्षयामीत्यर्थ यदि सुते .सोमे यजमानो
 घ्नियेत भयं वागच्छेत्सर्वाणि हवौःषि पाश्याः समवधाय
 द्रोणकक्षणे सोमं जुहुमाम्यं पशुमन्यस्यामित्येकामाऊतिं
 १० जुहुयाद्ये^६ देवा येषामिदं भागधेयं बभूव येषां प्रयाजा
 उत्तानूयाजाः । इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो ऽग्निहोत्रेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहेति ऊत्वात ऊर्ध्वं पैतृमेधिकं कर्म प्रतिपद्येतामये^७ वा^८
 पुनर्थयेत^९ जीर्णस्याग्रक्ष^{१०} चाग्निहोत्रवेष्टायामात्मन्यग्निसमा-
 रोपणं^{११} विद्यत इत्यात्मनि समाकृतेष्वग्निषु^{१२} न खादेन्न पिबे-

१ •दौक्षितो B H U.

२ •हृष्येततददित्यदं H, •हृष्येततददित्यदं B U, •हृष्येततदित्यदं Tr.

३ जुहुयात्स Tr.

४ जुहोति वे Tr.

५ •पद्यतेभवे Tr.

६ H. om. वा ; it is added sec. om. in U and found in B Tr.

७ Thus Tr, •क्षस्याग्निषो H U B.—•क्षस्याग्निषो Tr, •क्षस्या BU H.

८ चाग्निषु om Tr.

ओपरि श्रय्याः^१ श्रयीत नाप्सु निमज्जेन्न मैथुनं व्रजेत्कामं
 खादेत्कामं पिबेत्कामं त्वेवोपरि श्रय्याः^१ श्रयीत नैवाप्सु^२
 निमज्जेन्न मैथुनं व्रजेदिति^३ । प्रक्षालितपादपाणिरप आसन्न्य
 प्राङ्मुख उपविश्याग्निहोत्रयजुषा^४ यावन्मात्रं व्रतयित्वा दूष्णीं
 भूयो व्रतयेन्नजापतिं मनसा ध्यायन्नित्येवमेवोपासीता शरीर-
 विमोक्षणात्^५ । ॥ ५ ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवति^६ यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष
 म्रियते यस्याग्निहोत्र्य उदायति^७ यन्निर्मग्नं कुर्याद्विष्णिन्वा-
 द्वाह्यमसौ जनयेत्^८ एवं पुनः परीध्यः^९ खादेवैनं योनेर्जन-
 यति^{१०} नासौ भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणमुख्येदुदायेदपु^{१०}
 भस्म प्रवेश्योखाः शकृत्पिण्डेन परिलिप्य पुनरेवेना^{११} प्रवृज्य
 परिदायाकृतिषाहं कृत्वायेना^{१२} सुवाकृतिभिरभिजुहोति^{१३}
 सुवर्गं घर्मः खाहा सुवर्गार्कः खाहा सुवर्गं शुक्रः खाहा सुवर्गं
 ज्योतिः खाहा सुवर्गं सूर्यः खाहेत्यर्कवतौभ्यामर्कमभिधावभ्या-

१ श्रय्यायां H B U.

२ नलेवाप्सु B U (H def.).

३ इति om. Tr.

४ Thus the Vtv., •होत्रं यजुषा the MSS.

५ •वि० om B H U.

६ See T S. V. 7. 5. 1.

७ पुनरेवेनं B, पुनरेवान्वा Tr.

८ •येनं Tr, •येनां B.

९ •जतीभि० Tr H U.

दधात्यर्कः पवित्रं पवित्रमर्कं रजसो विमानं इति दाभ्यां^१
 मुञ्चकुलायप्रसृतिना कर्मणा प्रतिपद्येता कृष्णाजिनवाचनादथ^२ .
 वै भवति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निहव्य उदायति ।
 मृत्युस्तमः^३ कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणेति^४ कृष्णं वासः
 ५ कृष्णां धेनुं प्रतमानं^५ हिरण्यमिति ददाति^६ तमसैव
 तमो मृत्युमपहते^७ ऽथो तेजो वै हिरण्यं^८ तेज एवात्मन्भव
 इति ब्राह्मणमथ यथासन्दौ शिष्यमगारं वा दक्षेत वेश्वा-
 नरौभिः समिधो ऽभ्यादध्याद्वैश्वानरो न ऊत्येत्येतेनाष्टार्चनीय
 यदि वसतौवरीकलशः^९ पाञ्चजन^{१०} एकधनाः^{११} कुशेष्टकाः^{१२}
 १० कथनेष्टका^{१३} वा परासिन्धेरन्यूपो वा भिद्येत रजना वा बिद्येत
 चषाक्षं वा भिद्येतौदम्बरौ वा भिद्येत यावा वा भिद्येत
 द्रोणकलशो वा दौर्यतान्यदा यज्ञे दाहमथं मृन्मथं^{१४} वा पात्रं
 भिद्येत तत्त्वेनैव यजुषा स्व^{१५} आयतने^{१६} निधायोपधायाभि-
 मन्त्रयते^{१७} भूरायुर्म धारयत प्राणं मे धारयत प्रजां मे

१ Tr ins. च ।

२ Found in Tr only and in a citation in the Mahāgnisarvasva.

३ Thus Tr, the Viv. and the Prāy. Candrikā, वसतौवरकल० H
 U, वसतौवरः कल० B.

४ Thus B and the Prāy. Candrikā, पाञ्चजना H. पाञ्चजनौरेक० U,
 पाञ्चजनौरेक० Tr.

५ Thus Tr B, कथने० U, कथने० H.

६ दक्षयं Tr.

७ Thus Tr. and the Viv. सस्रक्षाने U, सस्रक्षाने B H.

८ Thus Tr, निधायोपधायाभि० B, निधायोपधायाभि० H U.

धारयत पशून्मे^१ धारयत मा म आयुः प्राणः प्रजाः पशवः
 पराचिच्येरन्नित्य^२ यदि दारुमयं पाचमाहवनीये^३ ऽनुग्रहरे-
 दयं^४ यदि^५ मृन्मयमपो^६ ऽभवहरेद्भूमिर्भूमिमगान्माता^७
 मातरमयगात् । भूयास्त पुत्रैः पशुभिर्वा नो वेष्टि स
 भिक्षतामिति^८ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

^१अथातो ऽग्निहोत्रस्य लौकिकविधिं व्याख्यास्यामः^१ पुरा-
 ग्निहोत्राङ्गार्हपत्यादरण्योरग्नौत्समारोपयन्त्य^२ ते योनिर्हृत्विच
 इत्यन्तर्वेद्यरणौ निधाय लौकिके^३ ऽग्नौ जुहुयात्सायमुद्धरति^४
 सायमाहुतिः^५ ऊला^६ प्रातरुद्धरति प्रातरुद्धरति प्रातराहुतिः^७
 ऊलेति विज्ञायते^८ ऽथाग्निहोत्रं चतुर्भिर्होतॄन्^९ होमोपस्थान- १०
 त्रतदर्शपूर्णमासैरिति^{१०} तन्मत्येष्वेद्वा^{११} दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत^{१२}
 संतिष्ठते विष्किञ्चप्रायश्चित्तिः^{१३} ॥ ७ ॥ षष्ठः ॥

१ After पाचं H U B ins. भिक्षम् ।

२ अथ यदि om. Tr.

३ मृन्मयं Tr.

४ •वहरेदुर्भूतिः H U.

५ The first part of this kh. differs considerably in the MSS. I have given the text of Tr, which, on the whole, agrees with the Vivaraṇa.

६ पुराग्निहोत्रस्य 'काङ्गाङ्गार्हपत्यभक्षणारण्यो सत्सृष्ट्या (or सत्सृष्ट्या) रण्योः समारोपयत्ययं B U H.

७...७ लौकिकमग्निमाहृत्य सायमुद्धृत्य B U H.

८ इति विज्ञायते ins. B U H.

९ Thus the Viv., •हुंयेत the MSS.

१० इद्वा om. Tr.

११ Thus Tr and the Vivaraṇa ; ग्निहोत्रस्य लौकिकविधिः B U H.

अथापद्यग्निहोत्राणां^१ समासलोचयथा रश्मिर्विभ्रमो व्याधयो
 ऽध्वगमनं गृहकुलवासो देशकालद्रव्यानुपपत्तिरन्येष्टायोगो^२
 वासु^३ विद्यत इति^४ तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^५
 कामं पूर्वाह्णे वापराह्णे वाग्निहोत्रवेलायां वा यथासूत्रं^६ वा
 ५ कुर्यात्प्रसिद्धं वा^७ यंजमानस्या प्रसावात्प्रसूतः^८ प्रसिद्धं प्रतिपदि
 सायं^९ चतुर्दश चतुर्गृहीतानि गृह्णाति सोपवसथे पार्वणे
 वाचेतरस्त्रिण्यश्चदश^{१०} प्रसिद्धं सर्वं^{११} समिप्रभृति कर्म^{१२}
 मन्मा^{१३}श्चैकवत्स^{१४}स्याय सायमग्निहोत्राणि^{१५} ऊत्वा प्रातरग्नि-
 होत्राणि^{१६} जुहुयात्सायमुपक्रमः प्रातरपवर्गः^{१७} काले^{१८} पार्वणे न
 १० यजेत^{१९} नोर्ध्वं^{२०} पाक्षिकात्समासो न प्रसज्जे नाश्रद्धानस्याया-
 प्युदाहरन्ति^{२१}

१ Thus Tr and the Viv. ; अथापद्यग्नि० B U H.

२ Tr ins. होम after •काल० ।

३ Thus H U, वासु Tr (grantha!), वान्यासु B.

४ Instead of these four words Tr प्रसिद्धं only.

५...५ Thus Tr ; प्रवसतः प्रसूतः प्रतिपदौद्वाच U H, प्रवसन् प्रतिपदि
 सायं B.

६ वा only in Tr.

७ Thus U, •वाचां Tr B H.

८ Thus U, •वाचां Tr B, •वाच्यं H.

९ कालोच H

१० Thur Tr, नोर्ध्वं B U H. .

११ Thus Tr, •श्रद्धानंश्च अथाप्यु० B, •श्रद्धानंश्च B •श्रद्धानंश्च U (the
 last two ०m. अथाप्युदाहरन्ति).

अश्रद्धा^१ परमः^१ पाप्मा पाप्मा ज्ञानमुच्यते ।

अज्ञानाबुध्यते धर्मो लुप्तधर्मो ऽधमः^१ स्मृतः ॥

अद्वया शुध्यते बुद्धिः अद्वया शुध्यते मतिः ।

अद्वया प्राप्यते ब्रह्म अद्वया पापप्रणाशिनौ^१ ॥

तस्माच्छ्रद्धधानेनाप्रसङ्गेन^१ संपन्ने^१ काले^१ तन्मुमत्या यजे-
ते^१ वं लौकिकप्रयोग एवमज्जत एवं विध्यपराधे सायायुदा-
हरन्ति न वृथाग्रीनुदासयेन्नैवानापत्सु^१ वीरहा वा एष
देवानां यो ऽग्निमुदासयत इति^१ तस्माच्छ्रद्धधानस्याप्रासङ्गि-
कस्य^१ चान्यथापि^१

येषे विशेषा लघवो यच्चचोपलक्षिताः ।

१०

तैः कर्मसंस्कारैः^१ कुर्याद्यायोपेतं यथा भवेत् ॥

स्वशास्त्रे विद्यमाने^१ यः परशास्त्रेण वर्तते ।

भूणक्षत्या समं तस्य स्वशास्त्रमवमन्यतः ॥

आर्वेयस्य स्वशास्त्रस्य प्रदेशास्तद्गुणैः समाः ।

कर्मणां प्रविचारार्थमापत्सु च समाप्नुयादिति, ॥ ८ ॥ ११

१ परमा MSS.

२ Thus B H U, धर्मः Tr.

३ Thus Tr, •प्रणाशिनौ U, •प्रलोचनी B H.

४ ? Thus Tr (only संपन्नेन), •प्रसंजेन प्रसंजेन संपन्नेकाले U, •प्रसंजेन काले B H; the Viv. also has प्रसंजेकाले ।

५ ? Thus H U, •धानस्याप्रसंगिक• B, •धानेनाप्रसंगिकस्य Tr.

६ Thus Tr, •कस्यान्याथापि B, •कस्य च अन्यथापि U, •कस्य च H.

७ Thus B U H, •संस्कारैः Tr.

८ •मानो H U.

यद्यो एतत्सो ऽपरिमितं प्रवसति न संवत्सरमिति प्रवसतो-
 त्यविशेषाज्जायापत्योराहिताम्योरित्येवेदमुक्तं भवति ' विज्ञा-
 यते चार्धे वा एष आत्मनो यत्पत्नीत्यथ यदि प्रवसति
 यजमाने पत्न्याः प्रवामनिमित्तः स्यात्तदासोष्यतौयः ऊला-
 ५ ध्वर्युः समारोपयेदथ ते योनिर्यलिय इति ' यच्च गच्छेत्त-
 चानो हरेत्तच्च प्रायश्चिन्मथिला विहारं कल्पयित्वा गार्ह-
 पत्य आज्यं विज्ञाप्योत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये
 संतनीं जुहोति मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विष्किञ्च यज्ञः
 समिमं दधातु । या इष्टा उषसो निमुचस्य ताः मंदधामि
 १० हविषा हतेन स्वाहेत्यथाग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपाकं
 निर्वपति ' शरावं दक्षिणां ददाति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संति-
 हते ' ऽथ यदि यजमानस्यैव पत्नी सोभौ त्वेव निष्कामतो
 यामान्ते यामसौमान्ते वा वसतो ऽग्निहोत्रमेव कुर्येता-
 विकृतमग्न्याधेयं कुर्वीताग्नीधरन्तो गोच्छ्रसेयुधेषुच्छ्रसेयुरग्नयो
 १५ लौकिकाः संप्रचरेन्नो विना समारूढेऽग्निषु नाद्रियेत
 ग्रन्थाप्राप्ते सत्त्वनिदर्शनात् ' ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ प्राय only in Tr.

२ ० नच H U.

३ त्वमेव H U

४ ? Thus B, वसतेऽग्निः Tr, वसेताग्निः U, वसत्यग्निः H, वसेते the Vivaraṇa.

५ अग्निषु नाद्रियेत om. Tr.

६ ? ग्रन्थाप्राप्ते सत्त्वनिदं Tr, ग्रन्थाप्राप्ते सत्त्वनिदं B, ग्रन्थाप्राप्ते सत्त्वनिदं U, ग्रन्थाप्राप्ते सत्त्वनिदं H.

अथ वै भवन्ति सर्वाण्या एषो ऽग्नौ कामाग्नेवेत्ययति यो
 ऽग्नीनन्वाधाय व्रतसुपैति स चदनिद्वा प्रयायादिति ^१ स
 चदनिद्वा प्रयास्यन्भवति तद्गार्हपत्य^२ आख्यं विस्वाप्योत्पूष सुचि
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने तुभ्यं त
 अग्निरस्तमेति ^३ यो ऽग्नीनन्वाधाय व्रतसुपैति स चष्टुद्वाय-
 तीति तत्पुरक्षाद्वाख्यातं ^४ यस्याहिताग्नेरग्निरपचायति याव-
 ष्वन्मया प्रविशेद्यदि तावदपचायेत्त^५ स भरेदिदं त एकं पर
 उत्त एकमिति ^६ संभृत्यानुप्रहरेदग्निहोचकालेषु^७ वान्धेषु^८
 वा^९ यदि परस्तरांमपचायेदनुप्रयायावस्येदित्यनुप्रयायावस्ये-
 त्तस्यैवावस्येत्तच^{१०} बोदास्येयुरोवधीर्वा^{११} एतस्य पशून्पयः ^{१२}
 प्रविशति यस्य हविषे वत्सा अपाकृता धयन्ति ^{१३} तान्यहुङ्गा-
 द्यातयाश्च हविषा यजेत ^{१४} यज्ञ दृष्ट्वाद्यज्ञपरत्वरन्तरियादाययां
 यवागूं निर्वपेदित्यथैतेषां दोहयित्वा^{१५} तस्मिन्मप आनीय
 त्रीहिप्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यस्य सायं दुग्ध^{१६} हवि-
 रार्तिमार्ध्वनीश्राय त्रीहीभिश्चयोपवसेदिति ^{१७} निर्वपणान्तं ^{१८}

१ Thus B, तदगार्हं. H U, गार्हं. Tr.

२ च Tr. H.

३ Thus Tr U and the Viv. (only वान्धेषु instead of वा.); कालेषु
 वा H, कालेषु वान्धेषु वा B.

४ Thus H U, •वस्येत्यैवावस्येदोवधी•. Tr, •वस्येत्यैवावस्येदोवधी• B.

५ किंचिद् ins. Tr and the Viv.

६ निर्वपणान्तं Tr, निर्वपणान्तं Viv.

कर्म कृत्वा सो भूत आग्नेयेन प्रचर्येन्नेष 'प्रचरेच्छृतस्नानं
तत्कुर्यादय' यस्मिन्मयः हविरार्तिमार्ष्ट्येनं पञ्चशरावमोदनं
निर्वपेदिति ' प्रकृत्या वा निर्वपेच्छरावेण वेति ' प्रकृत्या
निर्वपेत्तथा शरावपरिमाणार्थः शरावमिति वदन्तस्तथा चतु-
५ व्याचं निर्वपेदित्ये पाश्चात्मेव निर्वपेत्सामान्यस्थाने कुर्या-
द्यस्य ' त्रये ऽह्न्यन्त्यनालशुका भवति तामपहृद्य यजेतेति '
तामपहृद्यैव यजेत सर्वेष्वेव यज्ञेन यजते ' तामिहोपहृद्ये-
तामूँ हमस्मौत्यृतुकाः उपगमनमग्नौ ' ऽग्न्यन्वाधानप्रभृत्यप-
हृद्यैव यजेत तथैकाहानाम् ॥ १० ॥ नवमः ॥

१. अथ यदि दीचोपसत्सु तथा हर्गणेष्वन्येष्वहःसु वा यथा
अथै पर्यवेते गोमूत्रेणोष्णोदकमिश्रेण सोहितं हित्सेत्युक्ताः

१ Thus Tr and B; U and H read (after कृत्वा): धेतामोक्षीन्कूपं
समुप्याह्निरभ्युक्ष्यासंजयेदथ वागते सप्ताहयेत्योच्यप्रभृतिना कर्मणा प्रतिपद्येत निबन्धन
जर्धूमय यस्मिन्मयः etc.

२ These three words not in Tr.; प्रकृत्यैव B

३ तथा not in Tr.

४ After निर्वपेत् Tr. has: न प्रकृत्या प्रसिद्धमाग्नेयेन प्रचर्येन्नेष प्रचरेत् ।

५ कुर्यात् only in Tr.

६ एव not in Tr.

७ येतामोक्षम. U and the Viv. (pr. m.) येतेत्यमोक्षम. Tr, but cp.

T Br. III. 7. 1. 9.

८ यदौ. Tr, यदौ. B.

९ ? वाच Tr.

१० ? विमूत्रे. Tr, विमूत्रे. B H U and the Viv.

प्रचास्य दर्भपुञ्जीक्षैः पवयतीति ^१ विज्ञायत आपो वै दर्भा-
 लैर्हि ^२ स्नाता भवतीति ^३ विज्ञायते ब्रह्महत्यायै स्नोषा वर्षं
 प्रतिमुच्यता इति ^४ तस्माद्ब्रुविर्गन्धीचेत न स्पृशेदित्यथ
 सूतिकाया ^५ दशाहे पर्यवेते यथास्नातः शीघ्रं कृत्वा पत्नीं
 कर्मसु योजयेत्तत्कर्म पुत्रो ^६ ब्रह्मचारौ वा कुर्यात्तन्मन्त्रं यज-
 मानो अपेक्षा पश्यकुशलौ ^७ यदि स्यादेवमेव कारयेदित्यथ
 यदि ^८ संनाय्ये. घर्मे वा प्रवृत्तायां पयो न स्याद्येन ^९ केन
 सिदुपायेन किञ्चित्पयो ^{१०} दोहयित्वाग्निः सः सृज्य प्रचरेन्नैवा-
 न्यत्यथ आनीय कुर्यात्त्वे ततः ^{११} प्रायश्चित्तिरप्य यदि सोमा-
 धानमारभ्य पुरा ^{१२} दीक्षणीयाया अनालम्बुका भवति नाग्नि- १०
 शीघ्रं जुहोति ^{१३} अहे पर्यवेते ^{१४} ऽपुदौचाप्रमृति सिद्धमत
 ऊर्ध्वमथ यदि पुरा व्रतदोहनादनालम्बुका भवति अहः
 हविष्यमश्रीयाद्यदि व्रते ^{१५} दुग्धे ^{१६} हविष्यमेव ^{१७} व्रतमपो ऽभव-

१ Thus H U, दर्भा इति तैर्हि B, दर्भा इति तेन Tr.

२ Thus H. स्नायां Tr B U.

३ तत्पुत्रो Tr.

४ Thus Tr and U (sec. m.); कुशलौ B H U (pr. m.).

५. ५ Thus Tr; संनाय्यं वा घर्मे वा प्रवृत्तो नञ्शेद्येन B, संनाय्ये वा घर्मे वा प्रवृत्तायां पयो नञ्शेद्येन U, H is corr. but reads at the end पयोनस्याधेन ।

६ किञ्चित्पयिन् Tr.

७ तत्र B H.

८ पुरस्ताद् Tr.

९ यथास्नातं शीघ्रं कृत्वा ins. U.

१० Thus B U H and the Viv., नं दुग्धं Tr.

११ Only in Tr.

हरेत्^१ अहे^२ पर्यवेते गोमूत्रादि सिद्धमतं ऊर्ध्वमथ^३ यदि
पुरा प्रवर्ग्यस्य^४ स्यात्^५ प्रवृत्त्याद्विविध्यप्रभृति यथाज्ञातः^६ ग्रीचं^७
कुत्वा गोमूत्रादि सिद्धमत ऊर्ध्वमथ यदि प्रवृत्ते^८ ऽनासम्भुका
भवति इविव्यमेव^९ तदहः^{१०} स^{११} स्याथ अहे^{१२} पर्यवेते गोमूत्रादि
५ सिद्धमत ऊर्ध्वमथ^{१३} दीक्षित वाचं यच्छ त्रय वाचं यच्छ^{१४}
पक्षि^{१५} वाचं^{१६} यच्छेति संप्रैषादेकस्मिन्प्रभृत्यानासम्भुका^{१७} भवति
सिद्धमावमृथात्कुत्वा अहे पर्यवेते ऽवमृथमवयन्ति^{१८} सुत्ये ऽहनि
मार्जाक्षीये सिकतोपोमे परिश्रित्योपविशेदन्त्येव^{१९} स पक्षौ-
शाक्षायामेवोपविशेत्प्राप्तुं^{२०} न प्रपद्येत^{२१} ॥ ११ ॥ दशमः ॥

१० अथातः प्रायश्चित्तसमुच्चयं व्याख्यास्यामः^{२२} सर्वचानादिष्टेषु
मनस्यती मिन्दाङ्गती व्याहतयो होतार इति जुहुयात्सर्वस्व-
त्रत्येषु^{२३} मिन्दाङ्गती पितृयज्ञक्षोपे सप्तहोतारमिति^{२४} जुहुया-
दथ^{२५} यद्यग्न्याधेये सर्वमौपासनमभिप्रजयेयुः पुनस्त्वादित्या
वद्वा वसवः समिन्धतामित्येतया स्मवाहुतिः^{२६} ऊत्वा^{२७} कौकिने

१ अहे... ऊर्ध्वम् only in Tr.

२ ? Thus U B, प्रवर्ग्यस्य न Tr, प्रवर्ग्यस्यासन्न H.

३ प्रवृत्ते MSS. and Viv.

४ Thus Tr, ०यमेतदहः B H U.

५ Instead of अहे... ऊर्ध्वम् Tr has only सिद्धम् ।

६ Only given by Tr.

७ Thus Tr, संप्रैषादेकः B H U.

८ अपविशेत् om, H U.

९ Thus Tr, ० पु त्रत्येषु B U H.

१० इति जुहुयात् in Tr only.

११ तक्षिन् ins. Tr.

ऽग्नौ गृह्णाणि कर्माणि प्रयुञ्जीत^१ यद्यर्धमवशिष्येतां^२ यदि
 ब्रह्मौदनिको धारितः स्वादौपासनवत्स्यात्तथोद्वाते पाकादूर्ध्वं
 जघादौ^३ जुहुयादथ यदि गार्हपत्यमनाहितमादित्यो ऽभ्यु-
 दित्यादादित अरभ्यान्त्यस्त्रिंशकाश्च आदध्यान्मध्ये चेदग्निविनाश
 एतदेवाय^४ यदि पत्नीमृत्यु^५ विन्देत प्राग्दक्षिणाया एत- ५
 देवांत ऊर्ध्वमपरोधो ऽग्निहोत्रे च सोमे^६ चावभृथादिषु^७
 सर्वचेष्टिपशुसोमेषु^८ तावन्मात्रं^९ पत्न्या वा सर्वमथ यदि गार्ह-
 पत्याहवनीयाबुदायेतामभिनिमोचेदभ्युदित्यादान्याधेयं^{१०} तत्र
 प्रायश्चित्तिः^{११} पुनराधेयमित्येके^{१२} ऽथ^{१३} यदि पत्नी बहिः
 सीमां पुनराधानमथ यथात्मनि समाकृतेष्वग्नयं चरेदरणिवि- १०
 नाशोक्तदोषो^{१४} वा^{१५} भवेदग्न्याधेयमरणिविनाशेनाग्निविनाश^{१६}
 उक्तो^{१७} ऽथ यदि ग्राममर्यादां नदीं वाग्नीनतिहरेयुरेतामे-

१ अथ ins. Tr.

२ Thus H U, °शिष्येदथ Tr, °शिष्येतातस्त्रिंशदादथ B.

३ अथ in Tr only.

४ Thus Tr, पत्न्युलियं B U H.

५ Thus B H, सोमे चावभृथात् U, सोमेनावभृथादिषु Tr.

६ Thus Tr B, सर्वेष्टि° U H.—°सोमेषु Tr B, °तत्रेषु U H.

७ च ins. U H.

८ Thus Tr, चाहवनीयगार्हपत्याबु° B U H.—उद्वायेताम् Tr.

९ In Tr only.

१० °रक्षौ B U H.

११ In H U only.

१२ Tr om. अग्न्याधेयम्, rightly ?

वाग्नीध्रियमाणानम्वारभेयातां^१ । प्रवसति न्यजमाने न^२ पत्नी^३
 प्रवसति^४ नाच प्रायश्चित्तं^५ । भिक्षयोनिस्तेदन्वाहार्यपचन उदा-
 येया^६ प्रकृतिस्त^७ आहरणं पृथगरणी वा^८ ॥ १२ ॥

अथ यद्येककपालः परावर्तते^९ प्रजापतेर्वर्तनमनुवर्तस्ते-
 ५ त्वध्वर्युः स्वस्थाने^{१०} प्रतिष्ठापयेत्प्रति^{११} अचे प्रतितिष्ठामि रात्रे
 विश्वमन्याभिवावृध इत्येताभ्यां यजमानो ऽनुमन्वयते^{१२}
 ऽस्काण्यौः पृथिवीमस्कानजनि प्राजनौत्येताभ्याः^{१३} सुवाञ्छतो
 जुहुयात्^{१४} स्थिते वैश्वानरीमिष्टिं^{१५} निर्वपेद्विज्ञायते च यन्माह^{१६}
 पथेत देवलोकमभिजयेद्युदधिणा पितृलोकं^{१७} यन्मृत्युपथाः^{१८} वि-
 १० यज्ञः हन्युर्धुददह^{१९} मनुष्यलोकमभिजयेत्प्रतिष्ठितो होतव्य
 इत्यथ यदि पशुबन्धः सोमो वा लुप्येत वैश्वानरीमिष्टा पुन-
 र्यजेत्^{२०} सर्वं चेत्सुत्यमहरतिक्रामेत्समन्वारम्भाः^{२१} प्रागुपवेशना-
 दपश्चिद्येरन्मप्य पुनर्यजेत्^{२२} सोमेन दीक्षितो न^{२३} दद्यात्प्र^{२४}
 जुहुयात्^{२५} पचेन्न जपेदित्यादित^{२६} एव विभजेदित्याज्जर्ततो-

१ Instead of स्थानेन B U H एतदेव ।

२ Thus Tr, B om. न, प्रवसति H. S प्रवसति वा U.

३ Thus Tr B, •वेद्याया U H.

४ Instead of तत Tr तद् ।

५ परावर्तते Tr.

६ इष्टिम् alone in Tr.

७ प्राक् H.

८ दद्यात्चेत् ins. U.

९ After •क्रामेत् U ins. सर्वं चे ।—Instead of •रम्भा (thus Tr.) •रम्भा

वा U, रम्भा वा H B.

१० न जुहुयात् दद्यात् Tr.

११ इति om. Tr.

पेनो^१ न^१ स्वाया^२वापो^३ ऽवगाहेत न वासो जज्ञा^४न्न रजः^५
 प्रज्ञावयेत्सर्वं च यजमानस्यर्त्विजां च यावत्कर्म व्रतमुपदिशन्ति
 नर्त्विजामर्त्विज्यमन्यत्र विद्यते न महर्त्विजाः समासो^६ न^१ सर्वं^७
 यजमानस्यर्त्विज्यमन्यत्र सप्तात्सर्वेषु^८ सोमेषु सोमापचार-
 कास्मात्तिक्रमान्तरितविपर्यासव्यवायसमासादिष्वन्येषु^९ चाज्ञा-
 तेषु^{१०} ज्ञातेषु च दोषेषु^{११} प्राक् समिष्टयजुष आच्यस्यात्सः
 सुवेणोपघातः^{१२} सर्वप्रायश्चित्तानि जुहुयाच्च^{१३} जघानित्येके^{१४} ऽधा-
 तानानित्येके^{१५} राष्ट्रभूत इत्येके^{१६} ऽमात्यहोमानित्येके^{१७} हन्दाः-
 बीत्येके^{१८} सौरीरित्येके^{१९} तनूरित्येके^{२०} होतृनित्येके^{२१} दशा-
 त्मकमित्येके^{२२} पौडसीरित्येके^{२३} वैष्णवीरित्येके^{२४} महाव्याहती-
 रित्येके^{२५} व्याहतीरित्येके^{२६} प्राजापत्यामित्येके^{२७} प्रणवमित्येके^{२८}
 सर्वानित्याचार्यः^{२९} सर्वानित्याचार्यः^{३०} ॥ १३ ॥ सकादशः ॥

॥ इत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ इ० न स्वायात् in U only.

२ Thus Tr, वासः B U H.

३ ? Thus reads U, समासो न चापि (यज०) Tr, समासो न सर्वं B, समासो न सर्वं H. The meaning of the whole passage is unclear to me.

४ सप्तात्सर्वेषु Tr.

५ सोमोपचारः Tr.—सादिषु चान्येषु B.

६ Thus (only वाज्ञा instead of चाज्ञा) Tr, वाज्ञावेषु दोषेषु B, चदोषेषु U H.

७ Thus Tr, प्राजापत्यानि० H B, प्राजापत्यानी० U.

८ ० चार्कः Tr H, ० चार्काः B U.

लक्षणं करोति^१ । तत्र्यञ्जनमर्धं^२ ऽऽमार्धं^३ । पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ
 प्रतिमुच्य न्यञ्जनेन दक्षिणापायम्यार्धेन ओष्ण^४साक्षिर्हरे^५द्वौर्ध-
 चतुरश्रं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षेत्तावत्यां भूम्यां^६ द्वौ शङ्कुं निहन्त्या-
 द्वौद्वावेकैकमभितः^७ समौ^८ यावती तिर्यङ्मानौ तावती^९
 रञ्जुमुभयतःपाशां कृत्वा मध्ये लक्षणं करोति^{१०} पूर्वेषामन्वयोः ।
 पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणेन दक्षिणापायस्य लक्षणे लक्षणं
 करोति^{११} मध्यमे पाशौ प्रतिमुच्य लक्षणस्योपरिष्टादक्षिणा-
 पायस्य लक्षणे शङ्कुं निहन्त्या^{१२}सो ऽऽस^{१३} एतेनोत्तरो ऽऽसो
 व्याख्यातस्तथा ओष्णी^{१४} यत्र पुरस्ताद^{१५}हौयसौ^{१६} मितुयात्तत्र
 तदर्धं लक्षणं करोत्यथापरं प्रमाणदध्यर्धा^{१७} रञ्जुमुभयतः-^{१८}
 पाशां कृत्वापरस्मि^{१९}स्तृतीये षड्भागोने लक्षणं करोति^{२०} तत्र्यञ्ज-
 नमिष्टे^{२१} ऽऽमार्धं^{२२} । पृष्ठ्यान्तयोः पाशौ प्रतिमुच्य न्यञ्जनेन
 दक्षिणापायस्येष्टेन ओष्ण^{२३}साक्षिर्हरे^{२४}तमचतुरश्रस्याक्ष्णयारञ्जु-
 र्दिस्तावती^{२५} भूमिं करोति^{२६} प्रमाणं तिर्यग्दि^{२७}करण्यायामस्त-
 ष्णाक्ष्णयारञ्जुस्त्रिकरणी^{२८} तृतीयकरणेतेन व्याख्याता^{२९} नव-^{३०}
 मस्तु^{३१} भूमेर्भागो भवतीति^{३२} । दीर्घचतुरश्रस्याक्ष्णयारञ्जुः
 पार्श्वमानी^{३३} तिर्यङ्मानौ च यत्पृथग्भूते कुरुतस्तदुभयं करोति^{३४}

१ Thus my copies, भूमौ T.

२ वेकमभितः B, वेकैवमभितः H.

३ नमिष्टेन सार्धं M.

४ Before नव० M ins. विभागस्तु तावत् ।

५ भवति M.

६ च ins. M.

तासां^१ चिकचतुष्कथोर्दादशिकपञ्चिकथोः^२ पञ्चदशिकाष्टि-
कथोः^३ सप्तिकचतुर्विंशिकथोर्दादशिकपञ्चविंशिकथोः^४ पञ्च-
दशिकषट्त्रिंशिकथोरित्येतास्तूपलब्धिः^५ ॥ १ ॥

नानाचतुरश्रे समस्यस्कनौयसः करणा वर्षीयसो वृधसु-
५ लिखेद्वृधस्याह्णयारंजः^६ समस्तयोः पार्श्वमानी भवति^७
चतुरश्राचतुरश्रं निर्जिह्वीर्षन्यावन्निर्जिह्वीर्षस्तस्य करणा वर्षी-
यसो वृधसुलिखेद्वृधस्य पार्श्वमानीमह्णयेतरत्पार्श्वसुपसङ्-
रेखा यच्च निपतेत्तदपच्छिन्नाच्छिन्नया निरस्तः^८ समचतु-
रश्रं दौर्घचतुरश्रं चिकीर्षस्तदह्णयापच्छिद्य भागं देधा
१० विभज्य पार्श्वयोरुपदध्याद्यथायोगमपि^९ वैतस्मिन्चतुरश्रः^{१०}
समस्य तस्य करणापच्छिद्य^{११} यदतिग्रिथ्यते तदितरचोपदध्या-
दौर्घचतुरश्रं समचतुरश्रं चिकीर्षस्तिर्यग्मानौ करणी कृत्वा
शेषं देधा विभज्य पार्श्वयोरुपदध्यात्खण्डमावापेन^{१२} तत्संपूर-

१ Found in all my copies; not given by T.

२ M om. द्वादशिकथोः ।

३ पञ्चिकचट्टिकथोः M.

४ •विंशतिः instead of •विंश्रिः M.

५ हृद instead of हृध the MSS. here and infra. cp. Thibaut, Pandit X, pp. 17, 18.

६ •उपसंख्याः M U B.

७ Thus अपि वैतः my copies, not अपि वेतः, as Thibaut reads.

८ Thus B H U, •विद्याद् M only.

९ •Instead of पार्श्वयोः T: विपर्ययेतरत् ।; उपसंख्याः B H U.

येनैतस्य निर्वार^१, चतुर्ष्वत्तुरश्वमेकतोऽपिमच्चिकीर्षमभिमतः
 करणीं तिर्यग्वाणीं कृत्वा शेषमक्ष्णया विभज्य विपर्यस्येत-
 रणोपदध्याच्चतुरश्वं प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विषावतीं भूमिं
 समचतुरश्वं कृत्वा पूर्वस्थाः करणा मध्ये शकुं निहन्वात्तस्मि-
 न्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोः ओष्ठोर्निपातयेद्द्विसन्धम-
 पच्छिन्वाच्चतुरश्वमुभयतः प्रउगं चिकीर्षन्यावच्चिकीर्षद्विषावतीं
 भूमिं दीर्घचतुरश्वं कृत्वा पूर्वस्थाः करणा मध्ये शकुं
 निहन्वात्तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य दक्षिणोत्तरयोर्मध्यदेशयो-
 र्निपातयेद्द्विसन्धमपच्छिन्वादेतेनापरं प्रउगं व्याख्यातं^२ चतुरश्वं
 मण्डलं चिकीर्षमक्ष्णयार्धं मध्यात्पाशौमभ्यापातयेद्यदति-
 श्रियते^३ तस्य सह तृतीयेन मण्डलं परिसिखेयमण्डलं चतुरश्वं
 चिकीर्षन्विष्कम्भमष्टौ भागाभृत्वा भागमेकोनविंशधा^४
 विभज्याष्टाविंशतिभागानुद्धरेद्भागस्य च षष्ठमष्टमभागोनमपि
 वा पञ्चदश भागाभृत्वा द्वावुद्धरेत्सैवानित्या^५ चतुरश्वकरणीं
 प्रमाणं तृतीयेन वर्धयेत्तच्चतुर्थेनात्मचतुस्त्रिंशोनेन^६ सविशेषः^{१५}
 ॥ २ ॥

अथान्याधेयिके विहारे^१ गार्हपत्यादाहवनीयस्याघतनं^१

१ निर्वारं B U, cp. Z D M G. LV. p. 579.

२ व्यापातये B M.

३ विंशधा H M.

४ Thus U M; अरेद्वेदा H B and T.

५ Thus my copies.

६ Thus, not विहारी, my copies.

- विज्ञायते ऽष्टासु प्रक्रमेषु ब्राह्मणो ऽग्निमादधीतेकादशसु
 राजन्यो द्वादशसु वैश्व इत्याद्यामदतीयेन चीणि चतुर-
 आण्यनूचीनानि कारयेदपरस्त्रोत्तरस्याः^१ ओष्ठां गार्हपत्य-
 स्त्रोत्रे^२ दक्षिणे ऽष्टे ऽन्वाहार्थपचनः पूर्वस्त्रोत्तरे ऽष्टे
 ५ आहवनीयो^३ ऽपि वा गार्हपत्याहवनीययोरन्तरालं पञ्चधा
 षोढा वा संभुज्य षष्ठं सप्तमं वा भागमागन्तुकमुपसमस्य^४ समं
 वैधं विभज्य पूर्वस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्षणं^५ करोति^६ गार्हपत्या-
 हवनीययोरन्तौ नियम्य स्रवणेन दक्षिणापायस्य स्रवणे शकुं
 निहन्ति^७ तद्दक्षिणाग्रेराद्यतनं भवत्यपि वा प्रमाणं पञ्चमेन
 १० वर्धयेत्तत्सर्वं पञ्चधा संभुज्यापरस्मादन्ताद्वयोर्भागयोर्लक्षणं^८
 करोति^९ पृष्ठान्तयोः पाग्रौ प्रतिमुच्य स्रवणेन दक्षिणापायस्य
 स्रवणे शकुं निहन्ति^{१०} तद्दक्षिणाग्रेराद्यतनं भवति^{११} विपर्यस्तौ-
 तेनोत्करो व्याख्यातो^{१२} ऽपरेणाहवनीयं यजमानमाची भवतीति
 दार्शपयैर्मासिकाया वेदेर्विज्ञायते^{१३} तस्यास्तिभागोनं
 १५ पद्यान्तिरशी^{१४} तस्या एवार्धं पुरस्यान्तिरश्वेव^{१५} दीर्घचतुर-
 अनेकतोऽष्टिमदिहत्य सन्निधु शकूनिहन्वाद्यावती पार्श्वमानी

१ •दपरस्त्रोत्तरस्त्रोत्तरस्यां B M.

२ •संतुमुपसमस्य H U.

३ Thus (and cp. Thibaut's remark) B; the other MSS. चन्वात्
 instead of चन्वात् ।

४ •तिरशी यावद् M.

द्विरभ्यक्षा^१ तावती^२ रज्जुमुभयतःपाशां हत्वा मध्ये लक्षणं
 करोति^३ दक्षिणयोः पार्श्वयोः^४ पाशौ प्रतिसुच्य लक्षणेन
 दक्षिणापाथम्य लक्षणे शङ्कुं निश्चन्यात्तस्मिन्पाशौ प्रतिसुच्य
 लक्षणेन दक्षिणं पार्श्वं परिलिखेदेतेनोत्तरं पार्श्वं व्याख्यातं^५
 पूर्वं पार्श्वं तथा द्विरभ्यस्तया परिलिखेदेवंमपरं^६ दशपदा
 पञ्चात्तिरस्त्री द्वादशपदा प्राच्यष्टापदा पुरस्तात्तिरस्त्रीति
 पाशवन्धिकाया वेदेर्विज्ञायते^७ मानयोगस्तस्या व्याख्यातो^८
 रयसंमितेत्येकेषां^९ विराट्संपन्नेत्येकेषां^{१०} ग्रन्थामाचौ चतुः-
 सन्निर्भवतीत्युत्तरवेदेर्विज्ञायते^{११} समचतुरश्राविशेषादिद्वितीया
 वेदिर्भवतीति पैठक्या^{१२} वेदेर्विज्ञायते^{१३} महावेदेस्तृतीयेन १०
 समचतुरश्रकृतायास्तृतीयकरणी^{१४} भवतीति^{१५} नवमस्तु भूमेर्भागो
 भवति^{१६} यजमानमाचौ चतुःसन्निर्भवतीत्येकेषां^{१७} दिक्षु सक्तयो
 भवन्ति^{१८} वेदिद्वितीये यजेतेति बौधामणिकौ वेदिमभ्युपदि-
 शन्ति^{१९} महावेदेस्तृतीयेन समचतुरश्रकृताया अष्टादशपदा
 पार्श्वमानौ भवति^{२०} तस्यै दीर्घकरणात्मेकतोऽणिमत्करणां च १५
 बाधकामौति^{२१} ॥ ३ ॥

१ द्विरभ्यस्तौ B.

२ ? Found in H M U ; B. om. Thibaut omits the word.

३ चतुश्च the MSS.

४ पैठक्यवन्धिकाया B, and U originally.

५ •कृतायाः करणी द्वितीयकरणी B U, and cp. Thibaut's remark on this passage.

६ भवति M U, भवती H.

७ भवतीति M.

- प्रातःश्रुतिः षोडशप्रक्रममायामो द्वादशव्यासो^१ । ऽपि वा
 द्वादशप्रक्रममायामो दशव्यासस्तस्य मध्ये द्वादशिको विचारः^२ ।
 स्त्रिंशत्पदानि प्रक्रमा वा पञ्चान्तिरस्यै भवति षट्त्रिंशत्पदा
 चतुर्विंशतिः पुरस्तान्तिरस्यैति महावेदेर्विज्ञायते^३ । मान-
 १० योगस्तस्या व्याख्यात^४ । आहवनीयात्षट् प्रक्रमान्महावेदिस्त
 एकस्मिन्सदसदशकमुदक् सप्तविंशत्यरत्नयो^५ । ऽष्टादशेत्येकां^६
 ततश्चतुर्षु हविर्धानं^७ । तद्व्यक्तं द्वादशकं च^८ । मानयोगस्त-
 योर्व्याख्यातो^९ । यूपवटीयाश्चक्षोरर्धप्रक्रममवशिष्योत्तरवेदिं
 विमिमीते^{१०} । दशपदोत्तरवेदिर्भवतीति सोमे विज्ञायते^{११} ।
 १० मानयोगस्तस्या व्याख्यातस्यान्तरालः श्रम्यामाचो ऽपरिमितो
 वाचोपरवाः प्रादेशमुखः प्रादेशान्तराला^{१२} । अरत्नमाच^{१३}
 सप्तचतुरश्रं विहृत्य स्तम्भेषु शङ्खुनिहन्त्यार्धप्रादेशेनार्धप्रादेशे-
 नैकैकं मण्डलं^{१४} । परिक्षिप्ते^{१५} सदसः^{१६} । पूर्वाधार्ष्टिप्रक्रममवशिष्य
 धिष्यमाना^{१७} । द्विप्रादेशो विष्कम्भस्तथान्तराला^{१८} । आग्नीध्रान्तराल^{१९} ।
 १५ पार्श्वमानौ पञ्चारत्नरितेन मार्जासीथो व्याख्यातस्तस्योदीचो
 दारं कुर्वन्ति^{२०} । रथाशान्तराला यूपवटा भवन्तीत्येकादशिन्यां

१ द्वादशपदवाचः M, which omits the following words up to दशव्यासः ।

२ परिमंडलं M and U (sec. m.).

३ मण्डः H.

४ Thus, not धिष्यमाना, the MSS.

५ आग्नीध्रीयाः T.

विज्ञायते^१ तस्या^२, दद्यानां च रथावाणामेकादश्यानां च
 पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाददौत^३ स प्रक्रमः
 स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^४ ऽथाश्वमेधे^५ विश्वत्यास्य रथावाणा-
 मेकविंशत्यास्य पदानामष्टाङ्गुलस्य च चतुर्विंशं भागमाद-
 दौत^६ स प्रक्रमः स्यात्तेन वेदिं विमिमौते^७ ऽथ^८ प्राश्वे- १
 कादशिन्यां^९ यूपार्थं वेदेः पूर्वार्धात्पदार्धस्यासमपच्छिद्य^{१०}
 तत्पुरस्तात्प्राञ्चं^{११} दद्यान्नाष्टाङ्गुलं विद्यते^{१२} न यतिवज्रो^{१३}
 यूपवाटाः पदविष्कम्भास्त्रिपदपरिणाहानि यूपोपराणीति^{१४}
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अर्धाष्टमाः^{१५} पुष्याः^{१६} प्रथमो ऽग्निरर्धनवमा दितीयो^{१७} १.
 ऽर्धदशमास्तृतीय^{१८} एवमुत्तरोत्तरो^{१९} विधाभ्यास ऐकादश-
 विधात्तदेतत्सप्तविधप्रभृत्येकशतविधान्तमतं ऊर्ध्वमेकशतविधा-
 नेव प्रत्याददौतानग्निकान्वा यज्ञकद्वलाहरेदन्यथाश्वमेधादश्व-
 मेधमप्राप्तं चेदाहरेदत ऊर्ध्वं विधामभ्यख्येतेतरदाद्रिषेतातीतं^{२०}

१ तस्यै U originally and a citation in the Mahāgnisarvasva.

२ •सीतावाश्वमेधे M, cp. XXVI. 23 : 304. 6.

३ •सीताय again M.

४ प्राश्वे• M, प्राश्वे• the other MSS.; •न्या U.

५ Thus M; पूर्वार्धात्पदार्धेन्या• U, पदार्धेन्या• B, पूर्वार्धात्पदार्धेन्या• H.

६ •प्राञ्चा M.

७ अर्धाष्टमपुष्याः T.

८ •नरे M.

९ •भक्षेदव्यतरदाद्रि• M.

चेदाहरेदाहृत्य कृतान्नादेव प्रत्याददौतः^१ कथञ्च कञ्च
विधामभ्यखेद्यदन्त्यप्रकृतेस्तत्पञ्चदश भागाभ्यन्ता विधायां-
विधायां दौदौ भागौ समखेत्ताभिरर्धाष्टमाभिरग्निं चितु-
द्यादूर्ध्वप्रमाणाभ्यासं जानोः पञ्चमस्य चतुर्विंशेनैके^२ समा-
मनन्त्यैव हैक एकविधप्रभृतौनपचपुष्काश्चिन्वते^३ तत्रोपपद्यते
पूर्वोत्तरविरोधादय हैकेषां ब्राह्मणं^४ भवति खेनचिदग्नीनां
पूर्वा ततिरित्येषापरेषां^५ न ज्यायाः चित्वा कनीयाः
चिन्वीतेत्येषास्माकं^६ पचौ भवति^७ न ह्यपचः पतितुमर्हत्य-
रग्निना पचौ द्राघौयाः भवतस्तस्मात्पचप्रवयाश्चि-
१० वयाश्चि^८ व्याममाचौ^९ पचौ च पुष्कं च भवतीति^{१०}
नापचपुष्कः खेनो विद्यते^{११} न चासप्तविधस्य पचपुष्कानि
विद्यन्ते न च सप्तविधं चित्त्वेकविधप्रसङ्गस्तस्मात्सप्तविध एव
प्रथमोऽग्निर्भेदान्मर्जयेद्धरोत्तरयोः पार्श्वसंधानं भेदा
इत्युपदिशति^{१२} तदन्त्येतेषु न विद्यते^{१३} न सक्तिपार्श्वयोः^{१४}
१५ बाह्वसं चिन्वीत प्रथमं चिन्वान इति^{१५} पञ्चमायां वा चितौ

१. उज्जैवेके T.

२. See XXIV. 5: 188. 14.

३. चापरं M.

४. ब्राह्मणं ins. U on the margin; the brāhmaṇa is found T. S.

V. 2. 5. 1.

५. विद्यते U.

६. See T. S. V. 6. 8. 2.

संख्यां^१ पूरयेद्विग्रतास्येचिकीर्षत्यस्यचोडाभिर्नाकसदः^२ समान-
संख्यां^३ प्रतीयात्^४ ॥ ५ ॥

पशुधर्मो^५ ह वा अग्निर्यथा ह वै पशोर्दक्षिणेषामश्व्यां
यदक्षिणं पार्श्वं तदुत्तरेषामुत्तरं यदुत्तरेषां दक्षिणं तदक्षिणे-
षामुत्तरं यदवाक्^६ चोर्ध्वं^७ च^८ तत्सर्मानमेवमिष्टकानां^९ ५
रूपाष्टुपदध्यायां दक्षिणावृतो लेखास्ता दक्षिणत उपदध्या-
तव्यावृत उत्तरत^१ अङ्गुलेखाः पञ्चाश्व^२ पुरस्ताच्च भवन्ति^३
आलिखिता मध्ये^४ ऽथ या विग्रयस्या^५ यथा ह वै पशोः
पृष्ठवत्पशो मेवेकस्मिन्पार्श्वे व्यतिरेकेण वर्तते नैवापरस्मिन्नेवं
तासांमुपधानं प्रतीयादयापि ब्राह्मणं^६ भवति प्रजापतिर्वा १.
अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गायवर्णस्तस्येष्टका अस्यानीति^७ तस्याह-
स्तिक्तत्वं चेच्चितुयात्तन्मोपस्रवमध्वैरात्मोपस्रवमध्यात्मदध्यात्माश्च-
मेनं^८ चितुत इति विज्ञायते^९, ऽष्टकाणीभिरमिष्टकाभिर्न^{१०}

१ om. M.

२ •मताः१७ U, •मतांचे•B.—•चोडांनाकसदः M.

३ •सं H U, सं M, •सं B.

४ •धर्मा B M U.

५ यदवांचं M; यदवाक् चो• B.

६ Thus H M U, पञ्चात् B.

७ Thus with T; विग्रय• my copies.

८ T. S. V. 6. 6. 3.

९ Some of the MSS. write (as Lāṭy. I. 5. 7.) उपस्रव or हव, some (as Drāhy. II. 1. 10.) उपस्रव ।

१० •चोभिरिष्टकाभिः M B.

संख्यां पूरयेदिष्टकचिदा^१ अन्यो ऽग्निः पशुष्विदम्य इत्येतस्या-
 द्वाङ्मन्त्रात्पशुर्वा एव यदग्निर्घोनिः खलु वा एषा पशोर्विक्रियते,
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियत^२ इति च^३ । श्लोकवाधीनि^४
 द्रव्याण्यवटेषूपदध्यान्मृगमृगभं विकर्षीमितीष्टकासु^५ कक्षाणि
 १ प्रतीचादिष्टकामन्त्रयोरिष्टकाव्यतिरेके श्लोकंष्टणाः संपद्यन्ते
 परिमाणाभावादतीतानेव^६ वेष्टकागणानचोपदध्यात्पशु^७
 श्लोकंष्टणा^८ मन्त्रव्यतिरेके ऽक्ताः शर्कराः संधिषूपदधा-
 त्प्राचीरुपदधाति प्रतीचीरुपदधातीति गणेषु रीतिवादः^९
 प्राचीरुपदधाति प्रतीचीरुपदधातीति कर्तुंमुखवादः^{१०} पुरस्ता-
 १० दन्याः प्रतीचीरुपदधाति पश्चादन्याः प्राचीरित्यपवर्गस्तुरग्रा-
 ख्येवैतदुपपद्यते ॥ ६ ॥

न खण्डासुपदध्यान् भिक्षासुपदध्यान् कक्षासुपदध्यान्
 जीर्णासुपदध्यान् कक्षाणासुपदध्यान् स्वयमादत्ताः स्वयंचिता-
 सुपदध्यान्^{११} प्रमाणमिष्टकानां जानोः पशुमेन कारयेदंघ्रि^{१२}

१ See T. S. I. 5. 8. 2.

२ •यत इति B U, but we have one single citation : T. S. V. 2.

10. 1.

३ om. H.

४ With च my copies : T. with व ।

५ विकर्षी is, according to the Mahāgnisarvasva, विशाचकर्षी जी ।

६ Thus B U, •जीतानेदे• M, H is incompl. T reads as M;
 inserting, moreover, दय after •नमान् ।

७ Thus H, कक्षासु• M U ; कक्षासु• T.

नाकचदां पञ्चसोडशानां च^१ यज्योवपाकाभ्यां प्रतिष्ठयेत्^१
 पुरीषेण तत्संपूरयेत्पुरीषस्यानियतपरिमाणत्वाद्वा^२याममाचौ
 भवतीति गार्हपत्यचितेर्विज्ञायते^३ चतुरश्रेत्येकेषां^४ परिमण्ड-
 लेत्येकेषां^५ चतुरश्रं सप्तधा विभज्य तिरस्त्रीं चेधा विभजे-
 दपरस्त्रिप्रसार उपदीचीरुपदधाति^६ समचतुरश्राख्येदुपदधा-
 द्वायामषष्ठेनेष्टकाः कारयेच्चतुर्थेन हतौघेनेति^७ तासां नव
 प्रथमा द्वादश द्वितीया इति पूर्वस्त्रिप्रसार उपदधाति^८
 पञ्च हतीयाः षोडश प्रथमा इत्यपरस्त्रिपरिमण्डलायां
 यावत्संभवेत्तावत्समचतुरश्रं कृत्वा तत्सप्तधा विभजेत्प्रधीःस्त्रि-
 धाचिधेत्यपरं^९ प्रसारं^{१०} तथोपदध्याद्यथा प्रधनीकेषु कृत्वा^{११}
 भवन्ति^{१२} धिष्यन्ता एकचित्तौकाश्चतुरश्राः परिमण्डला वा^{१३}
 तेषामाग्नीध्रीयं नवधा विभज्यैकस्या स्नाने ऽस्नानमुपदध्यादय
 होतुर्धिष्यं^{१४} नवधा विभज्य पूर्वाःस्त्रिभागानेकैकं देधा
 विभजेदचेतराजवधानवधा विभज्य मध्यमपूर्वां दौ^{१५} भागौ
 समखेदय मार्जालीयं चेधा विभज्य पूर्वापरौ भागौ पञ्चधा^{१६}
 विभजेदुख्यभस्मना षष्ठ्यष्टकाः कारयेदिति^{१७} संवत्सरभृत^{१८}
 एवैतदुपपद्यते न रात्रिभृत^{१९} एवमस्य मन्त्रवती चित्तिवृत्तिम्-

१ Thus U and T; चेत् H M B.

२ परस्त्रिप्रसारे M B.

३ धिष्यन्तं H M.

४ होतौ M.

५ See X, 12 : 11, 13.

नक्षितं^१ विषादस्य परस्ताद्विन्वीत कामविवेकान्तं^२ रूपं
श्लेनाकृतिर्भवतीति^३ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति^४ श्लेनचितं^५ चिन्वीत सुवर्गकाम इत्या-
कृतिर्देविचं^६ चतुराश्रात्मा श्लेनाकृतिश्च^७ विज्ञायत उभयं^८
ब्राह्मणं^९ पञ्च दक्षिणायाः ओष्ठासुपदधाति पञ्चोत्तरस्यां^{१०}
वक्षो वक्ष इति दक्षिणे ऽऽस उपदधाति^{११} दृष्टिर्वक्ष इत्युत्तरे^{१२}
व्याघ्रो वक्ष इति दक्षिणे पञ्च उपदधाति^{१३} सिंशो वक्ष
इत्युत्तरे^{१४} पुंशो वक्ष इति मध्य इति चायापरं^{१५} वक्षसा वा
एव प्रतिमया चोचते, यदग्निरित्युत्पततां ह्रावयेत्यर्थः^{१६}
१० वमचतुरश्राभिरग्निं चिनुते^{१७} देवस्य च मानुषस्य च व्यावृत्त्या
इति मैषायषीयब्राह्मणं^{१८} भवति^{१९} तस्येष्टकाः कारयेत्पुंसस्य
चतुर्थेन पक्षमेन वष्टेन दशमेनेत्यग्निं विनिमीते^{२०} यावान्पुंसस्य
जर्ध्वं वाज्रसावदन्तराष्ट्रे वेष्टोन्मिद्रे^{२१} करोति मध्ये द्वितीयं^{२२}

१ See XVII. 28 : 306. 8. and XXVI. 28 : 311. 5.

२ H adds प्रकृतिव्यात् and thus also T, but see the comm. :
इतिवरचः परिभाषाचमात्रार्थः ।

३ See T. S. V. 4. 11. 1.

४ The first brāhmaṇa is found T. S. V. 3. 1. 5. (cp. Baudh.
X. 38 : 36. sqq.) the second T. S. V. 5. 3. 2.

५ U and Mahāgnisarv. ins. पञ्चयोरेव बौर्ध्वं दधाति ।

६ Thus my copies ; चिन्वीत T.

७ I have not been able to trace this passage in the agniciti-
brāhmaṇa of our Maitrāyaṇī Samhitā.

८ Thus M ; वेष्टोः चिद्रे H U, वेष्टोचिद्रे B and Thibaut.

यदमुच्यते स्यात्करोति तदिह वेणुना करोति । तस्यात्मा
 समचतुरश्रत्वारः पुरुषाः । पक्षः समचतुरश्रः पुरुषः । स तु
 दक्षिणतो ऽरन्निना द्वाधीयान्तेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः । पुच्छः
 समचतुरश्रः पुरुषस्तमवसानाद्देशेन^१ वर्धयेदेव । सारन्निप्रादेशा
 समविधः संपद्यत । उपधाने पक्षापादुत्तरतः पुरुषद्वितीयवेक्षायां
 चतस्रः पञ्चम्यस्तासामभितो देहे पादेष्टके । ततो ऽष्टौ चतुर्थ्यः ।
 पक्षशेषः षड्भागीयाभिः प्रच्छादयेदेतेनोत्तरः पक्षो व्याख्यातः ।
 पूर्वापरयोः पुच्छपार्श्वयोस्तुर्भागीया उपदध्याद्विष्णोत्तरयोः
 पादेष्टकाः । शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेव दिशतः
 प्रक्षारो । ऽपरस्मिन्प्रक्षारे पक्षापादुत्तरतो ऽर्धव्यायामवेक्षायां १०
 तिस्रस्तिस्रः षष्ठ्यो देहे द्विपदे इति विपर्यायमुपदध्यान्तयोत्तरे^१
 दक्षिणस्याः श्रोण्यां नव षष्ठ्यस्तुरश्रकृतास्तयोत्तरस्यां । नवनव
 षष्ठ्यो देहे द्विपदे इति दक्षिणादृषादोत्तरादृषाद्विपर्या-
 यमुपदध्यान्नेमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रच्छादयेदेव दिशतः
 प्रक्षारो व्याख्यातं चितुयाद्यावतः प्रक्षाराः शिकीर्वेत् ॥ ८ ॥ १५

अथापरः । पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽर्धधास्तासामर्धाः
 पाद्यासोपधाने पूर्वापरयोः पक्षपार्श्वोरर्धेष्टका उदीचीरुप-
 ध्यान्तयोत्तरे । दक्षिणोत्तरयोः पुच्छपार्श्वयोस्ततस्ततसो^१
 ऽर्धधा उदीचीः । पुच्छस्यावसानात्ततो ऽर्धेष्टका उदीचीस्ता-

१ चक्षस्तान् instead of चक्षस्तान् M.

१ •दध्यादेवमुत्तरे B.

१ उपपक्षयोः B.

सामभितो दे पादेष्टके । जघनेन पुष्पायययोरेकैकामर्धेष्टका^१
 प्राची^२ । शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रक्षादयेदेष दिशतः
 प्रक्षारो । उपरस्मिप्रक्षार आत्मसक्तिषु चतस्रः^३ पादेष्टका
 उपदध्यान्नासामभितो देदे अर्धेष्टके । पूर्वस्मिजनीके पञ्च^४
 पचापयोस्त्रिस्त्रिस्त्री ऽधर्धा उदीचीत्तासामग्नरासेवेकैका-
 मर्धेष्टका प्राची^५ । शेषमग्निं पञ्चमभागीयाभिः प्रक्षादयेदेष
 दिशतः प्रक्षारो । व्यत्यासं चिनुयाद्यावतः प्रक्षाराश्चिकीर्षन्^६
 ॥ ६ ॥

अथ वक्त्रस्य व्यस्यपुष्कस्येष्टकाः कारयेत्पुष्कस्य चतुर्थ-
 १० स्तासामर्धाः पाद्याश्च^१ । नित्यमह्णयापक्वेदमनादेशे । पादेष्ट-
 कास्तुभिः^२ । परिगृहीयादर्धपदेन पदेनाधर्धपदेन पदसवि-
 शेषेणेति । ते दे यथा दीर्घसंज्ञिष्टे स्थातां तथार्धेष्टकां
 कारयेद्वाग्निं विमिमौत । आत्मा द्विपुष्पायामो दशपदस्या-
 सस्तस्य दक्षिणादष्टादुत्तरतो ऽधर्धप्रक्रमे लक्षणं करोत्ये-
 ११ वमपरतस्तथोपरिष्ठात्स्यन्त्या । नित्यम्याश्चमपक्विन्त्यादेतेनै-
 तराशाश्च^३ लक्ष्मीनामपक्वेदा व्याख्याताः । स आत्मा शिरो

१ पुष्कसा० U, पुष्पाययो० M.

२ पादेषु M; T om.

३ Here ends probably the third adhyāya ; no indication of it is found in my copies.

४ •चेति BUH.

५ •द्विर्वाचतुभिः my copies.

६ Between निवस्य and चतुस्र M ins. अग्न्यादि ।

ऽर्धषष्ठपदायामर्धमुत्सव्यासं^१ तस्याऽथौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणा-
 पच्छिन्धात्पुच्छस्य षट्पदा प्राची दिपुरषोदीची^१ तस्य पूर्वं
 क्षन्तौ विभिक्षिभिः प्रक्रमैरपच्छिन्धात्पञ्चो द्वादशपदायामो
 दशपदव्यासस्तस्य मध्यात्प्राश्चि^१ षट् पदानि प्रक्रम्य शङ्कुं
 निश्चन्याच^१ श्रोत्रोरेकैकमथैन^१ सन्ध्याया परिचिनुयादन्तस्तस्य- ५
 मपच्छिद्य तत्पुरस्तात्प्राश्चं दध्यात्स निर्णाम^१ एतेनोत्तरस्य
 पञ्चस्य निर्णामो व्याख्यातः^१ पञ्चापथोः प्रक्रमप्रमाणानि पञ्च-
 पञ्च चतुरश्राखनूचीनानि कृत्वा सर्वाण्यवाञ्चमच्छेद्यापच्छिन्धा-
 दर्धान्युद्धरेद्देव^१ सारंतिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^१ उपधाने
 शिरसो ऽप्यथे चतुर्थीसुपदध्याङ्^१ समुखीं पुरस्तात्पादेष्टके १०
 अभितस्तयोरवस्तादभितस्तस्तस्तस्तस्तस्तुरअपाद्याः^१ शेषे पादे-
 ष्टका^१ अपि वा शिरसो ऽथे ष^१ समुखीसुपदध्यात्तस्य अव-
 स्ताचतुर्थीसुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्तादभितस्त-
 स्तस्तस्तस्तुरअपाद्याः^१ शेषे पादेष्टकाः^१ शिरसो ऽवस्तात्पञ्च
 पादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्यात्तया पुच्छस्य पुरस्ताद्यष्टदपच्छिन्मं १५
 तत्किञ्चर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदध्यात्क्षेपमग्निं चतुर्भागीयानिः
 प्रच्छादयेत्पाद्याभिः सार्धाभिः संख्यां पूरयेद्देव^१ दिशतः^१
 प्रस्तारो^१ ऽपरस्मिन्प्रस्तारे ष^१ समुखीस्तस्तस्तस्तभिः पादेष्ट-
 काभिः संयोजयेद्यथा दीर्घचतुरश्रं संपद्यते^१ तत्तिर्यङ्

१ प्राचं M.

१ These three words not in B; T omits them.

स्रवमाहवावकाश उपदध्यात्^१ ससुखौ प्रतीच्यौ पुष्काण्ये^२
 ऽर्धपदेनात्मनि विग्रहे^३ तद्योरवसादभितक्तः पादेष्टकाः
 प्राक्षुखीरपदध्यात्पुष्कावसात्पञ्चदश पादेष्टका यतिवक्त्रा
 उपदध्यात्पादेष्टके अर्धेष्टकेति पञ्चपञ्चाणां प्राचीर्यत्यासं
 ५ चिनुयादिग्रहे यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पादेष्टकाश्चोपदधा-
 ष्वेषमग्निं चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेत्प्राच्याभिः सार्धाभिः
 संख्यां पूरयेत्^४ ॥ १० ॥

अथापरः^५ पुरुषस्य पञ्चमीभिः श्रतमश्रीतिः सप्तार्धं च
 शरणिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^६ तासां पञ्चाशद्देवात्मन्यर्ध-
 १० चतुर्थः^७ शिरसि^८ पञ्चदश पुष्के^९ ऽष्टपञ्चाशत्सार्धां देवेषु
 पञ्च उपदध्यात्तथोक्ते^{१०} ऽर्धव्याघ्रमेन सक्तौनामपच्छेदः^{११}
 संगतं पुष्कं^{१२} पञ्चथोस्त्रिभिस्त्रिभिररत्त्रिभिरपनामो^{१३} ऽध्वर्याभिः^{१४}
 वट्पट्पञ्चाणि कुर्यादाकृतिः शिरसो नित्यायेष्टकानां विकाराः^{१५}
 पुरुषस्य पञ्चम्यस्ता एवैकतो ऽध्वर्यास्ता एवैकतः सपादाः^{१६} पञ्चम-
 १५ भागीयायाः प्राच्याः सार्धास्तथाध्वर्यास्तथोक्ताष्टमभागौ^{१७} तथा
 श्वेवचेयथा तिस्रः सक्तयो भवन्ति^{१८} पञ्चमभागीयायाश्चाष्टम्यक्तानि
 दश्रात्मनि पञ्चमभागीयाः सार्धा उपदध्यात्तथा पुष्के^{१९} पञ्चथो-
 क्षाध्वर्याः सार्धाः^{२०} शिरसि याः संभवन्त्यपरस्मिन्प्रकारे पुर्वेषोः

१ पुष्काण्ये U.

२ •परं M.

३ •तुर्धाः B.

४ Thus B, अध्वर्याभिः M U, •ध्वर्याभिः T.

५ •सप्तार्धार्थाः M U.

पद्याययोरैकैकाशुभयोमुपदध्यादेकैकामपरयोर्द्वे श्रिरसः
 पार्श्वयोः^१ पुच्छस्यावस्तादध्यर्धाः प्राचीर्यथावकाशं^२ पार्श्वयोः पाद्याः
 साष्टमभागाः^३ पञ्चयोस्याध्यर्धाः सावयवाः^४ श्रेवं यथायोगं
 यथासंख्यं यथाधर्मं^५ चोपदध्यात्^६ ॥ ११ ॥

कक्षुचित्^१ एतेनात्मा पुच्छं च व्याख्यातः^२ श्रिरसि
 पञ्चोपदध्यान्त्याकृतिर्याख्याता^३ सप्तपञ्चाशद्विंशे पञ्च उपद-
 ध्यान्त्योत्तरे^४ व्यायामेन सप्तादेगेन पञ्चयोरपनामः^५ पञ्चम-
 भागीयार्धाभिः षट्षट् पक्षाणि कुयादध्यर्धावगच्छते^६ तथा
 पुच्छस्यावस्तात्पादावरजिमाचावरज्यन्तराक्षौ प्रादेशव्यासौ
 भवतस्तयोरवस्तादभितो द्वौदावष्टमभागौ प्राग्भेदावुपदध्यादेव^७ १०
 शारणिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^८ ऽथेष्टकानां विकाराः^९
 पञ्चमभागीयाः सावयवाः^{१०} पादेष्टकां^{११} चतुर्भिः^{१२} परिगृही-
 त्वा^{१३} प्रादेशेनाध्यर्धप्रादेशेन प्रादेशेन प्रादेशसविशेषेणेत्यध्य-
 र्धेष्टकां^{१४} चतुर्भिः^{१५} परिगृहीत्वा^{१६} द्यर्धव्यायामेन द्वाभ्यामरजिभ्या-
 मरजिषविशेषेणेति^{१७} ताः षट्^{१८} तासां चतुरश्रपाद्याः साष्टम-^{१९}
 भागाः पादयोरुपधाय श्रेवं यथायोगं यथासंख्यं यथाधर्मं^{२०}
 चोपदध्यात्^{२१} ॥ १२ ॥

१ •भागीयाः M.

२ यथाधर्मं my copies throughout.

३ See XVII. 28 : 307. 1.

४ श्रिरसौ भित्ता ins. M.

५ पादेष्टकाचतुर्भिः M.

अप्रज्वलित^१ एतेनात्मा शिरः पुच्छं, च व्याख्यातं पदा-
 वपोद्गत्य^२ चिषष्टिर्दक्षिणे पक्ष उपदध्यान्तयोत्तरे^३ पुरुषेण
 पक्षयोरपनामो^४ ऽपरस्मादपनामात्प्राश्चमरमिं मिला तस्मि-
 न्स्थयां निचम्वापरं पक्षपक्षापच्छेदमन्वायच्छेदेवं^५ पक्ष पक्षन्वः
 ५ सार्धा उद्गृता भवन्ति^६ पादेष्टकामपनाम^७ उपधाय तासां
 चतुरश्रपाद्याः साष्टमभागा अपोद्गत्य शेषं^८ यथायोगं
 यथासंख्यं यथाधर्मं चोपदध्यात्^९ ॥ १३ ॥

प्रज्वलितं चिन्वौतेति^{१०} यावानग्निः सारत्विप्रादेशस्ता-
 वत्प्रज्वलं कृत्वा तस्यापरस्थाः करस्था दीदग्नेनेष्टकास्तदर्धस्थाः
 १० कारयेत्तासामर्धाः पाद्याश्च^{११} तासां दे चर्धेष्टके बाह्वयविशेषे^{१२}
 चुबुक उपदध्यादर्ध्यान्तयोः^{१३} शेषमग्निं दृष्ट्वौभिः^{१४} प्रच्छा-
 दयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्परस्मिन्प्रस्तारे ऽपरस्मिन्ननीके
 सप्तचत्वारिंशत्पादेष्टका व्यतिषक्ता उपदध्याच्चुबुक एकाः
 शूक्ष्मपाद्या^{१५} दौर्ध्वं चेतरे चतस्रः स्रव्यमाहवावकाश उपदध्या-
 १५ दर्ध्यान्तयोः^{१६} शेषमग्निं दृष्ट्वौभिः प्राचौभिः प्रच्छादयेत्-
 दर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^{१७} ॥ १४ ॥

१ See XVII. 28 : 307. 4.

२ पक्षपक्षमपक्षे. M, पक्षयनापक्षे. B.

३ पादेष्टकानामपनाम B.

४ Thus (not जेना as T) my copies

५ See XVII. 28 : 307. 7.

६ Thus my copies ; बाह्वयिजेषे T.

७ M ins. प्राचौभिः, rightly ?

८ Not given by T in the text.

उभयतःप्रसृगं चिन्वीतेति^१ यावानग्निः सारमिप्रादेश-
 सावदुभयतःप्रसृगं कृत्वा नवमेन तिर्यङ्मान्याः प्रसृगचितोक्ता
 विकारास्तपोपधानमपरस्मिन्प्रसारे चुबुकयोर्दे पादेष्टुके
 उपदध्यासंध्यन्तयोश्च दीर्घपाद्ये दीर्घे चेतरे च^२ सतस्रः सप्त-
 मादस्रवकाश्च उपदध्यादर्ध्यासान्तयोः^३ शेषमग्निं दृष्टतीभिः^४
 प्राचौभिः^५ प्रच्छादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत् ॥ १५ ॥
 चतुर्थः ॥

रथचक्राक्षितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ इयानि तु^२ खलु
 रथचक्राणि भवन्ति साराणि च प्रधियुक्तानि चाविशेषान्ते
 मन्यामहे^३ अन्यतरस्याकृतिरित्यग्निं विमिमौते^४ यावानग्निः १०
 सारमिप्रादेशसावती^५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वा तस्मिन्वावत्सं-
 भवेन्तावत्समचतुरश्रं^६ कृत्वा तस्य करण्य द्वादशनेष्टकाः कार-
 षेत्तसां षट् प्रधायुपधाय शेषमष्टधा विभजेदपरं^७ प्रसारं
 तर्थापदध्याद्यथा प्रथमीकेषु सप्तयो भवन्तुषापरः^८ पुन-
 र्वाधात्पञ्चदशनेष्टकाः समचतुरश्राः कारयेन्मानार्थास्तां दे १५
 श्रते पञ्चविंशतिश्च सारमिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^९
 तासंन्यासतुःषष्टिमावपेत्ताभिः समचतुरश्रं करोति^{१०} तस्य

१ See XVII. 28 : 307. 9.

२ Not in the text as given by T.

३ नावत् not in the text of T.

४ After विभजेत् U ins. (probably taken from the bhāṣya):
 चस्मिन्प्रसारे चतुरस्रचक्रोरवाकारदेशात्प्रतिपदादेद० ।

५ After भवन्ति U ins. इति ।

- षोडशेष्टका^१ पार्श्वमानी भवति । चयस्त्रिंशद्दतिग्रन्थे ।
 ताभिरन्त्यान्वर्धः परिचिनुयाज्जाभिः षोडश मध्यमास्तुःषष्टि-
 ररास्तुःषष्टिर्वेदिर्नेमिः शेषा । नाभिमन्ततः परिलिखेत्नेमि-
 मन्ततस्त्वान्तरतश्च^२ परिलिख्य नेमिनाभ्योरन्तरास्त्रं दाधिग्रन्था
 ५ विभज्य विपर्यासं भागानुद्धरेद्देवमवाप उद्धृतो भवति । नेमिं
 चतुःषष्टिं कृत्वा व्यवलिख्य मध्ये परिहृषेत्ता अष्टाविंशतिग्रन्तं^३
 भवन्त्येष्टास्तुर्धाचतुर्धा^४ नाभिमष्टधा त्रिभजेद्देव प्रथमः
 प्रक्षारो । ऽपरस्त्रिग्रक्षारे नाभिमन्ततस्तुर्थवेक्षायां परि-
 हृषेत्नेमिमन्तरतो^५ नेमिमन्तरतस्तुःषष्टिं कृत्वा व्यवलिखेद्देराणां
 १० पञ्चधा विभाग आ परिकर्षणयोर्नेम्यामन्तरालेषु देहे नाभा-
 मन्तरालेष्वेकैकां । यच्छेषं नाभेस्तदष्टधा विभजेत् एष षोड-
 शकरणः सारो रथचक्रचित्^६ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

द्रोणचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^७ । इयानि तु^८ खण्ड-
 द्रोणानि भवन्ति^९ चतुरस्राणि च^{१०} परिमण्डलानि चावि-

१ •ष्टकाः my copies.

२ •मिमन्ततः पर्यस्य तस्य परिलिखेत्नेमिः M, B om. परिलिख्य, U has तस्य after परिलिख्य; cp. XVII. 29 : 307. 16.

३ Thus T and U; अष्टाविंशग्रन्तं B, अष्टाचक्राविंशग्रन्तं M.

४ Thus U M; विभजेन् instead of the second चतुर्धा B T.

५ नेम्यन्तरतः U, नेम्यन्तः M, नेमिमन्ततः B.

६ •चक्रः B M.

७ See XVII. 29 : 308. 3.

८ Only in U B.

९ Only in U.

१० om. B.

शेषान्ते मन्थामहि ।^१ अन्यतरस्याकृतिरित्युपाश्रितं विभिमौते ।
 चतुरश्रं आत्मा भवति । तस्य त्रयः पुरुषास्त्रिभागोनाः
 पार्श्वमानी^२ पश्चात्सर्वभवति । तस्यार्धपुरुषो दशानुस्त्राणि च^३
 प्राची । त्रिभागोनः पुरुष उदीचौत्येव^४ सारस्वतिप्रादेशः
 सप्तविधः संपद्यते ।^५ ऽथेष्टकानां विकाराः ।^६ पुरुषस्य षष्ठ्यस्ता^७
 एवैकतो ऽध्वर्धास्त्रासामर्थ्यास्त्रिर्यग्भेदाः पुरुषस्य चतुर्थ इति ।
 तासां त्वरश्रोत्र्यन्तराक्षयोः षट् षष्टौरुपधाय शेषमग्निं
 दृष्टतीभिः प्रश्नादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेदपरस्मिन्प्रक्षारे
 दक्षिणे ऽष्टमे ऽध्वर्धमुदीचीमुपदध्यान्तयोत्तरे । पूर्वस्मिन्न-
 नीके षड्भागीया उपदध्याद्विणोत्तरयोस्तुर्भागीयास्त्रयोः १०
 पुरस्तात्पान्थयोर्द्वे चतुर्भागीये उपदध्यान्तयोरवस्तादभितो द्वे
 अथर्धे त्रिषूची । तयोरवस्तान्मध्यदेशे^८ द्वे षष्ठ्यौ प्राच्यौ ।
 शेषमग्निं दृष्टतीभिः प्राचीभिः^९ प्रश्नादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेत् ॥ १७ ॥

अथापरः^१ पुरुषस्य षोडशीभिर्विंशशत^२ सारस्वतिप्रादेशः १५
 सप्तविधः संपद्यते । तासामेकामपोद्गत्य शेषाः परिमण्डलं
 करोति । तत्पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यात^३ षोडशीं पुरस्ता-

१ Only in U.

२ इति om. U.

३ मध्येदेशे B.

४ om. B.

५ om. U.

६ End of sixth adhyāya ?

७ •चित्रं चक्रं B. चित्रं चक्रं M.

द्विग्रथ उपधाय तथा सह मण्डलं^१ परिचिक्षे^२दवस्तादपक्षिणं
 तत्पुरस्तादुपदध्यात्प्रधीनाः सप्तधा विभागः^३ प्रथिमथमाः
 प्रक्रमव्यासा भवन्ति^४ चतुरश्राणामर्थाभिः संख्यां पूरयेद्-
 परस्मिन्प्रस्तारे प्रथिमथमामोष्ठ उपधाय यदवस्तान्द्वेधा
 विभजेत्^५ एष भवकरणो द्रोणचित्परिमण्डलः^६ समूह-
 परिचाय्यौ^७ पूर्वेण रथचक्रचिता व्याख्यातौ^८ समूहस्य दिशु
 चात्माकाङ्क्षानयित्वा तेभ्यः पुरीषः समूहोपदध्यात्परिचाय्य
 दृष्टकानां देशभेदस्तः^९ सर्वाभिः प्रदक्षिणं परिचिनुयात्^{१०}
 ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

१०. अग्रानचितं चिन्वीतेति विज्ञायते^१ सर्वमग्निं चतुरश्रा-
 न्यस्रदश भागांस्तत्वा तेषामाख्यातमुपधानं^२ चिभिर्भागैर्भा-
 गार्धव्यासं^३ दीर्घचतुरश्रं विद्वत्पूर्वस्थाः करणा मध्याच्छोणी^४
 प्रत्याक्षिख्यान्ताबुद्धरेक्तस्य दशधा विभागस्तानि विष्ट्रतिः सर्वो
 ऽग्निः संपद्यते^५ ^(समामोष्ठ) परस्मिन्प्रस्तारे प्रथममध्ये^६ नूचीनं विभजे-
 त्स्य षड्धा विभागस्तै दे पार्श्वयोः उपदध्याद्भागद्वितीयायामास-
 तुर्यव्यासाः^७ कारयेत्तासामर्थास्तिथ्यभेदास्ता अन्तयोः उपधाय

१ परिमण्डलं M.

२ See XVII. 29 : 309. 6, 8.

३ See XVII. 30 : 309. 1.

४ भागार्धं om. B.

५ Thus my copies (cp. the bhāṣya) ; चर्वाच्छोणी Thibaut.

६ प्रथिमथमा B.

शेषमग्निं दृष्टतीभिः प्राचीभिः प्रष्टादधेर्दधेष्टकाभिः संख्यां
 पूरयेदूर्ध्वप्रमाणमग्नेः पञ्चमेन वर्धयेत्तत्सर्वं चैधा विभज्य
 दद्योर्भागयोस्तुर्थेन वा नवमेन^१ वा चतुर्दशेन वेष्टकाः
 कारयेत्ताभिस्तप्तो वा नव वा चतुर्दश^२ वा^३ चित्तीरपथाय^४
 शेषमवाप्तमष्टायापष्टिन्वादर्धसुद्धरेत्तस्य नित्यो विभागो^५
 यथायोगमिष्टकानां ऋषयवृद्धौ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

कूर्मं चितं चित्नीत यः कामयेत ब्रह्मलोकमभिजयेद्यमिति
 विश्रायते^१ दद्याः खलु कूर्मा भवन्ति वक्राङ्गाश्च परिमण्ड-
 लाश्चविशेषान्ते^२ मन्यामहे^३ अन्यतरस्याकृतिरित्यथाग्निं विमि-
 मीते^४ चतुरश्र आत्मा भवति^५ तस्य दश प्रक्रमाः पार्श्वमानौ १०
 भवति^६ तस्य द्वाभ्यांद्वाभ्यां प्रक्रमाभ्यां^७ सप्तौनामपष्टेदः^८
 पूर्वस्त्रिजनीये प्रक्रमप्रमाणानि चत्वारि चतुरश्राणि कृत्वा तेषां
 ये अन्त्ये ते अष्टायापष्टिन्वादेवं दक्षिणत एवं पश्चादेव-
 सुत्तरतः^९ स आत्मा^{१०} शिरः पञ्चपदायाममर्धपुरुषस्यासं^{११}
 तस्याऽसौ प्रक्रमेणप्रक्रमेणापष्टिन्वात्सत्त्वपष्टेदः^{१२} पादा- १५
 युजयेत्तस्य द्विपदास्तथा तिरस्त्री तद्विगुणायाममगुची^{१३} तस्य
 द्विपदास्तथा पूर्वमष्टमपष्टिन्वादेतेनेतरेषां पादाना-

१ पञ्चमेन M.

२ वचीरपथाय M.

३ See XVII. 30 : 309. 6.

४ परिसंवर्द्धांतां U.

५ प्रक्रमेण once M.

- मपच्छेदा व्याख्याता^१ अपरयोः पादयोर्परवावसावपच्छि-
 न्नादेव^२ सारनिप्रादेशः सप्तविधः संपद्यते^३ तस्येष्टकाः कार-
 चेत्युत्पत्त्य चतुर्थस्तौसामर्थाः^४ पाद्यास्तौधर्धपाद्यास्तुभिः^५
 परिगृहीयात्प्रक्रमेण द्वाभ्यां पदाभ्यां पदमविशेषेणेति^६ ते दे^७
 १ यथा दीर्घसंज्ञिष्टे स्यातां तथेकां कारयेद्विपदात्तप्राधान्येन
 समचतुरश्रमेकासुपधाने शिरसो ऽपि चतुरश्रासुपदध्यात्^८
 समुख्याववस्तात्पञ्चपञ्च चतुरश्रा देहे पादेष्टके इति पादेषु-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टका^९ उपदध्याच्छेवमग्निं^{१०} चतुर्भा-
 गीयाभिः प्रज्झादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां^{११} पूरयेदपरस्मिन्प्रसारे
 १० शिरसो ऽपि चतुसमुखीसुपदध्यात्पादेष्टके अभितस्तयोरवस्ताद-
 भितो देहे अर्धधपाद्ये^{१२} विषुची^{१३} तयोरवस्तादभितम्वेदसंज्ञिते
 दे पादेष्टके^{१४} देहे द्विपदे तिस्रस्तिस्रो ऽर्धेष्टका इति पादेषु-
 पदध्याद्यद्यदपच्छिन्नं तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टकाश्चोपदध्याच्छेवमग्निं
 चतुर्भागीयाभिः प्रज्झादयेदर्धेष्टकाभिः संख्यां पूरयेत्^{१५}
 १५ ॥ २० ॥ नवमः ॥

१. ०. परावसावप. M.

२. चतुर्वीक्षा. B, but cp. XXX. 10 : 403. 9.

३. ०. धर्धपाद्यां चतुभिः Thibaut, but cp. XXX : 10 : 403. 10.

४. om. T. but cp. l.c.

५. Thus M ; तस्मिन्नर्धेष्टकाश्चोप. B, and Thibaut ; तस्मिन्नर्धेष्टकाः पदेष्टका-
 चोप. U (rightly ? cp. XXX. 10 : 404. 16).

६. चतुर्भा. T.

अथापरः^१ पुनस्तस्य षोडशीभिर्विश्वं गन्त५^२ नारत्निप्रादेशः
 सप्तविधः संपद्यते^३ तासां पञ्च षोडशीरपोद्धृत्य शेषाः परि-
 मण्डलं करोति^४ तदुत्तरेण द्रोणसिता व्याख्यातमथ ताः पञ्च
 षोडशस्तुभिरवान्तरदिक्षु पादानुबन्धेच्छिरः^५ पुरस्तात्तासां
 परिकर्षणं व्याख्यातं^६ प्रधौनाः सप्तधा विभागः^७ प्रथिमध्यमाः^८ ५
 प्रक्रमयामा भवन्ति^९ यदतिरिक्तं संपद्यते तच्चतुरश्रस्या-
 मध्यर्धाभिर्योयुज्येतापरस्मिन्प्रस्तारे पादानां शिरोवदिभागः
 शिरः पादवद्वा^{१०}त्यासं क्षिनुष्याद्यावतः प्रस्तारांश्चिकीर्षेत्कूर्मस्थान्ते
 तनुपुरौषमुपदध्यान्मध्ये बज्रसमेतदेव^{११} द्रोणे विपरीतमथ द्वैक
 एकविधप्रभृतीप्रसृगादीन्भवते^{१२} समचतुरश्रानेक आशा-^{१३}
 र्यास्तस्य करणा द्वादशनेष्टकाः कारयेत्तासामर्धाः पाद्यास्तथा-
 यनेधिकस्याग्नेः पुनश्चाभ्यासो नारत्निप्रादेशानां^{१४} प्राकृतो^{१५} वा
 शिगुणस्त्रिस्तावो ऽग्निर्भवतीत्येकविंशो ऽग्निर्भवतीत्युभयं
 ब्राह्मणमुभयं ब्राह्मणम्^{१६} ॥ २१ ॥ दशमः ॥

॥ इति शुक्लसूत्रं समाप्तम् ॥

१ •विश्वं गन्तं B U, विश्वं गन्तं M.

२ Thus my copies; before शिरः Thibaut reads पञ्चमाशु० but the locata cannot be correct and पञ्चमाशु would be superfluous.

३ Thus my copies, प्रथिमध्याः Thibaut, but cp. XXX. 18 : 411. 2.

४ एव only in U and in one of Thibaut's MSS.

५ Thus H U, प्रकृतौ B, ता M.

६ See XXVI. 10 : 285. 4, where, however, only the first brāhmaṇa is found.

अथातः प्रवरान्धाव्याख्यामः^१ सप्तानामृषीणामगव्याह-
 मानां^२ पक्षा भवन्ति^३ त्रयः पक्षा भृगूणां पक्षार्षेया वत्सा
 विदा आर्हिषेणासुत्तार एवाङ्गिरसः कौमण्डा दीर्घतमा
 रौचायका^४ गर्गाश्च^५ गर्गाणां आर्षेयो विकल्पो^६ विश्वा-
 १ मित्रपक्षे^७ पूरणा द्वार्षेयाः^८ शुनकवसिष्ठा^९ एकार्षेया^{१०} अतो
 अन्ये चिप्रवरा भवन्त्येतेषु भृमङ्गिरसो भिन्नविवाह^{११} कुर्वन्ते
 न चेत्समानार्षेया वक्ष्यः स्मरिति मतं बौधायनस्येति^{१२} ॥ १ ॥
 अथातः^{१३} ऊर्ध्वानध्वर्ध्वणीते^{१४} ऽसुतो ऽर्वाचो होतेत्येष
 एवोभयोः सर्वचोद्देशो^{१५} द्वार्षेयसंनिपाते^{१६} ऽविवाहस्यार्षेयाणां^{१७}
 १० आर्षेयसंनिपाते ऽविवाहः पक्षार्षेयाणामसमानप्रवरैर्विवाह^{१८}

१ •सप्तानामृषीणामगव्याह• Be U.

२ रौष्या• G M T.

३ •त्रये Be U.

४ शुनकावसिष्ठा BU.

५ According to the Pravaramañjari the reading ऽभिन्न is also admissible.

६ Here ends the first k. according to Be U; according to the other MSS. it ends after •चोद्देशः (line 9); but the Pravaramañjari remarks इति करचमध्यायपरिसमाप्तिबोधनायम् ।

७ Thus all the MSS. and Āp. XXIV. 5. 8; r. चयेन and op. Āp. II. 16. 9.

८ श्वोर्ध्वान्• Be U.

९ Thus T M; •चोत्तमानम्• Bu G; Be U and Pm om. the two words चवत्सा विवाहः; op. Ásv. árs. paridīṣṭa (p. 891 of the Calcutta edition).

एक एव चधियावद्वरेष्वनुवर्तते । तावत्समानगोचत्वमन्य^१
भृग्वज्जिरसा^२ गणादिति^३ पञ्चानां त्रिषु सामान्याद्विवाह-
त्विषु द्वयोः । भृग्वज्जिरोगणेष्वेव शेषेष्वेको^४ ऽपि^५ वारये-
दिति^६ ॥ २ ॥

भृगूषामेवादितो^१ व्याख्यासामो^१ मार्कण्डेया माण्डूका^२ ।
माण्डूक्याः काश्यप्य^३ आश्लेषना दार्भायणाः^४ शार्कराचा^५

१ Instead of अन्य Be U चते ।

२ •ज्जिरोगणा• Be U, •ज्जिरसां गणाच T M G, omitting the following passage; गणैरिति Bu, equally omitting the following passage.

३ एकै instead of एको Be U.

४ This śloka is found only in Be U of the MSS.; it is not treated by the author of the Mañjarī, but we find it cited in the Gotrapravarānirṇaya of Raghunātha, in the Saṃskāraratna-mālā p. 418, the Prayogaratna fol. 64. C. 1, the Nirṇayasindhu, III, fol. 30. a. 5. Instead of एव we find I sometimes cited with एवं (rightly ?). Instead of विवारयेदिति Be U have विवाहयेदिति and the metric bhāṣya on the Pravaraparīṣiṣṭa of Kāty. (Verz. der Berl. HSS. I. p. 62, 25) has निवारयेत; Gopināthadikṣita (Ratna-mālā l.c.) remarks : शेषेष्वेको ऽपि प्रवरः समानश्चेत्तद्विवाहं वारयेदित्यर्थः ।

५ भृगूषेवादितो Be U; एव om. Bu T Pm Pn.

६ Thus M G Bu, माण्डूका T; माण्डूकेया Be U Pm Pn Rm.

७ Thus G T Pn : काश्यप Pm, काश्य M, काश्य Bu; काश्येया Be U Rm.

८ दार्भा• M Bu.

९ Thus G Pn; या (or य) शार्कराचा the other sources.

देवतायनाः^१ ग्रौनकायना माण्डूकेयाः^२ , पौर्विकाः^३ बाह्याः^४
 ग्राम्नायनाः^५ पैक्षाः पैक्त्रायायना दाम्नेययो^६ बाह्यकयो^७ वैशा-
 नरयो वैहीनरयो^८ विरोहिता^९ बाह्या^{१०} गौडायना^{११} यष्टेयः^{१२}
 काशकृत्ना वाग्भूतया^{१३} ऋतभागा^{१४} ऐतिशायना जामायनाः^{१५}

१ Thus Bu U Rm Pn, देवता० or दैवता० the other sources.

२ Thus M G Rm; माण्डूकेया Bu; T om.; माण्डूकेया the others.

३ Thus M G Bu Pn Pm; T om.; पौर्विकाः the others.

४ ? सांक्रान्तायनाः Bu (grātha), सांक्रान्ता० M G, सांक्रान्ता० Be U, सांक्राः प्रजायनाः Pm, सांक्रांप्राप्ता० Sk, सांक्राः प्राप्ता० Rm, सांक्राः प्राप्ता० Pn (cp. gaṇa āśvādi).

५ ? Thus M G T Pn, दाम्नेययः Bu, दाम्नेयकयो U, दाम्नेयकाकयो Be, दाम्नेयकाः Sk, दाम्नेयकयो Pn.

६ वा० M Pn Be U.

७ Thus M T Rm Pn; वैहीनराः Bu, वैहीनरयो (1, वैहीनरयो Be U, वैहित० Sk (cp. PW. s. v. विहीनर) ।

८ Thus Be U Pm Pn; विरोहिता M G T Bu, वैरोहिता Sk Rm.

९ ? Thus M Pm, बर्ही G T, बर्हीः Bu, बाह्या the others.

१० ? Thus M G T Bu, गोडायना Pm, गोडायना Rm, कौकायना Be U.

११ Conjecturally. यष्टेय M G T, यष्टेयः Bu, यै (or है)केया Be U Pm, डीकयः Rm, डीकयाः Sk, डैकयः Pn.

१२ ? Thus G T; बाग्भू० M, बाग्भू० Bu, बाह्यतका Be U, बाह्यतका Rm Pm, बाह्यतका Sk, बाह्यतका Pn.

१३ ऋत० Be U, ऋत० Rm Sk Pn.

१४ Thus (and cp. gaṇa āśvādi) T Bu Pm Pn, जामा० M, जामा० G, जामायनाः Be U Sk, जामायनाः Rm.

पाणिनिर्वाल्मीकि * श्लोकपिण्डयः शैखावता^१ जिहीतयः^२
 , सार्वर्षिर्वाकायना^३ बालायना शौकृतयो मण्डविशौविष्टयो^४
 वस्त्राग्रयः^५ श्रौद्धकयो^६ वैकर्षा^७ औपजिह्वय^८ औरग्रयः^९
 काम्बसोदरयः^{१०} काठोरकृद्वैश्विर्विष्पाचा^{११} वृकास्या उच्चैर्म-
 न्यवो देवमत्या^{१२} आर्कायणा^{१३} मार्कायणाः काङ्गायना^{१४} ५

१ ? Thus M G ; शैखानिताः Bu, शौखावता T, शौखावता Be U, शौपा-
 तवाः Sk Pn, शैषातवा Pm, शैषातवा Rm.

२ Thus Be U Pm Pn Rm ; जिहि० T Sk, जिह्वतयः G, जिह्वतीयः
 M, जिहीतयः Bu.

३ Thus Be U Pm Pn Rm Sk ; वाकायना T, वाकायना G, वाकायना
 M, वाकायनाः Bu ; वाकायनि Mān. sū., वागायना Laugākṣi.

४ शौविष्टयो M G T, शौविष्टययाः Bu.

५ ? Thus Be U Pm Sk ; वस्त्राग्रयः G T, वस्त्राग्रयः M, वस्त्राग्रयः Bu,
 वस्त्राग्रयो Pn, वस्त्राग्रयः Rm, वस्त्राग्रयः Sk.

६ Thus M G T Sk Rm Pn ; औ० Pm, श्रौद्धकयः Bu, श्रौद्धकायो Be U.

७ Thus Bu Rm ; the others have वैकर्षा, वैकर्षया, वैकर्षया or
 वैकर्षया (cp. Pān. IV. 1. 117).

८ Thus G only ; औ० M T ; औ० Be U Pm, औ० Bu ; औपजिहि०
 Rm Sk, औपजिहि० Pn.

९ Thus M G T Bu, औरग्रयः all the others.

१० कांबसोदरयः M G T, कांबसो० Bu, कांबोदयः Be U, कांबसोदरयः Sk
 Rm, कांबसोदयः Pm.

११ ? Thus M G T ; काठकृत् Bu, कांबोदकृत् Be U Pn, वाकारकृत् Rm
 Sk, कंबोरु Pm (cp. कौटार ? gaṇa śivādī).— वैष्पाचा U, वैष्-
 पाचा Be.

१२ Thus M Bu T ; देवमत्या G, देवमत्या Pm, वृमत्या the others.

१३ Thus (as Laugākṣi) M G T Bu, आर्कायना the others.

१४ Thus M Bu Be U Sk Pn ; काङ्गायना G, काङ्गायना T.

वायवायनिनो^१ श्रांकरवाः^२ कारववस्रान्नमसा^३ नात्रिषा
 अनुपेया^४ याज्ञिका^५ जावालिर्वाङ्मिचायणा^६ आपिम-
 लयो^७ वैष्टपुरेया सोहितायना^८ उद्वाचा नाडायनाः^९ शार-
 दतायना^{१०} राजितवाचा^{११} वत्सा वात्सायना^{१२} इत्येते वत्सास्तेषां
 पञ्चार्थैः प्रवरो भवति^१ भार्गव आवानाप्रवानौर्व आम-
 दम्येति होता^१ अमदग्निवदुर्ववदप्रवानवच्छवनवद्गुवदि-
 त्यध्वर्युः^१ ॥ ३ ॥

१ ? Thus M G Bu, वायवोश्चधनिनः T, वायव (or वा)वत्सायनाः Be U, वायवायनिनः Pn, वायनवायनिनः Rm, वापनयः वायनिनः Sk, वायवावावाया-
 यिनः Pm (cp. वायवायन Mān. sū).

२ Thus (with Mān. sū.) Pm, श्रांकरवः M G T, श्रांकरः Bu, श्रांकर-
 वाचाः Be U, श्रांकरवाः Rm, श्रांकरवाः Sk.

३ कारववः G, कारववः T, कारववः Bu, कारववः M, कारववः Pm.
 Not found in any of the other MSS. or nibandhas; cp. perhaps
 कावव of Āp. XXIV. 9. 1, although there as Viśvāmītra.—
 मसा Be U T Sk Rm; मसो M Bu G Pm Pn.

४ ? Thus M G T Bu, नौपेया Be U Pn, नौपेया Pm, नौपेया Rm,
 नौपेय Sk.

५ Thus M G T Bu Rm; याज्ञिया Be U, याज्ञिया the other
 nibandhas.

६ Instead of जावालिः (cp. Āp. XXIV. 5. 14.) M G T Bu have
 पारिमन्त्रिः, cp. पारिमन्त्रि of Laugākṣi.

७ Thus Be U Pm Pn Sk Rm; आपिमलयेयो or आपिमलयेयो M G
 T Bu.

८ रो० Be U, लो० Pn (perhaps better).

९ See Pāṇ IV. 1. 99; नाडायनाः M G T Bu; नाडायनाः the
 others.

१० Thus all exc. T and M, which have वाडवः ।

११ Thus M G Bu T; राजितवाचा Be U Pm, राजितवाचा Pm Sk.

१२ Thus Be U Pm Rm Pn Sk; वात्सायना G, वात्सायना M T,
 वत्सायना Bu.

विदाः ग्रीसाः^१ चूवटाः ग्रीसाः^१ प्राचीनयोग्या^१ अभयजाताः^२
 काण्डरचयो वेदभृताः^३ पुलस्तय^४ आर्कायणा^५ मार्कायणा^५
 नाङ्गायणाः क्रौञ्चायना सुञ्चायना^६ जामलायना^७ इत्येते
 विदोऽस्तेषां पञ्चार्चयः प्रवरो भवति^८ भार्गव^९ व्यावनाप्रवानौर्व
 वेदेति होता विदवदूर्ध्ववदप्रवानवच्छवनवङ्गरावदित्यध्वर्युः^{१०}
 ॥ ४ ॥

आर्द्धिषेणा नैरचयो^{११} घाम्नायणाः^{१२} काण्डयस्यान्द्रायणाः^{१३}
 प्रौढकलायनाः^{१४} सिद्धाः सुमनायना गौराभिराभिरित्येते^{१५}

१ Found only in M G T and Be U.

१० योगा M G T Bu.

२ Thus also (and cp. gaṇa *gargādi*) Laugākṣi and Mānava :
 अभयदानाः Be U and the nibandhas.

३ Thus (and cp. gaṇa *gargādi*) corrected in acc. with the
 Mānava text ; वैत० M G T Bu, वैत० Be U and the nibandhas.

४ Thus M G T Bu ; पुलस्तय Pm. पुलस्त्य the others.

५ Perhaps these two (cp. p. 418. 5), the last of which is
 missing in Bu, ought to be cancelled.

६ Thus M G T Bu ; सुजा० Be U : fails in all the nibandhas.

७ ? Thus Be U ; जामला G, जालो M, जमला T, बोधाः भार्गवः Bu ;
 नाङ्गामला Pm.

८ Thus the MSS. and Pm Pn ; नैरचयो Rm Sk.

१० घाम्नाययः Rm perhaps rightly, cp. gaṇa *likādi* and घाम्ना-
 ययि of Laugākṣi.

११ ? काण्डय० M T, काण्डया० G, कण्डकः Bu ; काण्डायना० Be U, कार्का-
 यनाः Rm Pn, कारकायुनाः Pm, काकायनाः Sk.

१२ Thus M G T, पाण्डकायनाः Bu, प्रौढकलायनाः Be U Pn Pm Rm,
 प्रौढकलायनाः Sk.

१३ Thus M T Pm ; गौराभिराभिः G, गाराभिः (omitting ग्राभिः) Be
 U, गौरा Bu, गौराभिः Sk Rm, गौराभिःराभिः Pn,

आर्ष्टिषेणालिषां पञ्चार्थैः प्रवरो भवति^१, भार्गव ष्यावनाप्र-
वानार्ष्टिषेणानूपेति^२ होतानूपवदृष्टिषेणवदप्रवानवच्छावणवद्गु-
वदित्यध्वर्युर्वत्सा विदा^३ आर्ष्टिषेणा इत्येतेषामविवाह^४ एते
पञ्चावन्तिनः^५ ॥ ५ ॥

यस्का मौनो^१ मूको^२ बाधूलो वर्षपुण्यो बालेयो^३
राजिततायिनो^४ दुर्दिनो^५ भास्करो देवन्तायनो^६ बाष्कलेयो^७
माध्यमेया वाग्रयः^८ कौशाम्बेयाः कौटिल्याः^९ सत्यकश्चिषेना^{१०}

१ Thus the pravara in Be U and all the nibandhas (cp. Ap. XXIV. 5. 15); the four other MSS. are more or less confused.

२ The words after ऋध्वर्युः given only by Be U T Bu Pm, but in Be U : 'विवाहलेषां पञ्चावन्तिन इति ।

३ Thus Be U and the nibandhas; मौना G, मुनो T M, अमुनः Bu.

४ मुको Be मुका G, मौको Rm.

५ ? Thus T Bu M, बाळायो G; माताबाळोयो Be U, मातल्लयो Pm, भागलेयो Rm Sk, नागल्लयो Pn.

६ Thus all (•तापिनो Be U, रातिन. Pm). the other nibandhas substitute a name from the Laugākṣi pravarasūtra (भागविज्ञेयो) ।

७ दुर्दिनो Be U^१.

८ ? (cp. p. 417. 1) Thus M G Be U Pn. देवन्तायना T, देवतायना Pm, देवजायनो Sk.

९ ? Thus Be U, बाष्कल्लयो T G, बाकल्लेयः Bu, बाकल्लयो M, बाकल्लया Pm, बाकल्लेयो Pn Rm Sk.

१० Thus M Bu पाञ्चयः G T वानयः Be U and the nibandhas.

११ Thus Be U, कौटिल्याः M, काटिल्याः Bu, क्रौटिल्याः T, कौषल्याः G; after this name Be U have सप्तकेयाः क्रौविल्याः, the last name (instead of कौटिल्याः) also Rm Sk Pn कौविल्याः Pm.

१२ Instead of सत्यक. (thus Be U M T Pm) सम्यकि. G, सयकः Bu, सत्यकयः Pm, सत्यकयाः Rm, सत्यकययः Sk.

भाग्नयो वाकाशक्यः^१ औक्था^२ औपचितयो^३ भागुरित्यथ
इत्येते यस्मास्तेषां श्रावैषः प्रवरो भवति^४ भार्गव वैतथ्य
सावेतवेति^५ होता^६ सवेतोवदीतइव्यवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^७ ॥ ६ ॥

मिचयुवो^८ रौक्षायनाः^९ श्रायण्डिनाः^{१०} सापिण्डनाः^{११}
सुराभिना^{१२} माख्या^{१३} नाख्या^{१४} महावाख्यास्ताख्यायणा

१ Thus emended (cp. वकाशकि of the Laugākṣisūtra); वाकाश-
क्य M G T, वाताकाशक्य Be U.

२ ? ? औक्था M, औक्था T, औक्था G, औक्थाः Bu; Be U and the
nibandhas omit this name.

३ ? औगंचितयो G, औगंचितयो Be U, औगंचितयाः T, औगंचितया M,
औगंः चितयाः Bu.

४ The MSS. exc. Bu (which has साचेतवेति) and Pm Sk, have
all सावेदवेति ।

५ Instead of सवेतोवत् MSS, exc. Bu (which has सचेतसवत्) and
Be U (which have सवेदोवत्), all सवेदसवत् ।

६ Thus Be U and the nibandhas; मिचयूषा M G T, मिचायषाः Bu.

७ Thus (and cp. Census p. 120) Be U (after श्रायण्डिनाः, after
मिचयुवो they have रौक्षायनाः), रौक्षायनाः Rm, रौक्षायनाः Pm, रौक्षायनाः
Sk, रौक्षायनाः G, रौगंययनाः M T, रौगंययनाः Bu.

८ ? Thus T, श्रायण्डिनाः M, श्रायण्डिनाः Bu, श्रायण्डिना Be U. All
the other MSS. and the nibandhas om. this name. Be U ins.
after it (cp. foregoing note) रौक्षायनाः ।

९ ? Found only in Be U (सापिण्डायनाः) G (सापिण्डिनाः), Sk and
Rm (सापिण्डिनाः), Pn (सापिण्डिनाः) Pm (सापिण्डिनाः). The Census l.c.
has sāpindana.

१० Thus T Bu, सुराभिना G, सुराभिनाशना M, सुराभिनेया the others.

११ ? Thus Be U and all the nibandhas; माख्या M G, माख्या T,
माख्या Bu.

१२ Thus Be U, माख्या M, माख्या G, माख्या T, माख्याः Bu; all the
nibandhas om. this name.

औदक्षायणा^१ वाजायना^२ मादायनः^३, कृतवायना इत्येते
मित्रयुक्तेषां^४ श्यार्षेयः प्रवरो भवति^५ भार्गव वाध्वश्च देवो-
दाचेति होता^६ दिवोदासवदध्वश्चवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^७ ॥ ७ ॥

वैन्याः पार्था वाक्कलास्तेषां^८ श्यार्षेयः प्रवरो भवति^९
५ भार्गवैन्य पार्थति होता^{१०} पृथुवदेनवद्भृगुवदित्यध्वर्युः^{११}

॥ ८ ॥

शुनका गार्त्तमदा यज्ञपथः^{१२} सौगन्धयः^{१३} खार्दमा-
यना^{१४} गाङ्गायना^{१५} मत्स्यगन्धाश्चैवाः^{१६} श्रोत्रियास्तैत्तिरीयाः^{१७}

१ ? Thus Be U ; औदक्षायणा M G, उदक्षायणा Pn, उदक्षमायनाः Bu ;
T and the other nibandhas om.

२ ? Thus Be U Pm ; वाजायना M G T, वाजायनाः Bu ; not in
the nibandhas.

३ Thus (and cp. मदाय) M G, मादायनः T, मदायनः Bu, माजायनाः
Be U, माजायना Pm.

४ मित्रयवः M T, मित्रायवाः Bu.

५ Instead of वाक्कलाः, Bu पाक्कलाः, T पाक्कलाः, Pm वाक्कलाः ।
After this name Be U add वाक्कलाः, Bu adds चेनाः, Sk, श्रमेनाः, Rm
and Pn श्रमेनाः (cp. Āśv. XII. 10 11). In M the *vainyāḥ pārthāḥ*
are left out. The Census report has as fourth name *shveta*.

६ वैनः instead of वेनः MSS. exc Be U.

७ ? Thus all (perhaps better with the Laugākṣisūtra याज्ञपथः)
the MSS. and Pm Pn, यज्ञपथः G and Sk only.

८ Thus Be U Sk Pm ; शौर्भकयः Bu, सपथः M T, शौपथः G.

९ खार्दः G only (खर्दमायनाः Lau., Mān.).

१० माजायनाः Bu.

११ Before शौचाः Be U have भार्गवश्चात् and after it वैत्रियाः ।

१२ Thus Be U Pm Sk ; श्रौतनिर्वाः M G T, श्रौतनिर्वाः Bu.

पत्न्युत्था^१ इत्येते^२ शुनकाक्षेपानेकार्षेयः प्रवरो भवति^३
 शौनकेति होता^४ शुनकवदित्यध्वर्युर्गार्त्समदेति होता गृत्स-
 मदवदित्यध्वर्युर्वा^५ ॥ ६ ॥ प्रथमः ॥

अङ्गिरसो व्याख्यास्याम^६ आयास्या आशीवेयाः^७ काचा-
 चयो^८ मूढाः^९ सात्यकयस्त्रैदेहाः^{१०} कौमारवंत्यास्तौषिर्दाभि-
 देवकिः^{११} सात्यमुषिः^{१२} कौबाद्या^{१३} बौध्या^{१४} नैकरिः^{१५} स्त्रैषकिः^{१६}

१ ? Thus T G, पत्न्युत्था M, चापत्न्युत्था Bu, पिप्लवा Be, विप्लवा U;—
 प्रत्युषाः Sk, प्रत्युषाः Pn, both probably after the Laugākṣi—(प्रत्युषाः)
 and the Mānavasūtra (प्रत्युषाः) ।

२ After the first अध्वर्यु Bu ins., omitting वा at the end, गार्त्सम-
 दानानेकार्षेयः ।

३ Conjecturally (cp. gaṇa *subhrādi* on Pāṇ IV. 1. 123);
 आनिवेयाः M T, अनिवेयाः Bu, आशीवेयाः G, आषिवेयाः Be U Pm, आषि-
 वेयाः Pn, आषिवेयाः Sk Rm.

४ कौचा० Bu; all the nibandhas om. this name.

५ ? Thus M G T Bu, सूडसंरथाः Be U, सूडरथाः the nibandhas.

६ सात्य० M G T Bu, सत्य० Be U and the nibandhas.

७ त्रैदेहाः Bu, त्रैदेयाः T, त्रैन्देहाः G M; खेदेहाः Be U, कैदेहाः Sk,
 खैदेहाः Pm Pn Rm, r. perhaps त्रैदेयाः ?

८ Instead of तौषिर्दाभिः (thus Be U) तौषिभिः M T, तौषिकिः G
 Bu; instead of देवकि, देवकिः Rm Sk.

९ ०मुषि T, ०मुष M G, ०मदकिः Bu; सत्य० Be U Pm.

१० Thus (or कौबा०) Be U and the nibandhas; कौबाद्या or
 कौबाद्या M G T Bu.

११ बौध्या or बोध्या Be U Pm Pn Rm, वैश्याः Sk; बोध्या M G T Bu
 (cp. Pāṇ IV. 1. 107).

१२ Thus (नैकरि०) MSS. exo. Bu (करि०), Rm (नैकरि०), Sk
 (नैकरिः) ।

१३ I have adopted the reading, however doubtful, of Be U,
 which is supported by Sk Rm Pn; the four other MSS. have
 (in connection with the foregoing name) नैकरिहैवैषकिः (G), नैक-
 रिहिकिः (M), नैकरिहैवैषिकः (T), नैरिहः हेवैषिकः (Bu).

कीलाक्षयः^१ कारुणिः^२ काठोरिः काग्रौवाजाः^३ पार्थिवा
इत्येत आयास्या गौतमास्त्रेषां^४ अर्चयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
रसायास्य गौतमेति होता^५ गौतमवदथास्यवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वयः^६ ॥ १० ॥

५ शरदता^७ आभिजिता^८ रौद्रिष्याः क्षीरकरम्भाः सौमु-
चयः^९ सौयमुना^{१०} औपविन्दवो^{११} राक्षगणा^{१२} राणयो^{१३} मार्षणा^{१४}
इत्येते शरदता^{१५} गौतमास्त्रेषां^{१६} अर्चयः प्रवरो भवत्याङ्गि-

१ किला० Bu G Pm Pn.

२ कारुणिः M only; the nibandhas, however, all point to का० ।

३ काग्रि० M G T Rm Pn; after this name Be U add काग्रौवाजाः ।

४ Instead of गौतम० and आयास्य० (thus Be U) गो० and आ० the other MSS.

५ Corrected; शरदता T, शरदता M G Bu and the nibandhas;
शरदता Be U; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.

६ Thus Rm only. अभि० all the MSS. and the other nibandhas.

७ ? Thus Be U and the nibandhas; सौमुरयः M G T, सौमुरयः Bu.

८ ? Thus Be U; सौयामुरा G T, सौयामुरा M, सौयामुरा Bu. Per-
haps two names: सौयः, मुराः ?

९ R. औपविन्दवयः ? cp. gaṇa bāhvādi; औपविन्दवो Sk Rm Pn;
औपविन्दवो Be U Pm, औपविन्दवो M G T Bu.

१० Thus Be U, राक्ष० or राक्षो० the other MSS. and the nibandhas.

११ Thus (and cp. gaṇa pailādi) M G T, राक्षेयः Bu, मर्षयो Be U
and the nibandhas.

१२ ? मार्षणा Be U Pm Pn, मार्षणा M G, मार्षणा T, मार्षणा Bu,
मार्षणा Rm.

१३ शरदंतश्च Be U Bu (omitting गौतमाश्च), शरदता G M, शरदता T.

१४ गौतमाश्च om. Be U T.

रश्च गौतम शारद्वदेति होता^१ शरद्वद्वक्तोतमवदङ्गिरोवदित्य-
ध्वर्युः^२ ॥ ११ ॥

कौमण्डा मामन्यरेषणा^३ मासुराचाः काष्ठरेषय^४ ऊर्जा-
यना^५ वामजायना^६ वाग्रय^७ इत्येते कौमण्डा गौतमास्तेषां
पञ्चार्धयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौच्य^८ काचीवत गौतम ॥
कौमण्डेति होता^१ कुमण्डवद्वक्तोतमवत्काचीवददुष्यवदङ्गिरो-
वदित्यध्वर्युः^९ ॥ १२ ॥

दीर्घतमसां^{१०} पञ्चार्धयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसौच्य^८ काची-
वत गौतम दीर्घतमसेति^{११} होता^१ दीर्घतमोवद्वक्तोतमवत्काची-
वददुष्यवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^{१२} ॥ १३ ॥

१ Thus Be U only, शरद्वद्वक्तोतम. the other MSS.

२ Be U add मासुरेणयः ।

३ Thus M G Bu, काष्ठरेषय T, काष्ठ. Be U Pm, काष्ठरेषयः Sk.
काष्ठरेषयः Rm.

४ Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1) M G, ऊर्जया T. वीजायनाः
Bu, वीजायना Be U Pm Rm Sk.

५ ? Thus MG, वामा T, Bu om. ; वीजायनाया Be U, वीजायन Pm,
वीजायनाः Sk Rm.

६ Thus Be U F G Sk, पाग्रय M Bu.

७ नन्य Be U and in the adhvaryu formula नन्यवत् ।

८ Thus Be U only नन्यवत्. the other MSS.

९ Corrected (see, however, p. 415. 3); दीर्घतमस Be U, दीर्घ-
तमाणा the other MSS.

१० Thus Be U (x. द्वि. ?), दीर्घतमेति the other MSS.

११ Thus Be U, दीर्घतमव. the other MSS.

श्रौशनसा दिष्टाः^१ प्रशस्ताः सुखापा मसोदरा विग-
दकाः^२ सुबुध्या^३ निक्षिता^४ गुह्या^५ इत्येते श्रौशनसा गौतमा-
स्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतमश्रौशनसेति होतो-
ग्रनसवद्भोतमवदङ्गिरोवदित्यध्यर्च्युः^६ ॥ १४ ॥

कारेणुपालयो वास्तव्याः^७ श्वेतौघाः पौञ्चिष्ठ्यं^८ श्रौदशा-
यना^९ बान्धुव्या^{१०} आजगन्धय^{११} इत्येते कारेणुपालयो गौतमा-
स्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम कारेणुपालेति
होता^१ कारेणुपालवद्भोतमवदङ्गिरोवदित्यध्यर्च्युः^{११} ॥ १५ ॥
वामदेवानां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस गौतम वाम-

१ Thus Be U G and the nibandhas; दिष्टाः M Bu, दिष्टयः T.

२ ? Thus M G T, विगदकाः Bu, विगदताः Be U and the nibandhas.

३ ? सुबुधा Be U Pm, सुबुधिया G, सुबुधन्या M. सुबुधयः Bu, सुबुध्या T,
सुबुधः Sk, सुबुधा Rm.

४ निक्षिता Be U and the nibandhas exc. Rm.

५ Om. Be U Pm.

६ Be U add वामदेवा ।

७ Thus T, पौञ्चिष्ठ्य MG, पञ्जिष्टाः Bu, पौञ्जिष्टा Be U Rm, पौञ्जिष्टाः
Sk Pm.

८ ? (cp. श्रौदशायनि *gana tibādi*) श्रौदशायना M G, श्रौदुशायना T,
श्रौदुशायनाः Bu, श्रौदुवदशायना Be U, श्रौदजा the nibandhas.

९ ? Thus M G T, बान्धव्याः Bu, मधुवारा Be U and the nibandhas
exc. Sk (बाधु०) ।

१० ? आजगन्धा Be U, राजगन्धयः M G T Bu, आजगन्धाः Rm,
राजगन्धा Sk.

११ कारेणुपालिव० Be U, कारेणुपालव० the other MSS.

देवेति होता^१, वामदेववद्भोतमवदङ्गिरोवदित्यध्वर्यु^१ गीत-
मानाः सर्वेषामेवाविवाहः^१ ॥ १६ ॥ द्वितीयः ॥

भरद्वाजाः^१ चान्यायणा मामण्डा^१ देवान्या उदह्वयाः
प्राग्वग्ग्रथो वाहलया^४ बाह्योगा^४ वासिनायनास्तौदेहा^१
आह्वा^१ औचा^१ भूरथः पारिणद्वेयाः^१ ग्रैखेयाः^१ शौद्रकय^१ ५
जह्वाः^१ खारिणीवथ^१ औपग्रथो वथोचिभेदा आग्निवेष्ट्या

१ The last three words in M T Be U only, the last two omitting एव and adding इति at the end.

१ भर० (here and infra 432, 1) U only (and Sk Pm), all the others भार० ।

१ ? Thus M G, सामंथा T, सामण्डाः Bu; संगदा Be, संगडा U Pm, भेगडा Rm, भेगयाः Sk.

४ ? वाहलया M G T, वाहलकाः Bu, वाहलकाः Sk, वहालभा Pm, वाह-
लया Rm, देवहेला Be U.

५ ? Thus Be U and the nibandhas; वन्धोगा T G, वन्धोगा M,
वन्धोगाः Bu.

१ (cp. वासिनायनि P W) वासिनायना० G, वासिना० T M, वासिना० Bu;
वासिनायना० Be U, वासीनायना Pm, वासीनायना Rm, वासीनायनाः Sk.

७ ? ? ? Thus M G T Bu, आह्वा Be U, Sk Rm, आनाह्वा Pm.

८ ? Thus Be U Bu Sk Rm Pm, औचा M, औचया G, औचा T.

९ Thus Rm only, पारी० G, पारिचद्वेयाः Sk, पारिचद्वेयाः Be U M,
परिचद्वेयाः T, परिचद्वेयाः Pm पारिचद्वेयाः Bu.

१० Thus M G T Bu, केखेयाः Be U and the nibandhas.

११ Thus M G. शौद्रिकय T. शौद्रिकय Bu, शौद्रिक Be U Sk, शौद्रिक
Rm Pm.

१२ Thus G T Be U Rm, जह्वाः M, जह्वाः Bu, उह्वाः Sk,
उह्वज Pm.

१३ भार० Be U Rm.

वेधाः^१ षठा^२ गौरिवायनाश्वेलका^३ स्तनकूर्णा ऊरुका^४ माण-
भिन्द्याः^५ काङ्गोदकास्त्रौजलयो^६ देलाः^७ खाणादयो^८
भारुण्डिया माद्रुथयः^९ मौरोभङ्गाः^{१०} शुङ्गा^{११} देवमतयः^{१२}

१ वेधाः Be U (the nibandhas om. this name).

२ Thus M Bu Pm, षग Be U, षला T गं G ऋयः Sk, षया Rm.

३ Thus (with न) Bu G Rm; गौरिवायनाः M, गौरिवायनाः Pm,
गौरिवायनाः Sk, गौलाश्वेलकायनाः Be U.

४ ? Thus Be U T, •चेष्टका M G, चेष्टकाः Rm Sk, चेष्टकाः Pm,
चोष्टकाः Bu.

५ ? Thus M G, ओरुकाः Bu, उरुका T, उरु Be U, उरुकाः Sk
Pm Rm.

६ Thus M T; माणभिन्द्याः G, माणभिन्द्याः Bu, माणभिन्द्याः Be U
Rm, माणभिन्द्याः Sk (to be taken together with the foregoing
name ?).

७ ? Thus M G, काणोदकाः T, कामोदकाः Bu, कङ्गोदकाः Be U (which
add : काञ्जोवकाः), कङ्गोदकाः Rm, कङ्गोदकाः Sk.

८ ? Thus M T Bu; •स्तौजलयो G, स्तौजलयो Be U, स्तौजलयो Pm,
स्तौजलायाः Sk Rm.

९ ? Thus Bu Sk Rm, वेलाः Be U Pm, वेलाः M G T.

१० Thus emended, cp. gaṇa bāhvādī; खाणवादयो M G, •इयो T,
खाणवादयोः Bu, खाणवादयोः Be U, खाणवादयोः Pm.

११ Thus M G T, माचः Bu, भद्ररवा Be U, भद्रावयः Pm, भद्रावयः
Rm Sk.

१२ ? Thus M G T, शीरभगाः Bu, शीरभगाः Be U Sk Pm, शीरभगाः Rm.

१३ Thus Bu Pm Sk Rm, शुङ्गा Be U, शुभागा M G, शुभागा T.

१४ Thus, and cp. gaṇa śaṅkhāḍī, M G T, देवमत्तयः Bu Be U
and the nibandhas.

इधुमता^१ शौदमेघयः^२ प्रवाहणेयाः कल्पावा राजस्तम्भिः^३
 सुधूपकदाराहयो^४ वलभिकय^५ उद्योगता^६ ग्राह्याहलयो
 देववेला^७ महावेला^८ निविष्टायना^९ धन्यायनाः^{१०} ग्राह्यालयः
 ग्राह्यलयः कात्कला^{११} वाक्कला^{१२} वैद्यकेलाः^{१३} क्रौडायणाः^{१४}

१ R. येधुमता ?

२ Thus, and cp. *gaṇa pailādi*, Be U Rm; शौदमे. Sk; शौदो-
 मेघयः M G, शौदादोदमे. T, शौदोमेघयः Bu.

३ Thus M G Bu T Pm; •कलाः Be U, •कलयः Rm Sk.

४ Thus M G T Bu, साधूपकतयो Be U, संधोपकतयः Sk Rm,
 संयोधोपकत Pm.

५ Thus (and cp. *वाराह P W*) M G T, पराहया Bu, राहयो Be U,
 पराहरयो Pm Rm Sk.

६ Thus M G T, वलभीकयो Pm, वलभीकयो Rm Sk; उपलभिकयाः
 Bu, वलभयो Be U.

७ ? ? Thus M G T, इन्दोदताः Bu, इन्द्रागययाः Be U Sk, इन्द्रागययाः
 Pm Rm

८ Thus M G T Bu, वेदवेला Be U, वेलाः Sk, वेदवेला Rm, वेदवेला-
 यना Pm.

९ Only in M G T Bu.

१० ? ? Thus M G, निविष्टायना T, रज्यायनाः Bu; नत्यायना Be U Pm
 Rm Sk.

११ Thus (and cp. *धान्यायन gaṇa āśvādi*) M G T Bu, Be U
 and the nibandhas omit this name.

१२ ? Thus G Bu, कात्कलाः T (cp. perhaps Pāṇ. IV. 2. 145),
 कात्कला M, कात्कला Be U, कात्कला Rm Pm, कात्कलयः Sk.

१३ ? Thus M G, वाक्कलाः Bu, वाक्कलाः T, वा (or वा)क्कलाः Be U
 and the nibandhas

१४ ? Thus G; •कलाः M, वैद्याः केन्दाः Bu, सद्यकेलाः T, सत्यकेताः Be
 U, सत्यकेयाः Sk, वैद्यकेयाः Rm, वैद्यकेयाः Pm.

१५ क्रौडा. T, क्रौडा. M G Bu, क्रौडा. Be U, क्रौडा. Pm, क्रौडा. Sk,
 क्रौडा. Rm (क्रौडायन Kāty.).

कौण्डिन्या^१ ब्रह्मस्तम्भा राजस्तम्भा अग्निस्तम्भा वायुस्तम्भाः
 सूर्यस्तम्भाः^२ सोमस्तम्भा^३ यमस्तम्भा इन्द्रस्तम्भा विष्णुस्तम्भा,
 यज्ञस्तम्भा^४ आपस्तम्भा ये चान्ये स्तम्भशब्दाः^५ क्षिष्टा^६
 आरुणसिन्धुः^७ कौमुदगन्धिः^८ शक्तिः^९ कौग्निवायना^{१०} आचेया-
 यणाः^{११} भामण्या^{१२} धूमगन्धाः^{१३} कुकाः^{१४} कौकाक्षयो भेतुन्दयो
 दार्भयः शानेया मत्स्यक्रायाः^{१५} कौकायनाः^{१६} कारुपययः

१ ? Thus M G Pm, कौदि० T, कण्डिन्याः Bū, कौडिन्या Bo U
 कौण्डिन्याः Rm Sk.

२ Thus Be U and the nibandhas; सूर्य० M G; Bu om.
 सोम०; in the following names the order is somewhat different
 in the MSS.

३ Only in M G T Bu

४ स्तम्भशब्दशब्दा Be U (cp. Āp. XXIV. 7. 1).

५ Om. Be U and the nibandhas.

६ Thus M G T; आरुणाकिर्णिधु Pm, यम (or यम)सिन्धव Be U,
 आरुणाः (or आरुणाः) सिन्धवः Sk Rm.

७ गन्धयः Be U and the nibandhas.

८ Instead of these two names Be U and the nibandhas have
 one name : शिञ्जायना ।

९ Thus (and cp. gaṇa abvādi) Be U, Pm, माचेयायणा Rm Sk,
 आचेयवा M G T, आचवाः Bu.

१० ? Thus Be U; भामण्याः the nibandhas; भामण्या M G T, यम-
 नायन Bu.

११ Om. Be U and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T, कुकाः Bu, कुकाः Be U Pm Rm Sk

१३ ? Thus Be U Pm Rm, •क्रायाः Sk, मत्स्यक्रोडाः Bu, •क्रायाः M
 G T.

१४ ? Thus (and cp. Āp. XXIV. 7. 1.) T, केको० M G, कारुणायवाः
 Bu, कारुणायवाः Be U and the nibandhas.

कारीषायणाः^१ कान्मन्त्रा^२ इत्येते भरद्वाजदिषा^३ च्यार्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरस वार्हस्पत्य भारद्वाजेति होता^४ भरद्वाज-
वद्भृशस्यतिवदङ्गिरोवदित्यध्युः^५ ॥ १७ ॥

रौषायणानां^६ पञ्चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस वार्हस्पत्य
भारद्वाज वान्दन मातवचसेति होता^७ 'मातवचोवन्दनव-
भारद्वाजवद्भृशस्यतिवदङ्गिरोवदित्यध्युः^८ ॥ १८ ॥

गर्गाः सांभरायणाः सखीनयो^९ गन्धरायणा^{१०} वाङ्मल-
कयो^{११} भ्रष्टका^{१२} भ्राद्रबिन्दवः^{१३} कौष्टुक्यः^{१४} मौयामुनिभ्राजि-

१ कारी० Bo U G Pm, कारि० the other MSS. and Sk Rm.

२ ? कान्मन्त्रा Be U, कान्मन्त्रा G T Bu, कान्मन्त्रा M, कान्मन्त्रा Pm Sk Rm.

३ भार० M G T Bu Be, भर० U Pm.

४ रौषा० (and cp p. 415. 4) G Be U Sk Rm; रौषा० M G Bu — In Be and U of the MSS. only and in Sk Rm Pn of the nibandhas (not in Pm), a list of nine names is given finishing : इति रौषाः, taken, as it seems, from the Kātyāyana pravaraśūtra, cp. Verz. der Berl. HS². vol. I, p. 56, l. 30 sqq. The raukṣāyanaś correspond with the ṛkṣas of Āp and Āśv. and the rukṣa-bharadvājas of the Mānavasūtra (cp. also Verz. l.c. p. 60, l. 23).

५ Thus Bo U G Pn; सखीन (or त)यो the nibandhas; सखीनयो T M, सखीनयो Bu. — After this name Be U add सखीनयानां ।

६ सांभरायणाः Sk Rm.

७ Thus Be U M G Pm Pn, वङ्ग० T, वाङ्मलका Bu, वाङ्मलयो Sk Rm.

८ Thus (and cp. gaṇa upakāśi) M G T Bu Pm; भाद्रका Be U, भाद्रका Sk Rm Pn.

९ भाद्र० M T, भद्र० Bu.

१० कौष्टुक्यः Be U Pm, कौष्ट० Rm Sk, कौष्टुक्यः G T, कौष्ट० M, कौष्टका Bu.

नाल्लेया^१ होवापचयः सत्यापचयः काष्ठाथना^२ औपमत्क-
 टायना^३ आणवत्पलाशशाखावन्तयः^४ संप्रहृत्या^५ वैदुहा^६
 निखोहताः^७ कारिरौतिः कैवल्या^८ राजयः^९ पौल्य इत्येते
 गर्गाक्षिषां पञ्चार्ष्यस्त्यार्ष्यो वा प्रवरो भवत्याङ्गिरस वाचं-
 १ स्यात् भारदाज ग्रेन्य गार्ग्यति होताङ्गिरस ग्रेन्य गार्ग्यति
 वा^१ गर्गवच्छिनिवद्भरदाजवद्दृहस्यतिवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युर्गर्ग-
 वच्छिनिवदङ्गिरोवदिति वा^१ भरदाजानयः सर्वेषामेवा-
 विवाहः^{११} ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

१ औषा० G T, औजा० Bu. *

२ ? भाजिनाल्लेया T, भाज० M G, भाजिनाल्लेया Bu; भाजिनाल्लेया Be U, भाजिनाल्लेया Pm, भाजिनाल्लेया Pn Rm Sk.

३ Be U om. this and the following name. In the nibandhas none of the following gargas is found.

४ Thus (and cp. Kāty. Verz. d. Berl. HSS. p. 55, l. 40) T only; औपमत्कटायना M G, औपमत्कटाः घना Bu; r. perhaps औपमत्कटा-यना, cp. उपमत्कट of the Mānava— and Laugākṣi sūtra.

५ Thus M G T, शोषव० Bu, अनवानव० Be U.—पचयः instead of •वन्तयः Be U.*

६ Thus T G, •गुल्लो Be U, संप्रव० M, संभव० Bu.

७ ? वैदुहा M G, वैदुहका T, वैदुहाः Bu; वैदुभरिः Be U.

८ ? निखोहताः M G, निखोहताः T, रिखोहताः Bu; औषय (but cp. the last syllable of the foregoing name in these two MSS). Perhaps the first name ends on •रिः ।

९ Thus M G T Bu, औचाल्लो Be U.

१० ? Thus M G T Bu, रां (or रां)कृन्त् Be U.

११ The four last words only in M T (here भा०) but they are quoted in Pm Pn.

‘विष्णुवृद्धाः’ शठमर्षणा^१ भद्रणा^२ मद्रणाः^३ शान्तरायणा^४
 वादरायणा वात्सप्रायणाः^५ सात्यकिः सात्यकायना नैतुष्या
 क्षुत्या^६ भावणा^७ वैशोढा^८ दैवस्थानय^९ इत्येते विष्णुवृद्धाक्षेपां

१ Be U begin no new adhyāya, but take adhy. 3 and 4 together as the third. Moreover, in these two MSS., the sequence of the Kaṇḍikās is somewhat different : here, after the gargāḥ, follow the kapayaḥ, the haritāḥ, kāpavāḥ, rathitarāḥ, viṣṇu-vṛddhāḥ, mudgalāḥ, saṃkṛtayāḥ and finally *again* the kapayaḥ. Pm agrees on the whole, giving, however the kapayaḥ only once, at the end.

२ शठमर्षणा Be U Pm.

३ भद्रिणा MSS. and Pn, मद्रिणा Sk, मद्रिणा Rm, भद्राणा Pm.

४ मद्रिणाः M T, मद्रिणाः Bu, मन्त्रिणाः G, भद्रिणा Sk Rm, मद्राणां Pm.

५ ? Thus M G, शान्तां T, शान्तां Bu ; शान्तु (or क्षु) शान्ताना Be U, not given in any of the nibandhas as belonging to the Baudh. pravara ; Pn Sk mention further on शान्तरायणाः ।— After this name Be U Sk have वात्सप्रायणा ।

६ साक्ष्यां Be U.

७ Thus Be U T and the nibandhas ; क्षुत्या G Bu, क्षुत्या M.

८ Thus Be U Bu and the nibandhas ; भावणा M, भावणा G, भावणा T.

९ Thus T and the nibandhas ; वैशोढी M G, वैशोढी Be U.

१० Thus M G (and cp. gaṇa pailādi). दैवस्थां T, नैवस्थां Bu, दैव-
 Be U and the nibandhas.

आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस पौलस्तुः चामदक्षेति^१ होता^१
 वसदक्षुवत्पुलस्तुवदङ्गिरोवदित्ध्वयुः^१ ॥ २० ॥

कण्ठा औपमर्कटायना^२ बाष्कलाः^३ गैलाहलिनो^४ मौञ्जि-
 मीञ्जयो^५ मौञ्जिगन्धा^६ वाजिर्वाजयो^७ वाजश्रवसा इत्येते
 कण्ठाक्षेपां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरसाग्रमौठ काक्षेति
 होता^१ कण्ठवदग्रमौठवदङ्गिरोवदित्ध्वयुः^१ ॥ २१ ॥
 हरिताः कौत्साः^८ ग्राह्या^९ दाभ्या^{१०} गैभङ्गो^{११} भेमगवो^{१२}

१ Thus MSS. r. •दक्षेति ।

२ MSS. exc. Be U वसदक्षवः ।

३ Thus G Rm Sk, •साकंरायना Pm, •पमार्काण्याना Be U.

४ बाष्कलाः M, यत्कलाः Bu, यत्कला T, cp. Census report, p. 121.

५ ? Thus M, गैलाहलिनो T, गैलाहलयो G, चलनः Bu; पौलहलिनो Be U, पौलहलिनो Sk, पौलाहलिनो Rm, पौलहलिनो Pm, पौलहलिनो Pn.

६ ? Thus M, मांजिमांजयो Be U, मांजिमांजयो Pm, मौञ्जिमांजयो Pn, मौञ्जिमांजयो Rm Sk, मौञ्जीमौञ्जयो G, मौञ्जीमौञ्जयो T, माजायाः Bu.

७ Thus G Sk Pn, मौञ्जि Bu M, मांजि T Be U, मौञ्जि Pm, मौञ्जि Rm.

८ ? Thus M G, वाजिः वाजयः Bu, वाजिवाजयो T, विजया Be U, विजिवाजयो the nibandhus.

९ Thus Bu, कौत्सा T, कौत्साः M G कुत्तभेयाः Be U.

१० Emended (cp. Áśv. XII 12. 3), चांक्षो M G T Bu Pm, चंक्षः Rm Pn Sk, चाक्षेया Be U.

११ Thus Be U, दभ्यः M G T, दभं Bu, दभंयः Rm Pn Sk.

१२ Thus M G, गैवभंगो T, गैवः Bu; शोभना Be U, शोभायाः Sk, शोभाना Rm Pm Pn

१३ Thus Be U Pn, गैवगवो M G T; cp. Áśv. I. c.

मनायुर्लम्बोदरो^१ मृहोदरो नैमिषयो^२ मिश्रोदनाः^३ कौटपाः^४
 कारोषयः^५ कौलयः^६ पौलयः^७ पौण्डलो^८ मान्धूपो^९ मान्धातु-
 माद्रिकारय^{१०, ११} इत्येते हरिताक्षेवां श्यार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गि-
 रभाम्बरीष यौवनाश्वेति हेता^१ युवनाश्वदम्बरीषवदङ्गिरोव-
 दित्यध्वर्युः^१ ॥ २२ ॥

१ ? मतायुः Be U, मलायुः Pm, मतायवो Pn, मतायवाः Sk Rm, मवमनायुः M G T.

२ ? Thus T, लावोदरो G, लवोदरो M; बावोदरो Be U, बावोदराः Sk Rm, ववोदरा Pn.

३ Thus (and cp. gaṇa *taulvalyādi*) Bu and the nibandhas. नैमिषेयो M G T, नैमिषयो Be U.

४ Thus Pm, मिमिश्रोदनाः Be U, मिमोनः Bu, मिमोदराः M G T, मिमोदकाः Sk Rm.

५ ? Thus M, कोतपाः Be U and the nibandhas; कौटपाः T, काट्टपाः Bu, कूपोदरः G.

६ कारोः G Pn, कारिः M T Pm, करीः U Bu Sk Rm, करिः Be.

७ cp. p. 433. 3.

८ ? Thus M G, पौण्डलो Be U Pm, पौण्डरः Bu, पैदिचो T, पौण्डला Sk, पौण्डला Pn, पण्डोलयः Rm.

९ Thus G Be U, माधुयो Pm, माधुको T, माधूपो M, मधूपः Bu.

१० ? Thus M G T, मान्धातुः Bu, माधातु Pm, माधात Be U. Why the genitive ? मान्धातारो Pn points to मान्धाता, संधातवो Sk Rm as from a nom. sing. मान्धातुः ।

११ Thus G T, माद्रिकारय M, माद्रिकार Be U, माद्रिकारयः Sk Pm Rm.

संज्ञतयो लमकाः^१ पौत्यस्तष्टिः^२ शङ्खुः^३ शैवभवः^४ परि-
 भवस्तारकाद्या^५ हारिणीवा^६ वैतलेयाः^७ श्रौतायनासारायणा^८
 आयायणा^९ आर्षयश्चान्द्रायणा^{१०, ११} आपन्नापयः^{१२} प्रतिमाषा^{१३}
 इत्येते संज्ञतयस्तेषां आर्षयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस संज्ञत्य
 गौरिवीतेति होता^१ गौरिवीतवत्संज्ञतिवदङ्गिरोवदित्य
 ध्वयुः^{१५} ॥ २३ ॥

- १ ? लमकाः Bu, लमकाः M & l, लमकाः T, लमकाः Be U Pm.
 २ Thus M G T, पौत्यकः Bu, पौत्यकः Be U Pm.
 ३ शङ्खुः Bu (शङ्खुः Áśv. XII. 12. 5).
 ४ Thus (cp. Áśv. I. c.) Be U Pn, शैवभवः M G T Bu Pm.
 ५ भवाः Be U Pm.
 ६ Thus M G T Pm, तारका Be U Bu.
 ७ ? Thus Be U Pm, हारिणा M G T, हारिन्द्रः Bu.
 ८ ? Thus M G T Bu : शैवचः Be U, शैवयाः Pm.
 ९ होता Be & l T, श्रौता M G, श्रौताः Bu, श्रौताः Pm.
 १० Thus Be U : आयायणा M G Bu (T om.). रायाः Pm.
 ११ Thus M G T, आर्षयः Bu ; Be U Pm om. ; आर्षि occurs also
 in the Mānavasūtra.
 १२ In M G T Bu only.
 १३ ? आपन्नापयः G, आपन्नपयः M, आपन्नपयः T, आपन्नपयः Bu ; आपन्नपयः
 Be U, आपन्नपयः Pm.
 १४ Thus Be U Pm, माषा M G T Bu.
 १५ Corrected (cp. the var. lect. on Ap. XXIV. 10 8) ; गुरवीतः
 Be U M Pm, गुरवीतः G, गुरवीतः Bu, गुरवीतः T.

रथीतरा ह्यग्निदासिः^१ काष्ठायाना^२ नैतिरक्षयः^३ ग्रैला-
 लयो^४ भैलिभिर्लौभायनाः^५ सावद्वा^६ भेजवा^७ हैमगवा^८
 रत्येते रथीतरास्तेषां चार्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस वेरूप
 राथीतरेति होताङ्गिरस वेरूप पार्षदयेति^९ वा^१ रथीतर-
 वदिरूपवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः पृषदस्यवदिरूपवदङ्गिरोवदिति^९ ।
 वा^१ ॥ २४ ॥

सुगृहा विरण्याचा ऋषभा^{१०} मिताचा^{११} ऋष्या^{११} ऋष्या-
 यणा^{११} दीर्घजगाः प्रसम्पजगास्तृणा^{१२} भिन्दवा^{१३} रत्येते

१ ह्यग्निदासि T, ह्यग्निदासिः M G, ह्यग्निदासि Be U Pm Pn, ह्यग्निदाः Bu, ह्यग्निदासि Rm Sk.

२ ? Thus M G T Bu; Be U have two names: कांभायनाः काष्ठनाः; काष्ठायानाः the nibandhas.

३ ? Thus (and cp. Census report p. 121) Be U and the nibandhas; नैतिरक्षयः M T, नैतिरक्षयाया G, नैतिरक्षयः Bu.

४ ? Thus Be U; ग्रैलालयो Pm Pn, ग्रैललो M G T, ग्रैलायेयाः Bu.

५ ? भैलिभिर्लौभायनाः Be U (भैलयोभिर्लौभायना Rm Sk Pn); भैलिभि-
 वायनाः M G, भैलिभिर्वायना T, लोहल्लवायनाः Bu.

६ ? Thus Be U and all the nibandhas; सावद्वाङ्गा G, संवाद्वाङ्गा M, सावद्वाङ्गवाङ्ग T, सावद्वाङ्गाः Bu.

७ भेजवाया Be U.

८ है० M G T Bu. है० Be U and the nibandhas

९ Thus, on the whole, M T (G is defective); instead of पार्षदयेति and पृषदस्यन् Be U: पार्षेति (पार्षतेति Pm) and पार्षेयन्; Bu पार्षेयेति and पार्षेयन्; cp. Āp. XXIV. 9. 5.

१० ? रूपभा U, रपाया Be.

११ मिता या (or या)याया Be U.

१२ मूपायया Be U.

१३ प्रसम्प in Be U only; •नारया M G T, •ताया Bu. .

१४ Thus M G, बिन्दः T, भिन्दः Be U.

सुद्रक्षालेषां आर्षेयः प्रवरो भवत्याङ्गिरस, भीमस्य मौद्रक्षेति
होता^१ सुद्रक्षवद्भूम्यश्चवदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^१ ॥ २५ ॥

कपथो वेतस्नानामेतिशायनाना पतञ्जलानां तरङ्गिनां
ताण्डिनां भोजसिनाः^२ शाङ्करवाणां^३ करशिक्षाङ्गानां^४
मौषीतकिम्हागलयः^५ पौष्य^६ इत्येते कपथस्तेषां आर्षेयः
प्रवरो भवत्याङ्गिरसामहयवौरुचयेति^७ होतारुचयवदमहय-
वदङ्गिरोवदित्यध्वर्युः^८ ॥ २६ ॥ चतुर्थः ॥
अचीम्याख्यास्यामो^९ ऽचयो भूरयम्हान्दिम्हान्दोभिः^९

१ भर्षेयः MSS

१ The following names are all given in the genitive plural in M G T and in Pm. although this nibandha otherwise uses to agree with Be U. The last mentioned two MSS. and Bu have the nomin. plur.

२ Thus G T, शाङ्करवाः Bu, शाङ्करवाणाम् M. काशक्षणां Pm; Be U the first time (the Kapayah are given twice in these MS).
सारजवायनाः ।

३ Thus M G T, करशिक्षाङ्गानां Pm. काशिक्षाङ्गः Bu, सरसिखंड
(or चि)ना Be U the first time. काशक्षरवारसिखंडा आसौ. the second time.

४ १ Thus (cp. Pāp. IV. 1 117) T only. ० वागसयः M Bu, वाज-
वौयो G, वाजरस Be U (first time), सङ्गयः (sec. time), वागसद Pm.

५ Before पौष्य (Be U: पौष्य and पौष्या) G ins. मापशरावः ।

७ Thus (not वासवीय, वसवीयवन्) MSS.; after चध्वर्युः Be U add
(the first time) भरद्वाजानां सर्ववासविवाह इति, cp. the end of k. 19.

८ भूरयम्हान्दिहान्दोभिः Be U. भूरयम्हान्दिम्हान्दोभिः M, भूरयम्हान्दिम्हान्दोभिः
G. भूरयम्हादिः हान्दोभिः Bu, भूरयः हान्दोभिः T; हान्दोभि also the Lau-
gākṣi, and हान्दोभि the Mānavasūtra; cp Census rep. p. 120
bhuri chāndi.

पौष्टिका^१ माङ्गल्यः^२ श्रैवाश्लागलाक्षणविन्दवो^{३,४,५} भागन्तयो
 माङ्गल्यजो^६ व्याहृतः^७ श्रान्तव्यायनाः^८ कर्मर्यायणयो^९ दाक्षि-
 सौदेहा गाणित्यतय^{१०} श्रौहासकिर्द्रोणभावा^{११} गौरिघीवयो
 गाविष्ठिराः शिशुपालाः कृष्णाचेया गौराचेया^{१२} अहणाचेया
 नीकाचेयाः श्वेताचेयाः श्यामाचेया महाचेया श्रचेया^{१३} हस्तेया^{१४} ।

१ Thus Bu Pm, पौष्टिका Be U, पौष्टिका G Rm Pn, पौष्टिका T M.
 पौष्टिका Sk.

२ ? Thus M G T Bu, माङ्गल्यः Be U Pn, माङ्गल्यः Pm, माङ्गल्यः
 Sk, माङ्गल्यः Rm.

३ Thus M G Bu (T om.); शेषा Be U, शेषा Pm, नीवा Sk,
 शेषा Rm, शेषा Pn.

४ Thus (and cp. Pāṇ. IV. 1. 17) Sk Pm Pn. जगवः Bu. जगलं
 M G T Be U. Before this name Be U Pn have करामाश्च and
 Sk Rm लज्जलाश्च ।

५ विन्दुर् G M T Bu.

६ ? Thus M G T, मल्लः कूजाः Bu; मल्लवचो Be U and the
 nibandhas.

७ With ल instead of उ M G T Bu, with ल the others.

८ Thus T and (with स्रि instead of श्रि) Rm Sk; श्रान्तव्यायनः
 G, श्रान्तव्यायनाः Bu, श्रान्तव्यायनयः M; श्रान्तव्याः Be U.

९ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 155) T only; कर्मर्याय
 नयो M, कर्मर्यायनयो G, कर्मर्यायनयः Bu; कर्मर्यायनयो Be U, कर्मा
 (or म)नयो (or म)नयो Sk Rm.

१० ? Thus M T, गाणित्यतय G, गाणित्यतय Be U, गाणिः स्ततयः Bu

११ Thus M G Bu and the nibandhas; द्रोणभावनः T, द्रोणिभयो
 Be U.

१२ This and the following names, up to महाचेया are given by
 M G T Bu in the singular, the nibandhas also have the plural.

१३ In M G T Bu only.

१४ Thus (and cp. Kāty. śra. X. 2. 21) M G Bu, हस्तेयाः T,
 हस्तेया Be U and the nibandhas.

वालेयाः^१ श्रौभेया^२ वामरथीनां^३ वैतभावयः^४ श्रौद्रेयाः
 कौद्रेया गोपवनाः^५ कालपवय^६ आनौषादया^७ आनक्ति-
 मानक्तिर्दोरक्तिः^८ सौरक्तिः पुष्ययः^९ श्रेष्ठयः^{१०} साकेतायना
 भारद्वाजायना^{११} इन्द्रातिथिरित्येते ऽत्रयस्तेषां आर्षेयः प्रवरो
 भवत्येवेयार्चनानसं श्वावाश्चेति होता^१ श्वावाश्चवदर्चनानस-
 वदचिवदित्यध्वर्युः^{१२} ॥ ७७ ॥

१ Thus G Bu Sk Rm Pn : इलेयाः T ; M. om : बीलेयाः Be U,
 बीलेयाः Pm.

२ Thus (cp. Kāty. l.c.) T M G, श्रौभेयाः Bu, त्रौभेय Pm, श्रौभेया
 Be U, श्रौभेया Pn

३ Thus Pm only, वामरथीनां G, वामरथिना M T, वामः रथीनर
 Bu, वामरथिनी Be U, वामरथ्या Pn.

४ ? Thus M G Bu, वैतभावः T, वैतभाव Be U, वैतभावा Pm, चेतभावाः
 Sk Rm, चेतभावाः Pn.

५ गोपवमानः M G T Bu.

६ ? कालावय M G T, कालाग्रयाः Bu, कालापवय Be U, काला (or क)
 पवय(or या) the nibandhas, कालयवयो Pn.

७ ? Thus M G T Bu ; आनौलायना Be U Pm, नौलायना Pm.

८ नारक्ति instead of आनक्ति Bu G

९ सौरक्ति instead of दौ G, श्रौरक्तिः Bu M. श्रौरक्तिः T.

१० ? पुष्यायनः Be U (? शौष्यायनाः), सौपुष्ययः Pn (cp. Katy. in Verz.
 d. Berl. HSS. p. 59. 2).

११ Thus M, श्रेष्ठयः G Bu, श्रेष्ठयः T, श्रेष्ठयः Pm, this name not
 found in Be U and the other nibandhas.

१२ Thus Be U Bu and the nibandhas, भारद्वाजायनय M G T.

१३ Thus MSS, we expect चचनयनयन् instead of नानयनयन् ।

वाङ्मतकानां^१ श्रद्धार्थः प्रवरो भवत्याचेयार्चनानस वाङ्मत-
केति^२ होता^३ वङ्मतकवदर्चनानसवदचिवदित्यध्वर्युः^४ ॥२८॥

गविष्ठिराणां श्रद्धार्थः प्रवरो भवत्याचेयार्चनानस गवि-
ष्ठिरेति होता^३ गविष्ठिरवदर्चनानसवदचिवदित्यध्वर्युः^४ ॥२९॥

सुङ्गलाः^५ गालिसंधय^६ और्षनाभयो^७ द्वाक्षिवैतवाहाः^८
गिरौषयः^९ गालिमतो ऋहिमतो^{१०} गौरौषितो^{११} गौरिकयो^{१२}

१ वङ्ग० and वाङ्ग० the MSS promiscue.

२ Bu, in reading मङ्गला, stands alone; nevertheless this might be a better reading (cp. Āp. XXIV. 8. 14: सुमङ्गल), as the mudgalas it is true as a gotra of the Bharadvājas, have been treated already: whichever may be the right reading, this branch answers to the atithis of Āpastamba, the pūrvātithis of Vāikhānasa.

३ ? Thus G, गालसन्धिः M T, गालिसंधयः Pn, गालसन्धाः Bu, लिसंधयो Be U, गालिसंधयः Sk Rm, गालिसंधि Pm

४ Thus Pn Sk, चर्षवावो Be U, चारणवो Pm, चौर्षवावो M T, चौर्षवावो Bu, चार्षवावो G.

५ Conjecture; धावा Be U, and the nibandhas. धवाक्षिकि० T, धवाक्षिकि० M G, धवाक्षिकिः Bu; द्वाक्षि is mentioned amongst the pūrvātithis in the Mānavasūtra.

६ Thus Be U and the nibandhas; वैतभाष्यः the other MSS.

७ Thus (also the Mānavas) B U and the nibandhas; गौरौषयः Bu, गौरौषयः M G, गौरौषयः T.

८ Only in M G Bu.

९ ? गौरौषितो Be U, गौरितः Rm Pn Sk, गौरितयो Pm. om. by T Bu.

१० गौरवयो Rm Pm Pn.

वाचवना^१ वायुपृष्टा^२ इत्येते मुञ्जलाक्षेप्ता^३ श्वार्चयः प्रवरो
भवत्याचेवार्चनानमपौर्वातिथेति होता^४ पूर्वातिथिवदर्शनान-
सवदन्निवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ३० ॥ पञ्चमः ॥

१ विश्वामित्राख्याख्यास्यामः^६ कुशिकाः पार्ष्णिज्जा वारक्या^७
२ श्रौदरिर्माण्डिर्हृदग्निराखविराघद्विरापयपा^८ ३ अन्नकाः^९

१ Thus Be U Pm ; वावायना M G. वापायना T, वाजवतः Rm Pn
Sk, वाकायना: Bu.

२ Only in M G T Bu (the last : वायुचूडः) ।

३ The arrangement of the text differs for the following
adhyāyas in the MSS. Be U treat firstly of the Viśvāmitras,
then of the Kāśyapas, then of the Vasiṣṭhas ; in the other MSS.
(M G T Bu) we have first the Kāśyapas, then the Vasiṣṭhas,
then the Viśvāmitras. I have adopted the sequence proffered
by Be U for two reasons ; the first is that the text of Baudha-
yana seems to point to it, as treating in its paribhāṣa (p. 415,
4) of the Viśvāmitras *before* the Vasiṣṭhas ; the second reason
is, that Āpastamba Hiranyakeśin and Aśvalāyana observe the
same order.

४ Thus Be U and the nibandhas ; (amongst the Viśvāmitras a
वारकि is mentioned by Hiranyakeśin). पारक्या: Bu, पारजुका M G T

५ Thus M G T Bu (and cp. श्रौदरि of Kāty.), श्रौदजि Be U,
श्रौदल्यो the nibandhas.

६ हृददर्वि instead of श्रुदग्नि M G T (Bu as Be U).

७ Thus (आखवि, read perhaps आलमि) Be U ; श्रुदवि Pm ;
आलवयः, आलपयः or आलुवयः the nibandhas ; श्रुदमवि G, आपयवरा:
Bu ; M T om. this name.

८ Thus (आघद्विः) G T, घद्विः Bu, श्रुदवतनि M, श्रुदद्विः Be U
Pm ; आघद्वयः or आघद्वयः the nibandhas.

९ ? Thus M G. श्रुदपद्वय T, आपद्वयः Bu, आपयवः Be U, आपय
(or व)याः the nibandhas.

१० Found in M G T only (perhaps dittogr. from the following
name ?).

कामन्तका^१ वार्षिकप्रशिक्षिता^२ कामकायना^३ ग्राहकायनाः^४
 , ग्राहकायना^५ लोका^६ गौराः सौगन्तयो^७ यमदुता अनभिज्ञाता-
 तारकायणाश्चैवसा^{८,९} जावालयो^{१०} यज्ञवस्का^{११} विद्वडा^{१२}

१ Thus Be U Bu and the nibandhas, कामन्तयो M G T.

२ ? Thus M G Bu, पाष्य० T; वदकथा० Be U and the nibandhas.

३ Thus Be U, कामकायना Rm Sk, कामकायनाः Pn, कामकायनाः Pm; कामकायनाः Bu, कामकायनाः M G, कामकायनाः T.

४ Thus (cp. Āp. XXIV. 9. 1) the nibandhas only; ग्राहकायनाः Bu, ग्राहकायनाः Be U, not found in M G T.

५ Thus Be U Pm; Pn om; काश्यायना Sk Rm; काश्यायनाः Bu, कांके (or को)तायना M G T.

६ ? Thus the nibandhas, लोका Be U, लोका M G T Bu.

७ ? सौगन्तयो M G Bu, सौगन्तयो T, सौगन्तायना Be U, सौगन्तयाः the nibandhas.

८ Thus (and cp. gāṇa śivādi) Be U, अनभिज्ञाता० M, अनभिज्ञता अनभिज्ञता० G, अनभिज्ञता० T, अनभिज्ञताः अनभिज्ञताः Bu; the nibandhas are still more corrupt.

९ Thus (तारकायनाः) Be U G and the nibandhas (also amongst the Viśvāmitras acc. to Hir.) तारकायना० M— ? चैलका Be U and the nibandhas, चैलका० M G T, चैलकायनाः Bu.

१० Thus Be U and the nibandhas; जावालयो M G, जावालयः Bu, जायो T. Before this name M G T ins. चोदुवसा, Bu वेमवसाः ।

११ Thus (cp. Āp. l.c.) M G T; यज्ञवस्का Be U and the nibandhas. After this name M G T have a few names more; यज्ञासाः (याज्ञासाः), यज्ञवस्काः, यज्ञयो यज्ञवस्का ।

१२ ? Thus Be U, विद्वडा Pm, विद्वडा Sk Pn Rm, यज्ञवस्का M G, यज्ञवस्का T.

भौवनयः^१ सौवभ्रवय^२ औपदहनय औदुम्बरिभरिष्ठिकयः^३
 शानेयाद्यैवेयाः शास्त्रावता^४ मयूराः सौमत्याश्चिन्नतन्तवो^५
 मनुतन्तवो^६ मान्तवो^७ ये चान्ये तन्तुशब्दा^८ बाभ्रव्याः^९ कलापा^{१०}
 उत्तरयः^{११} इत्येते कुशिकास्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवति ।

१ Thus M T, भौवनः G, नुवलयः Be U and the nibandhas.

२ ? Thus M G, सौवभ्रवय T (Bu wholly corrupt). सौवृतय Be U, सौवृतयाः Sk, सौवृतयः Rm, सौवृतयः Pn.

३ Thus (cp. Pāṇ. IV. 1. 173) M G T Bu, उदपरि० Be U Pm, उदपरयो Sk Rm Pn.

४ ? Thus M G T, आदयः Bu, आदयाग्याः Be U, आदय्याः Rm, आदय्याः Sk Pn Pm.

५ Thus (and Hir. also mentions them amongst the Viśvā-mitras) M G T Bu, तास्त्रावता Be U, तास्त्रावता Pm Pn, तास्त्रावता Rm Sk.

६ Thus conjecturally; चिन्नतन्तवयः Be U and the nibandhas; चिन्नतन्तवयः Bu, चिन्नतन्तयो M G, चिन्नतन्तयो T, to which answers more or less चिन्नतन्तयो which now follows in G only; Be U add चिन्नतन्तयना (मातन्तयना, स्वातन्तयना, मयन्तन्तयना the nibandhas).

७ Conjecturally; cp. the plural मनुवस्तन्तवः of the nibandhas; मनुतपाः Bu, मनुतयो T, मनुतपो M G; मनुतन्तवो Be U.

८ Thus Be U, and the nibandhas; मान्तयो M G T. ९ Conjecturally; यवान्येदुशब्दा M, यवान्येदुशब्दा G, यवान्येदुशब्दा T, यवान्येदुशब्दा Bu, यवान्येदुशब्दा Be U. All the nibandhas corrupt.

१० See Pāṇ IV. 1. 106 : बाभ्रवः कौशिकसेन् (Schol.).

११ Thus Rm, कालाया Be U Pn Sk, कालाया M G, कालाया T, कालाया Bu.

१२ ? Thus Be U and the nibandhas, उत्तरशतय G, उत्तरशतय M, उत्तरशतय T, वाजुसरयः Bu.

वैश्वामिच देवरातौ दत्तेति होतो^१ दत्तवद्देवरातवद्विश्वामिचः
वदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३१ ॥

लोहिता दाण्डकयश्वाकवर्मायणा^{१,२} श्रृङ्गायना^३ वाञ्छा-
यना^४ मादाययः^५ कैतवायनयो^६ वाग्रथ^७ इत्येते लोहितार्षेणो
आर्षेयः प्रवरो भवति^८ वैश्वामिचाष्टक लोहितेति होता^९ ।
लोहितवदष्टकवद्विश्वामिचवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ ३२ ॥

विश्वामिचदेवश्रवसदेवतरसः श्रौमत्कामकायनाः^{११} काम-
कायनिनस्तेषां^{१२} आर्षेयः प्रवरो भवति वैश्वामिच देवश्रवस
देवतरसेति होता^{१३} देवतरसवद्देवश्रवसवद्विश्वामिचवदित्य-
ध्वर्युः^{१४} ॥ ३३ ॥

१ दंडकयः Be U M Pn, दाण्डकयः Bu, दंडाकया T, कुडक्या M.

२ Thus M; चाक्रवर्मायना G and the nibandhas, चार्कवर्मायना T,
चाक्रायना Be U.

३ ? missing in Be U and the nibandhas, badly corrupted
in the other copies. M. reads as given above and probably
also Bu; श्रृङ्गायना G, रधरधायना T.

४ Thus Be U Pm; वाञ्छायना: Bu, वञ्छायना M G T.

५ Only in M (G T (the last : मादायया:) ।

६ (cp. *gana tikādi*). Only in M (कैतवायनयो) G (कैतवानयो)
and T (कैतवायनायो) ।

७ Thus M G T, वाग्रथः Bu, वासय Be U.

८ Thus T; श्रौमति. the other MSS.; कामकायनाः T M, कामकायः
Bu, G om.; कामकायनाः Be U, कामका. the nibandhas.

९ Thus M G T Bu and Pm; कामकायना. Be U and the other
nibandhas.

१० Thus all.

रौचकाश्चोदूहला^{१०} रेणवाश्च^१ तेषां^१ आर्षेयः प्रवरो
भवति^१ वैश्वामित्र रौचक^१ रेणवेति^१ होता^१ रेणुवद्रुचक-
वद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ३४ ॥

०कताः वैरिन्वाः करभा^८ वाजायनाः सांहितेयाः
१ कौलत्याः गैश्वरेया औदुम्बरायणाः पिण्डघौवा नारायणा
नाराय्या^९ इत्येते कताक्षेपां आर्षेयः प्रवरो भवति^१ वैश्व-
मित्र कात्याक्नौलेति होनात्कौलवत्कतवद्विश्वामित्रवदित्य-
ध्वर्युः^१ ॥ ३५ ॥

धनंजयाः कारीषय आश्ववतास्तुलभाः^{१०, ११} सैन्धवायना

१ Thus G and the nibandhas (also the Census report, p. 120 : *raukṣak*), रौक्षका^{१०} T M Be U, रौक्षाः का Bu.

२ Hopelessly corrupt : ओदूहला Be U, ओदूहला Rm Pm Pn, ओदोहला M, ओदूहला G.

३ Thus G Be U, रैवण^१ T Bu M and the nibandhas.

४ Thus G, रौक्षक^{१०} the other MSS.

५ रैववेति MSS. exc. G Be U.

६ Thus (रैववत्) Be U only, रैवववत् or रैवववत् the other MSS.; instead of रवव^{१०} (thus my emendation) the MSS. have रौचकवत् or रौक्षकवत् (उक्थिवत् M only).

७ The Katas and Dhanamjayas are missing in Be U, the nibandhas differ wholly from the other MSS.

८ कारभा Bu.

९ नाराय्या M Bu (T corrupt).

१० आश्वः M Bu.

११ ? तुलभाः M, त^{११} लभाः Bu, त^{११} तालभाः T, त^{११} (ता)नवाकलभाः G.

उद्गाथा महाक्षा इत्येते धनंजयास्तेषां श्राव्यैः प्रवरो भवति^१ वैश्वामित्र माधुच्छन्दस धानंजयेति होता^२ धनंजय-
वन्मधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^३ ॥ ३६ ॥

अजानां^४ श्राव्यैः प्रवरो भवति^५ वैश्वामित्र माधुच्छन्द-
माजेति होता^६ जवन्मधुच्छन्दोवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^७ ॥ ३७ ॥

अधमर्षणाः^८ कुशिकास्तेषां^९ श्राव्यैः प्रवरो भवति^{१०}
वैश्वामित्राधमर्षण कौशिकेति होता^{११} कुशिकवदधमर्षणव-
द्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^{१२} ॥ ३८ ॥

इन्द्रकौशिकास्तेषां^{१३} श्राव्यैः प्रवरो भवति^{१४} वैश्वामित्रैन्द्र
कौशिकेति होता^{१५} कुशिकवदिन्द्रवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^{१६} ॥ ३९ ॥

पूरणा वारिधापयन्तास्तेषां^{१७} श्राव्यैः प्रवरो भवति^{१८}
वैश्वामित्र पौरणेति होता^{१९} पूरणवद्विश्वामित्रवदित्यध्वर्युः^{२०} ॥ ४० ॥ षष्ठः ॥

कश्यपान्धाव्याख्यमः^{२१} कश्यपान्धाग्रयो^{२२} मठरा ऐति- १५

१ Thus Be U only, अजानजानां T G, अजानजनां M, अजायनाः Bu.

२ Thus Be U, ऽर्षणाः कौशिः T Bu, ऽर्षणकौशिः M G.

३ Thus all the nibandhas; पूरणा पारिधापयन्त्यः Be U, ऽणाः पारिधापयन्त्यः G, ऽणाः पारिधापयन्तः M, ऽणाः पारिधापयन्तः T.

४ Only T adds विश्वामित्राणां सर्वेषां विवाहः (sic).

५ MSS. exc. Be U G, काशः ।

६ Thus M G T Bu, ऽपाह्निरयो Be U, कश्यपाह्निरयो Pm, ऽपाह्निरयो the other nibandhas.

श्रायना आभृत्या^१ वैशिप्रा धूसा^१ धूसायणां धौम्या^१ धाम्या-
यणा^१ श्रौदन्नजिरायायणा^१ वैम्वकयः^१ प्रावाश्या^१ हृद्रोगाः^१
काश्यातपा^१ आपान्मानिका^१ सौषीतकिष्कागस्यो^{१,११} माष-

१ ? Thus Be U Pm. आभृत्या Pn, आश्रुत्या Sk Rm, आश्रुत्या M G T, अश्रुत्या Bu.

१ Thus Be U and the nibandhas, धूसा M G Bu, धूदा T.

१ Thus (in accordance with Hir. : स्वसविहने धौम्याभिषेकमावरा-
णाम्.) corrected : सौम्या Be U and the nibandhas, धौसा M Bu,
धौम्या T, यौम्यायोसा G.

४ Corrected : घास्यायणा Be, धास्यायणा Pm Pn, धार्यायणा U, धौम्या-
यणा M, धौम्यायसा T, धौम्यायणा : Bu, यौम्यायणा G. (cp. gaṇa aśvādī).

५ Corrected (cp. gaṇa pailādi). श्रौधप्रजरायायणा M G T, श्रौध-
प्रकराः आयायणाः Bu श्रौदृक्षा अरायाः Be U. श्रौदृक्षारंभाः Pm, श्रौदृक्षा-
रायाः Rm, श्रौदृक्षारायाः Sk. (श्रौदृक्षी Kāty. श्रौदृक्षी Mānavasūtra).

६ Thus corrected acc. to Pat. on Pāṇ. IV. 1. 97 ; वैम्वकयः Pn,
चवकयः Rm, पैवकयः M G T, वैम्वकयः Bu, पैवक Be U. पैदकयः Pm.

७ Thus M T, प्रवाश्याः Bu, प्रवासा G, प्रचर्या Be U Pn, प्राचर्यो Rm,
प्रचर्या Pm.

८ Thus Be U and the nibandhas ; हृद्रोगयः G Bu, हृद्रोगयः M,
श्रुद्रोगयः T.

९ ? (viz. काशी-आतापाः ?) काश्यातया M G, काश्यातया T, काश्यातयः
Bu ;—कातया (without काशी) Be U and the nibandhas.

१० ? Thus M G, आपान्मानिका T, अपानानिः Bu (but cp. the
following), याचननिः का U, याचनिः का Be. पाश्यायनिका Rm Pn, पाच-
यनिका Pm.

११ ? Thus M G, काठमौहिः Bu ; T, om. ; नैयानकिः Be U, नैयान-
कयो Rm Pn, नैयानकिः Pm (मौषिकिडि Kāty., मौषिकिये Mān., मौषकरिणि
Laug.). After this name Be U add : सावसयो and M T काम ।

१२ ? Thus T, कामस्यो M, कामस्यो G, कामस्यः Bu ; मावसयो Be U,
कामस्यो Rm Pn, कामस्यो Pm.

शरावयः^१ सौधन्वः^१ सायत्या^२ आसुरायणा^३स्वागव्याः^४
 सौनद्या^५ सौनिकेग्रयो वार्धक्य^६ औपव्या^७ लाक्षणयः^८ क्रोष्टा^९
 जीवतयः^{१०} खार्दमायणा^{१०} लोहितायना^{११} मितकुम्भा^{११} पिङ्गाक्षय
 औडल्यो^{१२} मारायणा — — —^{१३} वैकर्णयाः^{१४} कौषीतकेया^{१५}

१ Thus M G T, साशरावयः Bu; साशसरावयः Be U Rm Pn.

२ ? Thus Be U; सौवचयः Pm, सैवचयः Rm, सौवचवयः G, but these have been enumerated already amongst the Viśvāmitras, p. 445. 1, if our constitution of the text there is correct.

३ Thus Be U M G and the nibandhas; साधत्या T, सयसः Bu.

४ Thus Be U Pm Sk, •स्वागव्याः Rm, •स्वागव्याः M T Bu, •स्वागव्याः G.

५ Thus M G T; सौनद्यः Pn, सौनभ्यः Bu, सौनयः Pn, सौनयः Rm Sk, सौनयाः Be U.

६ Thus Be U and the nibandhas; to this reading also points Bu (वार्धक्य); बोद्धक्य M G T.

७ Thus M G Pm Sk Pn; औपाव्या Rm, औपव्या Be U, औपव्या T, औपव्याः Bu.

८ Thus in accordance with the texts of the Mān. and of Kāty.; लाक्षायणाः Be U and the nibandhas, लक्षणा the other MSS.

९ ? Thus M G T Bu; क्रोष्टो Rm Pn, क्रोष्ट Be U, क्रोष्टा Pm, क्रोष्टका Sk.

१० Thus M Bu T, खार्दुः G; खार्दायणा Be U Pm, खार्दायिषो Pn, खार्दायणा Rm, खार्दायणाः Sk.

११ ? रोहिः Be U and the nibandhas.

१२ निषः M G.

१३ ? Thus Be U Sk औडुल्यः Pm, औडुल्यो Rm Pn, औडुल्यो T G (M only औ—यो), औडुल्यनः Bu.

१४ Utterly doubtful; यवय Be U, पवय Pm, पौल्यो Rm Pn, पैल्यो Sk, यव च M G; Bu is useless and T has a blank of three akṣaras.

१५ cp. Pāṇ IV. 1. 124 (काक्षणे) ।

धूमलक्ष्मणः^१ सुरा गौरिवायणा^२ विमत्सा^३ आग्निग्रन्थिणा^४
 श्रौक्यथायनाः^५ काम्बरोदरयो देवयाता वैदो^६ऽन्ना वेलथा^७
 महाचक्रेयाः पैठीनसा^८ पानस्था^९ विषगणा दाक्षायणयो^{१०}
 भालन्दनाः शाङ्खमिन्वेया^{११} हरित्याः^{१२} पाञ्चाला^{१३} जारमास्थो^{१४}
 १. वार्षगाणिः^{१५} शौविश्रवसो^{१६} वैशंपायनाः खैरकिः कालग्रथ^{१७}

१ Thus M G T ; लक्षणः Bu, धूमलयायनय Be U, धूमलक्ष्मणः Pm
 Pn Sk, धूमलक्ष्मणः Rm.

२ Thus T only, गौरिवायना M († and all the nibandhas ; गौरि-
 वापायन Be U.

३ This and the next seven (?) names in M G T Bu only.

४ Also in the Kātyāyana Laugākṣi texts.

५ शौक्यायना M.

६ Thus M G only ; T om. this and the following names up
 to भालन्दनाः, Bu : बोदरवाः ललाः ।

७ ऽन्नाः Be U and the nibandhas

८ ? Thus Be U and the nibandhas ; पानदा M (†, पानसाः Bu.

९ Thus Sk only ; दाक्षायणयो Be U, दाक्षायणयो Pm, दाक्षमायणयो
 M G Bu Pn Rm.

१० Thus Be U Pn Rm Pm ; शङ्खः Sk ; शाङ्खमिन्वेया M G T,
 शाङ्खाः मिन्वेयाः Bu.

११ Thus Be U and the nibandhas : हरित्याः M T Bu, हरिण्याः G.

१२ In M G T Bu only.

१३ Conjecturally (cp. gaṇa gargaṇī) ; जारमास्थो T, जारमास्थो Be
 U Pm, जारमास्थो Pn, जाः मास्थोः Sk, जारमास्थो Rm, जारमास्थो M,
 राजमास्थो, वारकाणाः Bu.

१४ ? Thus M G T, रमाणि Be U Pm, रमाणयो Pn, रमणयः Sk Rm.

१५ Thus M G T, शौविः Bu ; शौविः Be U and the nibandhas.

१६ ? Thus M G T, जालग्रथः Bu ; कामलाय Be U, Pn Sk Rm
 काशलाय Pm.

चौक्तायणिर्माज्यंनरः^{१०} कांसायना^{११} दैवो होता^{१२} ग्रहयः
 खरेभा आयसूणा भागुरयः पाथिकाया^{१३} गौमायना^{१४} हिरण्य-
 पापा^{१५} आग्निदेविकथासूया^{१६} सुसला^{१७} आग्निश्रेष्ठा उत्तर-
 तोगण्डमाना^{१८} मन्विता^{१९} वैकर्ण्य^{२०} स्थूलबिन्दव^{२१} इत्येते

१ ? Thus M G, चौक्तायनि० T, चौक्तायणिः Bu; उक्तायनि० Be U, उक्तायनि Pn, उक्तायिनयो the other nibandhas.

२ ? Thus M G T, Bu; माज्यायनाः Be U. माज्याला० the nibandhas.

३ ? Thus M G T, कांसायना Be U Pm, कांसायना Rm Pn Sk.

४ ? Thus Pm; दैवो होतुः M G T, दैवहोतुः Bu, देवोहोता Be U, देवा होतारः the other nibandhas.

५ Thus (and cp. gaṇa *kurvādi*) M G T, पथिकय Pm, पाथिकयो Be U, पाथिकया Rm Sk Pn.

६ Thus corrected (cp. gaṇa *asvādi*); गोमायना Be U and the nibandhas (some गोमयना); गोमयाला G, गोमयता M, गोमयाः T, गोमयाताः Bu.

७ ? Thus M G Bu (T om. this and the following); हिरण्य-
 वायाः Sk Rm Pm, हिरण्यवः Pn, हिरण्यपा Be U.

८ Conjecturally; आग्निदेवि० or •वी० the MSS, and Pm, आग्निदेवो the other nibandhas.

९ ? •यासूया M G Bu, •यासोर्वा Be U. •यासोया Pm; सोर्वा (without तच्चा) the other nibandhas.

१० cp. gaṇa *gargādi*.

११ Doubtful. I have accepted the reading of M G: उत्तरतो-
 गण्डमानाः Bu, उत्तरतोगण्डेयदला Be U, उत्तरतोगण्डेयुतदला Pm, उत्तरतो-
 गण्डेयव Pn, उदली Rm Sk.

१२ Thus (cp. gaṇa *kanvādi*) the nibandhas; आग्निश्रेष्ठा Be U, मन्वितः Bu, मन्वितः G M.

१३ Thus Be U and the nibandhas; वैकर्ण्यः the other MSS (cp. p. 450. 4).

१४ Thus Be U and the nibandhas; स्थूल० M G Bu.

निधुवाः^१ कश्चपास्तैषां^२ अर्षेयः प्रवरो भवति^३ काश्चपावत्सार
नैधुवेति होता^४ निधुवदवत्सारवत्कश्चपवदित्यध्वर्युः^५ ॥ ४१ ॥

रेभाणां^६ अर्षेयः प्रवरो भवति^७ काश्चपावत्सार रेभेति^८
होता^९ रेभवदवत्सारवत्कश्चपवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ ४२ ॥

शण्डिजाः कौहडाः^{११} पावकाः^{१२} पार्यकाः^{१३} शौदमेघाः^{१४}
शौदानवः सावचसः कारेयाः^{१५} कौकुण्डेयाः^{१६} ऐषिकयो^{१७} मही-
दकयः^{१८} कौश्रयो^{१९} कामश्रयो^{२०} मौञ्जायनाः^{२१} जाणवत्साः^{२२}

१ Thus Be U, निधुव० the other MSS.

२ काश्च० all but Pm.

३ Thus Be U Pm only; with ष instead of म the others.

४ कौहडाः M, कौहलाः Be U, कौहलाः (or लाः) the others.

५ Thus G M T Rm; पावकाः Pm, पायकाः Be U Pn, पायकाः Sk.

६ Thus M T Bu, पार्यका G, पारिका Be U, पारिका Pm, पारिका Pn Rm, तपिका Sk.

७ Thus Be U and the nibandhas; कारेयुः M G T; Bu om.

८ Thus T G Bu, कौकुण्डेयाः M कौकुण्डकयः Pm, कौकुण्डयः Be U Rm Pn Sk.

९ ? Thus M G, ऐषिकय T, ऐषीकय Bu, तैषिमाचकयो Pm Pn, तैषिमाचयो Sk, तैषिमाचवयः Rm, तैषिमाचकयो Be U.

१० Thus Be U M and the nibandhas; महीदकयः T महीदयाः Bu, महीदका G, but M G Bu ins. before this name one more: महीदयो or महीदकयो ।

११ Thus M T, कौरेयो G, कौरेयः Bu; कौश्यो or कौशयो Be U and the nibandhas.

१२ In M G T only.

१३ मौजा० Be U Sk Pm, मौजयनाः Rm.

१४ ? Thus M G T, राच० Bu; जाणवत्साः Be U, जाणवंसाः Pm, जाणवेसाः Sk Pn, भाजावंशः Rm.

स्वावभायना^१ गात्राद्यना वात्सभासयो^२ गोभिला^३ वेदायना^४
 वात्स्यायना^५ वात्स्यायनयो^६ बह्मद्रयो^७ भागुरिः^८ गार्दभीमुखा^९
 हिरण्यवाङ्मोदेहा^{१०} गोमूत्रा वार्कखण्डा^{११} जानन्तरिजासन्ध-
 रिर्धन्मन्तरित्येते^{१२, १३} ग्रण्डिस्त्रास्तेषां श्यार्षेयः प्रवरो भवति^१
 काश्यपावत्सार ग्राण्डिलेति होता काश्यपावत्सार देवलेति

१ ? स्वावभायना Be U, स्वावभायना Rm Pn, स्वावभायन Pm, स्वावभायना Sk, स्वावभायना M G T, चाद० Bu.

२ ? वात्सभासयो Be U, भासयो the nibandhas, वात्सभासयो M G, वात्सभासयो Bu, वात्सभासयो T.

३ Thus (as Kāty., Mān.) Be U and the nibandhas; गोवि (or वि)हा the others.

४ वेदा० Be U and the nibandhas; वेदा० M G Bu, वेदा० T (वेदायनाः Kāty., Mān, वेदानव Laug.).

५ Thus Be U and the nibandhas; वात्स्यायना G, वात्स्यायनाः Bu; T M om.

६ Found in M T G only (वा० G).

७ ? Thus Be U and the nibandhas; बह्मद्रकयो the other four MSS.

८ Plural Be U, singul. the other four and Pm

९ Emended hesitatingly in accordance with Mān. Laug. and Kāty (Verz. d. Berl. HSS. I. p. 58, l. 12 from bottom); चादभि-
 मुखा M T, चादभिमिमुखा G, चादभिमिमुखाः Bu, चादभिमिमुखा Be U and the nibandhas.

१० Instead of नैदेहा Be U and the nibandhas वेदेहा or नैदेहा ।

११ ? Hesitatingly emended (cp. Gobh. gr̥hs. III. 10. 8 and ह्यवाङ्मोदेहा of Laug.); वाक्खण्डा M G T, वाक्खण्डाः Bu, वाक्खण्डा Be U and the nibandhas.

१२ ? Thus M G T; जानन्तरि Bu. जानन्तरि Pm, जानन्तरयो Pn Rm Sk, जानन्तरि Be U.

१३ Thus Be U Pm Pn, जानन्तरि the other four.

वा काश्यपावत्सारासितेति वा श्रष्टिषाश्रितं देवसेति वा
श्रष्टिषवदवत्सारवत्कश्यपवदित्यर्धयुर्देवसवदवत्सारवत्कश्यप-
वदिति वासितवदवत्सारवत्कश्यपवदिति वा देवसवदवत्सार-
वत्कश्यपवदिति वा^१ ॥ ४३ ॥

१ लौकाक्षयो^१ 'दार्भायणा मैत्रवादिर्वेदेहाः^२ काशेयाः^३
कापुटिस्तथा कल्यः^४ काश्यपाचयश्च^५ भालकायनिर्नित्यर-
शोविरोदकिः^६ कौनामिः^७ शौतयः^८ सैतकिः^९ शंभरिरा-

१ Thus (cp. gaṇa kṛtakaujapādi) M G T Bu, लौकाक्षयो Be U and the nibandhas.

२ ? Thus Be U and the nibandhas; मैत्रवाङ् the other MSS.

३ ? Thus M G T, वैभवः Bu, वेदसा Be U; all the nib. are corrupt. After this name M adds: वासिष्ठैः, G, वासिष्ठः T, वासिष्ठैः ।

४ Thus (काशेयाः) G Rm Sk Pn; काल्युः M T, काळ्यः Bu, कल्येपि Be U.

५ Wholly doubtful; तयाकल्यः Be U Pm. without तथा, the other nibandhas; तथाचयश्च M G T, तथाचयः Bu.

६ ? Thus M G T, काश्यपायः Bu, काश्यः पाचय Be U, कश्यपाचय Pm, कश्यपाचा Rm Sk, काश्यपाचा Pn.

७ ? Thus Be U and Pm; फालुकाः M G, फाल्यकाः T, भालुकाः Bu.

८ Utterly doubtful. Be U read as given in the text; श्यनिः समसाविरोदकिः M T, श्वाकः G; श्यनित्यरसविरोधकि Pm, नित्यरातादयः शोदकयः Sk, नित्यरासा च शोदकयः Pn. Probably the last name is शोदकिः (cp. gaṇa bāhvādi).

९ Thus (cp. gaṇa bāhvādi) M Pm, कौनामिकः G, कौनामिः Be U, कौनामयः Sk Bm Pn.

१० Thus Be U Pn Rm, शौतय Pm, शौतमयः Sk, सैतयः M, सैतयः T; G om.

११ Partially emended with hesitation; सैतकिः शंभरिरानिहिदेविकिः M T G (the last only, शैविकिः), शौतकिहिरभोनिहिदेविकिः Be U, शौति-
किहिरभोनिहिदेविकि Pm, शौतिकयोहिदेवाः निहयः शैविकयः Sk.

निष्ठिरेषिकिः^१ सौसुकिश्चैरन्दिः^२ पशुभिश्चोक्षपला^३ यौय-
 कालकिलोकाचयो^४ यौयपालाजपाला^५ इत्येते लोकाचयो^६
 ऽहर्वसिष्टा नमं कश्यपाक्षेपां श्यार्धेयः प्रवरो भवति^७ काश्य
 पावत्सार वासिष्ठेति होता काश्यपावत्सारसितेति वा^८
 वसिष्ठवद्वत्सारवत्कश्यपवदित्यध्वर्युरसितवद्वत्सारवत्कश्यपव-
 दिति^९ वेतेषामेवाविवाहः^{१०} ॥ ४४ ॥ सप्तमः ॥

१ Partially emended with hesitation ; सैतकिः सांभिरानिष्ठिरेषिकिः
 M T G (the last only •टैषिकिः), सौत्किष्ठिरभोनिष्ठिरेषिकः Be, U सौनि-
 किष्ठिभेरोनिष्ठिरेषिकि I'm, सौनिकयोष्ठिमेरः निष्ठयः रेविकयः Sk.

२ Thus Be U Pm, सौसुचियः Rm, सौसुविकयः Sk, सौसुकिन० Pm.
 सौसरि० M. सौभरि० G T.

३ ? Thus Be U, चैरभयः Sk Rm, चैरिप्रय० Pn, चैरिद्रः M, चैरिचः G,
 चैरियः T, चरंदि Pm.

४ I have accepted the reading of G, which is, however,
 highly doubtful ; पशुभिश्चोक्षपलाययौयकालकिलो M, and thus also T
 (only चोपलाय instead of चोक्षपलाय); यौयपायौयकालकिलो Be U,
 यौयपायौयकालकयो Sk, यौययः कालकयः Rm, यौयपायौयकालकेकलो Pm.

५ लोकाचयो M G T and with क here also Be U (लोकाचयो),
 लोकाचयो Pm.

६ Thus again G M, यौधपाया T, वाजपालयः Bu, वाचवाजया Be
 U Pm.

७ Instead of चवित and चवितवत् Be U: काश्यप and कश्यपवत्,
 rightly ?

वसिष्ठानेकार्षेयाभ्याख्यास्यामो^१, वैकैलिवाराटकिः^{११}
 साखला^१ गौरिश्रवसा^१ आश्वलायनाः कापिष्ठाः^१ ग्रीचिष्टवा
 वेद्यान्नपद्या^१ वाङ्मकायनिर्वाटव्या^{१२} जाद्वृक्षा^{१०} औडुलोमिः^{११}
 कौभोजिः कौलायनाः सुन्दरहरितीः^{११} काण्डेविद्धिः^{११} सौयव-

१ वासिष्ठा० MSS. exc. Be U.

१ ? Thus M T Bu, वैतरकि० Be U, वैतालकि० Pm, वैतालकवयो (cp. वैतालकि of the Viṣṇupurāṇa ?) G Rm Pn Sk. .

१ Thus (cp. gaṇa gahādi) M T, वाटालकिः Bu, वाटारकिः Be U, वाटारकि Pm, रकयः G Rm Pn, करकवयः Sk.

४ ? Thus Be U Pn. सखलाः Sk, सरवला Rm, साखला M G, साखलाः Bu, सावला T.

५ Thus the nibandhas. ० वस the MSS.

६ Thus the MSS. and Pm, कपिष्ठ(or ट)लाः the other nibandhas.

७ Thus emended; आन्नपदा Be U, ० पादो Pm, ० पादः Pn Rm Sk, आन्नपादयो M G T Bu.

८ वा० all (cp. gaṇa tikādi).

९ ? Thus M G T. Instead of this single name all the other sources preserve two: औपवना औपवना Be U (and precisely so Laugākṣi), नायनेर्नापत्या Pm, नायनयो नवाद्याः Sk Rm, नायनयोनायाद्या Pn.

१० Thus Pn, ० तुक्कां M T G Bu, ० तुक्कां Be U and the nibandhas.

११ Thus (cp. Pān. IV. 1. ४५, Yārtt. ४, Schol.) G T Bu (only ० नः), औडुलोमिः M; the other MSS. and all the nibandhas corrupt.

१२ Thus Be U, सुन्दररितिः Pm, सुन्दररितिः M G T Bu, सुन्दारारितिः Pn, सुवारारितिः Sk, सुवारारितिः Rm.

१३ Thus (as also Mān., Kāty.) corrected; काण्डेविद्धिः Be U Pm, काण्डेविद्धिः T G M.

वायना^१ आसनीयना^२ लौमायन्याः^३ स्नह्याः^४ कार्षिताः^५
 पार्णकायनाद्यौष्ठकायनाः^६ पार्णवस्का^७ देवना^८ गौरव्याः^९
 आविष्टायना^{१०} वाचकथय^{११} आविश्चितयो^{१२} ऽश्वयाजयाः^{१३} पूति-
 मावाः सप्तवेला^{१४} वासिष्ठ^{१५} इत्येते वसिष्ठाक्षेपानेकार्षेयः
 प्रवरो भवति वासिष्ठेति होता^१ वसिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४५ ॥

१ Thus G, सौपवसायना Pm, सौपवत्स्यायनाः Rm Sk, सौपवत्स्यायना Pn, सौप० T, (०ष्टि)पवत्स्यायना Be U.

२ Hesitatingly emended (cp. gaṇa *kuñjādi*), लमन्याः Be U Pm Bu, लोमन्याः M T G, लोमायन्याः Sk, Pn, लोमायनाः Rm.

३ ? Thus (or कर्षिताः) Be U and the nibandhas; पारिरक्षिताः G. कारिरिष्यक्षिताः M, कारौषयः क्षिताः T, कावपनयः Bu.

४ पार्ण० Be U Pm, पार्णि० the other nibandhas.

५ In M G T Bu only.

६ Thus the nibandhas; पारौषवस्को M G Bu, परिषवस्को T, पार्षवस्को Be U, पार्षवस्को Pm.

७, ८ ? Thus the nibandhas; देवरगौरव्याः Be U, देवाकोदिव्या M G, देवाकोदीव्याः T, देवतकातव्याः Bu.

९ Thus (as also Kāty.) M G T Bu; अविज्ञायना Pm, अविज्ञायना Be U, विज्ञायनाः Sk Pn. After this name M G T Bu have again सुदृष्टिः ।

१० Only in Be U G and the nibandhas (वाचकाया G).

११ Thus M T G, आधि० Bu, आविश्चितयो the others.

१२ ? अश्वयाजयाः Be U, अश्वदयः M G T, आसपादयः Bu, वस्त्रया (or पा)-जया the nibandhas.

१३ Thus M G T, सप्तवेलाः Bu, सप्तवेला Pm, सप्तवला Pn, सप्तवेलाः Be U, सप्तवेलाः Sk, सप्तवेलाः Rm.

१४ Thus M G T Bu (the last वसि०) and Pn, missing in the other nibandhas; प्रविष्ठा Be U, रविष्ठा Pm.

कुण्डिना कोहायना^१ गुग्गुलिरोपवस्त्रिर्वैकर्षयो^{२-४}
 ऽम्बरथा^५ बाहवः^६ कौञ्चोक्ताः^७ सांमङ्गलिनः^८ कापटवः^९
 पैठकाः^{१०} नवधामाः^{११} हिरण्वाद्यायणाः^{१२} पैष्पलादयो भाजिर्माथं-
 दिनाः^{१३, १४} शान्तिः सौपतिचिरित्येते^{१५} कुण्डिनास्तेषां श्राव्यैः

१ कोहितायना G only.

२ Thus T, गुग्गुलुः Bu, गुग्गुला G, गुग्गुलयो Be U and the nibandhas exc. Pm, which, reading युगलि, points to the sing.

३ Thus hesitatingly emended after the Mānava text; औप-
 वधि. M G, औपवधि. T, औवध. Be U Rm, औवध्य. Pm, औपया Pn.

४ Thus (and cp. Schol. on Pāṇ. IV. 1. 124 : वैकर्ष्यः काशपचेत् ।
 वैकर्षिरन्यः) Be U Pn, वैकर्ष्य Rm; Sk Pm om. The names follow-
 ing after this name I am unable to restore; in Be U we read
 one only : आविष्ठा (or ऋ)दय (अविष्ठादयो Pm), in M G : भिन्दव आविष्ठा
 (or ऋ)वदरो, in T : ऋदभिन्दव आविष्ठावदरो, in Bu : भिन्दवः विस्ववदरः, in
 Rm : औपवस्था, in Pn; औपस्थंसा ।

५ ऋवा Be U and the nibandhas, ऋव the other MSS.

६ Thus M G T Bu and all the nibandhas, बाहवयः Be U.

७ ? Thus Be U, कौञ्चोक्ता Pm, कौञ्चोक्ताः the other nibandhas,
 कौञ्चोक्ताः M G, कौञ्चोक्ताः T, कौञ्चोक्ताः Bu.

८ ? Thus M G T Bu, सांमङ्गलिनः Be U, सांमङ्गलिनः Pm, सांमङ्गलिनः
 the other nibandhas.

९ Thus Be U M and the nibandhas; कापटः Bu, कार्पटवः G T.

१० Thus (cp. gaṇa śivādi) G Be U. पै. the nibandhas, पैठको
 T, पैठका M, पैठः Bu.

११ ऽधाम्या M T G.

१२ Thus (r. पै. ?) Be U and all the nibandhas, हिरण्वाद्याः M G,
 हिरण्वाद्याः T, ऋवः Bu.

१३ ? Thus M G T Bu, भाज्यधि. Be U Pm.

१४ ऽनिः M G T, ऽनः Bu, ऽन Be U Pm, ऽनाः the other niban-
 dhas.

१५ ? Thus M G T, सौपयियः Bu, सौमपधि. Be U, सौपति. pm,
 सौमप(or य)वयः the other nibandhas.

प्रवरो भवति^१ 'वृषिष्ठ मैवावरुण कौण्डिन्येति होता'
कुण्डिनवस्मिन्नावरुणवदनिष्ठवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ४६ ॥

उपमन्यव श्रौपगवा^१ माण्डलेख्यः^१ कापिञ्जला^१ जात्रा-
गतास्तपोस्तोकाल्लैवर्णाश्चैव^{१५} पार्णागारिः^१ सुराचराः^१ शैला-
लथो^१ महाकर्णायना^१ वालग्निका^१ श्रौद्गाहमानयो^{११} बाहा-
यना^{११} भागुरित्यायना^{११} कुण्डोदरायणा^{१५} साक्षणेयाः^{१५}

१ Thus Be U T Bu (श्रौगवाः) Pm, श्रौदलयो G and the other nibandhas; in M the Upamanyus are omitted.

१ Thus Be U G and the nibandhas; •रेख्यः T, •नेख्यः Bu.

१ Thus (cp. gaṇa śirvādi) MSS. and nibandhas (कपिः Be U).

१ ? Thus Be U and the nibandhas; जात्रापवा G, जात्राजाः Bu, पावा-T.

५ Thus Be U and the nibandhas exc. Pm (जयोः), जलौकाः G (instead of तपोस्तोकाः), तल्लकाः T, गृहपतिः साकाः Bu.

१ ? पार्णागारिः T, पाञ्चागारिः Bu, पर्वगाणि G, वालग्निरथः Be U, •पाञ्चागिरि Pm, पार्श्वगिरथः Rm Pn, पर्वगिरथः Sk.

७ Thus T G Bu; शराचरा Be U Pm, शराचा Pn, शराचराः Sk Rm.

८ Thus Bu, शौलालयो Be U Rm Pn, शोः Pm, शौलाः Sk, जात्रालयो T G.

९ Thus the MSS. and Pm, •काक्षायना the other nibandhas.

१० बाहः Be U Pm, बाहः the other MSS. and nibandhas.

११ Thus (cp. gaṇa pailādi) T, श्रौद्गाहमाना Pn, श्रौद्गाहमायनाः Sk, श्रौदाः or श्रौदाः the others.

१२ Thus T G Bu, वलाः or वलाः the others.

१३ Thus G T (with •याः), Be U (with •याः), Pm (with •याः) भागुरित्यायना Sk Pn Rm.

१४ कुण्डिनोः Be U.

१५ cp. gaṇa śubhrādi (साक्षणेयानयोर्वशिष्ठे) ।

काचान्तयो^१ वार्कान्तक^२ आनृचराय्या^३ आसववा^४
 कपिकेशाः^५ इत्येत उपमन्यवस्तेषां आर्षेयः प्रवरो भवति^६
 वासिष्ठैश्चप्रमदाभरदसवेति^७ होत॥भरदसुवदिश्चप्रमद्वदसिष्ठ-
 वदित्यध्वर्युः^८ ॥ ४७ ॥

पराशराः^९ काण्डूश्या^{१०} वाजयो^{११} वाजन्तयो^{१२} वैमतायनाः^{१३} ।

गोपाक्षिरेषां पञ्चम एते कृष्णाः पराशराः ॥

प्रारोहयो^{१४} वैकल्यः^{१५} ज्ञाचयः^{१६} कौशुदादयः^{१७} ।

हार्थन्दिरेषां^{१८} पञ्चम एते गौराः पराशराः ॥

१ ? ? Thus G ; काचान्तकयः Bu, काचायधो T, कचधय Be U, काचायधो Pm, वाचकिया (or यो) the other nibandhas.

२ Thus G ; वाक० T, वक्ताः चक्रयः Bu, वार्कान्तक Be U.

३ ? Thus Be U, चन्द्रचरमः Bu, चन्द्रचरा G, चन्द्रवाभा T.

४ ? आरववाः G, आरववाः T, आरवभाः Bu, आरववाः Be U Rm Pn.

५ कापि० T.

६ Thus Bu, •भरदसवेति Be U T G.

७ Thus G Rm (also Laugākṣi) ; कंडूश्या Be U Pn. कडूशयो M, कडूशयो T, कडूशयः Bu, कंडूशया Sk, कडूशयो Pm.

८ Thus M G^१ T Bu, वाजिन्तयो Be U and the nibandhas.

९ Thus (cp. *gāṇa arihanādi*) Pm ; वैमतायनिर् M T, वैमतायनिर् G, वैमतायना Be U, वैमतायनाः Sk Rm.

१० गोवा० Be U and the nibandhas, cp. also *Matsyapurāṇa* 201 33 sqq. To obtain a śloka we should read : कण्डूश्या वाजन्तयो वाजयो वैमतायनाः ।

११ प्ररो० Be U Pm.

१२ Thus the nibandhas ; वैकल्यः Be U, वैतल्यः M G T Bu.

१३ ज्ञाचयः Be U.

१४ Thus also the *Mānava* text ; कौशुडा० Be U.

१५ Thus I'm and, in the plural. the other nibandhas ; •दि० Be U, •नो० M G T Bu.

ब्रह्मायनयोः^१ गोपयः^२ कास्तथः^३ श्वातयातयः^४ ।

वाह्णिरेवां पञ्चम एते ऽवणाः पराशराः ॥

भालुका वादरिखेव^५ काङ्गायनाः^६ कौकुशास्तयः^७ ।

चैमितिरेवां^८ पञ्चम एते नीलाः पराशराः ॥

हव्याजिनाः कापिशुभ्राः^९ श्वासायनयः^{१०} श्वेतयूपयः^{११} ।

पोष्करसादिरेवां^{१२} पञ्चम एते श्वेताः पराशराः ॥

१ Thus (r. ब्राह्मा० ?) T M G, ब्रह्मायनः Bu, ब्रह्मायनयो Be U Pm ; ब्राह्मायन the Mānava text.

२ Thus T Pn Rm; गोप्रायः Pm, गोपियाः Sk, गोपयः G M Bu, गोपययः Be U.

३ ? Thus Bu; कास्तथः G, कास्तयः M, कास्तवः T; Be U and the nibandhas omit this name; कास्तयः the Mānava text.

४ ? Thus M Bu, श्वासायना G, श्वातया T; श्वातयो Be U, श्वात (or न) यो Sk Rm Pm, श्वातयो Pn.

५ वाजिरे Be U and the nibandhas.

६ Doubtful; thus Be U M G, काङ्गायना Pm, काङ्गायनाः Rm, कास्तयनाः T, कास्तयाः Bu.

७ Equally doubtful; thus reads G, कौकुशास्तयः Bu, केकौकुशास्तयः T, केकौकुशास्तयः M; कौकुशयः Be U, कौकुशयः Pm कौकुशेय Rm. (Kāty. कौकुशाद्या, Laug.: कौकुशाद्याः) ।

८ Thus M G, चैमिति T, चैमिति Bu, चैमिति Be U, चैमये Pm, चैमयतय Pn, चैमयतय Sk, चैमयतय Rm.

९ ? Thus M G, कापिः शुभ्राः Bu, कापिशयः T; पयिशुभ्राः Be U, का (or क)पिशुभ्राः the nibandhas.

१० ? Thus Bu; श्वासायनयः Be U Pm, श्वासायनय M, श्वासायना T, श्वासाः G, श्वासायनयः Rm Sk.

११ श्वेतयूपयः Be U only.

१२ पोष्कल M T.

वाग्धायनयो^१ वार्ध्या^२ श्वामेयाः^३ श्रौतिभिः^४ च ।

श्रौतिरेषां पञ्चम एते श्वाभाः पराशराः ॥

कृष्णा^५ गौरा अरुणा नीलाः श्वेताः श्वाभा वे परा-
शरास्तेषां^६ श्वार्ध्वः प्रवरो भवति^७ वासिष्ठ ग्राह्य पाराशर्वेति
१ होता^८ पराशरवत्क्षत्रिवदसिष्ठवदित्यध्वयः^९ ॥ ४८ ॥ अष्टमः ॥

अगस्त्यौग्याख्यायामो^{१०} ऽगस्त्यो^{११} विशालाद्या^{१२} स्वाहा-
यना^{१३} श्रौपद्मनयः^{१४} कल्याणदण्डिर्धावणिर्लामर्षिर्लम्बाबुदो^{१५} १२

१ Uncertain : वाग्धायनयो M G, पाग्धायनयो T, मा (भा)र्गयनयो Be U
नार्गयनयो Pm. नार्गयः the other nibandhas.

२ Thus M G T, नार्ध्याः Rm, नार्ध्याः Sk. नार्ध्याः Be U Pm.

३ Thus (cp. note 15 on p. 460) Be U Pn, श्वातमेयाः M G
श्वतमेया T.

४ ? श्रौतुभिः Be U, श्रौतिभिः M, श्रौतिभिः G, श्रौतिभिः T श्रौतुचयः (or
चयः) Pn Sk Rm (Pm om).

५ Thus Be U and Bu (the last, however, omits, as do also M
G T, वे); in M G T this enumeration (कृष्णाः . . पराशराः) is given at
the end of the adhyāya, after the kaṇḍikā and adhyāya number

६ Thus Be U and the nibandhas; नन्द्यवोधिः शालाद्याः M G T,
नदिशालाः Be Bu.

७ ? Thus Be U Pm Pn. (r. perhaps कल्यायना), स्वाहा Rm,
वाहा Sk, काहायना M G, काहायना T, काहायनाः Bu.

८ Thus Be U M G and the nibandhas; श्रौपद्मनयः Bu,
श्रौपमनयः T.

९ Thus MSS. and cp. the Laugākṣi text : कल्याणदण्डिना ।

१०-१२ श्वार्ध्वः found in MG T Bu only; for the following I
have adopted the reading of G; the last name only is uncertain;
• कावर्षिकुत्यादययो Be U, कावर्षयो (कावर्षा Pm) कल्याणरक्षयो the niban-
dhas; कावर्षिकान्बुदो M, कावर्षिकान्बुदो T, काव्याः चम्बुदः Bu.

वैरिण्यो^१ बुधुदोदरयः^२ श्रैवपचयः^३ शास्त्रावता^४ मौञ्जकयः^५
 पाण्डुहृदा^६ शारिणीवयो^७ रौहिण्या^८ मौञ्जकय^९ इत्येते ऽगस्त्य-
 संतेषां अर्चयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युतेषवासेति होतृभ-
 वाश्चवहृदच्युतिवदगस्तिवदित्यध्वर्युः^{१०} ॥ ४६ ॥

सोमवाहानां^{११} अर्चयः प्रवरो भवत्यागस्त्य दार्ढ्युत^{१२}

१ Thus (and 'cp. वैरिणि of Kāty.) G m, वैरिण्यो the other sources.

२ ? Thus M G, बुधुदोदरयः Bu, बुधुदोदरयः T; बुधुदोदरयो Be U, बुधो० Pm, बुधो० Pn, मुजो० Rm, मुदो० Sk.

३ Thus (cp. श्रैवपचा of Kāty.) all exc. Be U (नैकप०) and Sk (श्रैवचयः) ।

४ ? Thus M G T Bu; शास्त्रावता Be U Rm, शास्त्रावताः Pm, शास्त्रावताः Sk, शास्त्राता Pn.

५ Thus M Bu; माञ्ज० G, माज० T, मौञ्जकयः Be M, मौञ्जकताः Sk, Rm, औपमौञ्जकयः Pn, मौञ्जीकरा Pm.

६ ? Thus M G, पण्डाः T, पन्दाः हृदाः Bu, पाण्डोहृता Be U, पाण्डोहृता Pm, पाण्डोहृता Pn, पाण्डोहृताः Rm.

७ Thus M G T, षोषीवाः Bu Sk, षोषीवा Be U Pm, षोषीवौ Rm Pn.

८ ? Thus M G Pn, रौहि—T, रौहिण्या Rm, रौहिण्याः Bu, रौहिण्या Be U Pm.

९ Thus (and cp. gāṇa gargādi) Be U M G, मौञ्जकयः Bu.

१० Between k. 49 and 50 M G T Bu have one more : शोभ-
 वाहानां अर्चयः प्रवरो भवत्यागस्त्य हा० शोभवेति शोता सं (or शो)भवाश्च० etc.
 Moreover in M G T the sequence is: *Sāmbhavāha*, *Yajñavāha*,
Somavāha. It is highly probable that these *Sāmbhavāhas*,
 who are neither mentioned in Pm, have originated ditto

सौमवाहेति^१ होता^१ सोमवाहवहृड्युतिवदगक्षिवदित्यध्वर्युः^१
॥ ५० ॥

यज्ञवाहानां श्वार्षेयः प्रवरो भवत्योगस्य दार्ढ्युत याज्ञ-
वाहेति^१ होता^१ यज्ञवाहवहृड्युतिवदगक्षिवदित्यध्वर्युः^१

॥ ५१ ॥ नवमः ॥

अग्निथापां श्वार्षेयः प्रवरो भवति^१ मानवे^१ पौरुवरसेति
होता^१ पुरुरवोवदिडावमनुवदित्यध्वर्युः^१ ॥ ५२ ॥

वैश्वानां श्वार्षेयः प्रवरो भवति^१ भास्वन्^१ वात्सप्र^१
माङ्गिसेति होता^१ माङ्गिस्वदत्सप्रवहृड्युतिवदित्यध्वर्युः^१,^१
॥ ५३ ॥

नाराग्न्यान्वाख्यास्याम^० । अग्नेयवाध्वमवाधूस्ववसिष्ठ-
कस्वशुनकसंज्ञतियस्कराजन्यवैशा^१ इत्येते नाराग्न्याः प्रकी-

graphically in the Somavāhas. as there must be 49 gōtras, the
last of which is that of the Yajñavāhas, cp. Pm. fol. 59. a :

यज्ञादीनां यज्ञवाहानामानेकीनपञ्चाशदध्याय० etc.

१ Thus Pn only, सोम० all the MSS.

१ Thus T Pn only, यज्ञ० the other MSS.

१ वैश्व Be U with ४ the others.

४ दत्ता० Be U, दत्ता the others.

५ Thus Be U, भास्वन् and पञ्चमन्वत् M G T.

६ Thus Be U, वात्सप्रमद and यत्सप्रमदवत् M G T.

७ See Baudh. X. 11 : 10. 11 (T S. IV. 1. 8).

८ Instead of 'संज्ञतियस्व' Be U read शृङ्गस्व and Pm वंशुस्व.

तिंतासामूनपादितरिषां^१ चचियवेक्षणां^२ पुरोहितप्रवरो^३
भवतीति विज्ञायते^४ मनुवदिति वा सर्वेषां गोचाषां^५
मानयो हि प्रजा इति विज्ञायते^६ सगोचां गत्वा चान्द्रायणं
चरेद्भूते^७ परिनिष्ठिते ब्राह्मणौ न त्यजेन्मादवद्भूमिनीवद्भूमौ^८
न दुष्यति^९ कश्यप^{१०} इति विज्ञायते^{११} ऽथ^{१२} संनिपाते^{१३} विवाह

१ Thus Be U Pm; *तासामूनपादीनन्येषां गोचाषां M G T.
probably after Baudh. X. 11, but an accus. would here be
unaccountable.

२ Thus Be U Pm, उभवेचां M G T.

३ M G T ins. (probably after Āśv. XII. 15. 4) राज्ञो ।

४...५ Om. M G T, found in Be U and Pm (fol. 57. b), cp.
T S. V. 1. 5. 6.

५ उपदिशेत् (instead of चरेत्) M G T; कुर्यात् Pm (thus also
Govindasvāmin on Baudh. dhś. II. 1. 38.

६ त्यजन्ते (instead of त्यजेत्) M G T.—मादवद्भूमिनीवत् । पिष्टयादिति
शेषः Govindasvāmin l.c.

७ Uncertain; thus read Be U Pm and Govindasvāmin l.c.;
दुष्यत इति काश्यप M G T; perhaps, though, काश्यप in the better
reading, cp. Schol. on Kāty. śrs. IV. 1. 2 and Pm fol. 59. a : च
मर्गे सगोचायास्तुत्यङ्गो ऽपि तद्वन्मगीचो ऽपि सन् काश्यपो भवतीति विज्ञायते ।

८ This sentence (up to विज्ञायते p. 467. 2.) is not given by Be
U, neither is it found in the quotation of the last kaṇḍikā given
by Pm, but nevertheless in the discussion of this k., it is
mentioned and commented upon by the author of the Pm; the
text given above is that of Pm.

९ Thus Pm, सति. the three MSS.

सदृश्या^१ वर्जयेद्बौधायनस्य तत्प्रमाणं^२ हि कर्तव्यं^३ मानस्यो
हि प्रजा इति च विज्ञायते^४ ।

गोपाणां तु सहस्राणि प्रयुतान्वर्षुदानि च ।

ऊनपञ्चाशदेवैषां प्रवरा ऋषिदर्शनात् ॥

विश्वामित्रो^५ अमदग्निर्भरदाजो ऽयं गौतमः ।

अचिर्वसिष्ठः कश्यप इत्येते सप्त ऋषयः ॥

तेषां^६ सप्तर्षीणामगम्याष्टमानां^७ सदृशं तद्गोचमित्यु-
च्यते^८ न^९ भवत्ययाजनीयो यः प्रवरांस्तान्परांश्च^{१०} विजा-

नाति^{११} । मन्त्रो ब्राह्मणं वेद इत्याचक्षते^{१२} तस्मात्प्रवरज्ञाने

१० यज्ञो^{१३} महाविज्ञैः कार्यः^{१४} आहुविवाह ऋत्विजो^{१५} देवा^{१६}
क्षोचं^{१७} गोचमूल्यानि च^{१८} महाप्रवरे^{१९} संतिष्ठते^{२०} । नित्यं पर्वणि-

१ विवाहसदृश्याः Pm ; M reads : सान्निपाताय वा वैवाच्याय वर्जये ; the whole passage is obscure to me.

२ Thus Be U ; instead of तेषां सप्तर्षीणां T and Pm : सप्तानां सप्तर्षीणां, M G om. these two words.

३ Thus M G T Pm. In Be U this passage runs : भवत्ययाजनीयो यः प्रवरांस्तान् ।

४ विजा० Be U Pm, जानाति M G T.

५ यज्ञस्य M G T ; read 'विज्ञाने, to obtain a śloka ?

६ Thus M T G, इत्येवो Pm, आहुविवाहादिदिविधयो Be U.

७ Thus Be U Pm, न देवात् M G, देवाश्च T.

८ क्षोच Be U.

९ Not found in Be U Pm.

१० Thus Be U Pm, महाप्रवरेषाः M G T.

११ Thus all, r. 'इत्ये' ? But the whole passage is not clear to me. After संतिष्ठते Be U ins. च इदं विजानाति ।

पर्वणि स्वाध्यायो^१ , ब्रह्मलोके महीयते ब्रह्मलोके महीयत
इति^२ । ॥ ५४ ॥ दशमः ॥

॥ इति प्रवरप्रश्नः ॥

१ ? Thus M G T. स्वाध्याय Pm. स्वाध्याये निविष्टो Be U.

२ Be U om. इति । After इति M G T ins. इत्याह भगवान्बोधायनः ।
but the repetition marks the end of the prasna.

BIBLIOTHECA INDICA :

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1460.

• बौधायन श्रौतसूत्रम् ।

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM

A SANSKRIT WORK OF THE VEDIC LITERATURE.

EDITED BY
DR. W. CALAND,
UTRECHT.

VOL. III. FASCICULUS VI.
(Concluding the work.)

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL, 1, PARK STREET.
1924.

NOTICE

BIBLIOTHECA INDICA

PUBLISHED BY
THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

THE Bibliotheca Indica is a collection of works belonging to or treating of Oriental literatures and contains original text-editions, as well as translations into English, and also bibliographies and studies.

The publication was started in 1849, and consists of an Old and a New Series. The New Series was begun in 1860, and is still running.

As a rule the issues in the series consist of fascicles of 96 or 100 pages print, though occasionally numbers are issued of double, triple or larger bulk, and in a few cases even entire works have been published under a single issue number. Several different works are always simultaneously in progress. Each issue bears a consecutive issue number. The Old Series consists of 265 issues; in the New Series, till November, 1923, inclusive, 1459 issues have been published. These 1724 issues represent 237 different works; these works again represent the following literatures:—

Sanskrit, Prakrit.
Rājasthānī, Kāshmirī, Hindi.
Tibetan.
Arabio, Persian.

Several works published are partly or wholly sold out, others are still incomplete and in progress. A few works, though incomplete, have been discontinued.

Various price lists and notices concerning the Bibliotheca Indica are available and may be had on application. Other lists are in preparation. Revised lists are published from time to time.

The standard sizes of the Bibliotheca Indica are three:—

Demy (or small) octavo.
Royal (or large) octavo.
Quarto.

The prices of the Bibliotheca Indica as revised in 1923 based (with some exceptions) on the following scale per set of 96 or 100 pages in a fascicle as the case may be:—

INDEXES.

I. INDEX OF PROPER NAMES.

(a) NAMES OF SĀMANS.

- अग्नेर्हृदयम् X. 49 : 50. 16. '
अरण्ये देवानि सामानि XVI. 4 : 250. 3.
रुद्रादीनीयम् IX. 16 : 289. 6.
उद्दृष्टीयम् XVIII. 15 : 360. 6.
अतुल्यायज्ञायज्ञियम् X. 49 : 50. 18.
कण्ठरघंतरम् XVIII. 7 : 349. 13
कालेयम् XVIII. 15 : 359. 15.
गायत्रम् XIV. 25 : 196. 19.
गौरिवीतम् XIV. 25 : 196. 18.
अरादीनीयम् XVIII. 15 : 360. 4.
नोषसम् XVIII. 15 : 359. 14.
प्रजापतेर्हृदयम् X. 49 : 51. 1.
दृष्टम् II. 17 : 63. 4; X. 49 : 51. 1 and elsewhere.
भद्रम् XVI. 22 : 268. 4.
भासम् XVI. 13 : 261. 17.
यज्ञायज्ञियम् X. 59 : 61. 10, 11; XVI. 3 : 247. 13.
यामम् XV. 28 : 232. 9.
रघंतरम् X. 49 : 50. 17; XIV. 4 : 157. 17. and elsewhere.
दैवतम् XVIII. 15 : 359. 15.
वाजिमातुः साम XI. 8 : 77. 1, 5.
वामदेवम् II. 17 : 62. 4; X. 49 : 51. 1; XIV. 12 : 174. 8; XVIII.
15 : 359. 12.
वारवन्तीयम् X. 49 : 50. 17; XII. 18 : 114. 11.
वार्षाधारम् IX. 16 : 289. 5.
विक्रमेम् XVI. 13 : 261. 17.
वैशामसम् XVI. 24 : 270. 1.
वैराजम् XVIII. 15 : 359. 11.
वैरूपम् XVIII. 15 : 359. 14.
व्राह्मरम् XVIII. 15 : 359. 12. '
क्षैतम् II. 17 : 63. 5; IX. 16 : 289. 18; X. 49 : 50. 18.
वाचनीयम् XII. 18 : 114. 11.

4 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

सौहृदिवम् XVIII. 15 : 360. 5.

हविष्मन्निधनम् XVI. 24 : 270. 3.

हविष्मन्निधनम् XVI. 24¹ : 270. 2.

(b) NAMES OF PEOPLES AND LOCALITIES.

कारह XVIII. 13 : 357. 6. (कारह XVIII. 44 : 397. 11, but here the reading is not wholly certain), also dhś. I. 2. 14.

कारखर XVIII. 13 : 357. 6, cp. dhś. l.c. (where the MS. Haug has also कार० not कार०) and Āp. XXII. 6. 18. (a var. with कार०)

कलिह II. 3 : 40. 9; XVIII. 13 : 357. 7.

काशिविदेह XVIII. 44 : 397. 10.

कुवपक्षाल XVIII. 44 : 397. 10

कुवप्रक्षाल XVIII. 25 : 374. 8.

गान्धार XVIII. 13 : 357. 6; XVIII. 44 : 397. 11 (?).

पक्षाल XVIII. 25 : 374. 9; XVIII. 38 : 389. 3.

महावर्ष II. 3 : 40. 7, cp. महावर्ष AV. V. 22. 4, 5 and Śat. Br. Kāṇva text IV. 2. 3. 10 (कुवमहावर्षः).

दुजवन् II. 3 : 40. 8; VI. 14 : 172. 2.

विदेह II. 3 : 40. 7.

मफाल XVIII. 13 : 357. 9.

सौवीर XVIII. 13 : 357. 5.

कावन् (?) II. 3 : 40. 7.

खर्ग (?) XVIII. 44 : 397. 11.

कुवक्षेत्र XVIII. 45 : 399. 11; XVIII. 47 : 403. 12.

बाण्डव प्रक्ष XVIII. 18 : 298. 6.

प्राक्ष प्रक्षव XVI. 29 : 276. 5; XVI. 30 : 276. 14.

विषवती (plur.) XVIII. 45 : 399. 11.

वर्षिणीयप्रक्ष XVIII. 49 : 407. 14.

दुवर्षवती XVIII. 45 : 399. 11.

(c) RITUALISTIC AUTHORITIES

वाङ्मिनि VII. 4 : 205. 4; XI. 2 : 66. 5; XIV. 15 : 180. 8; XX. 2 : 7. 2, etc.

वाक्वेव XXI. 21 : 108. 11. 12.

वार्तवानीपुत्र XXI. 16 : 99. 9.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 5

- बौधमन्य XIII. 1 : 119. 12. and passim in Dvaidha and Karmānta.
 बौधमन्यबौधुन passim in prāśna XX.
 कात्य II. 15 : 57. 15; VII. 4 : 205. 4; XI. 2 : 66. 6; XX. 4 : 12.
 12; XX. 5 : 15. 13; XX. 16 : 35. 13; 36. 10.
 कौषपतन्नि XX. 13 : 30. 1.
 गौतम XXI. 3 : 74. 15; XXIII. 19 : 184. 2.
 आयात् कात्यायनः XXIII. 7 : 158. 5
 दक्षिणाकारो राघोतरः XX. 11 : 26. 1
 दोर्ववात्स्य XX. 10 : 23. 5; XXI. 20 : 107. 2; XXI. 22 : 109. 10;
 XXIII. 19 : 182. 8.
 बोधायन VII. 4 : 205. 3; XI. 2 : 66. 4; XIV. 15 : 180. 7. and
 passim in Dvaidha and Karmānta.
 भास्वर्गः XXIV. 2 : 186. 3 name of an ācārya according to Veñk.
 and according to एके in the Viv.; see भास्वर्ग in the Index of
 words.
 मेनेय XX. 1 : 4. 3; XX. 24 : 53. 8.
 मोद्वल्य XVI. 13 : 261. 16; XVIII. 2 : 344. 2; XX. 1 : 3. 13;
 XX. 13 : 29. 14, etc.
 राघोतर VII. 4 : 205. 5; XX. 1 : 4. 5; XX. 5 : 14. 8, etc.
 राघोतर plur. XX. 16 : 33. 8; XX. 18 : 38. 12.
 राधूलक XXIX. 1 : 368. 3.
 शास्त्रीक passim in Dvaidha and Karmānta.

(d) PROPER NAMES OF MYTHICAL, LEGENDARY AND
 HISTORICAL PERSONS OUTSIDE THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- अङ्गिरस् (plur.) II. 16 : 60. 6.
 अग्नि XVI. 28 : 274. 3.
 अमलवत् XVIII. 44 : 397. 8, 11, son of Purūravas.
 आश्व (आज, आद्य ?) III. 29 : 103. 7.
 आचय VIII. 6 : 241. 7, 10, 11; XV. 37 : 242. 3.
 आयु XVIII. 44 : 397. 8, 9, son of Purūravas.
 आरवि XVI. 27 : 273. 8.
 उर्वशी XVIII. 44 : 396. 2.
 उग्रनाः कायः XVIII. 46 : 402. 1 sqq.

* 1 The names of the serpents XVII. 18 have been omitted.

6 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- अतुषर्षः भार्गवः XVIII. 13 : 357. 8.
 औपोदितिः गोपः सायनः वैशाखपद्यः XVIII. 26 : 374. 8, 17 ; 375. 4.
 कानान्न वाध्वन्ः XVIII. 41 : 392. 6 ; 393. 5.
 केमिन् XVII. 54 : 334. 3.
 केमो हास्यः XVIII. 26 : 374. 12 ; XVIII. 38 : 389. 1.
 कौश VI. 14 : 171. 19 ; VI. 15 : 172. 12 sqq.
 कौशाश्वः यास्तः XVI. 27 : 273. 7.
 काण्डिकः XVII. 54 : 334. 3.
 गान्धर्वायणः बालेयः चाग्निवेशः XVIII. 26 : 374. 15.
 गोवाहः XXIII. 13 : 170. 4.
 जनकः XXIII. 13 : 169. 13.
 जयन्ती XVIII. 46 ; 403. 2, a daughter of Indra (r. जयन्त्या च).
 जैभ्रवः कश्यपः XVIII. 45 : 401. 6.
 पार्थिन् XVIII. 49 : 408. 5.
 पुष्करवः रेवः XVIII. 44 : 396. 1.
 पूर्वक्षितिः XVIII. 45 : 397. 13, an apsaras.
 प्रयोयुगः XXVIII. 12 : 364. 12. (proper name ?)
 बुधः सौम्यः XVIII. 26 : 374. 7.
 भरतः XII. 9 : 99. 15 ; XVI. 32 : 278. 8 ; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
 भार्गवः XII. 18 : 114. 11.
 भृगु (plur.) II. 16 : 60. 6.
 मनुः वैवस्वतः XVIII. 47 : 405. 1.
 मण्डकः गर्ग्यः XVI. 27 : 273. 8.
 रोहिणेयः क्रोशतिः XVI. 27 : 273. 6.
 वसिष्ठ (plur.) X. 11 : 11. 11 ; (sing.) XIV. 20 : 187. 4 sqq. ; XVII. 54 : 334. 2.
 बालेयः II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no proper name.
 क्षितिः औशीनरः XVIII. 49 : 407. 9 sqq.
 मन्त्रकः शैव्यः XVIII. 48 : 405. 18.
 चार्क्षेति XVII. 54 : 334. 4.
 दुदेवहा XVIII. 13 : 358. 2.
 दुदयः शैव्यः XVIII. 19 : 365. 19.
 दुर्वर्चस् XVIII. 46 : 402. 4, a gandharva
 औदासः XVII. 54 : 334. 2.
 बालेयः II. 3 : 36. 8, acc. to the Viv. (see Index of words) no proper name.

(c) PROPER NAMES IN THE PRAVARA-PRAŚNA.¹

- बभ्रुः page 463. line 6, 464. 4.
 बभ्रुवर्ष 431. 1, a bharadvāja.
 बभ्रुवर्ष 448. 6, a viśvāmitra.
 बभ्रुवर्ष 424. 4 sqq.
 बभ्रु 448. 4, 5, a viśvāmitra.
 बभ्रुवर्ष 435. 5, 6. son of aṅgiras.
 बभ्रुवर्ष 447. 4, son of kata. .
 बभ्रु 439. 8, etc. ; 467. 6.
 बभ्रुभिन्नात 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 बभ्रु 421. 2, son of ṛṣiṣeṇa.
 बभ्रुवर्ष 419. 6, son of cyavana.
 बभ्रुवर्ष 420. 1, a vida bhr̥gu.
 बभ्रुवर्ष 439. 6, son of aṅgiras.
 बभ्रुवर्ष 436. 4, son of aṅgiras.
 बभ्रुवर्ष 425. 3, son of aṅgiras.
 बभ्रुवर्ष 440. 4, an atri.
 बभ्रुवर्ष 441. 5, son of atri.
 बभ्रु 420. 1, a vida bhr̥gu.
 बभ्रुवर्ष 453. 2 ; 456. 5, son of kaśyapa
 बभ्रुवर्ष 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 बभ्रु 446. 4, son of viśvāmitra.
 बभ्रु 455. 3 ; 456. 5, son of avatsāra.
 बभ्रुवर्ष 452. 3, a nidhruva kaśyapa.
 बभ्रुवर्ष 428. 6, a bharadvāja.
 बभ्रुवर्ष 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 बभ्रुवर्ष 437. 3, a saṃkr̥ti bharadvāja ; 449. 2, a nidhruva
 kaśyapa.
 बभ्रुवर्ष 424. 4, an ayāśya gotama
 बभ्रुवर्ष 440. 5 ; 465. 11 an atri.

¹ Those names only have been given, which are more or less certain ; some of them, being wholly doubtful, have been omitted. To each name have been added the names of the gotra and sub-gotra, designed, for convenience's sake by the unchanged proper names ; strictly spoken, I ought to have written e.g. not 'a garga,' 'a bhr̥gu' but 'a gargya,' 'a bhr̥gava.'

8 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

आवेयायव 431. 4, a bharadvāja, cp. gāṇa śāsvādi (आवेय भरद्वाजे) on Pāṇ. IV. 1. 110.

आमत्रि 441. 2, an atri.

आनीषायव ? 441. 2, an atri.

आपस्तम्ब 431. 3, a bharadvāja.

आपिशलि (•शालेय) 419. 2, a vatsa bhṛgu.

आमरद्वन्द्व 461. 3, son of indrapramada.

आमिजित 425. 5, a śāradvata gotama.

आमि 420. 8, an ṛṣṭiṣeṇa bhṛgu.

आयक्षूय 452. 2, a śaṇḍila kaśyapa.

आयास्य 424. 4, 425. 2, an ayāśya gotama.

आयवसिन् 431. 4, a bharadvāja.

आकायव 418. 5, a vatsa bhṛgu; 420. 2 (?), a vida bhṛgu.

आर्षि 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja.

आर्ष्टिषेय 415. 1; 420. 7, 421. 3 a bhṛgu.

आश्वत्थामन 458. 1, a vasiṣṭha.

आश्वनि (r. आश्विनि ? cp. gāṇa gaurādi) 443. 5, a kuśika viśvāmitra.

आलेखन 416. 6, a vatsa bhṛgu.

आविशिति 458. 3, a vasiṣṭha.

आवित्रेय 452. 3, a nidhruva kaśyapa.

आश्वत्थामन 457. 2, a vasiṣṭha.

आश्वयत 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.

आश्वरायव 450. 1, a nidhruva kaśyapa.

रता 465. 7, daughter of manu.

रश्मवाच 464. 3, son of dṛḍhacyuta.

रन्ध्रकौशिक 448. 9, a kuśika.

रन्ध्रप्रमद 461. 3, son of vasiṣṭha.

रन्ध्रसम्ब 431. 2, a bharadvāja.

रन्ध्रमित्रि 441. 4, an atri.

रघुमत 430. 1, a bharadvāja.

उचय 426. 6, son of aṅgiras.

उचीर्ननु 418. 4, a vatsa bhṛgu.

उदक 446. 1, son of devarāta.

उदयव 428. 3, a bharadvāja.

उपमन्वु 460. 3, 461. 2 a vasiṣṭha.

उपमन्व 439. 6, son of amahayya.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 9

- उग्रस (sic) 427. 4, son of gotama.
 उद्गा 419. 3, a vatsa bhr̥gu; 448. 1, a dhānamjaya viśvā-
 mitra.
 उद्गा 428. 6 : a bharadvāja gotama.
 उज्जयिन 426. 3, a kumāṇḍa.
 उर्व 419. 6, son of apnavāna.
 वत्सभान 417. 4, a vatsa bhr̥gu.
 वत्स 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 वत्साय 438. 7, id.
 वत्स 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 वद्विषे 421. 2, son of apnavāna.
 रेतिशायन 417. 4, a bhr̥gu; 439. 3, a kapi bharadvāja; 448.
 15, a nidhruva kaśyapa.
 रेविकि (?) 456. 1, a lokākṣi kaśyapa.
 रोक्क्यायन 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 रोडलि 450. 4, id.
 रोडुलोमि 457. 3, a vasiṣṭha.
 रोदज्ञायन 427. 5, a kareṇupālī gotama.
 रोदसे 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 रोदसेषि 430. 1, a bharadvāja.
 रोदरि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
 रोद्वजि 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 रोदुम्नराय 447. 5, id.
 रोदुम्नरि 445. 1, a kuśika viśvāmitra.
 रोङ्गायनानि 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 रोदासकि 440. 3, an atri.
 रोपमव (?) 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
 रोपजिक्कि 418. 3, a vatsa bhr̥gu.
 रोपद्वजि 445. 1, a kuśika viśvāmitra; 463. 7, an agastī.
 रोपविन्दु 425. 6, a śāradvata gotama.
 रोपमन्त्रायन 433. 1, a garga bharadvāja.
 रोपमर्कटायन 435. 3, a kaṇva bharadvāja.
 रोपव 450. 2, a nidhruva kaśyapa.
 रोपमि 428. 6, a bharadvāja.
 रोपरि (०रि) 418. 3, a vatsa bhr̥gu.
 रोचनानि (?) 442. 5, a mudgala atri.
 रोमस 427. 1, 2, a gotama.

10 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- कचीवन् 426. 6, son of ucathya.
 कण्ड 435. 3, 5 ; 465. 12, son of ajamīdha.
 कन 447. 4, 6, son of viśvāmitra.
 कपि 439. 3, 5, a bharadvāja.
 कपिकेह 461. 2, an upamanyu vasiṣṭha.
 करम 447. 4, a kata viśvāmitra.
 करशिशुष 439. 4, a bharadvāja.
 करेणुपाल 427. 8, son of gotama.
 कल्पा 430. 1, a bharadvāja.
 कल्पावद्वि 463. 7, an agasti.
 कश्यप 448. 15, sqq.; 466. 5.
 काश्याणि 424. 4, an ayāśya gotama.
 काठेरि 425. 1, id.
 काश्यायन 433. 1, a garga bharadvāja.
 काण्डेविदि 457. 4, a vasiṣṭha.
 काण्डरयि 420. 2, a vida bhṛgu.
 काण्ड 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 कापिष्ठ 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
 कापिष्ठ 457. 2, a vasiṣṭha.
 कापुटि 455. 6, a lokākṣi kaśyapa.
 कामकायन 446. 7, a viśvāmitra.
 कामकायनिन् 446. 7, id.
 कामनक 444. 1, id.
 कामरोदरि 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 कामलोदरि (?) 418. 4, a vatsa bhṛgu.
 का(का)वस्य 432. 1, a bharadvāja.
 कारिरौति 433. 3, a garga bharadvāja.
 कारौ(रि)वायय 432. 1, a bharadvāja.
 कारौमि (कारिणि) 436. 2, a harita bharadvāja ; 447. 9 a dhanam-
 jaya viśvāmitra.
 कावयि 425. 1, an ayāśya gotama.
 कावयि 431. 6, a bharadvāja.
 कारेणुपालि 427. 5, 6, a kareṇupāla gotama.
 कारेय 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 कामर्यायि 440. 2, an atri.
 काकपि (?) 441. 2, id.
 काकाप (?) 445. 3, a kuśika viśvāmitra.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 11

- कालिय 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 कालिक (?) 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 काशकृत् 417. 4, a vatsa bhr̥gu.
 काशौवाज 425. 1, an ayāśya gotama.
 काष्टरेचि 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
 काशायन 418. 5, a vatsa bhr̥gu; 462. 3, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कौलालि 425. 1, an ayāśya gotama
 कुक 431. 5, a bharadvāja.
 कुण्डिन 459. 1, a vasiṣṭha; 460. 2, a son of mitra-varuṇa (?).
 कुण्डोदरायण 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha.
 कुमण्ड 426. 6, son of gotama.
 कुशिक 443. 4; 445, 4, a viśvāmitra; 448. 6, son of aghamarṣana
 कृष्णजिन 462. 5, a nila-parāśara vasiṣṭha.
 कृष्णाच्य 440. 4, an atri.
 कृतवायन 423. 1, a mitrayu bhr̥gu.
 कृतवायनि 446. 4, a lohita viśvāmitra.
 कौकचि 431. 5, a bharadvāja.
 कौकृत्य 447. 5, a kata viśvāmitra.
 कौटिल्य 421. 7, a yaska bhr̥gu.
 कौत्स 435. 7, a harita bharadvāja.
 कौट्र्य 441. 2, an atri.
 कौनामि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 कौवाक् 424. 6, an ayāśya gotama.
 कौभोजि 457. 4, a vasiṣṭha.
 कौमण्ड 415. 3; 426. 3, 4, a gotama.
 कौमारवत्य 424. 5, an ayāśya gotama.
 कौमुदगन्धि 431. 4, a bharadvāja.
 कौमुदादि 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 कौलायन 457. 4, a vasiṣṭha
 कौशान्य 421. 7, a yaska bhr̥gu.
 कौशिरायन 431. 4, a bharadvāja.
 कौशितकेय 450. 4, a nidhruva kaśyapa
 कौ(कौ)ट्टिक 432. 8, a garga bharadvāja.
 कौचड 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa
 कौचायन 430. 3, a vīda bhr̥gu.
 कौचायन (?) 431. 4, a bharadvāja.
 कौश्यायण 428. 3, id.

12 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- शीरक्षरन् 425. 5, a śāradvanta gotama.
 शैमिति 462. 4, a nṛ̥ṣa-parāśara vasiṣṭha.
 शरेभ 452. 2, a nidhr̥tva kaśyapa.
 शल्पायनि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 शारदादि 429. 2, a bharadvāja.
 शारि(शार)शैवि 428. 6, a bharadvāja.
 शाईसायन 423. 7, a śunaka bhṛgu; 450. 3 (?), a nidhruva
 kaśyapa.
 शम्भरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 शर्भ 415. 4, a bharadvāja; 432. 7, sqq. son of śini.
 शशिष्ठिर 442. 3, an atri; 442. 4, son of arcanānas.
 शङ्खायन 423. 8, a śunaka bhṛgu; 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 शङ्खेय 419. 1, a vatsa bhṛgu.
 शार्त्तमद 423. 7, a śunaka bhṛgu.
 शाईभौमुच 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 शशिष्ठिर 440. 4, an atri.
 गुणुलि 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 गुच 427. 2, an uśanas gotama.
 दृत्तमद 424. 2, son of śunaka.
 मोतस 425. 3, son of ayāśya.
 मोपवन 441. 2, an atri.
 मोषालि 461. 6, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 मोषि 462. 1, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 मोभिल 454. 1, a śaṇḍila kaśyapa.
 मोचूच 454. 3, id.
 मोलन 425. 2, 467. 5.
 मोलायन 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 मोर 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 मोराचेय 440. 4, an atri.
 मोराशि 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 मोरिक्कि 442. 6, a mudgala atri.
 मोरिचौवि 440. 3, an atri.
 मोरिवायण 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 मोरिवीत 437. 5, son of samkṛti.
 मोरिचवच 457. 2, a vasiṣṭha.
 चाम्यायण 420. 7, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 चाक्षवर्मायण 446. 3, a lohita viśvāmitra.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 13

- बान्द्रमस 419. 1, a vātṣa bhr̥gu.
 बान्द्राय 420. 7, an ṛṣṭiṣeṇa bhr̥gu ; 437. 3, a saṃkṛti bharadvāja.
 बाराथ 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja.
 बिकित 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 चित्रननु (?) 445. 2, id.
 चित्रसेन 421. 7, a yaska bhr̥gu.
 चेन्न 429. 1, a bharadvāja.
 चेन्न 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 चौच 423. 8, a śunaka bhr̥gu.
 चौडकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 चौलि 463. 2, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 चवन 419. 6, son of bhr̥gu.
 चागटि (?) 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 चागल 440. 1, an atri.
 चागलि 439. 5, a kapi bharadvāja.
 चागल 450. 1, a nidhruva kaśyapa
 चाण्डोगि 439. 8, an atri.
 जमदग्नि 419. 6 ; 467. 5, son of ūrva.
 जातूक 457. 3, a vasiṣṭha.
 जामायन 417. 4, a vatsa bhr̥gu.
 जाबलि 444. 3, a kuśika viśvāmitra ; 419. 2, a vatsa bhr̥gu.
 जामालायन (?) 420. 3, a vīda bhr̥gu
 जारमाण्य (?) 451. 4 a nidhruva kaśyapa.
 जिहोनि (?) 418. 1, a vatsa bhr̥gu.
 जीवनि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 तथि 437. 1, a saṃkṛti bharadvāja
 तरसिन् 439. 3, a kapi bharadvāja.
 तवण (?) 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 तथिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 तारकाय 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja.
 तारकाय 444. 3, a kuśika viśvāmitra
 तारकाय 422. 5, a mitrayu bhr̥gu.
 तथविन्दु 440. 1, an atri.
 तैत्तिरीय 423. 8, a śunaka bhr̥gu
 तैदेय 428. 4, an ayāśya gotama ; 440. 3, an atri ; 464. 3, a
 śaṇḍila kaśyapa.

14 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- वसुदत्त 435. 2, son of purukutsa.
 वैवर्ष 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 दाक्षायणि 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 दाक्षि 440. 2, an atri; 442. 5, a mudgala bharadvāja.
 दाक्षि 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 दाक्षेयि 417. 3, a vatsa bhṛgu.
 दार्भायण 416. 6, a vatsa bhṛgu; 455. 5, a lokākṣi kaśyapa.
 दार्भि 424. 5, an ayāśya gotama; 421. 6, a bharadvāja.
 दार्भ्य 435. 7, a harita bharadvāja.
 दिवोदास 423. 3, son of vadhryāśva.
 दिष्ण 427. 1, an uśanas gotama.
 दीर्घजङ्ग 438. 8, a mudgala bharadvāja.
 दीर्घतन (•तनस्) 415. 3; 426. 9, son of gotama.
 दुर्दिन 421. 6, a yaska bhṛgu.
 हठवृत्त 465. 1, son of agasti.
 देवकि 424. 6, an ayāśya gotama.
 देवतरस 446. 7, 9, son of devaśravasa.
 देवयात 451. 2, a nidhruva kaśyapa.
 देवरात 446. 1, son of viśvāmitra.
 देवस 455. 2, son of avatsāra.
 देवववस 446. 7, 9, son of viśvāmitra.
 देवास 428. 3, a bharadvāja.
 देवनायन 421. 6, a yaska bhṛgu (? perhaps जैव, cp. Pāṇ IV. 1. 103.)
 देवमति 429. 4, a bharadvāja.
 देवमत्य 418. 5, a vatsa bhṛgu.
 देवस्त्रानि 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 दीरक्षि 441. 3, an atri.
 दीर्घभाव 440. 3, id.
 धर्मजय 447. 9, a viśvāmitra; 448. 2, son of madhuochandas.
 धन्वन्तरि 454. 4, a śaṇḍila kaśyapa.
 धान्यायन 430. 3, a bharadvāja.
 धार्म्यायण 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धूमजन्म 431. 5, a bharadvāja.
 धूय 449. 1, a nidhruva kaśyapa.
 धृवायण 449. 1, id.
 धीम्य 449. 1, id.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 15

- नववाच 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 नावायन (?) 419. 3, a vatsa bhr̥gu.
 नारायण 447. 5, a kata viśvāmitra.
 नाद्रायण 420. 3, a vida bhr̥gu.
 निभुव 453. 1, a kaśyapa; 453. 2, son of avatsāra.
 निमित्त (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 नीलानेय 440. 5, an atri.
 नैकरि 424. 6, an ayāśya gotama.
 नैतिरणि (?) 438. 1, a rathitara bharadvāja.
 नैतुन्दि 431. 5, a bharadvāja.
 नैतुन्द्य 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 नैमिनि 436. 1, a harita bharadvāja.
 नैरधि 420. 7, an ṛṣṭiṣeṇa bhr̥gu.
 पतञ्जल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 पराशर 461. 5, a vasiṣṭha; 463. 5, son of śakti.
 परिभु 437. 1, a saṁkṛti bharadvāja.
 पलाशमाखवलि 433. 2, a garga bharadvāja.
 पाञ्चाल 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 पाणिनि 418. 1, a vatsa bhr̥gu.
 पाणिकार्य 452. 2, a nidhruva kaśyapa.
 पारिषदेय 428. 5, a bharadvāja.
 पारिमण्डलि (var.) 419. 2, a vatsa bhr̥gu.
 पार्शकायन 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्श्वज 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 पार्श्ववल्क 458. 2, a vasiṣṭha.
 पार्श्व 423. 4, a vena bhr̥gu.
 पार्थिव 425. 1, an ayāśya gotama.
 पावक 453. 5, a śaṇḍila kaśyapa.
 पित्राणि 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 पिण्डघोष 447. 5, a kata viśvāmitra.
 प्रवङ्ग 435. 2, son of āṅgiras.
 प्रवरवल् 465. 7, son of idā.
 प्रुलि 420. 2, a vida bhr̥gu.
 प्रुतिवाच 437. 3, a saṁkṛti bharadvāja; 458. 3, a vasiṣṭha.
 प्रुर 415. 5; 448. 12, a viśvāmitra; 448. 13, son of viśvāmitra.
 प्रुर्नामिनि 443. 2, son of arcanaṇas.
 वल्क 423. 5, son of vena.

16 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- वृषदत्त 438. 5, son of virūpa.
 वेङ्कटायन 417. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वेङ्कट 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वेङ्कट 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 वेङ्कटादि 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वेङ्कट 417. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वेङ्कटि (?) 427. 5, a kāreṇupāli gotama.
 वेङ्कट (?) 436. 2, a harita bharadvāja.
 वेङ्कट 433. 3, a garga bharadvāja; 436. 2, a harita bharadvāja.
 वेङ्कटसादि 462. 6, a śveta-parāśara vasiṣṭha.
 वेङ्कट 439. 5, a kapi bharadvāja.
 वराहचक्षुः 430. 1, a bharadvāja.
 वराह 427. 1, an uśanas gotama.
 वराहपुत्रि 428. 4, a bharadvāja.
 वराहोद्योग्य 420. 1, a vīḍa bhr̥gu.
 वराहायन (?) 417. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वराहो 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 वराह 461. 7, id.
 वराहायन 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 वराह 402. 3, a nīla-parāśara vasiṣṭha.
 वराह 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 वराहायन 418. 2, a vatsa bhr̥gu; 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 वराह 423. 4, a vena bhr̥gu; 435. 3, (?), a kaṇva bharadvāja.
 वराहलेय 421. 6, a yaska bhr̥gu.
 वराह 459. 2, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वराहविषायक 419. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वराहक 432. 7, a garga bharadvāja.
 वराहक 417. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वराहो (?) 428. 4, a bharadvāja.
 वराहपुत्रि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
 वेङ्कट 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 वेङ्कटायन 415. 7; 467. 1.
 वेङ्कट 424. 6, an ayāśya gotama.
 वराहायन 431. 1, a bharadvāja.
 वराह 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 वराहायन 428. 3, 432. 1, 2; 467. 5, son of bṛhaspati.
 वराह 465. 9.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 17

- भाषि 459. 3, a kuṇḍīna vasistha.
 भागनि 422. 1, a yaska bhr̥gu; 440. 1, an atri.
 भागुरि 452. 2, a nidhruva kaśyapa; 454. 2, a śaṇḍīla kaśyapa.
 भागुरित्वायन 460. 6, an upamanyu vasistha.
 भागुरिति 422. 1, a yaska bhr̥gu.
 भारद्वाजायन 441. 4, an atri, cp. gṇa aśvādi : भरद्वाज आत्रेय, on
 Pāṇ. IV. 1. 110.
 भारद्वाज 429. 3, a bharadvāja.
 भारद्वाज 431. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 भास्वन् 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 भास्वन् 462. 3, a nīla-parāśara vasistha.
 भास्वर 421. 6, a yaska bhr̥gu.
 भू (ब्रू) आत्रेय 420. 3, id.
 भूरि 439. 8, an atri.
 भृगु 416. 5.
 भृगुश्च 439. 2, son of aṅgiras.
 भैरव 435. 7, a harita bharadvāja.
 भोजसिन् 439. 4, a kapi bharadvāja.
 भद्रक 432. 8, a garga bharadvāja.
 भाट्टविन्द 432. 8, id.
 मक्षि 465. 9, son of vatsapra.
 मडर 448. 15, a nidhruva kaśyapa.
 मण्डवित् 418. 2, a vatsa bhr̥gu.
 मतवचस् 432. 5, son of bharadvāja.
 मत्स्यज्ञाच (?) 431. 6, a bharadvāja.
 मत्स्यगन्ध 423. 8, a śunaka bhr̥gu.
 मद्रश्च 431. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 मधुच्छन्दस् 448. 3, son of viśvāmitra.
 मनु 465. 9.
 मनुजन् 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
 मन्त्रित 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 मयूर 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 मन्त्राकर्षायन 460. 5, an upamanyu vasistha.
 मन्त्राच 448. 1, a dhanamjaya viśvāmitra.
 मन्त्राचक्षेय 451. 3, id.
 मन्त्राचक्षेय 440. 5, an atri.
 मन्त्राचक्षेय 422. 5, a mitrayu bhr̥gu.

18 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- मन्दीदकि 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
मन्दीदर 427. 1, anṇuśanas gotama; 436. 1, a harita bharadvāja.
माणभित्थ 429. 1, a bharadvāja.
माणि 443. 5, a kuśika viśvāmitra.
माण्डलेखि 460. 3, an upamanyu vasiṣṭha.
माण्डव्य 416. 6, a vatsa bhr̥gu.
माण्डूक 416. 5, id.
माण्डूकेय 417. 1, id.
मादाचि 423. 1, a mitrayu bhr̥gu; 446. 4 (?), a lohita viśvāmitra.
माद्रकारि (?) 436. 3 a harita bharadvāja.
माधुद्दिन 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
माधुमेय 421. 7, a yaska bhr̥gu.
मानन्ति 441. 3, an atri.
मानु 445. 3, a kuśika viśvāmitra.
मान्वातुः (?) 436. 2, a harita bharadvāja.
मान्वाप 436. 2, id.
मान्वापरेषण 426. 3, a kumaṇḍa gotama.
मार्कण्डेय 416. 5, a vatsa bhr̥gu.
मार्कण्डेय 418. 5, a vatsa bhr̥gu; 420. 2 (?), a vāta bhr̥gu.
मार्षण 425. 6, a śāradvata gotama.
माषश्रुति 449. 3, a nidhruva kaśyapa.
मासुराच 426. 3, a śāradvata gotama.
मिन्तकुम्भ 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
मिताच 438. 7, a mudgala bharadvāja.
मित्रयु 422. 3; 423. 2, a bharadvāja.
मुद्गल 438. 7; 439. 1, son of bhr̥myasva; 442. 5; 443. 1, (?), an atri.
मुषल 452. 3 a nidhruva kaśyapa.
यूक 421. 5, a yaska bhr̥gu.
यूढ 424. 5, an ayāśya gotama.
मेघवादि 475. 5, a lokakṣi kaśyapa.
मौञ्जिक 464. 1, an agastī.
मौञ्जायन 453. 7, a śaṇḍila kaśyapa.
मौञ्जि (?) 435. 3, a kṇva bharadvāja.
मौञ्जिमन्त्र 435. 4, id.
मौन 421. 5, a yaska bhr̥gu.

INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA. 19

- मौषीतकि 439. 5, a kapi bharadvāja : 449. 3 (?), a nidhruva kaśyapa.
 मौषलि 464. 2, an agastī.
 यज्ञपि 423. 7, a śunaka bhr̥gu.
 यज्ञवल्क 444. 3, a kuśika viśvāmitra
 यज्ञवाच 465. 3, son of ṛd̥dhacyuti
 यज्ञस्तम्भ 431. 3, a bharadvāja
 यमदूत 444. 2, a kuśika viśvāmitra
 यमस्तम्भ 431. 2, a bharadvāja.
 यत्क 421. 5, 422. 2; 465. 12, a bhr̥gu.
 युवनाश्व 436. 4, son of ambariṣa.
 रघोत्तर 438. 1, a bharadvāja; 438. 1 son of virūpa
 राणि 425. 6, a śāradvata gotama
 राजस्तम्भ 431. 1, a bharadvāja
 राजस्तम्भि 430. 1, id.
 राजितनाथिन् 421. 6, a yaska bhr̥gu
 राजितवाच 419. 4, a vatsa bhr̥gu.
 राक्षगण 425. 6, a śāradvata gotama
 रुचक 447. 2, son of viśvāmitra
 रुणु 447. 2, son of ruksaka
 रम्भ 453. 3, 4, son of avatsara
 रणव 447. 1, a viśvāmitra.
 रोचक 447. 1, id.
 रोचाथण 415. 4; 432. 4, a bharadvāja.
 रोष्ट्रायन (?) 422. 4, a mitrayu bhr̥gu.
 रोहिष्णु 425. 5, a śāradvata gotama
 शाक्यपि 450. 2, a nidhruva kaśyapa
 शाक्यण्य 460. 6, an upamanyu vasiṣṭha
 शामकायन 444. 1, a kuśika viśvāmitra.
 शोकाचि 455. 5; 456. 2, a kaśyapa
 शोकायन 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 शोचिम 446. 3, a viśvāmitra; 446. 6, son of astaka.
 शोचिमायन 419. 3, a vatsa bhr̥gu; 450. 3, a nidhruva kaśyapa.
 शोक 444. 2, a kuśika viśvāmitra.
 शोमायन्य 458. 1, a vasiṣṭha.
 वत्स 415. 3; 419. 4, 421. 3, a bhr̥gu.
 वत्सप्र (sic) 465. 9, son of bhalandana.

20 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANAŚŪTRA.

- बङ्गुतक 442. 2, son of arcanānas.
 बभ्रुश्च 423. 3, son of bhṛgu.
 बन्दन 432. 5, son of bharadvāja.
 बयोधिमेद् 428. 6, a bharadvāja.
 बर्षपुत्र 421. 5, a yaska bhṛgu.
 बलभिकि 430. 2, a bharadvāja.
 वसिष्ठ 457. 1, sqq. ; 467. 7.
 वाजलि 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वाजस्रवस 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाजायन 447. 4, a kata viśvāmitra.
 वाजि 435. 4, a kaṇva bharadvāja.
 वाङ्मायन (?) 446. 3, a lohita viśvāmitra.
 वाङ्मयाय 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 वाङ्मायन 454. 2, a śaṇḍila kāśyapa.
 बाङ्गुतक 442. 1.
 बाभ्रुश्च 421. 5, 465. 11, a yaska bhṛgu.
 बाभ्रुश्च 465. 11.
 बाजाजायन 426. 4, a kumaṇḍa gotama.
 बामदेव 427. 9, a gotama ; 428. 1, son of gotama.
 बामरशि 441. 1, an atri.
 बायुपूठ 443. 1, a mudgala atri.
 बायुलक्ष्म 431. 1, a bharadvāja.
 बारक्ष 443. 4, a kuśika viśvāmitra.
 वाराटकि 457. 1, a vasiṣṭha.
 वाराशि (?) 430. 2, a bharadvāja.
 वारिधापयन 448. 12, a pūraṇa viśvāmitra.
 वाशि 462. 2, an aruṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वाकंक्षप (?) 454. 3, a śaṇḍila kāśyapa.
 वाकंक्षिकि 422. 1, a yaska bhṛgu ; 461. 1, an upamanyu vasiṣṭha.
 वार्षिकि 450. 2, a nidhruva kāśyapa.
 वाष्पय 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 वाङ्मिश्र 460. 5, an upamanyu vasiṣṭha.
 वालेश 441. 1, an atri.
 वात्सीकि 418. 1, a vatsa bhṛgu.
 वाहि 421. 7, a yaska bhṛgu ; 426. 4, a kumaṇḍa gotama ; 446.
 4, a lohita viśvāmitra.
 वासिनायन 428. 4, a bharadvāja.

- बाह्व्य 427. 5, a kārṣṇapālī gotama.
 बाह्व्य 458. 3, a vasiṣṭha.
 बाह्व्य 457. 3, id.
 बाह्व्य 454. 2, a śaṇḍila kaśyapa.
 बिह 420. 1 : 420. 5 ; 421. 4, a bhr̥gu.
 बिह 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 बिरु 438. 5, son of aṅgīras.
 बि(वै)रुपा 418. 4, a vatsa bhr̥gu
 बिहमि 443. 4, sqq. ; 467. 5.
 बिहम 451. 3, a nidhruva kaśyapa.
 बिहवृह 434. 1, 3, a bharadvāja.
 बिहवृह 431. 2, id.
 बीतव्य 422. 3, son of bhr̥gu.
 वत्सा 418. 4, a vatsa bhr̥gu.
 वेध (?) 429. 1, a bharadvāja.
 वेन 423. 5, son of bhr̥gu.
 वैकर्ष 418. 3, a vatsa bhr̥gu.
 वैकर्ष 452. 4, a nidhruva kaśyapa ; 459. 1, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 वैकर्ष 450. 4, a nidhruva kaśyapa.
 वैकलि (कल्य) 461. 7, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 वैतभावि 441. 1, an atri
 वैतल 439. 3, a kapi bharadvāja.
 वैतवा 442. 5, a mudgala atri.
 वैदव्य 420. 2, a vīda bhr̥gu.
 वैव्य 423. 4, a bhr̥gu.
 वैसनायन 461. 5, a kṛṣṇa-parāśara vasiṣṭha.
 वैवाप्रपद्य 457. 3, a vasiṣṭha.
 वैशंपायन 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 वैमिप्र 449. 1 id.
 वैशानरि 417. 2, a vatsa bhr̥gu.
 वैहपुरेय 419. 3, id.
 वैहलि 418. 4, a vatsa bhr̥gu.
 वैहौमरि 417. 3, id.
 वाहि 440. 2, an atri.
 मूचिमन 442. 6, a mudgala atri.
 मन्त्रि 431, 4, a bharadvāja ; 463. 5, son of vasiṣṭha.
 मृष्ट 429. 1, a bharadvāja.

22 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANASŪTRA.

- बरुमशंभ 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 बरुमल 453. 5, a kaśyapa; 455. 2, son of avatsāra.
 बभ्रु 437. 1, a saṃkṛtī bharadvāja.
 भरद्वाज 426. 1, son of gotama.
 भारद्वाज 419. 1, a vatsa bhr̥gu; 439. 4, a kapi bharadvāja.
 शाकुन 444. 2, a kuśika viśvāmītra.
 शाकुनिवेष 451. 4, a nidhruva kaśyapa.
 शाकुल 435. 7, a harita bharadvāja.
 शालि 459. 4, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 शाल्मल 440. 2, an atri.
 शाल्मल 434. 1, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 शारद 425. 5, 7, a gotama.
 शारदल 419. 3, a vatsa bhr̥gu; cp. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शार्ङ्ग 416. 6, id.
 शार्ङ्ग 430. 4, a bharadvāja.
 शाकुन 444. 1, a kuśika viśvāmītra.
 शाकुल 436. 3 a bharadvāja.
 शाकुल 445. 2, a kuśika viśvāmītra; 464. 1, an agastī.
 शाकुल 430. 2, a bharadvāja.
 शालिमल 442. 6, a mudgala atri.
 शालि 433. 6, 7, son of bharadvāja.
 शालि 442. 6, a mudgala atri.
 शालि 440. 4, an atri.
 शाल 429. 35, a bharadvāja.
 शालि 452. 1, a nidhruva kaśyapa.
 शाल 423. 7; 424. 1; 465. 12, a bhr̥gu.
 शालकवलि 415. 5.
 शाल 420. 1, a vīda bhr̥gu.
 शालि (?) 438. 1, a rathitara bharadvāja; 460. 4, an upa-
 manyu vasiṣṭha.
 शाल (?) 440. 1, an atri.
 शाल 437. 1, a saṃkṛtī bharadvāja.
 शालपति 464. 1, an agastī.
 शालि 447. 5, a kṛta viśvāmītra.
 शालि 457. 2, a vasiṣṭha.
 शालि 441. 1, an atri.
 शालि (?) 428. 5, a bharadvāja.

- गौतमायन 417. 1, a vatsa bhṛgu; ep. Pāṇ. IV. 1. 102.
 शौचेय 441. 1, an atri
 श्यामाचेय 440. 5. id.
 श्यामिय 431. 6, a bharadvāja; 445. 2, a kuśika viśvāmitra;
 463. 1, a śyāma-parāśara vasiṣṭha.
 श्यावाश्व 441. 5, son of arcanānas.
 श्रविष्ठायन 458. 3, a vasiṣṭha
 श्रोत्रिय 423. 8, a śunaka bhṛgu.
 श्रोतायन 437. 2, a saṃkṛti bharadvāja
 श्रोमत 446. 7, a viśvāmitra.
 श्वतयूपि 462. 5, a śveta-parāśara vasiṣṭha.
 श्वताचेय 440. 5, an atri.
 श्वतोय 427. 5, a kareṇupāli gotama.
 सङ्गति 437. 1, 4; 465. 12, a bharadvāja; 437. 5, son of āngiras.
 सयच्छतुल्य 433. 2, a garga bharadvāja
 सत्यक 421. 7, a yaska bhṛgu.
 सत्यापचि 433. 1, a garga bharadvāja.
 सप्तवैल 458. 4, a vasiṣṭha.
 सवेतस् 422. 3, son of vītahavya.
 साङ्घितय 447. 4, a kata viśvāmitra.
 साकेलायन 441. 3, an atri.
 सात्यकायन 434. 2, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 सात्यकि 424. 5, an ayāśya gotama; 434. 2, a viṣṇuvṛddha
 bharadvāja
 सात्ययुपि 424. 6, an ayāśya gotama.
 सापिप्पल (?) 422. 4, a mitrayu bhṛgu.
 साक्षरायण 432. 7, a garga bharadvāja.
 सायस्य 450. 1, a nidhruva kaśyapa
 सावचम 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 सावधि 418. 2, a vatsa bhṛgu.
 सिद्ध 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 सुबुध (?) 427. 2, an uśanas gotama.
 सुमनायन 420. 8, an ṛṣiṣeṇa bhṛgu.
 सुर 451. 1, a nidhruva kaśyapa.
 सुराक्षर 460. 4, an upamanyu vasiṣṭha.
 सुरपाच 437. 1, an uśanas gotama.
 सूर्यसह्य 431. 2, a bharadvāja.

24 INDEX OF PROPER NAMES IN THE BAUDHĀYANAŚŪTRA

- लोकाक्षि 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 लोमवाच 447. 9, a dhanamjaya viśvāmitra.
 लोमिन् 447. 4, a kata⁴ viśvāmitra.
 लोमवाच 464. 5, son of dr̥dhacyuti.
 लोमवाच 431. 2, a bharadvāja.
 लोमति 418. 2, a vatsa bhr̥gu.
 लोति 455. 7, a lokākṣi kaśyapa.
 लोमानव 453. 6, a śaṇḍila kaśyapa.
 लोमधि 445. 1, a kuśika viśvāmitra (cp. var. on 450. 1).
 लोमत्य 445. 2, a kuśika viśvāmitra.
 लोमुचि (०रि) 425. 5, a śāradvata gotama.
 लोमुचुन 425. 6, id.
 लोवाकुनि 432. 8, a garga bharadvāja.
 लोरि 441. 3, an atri.
 लोचिन्नव (?) 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 लोमकच 429. 1, a bharadvāja.
 लुत्य 434. 3, a viṣṇuvṛddha bharadvāja.
 लुचिन्नु 452. 4, a nidhruva kaśyapa.
 लोचकेति 450. 2, id.
 लोचपिचि 418. 1, a vatsa bhr̥gu.
 लक्ष्य 458. 1, a vasiṣṭha.
 लिह 431. 3, a bharadvāja.
 लिरि 451. 5, a nidhruva kaśyapa.
 लरित 435. 7 ; 436. 3, a bharadvāja.
 लक्ष्य (लवा) मि 418. 3, a vatsa bhr̥gu.
 लारिग्रीवि 464. 2, an agasti.
 लारंवि 461. 8, a gaura-parāśara vasiṣṭha.
 लालेय 440. 5, an atri.
 लालिदासि 438. 1, a rathitara bharadvāja.
 लिरलवाच 454. 3, a śaṇḍila kaśyapa.
 लिरलवाच 438. 7, a mudgala bharadvāja.
 लिरलवाच 459. 3, a kuṇḍina vasiṣṭha.
 लुहोव 449. 2, a nidhruva kaśyapa.
 लोमव 438. 2, a rathitara bharadvāja.
 लोवाचि 433. 1, a garga bharadvāja.

II. INDEX OF WORDS.

This index of words, which, to a certain degree at least, replaces the commentary, for an edition of which no sufficient manuscript materials were available, comprises in the first place those words, that are new in Baudhāyana or known hitherto from later texts or from the grammarians only. It contains also those words, which, it is true, are known well enough, but for which the bhāṣyas give an explanation that I thought it worth while to mention. All the references in the aupanuvākyā prāśna (prāśna XIV) to previous parts of the Sūtra are to be found also in this index. Many words have, moreover, been registered in order to facilitate the finding of the passages referred to in other prāśnas. Wherever no source is indicated, the explanation of a word or of an expression is taken from the vivaraṇa of Bhavaśvāmin, which is known to me only for prāśnas I—XIV (incl.), the^a tirīṣṭra, the ekādaśinī, the santrāmāṇī, the aptoryāma and the dvaidha and karmānta prāśnas. For the prāyāścitta prāśnas the vivaraṇa of Gopāla has been consulted. *Keś.* means the prayogasāra of Keśavaśvāmin. *Sūry.* the bhāṣya of Śaṅkara on prāśna I and on the corresponding dvaidha and karmānta passages; *MS.* the mahāgnisarvasva, an excellent bhāṣya on the agniprāśna (X) and on the ekādaśinī-sūtra; *Veñk.* designs the bhāṣya of Veṅkateśvara (I.O. 776. a) extant only for the first 21 kaṇḍikās of the first karmānta-prāśna.

अ ।

- अपुनः II. 11 : 52. 4. अपुनः ।
 अपुनयय VI. 10 : 166. 12. सोमसानाद्यम् ।
 अपुनीय VI. 22 : 182. 11 ; VI. 23 : 182. 21 ; VI. 27 : 190. 7 ; X
 23 : 21. 11 ; X. 26 : 25. 10.
 अकाल II 3 : 36. 13. अकालकालितः Veñk.
 अकालकालय (?) XII. 2 : 87. 6.
 अकालनियत (?) XXI. 26 : 116. 3. (see the crit. note).
 अकालनियत II. 3 : 36. 13.
 अकाल XXIV. 12 : 195. 8. (see the crit. note); XXV. 4 :
 231. 13.
 अकाल XXIII. 7 : 158. 9.

- चक्षु c. निस् (निरह) XV. 1 : 205. 1; XV. 7 : 212. 10; XVIII. 11 : 354. 12, cp. Śat. Br. XIII. 4. 2. 5.
- चक्ष XXX. 1 : 389. 5, a measure, cp. रचाच ।
- चक्षुर् XXI. 14 : 95. 8, 9.
- चक्षपाणि I. 5 : 7. 7; XX. 5 : 15. 10. चक्षपम् ।
- चक्षिकः XVIII. 9 : 353. 1.
- चक्षयमान (probably one word) VI. 22 : 182. 1, 7; VI. 25 : 185. 13; X. 19 : 17. 15, 19; XXVI. 10 : 285. 5.
- चक्षय II. 3 : 36. 13. अभिग्नदन्तमक्षितोष्ठं च Venk.
- चक्षिचय II. 1 : 34. 15; XXIII. 19 : 180. 7; XXV. 3 : 231. 11; XXV. 27 : 259. 5; XXX. 1 : 389. 1. A manner of building the 'agni.'
- चक्षिदीक्षणीय X. 12 : 12. 6; XV. 13 : 217. 11; XXIV. 33 : 220. 5.
- चक्षिदीक्षाकृति X. 12 : 12. 11.
- चक्षिपद् XX. 17 : 37. 5.
- चक्षिपरिचर XXVI. 5 : 276. 11. चक्षिपरिकर्त्री ॥
- चक्षिप्रथम X. 27 : 26. 12. प्रथमाः संभृतद्रव्याण्यपतः कृत्वा ।
- चक्षियोजन XX. 23 : 51. 21.
- चक्षिद्युत् XVI. 35 : 280. 14; XVIII. 12 : 358. 3; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 : 316. 4.
- चक्षिहोमायन XXVI. 12 : 289. 6.
- चक्षिसंयोजन fem. नी XXIII. 9 : 162. 13.
- चक्षिस्पर्श XXVI. 31 : 316. 5.
- चक्षिहोत्रोष्ठेवचनत II. 20 : 67. 4; XII. 20 : 116. 11.
- चक्ष्यगारिक XX. 25 : 55. 10.
- चक्ष्यभिहार XXIV. 9 : 192. 13. चक्षिप्रचर Venk.; cp. यदभिहार ।
- चक्ष्यपुष्कर XX. 16 : 33. 13.
- चक्षिरसामयन XVI. 13 : 262. 15; XXVI. 17 : 296. 11.
- चक्षु c. वि-उत् X. 25 : 24. 8. यथागवं बुद्धयन्ति and the following :
यथागवं यथाज्ञातं यत् ते वक्षीयदीक्षसीवोत्पृजन्ति । अननुषां या गतिः
सैव युगलाङ्गवत्तथाचाम् । यदाध्वोऽक्षीव यदि कस्य चित्तेषां मध्ये तक्षीव
युगलाङ्गं साधारणमेव । (cp. also Pi. Sū. I. 15 : 22. 15); XV.
8 : 212. 15, 17; XVIII. 29 : 377. 10.
- c. नि VI. 31 : 190. 17. दक्षिचा न्यचति । नोपैर्नतमक्षिं करोति ।
- c. चक्ष XV. 16 : 220. 12.
- चक्षनच XXV. 19 : 250. 10.

- अवायम् XV. 14 : 218. 6; XV. 19 : 223. 19 (meaning ?).
 अचुत XXIII. 1 : 147. 16.
 अजवशा XIV. 15 : 179. 6. अजा चासौ भवति वशा च । XX. 25 : 55.
 7. (cp. T.S. III. 4. 3. 2); XXIII. 7 : 158. 4.
 अजिह्म XXIV. 8 : 192. 7.
 अजानि III. 12 : 82. 8, 19 (T.S. V. 7. 2. d—h); XVI. 29 : 276. 3 :
 XVI. 30 : 276. 12; XX. 22 : 48. 16; XXIV. 33. 219.
 6. 11.
 अज्ञस्य XXVI. 3 : 274. 7 (r. अज्ञःस्य ?), a var. of the rājasūya.
 अज्ञःस्यकारिण XIII. 40 : 148. 6; XXIII. 4 : 154. 11. a var. of
 the kārtrīṣṭi.
 अतिज्ञान VIII. 6 : 242. 2; XIV. 20 : 187. 15 (T.S. III. 5. 3. a—c);
 अतिज्ञी XVIII. 23 : 371. 1; XXIII. 18 : 179. 8; XXVI. 32
 318. 4. 7, a var. of the sadyaskri.
 अतिगुह्य XXVI. 12 : 290. 2. 'too difficult.'
 अतिथिगवी XXV. 4 : 232. 7.
 अतिदृश्य XII. 8 : 97. 10. भूमिदृश्यते यासु ताभ्यां दृश्येताः ।
 अतिप्रथयन (sc. अग्निः) XXV. 1 : 228. 8.
 अतिप्रथन XXVII. 3 : 325. 7.
 अतिप्रदान (nom. act. to अतिप्रयच्छति) XXIV. 14 : 198. 14. cp. II.
 16 : 61. 4.
 अतिप्रवण XXV. 5 : 233. 1.
 अतिप्रोक्ष XV. 7 : 211. 18; XV. 26 : 230. 9. 'an extra sprinkling.'
 अतिप्रैव XVI. 3 : 248. 1.
 अतिरिक्तस्रोत XXVI. 9 : 284. 4.
 अतिरिक्तस्रोत XVIII. 15 : 360. 4.
 अतिवरण XXIV. 12 : 195. 13, 196. 2. अतीत्य वरणम् ।
 अतिवित्युज XXI. 11 : 89. 9. अतीत्य नयनम्; cp. वित्यु ।
 अतिबाध XVIII. 48 : 405. 15. name of an ekaha.
 अतीकाश IX. 11 : 281. 10. अतीकाशेन अवकाशेन ।
 अतीलोच II. 11 : 52. 13; VIII. 6 : 242. 2; XIV. 20 : 188. 10 ;
 XXIII. 8 : 160. 5 (T.S. III. 5. 4. a—f).
 अत्यग्निहोत XIV. 20 : 187. 11; XXIV. 4 : 180. 3. प्रागुक्तोऽग्निहोत एव
 षोडशिता अधिकात्वाद्यग्निहोतः Veñk.
 अत्यन्तप्रदेश XXVIII. 3 : 349. 1.
 अत्याकर XXVI. 21 : 108. 3.
 अत्याक्रमण XX. 12 : 27. 10; XX. 30 : 65. 12.

अत्यायमन XXII. 1 : 117. 19. नयनम् MS.

अत्यायावण XX. 28 : 62. 4.

अधिकिषिन् II. 3 : 36. 7. अयः किरास्त्रिकिराः । चिकिरा येषां ते चिकिषिन् ।
यथा । आघातकिणः सङ्गमुधनिमित्त आस्त्रोडकिणः । द्यूतासननिमित्तो
गुणकिणः । हस्तिदमननिमित्तो वैवेयकिणः ।

अत्ययक XXV. 13 : 243. 5.

अयवर्गिरिक् XXII. 7 : 126. 13 sqq.

अदितिदेवता XXIV. 11 : 194. 7. अदितिर्देवता येषां ते अदितिदेवताः । The
eighteen carus here mentioned are : 1. अग्न्याधेवे, see Baudh.
II. 19 : 66. 9; 2. चातुर्मास्येषु, see Baudh. V. 17 : 153. 6; 3.
प्रायणीयायाम्, see Baudh. VI. 10 : 167. 4; 4. उदयनोषायाम्,
see Baudh. VIII. 21 : 262. 12; 5. अग्निदीच्यायाम्, see Baudh.
X. 12 : 12. 7; 6. राजसूये रक्त्विनीषु (thus to be read ?), see
Baudh. XII. 5 : 91. 16; 7. राजसूये प्रयुजेषु, see Baudh. XII
19 : 116. 7, 8; 8. Baudh. XII. 19 : 115. 11; 9. एक इष्टिकल्पे,
see Baudh. XIII. 8 : 125. 8; 10. एकौ ब्राह्मणे, see Baudh.
XVIII. 25 : 373. 16; 11. अचनेधे, see Baudh. XV. 37 : 243.
7 (cp. T.S. VII. 5. 14); 12. ib. (cp. T.S. V. 5. 20); 13. ib.
(cp. T.S. VI. 6. 18); 14. ib. (cp. T.S. VI. 6. 19); 15. 16. द्वौ
सौत्रामण्यां कौकिल्याम्, this kind of sautrāmaṇī is not found in
our texts of Baudh.; cp. Āp. XIX. 5. 5 and XIX. 10. 10;
17. आदित्याविर्ब्रजा गवामयने, see T.Br. I. 2. 5. 2; 18. तत्रैव
यश्चादित्य सो ऽष्टकान इति (sic). ? ?.

अथस्यदम् adv. VI. 28 : 191. 7; X. 2 : 2. 17; XV. 6 : 210. 4;
XXI. 15 : 96. 12.

अथःसंवेदिन् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 7; XXIV. 33 :
219. 17; XXV. 29 : 263. 2.

अधिककम् adj. XI. 6 : 73. 5; XII. 7 : 95. 15.

अधिकरण adj. fem. ० षी IX. 1 : 265. 5, 18; X. 1 : 1. 5, 16. खजाम-
धिकरणीम् ६ उपरिहादुआक्रियायोग्याम् MS.; subst. neutr. XX. 2 :
8. 4; XXV. 3 : 230. 11; XXVI. 32 : 316. 12; XXIV. 12 :
196. 8 : औषधिकरवाययाज्ययाजस्रजानि भवन्ति Voñk.; XXIV.
2 : 186. 2 : अधिकरवाणि अधिक्रियन्ते अत्याद्यन्ते वैश्वान्यधिकरवाणि साधन-
द्रवाणि Viv. and Voñk.

अधिञ्ज XXII. 5 : 123. 17.

अधिदेवता XIV. 17 : 182. 11, 14; XXIV. 8 : 191. 7.

- अधिद्रवण XIV. 20 : 188. 9 : उक्तं यद्वाग्निनोरधिद्रवणम् (T.S. III. 5.
3. d, e) see Baudh. VII. 13 : 221. 13.—XXII. 4 : 121. 18;
XXIII. 15 : 174. 2.
- अधिद्रवण XXVI. 6 : 279. 9. अधिद्रवणम्; cp. द्रव् ।
- अधिमन्त्रन nomen act. XXIII. 1 : 149. 2;—(sc. मन्त्रः) XXVII.
11 : 336. 5.
- अधिवर्तन in अङ्गाराधिवर्तनो मन्त्र XX. 8 : 19. 11.
- अधीवाक्ता XVIII. 24 : 372. 8.
- अधीवास XII. 14 : 107. 10 : अधीवासम् विलारिकाम् । XV. 28 : 232.
8 : कृतिं अधीवासं च, in T.Br. III. 9. 20. 1 one word कल्पोवासं
(loc.).
- अध्यवदानौव X. 59 : 62. 1 : सदावदानौवा । XVII. 56 : 336. 9 : XVII.
62 : 342. 6; XXII. 12 : 135. 1, 2.
- अध्यवसान XIV. 1 : 153. 4 : उक्तमध्यवसानस्य see Baudh. VI. 9 : 166.
5.—XXI. 7 : 70. 5 : XXI. 11 : 88. 17 : XXII. 3 : 121. 11.
- अध्यात्मम् adv. XV. 19 : 224. 2 : 'in the 'body' of the agni' (?).
- अध्युदन XX. 6 : 17. 4 : XXV. 16 : 247. 9 : XXV. 31 : 264. 14.
- अध्यगत XXIV. 22 : 207. 1; XXIV. 23 : 207. 7.
- अध्वरकन्या XIII. 16 : 128. 18 : XXIII. 2 : 150. 8; XXIV.
193. 8; XXVI. 5 : 278. 1 : name of an ṛṣi.
- अध्वरदोला XXV. 6 : 234. 3.
- अध्वरदोलाकृति XV. 13 : 217. 17.
- अध्वराकृति X. 52 : 54. 17.
- अध्वर्युतः XIV. 4 : 157. 15 : रत्नोन्वा अध्वर्युतः । एतावदेवाध्वर्युते भंसवे
विशेषः ।—XVI. 10 : 257. 6.
- अध्वर्युपथ XVI. 9 : 256. 6, 7.
- अध्वजि X. 12 : 11. 14 : दोषाध्वजिः कासावधिः ।
- अन् c. अप III. 27 : 99. 6; X. 46 : 46. 12 : XIV. 10 : 170. 9 :
उक्तुमिति ।
- c. अनु-अप VII. 6 : 209. 5.
- c. अनु-प्र X. 31 : 29. 5 : अनुप्राणिनि । वायुं नाभिकक्षयां निष्क्रामयति ।—
- c. वि X. 39 : 37. 19 : अन्यत् । प्राणायामनिनि न एव व्याजः see the
text.
- c. अभि-वि XIV. 12 : 174. 9 : अभिव्यनिनि । प्राणायामनिनि ।
- अनलसङ्ग IV. 1 : 108. 2. अनलसङ्गं विन्द्याम् । अलो यावति स्थायी न भक्ष्यते तावति
विन्द्याम् । अकटस्य गुणान्तोऽर्थो यथा स्यात्तु भवतीत्यर्थः ।
- अनलसङ्ग I. 4 : 6. 12; XXIV. 25 : 210. 7.

- अग्निष्व XXVI. 12 : 290. 3 : चित्यभावे ।
 अननुष्ठान XVIII. 38 : 388. 9 ; XXIII. 18 : 179. 17.
 अनतिहस्त I. 13 : 20. 7 : बर्हिर्ततो यथा वेदिर्न दृश्यते तथा क्षुषाति ।
 अनतिपातयेत् XX. 11 : 25. 17 : अनतिज्ञस्य पातयेत् Śāy.
 अननुष्ठुभ XVI. 6 : 252. 10.
 अनन्तरायम् absol. XXVI. 11 : 287. 2 : अयवधानेन ।
 अनन्तर्गमे XX. 11 : 26. 3.
 अनपोन्व XIII. 42 : 149. 15 : अनपोन्वो जायेत । ऋभिरप्रष्टव्य अत्यद्येन ।
 अनभिहित XII. 2 : 87. 6, see अभिहित ।
 अनर्थ XII. 8 : 97. 10 : अनर्थ्याः निष्प्रयोजनाः वदन्त्यादयः ।
 अनवदानौय XI. 5 : 71. 5 ; XI. 11 : 79. 9 ; XI. 13 : 83. 12 (cp. T. Br. I. 8. 8. 4) : अनवदानौयम् अवदानेभ्यो यदन्यत् मांसं ग्रथक् पक्वम् ।
 अनवसर्पणम् VI. 28 : 192. 12 : अनवसर्पणाय असंचलनार्थम् ।
 अनवानम् absol. XIV. 12 : 174. 8
 अनादिह XXIV. 8 : 191. 6 : अनादिहो ऽग्निरिति । आदिहं विशेषविधिः । तद्रचितो जनादिहः । यत्र विशिष्यहोमाधिकारः न विहितं तत्राग्निरिति जानौ-यादिति Veñk.
 अनादिहदक्षिण XIII. 1 : 120. 5 ; XXIV. 29 : 214. 13.
 अनादिहस्थान XIII. 1 : 119. 4.
 अनायुक्त XXVI. 5 : 276. 11 : अविद्वान् ।
 अनार्तं XXIV. 22 : 206. 11 : अनार्ताः देवता । आर्ता (r. आर्ति)-विनाशिनो ।
 अनार्तेहि XIII. 1 : 119. 5 : अनार्तेष्टयः काम्येष्टयः ।
 अनित्य XXX. 2 : 392. 14 : खूल ('gross,' Thibaut).
 अनिधायम् absol. to निधायति VI. 2 : 158. 5 ; XXI. 8 : 82. 9 : अपरिवर्तयन् ; cp. T.S. VI. 1. 1. 6.
 अनिरक्त XXIV. 32 : 218. 17 ; 33 : 219. 8 : यथोपपन्नमेव ।
 अनिष्कौर्ष part. to निष्कृषाति IX. 5 : 271. 1 : असुविष्टः ।
 अनिहसिदहन् adj. XI. 7 : 74. 3 ; XII. 10 : 100. 12.
 अनुक्ती a variation of the सद्यस्त्री XVIII. 23 : 370. 9 ; XXIII. 18 : 179. 8 ; XXVI. 32 : 318. 4.
 अनुक्ता name of the ṛk T.S. IV. 1. 2. k, II. 13 : 55. 4 — 'vedic authority,' equivalent to ब्राह्मणम्, XX. 16 : 33. 10 ; XXI. 22 : 109. 3, cp. also pi. sū. I. 10 : 15. 15 ; cp. एतदनुक्त, कियनुक्त ।
 अनुपच XXVIII. 12 : 363. 4.
 अनुच्छिद्यन् part. II. 14 : 56. 11 ; XV. 3 : 207. 9 : अनुच्छिद्यन्नानु-क्रमेण विभक्त्येव साधारणेनेत्यर्थः ।

- अनुच्छिद्योऽस्य VI. 12 : 168. 18.
 अनुत्तरेण absol. XVI. 16 : 262. 11.
 अनुदेशप्रतिष्ठापना (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2 : सतायद्यन्न (var. सतायद्यन्न, सतायद्यन्न) कर्षादि सन्ध्यायै नवमासभोजनदक्षिणायै वा ।
 अनुनिष्ठास्य XXI. 11 : 89. 11. (cp. VI. 12 : 169. 15. where with T.S. VI. 1. 8. 1, we ought to read अनुनिष्ठासति).
 अनुनिष्ठासन्तर XXIV. 24 : 209. 10 : ' more easy to be followed (to be stepped in).'
 अनुनिधायम् absol. XIV. 15 : 180. 8.
 अनुनिर्वपणं XXIII. 16 : 176. 1.
 अनुपदासिन् XV. 1 : 204. 6 ; XXIV. 14 : 198. 9.
 अनुपयाम XXVI. 15 : 294. 12. ' without the. formula उपयाम-
 म्द्वौतोऽसि.'
 अनुपरिहरणं XXI. 25 : 114. 11.
 अनुपसारिणम् adv. IV. 6 : 117. 6 : परिसरणं प्रति परिगमनं यथासंभवम् ।
 अनुपहितं XXV. 5 : 232. 11. '
 अनुपोत्तं VII. 2 : 202. 8 ; VII. 7 : 211. 16 : अनुपोत्ते भृत्यान्वयः ।
 अनुप्रक्रम्यन् XXI. 20 : 107. 3 ; XXI. 22 : 109. 11 ; XXI. 23 : 111. 8.
 अनुप्रकारम् absol. to अनुप्रक्रियति, XVII. 24 : 303. 8 and probably XVII. 31 : 311. 1.
 अनुप्रवपणं XXIII. 11 : 167. 12.
 अनुभूताश्च (?) XII. 15 : 109. 15 ; the viv. in wanting.
 अनुमतिं XXIV. 20 : 204. 14 ; XXIV. 29 : 214. 17 : पूर्वां पौर्वाभासा ।
 अनुसूयन् XVIII. 29 : 378. 1.
 अनुवर्तिन् XXIV. 33 : 220. 4.
 अनुवाचनतः XXII. 3 : 151. 16.
 अनुवेष्टुं XV. 14 : 218. 10.
 अनुवाह्यारं XXVI. 7 : 281. 4.
 अनुश्रुत्वा XXV. 30 : 264. 9.
 अनुश्रवणम् adv. XVII. 29 : 307. 15 ; 308. 10.
 अनुपतिन् XXI. 10 : 87. 3.
 अनुसंख्या subst. XXI. 14 : 94. 12 ; XXIII. 11 : 166. 8.
 अनुसृष्टारं XXI. 2 : 71. 4.
 अनुसरति adv. XXVI. 21 : 301. 8.
 अनुसवनम् VII. 17 : 229. 2 and often : अनुमतः सवनमनुसवनम् ।
 अनुसवनम् adv. XXIII. 18 : 277. 18 ; XXIII. 19 : 183. 3 ; XXV. 16 : 247. 5, 8.

अनुसामिधेनि adv. XX. 3 : 9. 6 : 'in accordance with the (number of the) sāmīdheni verses.'

अनुसन्ध्यम् adv. VI. 22 : 182. 2; VI. 24 : 183. 18; VI. 25 : 187. 1; X. 19 : 18. 1.

अनुसरणीप्रतिगृहीता (viz. गौः) XXIV. 31 : 217. 2.

अनूच VI. 10 : 166. 14; X. 12 : 11. 16 : अरणिमात्राणि शीर्षाण्यनूचानि (r. probably शीर्षण्य, cp. Śāṅkh. śr̥s. XVII. 2. 8) । अरणि-
मात्राणि मात्राणि । शीर्षाणि मात्राणि । अनूचानि उपर्यधोभावेन स्थापितानि ।

अनूदेष्टा XXIV. 13 : 197. 6. see crit. note.

अनेङ XVIII. 48 : 406. 5 : 'without (at the end. the word) idā,' cp. ऐङ ।

अन्त II. 3 : 36. 8 : अन्तगाः प्रसिद्धदेशगताः । दृषलीपतय इत्यन्ते । XXIV. 13 : 197. 8 : अन्तगमन्तदेशं प्रत्यन्तदेशे स्वेष्टदेशमिति यावत् or अन्तवर्षं गच्छति शुद्धस्त्रियं गच्छति Veñk ; प्रत्यन्तं गतवान् Viv.

अन्तःपक्षसम् adv. XI. 7 : 76. 6 : अन्तःपक्षसमेनां (sc. काठां) कृत्वा । पक्ष-
योर्मध्ये यथानधोऽर्था कृत्वा ।

अन्तपरिक्रमिन् XXV. 6 : 234. 12 : 235. 1 : अन्तगमनधर्माधौ ।

अन्तरवशाविन् X. 33 : 30. 15 : तस्यान्तरवशाविणो हे सुवाक्यतौ जुहोति ।
सिकतापूर्वायामुखायां दक्षिणोत्तरपार्श्वसमीपे यथा दृप्तं प्रविशत्येकां दक्षिणं
पार्श्वे एकाम् Viv. ; अन्तरेव यथा वाक्यतिसाधनभूतदृष्टे त्वतः न तु उखाया
वशिः तथा जुहोति MS.—X. 48 : 48. 10 : अन्तः अवशावः विद्वमस्या-
न्तोत्तरवशावि MS. (= अन्तविद्वः).—XIX. 4 : 422. 1.

अन्तराङ्गम् adv. IX. 11 : 280. 16 (आङ्गम् has apparently the
same function as the absol. अङ्गम्, cp. Āp. XV. 11. 6) :
अथैनमन्तराङ्गं मध्ये परिधौ सत्स्युहृत् सादयति । अथैनमन्तमार्गप्रदेशं
मध्यमस्य परिधेर्यथाकर्मभवति तथा संस्युहं सादयति ॥ cp. अवाङ्गम्,
जर्ध्वाङ्गम्, बहिराङ्गम् ।

अन्तरवक्त्रा XXV. 24 : 255. 10 : अग्निहोत्रे आपययानन्तरवक्त्रो गृह्यते
सो ऽन्तरवक्त्राः ।

अन्तउपसक्त XXV. 28 : 262. 2, 4 : दौशाक्षामन्ते उपसदो यस्य सो ऽन्त-
उपसक्तः । *

अन्तर्बहिर्वपुसक्त XXV. 28 : 262. 3, 7 : दौशाक्षो ऽर्धमुपसदो बहिर्वस्य सो
ऽन्तर्बहिर्वपुसक्तः ।

अन्तर्बहिर्विराज XXIV. 33 : 219. 14. 16, see under अन्तर्विराज ।

अन्तर्भिद्युज XXI. 1 : 69. 3; XXV. 1 : 227. 8.

अन्तर्वर्ते VI. 27 : 189. 16 : अन्तरालेषु दृष्टवृत्ताद्व्यति वे ऽन्तर्वर्ता इत्युच्यते ।

अन्तर्वास XVIII. 44 : 397. 2, 3; XVIII. 45 : 398. 7, 399. 8.

- अन्तर्विराज (viz. अग्न्युपस्थानम्) XXIV. 33 : 219. 13 : नयं प्रजामित्यादयो (T.Br. I. 2. 1. 25 sq., Baudh. III. 14 : 84. 16) विराजः । चेष्टा मेदाः । ते मध्ये वा षड्विंशतिभ्यतो वा । स्वयमेव विष्टोषयति (in the following passage) । नित्यो मम नामेति (T.S. I. 5 10. 1, Baudh. III. 13 : 83. 13). The antarvirājam upasthānam thus consists of the upasthāna with the विराजक्रम enclosed by the नित्यः । ep. अन्तर्विष्टिर्विराज, षड्विंशतिर्विराज ।
- अन्तर्घृणम् part. XX. 1. 5. 11; XX. 5 : 15. 2, not explained by Bhavasvāmin or Śāyana.
- अन्तर्हित IX. 8 : 276. 18 : अन्तर्हिते परित्रिते, ep. IX. 13 : 284. 11.
- अन्तर्हिरेण XI. 2 : 64. 9; XXV. 33 : 268. 12, 13.
- अन्तःशर्करम् adv. X. 20 : 18. 13; X. 23 : 22. 7; XVII. 29 : 307. 15, etc.
- अन्तःशास्त्रम् adv. VI. 30 : 194. 11; XIV. 9 : 167. 15 : अन्तःशास्त्रम् प्राग्वहे ।
- अन्तःशास्त्रीक XXVI. 28 : 312. 3.
- अन्तर्हित XXIII. 7 : 158. 9 : पार्श्वान्नित (sic).
- अन्तर्हस्तम् XXX. 10 : 404. 5 '(a square) enclosed by the cord' (Thibaut).
- अन्तर्हस्तम् VI. 26 : 187. 15, 188. 1 : प्रादेशान्तराद्याम् प्रादेशान्तराद्याम् ।
- अन्तःसदृशम् adv. VI. 29 : 193. 12.
- अन्तःस्थावाकार (or अन्तःस्था, thus probably better) XX. 5 : 15. 5; XXIII. 15 : 173. 9.
- अन्तःस्थ (var. अन्तःस्थ) II. 3 : 36. 8 : प्रत्यन्तं जाताः । अन्तःस्थानादिषु ।— XXIV. 13 : 198. 1 : प्रत्यन्तजानः or अन्तःस्थानं नमः । नमः (अन्तःस्थानं) प्रकृत इत्यन्ते ।
- अन्तःपत्नीया (viz. समित्) X 16 : 15. 14, 17; XXII. 3 : 120. 9 : a piece of wood put on the fire with the mantra अन्तःपत्नीया नो देहि (T.S. IV. 2. 3. a).
- अन्तःपत्नीया XXVI. 12 : 289. 4.
- अन्तःपत्नीया VIII 13 : 252. 5; XXI. 23 : 111. 6 : अन्तःपत्नीया नमः । नमः ।
- अन्तःपत्नीया XVII 27 : 306. 5.
- अन्तःपत्नीया adj. fem. XV. 1 : 205. 2; XV. 5 : 208. 18; XXVI. 10 : 285. 12, 14.
- अन्तःपत्नीया II 21 : 67. 18 : अन्तःपत्नीया नमः । नमः । अन्तःपत्नीया ।—XIV. 20 : 187. 3 : अन्तःपत्नीया । नमः ।

जेनेत्यन्वारक्षोऽन्वारक्षणीयत्यर्थः । प्रथमोऽनुवाक इत्यर्थः । (T.S. III. 5. 1)
see Baudh. I. 21 : 67. 18 sqq.

अन्वारक्षेष्टि XX. 18 : 39. 9 ; 40. 13.

अन्वारोह X. 31 : 29. 8 ; X. 39 : 38. 1 ; X. 46 : 46. 15, designation
of the different mantras indicated in each passage;—XIV.
6 : 161. 12. 19 : पवमानानामन्वारोहा viz. T.S. III. 2. 1. sqq.

अन्विष्टकम् adv. IX. 17 : 292. 8 ; X. 19 : 18. 9.

अपचिन्ति XVIII. 38 : 389. 2, name of an ekāha.

अपच्येद् subst. masc. XXVI. 21 : 301. 13 ; XXX. 11 : 405. 11.

अपच्येद्म् absol. XX. 12 : 26. 12 ; XX. 30 : 66. 8 ; XXII. 15 :
139. 8 ; XXIII. 13 : 171. 15.

अपदाति XV. 1 : 205. 6.

अपह्नदन् XXIV. 38 : 225. 1.

अपमान XXX. 11 : 405. 12 ; XXX. 12 : 406. 7 ; XXX. 13 : 407.
3, 5, = निषाम ।

अपरान्नि XXIV. 26 : 211. 5.

अपर्याय VI. 9 : 165. 15 : परिहृत्य गन्तुमशक्याः । XXI. 10 : 88. 6 ;
XXII. 3 : 121. 6 ; XXVI. 21 : 301. 10 : मध्ये मार्गं वर्जयित्वा
गन्तुमशक्याः MS. ; stands for अपरियाय, cp. पर्याय, पर्याय ।

अपर्याययजुस् XXII. 8 : 129. 3.

अपश्य XXIV. 23 : 208. 3.

अपश्यक XXVI. 17 : 296. 8.

अपसर्था II. 5 : 39. 4 (meaning ?).

अपस्य X. 19 : 17. 12 ; 18. 2, 10 ; X. 35 : 32. 9 ; XVII. 28 : 306.
12 ; XIX. 1 : 416. 2 : not iṣṭakās proper bût शर्कराः ।

अपसृतान्नि XXIV. 19 : 204. 4.

अपावा XIX. 8 : 429. 12, see crit. note.

अपावावन् XXVIII. 4 : 352. 6, see crit. note

अपापनीय XII. 8 : 97. 7 ; XXVI. 2 : 272. 8.

अपास्त्य VII. 15 : 223. 19 ; VII. 17 : 229. 9 and often : अपास्त्यः
पश्चादवनीयायां वा रज्जुर्यष्टिर्वा धारवाया । अपास्त्य ऀp.

अपाय XIV. 3 : 156. 5 : उक्तमपायानां अरथम् । प्रजान्म इत्यादि (T.S. III.
1. 4. c—g) see Baudh. IV. 6 : 117. 6—9 ;—XIV. 5 : 160
11 ; XXVI. 7 : 281. 1

अपिहित XXIV. 21 : 205. 11 : अनापद्य Venk.

अप्य VI. 30 : 195. 3 ; VII. 3 : 203. 14 ; VIII. 9 : 246. 11 ; XIV

- 7 : 163. 7, 17; 164. 8 sqq.; XVIII. 15 : 260. 2; XXI. 17 : 100. 7 : विन्दुः or खोकः।
 अशोथीन् (a-stem) XIV. 20 : 187. 13, 14; XVIII. 25 : 359. 7; XXIV. 4 : 188. 4 sqq.
 अय्य XXX. 9 : 403. 1; XXX. 10 : 404. 10 : 404. 1; XXX. 11 : 406. 1 : 'joining point.'
 अप्रज्ञातवन् XXIV. 28 : 213. 9.
 अप्रताप V. 1 : 129. 10; अप्रताप उक्तरहितदेश Kes.
 अप्रतिच्छिन्नाप I. 4 : 6. 12.
 अप्रत XII. 11 : 102. 9; XVIII. 17 : 362. 20.
 अप्रत्यवरोहिन् XVIII. 2 : 344. 10.
 अप्रयत्न XXVII. 9 : 333. 8 (see crit. note); XXVIII. 11 : 362. 5.
 अप्रसूत XI. 7 : 76. 7 : अननुज्ञातः।
 अप्रसूत X. 59 : 61. 11 : एकयाप्रसूत भवति। अन्याया लोभोकायाः प्राक् प्रस्तावान्।
 अप्रासङ्ग्य XVIII. 35 : 385. 4^{ep}. प्रासङ्ग्य।
 अशुदीक्षा XXV. 6 : 233. 15.
 अशुधीन (thus probably to be read with the Viv.) VIII. 17 : 258. 12.
 अशुधीनाम् XXII. 21 : 145. 15; XXIII. 13 : 169. 12.
 अशुदीक्षा (i.e. अविष्टका) XIX. 10 : 431. 1. 6.
 अत्राशुष XVI. 33 : 279. 1. 6; XVI. 34 : 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 30 : 309. 6. 9 : 'for which there is no brāhmaṇa,' 'not treated in the brahmaṇa.'
 अभङ्गुर XXV. 5 : 232. 11 (also pr. sū. I. 4 : 7. 14) : न भवन्ते। मृष्टिकपासै न भवन्ति।
 अभिगर II. 3 : 37. 1 : प्रतिगरस्य स्मरयित्वा।
 अभिगच्छ XXVI. 9 : 284. 1.
 अभिगच्छोयश्रिण्य XIV. 20 : 187. 15 : अन्यानि लोहितलोकादि।
 अभिगच्छन् XX. 20 : 43. 6.
 अभितीक्ष्णपथं X. 33 : 30. 8.
 अभिददि VIII. 14 : 253. 15 (ep. T.S. VI. 6. 7. 2) : उपरिदूयम्।
 अभिदत्त XII. 8 : 97. 10; XXVI. 2 : 272. 10.
 अभिनिवृत्ता (viz. दृष्टिः) XIII. 1, 119. 7. see XIV. 24 : 193. 17.
 अभिप्रवृत्त XXV. 31 : 264. 13.
 अभिप्रोक्षणीः XVIII. 11 : 354. 14 sqq.
 अभिभूत in द्विरन्याभिभूतजन XVIII. 23 : 370. 3-5.

- अभिभूति XIV. 4 : 157. 3, 158. 3 : an āhuti offered with the formulas संवेद्यान् त्रा, etc. (T.S. III. 1. 7. 1).
 अभिमर्शन masc. I. 17 : 25. 12, see under उपज्ञान ।
 अभिवाञ्छ adj. XV. 1 : 204. 7.
 अभिहृदि XXVI. 6 : 279. 13.
 अभिवेक XII. 10 : 101. 10; XII. 11 : 102. 3. पाचान् अभिवेकाद्यान् ।
 अभिसमारम्भ XXVI. 9 : 283. 8 : आभिसृज्ज्नाविधेयवाक्यानाद्प्रकरवाधो-
 तत्वादित्यर्थः ।
 अभिचार्य adj. XV. 1 : 204. 8.
 अभिचिह्नार (thus, in one word, to be read) III. 27 : 99. 4.
 अभिहित XII. 2 : 87. 3 : अभिहितो रथः वसोभिन्वतः किञ्चान्नादिना वा ।
 अभिहीन XXI. 1 : 71. 1; XXI. 15 : 96. 1; XXII. 6 : 125. 19;
 126. 1.
 अभीनासम् absol. XX. 18 : 39. 11 (see crit. note); XXIII. 19 :
 181. 9.
 अभीष्ट XX. 12 : 27. 6, see crit. note. •
 अभ्य ? III. 28 : 101. 10 : यद्य वा अभ्यपा वषट्कारः स्तुः । यद्यजामवषट्कार-
 प्रवचनान्ता उपर्युपरि वषट्कारः स्तुः प्रयाजादिषु ।
 अभ्यङ्गन XVIII. 48 : 406. 9, 407. 1, name of an ekāha.
 अभ्यर्थात् XI. 5 : 71. 5; XIV. 14 : 178. 9; XVIII. 40 : 391. 7
 (thus is probably to be read instead of •र्थात्); XX. 2 : 7.
 19; 8. 2; XXII. 11 : 133. 10 : इयञ् ।
 अभ्याकारम् absol. XX. 10 : 22. 8 : अभ्याकारमिति ब्राह्मणे प्रवचान्नुनः
 पुनर्हीरेव संमार्जनमिति Sāy.
 अभ्युदिता (viz. रश्मिः) XIII. 1 : 119. 7, see XIV. 24 : 194. 9.
 अभ्युदितेहि XX. 1 : 5. 1.
 अभ्युदुता (viz. रश्मिः) XIII. 1 : 119. 6, see XIII. 7 : 123. 21.
 अभ्युपाकारम् absol. XIV. 26 : 198. 2; XV. 6 : 211. 2; XV. 21 :
 225. 8; 11; XV. 24 : 228. 12.
 अभ्युष XV. 1 : 205. 2; XV. 6 : 210. 7, 11 corresponding with
 उदूष of T. Br. III. 8. 4. 3 and Āp. XX. 3. 16.—XX. 6 : 17.
 7; XX. 8 : 19. 16.
 अमाशुचाग्निम् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 16; XXIV. 33 :
 219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
 अमावस्य XVIII. 25 : 373. 3, 5.
 अमात्ययोम II. 11 : 52. 6, 12; II. 13 : 55. 2; XXIX. 13 : 388. 8 :
 संवेद्या ईवरेवमभित्याद्यः ।
 अयन्तवसाचिन् II. 20 : 66. 19; XXVIII. 8 : 356. 11.

अनेवचंपन्न XIV. 15 : 179. 6 : नेचरेहितान्यहाणि । न भविष्यन्ति मेवा इति ।—

XXVI. 9 : 283. 6 : नेचवर्जितम् ।

अयोदशी X. 18 : 16. 19 ; 17. 2.

अरक्षे जुवाक्ये गवः X. 53 : 56. 1 : ग्रन्थे मन्त्रेण उपच धुनिसंत्वादि (Taitt. Ār. IV. 25).—XII. 10 : 100. 9 : धुनिसंत्वादिना (Taitt. Ār. IV. 24).

अरक्षे जुवाक्येन मन्त्रेण XXI. 21 : 108. 2 : भूमवः सुवम इत्यादिना (probably Taitt. Ār. IV. 21).

अवचपिमा XVII. 1 : 283. 1 ; XVII. 3 : 285. 15 ; XVII. 5 : 286. 14 : सन्ध्यावर्षे मोतोचनवर्षे वा ताववर्षे वा ।

अव्ये XII. 8 : 97. 9 : अव्याः सप्रयोजनाः उपयामाद्याः पयोदध्याश्चमिधूमिनि ।

अवर्षेला VI. 14 : 171. 14 ; VI. 21 : 180. 2 ; VII. 5 : 205. 17 ; VII. 19 : 231. 17 ; VIII. 9 : 248. 6 : अवर्षेलाचम् ।

अवर्षेला IV. 5 : 115. 17 : दक्षिणमध्यमं जायते is equivalent to दक्षिणे अग्निरेति of Āp. VII. 13. 8.

अवमकपाल IX. 1 : 265. 4, 10 ; IX. 3 : 268. 4 ; X. 1 : 1. 4, 15 ; X. 5 : 5. 1 : ग्रन्थ्यामकपालानि Viv ; नदोपलिनेषु विशृङ्खलकृत्वा कपालानि दृष्टान्ते तानि । विनष्टग्राममध्यगतानि वृक्षानि भिन्नवर्षेण ग्रहानि कपालानि वा Keś.

अवर्षे masc. II. 5 : 39. 3.

अवर्षे XIV. 4 : 156. 15 (cp. T.S. III. 1. 7. 1) : अवर्षे अत्रपत्तुः ।

अवर्षे XXIV. 1 : 185. 14 : अवर्षेतां मन्त्रादीनाम् Viv. and Veñk. .

अवर्षेला XX. 2 : 6. 12 ; XX. 20 : 44. 6 : cp. also pi. sū. I. 1 : 3. 11 (thus to be read instead of अलं कर्मणे). II. 5 : 9. 1 (ed. Raabe). The word is hitherto known only from the grammarians (Pān. V. 4. 7).

अवर्षेला XVII. 28 : 307. 4 ; XXX. 13 : 407. 1.

अवकाश VII. 8 : 213. 17 ; VIII. 2 : 236. 16 ; VIII. 11 : 248. 11 ; XIV. 8 : 165. 11 ; XXV. 18 : 249. 11 : अवकाशेतिहरति । अवच-

वोपलक्षितैर्मन्त्रैश्च अनुपमानम्, T.S. III. 2. 3. b-r --IX. 8 : 276. 14 : Taitt. Ār. IV. 7. १-२

अवमथ XVII. 48 : 328. 14, 15 : 329. 9 ; XVII. 51 : 332. 5 ; XVII. 52 : 333. 1 ; XVII. 53 : 333. 16 ; subst. from the verbal root मथ् भिन्नोक्तरणे ?

अवपादशः XX. 6 : 16. 9 ; XXI. 8 : 82. 16 : अवपट्टावपट्टा ।

अवपट्ट VII. 17 : 258. 12, cp. निपट ।

अवपट्टमथ XXI. 2 : 71. 9 ; XXI. 21 : 108. 1.

14; XXV. 31 : 264. 14 : nom. act. to अवधनोति ।

अवच्छेद VIII. 19 : 259. 11; VIII. 20 : 261. 6 : अवच्छेदमवच्छेदार्थानि
वक्ष्यमाणानि ।

अवरु XXIV. 12 : 195. 13 ; 196. 2 : वरणाभावः Venk.

अथर्वश्रुति VII. 11 : 216. 18.

अथान्नपिठ V. 5 : 133. 8; IX. 1 : 265. 5, 17; IX 3 : 268. 4;
X. 1 : 1. 4, 15; X. 5 : 5. 2 : अथान्नपिठः स्रक्षपिठः Viv.;
अथपिठः Kes; अन्ननादपि स्रक्षं पिठः Ms.

अथान्तरकोश XXVI. 8 : 283. 1.

अवान्तरदोषः VI. 19 : 178. 12 : अवान्तरदोषानुपपन्नयति। पूर्वदोषाया उपपि
पाद्ययति अध्यर्थरूपदिशतेति।—VI. 31 : 196. 19 : IX. 19 : 294. 4.

चत्वारिंशः ॥ १८ : १०, १९ ; ११, २८ : १०२, १, १११ : २३ : १३४, ५ :
 दोत्तुर्लं (चत्वारिंशः) ।

अविद्योऽयं XIX. १० : ४३१. ४.

अविच्छेदः, or अद्वयः XXV. 5 + 232. 11 (cp. pi. sū. I. 3 : 7. 13),
विप्रकृतद्वयं न भवति, see also the crit. note.

अवेष्टि in दिशामवेष्टि XII. 19 : 115. 6; XIII. 1 : 120. 2; XVIII. 5;
347. 10; XVIII. 6 : 348. 14.

अध्यापिका XXI. 21 : 108. 12 : अद्यवर्द्धित प्रतिपद्यन (१० १. वचनन);

- अथवेन XXIV. 30 : 215. 13.
 अथापन्न XX. 1 : 5. 3, 4, 8; XX. 25 : 56. 15.
 अथापन्नाह II. 3 : 36. 12; XXIV. 12 : 196. 3; अधिकलाहः ।
 अन्नस्य प्रायश्चित्त IX. 20 : 297. 7
 अन्नस्य XVII. 18 : 299. 3 'hunger,' also Ait. Br. VII. 15. 6.
 अष्टद्विष्टिन् II. 20 : 66. 19. XXVIII. 8 : 356. 11.
 अश्तेजनी XV. 15 : 219. 13; XV. 31 : 237. 15; XV. 34 : 239. 14;
 XV. 35 : 240. 8, 10.
 अक्षपदिक II. 7 : 44. 10 - आक्षवनीयः ।
 अक्षत्रज XV. 1 : 204. 13.
 अष्टापलाव XII. 11 : 107. 7, cp. चतुरपलाव ।
 अष्टापलिक (?) XXVI. 8 : 282. 13, cp. पिलकावल and अष्टापूष ।
 अष्टाष्ट XVII. 15 : 359. 16
 अष्टापूष XIV. 14 : 177. 18 : अष्टापूष्टिरण्यम् अष्टापलिक चिरण्यम्, cp. अष्टापलिक
 and पिलकावल; the corresponding expression of the Ka-
 thaka is अष्टाष्टष्ट चिरण्यम् (XIII. 10 : 192. 7, 8).
 अष्टम Subst. neutr. XV. 16 : 220. 6; XV. 19 : 224. 7, seems to
 be a kind of receptacle for food
 अम् (अस्थनि) c. अम् VIII. 16 : 257. 15 : अन्वस्यन्ते प्रतिपत्ति मुनेः; XV. 2 :
 206. 12.
 c. परि-उप X. 57 : 60. 10; XI. 7 : 74. 10; XII. 10 : 101. 6;
 XVIII. 1 : 343. 13, etc.
 c. परि-नि IV. 4 : 114. 15 : यावदपर तावत्परोक्ष प्रत्यादयति; VI.
 27 : 189. 7. अन्यूनमनतिरिक्त कला भूमिसम न्यस्यति ।
 c. प्र XV. 29 : 233. 17 प्रास्य केरण seems to be equivalent to
 विषय के ।
 c. प्रति-मम् XXVI. 33 : 319. 7.
 असंख्यर XXII. 3 : 119. 22 : संख्यर मनमियाय M-
 असंख्यर XXIII. 5 : 155. 13, 14.
 असंख्यपान XXIII. 7 : 158. 12. see crit. note.
 असंकाश III. 13 : 83. 16 : असंकाशोऽनिधिः । यावति न इत्यन्तः प्रयोजनः ।
 असंज्ञम् II. 14 : 56. 7; XV. 3 : 207. 6; XVIII. 8 : 350. 12 :
 असंज्ञयम् ।
 असंखर VI. 28 : 191. 9; XX. 10 : 22. 12; XX. 28 : 63. 4 : सन्ध्या
 यत्र न संखरन्ति तत्र । VII. 15 : 225. 13 : असंखर अनिच्छुसंखरानि ।
 असनीय II. 10 : 51. 6, 16 : उत्तमंयोग्यम् ।
 असमित्त्व XXIV. 8 : 192. 6.

- अममुदित XV. 6 : 210. 8; XV. 9 : 214. 8; XVIII. 5 : 317. 1; XVIII. 6 : 348. 6; XIX. 5 : 424. 18; XXIV. 28 : 214. 2; XXV. 3 : 231. 8; XXVI. 1 : 271. 9; for the meaning see the last citation; usually the Samvāda is the colloquy between the adhvaryu and the āgnīdhra : I. 19 : 29. 6.
- असंभिद् VI. 26 : 188. 1.
- असंभिद् V. 5 : 133. 14 : विस्लिष्ट ।
- अशितम् XVIII. 29 : 377. 14.
- अशितम् XV. 30 : 235. 9 (T.Br. III. 9. 6. 4).
- अशोच XXV. 21 : 253. 11.
- अश्वयुषायिन् III. 13 : 83. 16; XVIII. 24 : 371. 8; XXIV. 33 : 219. 17; XXV. 29 : 263. 2.
- अव्यस I. 19 : 28. 1; XX. 25 : 55. 10
- अव्यभिर्भ XXVI. 8 : 283. 1.
- अव्यवसार्थ XXV. 30 : 264. 2 : अवति वै मा तात् अवन्मोमिति (T.S. v. 4. 10. 3) दोषनिवृत्त्यर्थं पुनश्चिति ।
- अवरदशिति XXIII. 15 : 174. 4.
- अवीनयिषि XVIII. 51 : 411. 15.
- अवीनयंतति XV. 18 : 223. 7; XV. 32 : 238. 6; XV. 36 : 241. 8; XVI. 3 : 247. 11; XXVI. 12 : 290. 4; XXVI. 13 : 290. 13; XXVI. 18 : 298. 8; XXVI. 25 : 307. 1; XXVI. 27 : 310. 8.

आ ।

- आकुह XXVI. 32 : 318. 1 : आहतत्वात् निवृत्तम् ।
- आकृष्ट XVIII. 48 : 406. 10.
- आक्षीय XIV. 13 : 175. 1; XXIII. 11 : 166. 15, see crit. notes.
- आक्षीयन् XVI. 16 : 262. 12—14; XVII. 18 : 298. 7; XXIII. 11 : 167. 1, 5; XXVI. 17 : 296. 11—14 : equivalent to आक्षीय of the other texts.
- आमन्तु XXI. 10 : 87. 9 : भिद्यन्तातीयम् ।
- आग्निषावसानं III. 8 : 76. 18; 77. 13, 14; III. 21 : 93. 18; XX. 20 : 45. 5 sqq.
- आग्नीषीषवचन XIV. 27 : 199. 1.
- आवाडी (or •दि) XVI. 20 : 266. 9; XVI. 21 : 267. 9; 268. 2; XXVI. 17 : 297. 1.

- आचारपत्र XX. 13 : 29. 12.
 आचाराय XX. 1 : 5. 9 : आभिमुखेन मननम्, cp. द. c. आच ।
 आचोदन I. 2 : 2. 15; XX. 2 : 7. 16; 'the stubbles' equivalent to
 आस्रवाः of Āp.—nom. act. to आच्छिन्नति XX. 1 : 5. 13.
 आच्यप्रोच X. 27 : 26. 1, 10; X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54.
 4; XXII. 9 : 131. 8, see पयःप्रोच ।
 आच्यत XVIII. 32 : 382. 6; XVIII. 33 : 382. 15.
 आच्यवक्ता XXIV. 36 : 222. 11 : आच्यवेचयम् ।
 आक्षन् XVIII. 48 : 406. 9; 407. 1, name of an ekāha.
 आक्षन् IX. 11 : 80. 18; 281. 2, r. तथान्तराक्षन् and तथैवान्तराक्षन् ।
 आशिवन् XI. 6 : 73. 5; XII. 7 : 95. 15 : सर्वमाशिवदुष्यते । आशिवन् ।
 अचान्ते अक्षभारणार्थं अक्षराणि । तद्वद्व्यं अक्षरं युज्यते । तथा विभिन्नभिः
 अक्षरानि वक्षीषद् ।
 आदित्यानामथन XVI. 16 : 262. 13.
 आधयन XXIII. 6 : 157. 6.
 आधात XXII. 19 : 143. 11.
 आधात plur. XIV. 12 : 173. 12 : designation of the formulas T.S.
 III. 3. 3. d—p; sing XVI. 3 : 248. 11, cp. Drāhy. IX. 1. 3.
 आधि XXII. 7 : 127. 6 : आधिसाधीयते अयं इत्याधिः कृतमिष्टकान्त-
 युपदधात् । यदा अयं तदा उपदधादिति यावन् । cp. perhaps उपधि ।
 आनन्द्य XVIII. 29 : 378. 9; 379. 2.
 आपरहारिक XXI. 9 : 86. 7; XXI. 19 : 103. 6.
 आभिक्य XXIV. 6 : 189. 17; 190. 2 : आभिक्येव वा । आभिक्यः समर्थः । तदा
 भाव आभिक्यं सामर्थ्यं सिद्धमिति यावन् Venk. ; मन्त्रसिद्धाभिक्यम् Viv.
 आभासिन् VI. 26 : 188. 4; VI. 29 : 193. 7 : IX. 1 : 265. 14; IX.
 5 : 271. 14 sqq. ; X. 1 : 1. 13 : उज्ज्वल जीभायुक्तम् Viv. : प्रकाश-
 वन् Ms.
 आनध्दिनम् adv. XVII. 39 : 319. 3.
 आनयक XIII. 37 : 145. 13.
 आनात्य II. 8 : 46. 9; II. 12 : 52. 6; XXIV. 22 : 207. 2. 4 :
 लौकिकाग्निः ।
 आनावसव XVIII. 44 : 397. 12 : 'from Amāvasu.'
 आनुकुलिक (?) XV. 18 : 222. 11, cp. Āp. XX. 7. 8.
 आनुवी (viz. वाक्) XVIII. 42. 394. 13.
 आयतिव II. 14 : 56. 5 : आयन्ति मासो यजिष्मन् तदायतिवम् । तिष्ठन्प्रवृत्ति-
 , मात् (cp. gaṇa तिष्ठन्) अक्षयीभावनात् पुनर्यम् ।
 आयव XVIII. 44 : 397. 10 : 'from Āyu.'

- आवातन nom. act. to आवातयति XX. 11 : 25. 7; XXI. 19 : 105. 3; XXI. 24. 112. 10; XXII. 8 : 128. 1; XXII. 10 : 132. 3; XXII. 15 : 138. 6 : आपनम् ।
- आवचकेतुक XIX. 10 : 431. 1; 435. 4.
- आर्तिज XXIV. 16 : 200. 11 : आर्तः संभवति आर्तिप्रयुक्तानि आधिपोहितपुष्प-
कर्तव्यानि Venk.
- आर्तेष्टि XIII. 1 : 119. 6 : आर्तेष्टयः प्रायश्चित्ताद्याः ।
- आवधधिक XXVI. 10 : 285. 12 : अवधधार्यः ।
- आवाजशः XXII. 5 : 124. 14 : प्राचीं क्षीतां क्षौला पुनः प्रत्यानीय प्राचीं
पुनश्चाथैव आवाजशो वजेर्मत्यर्थस्य ।
- आवापज XXIV. 3 : 187. 2 : आवापजानि भेदेन कृतानि Viv. ; आवापजान्या-
दभिजान्यानि आवर्तनीयाकानि । कानि चिदिति शेषः Venk.
- आविद् XII. 9 : 99. 13, name of the formulas T.S. 1. 8. 12. g.
- आविह्य XII. 2 : 87. 4, seems to be the counterpart of अक्षयक ।
- आव्य XIV. 10 : 170. 1 : आव्यम् अवर्षे देहे रक्षणीयं आधि, cp. T.S. III. 2. 9. 4 and II. 2. 6. 3.
- आवचन IV. 1 : 108. 4; XXIV. 8 : 191. 8.
- आवचनज XXVI. 23 : 304. 1 : an offering with the formula
वनस्पते वनवचनः (T.S. 1. 3. 5. h) on the आवचनम्, cp. IV. 1 : 108. 3.
- आवय V. 13 : 147. 4; V. 14 : 149. 1; X. 7 : 7. 11; X. 10 : 9. 13; XX. 12 : 27. 1; XXI. 2 : 71. 4.
- आवातक XXVII. 9 : 333. 4 (cp. Taitt. Ār. 1. 8. 7) : a kind
of vermin.
- आवाप्रतिगरी XIV. 10 : 107. 7 : आवाप्रतिगरी न क्षादिति । पूर्ववाञ्छानः
तत्पुनःप्रतिगरीः आवात् पूर्वस्य पश्यते गजकः तत्राकाले करणम् (sic).
- आविरोऽवनयनम् XIV. 9 : 169. 3 (T.S. III. 7. 8. i-m), see Baudh
VIII. 10 : 247. 11.
- आविष् XXIV. 1 : 185. 17; as an example the Viv. cites : वधिर्बोध
देववचनवा प्रजावाक्यवाचम् (T.S. I. 6. 4. 1).
- आशीर्षं VI. 25 : 185. 15.
- आशीर्षीजन XXV. 6 : 234. 5.
- आयक XXVI. 11 : 288. 1.
- आयपिह XV. 30 : 235. 6; XXVI. 11 : 288. 1.
- आवाधिक (?) XXI. 7 : 80. 3.
- आधिज XXVI. 10 : 285. 3, a measure of distance.
- आचक्षु, see उचराचक्षु ।

- चासन् VII. 1 : 201. 8; XIV. 4 : 156. 17; XXVI. 7 : 281. 5, an offering with the formula चासन्वाक्सा (T S. II. 1. 7. 1).
 चासपुट XI. 1 : 63. 6, equivalent, to उपपुट ।
 चाहरचप्रीति V. 15 : 150. 8 : चाहरचादेव प्रीतिर्यस्य तदाहरचप्रीति ।
 चावर्त्त XXII. 7 : 80. 4.
 चावायं XXV. 27 : 260. 4. sqq. : द्वितीयोच्चारणमिनाम् ।
 चावित् XXIV. 31 : 217. 1 : चाविता (नौ) । चाविष्टोतः (thus both copies of the Viv.); गर्भितोत्पत्त्यं ।
 चाकृत XXIV. 4 : 187. 14; a kind of pakayajña : यदुक्ता दक्षा चादौयते स चाकृत उपनयनादि Viv.; चाकृतः । कृत्यते दौयते चादौयते यच्च स चाकृतः । उपसर्गोच्चारणादिकर्पाद्यंलाभः । होमदानात्मकः कर्मविशेष चाकृत इत्यर्थः Veñk.
 चाकृतिवाक् IV. 3 : 111. 14; X. 52 : 54. 17 : चाकृतियोग्यं कृता । जलधिया ।

इ ।

- इ c. आच्छ (sic) I. 1 : 1. 7; XXIV. 23 : 207. 8 : पर्वशाखाभाच्छेति । आभिमुख्येन पर्वशाखां गच्छति आशु वा । आकारः प्रमादपाठ इति केचित् । आभिमुख्यार्थत्वादाच्छेत्वाप्रार्थत्वादाभिमुख्येनाशु गच्छतीत्यर्थः । वक्षिरेच्छेत्वादिषु लोभयं विवक्षितं मर्यादार्थी वा । आ शाखाया गन्तव्यमित्यर्थप्रामितिं चन्दनद्वारेण ऽपि न प्रतिनिधिरिति ।
 c. उप-चति I. 20 : 30. 14; III. 13 : 83. 17; III. 21 : 93. 6 and often.
 c. अपि XIV. 14 : 177. 5 : अपिपयन्तम् । मां गच्छन्तम् 'to cover.'
 c. अति-परि IX. 17 : 290. 18.
 c. वि VIII. 4 : 238. 16 : आश्रावश्च यव संति । भिद्यत इत्यर्थः 'there is a difference.'
 इच्छन् IV. 1 : 107. 6; IV. 8 : 122. 2. 15; XI. 5 : 70. 12; XV. 31 : 236. 15; XVI. 20 : 267. 6; XVI. 21 : 268. 4; XX. 29 : 64. 7; XXV. 23 : 254. 12; XXV. 32 : 265. 12 : इच्छा कृदिक्रिया वैदिकी । कृता पक्षका; cp इच्छन् of the Śatap. Brāhmaṇa.
 इच्छाश्च XVII. 52 : 332. 6; XXIII. 17 : 177. 15 : a kāmya darśa-pūṇamāsa.
 इच्छाचान IV. 8 : 122. 12 : इच्छापात्रम् ।
 इक्षोपहवन Śīdj. I. 18 : 26. 20 : इक्षोपहृत्यते ऽक्षिप्रितोक्षोपहवनं पात्रम् Śāy.; 'equivalent to इच्छापात्रम् ।

- इक्षोपकृत XII. 16 : 110. 8.
 इक्षु XVII. 31 : 309. 15; XVII. 32 : 311. 5 : इक्षुं चडाधारकं
 इक्षुमन्त्राकारम् ।
 इत्थंगीष VI. 5 : 161. 14.
 इदानीकन XXVI. 24 : 306. 8.
 इत् c. उप I 8 : 12. 5; V. 1 : 129. 4.
 इन्द्रबोवन् IV. 2 : 110. 11, 15; XXIV. 36 : 222 : 14, cp. IV.
 3 : 110. 17.
 इन्द्रतुलीय XII. 4 : 89. 14; XXVI. 3 : 274. 80.
 इन्द्रवक्त्र XVIII. 36 : 386. 8; XVIII. 48. 405. 17 (twice men-
 tioned!) : name of an ekāha.
 इन्द्रवक्त्र XVIII. 14 : 348. 9; XXIII. 18 : 178. 15; XXVI. 31 :
 316. 5 : name of an ekāha.
 इन्द्रलोम XVI. 35 : 280. 15.
 इन्द्रस्यं XXVI. 31 : 316. 4.
 इन्द्राग्नौः कुलाय XXVI. 32 : 318. 9.
 इन्द्राग्नय XV. 14 : 218. 11; XV. 19 : 224. 4; XV. 22 : 225.
 18; 226. 1, 4.
 इन्द्राभिहार XXIV. 9 : 192. 14, see यदभिहार ।
 इक्षु XVIII. 36 : 386. 5 : name of an ekāha.
 इक्षुक्षित (?) XV. 37 : 242. 6.
 इक्षुकायन् adv. XXII. 8 : 129. 4.
 इक्षुकोत्त XXII. 2 : 119. 7. इक्षुकोत्तमिहकायु इक्षुतम् इक्षुयमिहकाय वा MS.
 इक्षु XIV. 4 : 146. 14, 15; XXVI. 7 : 281. 2 (cp. T.S. III. 1. 7.
 1) : इक्षुं वा इति । इक्षुंरिति केचित् । चडाधारकं चडाकारमित्यर्थः ।
 इक्षुमित्यर्थः ।
 इक्षुचय XXIII. 1 : 247. 5.

ई ।

- ईत् c. परी caus. IV. 4 : 113. 11.
 c. यम् with instrum. VIII. 13 : 251. 17 : ईषा यमोक्ष संवाद्
 कुला यामनी ऋषिभिः ।
 ईमं VI. 12 : 169. 15; XXI. 9 : 84. 12.
 ईषा XXX. 1 : 389. 4, name of a measure.

उ ।

- उत्तमग्रीव XXV. 18 : 249. 10.
 उक्त्वाविप्रश्न XXI. 19 : 103. 8. sqq. : XXV. 23 : 254. 15.
 लङ् c. प्रति I. 13 : 19. 18.
 उक्त्वेवत् XVIII. 40 : 391. 2, 7 (also in the Śatap. Br.).
 उक्त्वाचक्षी X. 12 : 11. 15.
 उच्य XV. 5 : 209. 11 and elsewhere; XXI. 10 : 86. 15, sq.;
 XXVI. 10 : 286. 2.
 उच्चार (in प्राकृतधार) II. 20 : 67. 1.
 उच्छेद्योय XXIV. 15 : 199. 10 : उच्छेद्यवाचः Viv.; श्रद्धोद्भाक्केयवे समिध
 अग्न्याग्रावाधीयन् इत्युच्छेद्योयशब्देन समिधाधानान् उच्यते । समिधाधानान्
 यको श्रद्धोद्गमप्रकार इत्यर्थः Venk.
 उच्छ्रायो VIII. 19 : 259. 11; X. 27 : 25. 18. XV. 17 : 222. 5 :
 उच्छ्रायां कटे Viv.; उच्छ्रोयते जवेत्युच्छ्रायो आर्यादिः MS.
 उक्त्वा VII. 4 : 203. 20 : उक्त्वाश्रमेति मकारं गच्छति ।
 उक्तवी X. 9 : 9. 1, see crit. note.
 उत्सृजन् XXI. 5 : 78. 1.
 उत्तपनोय (viz. अग्निः) II. 7 : 44. 2; II. 13. 54. 16; XVIII. 8 :
 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40 : 391. 5; XXIV.
 8 : 191. 12 : कपालादिमत्तापजः Viv.; कपालाग्रा इभंमुष्टिमादौय तस्मिन्ग्री
 मुष्टान्तरमादौय ततोयमुष्टिमतग्रावुत्तपनोयः चोर्ध्वंरश्मिर्वा ज्ञायादिति
 Venk.; ep. pi. sū. 1. 2 : 5. 10.
 उत्तरतःसिबिन् XXV. 21 : 253. 2.
 उत्तरदण्ड XXII. 1 : 117. 14. Ms. after the words of X. 3 : 3.
 10 : तदुपरिष्ठात्कुक्काजिनं निधाय, continues : उत्तरदण्डमिति शब्दः । इयं
 वै कुक्काजिनमनौ पुष्करपत्रंमाभ्यामैवेनमुभयतः परिष्टकानौति इयंनान् (P.S.
 V. 1. 4. 3) । इयं शूचपक्षापन्यास उत्तरदण्डनानुमादनाच्च । तथा च पुष्कर-
 पत्रंनोत्तरदण्डेन संसृज्यातीति शब्द बोधायनस्य यथात्यन्तैव मृक्षुषोवादिनि
 श्रालोकिः । यथात्यन्तं उच्यन्तिममय यथा जितं तथा मृक्षुषोवात् । अथर-
 दण्डेनेति यावत् ।
 उत्तरयुग XX. 25 : 57. 1; XXX. 1 : 389. 4, designation of a
 measure.
 उत्तरर्धं XX. 7 : 18. 7 : अथ विग्रहमग्रदण्डः Say.; equivalent to
 अथरक्षोम ।
 उत्तररक्षन् IX. 17 : 292. 3; X. 32 : 30. 1; X. 33 : 30. 4 : उत्तर-
 रक्षान् उपरिर्नक्षान् ।

अनरवर्गं XII. 12 : 104. 2; XIII. 38 : 146. 9; XXIII. 3 : 152.

1 : अनरावर्ग ।

अनरा ततिः XXV. 13 : 243. 5; XXV. 19 : 250. 15.

अनरावर्गः XVII. 41 : 321. 5.

अनुष I. 6 : 9. 14 अनुतनुष Sāy.

अनितकाः XXIV. 12 : 195. 9; XXV. 4 : 231. 14 : प्राग्विकाः Venk.

अनुत XVII. 30 : 309. 7, 9.

अनुनिर्वाचनः XVII. 22 : 301. 7.

अनुते XVII. 31 : 310. 10 : अनुवाचः ।

अनुवर्गः III. 29 : 103. 7 : अनुवर्गाः ।

अनुवर्गः VI. 26 : 187. 12, see प्राग्विम् ।

अनुवर्गः VI. 29 : 193. 14 (read here also अनुवर्गः instead of अनुवर्गः); VII. 8 : 214. 3; VII. 10 : 216. 4; VII. 11 : 216. 10, 17; 217. 6.

अनुवर्गः VI. 34 : 198. 19; 299. 4; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 212. 4; VIII. 9 : 245. 14; VIII. 10 : 247. 7; XXV. 18 : 248.

18, 249. 2 : अनुवर्गः अनुवर्गः ।

अनुवर्गः I. 3 : 5. 11.

अनुवर्गः XXV. 18 : 249. 4.

अनुवर्गः XXIII. 5 : 155. 11, see crit. note.

अनुवर्गः XIV. 21 : 190. 8 : अनुवर्गः (viz. अनुवर्गः) T.S. III. 5, 5. g) see Baudh. VIII. 21 : 262. 14.

अनुवर्गः XIV. 21 : 189. 19 : अनुवर्गः (T.S. III. 5. 4. 3-4) see Baudh. VIII. 22 : 263. 3.—XXIII. 12 : 169. 7.

अनुवर्गः XXIII. 7 : 159. 11.

अनुवर्गः XX. 28 : 63. 5; XXI. 8 : 83. 9; XXI. 23 : 112. 4.

अनुवर्गः XXI. 22 : 110. 4.

अनुवर्गः XXI. 11 : 89. 7.

अनुवर्गः XXI. 15 : 97. 3, 5; XXI. 18 : 102. 13, 15.

अनुवर्गः XX. 11 : 25. 1.

अनुवर्गः XXI. 7 : 80. 4, see crit. note.

अनुवर्गः XXVII. 2 : 324. 8.

अनुवर्गः VI. 10 : 166. 10; 167. 11; VI. 24 : 184. 2 : अनुवर्गः अनुवर्गः Kśi.

अनुवर्गः XIV. 21 : 190. 8 : अनुवर्गः (T.S. III. 5. 5. c, d) see Baudh. VIII. 10 : 246. 14.

अनुवर्गः XXIII. 19 : 183. 1; XXVI. 8 : 282. 6 : name of an ekaha:

- उद्यम्बोम XVI. 28. 274. 1; XXIII. 12 : 168. 10; XXVI. 20 : 300. 11.
- उद्गीयमानस्त XXV. 22 : 254. 2.
- उपकाश XV. 18 : 223. 14, ep. Āp. XV. 18. 13.
- उपघात XXVI. 32 : 316. 13 : सोत्तरस्यादुपघातान्। अवास्ता एतद्विद्विह. •
मित्यादि (XVIII. 20 : 367. 5) मत्स्यादेव। तावदुपघातः। उपघन्ते
प्रकृतः क्रमो येन वैकृतेन स उपघातः।
- उपचारतः XI. 4 : 69. 5 : आग्नेय उपचारतः। आदावुपचारणीयः स उपचारी
विशिष्यते आग्नेयमेवाध्वर्युरित्यादि; XV. 28 : 232. 4; XVII. 14 :
295. 13 : स्तार्थिकलसिन् (ep. Pāp. V. 3. 7) निवारणमोपचारी भवति
इतिषा भवतीति यावत् Ms.
- उपहाह XXIV. 29 : 214. 5 : अग्निषोभार्थं स्यान्वां दुग्धा पुनरित्यत्र दुग्धम्।
- उपधान in दुग्धोपधान XVII. 39 : 317. 4.
- उपधानरज्जु XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 10 : 285. 15 : उपधानरज्जुरारणे
वितानस्त।
- उपधि I. 8 : 11. 18 : उपधिः कोषकेन मध्यमद्वयपूर्वार्थं क्रमसं संबन्धितं-
नित्यर्थः Sāy.
- उपनिषद्ब XXVI. 12 : 90. 13.
- उपनिषाद्बम् absol. XXI. 20 : 206. 1 : उपनिषाद्बोपनिषाद्ब।
- उपनिषयन XXI. 6 : 78. 10; XX. 26 : 60. 5; XXI. 12 : 89. 17;
XXII. 4 : 123. 5; XXII. 5 : 124. 3; XXII. 16 : 140. 3.
- उपनिषद्ब XVII. 21 : 301. 2.
- उपनुप्रसंगार XVII. 17 : 297. 6.
- उपपद्ब XVII. 40 : 319. 15; XVII. 41 : 321. 5. equivalent
to मोदाय ?
- उपपातक XXVIII. 1 : 344. 13.
- उपलोचन XXII. 5 : 123. 14.
- उपयमन adj.; fem. •नौ II. 17 : 62. 2; IV. 2 : 109. 11; X. 51 :
53. 2, 14 : उपयम्यते प्रियर्थाभिः (सङ्किः) आवृत्त इति। पुरोचं प्रययनेषा-
धारार्थम्।
- उपययनीवार XXV. 2 : 229. 1.
- उपयाम subst. masc. XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 4, 8; उपयामान-
स्तकास्तान् (?).
- उपरिहास्तावास्तान् XXIV. 36; 223. 3
- उपरिहास्त XXVI. 4 : 276. 5
- उपययं III. 10 : 79. 18; VII. 6 : 208. 3; VII. 7 : 211. 18; VII.
13 : 220. 9, 10; VIII. 2 : 235. 14; XXV. 17 : 247. 13.

- उपसृज् XXX. 1 : 391. 3.
 उपसृज्यन्नि० XXIV. 15 : 199. 9 : गोपिहयः Venk., cp. II. 8
 उपसृज्यन्नि II. 1 : 34. 1 : प्रारिक्तस्य कर्मच आरम्भनमौपे वचनम् ।
 उपसृज्यन्नि XIV. 30 : 203. 11 : XX. 1 : 3. 2 : उपसृज्यन्नि ।
 उपसृज्य XXX. 6 : 398. 12 sqq., cp. पक्षोपसृज्य ।
 उपसृज्य XXIII. 3 : 152. 4 see crit. note.
 उपसृज्य adj. ('subsidiary, supplementary') IX. 5 : 272. 4 : IX. 15 : 286. 15 ; XV. 14 : 218. 8 ; XV. 15 : 219. 16 ; XV. 23 : 226. 14 ; 227. 9 ; XVII. 11 : 292. 2 : XVII. 13 : 294. 16 ; XVII. 14 : 295. 8 : एकादशयूषाणां समीपे यः षेते स उपसृज्यः Ms. ; XXIII. 14 : 172. 3, 6 ; XXVI. 24 : 305. 7.
 उपसृज्यन्नि absol. VI. 13 : 170. 3.
 उपसृज्याधानं XXIV. 31 : 216. 14 : जलनम् ।
 उपसृज्याधन् absol. IX. 8 : 276. 7 : उपसृज्याधन्मुक्तानि । पतितान्मुक्तानि पुनःपुनः प्रक्षिपन्तः ।
 उपसृज्यन्नि (viz. मन्त्रः) XXVII. 11 : 336. 5.
 उपसृज्या subst. fem. VI. 6 : 163. 3 : क्षतिद्योनामुपसृज्यानेति । क्षतिद्योना-
 मानानां प्राञ्चानामुपसृज्यामुपसृज्यानेति । नैः सद्यः संगच्छन् इत्यर्थः ।
 उपसृज्या masc. I. 17 : 25. 22 : पुत्रिहनिर्देशाच्चान्द्रसः । केषांचित्पाठः समान-
 मोपसृज्याः समानाभिमत्येन इति । अस्मिन् पाठे समान उपसृज्यान्नी मन्त्री यस्तु
 पुत्रीहान्येति । एवं समानाभिमत्येन इति समानप्रत्ययान् इति च Sāy.
 उपसृज्यान् XV. 14 : 218. 7 ; XV. 22 : 226. 10 ; XVII. 12 : 293. 9 ; XXVI. 23 : 304. 6 ; XXVI. 24 : 305. 9, 10 : उपसृज्यावाजी
 अग्निहव्यपसृज्यवर्तिनी दक्षिणोत्तरी यूपौ MS.
 उपसृज्य VI. 18 : 177. 18 and often : तेषूपसृज्यमिष्टा । सर्वेषामध्वर्वादीनाम-
 ध्वर्युपसृज्यस्येत्यादि कर्मनामधेयेषूपसृज्यमिष्टा ।
 उपसृज्य XVIII. 28 : 376. 3. name of an ekāha ; also XVI. 3 : 277. 19 ? the reading of XXI. 20 : 106. 7 is uncertain.
 उपसृज्या (?) XVIII. 46 : 402. 5 ; instead of उपसृज्या चास r. perhaps :
 उपसृज्यासाध ; in this case the word is उपसृज्यासिन् ; the meaning
 is आर ।
 उपसृज्यान्नि absol. to उपसृज्यान्नि VII. 17 : 228. 12.
 उपसृज्यान्निनिर्वाणमुपसृज्यान्नि XIV. 10 : 171. 5 (T.S. III. 2. 10 : l, m).
 see Baudh. VII. 5 : 207. 8 and VII. 6 : 209. 6.
 उपसृज्या VII. 8 : 213. 1 ; VIII. 2 : 236. 9 ; VIII. 11 : 284. 4 ; XIV. 11 : 172. 17 : designation of the formulas T.S. III. 3. 2. a ; XIV. 3 : 156. 4 : प्रज्ञासमुपाकरणस्य (त्रिधा) प्रज्ञापदे-

- जायमाना इत्यदि (T.S. III. 1. 4. a. b) see Baudh. IV. 5 : 115. 5.
- उपाकरवीथ XIV. 14 : 177. 9; XIV. 15 : 179. 9; XXIII. 6 : 157. 17 : the two rks are again T.S. III. 1. 4. a. b.
- उपास्यन masc. VI. 24 : 185. 5.
- उपाधाय्यपूर्वय XIII. 20 : 131. 5, 9; XXVI. 5 : 278. 8 : पाच्यो-
 वनरयोर्वा रक्षानि वा नोक्षानि वा सूत्राणि वल्लभ नद्वयम् ।
- उपाधिनमनकाक्ष XIII. 1 : 119. 6 : काक्षः । उत्पत्तिमनोपकाक्षः ।
- उपोत्तरेद्यः adv. XXVI. 21 : 301. 12.
- उपोत्तन nom. act. to उप-उत्ति XX. 6 : 17. 6; XX. 7 : 17. 14 ;
 XX. 16 : 35. 10; XXV. 31 : 264. 15.
- उपासन nom. act. to उपास्यति XIV. 15 : 179. 148 : उपासने वधिर्उपास्यति
 इतिवाः संशयः पाच्येति. see Baudh. IV. 6 : 117. 16;—XXIV.
 14 : 198. 14 : उत्तरतो विरक्ष्यन्कमुपास्यतीति. see Baudh. II
 16 : 61. 3
- उपासनवन् VIII. 12 : 251. 1 : उपासनवन् । उपास्यन इत्युपासनं पुरोहार-
 च्छया वक्ष्यमाणः सामान्येनोच्यते । ते महन् ।
- उच् c. प्रति IX 5 : 272. 13 : प्रत्युक्ति वनराय । वनरां कर्करमपि (r. वक्० ?)
 कटेन घटयति Viv. : वेद्यकटेनाच्छादयति । कटादिना कानाशिशं बाह-
 यति Kes.
- उभयतःप्रश्न XVII. 28 : 307. 9; XXX. 15 : 408. 1.
- उभयतःश्रुत VII 13 : 220. 14. 17; VIII. 15 : 225. 5, 7; XXI.
 15 : 96. 8; XXV. 17 : 247. 11.
- उभयतोऽतिरात्र XXVI. 12 : 289. 3, 4.
- उभयतोऽभिपत्तन (?) XVIII. 40 : 391. 4, 7.
- उभयतो-मद (-मीद) VIII. 13 : 252. 7; VIII. 15 : 255. 14; XVII.
 4 : 285. 20; XXI. 23 : 112. 6.
- उभयनीत XXIII. 16 : 174. 12 : संसर्गानो विरक्षय (r. निरिच्छ ?); नीत
 is apparently part. from न्वेति ।
- उभयवद्व XXV. 22 : 174. 12.
- उभाकापृच्छकच (?) XII. 2 : 87. 3. see crit. note. .
- उर्वेति in उर्वेतिमात्रे XXIV. 25 : 210. 2 (with उ०, not ऊ० as Āp.
 XVI. 13. 6), see crit. note.
- उवद्व (or ऊ० ?) II. 5 : 39. 9; 40. 5. meaning ?
- उक्त्वो IX. 18 : 293. 6.
- उक्त्वद्वैत XXIII. 12 : 289. 1.
- उक्त्वद्वैत IV. 6 : 117. 10 : उक्त्वद्वैतानादीभ्यस्ततः क्त्वा

- उष् c. अभि-उष् XIV. 26 : 198. 8.
 c. परि-उष् XX. 31 : 67. 18.
 उषवा XXI. 12 : 90. 1, name of the Soma-plant, cp. उषवा
 . Śat. Br.
 उषपुठ XI. 1 : 63. 6.
 उष्याय XXVI. 7 : 281. 3 : दुर्वी वा उष्यायं वा ।
 उष्व nom. act. to उष्वति XXI. 26 : 115. 8.
 उष्व XXI. 26 : 115. 8 : उष्वेत् । उष्वयेनाभिद्वयत् ।

ज ।

- जनीकस्य IX. 1 : 265. 4, 10 : IX. 2 : 267. 6 : पूतीकस्यं श्रुक्नुवां वा ।
 जर्ध्वित् X. 20 : 18. 20 : X. 26 : 25. 13 : उच्छ्रिताः शर्करा मन्त्रमुषायं
 चर्वाग्युवति ।
 जर्ध्वान्नम् IX. 11 : 281. 5, cp. अन्नराज्यम् ।
 जर्मिकारम् VIII. 9 : 246. 13 : उष्वन्मिकारमविविचत् । जर्मियेया संभवति न
 विचते च सोमो वदिसावावति ।
 जम् c. अभि-भिः XV. 19 : 224. 2.
 c. अनु-वि X. 20 : 19. 2, 4 ; X. 26 : 25. 15 ; XIX. 2 : 417.
 2, 4 : अनुवूवति । संभारान् शर्कराणां प्रकीर्यं वृत्तं करोति ।
 c. प्रति-वि XXVI. 15 : 293. 3 : प्रतिवूवामः । प्रतिवूवं प्रत्यहं
 विभानं करिष्यामः ।

झ ।

- झञीय VII. 6 : 208. 10 : झञीयं किञ्चित् ।
 झतयेव XVIII. 32 : 381. 14.
 झतायु III. 14 : 84. 14 : झतायुः अविमहं यज्ञमिच्छामः ।
 झतुदीवा XV. 13 : 217. 17, 19, 20 ; XV. 20 : 224. 16.
 झतुदेवत XXV. 21 : 253. 5.
 झतुपर्वायम् adv XV. 38 : 244. 2.
 झतुपद्म XV. 38 : 244. 2 ; XXVI. 11 : 288. 12.
 झतुपतिष्ठत XXVIII. 1 : 344. 12 ; XXVIII. 2 : 347. 13.
 झतुपथ XVIII. 4 : 346. 13.
 झतेयव XXIII. 15 : 173. 9.
 झतेयवाकार XX. 5 : 15. 4 ; XXIII. 15 : 173. 8.

अदिपुनराधेय (thus to be read) III. 3 : 71. 11 : अद्यहं । अद्योतिनि
वाक्येणात् ।

अथ X. 5 : 6. 2; X. 6 : 6. 8 sqq. and 'often in prasna X;
XXII. 2 : 119. 5; XXII. 7 : 127. 3; XXX. 6 : 399. 4.
a kind of istakā : अक्षमेष्टकाः उत्तमप्रकारा उपरि अक्षमाकारं कृत्वा ।
अभिजातमेष (†) XXIV. 38 : 224. 16.

५।

संस्कृत XXVI. 32 : 317. 10.

एकचर XIV. 3 : 156 4 : एकचरं निरुद्धे ।

एकचर XX. 8 : 18. 13.

एकचित्तौक XXII, 4 : 122. 4 : XXX. 7 : 400. 11.

एकत्रिक XVIII. 34 : 384. 10, 12, name of an ekāha.

एकनारायणसुस XXV 22 : 254. 1.

एकयाजिन XIV. 4 : 158. १ : इति मेकाययाजिनः (thus or इतोऽप्या
XIV. 20 : 109. 11) : एकमेकायसंघे ।

एकादश्याजिन is to be read, cp. XIV. 26 : 198. 11) । एतदंकादमनवे ।

एकराशीच XVIII. 1 : 343. 7.

एकवह्नत XVI. 1 : 245. 8.

एकविंशतिगर्भ XXV1. 16 : 295. 10.

एकवेदसु adj. XVIII. 33 : 383. 6, cp. चिवंदस ।

एकसर VI. 10 : 166. 15; N. 12 : 12. 1 : एकमुष ।

एकदशक IX. 18 : 292. 15 : एकदशक : एकदशक : नवमासः ।

एकस्या adj IV. 2 : 110. 13 ; X. 51 : 58. 15 (एकस्या नंदा) ।

यकाद्विंशौ XVII 11 : 292. 1; XXX. 4 : 395. 16.

एकापलाय XV. 2 : 206. 4

सकायका XIV. 13 : 176. 5, 7 : XVI. 13 : 260. 6, 8 : सायक्याहमी ।

महाभयानि XIV. 26 : 198. 11, see also महाभयानि ।

एतत्समृद्धि adj. XXIV. 38 : 224. 15.

एतद्वि adj. XXIII. 7 : 159. 6.

एतद्वयं adj. XXIII. 7 : 159. 6.
एतद्वयं adj. XXIV. 10 : 193. 16 : एतद्वयं, cp. चर्मा ।

यतदनुदिष्ट VI. 18: 165. 5: चादौ यां प्रत्यनुदिष्टा यतदनुदिष्टप्रत्ययाः सा
यतदनुदिष्टाः ।

यतदनुदिष्टा । स यवानुदेष्टः । न भूयो मुन्दहन्त्यर्थः ।

सतद्वयम् adj. XIV. 27 : 199. 16.

एतन्नामधेयु adj XXIV. 27 : 212. 5.

एतन्नामधेयुः adj. XXIV. 27 : 212. 5.
द्वन्द्वोपपदधेयुः dvandvopadadheya. II. 8 : 45 9; III. 10 : 79. 12, 14.

ऐ ।

ऐकादशिनपद्य adj. XXIII. 11 : 167. 6.

ऐकादश XXII. 3 : 120. 2 : ऐकादशस्वेवाग्निः नाहौनवत्तेषु Ms.

ऐन्द्राग्रपद्य adj. XXIII. 11 : 166. 10.

ओ ।

ओकारान् XXV. 9 : 237. 6.

ओदनस्य XVIII. 8 : 349. 15.

ओह XXX. 18 : 411. 4, a certain kind of *iṣṭakā* in the *droṇacit*

औ ।

औदुम्बर XII. 13. 104. 8 ; XII. 14 : 106. 7 : ताचं ताचेव प्रच्छन्नं वा ।

औहव VI. 4 : 160. 3 ; X. 13 : 12. 15 ; XXI. 8 : 84. 9 ; XXIV. 33 : 220. 7, the offering with the formula T.S. I. 2. 2. c.

औपमन्यवौच XXVI. 21 : 301. 7.

औपयजिक् IV. 11 : 126. 14 : उपयद्प्रयाजनी ऽग्निः ।

औपग्रह XVIII. 45 : 400. 10 sqq., name of an *ekāha*.

औपग्रथ VII. 12 : 219. 8, 21 ; VII. 18 : 230. 13 ; VII. 19 : 231. 17 ; VII. 20 : 233. 1 ; VIII. 4 : 238. 13 ; VIII. 8 : 245. 3 ; VIII. 9 : 246. 1 ; XXV. 13 : 243. 1.

औपासन XXI. 22 : 110. 15 sqq., XXIV. 8 : 191. 12, *op. Journ. of the German Or. Soc. LVIII, 508.*

औरधाजिन XXVI. 32 : 319. 2.

और्ध्व XII. 8 : 97. 8 : ऊर्ध्वो मृचौतः ।

औग्रस्य XVIII. 47 : 403. 12 ; XVIII. 47 : 405. 3.

क ।

कहपिक् XVII. 28 : 307. 1 ; XXX. 12 : 406. 5.

कह् XXIII. 7 : 159. 12, replaces the *vayā* at certain *abhicāra* offerings.

कठिन XVII. 31 : 310. 9 : कठिके (pic) समानापूर्वाणाश्च ।

- कच्छुक्त XVI. 24 : 270. ७: XXVI. 18 : 298. 2, equivalent, ap-
parently, to उपपत्त्या of Āp. XXII. 15. 8.
कदम्ब XV. 45 : 326. 8.
कद्रु XXIV. 38 : 225. 2, ep. T.S. II. 1. 4. 2.
कनौषठासुख्य XVIII. 26 : 374. 4.
कपाक XXIV. 13 : 198. 2 : यः कपाकान्युपपत्तिः । यः कपाकान्युपपत्त्यं संपदं
इदानीं Veñk. ; दारिद्र्यं विन्यान् Viv.
कमच्छुक्त XX. 4 : 11. 10.
कपायुभीय XIV. 4 : 158. 2, ep. T.S. VII. 5. 5. 2.
करच I. 11 : 15. 7 : VI. 23 : 182. 15 and often : करच अपतोनां नराः
कथ्यतेति करचमन्त्रो ऽह्वायं अपतोति वचनात् ।
करचौच IX. 1 : 265. 3 : X. 1 : 1. 2 : स्रष्टं करचौचाम् करचयाम् ।
कर्कटीका XVI. 20 : 266. 10 : XVI. 21 : 267. 9 : 268. 3 : XXVI.
17 : 297. 1, 3
कर्कश subst. masc. II. 5 : 40. 3, meaning ?
कण in प्राचीनकण VI. 25 : 186. 6 : VI. 27 : 189. 3. 11 : प्राक्षपयिष-
विज्ञायाः ।
कर्माभ्यावतिन् XXIV. 6 : 189. 12. 13 : कर्म प्रत्याभियुक्त्यावर्तनश्लोकात् Viv.,
कर्माभियुक्त्यावर्तनश्लोकात् । कर्मभद्विषयमाहलितदिति यावत् Veñk.
कण्य XI. 11 : 80. 5 : कण्यैः । कण्यशब्दवद्विभक्त्यैः (T.S. I. 7. 9. d).
कश्चिपु V. 11 : 143. 19., etc. : जयनस्योपरि विचारिका Keñ.
कम् c. परि caus. XIV. 21 : 190. 4. see crit. note.
काकपिच्छ IX. 18 : 293. 4 : सङ्गः ।
काकव II. 11 : 52. 12, see crit. note.
कानान्यवच XXIV. 11 : 194. 6 : XXVI. 33 : 320. 1.
कार subst. masc. XXIII. 12 : 169. 1 : क्षिपन् रति कारः कर्मन्तः
संस्काराः प्रकाशनादयः ।
कापविष्ट XV. 3 : 206. 15 : XVIII. 18 : 364. 10 : कारविष्टः are prob-
ably 'the manufacturers and the vaiśyas,' or 'the vaiśyas,
who are manufacturers.'
काक II. 13 : 55. 15 : IV. 2 : 108. 10, and often. This word,
equivalent to कानम्, occurs at least 34 times in our text.
काकावचक XV. 15 : 219. 6.
काक XX. 1 : 5. 2, 4, 8. .
काकान्युक्त XXII. 14 : 137. 20.
किंकरावनाम XVIII. 24 : 372. 3. If Whitney is right in render-

ing AV. VIII. 8. 22 किंकरा by ' the attendants,' the reading किंकरावतना might, after all, be better. •

किंकरेण XXVI. 14 : 292. 1.

किंनत XXIV. 12 : 195. 13 : किंनवे किंनकारे Viv. ; किंनान्ने कौटम्भमंसहिते .
• प्राञ्चये Veñk

किंदश्चि XXIV. 29 : 214. 4 ; XXVI. 20 : 300. 4.

किंद्रंपूर्वमाच XXV. 16 : 246. 17.

किंदेवत्य XXIV. 36 : 222. 12 and often in the Dvaidha and Karmānta.

किमपिचोच XXV. 16 : 246. 14.

किमनुज्ज XXIV. 10 : 293. 13 : किंमाञ्च, cp. अनुज्जा ।

किमभिचारित XXIV. 27 : 212. 7.

किमुपक्रममाच XXV. 6* : 234. 5, 13 ; 235. 2 : किमारम्भः ।

किमुपज्ज XXIV. 2 : 186. 3 : किमुपज्जः । उपज्जा आञ्जानम् । प्रथमोपक्रम इति पर्यवसितो ऽर्थः । का उपज्जा यस्य किमुपज्जः । किमुपक्रमः किमारम्भ इति थायन् । किं प्राथमिकमङ्गमिति प्राञ्चार्थः Veñk. : किमुपज्जः किमारम्भो यज्जः Viv. ; cp. वदोपज्ज ।

किमोपसद् XXV. 16 : 246. 14.

किंपूत XXIV. 25 : 210. 6.

किंप्रसृत XXV. 16 : 246. 14.

किंप्रोक्षित XXIV. 25 : 210. 10

कौट XXVI. 7 : 281. 16 (कौटावपज्ज XIV. 9 : 167. 8), probably ' ant.'

कुक्षपाविनामयन XVIII. 20 : 299. 10 ; XXVI. 25 : 306. 10.

कुमारय XVIII. 46 : 402. 8 : कुमारयां चक्रे, known hitherto only from Dhātupāṭha X. 331 (ed. Böhtl.) : कौटायाय ।

कुम्ब VI. 1 : 156. 6 ; VI. 4 : 160. 8 ; VI. 5 : 161. 2 ; XXV. 4 : 232. 1 (and see the next word) : वंशविदं जातस्य नेमिभूतम् ।

कुम्भकुरीर VI. 5 : 161. 2 ; XV. 15 : 219. 17, cp. Ap. X. 9. 5, 7, and infra कुरीर ।

कुम्भतः IV. 9 : 123. 13 ; XX. 30 : 65. 8 ; XXV. 32 : 266. 8 ; 267. 3, 9 : मांसतः मांसवत्प्रदेशेन Viv. : मूलप्रदेशेन Keś.

कुम्भा (?) XVIII. 24 : 372. 7.

कुम्भमिच XXI. 24 : 113. 12.

कुम्भी X. 28 : 27. 6 : चक्षणाः कुम्भाः चक्षणाः कुम्भाः Ms.

कुम्भेरका X. 27 : 26. 3 ; XXII. 6 : 125. 11.

- करीर VI. 1 : 156. 6; VI. 4 : 160. 9; XXV 4 : 232. 1 : जालम् ।
 see also कुम्भकरीर ।
 कुम्भविन्द XXIV. 5 : 189. 6
 कुम्भ XXIV. 5 : 189. 4.
 कुम्भविनी IX. 17 : 202. 4, 5, name of a certain istaka.
 कुम्भोरदुधिर XXIV. 14 : 198. 10.
 कृष् c. उत् X. 10 : 9. 13 : अकृष् प्रताप्य रामाणि दग्धा ।
 कृष् c. अग्नि-उत् (?) X. 10 : 10. 1
 कुम्भ XXIV. 20 : 205. 2; XXIV. 29 : 214. 17 : उत्तराभावात् ।
 कुम्भर XII. 12 : 103. 8; XII. 13 : 105. 16; XVIII. 24 : 372. 2.
 कुम्भचित् XVII. 30 : 309. 6; XXX. 20 : 412. 7.
 कुम्भप्रयत्न X. 50 : 52. 13. 14 : कुम्भप्रयत्नम् । यन्नाविन्दुचितं कुम्भप्रयत्नम्
 (viz. बन्धमाद्यप्रोक्षणम्).
 कुम्भाष्ट II. 11 : 52. 12.
 कृ (करोति) c. प्रति-वि XXIII. 18 : 178. 16 : प्रतिविद्ध्युः ।
 कृतानुकर XXV. 2 : 229. 9.
 कृतिकाः XXV. 5 : 233. 3; XXV. 30 : 264. 1.
 कृष् c. नि XXIV. 23 : 208. 3 see crit. note.
 कृष्णदुग्ध XII. 1 : 85. 12 : 86. 3; XIII. 37 : 145. 12; XXVI. 1 :
 271. 5 : कृष्णदग्धम् ।
 कृष्णवल्गु VI. 10 : 166. 9; VI. 14 : 170. 13; XVIII. 24 : 371. 9 :
 कृष्णा च वल्गो च कृष्णवल्गौ ।
 कृष्णमधु XXVI. 6 : 280. 4.
 कृष्णल XI. 1 : 63. 3; XI. 9 : 79. 9. 18. XIII. 23 and 24 passim :
 कृष्णलानि गुह्यप्रमाणानि Viv. : कृष्णलप्रमाणानि Kes and elsewhere
 the same author : कृष्णलम् कृष्णलपरिमाणं सुवर्णकलम् ।
 कृष् c. अनु-प्र IV. 2 : 109. 22. ep. also अनुप्रकरम् ।
 कृष् c. सम्-प्र XV. 19 : 224. 1; XXV. 2 : 230. 2
 कृष्णवर्णीय XII. 20 : 117. 1. 12; XXVI. 2 : 273. 4. 8; XXVI. 3 :
 274. 15; 275. 5
 कोकोठ (?) XXVI. 17 : 297. 2.
 कोमलिन XIV. 14 : 179. 4 : कोमादिकम् । विरयोन्मीषवाचि ।
 कोठ XX. 6 : 15. 17. कुम्भलः Viv. ; कोष्ठावयः शकटः Skt.
 कोष्ठपाविनी (plur.) XXIV. 4 : 188. 2 : कुष्ठपाविनामवयवम् ।
 कोष्ठपाविनीष XXIII. 14 : 173. 3.
 कोष्ठपाविन्य neutr. XXI. 1 : 69. 11.

ऋतुकरच XXI. 17 : 100. 9; XXII. 11 : 134. 7; XXII. 13 : 136
10; XXIV. 4. 188. 5 : अग्निहोमस्य ऋतुकरचं यनद्व्यग्निहोमस्य यनप्र
इति (T.S. I. 3. 13. 2.) ऊचोति । — XXVI. 22 : 302. 7, 11.

*ऋतुबोध XXVI. 33 : 321. 4.

ऋच् c. अग्नि-चव X. 28 : 26. 14 : दक्षिणस्य समस्यवज्जालनम् । दक्षिणस्यं
दक्षिणपूर्वकोषाद्वनरनम् ।

c. सच्-उच् IV. 7 : 120. 13; XV. 31 : 236. 11.

c. नि-परि (' to change places ') V. 13 : 147. 3 and elsewhere.

c. नि VIII. 16 : 257. 11 : विप्रस्य विगतौ पादौ हस्तापतः श्रुतश्च ।

ऋच् c. निच् caus. VIII. 1 : 234. 14 : निष्क्रीडयन्ति । पाषाणानुत्थिष्य
नीचैः पतन्तो मृद्वोन्ना ऋडयन् इवाभियन्ति ।

ऋर XIV. 18 : 184. 3 : यद्वाचः ऋरं तेन वधदुरीति । स्वाहाकारव्याने चद् पदे
इत्यादीनि निवृत्तेष्वैकमन्त्राद्यु (sic.) चतस्रस्तन्त्रनेष ऊचोति वा सर्वाद्यु कश्चिति
वा ।

ऋरायश्मन XX. 2 : 7. 7.

ऋद्यु II. 5 : 39. 11, meaning ?

ऋचनेष्टका XXIX. 6 : 377. 10.

चा c. चव XIII. 7 : 124. 5; XIV. 28 : 200. 15, 16; XIV. 19 :
186. 10 : चवचाचानि उच्यन्ति ।

चामकाव II. 14 : 56. 14; V. 10 : 142. 5, 9; XXI. 25 : 114. 7.

चिप् c. सच्-चव XXII. 14 : 137. 19, with obj. चचाय, ' to lay the
whip upon.'

चित्रचण्डार XVII. 9 : 173. 17; XXIV. 9 : 192. 11.

चुद् c. परि V. 11 : 144. 11; XIII. 25 : 136. 2; — c. सच्-चव caus.

चमवचुदो चकार XVIII. 41 : 393. 1.

चुद्रवद् VI. 22 : 182. 5, 6; XXX. 1 : 389. 3, name of a measure.

चुचकवैचदेव XXV. 21 : 263. 13 (cp. Pāṇ. VI. 2. 39).

च ।

चच् c. अग्नि XXIV. 24 : 209. 11.

चग्नि XXII. 1 : 117. 10 : चक्षिन् लोके चद् मृकानि, op. Āp. II. 2. 5.

चलेपाक्षी XXVI. 32 : 317. 11; 318. 1.

चारी IX. 4 : 269. 14; 270. 17; X. 7 : 7. 5; X. 8 : 8. 3 : चारीश्च

वैचदिवेचला विरोधिका वा ।

चारीविचय XVI. 30 : 276. 13.

- बातोविषयिन् XVI. 30 : 276. 7.
 बातीक्ष्ण XV. 20 : 225. 4.
 बुर adj., fem. बुरी XVIII. 24 : 371. 13, cf. perhaps बुर in gaṇa
 bahvādi.
 ब्रा c. बम्-वि-बा XIV. 11 : 173. 2.

ग ।

- गभा XIII. 37 : 146. 17.
 गन्धर्वयज्ञश्च IX. 16 : 289. 18.
 गन्धर्वकृति X. 50 : 52. 5.
 गम् c. उप-चधि II. 16 : 59. 4, 16, 22 : VI. 6 : 163. 4 : VI. 9 : 165
 13, 15 : IX. 18 : 293. 10
 c. वि-चप II. 9 : 48. 11 : प्रथम् कुर्वन्ति । अपगमनं चपचपेदः ।
 c. चभि caus XIII. 28 : 138. 12 (T.S. II. 3. 6. 2) : XIII. 42 :
 149. 13 (T.S. II. 4. 11. 5) : सर्वेषामभिगमयन्नवद्यति । ऋक्षैकमवदानं
 युगपद्याद्या चथाषां शृङ्गीतं भवति तद्याद्यति ।
 c. सम्-बा desid. XVIII. 40 : 390. 16.
 c. परि desid. XVI. 29 : 275. 5
 गन्धिष्ठ X. 56 : 59. 4 : चपां... गन्धिष्ठम् । गन्धीरे श्रदे ।
 गन्धर्विराच XVI. 27 : 273. 11 : XXVI. 18 : 298. 5
 गन्धूनि XVIII. 20 : 367. 7 : the half of a yojana : two krośas
 गानुक् XVIII. 15 : 360. 8 : चान्... गानुक् : विनाशममनोमः ।
 गार्धपत्यचिति XXX. 7 : 400. 3
 गुप् c. नि XX4. 13 : 93. 1 : निगुप्तम् दुरचितम् ।
 गुण्डत X1. 2 : 66. 5 ; X1. 3 : 67. 1 : गुण्डतान् संहितान् ।
 गृ c. चभि-प्रति XIV. 10 : 170. 6, 8 (TS. III. 2. 9. 5) : दहभिप्रति-
 शृङ्गीयान् चनामत स्वाचप्राप्तीपतिप्रतिशृङ्गीयान् ।
 गैरेच XV. 16 : 220. 13, 'living on the mountains.'
 गोदधिच XIII. 1 : 120. 5 : XXIV. 29 : 214. 13. •
 गोदोचन adj IX. 5 : 270. 21 : 271. 12 : 272. 9 : IX. 13 : 284. 4 :
 कूषा गोदोचनी । गोदुक्षते यक्षां वदा मा गोदोचनी ।
 गोधूमकक्षापी X1. 1 : 63. 5 : X1. 2 : 65. 5 : •पीम् । अभयतःपीक्षां चनाच-
 नाक्षाम् ।
 गोष्वाच XXII. 17 : 141. 12, see crit. note.
 गोवहद्वाराच XXIII. 13 : 170. 4.

गोभाजम् II. 11 : 52. 5 : गोभाज इति मां भर्जन इति गोभाजाः । प्रत्येकमिति
गोभाजं सार्धं वा । अथ चक्षुः पञ्चमानसं गोदातार इत्येके । Many other
attempts to explain this expression follow.

गोवन् XII. 15 : 108. 16 : गोवन्तः ।

गोचर XVIII. 7 : 349. 1.

गृह् X. 20 : 18. 11 and often : आत्मन्वधिं गृह्णीते । आत्मोचमप्रिमात्मन्वेव
गृहीते गृह्णीते आरवति । आरवासीत्यवधार्यं मन्वन् (viz. T.S. v. 7. 9.
a, b) उच्चारयति ।

c. अथ XI. 7 : 76. 6 : स्यान्वयस्य दक्षिणैरनुपरिवर्तयाध्वे । स्यान्वयो
युक्ताभ्यामथिना दक्षिणैः पर्यावर्तते (sic) एकं चक्रमनतः (var. चक्रमनः)
कला अपरेव वधिः पर्यावर्तयन् । But to स्यान् (and दक्षिणैः) we
must rather supply अभीष्टम्, cp. Lāṭy. II. 8. 12, Drāhy.
IV. 5. 12, 13.

d. वि-अथ XXIII. 3 : 152. 8, 10 : विभन्व गृहीताणि ।

e. नि VI. 18 : 177. 12 : विच्छिद्य मन्वेव भ्रूवाया गृह्णाति ।

f. उप-नि VI. 25 : 186. 11 ; VI. 27 : 190. 3 : द्वावाचौ कुग्रहण-
वुपनिगृह्ण । तस्मा दृढतः कुग्रहणं उप-वृत्तं गृह्णाति । X. 5 : 5. 6 :
उपनिगृह्णाति । विग्रहणीत्यर्थः Ms. ; II. 15 : 57. 20 : उपरि
होवति ।

g. अति-प्र XV. 8 : 213. 1 ; XV. 9 : 214. 4.

h. उप-प्र VII. 15 : 224. 6.

घानवीचव XVIII. 4 : 346. 13.

घानव्याधे XXIV. 1 : 185. 14 : घानव्याधम् आर्तव्याधमिति घानत् आर्तप्रमा-
विमिषोष्मं घुन आघामेदित्यादि Venk.

घानवोनि XX. 1 : 3. 9 ; XXIII. 4 : 154. 15 ; XXIII. 19 : 181. 13.

घानाग्नि XX. 17 : 37. 13 ; XXI. 3 : 74. 13 ; XXI. 5 : 77. 16 ;
XXII. 2 : 119. 7 ; XXII. 16 : 139. 18 : औचिकार्तिः Ms.

घाव्यवादिन् XIII. 21 : 132. 8 : अन्ने आक्ष (sic) वचनंकावौ (sic) भवति
प्रधान इत्यर्थः ।

घाव्यवोच XXI. 21 : 107. 9.

घावीवाचव dvandva neutr. VI. 30 : 195. 14 ; XXI. 24 : 113. 14 ;
XXV. 12 : 241. 5, 6 ; XXV. 14 : 244. 6 ; XXV. 15 : 245.
11 ; XXVI. 13 : 290. 13 ; XXVI. 18 : 298. 8 ; XXVI. 19 :
299. 8 ; XXVI. 25 : 307. 2 ; XXVI. 27 : 310. 9.

घोषातः XX. 7 : 18. 4.

घुहृदि XX. 13 : 283. 16 ; IX. 16 : 289. 2 ; X. 50 : 51. 15 : घुहृदिः
सर्वथा दर्शयति Viv. ; दृष्टावो दर्शयति । दृष्टावो घुहृदिर्वा दर्शयति
दृढतः विद्वः Kś. ; दृष्टा दर्शयति । उच्चारवोचव्यवः Ms.

घ ।

- घर्मेदुषा IX. 5 : 271. 5 (घर्मेदुषे dual); IX. 5 : 272. 11; IX. 8 : 277. 7 (घर्मेदुषः gen.); IX. 9 : 277. 4 and elsewhere (घर्मेदुषश् accus.).
 घर्मेदुषा IX. 17 : 292. 4.
 घर्मेदुषिह XVI. 2 : 246. 14.
 घातश् c. परि XVIII. 2 : 366. 9.
 घास XXII. 8 : 127. 13.
 घासीनः XXI. 2 : 72. 13.
 हतपिच्छः XXII. 8 : 128. 16.
 हवेदुषा X. 45 : 43. 21; XXII. 8 : 128. 14.
 मा c. अव inf. अवघ्रातोः XV. 27 : 231. 1.

च ।

- चश् c. चा with instr. XVIII. 42 : 393. 10, 'to call after.'
 चतुर्वत्सः XXIV. 5 : 189. 3, 10 : चत्वार्यष्टाश्वत्तराक्षधिकानि वेधां तानि चतुर्वत्सराणि ।
 चतुर्वत्सरीयः XXVI. 10 : 286. 13; XXVI. 33 : 319. 11.
 चतुर्वदः XXVI. 16 : 295. 9.
 चतुर्वपः XII. 14 : 107. 7 : चतुर्वपः । चतुर्वपः । चतुर्वपः । चतुर्वपः ।
 चतुर्वपः ।
 चतुर्वपः XX. 5 : 15. 12.
 चतुर्वपः XXIV. 28 : 213. 13; XXIV. 29 : 214. 9.
 चतुर्वपः XVII. 53 : 333. 3; 54 : 333. 17; XXIII. 17 : 177. 15 : a
 kāmya darsapūrṇamāsa.
 चतुर्वपः XXIV. 1 : 185. 16 : चतुर्वपः । चतुर्वपः । चतुर्वपः । चतुर्वपः ।
 चतुर्वपः Viv. ; चतुर्वपः प्रचारितम् । चतुर्वपः चतुर्वपः ।
 चतुर्वपः V. 16 : 151. 12; XXIV. 8 : 191. 8.
 चतुर्वपः XII. 7 : 96. 5; XII. 16 : 110. 3 : चतुर्वपः । चतुर्वपः ।
 चतुर्वपः (cp. BR. s.v. निवर्तन i.) चतुर्वपः ।
 चश् c. चि-चि absol. XXV. 1 : 228. 5.
 चश् c. चि-चि absol. XXV. 1 : 228. 5.
 चश् c. चि-चि absol. XXV. 1 : 228. 5.
 चश् c. चि-चि absol. XXV. 1 : 228. 5.

बदल adj. I. 7 : 11. 2.

अथवा XX. 8 : 19. 4 ; XX. 22 : 48. 7 : अथवा ४८ : १९. ४ ।

बहु c. बहु-प्र caus. IX., 28 : 293. 14.

चपाकसोमोय X. 50 : 51. 18 : चपाकसोमोयम् । सोहवदलान्तं चपाकसुव-
 तेमि चपाकसुवते । सुवसोमार्चमित्यर्थः Viv. ; चपाकसोमोयं रचसुवसोमार्चं
 रचचपाकसोमोयं रचां चपाकस्येमोचते । तत्र क्रियमाणा सोमाचपाक-
 सोमाः । तदर्थं रचचपाकसोमोयः Ms. (op. X. 54 : 57. 2).

चातुष्पञ्च XX. 6 : 15. 16 : चातुष्पञ्चाचतुष्पञ्चार्थं स्पष्टत इति दृष्टवा
 चारम्भ ।

बालाह्वारिन् XXV. 5 : 233. 1.

बार्नप adj., fem. • **बो** XII. 16 : III. 6, 7 ; XVIII. 16 : 361. 4 ;
XVIII. 19 : 365. 7 ; the Viv. (corrupt !) : बार्नपबोबाध-
नेचमी ।

वि ०. वि VI. 2 : 157. 20 : विहितम् । आभ्यर्च्य वा अष्टशो विभक्तम् ।

चिन्तिङ्गि X. 36 : 34. 10 ; X. 38 : 36. 18 ; X. 40 : 39. 7 ; XVII.
17 : 297. 11 ; XIX. 4 : 421. 4, 5 ; XXX. 7 : 400. 17.

चित्तिप्रवचनौय XXIV. 18 : 203. 5 : चित्त्वां चयननिप्रवचण्डिलविशेषे ऽप्रिः
प्रचौयते ऽनेनेति बुगुत्वा चित्तिप्रवचनौयप्रवचनाप्रतिरचबुचते Venk. ; प्रवच-
नौयचित्तौ प्रचौयते ऽप्रियेनाप्रतिरचः Viv.

चिपिय II. 12 : 53. 7; II. 6 : 42. 11; XXIV. 14 : 198. 11 :
चिपियस्य ग्रामादेशिज्जभृतस्य चरत्तस्य ।

बुध VI. 25 : 185. 13 ; 186. 2 ; VII. 8 : 214. 4 ; VIII. 2 : 236. 19 ; VIII. 11 : 248. 14 : चरके ग्रन्थे ।

पूर्वसूक्त XVII. 31 : 309. 13, op. 311. 1. भावपूर्णम्।

с. в caus. IV. 8 : 121. 10.

बहु ०. चम्-प्र ॥. ७ : ४४. १ ; ॥. १३ : ५४. १५ and often.

पञ्चसिद् XVII. 28 : 306. 8, 9; XXVI. 28 : 311. 5; XXX. 7 :
400. 17.

काण्डोक्त XVI. 28 : 274. 2, 7 ; 275. 4 ; XVIII. 15 : 359. 16.

अन्वोमतः XIV. 4 : 157. 15 ; 158. 1 : सद्य अन्वोमतः । उद्गातवकाशाद्विषेयः ।

बन्दीनबद्ध XIV. 26 : 197. 11 ; XXIII. 8 : 161. 6, 8 ; XXIII
11 : 165. 15 ; XXIII. 18 : 178. 16.

अन्धोनवहृत्तः XVI. 10 : 257. 7.

अन्वीनाद्यान् II. 2 : 35. 20, cp. Śaḍvīmśabrahmaṇa II. 10. 22-24
ed. Eelsingh; XXIII. 5 : 156. 20, see crit. note.
विद् c. प्र II. 9 : 48. 6 : प्रविदन्ति इवम् करोति ॥

ज ।

- जयन्मवाय (?) XVIII. 20 : 366. 8
जयन्माद्य् XVIII. 20 : 366. 11.
जयन्वीद्य् XVI. 29 : 275. 11 : XVI. 30 : 276. 8; Ap. XXII. 12
5 has जयन्मवाये ।
जयन्मवाय XVIII. 13 : 169. 13.
जय् XII. 9 : 99. 8 : ३३३ ।
जयन्मवाय XVIII. 25 : 373. 4, 7, cp. कय् Kaus. br. 1. 5.
जयन्मवाय V. 16 : 151. 7 : जीर्णमुद्गे ।
जयन्मा XV. 1 : 205. 2 : XV. 5 : 208. 19 : XXVI. 10 : 285. 14 :
'an old pūrvā,' with pūrvā corresponds वेत्त of Ap. XX.
3. 9.
जयन्मवाय XVIII. 25 : 373. 5, 7.
जयन्मा subst fem. II. 5 : 40. 11
जिज्ञ see जिज्ञ ।
जा c. जय् caus. XXIV. 12 : 195. 10 with obj जयन्मवायिना
जयन्मवायिनां जयन्मवायिः Veñk.
c. जय् XXIII. 14 : 173. 1 : जयन्मवायिनां जयन्मवायिः (sic.); the mean-
ing probably is : 'to have a had meaning about some-
thing.'
c. प्र desid. XXIV. 6 : 189. 16.
c. वि desid. med. XIV. 13 : 176. 6; XVI. 13 : 260. 4, 8.
c. जय् desid. med. XIII. 20 : 131. 14.
जयन्मवाय XIV. 18 : 184. 13 : XVIII. 14 : 359. 5 : जयन्मवायि जयन्मवायिः ।
जयन्मवायि जयन्मवायिः (Pāṇ II. 1 72 and the corresponding
gana) इवम् ।
जयन्मवायि XVIII. 26 : 374. 3.
जयन्मवायि XVIII. 61 : 340. 17.
जयन्मवाय XVIII. 59 : 339. 3.
जयन्मवाय XVIII. 4 : 352. 8.
जयन्मवायि (viz. इति) XXVII. 11 : 330. 5.

त ।

- तच् c. चव XXIV. 35 : 221. 16.
- *तच् c. चम्-चा XII. 5 : 91. 7. 15; 92. 10.; XXIII. 9 : 163. 12.
- तज्जातीय XVIII. 11 : 355. 16; XXIV. 85 : 222. 1; XXVIII. 6 : 354. 13, 15.
- तप्त्रत्वाच्चेद्य adj. XIV. 19 : 186. 4 : तप्त्रत्वाच्चेद्यां पर्वेनय्याणु बुधि। तप्त्रापप्रयोजनायाद् (तमाच० or तर्माच० my two copies of Viv.). The same expression occurs Pi. Sū. I. 8 : 13. 1 : तप्त्रत्वाच्चेद्येन पर्वेनयेन बुधेच (sq I now read with the best MSS.). Perhaps we ought to divide : तप्त्रति ('expressly for this purpose') चाच्चेद्येन ('to be manufactured'), but then in the aupānuvākya-passage we expect •च्चेदायाद् instead of •च्चेद्याद्।
- तदभिहार see थदभिहार।
- तदग्रज adj. XVIII. 44 : 397. 1.
- तद्वचन XVII. 39 : 318. 9, see crit. note.
- तनुपुरीष X. 21 : 19. 14; X. 37 : 35. 1; X. 46 : 45. 15; XIX. 4 : 421. 9; XXX. 21 : 414. 9 : ऋद् पुरीषम्। यथा ररुकाचन्निं हन्त्ये। 'loose soil.'
- तनु II. 18 : 62. 2; तन्वः the formulas designated by the following; द्यौराक्षन्वः ib. : 64. 9; synonymous to तनुचनौष्टि XX. 19 : 41. 12.
- तनुचविष् II. 7 : 44. 13.
- तन्महर XXI. 1 : 70. 12; XXII. 12 : 135. 3.
- तन्मन्त्र I. 9 : 13. 1 : तनुरन्तो यज्ञ च तन्मन्त्रः।
- तन्मन्त्रान् XXIV. 3 : 187. 2 : तन्मन्त्रान् भजन्ते। तन्मन्त्रं योजयद्यं प्रतिपद्यन्ते Viv.; तन्मन्त्रं भजन्ते। तन्मन्त्रं तन्मन्त्रोति यावत् Veñk.
- *तन्मन्त्र fem. •नी (वाङ्मातृतन्मन्त्रो वाङ्मो) I. 3 : 4. 4, 8.
- तपश्चित्तानवन् XVII. 23 : 302. 8.
- तपार्हेयत subat. neutr. III. 6 : 74. 14, 19; X. 21 : 19. 11. and often : the murmuring of the formula : तपा देवतवाङ्मि-रकाङ्कः वीद्।
- तरी subat., plur. तर्षः XVII. 31 : 310. 7, 10 : वस्तुतस्तुलीः the word seems to be a byform to करी 'dried out' (sterilis),

op. जेमुदरी Maitr. S. II. 5. 4 : 52. 11, Kāth. XIII. 6 : 187.
17 ; नर्वेनेषेवाणु वाचं करोति Maitr. S. I. c. 13, करोति Kāth.
I. c. 20.

तस्यस्य XXVI. 33 : 319. 5 : चट्वा नदस्य ।

ताडिमानयन XXIII. 19 : 183. 1.

तामूनवातो (so. चङ्) X. 11 : 10. 11 ; 11. 1. viz. T S. IV. 1. . b.

तापयित (so. चयिः) IX. 12 : 283. 11.

ताच XXVI. 5 : 278. 9.

तार्थ XI. 11 : 79. 11, 14 ; XII. 9 : 98. 13 ; 99. 10, 11 ; XIII. 41 :
148. 15 ; XIII. 42 ; 149. 14 : XV. 28 : 232. 9 ; XV. 29 :
234. 8 ; XXII. 15 : 138. 4 ; XXV. 34 : 270. 4 : तार्थम् ।

तायेन ह्यं वाचः कौशेयं च ।

तिष्ठकवन् XV. 37 : 242. 3 ; XVIII. 1 : 343. 6.

तिष्ठपथिन् XVI. 20 : 267. 4 ; XVI. 22 : 268. 5.

तीमता XVIII. 30 : 379. 10, 14.

तीमद्यु XVIII. 41 : 393. 6.

तीमद्योन् XVI. 31 : 277. 18 ; XVIII. 29 : 379. 2.

दूपर XI. 1 : 63. 5 : दूपं दूपरम् । सम्येदायम् Viv. ; चपाङ्कानरहितम् Kāth.

दूष्णीष्टोन् XVI. 7 : 254. 2 ; XVI. 8 : 255. 6 ; XXVI. 14 : 292.
5, 10.

दूष्णीमग्निषोच XXIV. 17 : 201. 5.

द्वयवर्त VI. 27 : 189. 17, see चयवर्त ।

द्वयोद्व dvandva VI. 9 : 165. 14 : द्वयोद्वकाच । द्वयोर्मनद्वयोः । उद्वर्था
वा उर्वेवा ।

द्वतीयमाधानम् III. 3 : 71. 12 (thus to be read), 17.

द्वतीयवेका VII. 18 : 230. 14 ; VIII. 9 : 246. 1 : वेकाद्वयः प्रमाचयचयः ।

द्वतीयाधेय XXIV. 19 : 204. 2.

द्वप् o. दु-वप् caus. I. 14 : 21. 15 (दुवन्तर्भवति) ; I. 18 : 27. 4 (दुवन्तर्भवत्).

द्वप् XXV. 34 : 270. 5.

विधिविन् XXIV. 13 : 197. 8 : चयः विधा चय च विधिवी । विधा
चावातादिवा देवताति विज्ञानि । चयत्यविधिविद्यम् ननुचयवचनार्थ-
स्वीकृतवाचातभारादिवचनैवत्यः विधाः विधिविधाः । द्वाद्वयविधिवचनार्थे
इत्येतापि विधेयं पुनं न चाजवेदित्वार्थे Venk. ; चाविच चास्वीकृतविधः
वैदेवविधः चाजवेदित्वविधिविधा विधिवि (विधेय var.) इत्यर्थे Viv.
विधय XIII. 37 : 145. 13 ; XXVI. 6 : 280. 5 : चयवचनवीर्ये चाज-
वैदित्वं निर्वच्यते, एवं तथा प्रचये इत्यस्य तथित्वम् । चिच्छदिर्वा इती-
चयवीर्ये चयवर्तम् ।

- विश्वदिङ्ग XXVI. 6 : 280. 6.
 विश्वि XXI. 7 : 91. 9.
 विश्वीक XXVI. 6 : 280. 5.
 जिवेद् XVII. 20 : 300. 11 ; XVIII. 32 : 382. 11 ; XVIII. 33 :
 . 382. 15 : 'knowing the three vedas ; being at the same
 time hotṛ, adhvaryu and chandoga.'
 विद्युक् XVIII. 1 : 343. 4, 6.
 विवेचि XI. 3 : 67. 13, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 विषंयुक् XII. 4 ; 90. 4 ; XXVI. 3 : 274. 10.
 विस्वाव XXVI. 10 : 285. 9 ; XXX. 21 : 414. 13. cp. दिस्वाव ।
 वैत XXIV. 39 : 225. 8 (cp. T.S. II. 1. 1. 6) ; BR : 'dreizahl.'
 but cp. the expl. of the Karmānta itself.
 वैशानवीय (•वा, viz. इष्टि, •यस् so. इति) XII. 20 : 118. 6 ; XIII.
 41 : 148. 12 ; XV. 38 : 244. 6 ; XVIII. 5 : 347. 13 ; XVIII.
 6 : 348. 18 ; XXVI. 2 : 274. 4 ; XXVI. 3 : 275. 9.
 वैविध्यत XXI. 11 : 88. 18 ; XXV. 8 : 233. 8 : विविधभावकैविध्यं
 विदुदेवित्यर्थः i.e. probably विदुदेवयिषु ।
 जलौक XXVI. 16 : 296. 4.
 यवराधे XXVIII. 3 : 349. 3.
 याकिञ्चित् IX. 17 : 292. 3 ; X. 32 : 30. 1 ; XXX. 6 : 398. 8 : an
 istakā : तिथौ रेखा उपरिहता ।
 यद्वय XXVI. 16 : 295. 9.
 युधि X. 5 : 5. 14, 15 : तिथ उदयो यस्या उच्चायाः वा युधिः उन् पूर्व्यातोः ।
 उपसर्गे योः किरिति (Pān. III. 3. 92) । कि (or कं) प्रत्ययः । इत्यङ्गा-
 देवस्यान्त्यः Ms. and partly Viv.
 यूपसम्प XXV. 27 : 254. 5, 6 ; 260. 1 : 261. 4.
 यज्ञसाधेयम् XX. 16 : 33. 12, 14.
 विविधम् XXVI. 8 : 282. 6 (cp. XVIII. 39 : 389. 11 sqq.) :
 name of an ekāha.

इ ।

- इष्टुवीर्य XVII. 18 : 298. 8, r probably इष्टुवीर्य ।
 इद्य adj. XXI. 24 : 112. 13, see crit. pote.
 इष्टिवायव XXI. 21 : 108. 4.
 इष्टिवायम् X. 25 : 24. 8 ; XVI. 1 : 245. 2 ; XVII. 27 : 306. 6, 7 :
 इष्टिवायना इष्टायेन यवीनेन वा (id oppos. to यव).

- दक्षिणोत्तरि III. 28 : 100. 13 ; III. 31 : 106. 5 : दक्षिणं पादं सवस्त्रो-
परि कृत्वा । VI. 19 : 178. 8 ; VI. 21 : 180. 15 : एवं पाणिमुत्तानं
कृत्वा तस्योपरि दक्षिणं बाहुं न्यक्तं च प्रागायतनमङ्गलिं कुर्वन्ति Keś.
दक्षीणामक्ष्यं dvandva XXVI. 32 : 318. 11.
दक्षिणश्च XIV. 22 : 190. 11 : उत्तरो दक्षिणश्च : (T.S. III. 5. 8) see Baudh
VII. 4 : 204. 9 sqq.
दक्षिणं XIV. 9 : 166. 11 : उत्तरो दक्षिणं : (T.S. III. 2. 6. b) see
Baudh. VIII. 3 : 237. 5.
दन्तधावन XVII. 39 : 317. 1 : ' a piece of wood used for cleaning
the teeth ' (?).
दधमिह XXVI. 32 : 319. 1 : ग्रामुलकानामु च दधमिवाः कम्बला भवन्ति ।
ग्रामुलकानामुर्ध्वमिहोत्तमिवाः सोताः (r. प्रोताः) कम्बला भवन्ति । ग्रामवर्षा
दधकाषावुर्ध्वमिः कृताः कम्बला इत्यन्ये । ग्रामुलशब्दाच्च यद्यो जिलशब्दाच्चः ।
दर्भश्च subst. VI. 25 : 186. 11 ; VI. 27 : 190. 3 : दर्भश्च कृषिम् ।
दर्भनाडी VI. 12 : 169. 3, 4 ; XII. 9 : 97. 12, 15 : दर्भश्चलम् ।
दवं XV. 19 : 224. 11.
दर्विहोमाकारम् adv. X. 53 : 55. 16 : सर्वान्दर्विहोमधर्मान्कृत्वा ।
दशपेय XII. 18 : 115. 4 ; XXVI. 3 : 274. 14 ; 275. 4.
दशमास्य XVI. 16 : 262. 12.
दशहविम् (sc. इष्टिः) XV. 17 : 221. 10 ; XXVIII. 1 : 343. 14.
दशमालक XXVII. 10 : 335. 7 sqq. ; XXIX. 13 : 388. 9.
दा c. उत्-प्र VI. 30 : 194. 12, absol. to उत्प्रवृत्ति ।
दाक्षायश्चयश्च XVII. 51 : 331. 7 ; XXI. 1 : 69. 11 ; XXIII. 17 : 177.
7 ; XXIV. 4 : 188. 1 ; XXVI. 22 : 303. 11, a kāmya
darsapūrṇamāsa.
दाक्षयतिष्ठतः XXVIII. 1 : 344. 12 ; XXVIII. 2 : 347. 13.
दाक्षयसंयुत IX. 6 : 273. 14 : दाक्षयसंयुतानि पिष्टानि संयुतम् । अरसंयुतानि
पिष्टानि संयुतम् the Vivaraṇa ; it is more probable that दाक्षयसं-
is equivalent to संयुतानि, cp. gaṇa kāmīhādi on Paṇ. VIII.
1. 67.
दाक्षयश्च XXII. 5 : 124. 10 ; XXII. 6 : 126. 6 ; XXIV. 13 : 135. 11 :
दाक्षयं युक्तो दक्षयश्च विकारो दाक्षयश्चः आहिरादिः ; we expect rather
दाक्षयश्च or दाक्षयश्च ।
दाक्षयिण XV. 14 : 218. 5 ; XV. 19 : 223. 18 ; XVIII. 40 : 391.
2, 6.
दाक्षयश्च XXIV. 13 : 198. 2, see RS. IV. 18. 13 ; XXV. 4 : 232.
8, see RS. X. 47. 6.

- दिक्षु कृतान्तौकाश द्वार एवातौकाश यस्याः सा दिक्षुतौकाश ।
 दिग् X. 9 : 8. 8 : दीक्षन् चक्षन् । चक्षन्तोऽनेन पराजितादयं गृह्णन्ति Ms. ;
 देविला जिला गृह्णन्ति Viv.
 दिग् o. चक्षन्ति XVIII. 34 : 383. 10.
 दिग्प्रतौका XXIV. 37 : 223. 16.
 दीक्षितप्रतिन् XXVI. 3 : 274. 14.
 दीक्षितावचीर्णं XVIII. 24 : 372. 11.
 दीर्घं VII. 15 : 224. 13 ; VIII. 4 : 239. 17 ; VIII. 12 : 250. 13 ;
 XXI. 20 : 106. 2 ; XXV. 20 : 252. 7 ; XXV. 22 : 254. 3.
 दीर्घं VI. 28 : 192. 9 : दीर्घंमे द्विरावादी उक्थ्यादी वा ।
 दुरवगत XVIII. 12. 357. 1.
 दुरा XVIII. 37 : 386. 10 ; XVIII. 38 : 388. 7, name of an ekāha.
 दुर्गा (so. चाङ्गतिः) XXVIII. 10 : 360. 9.
 दुर्गा XVIII. 38 : 388. 8 ; 389. 1, name of an ekāha.
 दुर्भेन XXVI. 1 : 271. 13, as expl. of परिहृति ।
 दुर्गोपनि XXI. 24 : 112. 12.
 दुर्गेष्टका X. 32 : 29. 19 ; XXII. 5 : 124. 7.
 दृग् o. वि XVIII. 13 : 357. 14.
 देवताभ्यावर्तिन् XXIV. 6 : 189. 12, 13 : देवताभ्यावर्तते देवताभ्यावर्ति Viv.,
 see also Venk. as cited s.v. चर्वष्ट ।
 देवपुद् XV. 19 : 224. 2 : a kind of shed (?).
 देव XXV. 7 : 235. 9, 11.
 दोष (so. सतस्य, मलस्य) XIV. 9 : 168. 7 sqq., 169. 1.
 द्युतिरागन्ध XXVIII. 4 : 352. 8.
 द्वातुलमन्त्रोच XIV. 4 : 158. 17, viz. T.S. III. 1. 8. d : XIV. 5 :
 160. 12, viz. T.S. III. 1. 8. d and III. 1. 10. c-e ; XXV.
 18 : 249. 7.
 दु o. चतु II. 21 : 68. 1, 3, 4 ; XXI. 8 : 34. 7.
 o. चक्षन्तु XIV. 16 : 181. 1, 17 ; XX. 6 : 16. 10.
 धीवर्षित् XVII. 19 : 308. 3, 5 ; XVII. 30 : 309. 7, 10 ; XXX. 17 :
 409. 13 ; XXX. 18 : 411. 5 ; XXX. 21 : 414. 3.
 दादमन्त्र् XXVI. 8 : 282. 14, cp. चटामन्त्र् ।
 दादमोक्षान् adj. X. 12 : 12. 1.
 दावाङ् VI. 25 : 186. 11, 14 ; VI. 27 : 190. 3, 6 and often :
 दादमन्त्र् ।
 दिक्षु XXIV. 5 : 189. 8.

- विदेवत्यानां चर्या XIV. 10 : 171. 6 (T.S. III. 2. 10. n-p), see Baudh.
 VII. 12 : 218. 18 ; 219. 13 ; 220. 4.
 दिनादाष्ट्य XXV. 22 : 254. 1.
 दिपद्य XXVI. 1 : 271. 3 and elsewhere.
 दिप्रवर II. 3 : 36. 9 : एकस्मिन् गोत्रे अत्यन्तो ऽपरस्मिन् गोत्रे दत्तः Venk.
 दिनस्त्रीद्वय XXIV. 15 : 199. 10.
 द्वियोग XV. 24 : 228. 13 ; XVIII. 20 : 366. 10 ; 367. 7.
 द्विराद्यान II. 9 : 48. 8, 9 : 'taking twice.'
 द्वित्रेष्टि XI. 3 : 67. 12, 15 ; XXII. 14 : 137. 1.
 द्विस्ताव XXVI. 10 : 285. 4, cp. त्रिस्ताव ।
 द्विःस्वादाकारम् absol. XXIII. 7 : 159. 3.
 द्युति VII. 8 : 213. 12 : द्विकोषम् ।

ध ।

- धनुर्धि XVIII. 24 : 372. 1.
 धनुर्वष्टि XI. 2 : 65. 4 (see crit. note) ; XXII. 13 : 136. 5.
 धर्म XXIV. 2 : 185. 19 : तेषां पञ्चानां दृष्टम् धर्मः । शोधधर्म्यावचननादयः ।
 धर्मयो दोषनादयः । पशोवपाकरणादयः । सोमस्य क्रियाभिववादयः । आश्वस्य
 विज्ञापनोत्पन्नादयः ।
 धा c. अनु-नि XXIII. 17 : 177. 11 ; caus. XXII. 3 : 121. 10.
 c. वि-उप-नि XXV. 6 : 234. 1 : समोपे स्थापयिता ।
 c. सम्-नि pass. X. 31 : 29. 2 : संनिधीयेरन् स्रष्टा भवेयुः ।
 c. प्रति pass. X. 12 : 11. 12 : अपरपक्षः प्रतिधीयते । दधानोर्ध्वार्वाक्ष
 धार्यते दोषधीया । अपरपक्षमुदस्यतोत्यर्थः । This is probably *not* the
 meaning.
 c. अभि-वि XIV. 15 : 179. 7 : प्राश्वसामिभिविज्ञाः प्राश्वसोक्तः ; XXIV.
 16 : 200. 14 : तमभिर्विधीत । तमवकाशम् । अवकाशमभिस्तस्य अवकाशं
 प्रतीक्य, etc. Venk. ; XXIV. 21 : 205. 5 (but see the crit.
 note) ; XXIV. 38 : 225. 2 ; XXVI. 2 : 274. 3 ; XXVI.
 22 : 302. 5 ; XXVI. 33 : 321. 3.
 c. सम् IX. 9 : 277. 13 : संधाव । पादौ समस्य पञ्चा ।
 c. अनु-सम् IV. 2 : 110. 14 : एकस्याथा नञ्चयानुसंधेदि । अविनिर्दिष्टां कुप
 दोषज्ञानादाराभ्य तस्यानु नञ्चानविनिर्दिष्टायां कुप यावदसौ निवृत्तीति ।
 धातुभ्यः XX. 11 : 25. 10.
 धीमन् X. 59 : 61. 7 ; XI. 13 : 82. 8 ; XII. 16 : 111. 2 ; XII. 18 :

114. 15; XV. 18 : 223. 10; XV. 36 : 241. 11; XVII. 2 : 284. 13; XVIII. 22 : 369. 8 : खे धानम् । खानानि ।
 धाव् c. धाति caus. XV. 5 : 209. 6; XV. 6 : 210. 2; XV. 24 : 228. 8.
 c. धाति-धा XVI. 3 : 248. 7.
 c. दध्-प्र VI. 2 : 157. 16; VI. 3 : 159. 1 : संप्रधाव्य शोधयिषा ।
 धू c. उत् IX. 18 : 293. 16, see crit. note.
 धूमन XX. 3 : 10. 7.
 धेनुकरश्च XXV. 30 : 264. 6.
 धीरेयग्रज्या XX. 26 : 57. 11.
 ध्रुवगोप II. 3 : 37. 2; XVII. 18 : 298. 4; XVII. 19 : 299. 2 :
 ध्रुवस्य रश्मिता ।
 ध्रुववन् XVII. 2 : 284. 17 and elsewhere : ध्रुववह्निश्चरिषा । ध्रुववत्संखट्टे-
 चरिषा ।
 ध्रुवस्य चर्या XIV. 9 : 169. 3 : उक्ता ध्रुवस्य चर्या (T.S. III. 7. 8. n-s) see
 Baudh. VIII. 14 : 254. 18; VIII. 15 : 255. 16. sqq.
 धाव् c. प्र caus. med. (obj. चक्षौ) IV. 11 : 126. 18; 127. 1, 5;
 XIV. 13 : 176. 1.
 धाव्वावच्छ XIV. 9 : 167. 8.
 धान XX. 15 : 32. 12.

न ।

- नक्षत्रपथ X. 46 : 45. 8.
 नक्षत्रप्रयोग V. 1 : 128. 2.
 नक्षत्रपथ XXVIII. 4 : 352. 7.
 नक्षत्रेति XXVIII. 3 : 348. 6.
 नक्षत्रम् XV. 13 : 218. 4; XV. 16 : 220. 6.
 नक्षत्रभिन्नि XXVI. 6 : 279. 5.
 नक्षत्र VI. 25 : 185. 13 : नक्षत्रयोः । नक्षत्रे क्षितयोः । नक्षत्रं चक्षो यस्मिन्
 पश्यते प्रीतः । नक्षत्रम् ।
 नश्च c. चव caus. IX. 3 : 267. 18 : चवन्मास्यं नुचामि । चवन्तो नुचामि क्षत्रा ।
 नक्षत्र XXIV. 14 : 199. 2 : नक्षत्रपथः चवन्मास्यं इत्यर्थः । नक्षत्रो मासेत्यन्व ।
 क्षत्राभावेन ननुचते ।
 नक्षत्रपथ III. 3 : 72. 1; XX. 19 : 42. 7; XXIV. 19 : 204. 4.
 नाक्षत्रम् X. 45 : 43. 3; XXX. 5 : 398. 1; XXX. 7 : 400. 1.
 नाक्षत्रम् XXII. 19 : 143. 16.
 नाक्षत्रम् XII. 15 : 109. 3, 9. :

- नानाप्रवचन XXVII. 2 : 325. 7.
 नानावर्षिषु XII. 2 : 86. 16; XIII. 1 : 119. 13.
 नानादृश्य (Var. •दृश्य) II. 7 : 44. 7; II. 18 : 63 : 16; X. 12 : 12.
 4; X. 14 : 14. 4; X. 50 : 51. 14; X. 52 : 55. 2, 3; XII.
 9 : 98. 13; XVII. 31 : 309. 13; XVII. 8 : 350. 4.
 नानाशास्त्र XI. 4 : 69. 2, 3 : नानाशास्त्राः । नानाश्रयितयः ।
 नानाश्रय XI. 4 : 69. 2.
 नाराजः प्रवारे : 465. 11.
 नाराजः (sc. चक्षुः) X. 11 : 10, 11; II. 1 : T.S. IV. 1. 8. c.
 नारिष्ठ (sc. चक्षुः dual) XXIV. 29 : 214. 17, cp. Āp. II. 20. 6.
 •निकीत in लयमाह्वानिकीत X. 27 : 26. 5; XXV. 30 : 263. 12;
 चिरच्छेदकामक्षलेष्टका रेतःसिमिति (cp. X. 3† : 29. 9-14) Viv.;
 लयमाह्वानिष्ठिरक्षयपुत्रवार्यचक्षुःश्रोत्रप्रक्षुब्धवाक्कायप्रक्षिप्तस्य सप्तशतसंघसप्तशत-
 क्षिप्रवति Ms.
 निष् c. उप II. 9 : 49. 1 (also gr̥hs. I. 1 : चक्षुः यच्चूनेषूपनिष्ठा मवानि
 उपयन्ति स गृहसंगवः). The author of the Vivaraṇa, who seems
 to read उपनीक्ष्य (as do also some of the MSS. of the gr̥hs.)
 explains : उपनिष्ठा निवेष्ट । निवेष्टनार्थं ईक्षतिर्द्रष्टव्यः । अनेकार्था आनव-
 रति ; Āp. VII. 22. 9 has प्रवीक्ष्य ।
 निष्ठा VII. 6 : 208. 4 sqq.
 निष्ठा VII. 6 : 205. 7 : निष्ठाभ्यासु (चक्षुः) निष्ठाभवीषु ।
 निष्ठाभ्यासु वाचनम् XIV. 4 : 158. 5 : उक्तं निष्ठाभ्यासु वाचनम् (T.S. III. 1.
 8 a) see Baudh. VII. 5 : 205. 7.
 निष्ठा I. 18 : 27. 6; I. 20 : 30. 15; V. 15 : 149. 4; cp. चक्षुः ।
 नित्यवत् V. 10 : 142. 8 : नित्यवत्वायै जीववत्वायाः । अन्ये चाकार्ये इव वन्तो
 यस्याः सा नित्यवद्वेति ।
 निदान XVIII. 30 : 379. 8; XVIII. 46 : 400. 2; XVIII. 47 : 405.
 1. 3; XIX. 6 : 425. 5; XXVI. 29 : 312. 5.
 निषत् subst. VI. 6 : 163. 9 : निषतः कालः । निषतनं निषत् संघट्टादिपाठान्
 भवे क्षिपि (Pāṇ. III. 2. 61) ग्रयनस्य काष्ठ इत्यर्थः ।
 निषतप न XX. 16 : 35. 13 see crit. note.
 निरमच XV. 1 : 205. 1; XV. 7 : 212. 4, cp. Śatap. Brāhm. XIII.
 4 2. 5.
 निरवयवन् XIX. 10 : 432. 7, designation of the iṣṭakās laid down
 with Taitt. Ār. I. 8. 5-6 (१४-१७).
 निर्धाम XXX. 10 : 464. 6, 7 : 'the bending (of a wing).'
 निर्जम्ब adj. XII. 12 : 103. 12; XII. 16 : 110. 6 : निर्जम्बेन जीवजेन ।

- निर्देह fem. XXIII. 1 : 149. 5 : 'a woman, for which the ten days of āśauca are passed' : अशुद्धदिवसेषु अतिश्रान्तेषु ।
- निर्देह XXIV. 1 : 185. 17 ; as an example the Vivaraṇa cites :
अग्रे लाघौषीमाभ्याम् (T.S. I. 1. 8. f) ; शुद्धं देवाय कर्मणे देव-
यज्यायै (T.S. I. 1. 3. a).
- निर्वाध (एकविंशतिनिर्वाध) X. 12 : 12. 4 : एकविंशतिपुलकम् ।
- निर्मेत्या adj. XX. 17 : 37. 13 and elsewhere.
- निर्हार (var. निर्हार) XXX. 2 : 392. 1.
- निवेद्या XII. 8 : 97. 10 ; XXVI. 2 : 272. 9 : निवेद्याः खावराः ।
- निष्का XI. 1 : 63. 7 ; XII. 2 : 87. 5, 7 ; XV. 2 : 205. 8 ; XV. 4 :
208. 4, XV. 15 : 219. 14 ; XV. 38 : 243. 14 ; XVIII. 38 :
388. 9 ; XXIII. 18 : 180. 1 : निष्कात् । अर्धचन्द्राक्षतीनाभरण-
विशेषान् ।
- निष्कारणम् XI. 6 : 72. 5 ; 73. 7 ; XII. 7 : 95. 4, 16 : निष्कारणता
रणः ।
- निष्कास V. 9. 9 : 140. 10 ; VIII. 21 : 262. 7 ; XXV. 2 : 230. 1.
- निष्पुटीय XXVI. 5 : 276. 8 : निर्मेतपुटीयः । शुद्धपुलकवाद्यमेतत् ।
- निष्पन्नवन् IX. 5 : 271. 18 : निष्पन्नवन् । उदकनिर्गमनमार्गवन् ।
XIV. 26 : 198. 12 : परिष्वन् निष्पन्नवन् कला तदेनं निनयन्ति । परि-
चाकारं कला मध्ये अजितां परि[तः] सर्वतः प्रवव(r. प्रवव ?)मार्गवन् कला
मध्ये निनयन्ति (thus, singular, the Viv.) ।
- निश्चनम् XX. 28 : 62. 17 ; XXI. 14 : 95. 11, nom. act. to निश्चन्ति ।
- नी ०. उप-अति XVII. 14 : 295. 11.
०. वि-अव XI. 12 : 81. 10 ; XI. 13 : 83. 11 ; XXV. 20 : 252.
1 ; XXVI. 14 : 291. 14.
०. अति-आ XXVI. 24 : 306. 2.
०. उ-आ IV. 6 : 118. 7 ; XXII. 8 : 127. 14 ; XXII. 20 :
144. 10 ; XXIII. 9 : 163. 3, 4 ; XXVI. 32 : 316. 12.
०. नि-उत् XII. 20 : 92. 14 (obj. दिशः).
०. अनु-नि XXIII. 3 : 162. 2.
०. उप-नि II. 9 : 48. 2.
०. नि VIII. 1 : 234. 13 : तदेव सहिनयन्ति । पूर्वमेव मन्त्रं चित्वा
नयन्ति । desid. act. XVIII. 45 : 401. 2.
- नीत part. to न्येति XVIII. 30 : 379. 13 ; XVIII. 41 : 393. 7 ; see
also उपनयनीत and the next word.
- नीतद्विषय XXIV. 13 : 197. 7 : न नीतद्विषयं वाक्येत् । द्विषयान्वयनात्नीतं
वक्तुं कदाचिद्विजिज्ञोऽनुपपन्नोऽत्यन्तं तस्मान्निष्पन्नं न कुर्वादितायै Venk.;

- द्विषदादीनरकृष्टम् Viv.; but नीत probably is part. not to
नयति but to ज्येति; cp. the foregoing word.
नीतमिव XIV. 29 : 202. 6; the word is explained by the Sūtra-
kāra himself, see the following passage.
मु. ०. प्र XIV. 10 : 170. 9 : प्रयौति । यदा होता प्रयत्नं करोति ।
मु. ०. उप-चा XII. 18 : 114. 2 : वारयन्ति ।
नेदीयस् II. 19 : 66. 10 : श्रुते नेदीयसि वा । उदकं यत् श्रुतमावे ।
नेहाविद्वि XVII. 44 : 325. 7, here and equally in gṛhs. I. 3, cor-
rupt; the mantra was originally : निह चाविद्वं कृणामि, cp.
Drāhy. XII. 1. 19 with the comm. of Dhanvin.
नेमार्जनं XVIII. 2 : 344. 4.
नेष्टायन XVII. 45 : 326. 8 sqq; XXV. 24 : 256. 18.
नेष्टा XVIII. 49 : 407. 11, 13.
नीलपट्ट XVIII. 46 : 402. 9. 'ship-board' (?)
न्यसन XXX. 1 : 390. 1, 2, 11, 12.
न्युक्तं XXIII. 10 : 165. 3. *

प ।

- पचस् XI. 7 : 75. 8; XVIII. 10 : 554. 5; XVIII. 17 : 363. 3;
XVIII. 24 : 372. 2; XXV. 34 : 270. 1 : पचस् पचसी ।
पचस्त्रो—XXVI. 16 : 296. 4; XXVI. 17 : 296. 7 'half.'
पचोपहृत् X. 24 : 22. 11, 13, 15 : पचोपहृत् : पचान्ते; probably the
correct reading is पचोपहृत्, cp. उपहृत् supra and ग्रह्य, अर्चहृत्
in PW.
पचन IX. 3 : 268. 22; 269. 5, 7; X. 6 : 6. 5, 11, 15; XXII. 2 :
119. 5 : पचनं करोषादि Viv.; पचते ज्येति पचनं करोषादादि Ms.;
'fuel.'
पचतिक्ता XXII. 4 : 122. 1, 3.
पचचोड X. 45 : 43. 5; XXX. 5 : 398. 1; XXX. 7 : 400. 1 : a
kind of iṣṭakā.
पचतय XXIV. 1 : 185. 1 : पचतयेन पचावयवा अन्ना वक्ष्माचक्षुः समुदायका
पचतयः Viv.; पचावयवा यस्या स पचतयस्येन पचावयवसुतेन
समुदायेन पचतिः साधनेति विद्यात् Veñk.
पचद्वयमिधेनीक XX. 18 : 39. 4; XX. 22 : 49. 3; XXIII. 1 :
'147. 2; XXVI. 4 : 275. 11.
पचपिच (viz. पच) XXIV. 27 : 213. 1, 3.

वृषभश्चि XXI. 7 : 81. 10.

वृषभारदीच XVIII. 11 : 354. 11; XXIV. 10 : 193. 13, name of an ekāha.

वृषभविष् (viz. दृष्टिः) XXVI. 26 : 308. 6.

वृषभानिन् XX. 5 : 15. 13; XX. 7 : 17. 11; XX. 13 : 29. 8; XX. 29 : 65. 2, 3.

वृषिच XXVI. 22 : 303. 6.

वृषेज्जीच XII. 4 : 88. 17; XXII. 16 : 140. 16.

वृद् c. चत् caus. XXVIII. 7 : 355. 12.

वृद्दीच XV. 15 : 220. 5; XV. 38 : 244. 1.

वृत् c. चति caus. VI. 2 : 158. 11; XXI. 8 : 83. 5 : चयेनत् सचे वाचावभिपात् । एतं यजमानमात्मनः सचे वाचावभिपात् सचं पाणिं वाचयित्वा Viv.; वाधारणेन वाचयित्वेत्यर्थः Keś.; op. Śatap. Brāhm. V. 3. 3. 11 : चयेनं दक्षिणे वाचावभिपात् ।

वृत्तं XXVI. 11 : 288. 9 : वृत्तं च वृत्तं । वृत्तः द्युक्तपक्षयोः वृत्तं वाचोमन्त्रं न द्युक्तम् । उग्रब्धो निपातः । ऐक इत्यर्थः ।

वृत्तक XXVI. 3 : 275. 7 : a modification of the rājasūya.

वृत्तनाडी X. 47 : 47. 11; XIX. 2 : 417. 12 : पश्चिमस्तुभ्रसुविरेषु ।

वृत्तीयन्तु XIV. 22 : 190. 10 : उक्तानि वृत्तीयन्तुषि (TS. III. 5. 6), see Baudh VI. 5 : 160. 19; VI. 3 : 159. 5 sqq.; I. 20 : 31. 10; VII. 3 : 203. 1; VII. 3 : 203. 10; VIII. 14 : 255. 5.

वृत्तीयन्तु VI. 1 : 156. 13 etc., always as a neuter; once fem. : XXIX. 11 : 385. 8.

वृत्तीयन्तु adj. XX. 10 : 23. 9.

वृद् c. चत् caus. XVII. 31 : 311. 1 : संपादयति । नृत्तकरोति ब्रह्मादीन्त्यपि प्रथिय ।

वृद्धावृत्ता XIX. 1 : 415. 5. 7.

वृद्धावृत्त VI. 13 : 170. 10; X. 2. 20 : वृद्धावृत्तम् ।

वृद्धावृत्त adj. VI. 10 : 166. 12; VI. 12 : 169. 9; VI. 13 : 170. 4 : काडी वृद्धावृत्तौ । वृद्धावृत्तारवौ ।

वृद् XVIII. 43 : 395. 9; XXV. 33 : 320. 3 : a certain very high number, r. perhaps वृद् ?

वृद्धावृत्त X. 27 : 26. 1. 8; XXII. 6 : 125. 8 : वृद्धावृत्तं वाच्यवृत्तं च । वृद्धावृत्तं च वृद्धावृत्तौ ।

वृद्धावृत्त XXIV. 30 : 216. 3.

वृद्धावृत्त II. 3 : 36. 9 : वाच्यवृत्तः Viv.; वृद्धावृत्तः Venk.; probably the reading of Tr. वा. is preferable.

- परिचय XVII. 29 : 308. 3, 5, 9, 13.
 परिक्रम XVIII. 1 : 343. 5.
 परितो XVIII. 23 : 370. 13; XXIII. 18 : 179. 8; XXVI. 32 :
 318. 4, 7 : a var. of the sadyaskri.
 परिचातिज्ञान II. 3 : 38. 7; XXIV. 13 : 197. 8 : परिचा नर्चादा ।
 चतिज्ञानमर्चादाः । अन्ये समुद्रवायिन इति Viv.; समुद्रवायी Venk.
 परिरुद्रवन् X. 51 : 54. 1 : परिरुद्रवन्वन्तो (TS. IV. 6. 3. f, g).
 परिरुद्र IX. 5 : 271. 11; IX. 12 : 282. 9; IX. 13 : 284. 3;
 XVIII. 24 : 371. 10 : वनेषु परितो वर्तमानं नद्यादीरादि वर्तमानम् ।
 परिचाय XVII. 29 : 308. 9, 12; XXX. 18 : 411. 6, 7 : a
 manner of building the 'agni.'
 परिधान XIV. 4 : 156. 13 : उत्तमौदुम्बराणां नद्यापरिधीनां परिधानम् ।
 पुनश्चि ते इत्यादि (TS. III. 1. 6. c, b) see Baudh. VII. 1 :
 200. 17.
 परिचयश्च adv. XX. 1 : 3. 2 : परिजननचयमतिरोहितनचपावकाधाम् ।
 परिचय adj. VI. 6 : 163. 8 : तस्मैते यजुषी परिचये चावर्तते निमित्तसंनिधाये
 (•संनिधाये Koś.) : 'returning.'
 परितु VII. 7 : 211. 18; VII. 8 : 212. 12; VII. 16 : 228. 4; VIII.
 2 : 235. 14; VIII. 7 : 242. 15; XVIII. 36 : 385. 15 :
 श्रोत्रकण्ठये परितु पाचं प्राश्य परिरुद्रमानं तस्मिंश्चिदुत्तमौति सोमपचयार्थं दातव्यं
 पाचं; Āp. : परिचय ।
 परिभोजनीय I. 2 : 3. 10 : सर्वभोजभोजार्थाय Sāy.
 परिधु XXVII. 5 : 329. 6.
 परिलेपन XX. 16 : 36. 13.
 परिरुद्रव XXI. 12 : 91. 7.
 परिवाह XVIII. 34 : 384. 11.
 परिविन, परिविन्न, परिविविदान XXVII. 5 : 329. 4, 5.
 परिग्राहण XX. 6 : 16. 13; XXI. 13 : 93. 14; nom. act. to
 परिग्राहयति; the meaning here and dhā. I. 14. 7 is not
 'vollständiges Untertauchen' (thus the Petersb. Dict.) but
 'keeping, preserving.'
 परिरुद्रव V. 11 : 143. 19; V. 12 : 146. 5; V. 15 : 150. 12; VIII.
 9 : 245. 9; VIII. 20 : 262. 4; XV. 22 : 226. 4; XV. 30 :
 235. 5 : परिचोवते ज्ञेनेति परिरुद्रवचं वसन्तकृत्स्निकादि ।
 परिरुद्रव XX. 2 : 7. 12, nom. act. to परिचोति : कृत्वादि (r. कृत्वादि?)
 अन्यकारणवादिनां परिचयः ।
 परिचयेव XVIII. 24 : 371. 15. ;

4 INDEX OF WORDS TO THE BAUDHĀYANASŪTRA.

रिक्कन्वस् absol. XVIII. 24 : 372. 6.

रिक्कन्वस् absol. XIV. 26 : 198. 12 : see under निक्कन्वस्.

रिक्कन्वपरम् IV. 1 : 108. 9 : पराकाङ्क्षापरिचयः Viv. ; रक्कन्वः परिचयः
Ked.

रिक्कन्वम् XVIII. 1 : 343. 3, 4.

रिक्कन्वम् XXIV. 38 : 225. 5 : परिहाररिक्कन्वम् अर्थसंवाचकं (•तस्यार्थं
सं• another copy) कृत्वापरिक्कन्वम् प्रकथयते । अन्य आहारेकस्मिन् पुनाने-
कस्मिन् क्रीवन्ती यस्याः वेति ।

रिक्कन्वम् XX. 19 : 42. 1 ; XXI. 15 : 98. 8 ; XXI. 25 : 115. 4 ;
XXII. 12 : 134. 12 : the offering on both sides (i.e. before
and after).

रिक्कन्वम् XXI. 23 : 111. 13 ; XXV. 22 : 254. 5.

रिक्कन्वम् II. 14 : 56. 4 ; V. 1 : 129. 10 : परीत्येन सर्वतो ऽग्निना ।

रिक्कन्वपरम् XXIV. 30 : 216. 6.

रिक्कन्वम् XXIV. 25 : 210. 14.

रिक्कन्वम् V. 11 : 143. 19 ; V. 15 : 149. 7 ; 150. 12 ; XIV. 13 : 176.
9, 12 : पञ्चाग्रहणः ।

रिक्कन्वोपस् absol. VI. 20 : 179. 1 : रक्कन्वोपस् अग्रहणं ऽधीता ।

रिक्कन्वोपाधि adj. XVIII. 44 : 397. 7.

रिक्कन्वम् XXI. 13 : 93. 7 : परिगतं यावत् धाम वा प्रधानं यागसंवाचकम् । stands
for परिवाच्य, op. the next word.

रिक्कन्वम् subst. neuter XXI. 10 : 87. 3, stands for परिवाच्य, op.
अपवाच्य ।

रिक्कन्वम् XV. 7 : 211. 14 : 'going round' (according to the course
of the sun, in opposition to अपवाच्य).

रिक्कन्वम् XXIV. 38 : 225. 5, op. TS. II. 1. 4. 7.

रिक्कन्वोपस् absol. X. 53 : 55. 16.

रिक्कन्वोपस् XIV. 13 : 175. 12 : अन्नं रिक्कन्वोपस् (TS. III. 7. 8. b) see
Baudh. IV. 11 : 126. 14.—XX. 31 : 87. 18.

रिक्कन्वम् XVIII. 43 : 395. 9 ; XXVI. 33 : 320. 3 : a certain very
high number.

रिक्कन्वम् XX. 6 : 15. 17 : पञ्चाग्रहणितवर्षपरि वेदितः Viv. ; पञ्च निवर्तव्यविराज्यं
ऽग्रहणं Śāy. ; also pi. sū. I. 14 : 20. 14.

रिक्कन्वम् VII. 8 : 212. 16 ; VIII. 2 : 236. 6 ; VIII. 11 : 248. 1 ;
XV. 17 : 222. 4 : अहो ऽग्निं यवभाज्यं ऽहोति । अहोऽग्निः यवभाज्यमग्निं
यवभाज्यमग्निं देवम् आवाच्यं ऽहोति ।

रिक्कन्वम् XXVI. 3 : 275. 1, name of an ekāha (in the rājasūya).

- पविचेदि XXVIII. 2 : 345. 2 ; 348. 3.
 पद्मपत्राणि XXIV. 11 : 195. 5.
 पद्मपत्र VI. 29 : 193. 17.
 पटोची VII. 4 : 205. 4 and elsewhere : गर्भयोग्या चट्टोतीतवर्भा ।
 पाजक XVII. 31 : 310. 9 : पाजके चतुस्त्रयमे । काञ्चिकायां वा ।
 पात्नीवत XIV. 21 : 190. 7 : उक्तं पात्नीवतस्य त्रयस्य (TS. III. 5. 5. b) see
 Baudh. VIII. 14 : 254. 6.
 पाद्विष्ट XXVI. 22 : 303. 6.
 पापाय XVIII. 26 : 375. 4.
 पार्च XVIII. 49 : 408. 5, name of an ekāha.
 पाद्मवन्तिक fem. ंकी IV. 1 : 108. 13 ; XXI. 6 : 79. 4 ; fem. ंका
 XXX. 3 : 394. 7.
 पिङ्गु XXIV. 21 : 205. 9, see crit. note.
 पिष्कोक्षा XVI. 20 : 266. 9 ; XVI. 21 : 267. 9 ; 268. 2 ; XXVI.
 17 : 297. 1, 2.
 पिच्छी subst. XIII. 38 : 146. 15 ; XIII. 39 : 147. 5 ; XIII. 40 :
 148. 9.
 पितापुत्रौ XXV. 13 : 242. 8.
 पितामहा (viz. चाङ्गतिः) XXVIII. 10 : 361. 7.
 पिन् caus. IX. 9 : 277. 15 ; 278. 1 : पिन्वयति दोगिष ।
 पिस्तकावन् VII. 6 : 209. 18 : पिस्तकावन् पुस्तकवदित्यर्थः, cp. चट्टापिस्तक
 and उपिस्तक ।
 पिप् o. उन् XV. 30 : 235. 18.
 पिष्टोदपनी I. 4 : 6. 5.
 पुच्छरिचक्षिन् XII. 17 : 112. 11 ; XXII. 20 : 144. 10.
 पुष्टिकापुत्र If. 3 : 36. 8, here probably a subdivision of the
 Ātreyas is meant, cp. the Laugākṣipravara : पुष्टिकापुत्राणां-
 काङ्गानो बालेयबालेयकौन्तेयबालरजः, and thus also the Mānavapra-
 vara. The word has the usual meaning XXIV. 32 :
 218. 5.
 पुनरावाह XXVI. 12 : 290. 7.
 पुनरावाह XXVI. 12 : 290. 7 ; XIV. 9 : 168. 12 : वल्लक पुनरावाहः
 TS. III. 2. 7. m.
 पुनरावाह absol. I. 12 : 18. 13 : अनुवाच्येन पुनरावाहतादन्तोद्यधिनि ।
 पुनरावाह III. 1 : 69. 5 ; III. 3 : 70. 17 : अत्र (var. वि) त्रीर्ध्वं दीर्घकान् ।
 पुनरावाह III. 1 : 69. 4 ; III. 3 : 70. 16 ; XXIV. 18 : 202. 10 :
 तन्मभिः पुनर्मिच्छन्तम् ।

पुनर्निष्कृत III. 1 : 69. 4; III. 3 : 70. 16; XXIV. 18 : 202. 9 :

श्रीर्षं पुनः संस्कृतम् Viv.; पुनः संस्कृतः त्रिष्वितीत्युतो एवः Venk.

पुनश्चिन्ति XVII. 17 : 297. 4; XVIII. 14 : 89. 29.

पुनश्चरच II. 6 : 41. 8.

पुरस्कान्नावाकति adj. XXIV. 36 : 223. 2.

पुरस्कान्नाम VI. 14 : 171. 1 : पुरस्कान्नामशब्दवान् मन्त्रो वाक्यविषयः ताः पुर-
स्कान्नामाः ।

पुरस्कान्तक XXVI. 4 : 276. 4.

पुष्यनेष XXIV. 11 : 194. 5.

पुष्याक XVIII. 36 : 385. 11; XXIII. 18 : 179. 11, op. AV.
v. 31. 9.

पुरोदक II. 2 : 26. 3 : प्रागुदकम् ।

पुरोहितप्रवर XXIV. 28 : 213. 8.

पू; The optat. पुनयात् is remarkable XX. 6 : 16. 8; XX. 10 : 23.
15, 17 and often in the Dvaidha and Karmānta.

पू c. चम् caus. XVII. 33 : 312. 4 : संपवय्य भाकयित्वा ।

पूतमः XI. 6 : 73. 7; XII. 7 : 95. 16 : संवमः ।

पूतिहच X. 13 : 13. 1; XIV. 13 : 176. 9, 12 : पूतिहचानि जीर्णहचानि
Ms.; पूतीकहचानि Viv.

पूर्वद्वे or पूर्वद्वे V. 10 : 142. 5; XV. 10 : 215. 14; XVII. 57 :
337. 7; XXI. 3 : 74. 14; XXI. 6 : 79. 8; XXIV. 17 : 201.
3; after all पूर्वद्वे seems to be the best attested form, see
the various readings.

पूर्ववा II. 12 : 53. 9; XXIV. 14 : 198. 12 : युवा ।

पूर्ववत् XXIV. 10 : 193. 16 : पूर्वाद्य ताः संज्ञाश्च पूर्वसंज्ञाः Venk.;
and elsewhere : प्रधानवानामूर्ध्वं क्रियमाणाः प्रयाजाः ते पूर्वसंज्ञाः ।

पूर्वा subst. see अरसपूर्वा ।

पूर्वाग्नि XVIII. 8 : 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40 :
391. 5.

पूर्वाङ्गिक IX. 6 : 273. 21; IX. 12 : 283. 4; read with B : पौ ?

पूर्वेद्युःकाज adj. XX. 1 : 4. 11.

इज् c. अग्नि I. 9 : 12. 20; I. 10 : 13. 6; V. I : 129. 5; V. 11 :
144. 14; XIII. 25 : 136. 4; XIII. 33 : 143. 7; XXVI. 5 :
277. 2; अग्निहवति is equivalent to अग्निहवति; Śāyana gives
as equivalent आपवति, as the Śatapatha Brāhmaṇa uses in
this sense always अग्निहवति, we are tempted to regard the
form अग्निहवति of Baudhāyana as a corruption; but अग्निहवति

• INDEX OF WORDS TO THE BAUDHĀYANASŪTRA. 77

- and अभिरुच्यात् (XXVI. 5), and cp. Āp. XII. 28. 1 इचन्ति,
prove that the root is इच्; cp. P.W. vol. IV, col. 570.
c. चनु XV. 5 : 208. 18, here probably equivalent to
चनुइचन्ति ।
इच V. 5 : 133. 14; XXX. 1 : 389. 4 : name of a measure :
XXI. 9 : 85. 1 : 'the palm of the hand.'
इचिसव XVIII. 6 : 347. 16; XXIV. 11 : 194. 6, name of
an ekāṣa.
इचुबु XI. 1 : 63. 7 : इचुबुभान् विक्रोचंइलान् ।
इदाडु II. 5 : 39. 11, Tr. reads correctly इदाङ्नि ।
इनि X. 50 : 51. 15; X. 51 : 53. 18; 54. 2 : इनिमयानम् ;
इल्लविन्दुभिश्चित(r. च)मयानम् ।
इषदाव XIV. 9 : 166. 11 : उत्तं इषदाव्यास...पचवम् (TS. III. 2. 6. a)
see Baudh. IV. 3 : 112. 13 sqq.
इषित in इषितमाच XX. 26 : 59. 9, partic. to इच् ?
इष्टममनौय XVI. 9 : 257. 1; XVI. 23 : 269. 9.
पृ (इचान्ति) XXIV. 32 : 218. 1 : निइचुयात्, as Lāty. III. 2. 11 and
Drāhy. VII. 2. 11.
वेय plur. XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14.
पेइलायनिमावाप II. 7 : 45. 1.
वैपरीक XVI. 32 : 278. 4 name of an ahina; also Āp.
XXII. 24. 8.
वैपरीक XXVI. 6 : 280. 4
वै c. चभि IX. 9 : 279. 22; 280. 5. चभिपोषयतः । चप्रंवरि चोषयतः
चावयतः ।—चनुदिशम् आत्मानमभि आत्मानं अभिमुच मचावोरं कला चनुदिश-
मप्रावेव वैपियति चावयति ।
प्रउमचित् XVII. 28 : 307. 7; XXX. 14 : 407. 8; XXX.
15 : 408. 2.
प्रकमवेला X. 30 : 28. 12; X. 31 : 29. 11; X. 33 : 30. 12, 17 :
प्रकमवेलायां प्रकममाचदेष्ट Ms.
प्रचावव XX. 29 : 63. 17; XXI. 23 : 112. 8, nom.act. to प्रचावयति
cp. IV. 8 : 121. 10.
प्रचाव XXV. 30 : 264. 4; XXVI. 27 : 309. 6 : प्रचारः ।
प्रजमव II. 6 : 43. 3 : a part of the firedrill : the hole, the चोनि in
the अचरावचि : this meaning also in Lāty. II. 5. 5 (Drāhy.
IX. 1. 5), Mān. ārs. I. 7. 1. 39; cp. प्रनौचोनप्रजमव ।
प्रजाति IV. 5 : 115. 10, designation of the following mantras.

- प्रजापतेरयम् XVI. 16 : 262. 14 sqq.; XXVI. 17 : 296. 14.
 प्रज्ञात X. 54 : 56. 19 and often : प्रज्ञातं विधाय । परिकर्मिषो ज्यो वा
 यथा जानन्ति तथा विदधानीति । गुप्तम् the Viv. elsewhere.
 प्रथ्ण XXIV. 12 : 195. 7; XXV. 4 : 231. 18 : प्रथ्णमाकाङ्क्षं कुर्वीत । प्रथं
 प्रगतम् चतुः सप्तार्धचमम् । तथा सप्रथ्णमाकाङ्क्षं कुर्वीत । कार्ययोग्यमिति
 प्रवीणादिशब्दवत् परित्यागकृत्स्नयोग्यमे वतंते नियमप्रत्यादिभिर्योग्यम् Viv. ;
 प्रथं चथं चनदमिति यावत् । तादृशमाकाङ्क्षं 'कुर्वीत' कार्यानुष्ठानचमर्माका
 भवेदित्यर्थः Venk.
 प्रथोति ? XVIII. 40 : 391. 7.
 प्रथवस् absol. to प्रथोति VII. 17 : 228. 12.
 प्रथोद् XVIII. 48 : 405. 9, name of an ekāḥa.
 प्रतिनारकस् adv. XXII. 8 : 129. 10.
 प्रतिदुस् XVIII. 7 : 349. 1, 6 (neuter); the last passage presents
 the var. r. प्रतिधुस्, op. T.S. II. 5. 3. 3.
 प्रतिनिर्पाद्य VII. 12 : 217. 8; 219. 7, 11, 20; 220. 2; XXI. 19 :
 104. 9; XXV. 20 : 251. 11, 252. ५ : तस्य प्रतिकृषं तदेवत्वं निष्पद्य
 (var. निष्पद्य) दृष्टानतीति, see also the etymology given by
 Rudradatta on Āp. XII. 20. 19 : प्रति निरुद्धा दृष्टान इति ।—
 XIV. 10 : 171. 5 चतुः प्रतिनिर्पाद्यायां यद्यद्यम् (TS. III. 2. 10. a—
 f), see Baudh. VII. 12 : 218. 9, etc., VII. 12 : 219. 8, 21.
 प्रतिनोद् XVIII. 48 : 405. 13, name of an ekāḥa.
 प्रतिपद्य in चाप्यभातप्रति० VIII. 21 : 263. 6; XXIII. 14 : 173. 3, 4 ;
 XXV. 2 : 230. 3; XXV. 26 : 259. 1.
 प्रतिपरिहरस् XX. 30 : 65. 10.
 प्रतिपद्य adv. XXVI. 11 : 287. 12.
 प्रतिपद्यस् XXI. 20 : 106. 11.
 प्रतिषेधस् absol. X. 6 : 6. 3 : प्रतिष्ठियप्रतिष्ठिय Ms.
 प्रतिपद्यनोच V. 9 : 140. 10; VIII. 19 : 259. 13; VIII. 20 : 261.
 15; XII. 4 : 89. 6 : प्रतिपद्यनोचे वाचसी क्षामा परिधानार्थम् ।
 दीक्षाकाङ्क्षापूर्वच ददे वाचसी प्रतिपद्यनोचे वाचसी Keś.
 प्रतिवेद्य adj. XXVI. 5 : 277. 9 : दृष्टान्नराः । XXVI. 12 : 289. 12 :
 परस्परं चमिहताः; XXI. 3 : 74. 12; V. 10 : 142. 5 : प्रतिवेद्यम्
 कौकुमार्यः यद्यपि । यरीः प्रतिवेद्यं विद्वतीति वेद्यः अनुच क्षी च प्रतिवेद्यः ।
 प्रतिवेद्यः कौकुमार्योऽपि भवति । चावानोद्वनक्षायनं यद्यतीत्यर्थः ।—प्रतिवेद्य
 seems to be adverb XXIV. 32 : 218. 2 : चनोचे ।
 प्रतिवेद्यस् XXVI. 15 : 293. 5 : विभातः ।
 प्रतिवेद्यस् XVII. 39 : 319. 1 : 'seamr'

- प्रतिशमेधनीय X. 21 & 19. 19 : दक्षिणतो व्याख्यानं मिथितमाधवनीयम् Viv. ;
 प्रतिः सादृश्ये सादृश्यं च आधवनीयमेव उच्यतेः प्रतिशमेधनेन शमेधनीयम्
 Ms.—प्रतिशमेधनीया XXII. 3 : 120. 10, sc. वसित् : a piece of
 wood put on the fire with the mantra वे देवा ज्योतिषो ।
 प्रतिशमीयम् adv. VII. 13 : 203. 15 : शीमं प्रति । आधवाः शीमाः आधवन्तः ।
 चतुष्टोमी ज्योतिष्टोम इति दर्शनाच्चतुष्टुमः ।
 प्रतिशित XII. 11 : 102. 4 sqq. ; XII. 12 : 103. 7 sqq. ; XII. 13 :
 105. 14 sqq. ; XV. 24 : 228. 16 ; XV. 25 : 229. 4 ; XV. 29 :
 234. 1 ; XV. 30 : 235. 10 ; XXVI. 10 : 286. 1, also pi. सू.
 I. 5 : 9. 12 : प्रतिशितस्य युवराजस्य मन्त्रिणीपुत्रस्य राज्ञो जन्मरस्य. The
 meaning seems to be : he who is nearest to someone, qua-
 lified to take his place : substitute, remplaçant. In this
 meaning also Āp. and Kāṇva recension of the Śat. Br.
 (VII. 3. 2. 8.)
 प्रतीचीनप्रजनन II. 16 : 60. 4 : प्रत्ययवर्तय, cp. प्रजनन supra.
 प्रतीचीनशोक XII. 20 : 117. 1, 12 ; XXVI. 2 : 273. 3, 7 ; XXVI.
 3 : 274. 15, 275. 4.
 प्रतीच्या XX. 30 : 65. 14.
 प्रत्यक्षवत् adv. XXI. 12 : 90. 6.
 प्रत्यगाज्ञोः XX. 2 : 7. 16, cp. Āp. IV. 1. 3.
 प्रत्यक्षन masc. I. 17 : 25. 13, see under उपज्ञान ।
 प्रत्यनीक XX. 26 : 68. 11.
 प्रत्यभिगमनं XXI. 20 : 106. 13.
 प्रत्यय XXII. 2 : 118. 10 : पुनर्यस्य निप्रकारज्ञानम् Ms. ; XXIII. 12 : 169.
 7 : प्रत्ययः श्रुतीयते ज्ञानं येन निमित्तेन च प्रत्ययः ; XXIV. 1 : 185. 1, 12 :
 प्रतीयते ज्ञायते विज्ञेयो ज्ञेय च प्रत्ययः प्रमायम् ।
 प्रत्ययमन्त्र XXIII. 10 : 165. 8, meaning ? The Viv. is useless.
 प्रत्ययरोचयतः XI. 12 : 81. 2 (see crit. note) ; XVIII. 17 : 36. 11 ;
 XXII. 15 : 138. 10.
 प्रत्ययघान XXI. 26 : 116. 9 ; XXII. 17 : 141. 7 & 'returning to
 one's home.'
 प्रत्ययवृत्तमिदम् XXII. 7 : 127. 4.
 प्रत्ययन XXI. 3 : 73. 5 ; XXIII. 16 : 175. 17.
 प्रत्यागच्छतु XXI. 12 : 91. 3.
 प्रत्युपज्ञान XXI. 12 : 91. 9.
 प्रत्युद्गुरीय X. 48 : 48. 10 : रोचयः चपनीतपुत्रीया ।

- प्रदक्षिणी X. 2 : 2. 10; X. 4 : 4. 13 : प्रदक्षिणी वैष्टं कुर्वते । प्रदक्षिणीकुर्वते
वैष्टम् । द्वाव्यसप्रयोगानुक्रमनचनात् व्यवधाने ऽपि न दोषः ।
- प्रदा IV. 11 : 126. 16^० : प्रदावे तक्षिन्प्रदोत्ते ऽग्नौ । XIV. 13 : 175. 14 .
15; XIV. 26 : 198. 9; XX. 31 : 68. 2.
- प्रदान XV. 6 : 210. 8; XV. 9 : 214. 9 : designation of the man-
tras contained in TS. VII. 1. 13; उद्गात्र Āpastamba.
- प्रधि XXX. 7 : 400. 9; XXX. 21 : 414. 5; XXX. 18 : 411. 2 :
'segment'; XXX. 16 : 408. 9, 14 : पञ्चस्थानः ।
- प्रधी (or अप्रधी ?) II. 5 : 39. 9.
- प्रपथ III. 13 : 83. 18; III. 14 : 85. 2; IV. 11 : 126. 10; V. 9 :
140. 14; VIII. 20 : 261. 19; XVII. 28 : 316. 10 : प्रपथे
चमिष्ठे देवे or चर्षपथे ।
- प्रपाथन XXI. 24 : 113. 14; XXI. 25 : 113. 18.
- प्रपाठ्य I. 16 : 24. 17; VII. 2 : 202. 4; XX. 13 : 29. 1, 2 : चमन-
स्थाने Venk. ; चमय Viv.
- प्रपाथ्य XVIII. 24 : 372. 4; XVIII. 45 : 398. 3.
- प्रपेक्ष X. 54 : 56. 8; XI. 7 : 74. 6; XII. 8 : 98. 9; 99. 9; XII.
11 : 102. 8; XVIII. 18 : 364. 12 : equivalent to चंपात, cp.
Āp. XVII. 19. 4.
- प्रपेक्षत X. 30 : 28. 15 : दक्षिणे प्रपेक्षते । दक्षिणां चक्षीतरतो ऽग्नः प्रपेक्षत् ।
प्रपेक्ष probably adj. XV. 14 : 218. 5, of unknown meaning.
- प्रपेक्ष्य IX. 1 : 265. 1; IX. 6 : 273. 2, 9 : प्रपेक्ष्येद्वयम् ।
- प्रपेक्षे XIII. 31 : 140. 18 sqq.; XVII. 39 : 317. 4; XVII. 41
321. 12; 322. 3; XVIII. 8 : 349. 16; 351. 1, 3; XVIII.
9 : 352. 15 : कुचक्षं चर्षां चकारम् ।
- प्रपेक्ष्यतति XX. 23 : 50. 1, 7.
- प्रपात IX. 3 : 268. 20; X. 6 : 6. 3 : प्रपाते निपाते ।
- प्रविद्यानकस्य XXIV. 32 : 218. 8, 11 not explained in the Viv.
- प्रवृत्तव्य XXIII. 5 : 157. 4.
- प्रवृत्तन XXII. 2 : 119. 1 : चवते व्यापनम् Ms.
- प्रवृत्ततति VII. 9 : 214. 19; XIV. 5 : 160. 15 (TS. III. 1. 10. a,
b); XIV. 21 : 189. 20 (TS. III. 5. 5. a), cp. Baudh. VII.
9 : 214. 19.
- प्रवेच XXVI. 5 : 278. 8.
- प्रवाच neuter subst. XVIII. 44 : 397. 10.
- प्रधि XX. 13 : 29. 11 : प्रदीरेव देहे चमयानि Viv. ; प्रदीः प्रधानधूताकतीर्ज्यम्

- यथा प्रधानमाहुर्ब्रह्मज्ञानीतला सर्वासासाङ्गतीनां पूर्वाधि सिद्धन्तं कुडवा-
दिति Say. ; XX. 20 : 44. 9 ; XXV. 33 : 268. 6.
- प्रतिपादित् XXII. 17 : 140. 19.
- प्रपुनं subst. masc. XI. 1 : 64. 13 ; XII. 1 : 83. 3 and very often
elsewhere.
- प्रकलत् V. 1 : 128. 7 ; XXI. 1 : 70. 1.
- प्रवेक X. 50 : 51. 12 ; X. 54 : 56. 8, 12 ; XV. 35 : 239. 17 ; 240.
7 ; XXII. 10 ; 132. 3, 7 : प्रविच्यते वसोधारातेनेति प्रवेकः ।
- प्रकलन्त XXI. 17 : 100. 7 ; XXIV. 33 : 219. 7 ; XXV. 8 : 236.
6 ; XXV. 9 : 237. 12 ; XXV. 25 : 257. 15 ; XXV. 31 :
165. 1.
- प्रकलपरिधि dvandva neuter IV. 10 : 125. 9 ; V. 4 : 132. 1 ; V. 9 :
140. 3 ; V. 15 : 150. 17 ; VIII. 16 : 257. 3.
- प्रकल masc. XXIII. 5 : 155. 13 : प्रकलयेतेव सीमान्तरितयोः ?) ; XXVI.
24 : 306. 3.
- प्रकलान XX. 14 : 32. 3, see crit. note.
- प्रकल XXIV. 4 : 187. 14 : प्रकलः । यदुला दोयते जालकमदि न प्रकलः
Viv. ; कृत्यते दोयते यत् न प्रकलः । प्रकर्षार्थकोपसर्जक दानकर्षार्थविशेष-
लाभः । सीमदानमात्राकारकः कर्मविशेषः प्रकल इत्यर्थः Venk.
- प्रकलश्च VI. 26 : 187. 11 : अथमुच्यन्तं वलं कोऽप्यनुमान इति यथाशक्तिं वलः
स देश इति ; cp. उदकश्च ।
- प्राचीनपुष्कर XX. 14 : 31. 10 ; XX. 16 : 33. 13, 15
- प्राच्यकादशिकी XXX. 4 : 396. 5.
- प्राच्यश्च XXV. 17 : 248. 12.
- प्राचाङ्गति XIV. 4 : 157. 6 ; 158. 4, offerings with the formulas
(T.S. III. 1. 7. 1) प्राचापानी etc.
- प्राच्योय XIV. 21 : 190. 8 : उक्ता प्राच्योयस्य कुवाङ्गतिः (T.S. III. 5. 5.
f) see Baudh. VI. 10 : 167. 6.
- प्राच्यिक (sc. पक्षः) XX. 2 : 6. 6.
- प्राच्यश्च XVIII. 35 : 385. 3 ; XXVI. 11 : 287. 13 : द्वितीयाधेयं पुनरेषु
च पुनो ।
- प्राच्यश्च XV. 7 : 212. 11. equivalent to पर्यक्षकः ।
- प्रु c. वि XIV. 13 : 176. 8, see crit. note and cp. also the read-
ing of T. at IX. 20 : 298. 1.
- प्रेषवन् X. 55 : 58. 3 ; X. 59 : 61. 9 ; XI. 13 : 82. 10 ; XII. 16 :
111. 4, etc. : निवद्वानित्यर्थः ।
- प्रीच XV. 26 : 230. 8.

- ग्रीवपतस् X. 10 : 10. 2, see crit. note.
 ग्रीववीथान IV. 5 : 116. 3; XI. 3 : 63. 8.
 ग्रीव XVII. 31 : 310. 8 : वज्रदन्तम् ।
 ग्रीव XXIV. 6 : 189. 17, 190. 4 : ग्रीवः कर्मसाधनः करवसाधनो वा प्रकार-
 रुपमानं तेन वृध्यते संबन्धो ऽस्तेति Viv. ; ग्रीवेव वा प्राचुर्येव वा Veñk.
 वृ c. परि-वा VI. 10 : 166. 7; X. 19 : 17. 11 : 'to come round.'
 वृ c. अनु-परि caus. I. 9 : 12. 15; XVII. 41 : 321. 9; 322. 10.

फ ।

- फाकुन XXIV. 1 : 185. 16, name of a plant.
 फाकुनवाच adj., fem. •चौ, XVIII. 8 : 350. 4; XVIII. 9 : 352. 6,
 'made from. .... (a kind of wood).'

ब ।

- बहु XIV. 30 : 203. 11 : बहुवीति कवेत् ।
 बन् c. उप-ति VI. 25 : 185. 16; 186. 1; VI. 29 : 193. 2.
 बहुकर्त्तृ XX. 25 : 55. 7, cp. T.S. II. 1. 8. 2.
 बर्हिर्ब्रह्म XXIV. 7 : 190. 10 : ब्रूयते ऽनेनेति ब्रह्मो बर्हिर्ब्रह्मार्चो मन्त्रः Veñk.
 बर्हिर्ब्रह्म II. 19 : 66. 1; XX. 3 : 9. 16; 10. 3, nom. agentis to
 बर्हिर्ब्रूयति ।
 बल्लभ XVII. 36 : 314. 9 : बल्लभस्य सुकिङ्कस ।
 बहिराङ्गनम् IX. 11 : 281. 7, cp. अन्तराङ्गनम् ।
 बहिरपसक्त XXV. 28 : 262. 3, 5 : दीक्षासंवत्सराहुपसदो यस्य स दीक्षाभ्यो
 बहिरपसक्तः ।
 बहिर्विराज (so. अन्तुपञ्चानम्) XXIV. 33 : 219. 13, 16, see under
 अन्तुविराज ।
 बहिःशर्करा X. 25 : 24. 15 sqq. : बहिःशर्करात् बहिरग्रेः ।
 बहिराङ्ग्य XXX. 2 : 392. 5, 9 : '(a square) lying outside the
 cords.'
 बहिःपदवत् adv. VII. 10 : 215. 19; VII. 11 : 216. 8, 15; 217. 3.
 बह्वीपधि XXV. 5 : 232. 12.
 बाधवन् X. 23 : 21. 20; 22. 5 : अनुवाचवत् अनुवाचवर्धितम् ।
 बाहु XXX. 1 : 389. 6 : designation of a measure.
 बाह्वपिधेय XXX. 14 : 407. 10.
 बह्वृत् XXV. 254. 8.

- दृक्स्थानिष्व XVIII. 1 : 343. 1; XXIII. 18 : 177. 18; XXVI. 8 :
282. 6 : name of an ekāṣa.
ब्राह्मणं XXI. 1 : 69. 4
ब्राह्मणा XV. 4 : 207. 12, 13; 208. 1.
ब्राह्मण XX. 1 : 5. 3 (a compos. of the same kind as ब्रह्मण).
ब्राह्मणम् IV. 1 : 108. 9, plur. 'those who follow the authority of
the brāhmaṇa'; XVI. 19 : 265. 12, 14 : 'mentioned in the
brāhmaṇa.'
ब्राह्मणसंघ XIV. 8 : 165. 10; 166. 4 : ब्राह्मण उक्ताः।
ब्राह्मीद्विक X. 50 : 51. 17.

भ ।

- भञ्जन XX. 21 : 47. 15.
भञ्जानुवाक XIV. 8 : 166. 10 : उक्तो भञ्जानुवाकः (T.S. III. 2. 5) see
Baudh. VII. 15 : 224. 13 and passim.
भङ्ग XVIII. 36 : 385. 14, 15, equivalent to भङ्ग of Ap. XII. 11.
10; is R.V. IX. 61. 13 to be compared ?
भङ्ग c. प्रति-वि XXVII. 11 : 335. 16; XXIX. 3 : 371. 6.
भवेदक IX. 18 : 293. 4 : रक्तदृष्टीना मेघः । उद्धरे इति प्रसिद्धः ।
भरतद्वादशाष्ट XVI. 32 : 278. 8; XXVI. 20 : 300. 10, 11.
भस्म XXIV. 14 : 198. 7 : भस्मवत्सुवताः Viv. : भस्मराशिपदमलेनाद्भ्य
इति भस्मराः । भस्मसदृश इत्यर्थः । भस्मवज्जले मित्रीकरणं ऽपि पिच्छीकरण-
योग्या वे जपविशेषाः Venk.
भाजदुष् (noms भाजदुष्) XII. 15 : 108. 12, equivalent to भाजदुष्,
which occurs XXVI. 1 : 272. 1.
भाजसाभिन् XXVI. 1 : 272. 2.
भाजन in व्रतभाजन XII. 17 : 112. 13, 15; XVIII. 20 : 368. 4, 6;
XXII. 20 : 144. 14, 15; XXIII. 18 : 179. 5, 6; in अवाक-
भाजन XVIII. 21 : 368. 14.
भाजविकील XVIII. 27 : 357. 7.
भाविन IX. 1 : 265. 3; X. 1 : 1. 2, 7 : यद् भाविनां कुडाकं च वडास्यं-
मेन उज्जितम् Ms.
भुङ्ग c. वद् IV. 4 : 113. 16 : विः संभुङ्ग विभुषं कृता ।
भु c. वद् XIV. 17 : 183. 1; XIV. 18 : 184. 13; XVIII. 14 : 359.
5 : वपुधतो निरुक्तः and elsewhere प्राधान्याद्बरीयिनः ।

- भूमिकपाठ XXIV 10 : 193. 15; XXVII. 14 : 242 4; XXVIII
4 : 351. 6.
• भू in प्रसरभूयस् XX. 24 : 54. 6; in आवापभूयस् XXIV. 3 : 187
• 4 : आवापिलस् Venk.
• अ c. सस् X. 5 : 5. 4 : संभरति वक्राति Viv. and Ma.
c. संभि-सस् 1. 2 : 3. 4.
भूमस् XXV. 8 : 236. 16 : अन्तरेष भूमके भुवोर्मर्धे; op. gr̥hs. 1. 1. end :
अधैनामन्तरेष भूमके र्धर्मेष संसादि ।

म ।

- मण्डः XXV. 32 : 266. 8; 267. 3, 9 : कुम्भत इत्यस्यार्धे मण्डः ।
मण्डा (or अमण्डा ?) subst. II. 5 : 39. 9.
मन् XIX. 10 : 434. 6.
मन्धवरवत् VI. 5 : 161. 4 : काष्ठसपात्रवत् । •
मन्धराकारम् XX. 13 : 29. 13.
मन्धरीकृत XXVI. 24 : 306. 3.
मन्धरीकृता X. 5 : 6. 2; X. 6 : 6. 9, sqq.; X. 31 : 29. 11; X. 39 :
38. 4; X. 46 : 46. 17; XXII. 2 : 119. 5 : उपरिक्तमन्धरा, op.
XXX. 6 : 399. 4.
मतसौ dual : IV. 8 : 121. 6 (var. •सु); XXV. 32 : 266. 5; मतसू
II. 9 : 49. 1; मतसू sing. II. 10 : 50. 2; II. 11 : 52. 3.
मत् c. वि XIV. 29 : 202. 6 : विमथितम् सानुकर्मार्थमथितम् ।
मथ XVIII. 42 : 395. 2; XVIII. 43 : 395. 9, a certain very high
number, op. Āp XVI. 31. 1.
मथीकृतम् XII. 15 : 109. 7 : ईषत् संसृष्टानाम् ।
मथानुपगतम् XVII. 28 : 307. 6.
मथानुपगतम् V. 5 : 133 8 : ईषत् अष्टाः ।
मथानुपगतम् VI. 10 : 166. 15 : ईषदुषतन्नाम् ।
मद् c. प्र caus., with obj. मिरः XVIII. 19 : 365. 10; XII. 20 :
116. 11 : न प्रमथयते । न अद्वाद्यां येते न केनान्धिलिखते ।
मदनी sing. 1. 4 : 6. 8 : 'the vessel for hot water.'
मनसम् (मनसतो आकृतिः) XVIII. 10 : 187. 11; XXVIII. 11 :
362. 8.
मन्त्रमवाप्तात् XXVII. 1 : 322. 1; XXVII. 2 : 325. 2 : तानि (प्रत्य-
क्षितानि) द्विविधानि मन्त्रावाप्तानि मन्त्रावाप्तानि च । मन्त्रलिखेतावाप्तानि

मन्त्राणामिति । चाभिनीतिरित्यादीनि । मन्त्रेणामिति । मन्त्रादिमन्त्रादीनि ।
Prayogacandrikā.

मन्त्रादुत XXII. 8 : 123. 15.

मन्त्रादुत्तरम् adv. XX. 26 : 58. 7; XXII. 9 : 131. 9.*

मन्त्रादुत्तरम् adv. II. 6 : 42. 3; मन्त्रमन्त्रेणैवार्थः । हतौचार्थे ऽवबोभावः ।

मन्त्रादुत्तरम् adv. XX. 26 : 58. 7; XXII. 9 : 131. 9.

मन्त्रादुत्तरम् XV. 13 : 218. 3; XV. 14 : 219. 1 : 'leather-worker.' (†)

मन्त्रादुत्तरम् XVIII. 48 : 406. 7, 9, name of an ekāha.

मन्त्रादुत्तरम् XVIII. 48 : 406. 9; XXIII. 18 : 180. 2; XXVI. 33 : 320. 7.

मन्त्र in उत्तरमन्त्रम् XII. 14 : 107. 9, cp. crit. note.

मन्त्र c. उत्तर I. 6 : 8. 16; I. 13 : 19. 10 : उत्तरमन्त्रमिति । उत्तरम् अर्थभावे

मन्त्रमिति पूजार्थे । अथ यद्येवमन्त्रं यथा देवताभ्यो यूपारी न यद्येवमापातुष्वेव-
यम् । यथा इति सर्वासां कर्मणेन यवसादलेनोत्प्रेषणे तदुभावाद्वाक्यमिति ।

अथो मन्त्रमेव केवलं जपतीत्येषा पूजैति Viv.; उपासयन् Kā.; it is
equivalent to उद्दिश्यतीति of the White Yajurveda (Śat. Br. I.

1. 3. 7, Kāty. II. 3. 35).

मन्त्रादीन् XXVI. 8 : 283. 1.

मन्त्राद्यन् XXV. 13 : 243. 10.

मन्त्रादिभिः X. 27 : 25. 18 : मन्त्रादित्यर्थद्रव्याणि ।

मन्त्रान् XV. 14 : 218. 12.

मन्त्रान्तिक् XXVI. 1 : 272. 1, equivalent to भान्तिक् ।

मन्त्रापरिधि VI. 34 : 199. 2; VII. 1 : 200. 17; XIV. 4 : 156. 13;

XXI. 16 : 99. 1.

मन्त्रापरिधेहि XXVIII. 1 : 344. 14.

मन्त्रापात्र XXVI. 12 : 289. 13.

मन्त्रापात्र XIV. 8 : 164. 15, 20; 165. 1; XVII. 61 : 340. 17.

मन्त्रापात्र XVII. 10 : 291. 1, see crit. note.

मन्त्री XI. 11 : 79. 9 : मन्त्रीयमानः आसते । पूजयन्तो ऽन्येऽन्यम् । अन्येन वा
पूजयमाना आसते Viv.; यजमानं वाभिः पूजयन्ति Kā.

मन्त्रेणैव XXIII. 17 : 176. 12, 13.

मन्त्रपत्राण् XVIII. 25 : 373. 4, 6.

मन्त्रक XXIV. 2 : 186. 3. According to Venk. and एवं mentioned
in the Viv., name of an ācārya : इति मन्त्रक आचार्यो मन्त्रेणेति
वैचित्र्यम् । अन्ये वा मन्त्रमिति मन्त्रपत्रं तत्र (instead of these two words
मन्त्रमन्त्र another copy) प्रयुक्तो यत्र उक्त इति । एवं च मन्त्रपत्रमिति

यवाप्रयुक्तम् । यतो यज्ञो ऋतिः; if the name of an ṛcārya was meant, we could hardly miss an ऋति after यवाप्रयुक्तः ।

मान XVII. 31 : 310. 11 : कुडवादिना (sic.) मानम् ।

मानुष XXIV. 12 : 195. 12 subst. neuter ? मानुषेयः मनुष्याधारणेना-

.. विवादिश्रीवादिना धर्मेण Venk.

मानुष XIV. 18 : 183. 10, 11; this passage is not commented upon.

मायत XI. 10 : 79. 2; XXV. 34 : 270. 3 : मायताः । मायतां मन्त्रयन्तो (means ?) यथा विश्वसाधूनाः सूनप्रामस्य उच्यन्ते; according to Keś., whose text, however, has here some gapings, the वाजिहृतः of line 1 are सूनप्रामस्यः, the मायताः are the वाच-संपरीतारः ।

मार्गिक XXIII. 18 : 178. 9.

मासर XVII. 31 : 310. 11; XXIII. 16 : 175. 16 : तत्र यत् सुद्रतश्चक्षान् (r. •क्षानां ?) मन्त्रकृतश्चक्षान् (r. •क्षानां ?) सावचं तं मासर इत्याचक्षते ।

मासस्य XVIII. 3 : 345. 18.

मासिष्ठ XVI. 15 : 262. 9.

मासानस्य fem. सौ. XV. 25 : 229. 9.

मासान्निक XXIII. 11 : 167. 10.

मिन्वाङ्गति XXI. 24 : 113. 1 sq.; XXV. 24 : 256. 16; and passim in the prāyaścitta-praśnas.

मिर्मिर XVIII. 1 : 343. 4, 5, see the text itself.

मिष XIV. 13 : 175. 13 : मिषमिष । बुद्धिपूर्वकं पापसंश्लेषम् ।

मौ. o. उप VIII. 14 : 255. 9; XV. 5 : 209. 19; 210. 1 : उपमौषति संज्ञां करोति ।

मुञ्जमुञ्जाय II. 6 : 42. 15; II. 12 : 53. 7; II. 16 : 60. 4; X. 12 : 12. 2; X. 13 : 13. 12 : कुडितो मुञ्जदूकः । इषीकदूकानौत्ये । मुञ्जाः कुञ्जाय यजेति मुञ्जकुञ्जायः the Viv., and elsewhere : मुञ्जकुञ्जाय श्रीर्वाङ्गुष्ठान् । मुञ्जैर्वाचं यजेति वा; मुञ्जद्वयैः पश्चिमिद्येवमिर्मितं मौडम् Ms. हुतकार्य I. 2 : 3. 14. : भावनिधानार्थः अथमुञ्जसंनिवेशविधेयो हुतः । तद्वन्कार्यो हुतकार्यः Sāy.

मुलकत XXVI. 33 : 320. 8.

मुलकःपुञ्जदू XX. 16 : 33. 15.

मुनासर XV. 8 : 213. 6; XXIV. 10 : 193. 15.

मुनारेदि XXVIII. 1 : 344. 15.

मुनयस्य XXIV. 31 : 217. 1.

- दत्तिष XXVI. 27. : 310. 4, 5.
 दत्तुदेवत् XXIV. 36 : 222. 13.
 दत्तुषव XVIII. 16 : 361. 3; XXIII. 18 : 179. 3; XXIV. 11 : 179. 3.
 दद् c. प्र (प्रदित) XXII. 17 : 141. 12, see crit. note; XXVI. 32. : 316. 10 : प्रपद्ये ।
 दद् c. प्रति-चमि IV. 1 : 108. 6; III. 21 : 93. 13; and often.
 c. वि-चमि XX. 5 : 15. 10; XX. 8 : 20. 9, 12; XXII. 11 : 133. 1; XXV. 16 : 247. 6.
 मेवायचीयमाद्य XXX. 8 : 401. 11.
 मोक्ष XV. 26 : 229. 1 : 'a fragrant substance extracted from the *musta*,' मौक्षक Āp.
 म्वा c. सम्-प्र VI. 2 : 157. 20 : संप्रचाय ददिता ।

य ।

- यजुर्वृज् XI. 7 : 75. 4; XI. 9 : 79. 11, 16 equivalent to यजुर्वृज् ।
 यज्ञपरिभोजन XII. 5 : 90. 14 : यज्ञोपकरणं दद्यापयोगं दर्भभास्वनीत्यादि ।
 यज्ञपुच्छ XXV. 26 : 259. 3; XXVI. 12 : 289. 12; XXVI. 32 : 318. 5; XXVI. 33 : 320. 1.
 यज्ञवाद्य XXVI. 7 : 281. 6.
 यज्ञसद्वि I. 21 : 32. 10.
 यत् c. चमि-चा caus. XI. 11 : 80. 2 : संक्षेपयति ।
 c. परि-चा caus. XIV. 32 : 191. 10, 17.
 यतउच्चार X. 30 : 28. 17 : अपि वा यतो जगपदस्य अन्य अनभिनिर्गतं भवं यत उत्पद्यत इति मन्यते तस्यां दिक्षुपदधातीति ।
 यथाक्रमं XXIV. 12 : 196. 7 : प्रत्यादिषु यकिन्यकिन्वृते तत्तात्पर्यं यत् यदिति तत्तं कर्मानुवृत्तया पूर्ववृत्तारं वा इतीतित्यर्थः Venk.; कर्मानुवृत्तिय वरवपये चादावने वा स इति Viv.
 यथाक्रमं XIV. 4 : 158. 4 : यथाक्रमेण यन्ति । यद्यपिहोमः सोम इत्यादि, pp. T.S. III. 1. 7. 3—XXI. 17 : 100. 9; XXII. 11 : 134. 7.
 यथाज्येष्ठम् XXIV. 12 : 196. 5 : ज्येष्ठतममिन्द्राय । यो ज्येष्ठः श्रेष्ठः इतीतित्यर्थः Venk.
 यथाधियिषम् XXIII. 6 : 157. 7.
 यथाधिकारम् XXIV. 2 : 185. 19 : यथाधिकारं मन्त्रा इहाः । यथाधिकारं प्रत्यधिकारं मन्त्रा इहाः । तादृज्यवत्ताया मन्त्रा उपदिष्टाः Venk.

यथाभिर्देव् XXII. 18 : 142. 11 : यथापठितं पाश्चं सुष्ठुराणि यथा वा जायन्ते
भेदेन तथा Venk.

यथाशुभ् adj. VII. 8 : 214. 1 ; •तम् adv. ib. ; XXV. 19 : 250. 2.

यज्जाप्रकृतिम् (•कृतम् the Viv.) XXIII. 18 : 178 15.

युषाप्रयोगम् XXI. 1 : 69. 5.

यथाज्ञातप्रविधि XXIV. 1 : 185. 2 : यथाज्ञायस्य प्रविधिः अभिधानं तद्वन्भिन्नस्य
वेदोक्तज्ञानमनतिज्ञस्येति यावत् Venk. ; यथाज्ञायस्य प्रविधिः प्रविधानं ज्ञानः
यदा यदर्थं विज्ञातमेव श्रुत्यादिभिर्विनियुक्तामन्वाप्तिनियोजयेत् Viv.

यथावकाशम् XX. 13 : 29. 10 ; XX. 18 : 39. 12 ; XXI. 21 : 108.
5, etc.

यथावेदम् VII. 9 : 215. 1 ; VIII. 2 : 236. 5 ; VIII. 11 : 247. 20.

यथावर्चस्वम् X. 20 : 19. 3 ; X. 26 : 25. 17 ; XIX. 2 : 417. 4.

यथाद्वयम् XXI. 5 : 76. 15.

यथावददधिक् XXVI. 20 : 300. 6.

यथावद्वदितम् VIII. 6 : 241. 18 : सुष्ठुरितानुसृतं विद्या (var. विज्ञाः)-
दीनाम् ।

यथाउदु X. 17 : 16. 10 ; X. 20 : 19. 3 ; X. 26 : 25. 16 ; XIX. 2 :
417. 4 ; XX. 3 : 8. 18, also pi. sū. I. 15 : 23. 8.

यथाव्ययम् XXIV. 22 : 206. 13 ; XXVII. 11 : 336. 4.

यथोपपन्नेन XXII. 1 : 117. 15, see under उत्तरद्वयम् ।

यथोपपन्नेन (instr.) XXI. 4 : 76. 9.

यदभिचारः XXIV. 9 : 192. 13 : यदभिचारं तन्मनु स्यात्तदभिचारं कुर्यात् ।
तन्मन् प्रयोगः । यदभिचारं यत्पुनरं स्यात्तदभिचारं तत्पुनरं तन्मन् कुर्यात् Venk. ;
यदभिचारं बहुवचनेन विभक्तिं तन्मे बहुलं यस्य तदभिचारं तद्वक्तुं तत्पुनरं
कुर्यात् Viv.

यद्वयम् adj. VII. 15 : 225. 18 ; VIII. 4 : 240. 4 ; VIII. 12 : 251.

— 4 : यद्वयम् । यदुपपन्नोवे ऽस्मि भुङ्क्ते तद्वयम् । इतिहम् ।

यद् c. अप VII. 5 : 207. 4 ; VII. 6 : 209. 15.

o. वा XIV. 10 : 170. 5, 6 (T.S. III. 2. 9. 5) : यथा वा जायन्ते
प्रतीचते । जायन्ताम् अभियुक्तेन मन्वाप्तीमित्थं कश्चिद्वयमनो बोधः प्रतीचते,
this explication is different from, and, doubtless partly
better than the one given by Śāyana.

c. ऋति-वा XXII. 1 : 117. 20 : यथावचने । जानयेत् ।

c. अनु-वा XXIV. 11 : 194. 13 : यथावतानि । अनुवतानि अनुवता-
नीति यावत् Venk. ; अनुवतानि Viv.

c. अनु-वद् VII. 17 : 228. 19 ; VII. 18 : 231. 4, and passive
in VII and VIII ; XI. 8 : 77. 3.

- c. उप-उत् V. 14 : 144. 9; VII. 2 : 201. 18; XIII. 25 : 135. 18; XIII. 41 : 149. 1, all with obj. यवान् : उपोद्यन्ते यवान् ।
 पुरोडाशीवाचयन्नेवाये यवान्पुनोप उद्यम्य तिष्ठन्ति ।—VII. 14 : 222. 11
 with obj. यमवान् ।—IV. 9 : 124. 12; VII. 14 : 224. 5
 VIII. 4 : 239. 14; VIII. 12 : 250. 10; all with obj.
 इवान् : एनीये उद्यन्ते ।—IX. 8 : 276. 11 with obj. यविवाधिः
 एनीये अर्धे धारयन्ति ।
- c. उप XXIV. 32 : 217. 12; 218. 1 : with obj. दावम् ।
- c. उप-नि II. 8 : 45. 12 : उपनियत्य एनीये ह्यग्निं उद्यम्य ।
- c. यति-प्र II. 17 : 62. 4. etc.
- c. उत्-प्र I. 12 : 16. 14 sqq.; VI. 11 : 168. 12; VI. 24 : 185. 6; VI. 30 : 194. 12; VII. 6 : 208. 8, 10; VIII. 1 : 234. 15; 235. 3; VIII. 9 : 245. 15, 17; IX. 8 : 276. 1, 4; XXV. 12 : 241. 3.
- c. वि-उत्-प्र VI. 16 : 152. 2; XI. 8 : 78. 18 : विभज्यविभज्योन्मुपयन्ति ।
- यवपुरीष adj. XVIII. 21 : 368. 5.
- यववर्धिष् adj. XVIII. 21 : 368. 7.
- वाजुष XXII. 1 : 118. 7 : एतस्मै वाजुष्ये (viz. मृदः) । एतस्माः वजुःसंभवात् ।
 मृदः सकाशात् Ms.
- वाचावर XXIV. 31 : 216. 11.
- वाचावरधर्मं XXIV. 31 : 216. 10, 12.
- वाचस्विन XIII. 1 : 119. 8.
- यु (यौनि) c. सम्-उत्-वा VI. 8 : 164. 21; XVII. 40 : 320. 16; XVII. 44 : 325. 8; XVIII. 41 : 393. 4; XXVI. 8 : 283. 2 :
 समुद्रायुत्य । मित्रयिता or सव ह्यग्निः ।—X. 25 : 24. 10; X. 54 : 56. 16; XI. 7 : 74. 4 : समुद्रायुतं भवति । एकीकृत्य
 मित्रितं भवति ।
- c. सम्-प्र II. 16 : 59. 7, 18; II. 13 : 60. 1; IV. 2 : 109. 19; V. 15 : 149. 6; VII. 5 : 206. 2; VIII. 1 : 234. 11; X. 20 : 18. 17; XV. 19 : 223. 18; XIX. 2 : 416. 5 : मित्रयति, आहोदयति ।
- c. प्रति VIII. 20 : 261. 17 : अपामनं प्रतिपेति । उत्तरतपसादेन
 प्रतीपजपः प्रेरयति ।
- युग XXX. 1 : 389. 5, 7, designation of a measure.
- युगकान्तम् dvandva X. 24 : 23. 13; XXII. 5 : 124. 10, 13 : युगं च
 कावचं च ।

- युज् c. नि IX. 9 : 277. 12 : नियुज्य । यत्वं नोः पादे नियुज्य वज्रा Ked.
 c. उप-नि act. XI. 6 : 73. 4 ; XII. 7 : 95. 13 ; XV. 24 :
 227. 15. * *
 यूपविरोचय XXIV. 18 : 203. 5 : यूपविरोचये यूपे पक्ष्मो हुने (sio) निमित्तं
 नैमित्तिकत्वाद्वाः पशुर्विहितः । सोऽप्युपाय्य कर्तव्यः Ked.
 यूपक्षोपकानम् XIV. 21 : 190. 9 : उक्तं यूपक्षोपकानम् (T.S. III. 5. 5. h.)
 see Baudh. IV. 11 : 127. 8.
 यूपानटीय VI. 22 : 181. 16, 18 ; 182. 2, 6 ; X. 19 : 17. 16 ; X. 23 :
 22. 6 ; XIX. 1 : 415. 12 ; XXII. 5 : 123. 17.
 यूप IV. 8 : 121. 9 ; 122. 15 ; IV. 9 : 123. 7 ; instr. यूप्या IV. 9 :
 123. 2 ; loc. यूपन् IV. 9 : 123. 2 ; XXV. 32 : 266. 13 sqq.
 योग्यकृत VI. 15 : 173. 4 ; VI. 24 : 184. 1 : वक्ष्यमनर्थम् ।
 योयुपन XX. 9 : 22. 1, nom. act. to योयुप्यते ।

र ।

- रचोऽपचनन XX. 2 : 7. 5.
 रज्जुदाम dvandva IX. 5 : 271. 7 : रज्जुश्च दामश्च ।
 रज्जुद्रव्य IX. 15 : 287. 13.
 रचकार II. 16 : 61. 2 ; II. 12 : 53. 17 ; XXIV. 16 : 200. 5.
 रचयन्नचित् XVII. 29 : 307. 13 ; 308. 3 ; XXX. 16 : 408. 8 ; 409.
 12 ; XXX. 18 : 410. 17 ; 411. 6.
 रचयन्नचित्ति XXIII. 15 : 174. 7.
 रचनाक्षी (or. •नाक्षी) XIV. 17 : 183. 5 ; XXIII. 7 : 159. 5 ; XXIV.
 8 : 191. 8.
 रचनरहस्य XXV. 22 : 254. 7.
 रचयेत् XI. 8 : 78. 5 : रचयैकस्मिन् ।
 रचयुज् XIV. 17 : 182. 16 ; XVIII. 24 : 371. 15 ; XXIV. 8 : 191.
 7 : रचयुजे ।
 रचयुज् XX. 25 : 57. 1, a measure, op. युज् ।
 रचयन्मन्त्रं XXIV. 24 : 209. 9 : यजमानस्य विचारयन्मन्त्रम् ।
 रचयान्न XI. 2 : 64. 14 ; XI. 6 : 71. 9 ; 72. 9 ; XII. 7 : 95. 8 ;
 XII. 14 : 107. 3, 4 ; XII. 19 : 116. 5, 8 ; XXV. 33 : 269.
 1, 3 : रच यजको यज्या यजकामांशमिति रचयान्ने । तदर्थेनाद्यविधानं
 रचयान्नं यविधानविशेषवत् । सदोषिद्वेषाद्यंभवात् समानविद्मोऽपि ।—
 रचयान्ने रचयजके elsewhere.

- रघवाचनवाच XII. 19 : 116. 5, 8 : रघवाचनमन्त्रकृत् रघिचतुरि निपुणः ।
 रघिनीचनीय XI. 8 : 78. 6 ; XII. 14 : 107. 1.
 रघाच XVII. 11 : 292. 4, 6 ; XX. 25 : 56. 18 ; XXVI. 10 : 285.
 7 ; XXVI. 23 : 304. 4, 7 ; XXX. 4 : 395. 16, & measure
 op. चच ।
 रघिवा XX. 25 : 56. 18, a measure, cp. रघा ।
 रघ् XXV. 7 : 235. 8 : प्रति रघ् कटिप्रदेशं प्रति ।
 रराटी VI. 25 : 186. 7 : रराटीम् । विद्वत्तो तोरवस्त्राजोवा बन्धनमाकायम् ।
 दर्शनवीनित्यम् ।
 रस्त्रेहि XXVIII. 1 : 344. 15.
 राका XXIV. 20 : 205. 1 ; XXIV. 29 : 214. 16 : उन्नरा योर्वनावी ।
 राजम्व plur. XV. 3 : 206. 15 ; XVIII. 18 : 364. 9 ; 365. 3,
 probably 'the king's wives.'
 राजयन् XXIV. 11 : 194. 5 : राजकर्मयन्त्रः Venk.
 राजहच XXVIII. 13 : 366. 12.
 राजसूयनव XII. 10 : 100. 10, dual, the formulas T.S. 1. 8. 13
 / and g.
 राजावदी VI. 10 : 166. 13 ; VIII. 19 : 259. 13.
 राज्जुदास XV. 14 : 218. 7 ; XXVI. 10 : 286. 8, 9 and elsewhere.
 राधिकर्मिन् XV. 19 : 224. 6 ; XV. 22 : 225. 15 ; 226. 3.
 राधिकम् X. 12 : 11. 13 ; XXX. 7 : 400. 17.
 राधिकम् XIV. 22 : 192. 1 : हादशाकादाय्य यावत्सूयरायम् ।
 राम IX. 12 : 283. 12 ; X. 59 : 62. 9 ; XXV. 32 : 268. 2 : न रामा-
 नुवेयात् । रामा रमयायैव मृदोना न धर्माय । मृदामितर्ह्य ज्ञापयति ।
 रामि XVIII. 48 : 406. 7, 8, name of an ekāha.
 रामिकत XVIII. 48 : 406. 8 ; XXIII. 18 : 180. 2 ; XXVI. 33 :
 320. 7.
 राजावत्परिषीमिन् VII. 6 : 209. 12 : राजावन् मेकसूयव परिमता ज्योवा या
 (var. योवाया परिमताज्योवा या) वा परिषीमा । न यस्याणि तत्परिषीमि ;
 cp. राजाव Śat. Br. IV. 1. 5. 19.
 रिप् c. उव-यति XVIII. 15 : 360. 11.
 र्व X. 54 : 57. 3 ; र्वः designation of the offerings poured into
 the fire with the three formulas T.S. V. 7. 6. 3-4 (d);
 र्व c. वि-वद्-वा caus. XXVI. 12 : 289. 8, 10 : व्वक् व्वारोव ।
 र्वीज् XV. 1 : 204. 14.
 र्विप् X. 31 : 29. 12 : X. 39 : 28. 5 ; X. 46 : 46. 18.

ख ।

- खञ्ज adj. XXX. 7 : 399. 13 (Thibaut reads खञ्जश्च but ṣp. Āp. XVI. 13. 9) 'marked.'
- खन् c. प्रति-उप med. VII. 3 : 202. 21; VII. 13 : 220. 16; VIII. 4 : 238. 15; XIV. 12 : 174. 5 : प्रत्युपखन्त्य । प्रतिपाद्य or संदीप्य ।
- खान्ग XVIII. 20 : 366. 5; XVIII. 21 : 368. 13, 14, 'destined for a lāṅgala.'
- खिप् c. अभि-परि XXIII. 14 : 172. 9.
c. खम् caus. XXIV. 18 : 202. 9 : खम्पायाणि संलेखयेत् । तखपा-
दिना नवीकुर्यात् Venk.
- खिप् c. खव caus. IX. 1 : 265. 9; X. 1 : 1. 8.
c. खन्-प्र XXVI. 31 : 315. 5.
- खिप् c. प्र caus. XXIII. 1 : 149. 6, 7. *
- खुप् c. खम्-खव IV. 7 : 120. 3; XV. 5 : 70. 10; XV. 31 : 236. 13 :
खमवसुप्तम् । रकीकृत्य मृकानः ।
c. खम्-उत VI. 19 : 178. 6; VI. 21 : 180. 14 : खमुत्तुष्य । खाक्य
Viv.; मृचीना Keś.
c. खम्-प्र I. 21 : 33. 6; XX. 15 : 33. 4 : 'to take away.'
- खोक् VI. 25 : 186. 3, 4 equivalent to खोन (= खोट), also Taitt.
Ār. VI. 7. 1.
- खोक्वाभिन् XXX. 6 : 399. 3.
- खोक्वाप्ति XX. 26 : 57. 7 sqq.; XXI. 14 : 94. 4; XXII. 5 : 123.
12; XXIII. 19 : 182. 7; XXIV. 35 : 222. 7 : खोक्वाप्ति-
रिति विदेरप्रिर्गभ इति (T.S. I. 2. 12. b, op. VI. 2. 7. 3 : ख रवैषु
खोक्वाप्रवः); XXIV. 7 : 190. 15; on this passage : खोक्वाप्रोच
देवानुपपत्त्य Venkatesvara remarks : देवा निरुपपद्यन्ते विदेरप्रिर्गभो
नामाग्ने अग्निर रत्यादि (see Baudh. IV. 2 : 109. 8 sqq.) मन्त्रेणो-
त्तरवेद्यां ब्रह्माक्षतपुत्रीपतिवपनायां खोक्वाभ्याम्नायां यथावानुपपत्त्य खोक्वे
बुद्धिं कृत्वा यथाचमयि विदेरप्रिरिति मन्त्रं सकृदुक्त्वा खोक्वाप्तिं नावर्तयेत् किंतु
प्रतिखोक्वाप्तिनावर्तयेदित्यर्थः ।
- खोक्वक् XXIV. 23 : 208. 2.
- खोदितपाद्य् XXIII. 1 : 148. 8.
- खोदितोष्ठीय XXIII. 1 : 148 : 8.

व ।

- वक्रपत्र XXX. 10 : 403. 9 : कुडिलो पत्रो यत्न ।
 वक्राह XXX. 20 : 412. 8 : कुडिलाहानि यत्न ।
 वच् c. अति caus. VI. 2 : 158. 10; VI. 18 : 177. 16; VI. 19 : 178. 22;
 3; VI. 21 : 180. 11; IX. 10 : 279. 13; XXI. 8 : 83. 4 :
 अध्वर्युर्वाजमानमतिवाचयति is equivalent to यजमानो मुचयति; अति-
 वाचयति अतिरिक्तमितरेभ्यः to cause to recite extra (ati).
 वद्वय XXIV. 39 : 225. 9 (cp. T.S. II. 1. 8. 3, 4).
 वद्वयि XVII. 24 : 303. 9, 10; XVII. 25 : 304. 8, 10; XVII.
 26 : 305. 4, 7, cp. सवद्वय ।
 वद्वय I. 2 : 3. 4 : इयितवत्यजानुसद्वयम् Viv. and Śāy.
 वद्व c. अधि med. I. 7 : 10. 5 (see crit. note); VII. 7 : 211. 1, 14 :
 अधिवद्वयम् अधिविधिद्वयोपरि मन्त्रवचनम् ।
 वद्व XI. 1 : 63. 12; XXII. 13 : 135. 12; with वद्वेति cp. वद्वयुत
 Śat. Br. V. 4. 4. 1.
 वद्वय (?) XVIII. 28 : 376. 15.
 वद्विद्वय XVIII. 40 : 390. 16; 391. 1.
 वच् c. वि-वा VIII. 16 : 257. 11 : इयच्छयच्छ ददाति ।
 c. अति-नि XXIV. 3 : 186. 14:
 वच् (shave) c. प्र VI. 2 : 157. 11, 'to begin shaving.'
 वद्वय VI. 14 : 172. 4 : इत्यत्रवाचि यैस्त्वा मन्त्रानि सोमस्त्रानि वद्वयि । XI.
 1 : 63. 10 : वयसोवयसो वा । सप्तदश वाज्यासिकादारभ्य वज्यासहस्रा अप-
 वद्वय वाज्यासिकैकवायनमविदित्वाद्दपद्याविनिवत्यनुयंवाद्दपद्याद्भवमानवद्व-
 वाचः वद्वयि cp. Āp. XVIII. 3. 9.
 वद्वयवयसोय XV. 24 : 228. 2 (viz. T.S. IV. 6. 6. a-u).
 वच् c. अति caus. III. 6 : 75. 4, 8; VI. 11 : 168. 12, 15; VI. 19 :
 178. 11; VI. 21 : 181. 1 : अतिवाच्य उपरि नीत्वा ।
 वद्वयिद्व XXIII. 19 : 183. 1, name of an ekāha.
 वद्व IV. 2 : 110. 14; VI. 30 : 195. 5 : सोनुवद्वयं यति । वद्वेति यति ।
 वद्वयारपय XVI. 9 : 256. 3, 4 (thus also to be read 1. 5).
 वच् c. प्रति-वच् XXIV. 12 : 196. 7 : वद्वेन धनेनमिजः प्रतिवद्वेन । वद्वेन
 विद्वेन त्वत्तेन दत्तेनेति वाचम् । वद्वयिः प्रतिवद्वेन वाचयेत् । अथैव प्रवदाः
 वद्वो वदा निवद्वयि तथा वद्वयिद्वयः Veñk. ; वद्वेन धनेन वद्वयैवमिजः
 प्रतिवद्वेन वद्व वद्वेन । अथ वद्वेन धनेन वद्वयिः प्राप्तवद्वयः (sic) तथा
 वद्वयैवमिजः वाचयेदित्यर्थः Viv. (partly corrupt).

- वसतीवरीकस्य XVI. 3 : 247. 8; XXIX. 6 : 377. 9.
 वसिष्ठस्य XVII. 54 : 334. 1.
 वसस्य XXIV. 31 : 217. 1 : (गौः) वा कृषति ।
 वसस् subst. neuter II. 13 : 55. 15; XV. 25 : 229. 3, 5 : वससः
 काले । इहे वीवाद्या वा; occurs repeatedly also in the Kāṇva
 Śat. Br. e.g. I. 2. 3. 23.
 वा c. वसि XV. 8 : 213. 8 : वदामिवाति, the subject must be वसः; it
 follows from our Baudhāyana-passage that वसिवात Lāṭy.
 VIII. 5. 3 must be derived also from वसति, not from वसति
 as the Petersburg dict. has it.
 वाग्देवस्य XXV. 8 : 236. 15.
 वाचोयस्य XXI. 9 : 86. 3.
 वाचोयस्य XXVI. 12 : 290. 6.
 वाज् c. उप caus. I. 5 : 22. 16; 23. 4; I. 19 : 28. 3; IV. 6 : 116.
 5; V. 30 : 130. 18; V. 7 : 136. 12; V. 13 : 146. 11; VI.
 20 : 179. 18; XI. 4 : 68. 11 : उपवाजयतीति वीजननेव वाजनम्
 Śāy.
 वाज XVIII. 51 : 410. 15, 16; 411. 1, 14; 412. 7, name of an
 ekāha.
 वाजपेयिक XXII. 13 : 136. 3; XXII. 14 : 137. 8.
 वाजप्रचनोय X. 54 : 56. 17.
 वाजवाजिन् XVIII. 51 : 410. 14, 15.
 वातस् c. उव IX. 3 : 268. 21; X. 6 : 6. 3, 4 : उपवातयति शीषयति
 Viv. and Ms.; उपवातेषु गृह्येषु ।
 वात्यस्य XXV. 7 : 235. 4 (op. T.S. VI. 1. 2. 6).
 वात्या XXIV. 31 : 217. 2 : वात्या (गौः) । अपरवात्ये इत्येते । वने
 वरतीत्यन्ते ।
 वात्यवस्य XXIV. 31 : 217. 2 : वात्यवस्या (गौः) । वने वरति वस्या वस्या
 वात्याया वस्यो वस्याः (thus the two copies of the Viv.)
 वायस्यस्य XX. 16 : 34. 4.
 वास्य XI. 1 : 63. 7; XI. 3 : 67. 2 : गोवाकं वसिचं सदस्यम् । आविक-
 मित्यन्ते ।
 वासिच II. 3 : 36. 8 : ऊर्वादिवाकविशेषः; probably it is a proper
 name, op. Kāty. X. 2. 21.
 वासतीवर adj. XXI. 17 : 100. 8.
 वासिडीय XXIII. 7 : 160. 2. (op. T.S. III. 5. 2).
 वासीद्विच XIII. 1 : 120. 4; XXIV. 29 : 214. 12.

- बाह्योपनीष (viz. शीघ्र) XXIV. 17 : 201. 3, with the two stanzas
T.S. III. 4. 10. a, b.
- बाह्य XXIV. 5 : 189. 6 : बाह्यकम्, a wild herb. *
- बाह्यम् XXIV. 31 : 217. 1 : बाह्यी (गौ) : बह्यश्चेन बहति (hie)
- बिह्व XV. 37 : 242. 4, perhaps equivalent to ह्वृत् ।
- बिह्वि XVII. 24 : 303. 13; XVII. 25 : 304. 14; XVII. 26 :
305. 11.
- बिह्वी X. 46 : 47. 2; XXX. 6 : 399. 4, name of a peculiar
istākā, cp. the crit. note on the last passage
- बिर्भ XXII. 3 : 221. 8 : तामुक्तां बिर्भं भक्त्युक्तं (r. ०. शुद्धा ?) न कुर्वात् ।
मर्भश्चेन उक्ता उप्रवचते । मर्भो वा यच्च यदुक्ता इति ।
- बिषाचम् absol. VII. 17 : 228. 13, 16; opp. संततम् ।
- बिष्णिष्णि ? VIII. 21 : 262. 16 : समापयन्ति ।
- बिजाता (via. रटि) XIII. 1 : 119. 7, see XIII. 8 : 124. 7
- बिततवच XV. 7 : 212. 11, cp. Śāṅkh. ārṣ. XVII. 5. 1
- बितराय् adv. V. 12 : 145. 16 : विप्रलहतराय् ।
- बित्ति X. 50 : 51. 12 : परिमल्लविद्धा अपहोना बुद्ध् ।
- बिह्वी XI. 1 : 63. 12; XXII. 13 : 135. 12 : ह्यपादा चासन्तो. cp.
Śat. Br. V. 4. 4. 1.
- बिह्वीय adj. XXVI. 25 : 308. 4.
- बिह्व c. अति caus. VI. 12 : 169. 13; XXI. 11 : 89. 9 : अतिविह्वयन्ति ।
अतीत्य गमयन्ति or अतिगमयन्ति, cp. अतिविह्वयन्ति; probably equivalent
to बिह्व, which occurs in the Kāṇva Śat. Br. and Āp
and Hir.
- बिह्वय XV. 15 : 220. 2; XV. 29 : 233. 17 : 'fan'
- बिधायी adj. fem. XIV. 13 : 176. 5, 7 (cp. T.S. III. 3. 8. 4) : अर्का -
विधान्याम् । अर्कां दुभिश्चदुर्भिश्चदोषनिमित्तान् बिधायी ।
- बिधु IX. 4 : 270. 11; IX. 17 : 290. 13; X. 8 : 7. 18 : बिधुः बिह्वः or
बिह्व ।
- बिनाड XXII. 17 : 141. 9, 14 : बंशनाडी, cp. बिनाड of the Śat. Br. .
- बिनाड XVIII. 20 : 367. 11; 367. 10 probably the same as the
foregoing word.
- बिनिधि masc. II. 8 : 46. 5; the पादयो बिनिधयः are the formulas
mentioned in II. 5 : बिनिधीन् । बिभज्य निधीयन्ते पादानि वेदां वेत्
या तान् विपुञ्चादिसंयन्त्यान्नामित्यर्थः Keś.
- बिषय XXIV. 16 : 200. 12 sqq. : बिषय आग्रहाणे अपरं वि प्राक् दीर्घाकाः

- मुक्तपथे । तथैवापचीयमावपथे प्राग्भावास्ताः Viv.; विपथे अपर्वकाने Venk.
- विपथ XII. 16 : 110. 3 sqq.; XV. 37 : 242. 5; XV. 38 : 244. 2 : भिन्नमार्गश्चकडमित्यर्थः ।
- विपरीतनामधेय XXIV. 33 : 219. 17 : बलनामधेयत्वात् प्रथमवता भवि-
तवमिति ।
- विषाध XVIII. 48 : 405. 11, name of an ekāṣa.
- विभक्ति III. 2 : 70. 4; III. 3 : 70. 17, designation of the imme-
diately following mantras;—X. 23 : 21. 21; X. 24 : 23. 6
and often in prasna X : विभक्तिमन्त्रादिहोवा विभक्तिः । अथ आयापि
वैतथ इति प्रथमा विभक्त्यन्तादि Ms.
- विमते ? XVIII. 24 : 372. 7.
- विमचीक्ष XI. 11 : 79. 10 : तद्युक्तुश्च विमचीकुर्वते । तदुभये (viz. आजिहृतः
and नावतः) युक्तुश्च वक्ष्यन्तो नवन्तो विमचीकुर्वते अपसङ्गवेनाच्छिन्दन्ति
Viv.; अर्धमंजवभीषणेन आच्छिन्दन्ति Keś.; cp. T.Br. I. 3. 8. 4 and
Śāyana on this passage in Taitt. S. (ed. Cal.) Vol. I, p.
1050, l. 2 from bottom; cp. also Āp. XVIII. 7. 8.
- विषूष् IV. 8 : 122. 11 : प्रथम्युषम् ।
- विराजन्तस II. 18 : 64. 11; XXIV. 33 : 219. 14, the mantras begin-
ning with नयं प्रजाय् T.Br. I. 2. 1. 25 sqq. : विराज उत्क्रान्ता य
इतैर्मन्त्रैः प्रजापतिना क्रमेण परिट्यचीतत्वात् cp. see T.Br. I. 1. 10.
1,—विराजन्तस Āpastamba.
- विलोका adj. XXIV. 10 : 193. 14 : विविधं लेखितवानि विना कपालैः Viv.;
विखनीयानि श्रुत्या लेखनेनैव संजाताकलाभानि । ते तानि । षोडशान्निर्वाह-
विलोकानि Venk.
- विवाजिन V. 1 : 129. 10 : विजतवाजिनाम् ।
- विह्वल IV. 6 : 119. 3 : विह्वलमनु ह्यचये वा अनु Viv.; आचमनं ह्यचये प्रदेष्टे
उपाह्वतयोरप्यनुरक्षितमादाय तस्मिन्नेवे Keś.; note the reading of
Tr. : विह्वलमनु ।
- विद् o. वि-प्र XXIV. 21 : 205. 5.
- विह्वल V. 2 : 130. 15; V. 6 : 136. 9 : वेदिं च मार्चयत्वं चान्नरा विह्वलः—
XXX. 6 : 398. 8; XXX. 10 : 405. 2, 5; XXX. 18 : 411.
1 : 'the middle.'
- विह्वल adj. (viz. मन्त्रः) XXIV. 7 : 190. 12 : विह्वलते हिंजते मीन
मन्त्रो विह्वलः Venk.
- विह्वलः XIV. 25 : 209. 14, see crit. note.
- विह्वलः XV. 14 : 218. 9; XV. 37 : 243. 3.

- विश्रावण XXVI. 12 : 290. ४, nom. act. to विश्रावि : 'the giving of the different directions.'
- विश्रवण (viz. वाचः) XXV. 21 : 252. 13.
- विश्रवण X. 4 : 3. 15; XXI. 2 : 72. 14 : विश्रवणेन । हविः कुशादिना Viv. ; हविर्भूमिविश्रवणपांसुभिश्च Keś. ; अथद्वयूरवसमर्थेन हवादिना Mb.
- विश्रवणानयण XXVI. 12 : 289. 6 ; XXVI. 24 : 306. 7.
- विश्रवण XXIV. 39 : 225. 10, 11, cp. T.S. II. 1. 3. 1.
- विश्रवणशास्त्र XVIII. 48 : 407. 2, name of an ekāha.
- विश्रवण XXIV. 27 : 212. 10.
- विश्रवणमन्त्र VII. 11 : 217. 6; XXV. 19 : 250. 7 : अथमन्त्रे निर्जमनप्रवेशनमार्गः ।
- विश्रवण III. 1 : 69. 5, 14 : कलापाः ।
- विश्रवण I. 3 : 5. 5; XXIII. 11 : 166. 4; XXIV. 23 : 208. 8, opp. to वाचवण ।
- विश्रवण XXII. 16 : 139. 19; XXIV. 8 : 192. 3, also pi. sū. 1. 4 : 8. 4, name of a kind of plant.
- विश्रवण XIV. 4 : 158. 1 (विश्रवणं वस्त्रम् cp. T.S. III. 1. 7. 3; VII. 5. 5. 2); plur. XX. 1 : 3. 5 the reas in T.S. IV. 7. 14.
- वौ (5 वौ of the P.W.) c. वा XIV. 10 : 170. 2 : वानोवेरद्विनि (cp. T.S. III. 2. 9. 5), वाधितः सुवर्ण्युपि संभवति त्रैति ।
- वौहित II. 13 : 56. 2; VI. 32 : 197. 8; XXV. 13 : 242. 11 : वडा ।
- व (वौते) c. वति XXIV. 12 : 195. 11; XXIV. 13 : 197. 6 : तानेव तानिहवीत तानतिक्रम्यान्वाह ववीत । तानेव ववीतेत्यर्थः Venk.
- वकल subst. masc. XVII. 39 : 317. 1; XVII. 40 : 320. 10, probably equivalent to वज्र or वज्र, 'a thin piece of wood, a splinter,' cp. वकले dual neuter Kāṇva Śat. Br. III. 1. 12. 3, पुरोडाशवकलम् ib. V. 3. 2. 1.
- वृ c. वृ-वा VI. 21 : 180. 17; IX. 6 : 274. 2 : समाहत्य निधाप ।
- c. प्रति-नि caus. XIV. 14 : 178. 3.
- c. अनु-परि caus. XI. 7 : 76. 6, see under पृ c. वृ; XVII. 41 : 322. 1.
- c. प्र XIV. 7 : 162. 19 sqq. : 'प्रहने कुर्वते ।
- वृतिश्रेष्ठ XXIV. 13 : 198. 2 : वृतिश्रेष्ठे वर्तमाने । वृत्तिं जीवनीयाय श्रेष्ठे इति श्रेष्ठः । तद्विवर्तमाने वाजने. तथापूते अवाच्यमपि वारिद्र्यपरिहाराय वाजनेदित्यर्थः Venk. ; वृत्तिं वृत्तवर्तमाने कर्मसङ्गे कर्मपरीक्षायां च Viv.
- वृत्तिः XHI. 43 : 151. 2; XIV. 16 : 180. 14; 181. 12 and often : जीविकाधिः ।

हवाचन XXVI. 9 : 285. 1 : हवाचनमग्निचीपादि ।

हवि VII. 5 : 206. 6; VIII. 1 : 234. 12 : हविरिहो मन्त्रः (T.S. III. 1. 8. 2).

हविः XXV. 30 : 264. 3.

हव्य c. अग्नि-प्र XX. 1 : 5. 8; XXVI. 2 : 272. 13.

हव्य XXX. 2 : 391. 4, 5, 7.

हव्य dual. हव्यो IV. 5 : 115. 8; XVIII. 36 : 385. 11; XXIII. 18 : 179. 11 : मन्त्रद्विधात् हव्यवित्युक्तम् । वृषभको (op. T.S. I. 3. 7. i) : 'the two blades of grass (or pieces of wood) used at the agnimanthana', cp. Āp. VII. 12. 12 and Kāty. VIII. 7. 5.

हवारव I. 6 : 9. 12; XX. 7 : 17. 12; XXIV. 25 : 210. 15, also pi. sū. I. 6 : 10. 19 : पावाचः Viv., Sāy.; Āpastamba I. 20. 2 uses पावाच ।

हविषाचस XVIII. 16 : 361. 5; XVIII. 19 : 365. 8.

वेदा II. 8 : 46. 10 : भाषिष्यामस् ।

वेद् c. वा caus. XI. 8 : 77. 5 : आवेदयति भवयति चकम्, equivalent to or corrupt for आवेदयति ।

c. प्रति-निष् caus. med. XXV. 2 : 228. 11.

वेदन् XVI. 24 : 270. 5; XVI. 25 : 270. 19; XXIII. 12 : 168. 3 XXIV. 38 : 225. 6.

वेद्य XXVI. 8 : 282. 6.

वैराज III. 14 : 84. 15. वैराजमुपस्थानम्, the upasthāna with the virājakrama formulas;—XXII. 3 : 119. 22, the वैराजीर्वा here mentioned refer to T.S. V. 6. 7.

वैराजस XVIII. 3 : 345. 18.

वैश्वदेव XIV. 9 : 169. 2 : अन्तानि वैश्वदेवमन्त्रानि (T.S. III. 2. 8. c-1 seq Baudh. VIII. 6 : 242. 1; XIV. 20 : 188. 10.

वैश्वानरमाचन X. 51 : 53. 1, op. 4 and X. 52 : 55. 10, 11.

वैश्वमेज XXI. 15 : 98. 4.

धनिवारद् absol. XXI. 2 : 72. 1; XXIII. 6 : 167. 6.

धनिवद् absol. XI. 3 : 67. 11.

द्वय c. द्वय IX. 3 : 268. 14.

द्विजद्वे XX. 8 : 20. 9, 11.

द्विजद्वे XXX. 10 : 403. 9 : द्विजोर्द्वे द्विज ।

द्विजद्वे XXVI. 12 : 289. 11.

द्विजद्वे XXIV. 23 : 208. 2 : द्विजद्वे ।

- व्रतद्वय plur. व्रतद्वयः XXIII. 9 : 163. 12; acc. sing. •द्वयः XVI. 2 : 246. 13; loc. dual. •द्वयोः VI. 1 : 157. 4; VI. 9 : 165. 10.
 व्रतन VI. 7 : 164. 12 nom. act. to व्रतयति, also in व्रतनवेद्या VI. 9 : 165. 13; in VI. 19 : 178. 16 it designs according to the Viv. (करवसाधने व्रतनं मन्त्रमुच्यते) the vratanamantra.
 व्रतयय masc. VI. 6 : 162. 18; XVI. 1 : 245. 5, 8, 10 : चत्वार्यपचने ।
 व्रतोपायनीय II. 12 : 54. 11 : भोजनार्थमुपेतं भोजनित्यर्थः; VI. 1 : 157. 4; XV. 2 : 206. 10; XXIV. 21 : 205. 10; XXIV. 34 : 220. 14; XXV. 6 : 234. 3, 6.
 व्रतोपेत I. 1 : 1. 7; XXIV. 23 : 207. 8; XXIX. 13 : 387. 14.
 व्रात्यधन XVIII. 25 : 373. 8.
 व्रात्यधीन XVIII. 24 : 371. 5; XXVI. 32 : 318. 14; XXIX. 5 : 375. 3.

श ।

- शकज्ञान XVIII. 21 : 368. 14, here in opposition to ज्ञानं ।
 शक्यविषय XXIV. 22 : 206. 9.
 शक् c. वि-चव caus. XII. 1 : 85. 8 : शक्यज्ञानयो विविधं पतयन्ती. op. Ap. XVIII. 8 : 11.
 शक्त (?) XVIII. 8 : 350. 6; XVIII. 10 : 354. 3, 7; XVIII. 16 : 361. 7; XVIII. 17 : 362. 1; 363. 10; XVIII. 18 : 364. 5.
 शतकल्पका (viz. दृष्टिः) XXVI. 6 : 279. 6.
 शतपत्र XV. 15 : 219. 14; XV. 17 : 221. 19; 222. 1; XV. 18 : 222. 11; XV. 28 : 232. 8; XV. 38 : 243. 13 : 'weighing hundred palas.'
 शक् c. चनु-वि caus. IX. 14 : 286. 7; IX. 16 : 288. 17 : चनुविज्ञाय विधीये Viv.; चवकीये Keś.
 शर XVIII. 45 : 399. 2 sqq., name of an ekāha.
 शर IX. 5 : 271. 1; 272. 1; IX. 6 : 274. 1; IX. 9 : 278. 14; IX. 14 : 286. 8; IX. 15 : 287. 4, 11 : शरी दोषंकादे परंकारं संक्षेपिते । तयोर्मध्ये यथा सुविं भवति तथाभूते ।
 शरीरव्यवसाय dvandva IX. 15 : 271. 1 : शरी च उपवसनं च; cp. शरीरव्यवसाय IX. 9 : 278. 3.
 शक् op. चक्-चव caus. act. and med. IX. 12 : 282. 10 : उपवसनं च । शिद्वयः, IX. 15 : 287. 14 : उपवसनं च । शिद्वयः, XIV. 19 :

185. 15 : समवग्रमयने । येन प्रयोजनं तदग्निष्ठे निरुधति; XV. 31 :
237. 13 : समवग्रमयतात्; XVI. 29 : 276. 1; XVIII. 25 : 373.
8 : समवग्रमयत्; *op.' Sat. Br. VII. 3. 2. 1, 2.

समवग्र XVI. 13 : 260. 5; XVII. 43 : 324. 6. The same word
occurs Kāthaka XXXII. 3 : 21. 16 Drāhy. V. 4. 11,
Baudh. gr̥ha. IV. 4 (अथ यदि यज्ञवता समवग्रः स्यात्), in the Bhā-
radvāja gr̥hyasūtra II. 29, and op.' समवग्रमयतात् TBr. I. 3.
5. 4, see on this word Sāyana in the Calc. ed. of the Taitt.
S. vol. I. p. 1008. The meaning seems to be 'a quiet
chariot,' the counterpart of अचरच ।

मस्या XXX. 1 : 389. 5, 7; XXX. 3 : 394. 8; XXX. 4 : 395. 10,
name of a measure.

मस्यान्या XII. 17 : 112. 1 sqq.; XVI. 29 : 276. 2; XVI. 30 :
276. 12.

मस्यापरिधि adj. XIV. 17 : 182. 2 sqq.; XXIII. 7 : 159. 1 : मस्या दध
परिधयः । मस्याः परिधयोः क्षिप्रिति ।

मस्याप्रमाथ XI. 7 : 76. 4; XII. 12 : 103. 12; XII. 17 : 111. 14 :
मस्याप्रमेये ।

मराव XXIV. 29 : 214. 5 : मरावप्रमाथं तच्छुद्धादि पुष्यपूतं यपक्षयमेतत् ।

मरीरवन् XVII. 28 : 306. 10 : मरीरवयन्; cp. मरीरवङ्गायवन् Jaim.
śrs. 4 : 5. 17 ed. Gastra, and its counterpart अमरीर in
Jaim. up. brāhm. III. 30. 2, III. 38. 10.

मरीरवपुष्मिन् XXIV. 19 : 203. 12.

मरुक्षिमर्च XV. 30 : 235. 6; XXVI. 11 : 287. 13.

मवान् XVIII. 36 : 385. 10; XXIII. 18 : 179. 11, 12.

मरुभक्ति XXV. 21 : 252. 12-14.

मरुतिन् XVI. 21 : 267. 6; XXVI. 17 : 297. 3.

मरुतुक् XXVI. 32 : 318. 11.

मरुतुक्षिन् XXVI. 32 : 318. 11 but मरुतुक् XVIII. 25 : 373. 8.

मरुतीन् XVIII. 8 : 350. 7; XVIII. 16 : 361. 8; XVIII. 40.
391. 6.

मात् o. वि IV. 8 : 121. 4, 5; VI. 17 : 175. 18 : नामधेयुर्विमाक्षि ।
विभिन्नं माक्षि कुरतोद्युजतेति वा, XI. 2 : 66. 6 : and often : पचाद्युषि
विभिन्नं refers to VI. 34 init.; XXVI. 13 : 291. 4 etc. : 'to
give different directions about something.'

मात् XXVI. 11 : 287. 11.

मिषिदिह II. 3 : 36. 14 : दुधर्मा Viv.; केसरमिषिदिहः Venk

- त्रिषिविहवन् XXV. 34 : 270. 7.
 त्रिष्य XVI. 3 : 248. 8 etc.; XVIII. 36 : 386. 5 etc.; XXIII. 11 : 167. 10 etc.
 त्रिष्यवन् VI. 18 : 175. 20; 176. 1 : त्रिष्यवन् विशेषवन् प्राङ्मात् कारोऽङ्ग-
 वादिना विशेषेण विशेषवन्; XVII. 9 : 290. 6 : त्रिष्यवन् इव । त्रिविधः
 प्रथमा इव अलरमाया इव; XXV. 13 : 242. 3.
 त्री (त्रेते) c. परि XXIII. 2 : 161. 11; caus. IX. 2 : 267. 16; XII. 8 : 98. 11; XVII. 22 : 369. 5; XX. 4 : 13. 5; XXIII. 2 : 150. 10; XXV. 16 : 247. 6; cp. परिप्रायण ।
 त्री (त्रीयते) c. उप XVIII. 45 : 401. 1, counterpart to त्रयत्री ।
 त्रीतीक I. 3 : 5. 7; VI. 6 : 162. 16, 19; XIV. 27 : 199. 5; XXVI. 9 : 284. 10.
 त्रीतीकू XXVI. 9 : 284. 7.
 त्रीपथ II. 5 : 40. 7; meaning ?
 द्युन् X. 22 : 20. 3 : द्युन्तौ परितापवन्तौ ।
 द्युकिं XXVIII. 13 : 366. 9.
 द्युन्सर्वयन् XXIV. 11 : 194. 6; XXVI. 33 : 320. 5.
 द्युज्जामिव XXV. 22 : 254. 6.
 द्युप्रनौ XXIV. 31 : 216. 14.
 द्युत्तपाया XXX. 14 : 407. 14, name of a particular istaka.
 द्युतीभूत XVII. 11 : 293. 3 : आद्युभूतः ।
 द्युतातज्ञ VI. 34 : 198. 17; VIII. 9 : 245. 10; 246. 4; XXI. 22 : 100. 2 : आतञ्चत इत्यातज्ञं द्युतं च तदातज्ञं च । अपयिता तज्ञा आतञ्चम् ।
 द्युत्तमान्वित् XVII. 30 : 309. 1, 6; XXX. 19 : 411. 10.
 द्युत्तमन् XXI. 12 : 91. 13 : कूर्चवान् ।
 द्युन् XVIII. 36 : 386. 4, name of an ekāṣa.
 द्युन्वित् XVII. 28 : 306. 14; 307. 1; XXIV. 5 : 188. 14; XXX. 5 : 397. 6; XXX. 8 : 401. 3.
 द्युपपन्न XXIV. 2 : 186. 3 : द्युपारकाः Viv., Venk.; cp. कुरुपन्न ।
 द्युप subst. neuter. I. 8 : 12. 6 : द्युपाने द्युपौऽप्येतिरिति अपवादि
 काहानि Sāy.
 द्युप XVI. 30 : 276. 7.
 द्यु c. अनु-उत् VI. 2 : 157. 10 : अनु-उत्तमि ऊर्ध्वांश्च निदधति Kēd.
 c. अभि-नि XI. 10 : 79. 2; XII. 12 : 103. 9; XII. 13 : 105. 16 : अभिनितवध्वम् । अभिवनेन नवध्वम् ।
 c. उप-नि active. XXIV. 19 : 204. 3.

चिति XI. 1 : 63. 4; XI. 11 : 80. 1; 'XXII. 15 : 138. 6 : चिति
निवेदीय (var. •चिय).

चु c. चति-चा caus. IV. 6 : 116. 13; XX. 28 : 62. 4.

चिचिर्त्त VI. 26 : 187. 13, see crit. note. •

चौड्य X. 56 : 58. 16; XII. 9 : 99. 15 : चेडो प्रधानः ।

चक्षुष्य XII. 2 : 87. 7.

चिप् c. चक्षु-चा caus. XIII. 26 : 136. 10, '11 : चाक्षेयस्य च सीम्यस्य चैने
उलाक्षेयवेदिति । चक्षुःक्षान्तिहेतुः चक्षुःक्षयोनात् चक्षुःक्षिति चाक्षेयस्य चक्षुःक्षीम्यस्य
क्षितिपदाक्षुःक्षान्तिहेतुः प्रविपति ।

c. चक्षु-उप I. 15 : 24. 1.

चौच (?) XV. 1 : 204. 12.

चक्षुः II. 5 : 39. 8; meaning ?

चक्षुः II. 5 : 40. 10, cp. perhaps चक्षुः of the Dhātupāṭha.

चप् c. उप caus. (obj. चुम्बुलीन्) XV. 24 : 228. 5.

चावन्नात XIV. 9 : 167. 8.

चेतक XIV. 29 : 202. '1 : चेतकानाम् । • चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य
चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य ।

घ ।

चक्षुः X. 12 : 12. 1 : चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य ।

चक्षुःक्षुप्यस्य XXV. 27 : 259. 5, 12; 260. 8.

चौड्य XII. 8 : 96. 10 (चौड्यस्य चापी) ।

चौडा XXX. 3 : 393. 6 against चक्षुः XXX. 19 : 411. 15.

च ।

चक्षुः XX. 8 : 20. 8, nom. act. to चक्षुःक्षुप्यस्य : चक्षुःक्षुप्यस्य
Sūy.

चक्षुःक्षुप्यस्य I. 8 : 12. 6 : चक्षुःक्षुप्यस्य चापः । चक्षुःक्षुप्यस्य ।

चक्षुः XIV. 1 : 153. 14 : चक्षुःक्षुप्यस्य चापः । चक्षुःक्षुप्यस्य चापः ।
इत्यादि see VI. 9 : 165. 14.

चक्षुःक्षुप्यस्य in 'चक्षुः' and चक्षुः XX. 26 : 59. 14.

चक्षुःक्षुप्यस्य XXVI. 20 : 300. 9 : चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य (T.S. VII. 2. 6)

इत्यादि चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य चक्षुःक्षुप्यस्य ।

चक्षुःक्षुप्यस्य XXVI. 26 : 308. 9; XXVI. 27 : 311. 1.

चक्षुःक्षुप्यस्य X. 12 : 11. 13; XXX. 7 : 400. 16

- संवदन XX. 29 : 64. 9.
 संवेदनीय XXVI. 13 : 291. 3.
 सपुत्राव II. 3 : 37. 2 : प्रातःसवने बह्महारादिबोधयित्वा काकादिना Viv.;
 Venk. reads सपुत्राव and comments : संकाययति एषमनं सोमादि
 बह्महारादिकाद्यबोधनेन यद्वी चारयतीति संकायः । सपुत्रोर्बह्महारादिसर्व-
 बोधिना संकायः ।
 सपुत्रव XIV. 27 : 198. 14 : उक्तः सपुत्रवः (T.Br. I. 4. 6. 1-5) see
 Baudh. XIV. 4 : 157. 1. sqq.
 सपुत्रान XXIV. 12 : 169. 4 : सपुत्रान्तमः चिन्तनः Venk. ; विद्यादिना
 पूज्यमानः Viv.
 सपुत्रता cp. उदस्यपुत्रता and उदीनीनसपुत्रता ।
 सपुत्रा XII. 1 : 86. 6 ; XII. 4 : 89. 14 ; XV. 37 : 242. 11 :
 सपुत्रां करोति । संकाययति ।
 सपुत्रावस XXIV. 1 : 185. 2, 15 : सपुत्रावस्येन । संकाययति । यथा प्रारब्धं
 समाप्यते तथा कर्मवत् Viv. ; समाप्तानुरोधेन समाप्तार्थम् Venk.
 सपुत्रार्थक XXVI. 23 : 304. 2 : सपुत्रार्थं (thus MS. text and
 bhāṣya) यूपसंव्यासवने क्रियमाणः सम्यक्सपुत्रार्थः ।
 सपुत्रान XX. 9 : 21. 6 (and 7 ?), nom. act. to सपुत्रति ।
 सपुत्रदानयन XXVI. 21 : 302. 1.
 सपुत्रावस्थापिधानम् XIV. 10 : 171. 5 : उक्तं सपुत्राव (T.S. III. 3. 8.
 c-f), see Baudh. IV. 11 : 126. 16 sqq.
 सप्तमकाव VI. 12 : 168. 19 ; VIII. 21 : 262. 8 ; XXI. 25 : 114. 7.
 सप्तविंशत्यं VIII. 18 : 259. 1 : तामुत्पन्नमयविशेषणम् ।
 संज्ञाभाषतिन् XXIV. 6 : 189. 12, 14 : संज्ञाभिमुखोन्नावर्तनमौक्तम् । संज्ञा-
 संपत्तिनिबन्धनाहतिमहिनि यावत् Venk.
 संनयकाद्य XX. 1 : 4. 9, 13.
 सन् med. with accus. IV. 6 : 119. 6 ; VII. 5 : 206. 9, 14, 18 ;
 207. 1 ; VIII. 1 : 234. 12, VIII. 17 : 257. 19 : सन्तु
 वाचयति or सन्तुल्यनराज्ञेऽनु कथयति or सन् एव व्यापयति (this refers
 to VIII. 17).
 सज्जनीय XIV. 4 : 158. 1, cp. T.S. VII. 5. 5. 2.
 सज्जु XXI. 18 : 101. 12 ; XXI. 23 : 111. 4 ; XXII. 14 : 136. 15,
 accompanied by the formula अनुसौ ना जुह्व्य etc.
 संचरी (subst. fem.) XXV. 20 : 151. 4 (see crit. note) ; XXVI.
 24 : 305. 9 ; see also संचारी ।
 संचारिन् XXVI. 23 : 304. 2 : प्रतिपूषनावर्तते Ms. ; प्रत्येकनावर्तते Viv.
 संचारी XVIII. 50 : 408. 16, read probably संचरी with L.

- संविताकृति X. 37 : 35. 11 and passim in prāśna X; XXV. 27 : 259. 7. sqq.
- सङ्गो. वि XVII. 31 : 310. 9 : विषयानि शोधयति ।
- संज्ञाकृति XI. 4 : 69. 12; XV. 29 : 233. 7.
- संज्ञा (viz. रटि) XIII. 20 : 131. 13; XVIII. 25 : 373. 11.
- *संज्ञांति XXIV. 3 : 187. 7; XXVI. 5 : 278. 10; XXVI. 6 : 280. 1.
- सत II. 13 : 55. 17; II. 17 : 61. 10 and. passim : सते । कुप्ते वा
 ग्रात्वाते वा or सतं दृष्ट्वाप्यम् Keś., or सतम् कुप्ते ।
- सतामूलमिन् XX. 16 : 35. 15.
- सद् c. अति XVIII. 15 : 360. 1, see crit. note.
- c. उत् caus. (obj. उत्तरनाभिम्) V. 5 : 134. 12; V. 10 : 143. 7;
 VI. 23 : 183. 3 and often : उत्तरां कृत्वा; (obj. राजानम्, अर्धं,
 अजोषम्) VII. 5 : 205. 19; VI. 28 : 190. 15; VIII. 9 :
 245. 19 : स्थापयति or सादयति ।
- c. उत् XVIII. 20 : 367. 11 : नवनीतमुत्सीदति 'is being secreted';
 XV. 36 : 241. 7 : उत्सृज 'falling forth, excluded,' not 'anti-
 quated', as compared with XV. 18 : 223. 7, XV. 32 :
 238. 6.
- c. सम्-उप caus. VI. 30 : 195. 14 : समुपसाद्य । एकत्र समीपे
 स्थापयित्वा ।
- सद्वत् XV. 1 : 204. 14; XV. 8 : 213. 11.
- सद्वत् (the 17th. rtvij) II. 2 : 35. 9; II. 3 : 36. 11, 14; 37. 2,
 9; II. 4 : 38. 7; VII. 1 : 200. 3; VII. 11 : 216. 18; 217.
 4; VII. 14 : 222. 18; VIII. 12 : 249. 20; XVI. 1 : 246. 1;
 XVI. 2 : 246. 8; XVII. 18 : 298. 2, 7; XVII. 19 : 298.
 13; XXI. 22 : 109. 3; XXV. 13 : 243. 3.
- सद्यस्कारं XVIII. 20 : 367. 1.
- सद्यस्कारं XXIV. 16 : 200. 10.
- सद्यस्त्री XVIII. 20 : 366. 4, XXIII. 18 : 179. 8; XXV. 13 : 242.
 5, 6; XXVI. 32 : 318. 4, 7, name of an ekāha.
- सद्यस्त्री XVIII. 20 : 367. 11.
- सद्योपसृज XX. 25 : 55. 5.
- समीपार VI. 7 : 164. 12; XXI. 10 : 86. 15.
- संतमि or संतनी III. 14 : 84. 9; III. 15 : 86. 2, 8; XII. 3 : 87. 9,
 10; XIV. 5 : 160. 12 : अग्निः प्रातःप्रातः इत्यादि (T.S. III. 1. 9.
 b-d); and passim in Dvaidha and Karmānta.
- संतरात् V. 12 : 145. 16 : संविद्वतरात् ।

- संतर्पण XIV. 9 : 169. 2 : अन्तर्पणोपायात् संतर्पणम् (T.S. III. 2. 8.
 a-b), see Baudh. VIII. 12 : 249. 16 sqq.
 संक्षिप्त XVIII. 26 : 386. 6, name of an *ekāśha*.
 संक्षिप्त IX. 4 : 269. 13 ; X. 7 : 7. 4 : अक्षिप्तं । अक्षिप्तम् ।
 संक्षिप्तपुरोहारः XXIII. 4 : 154. 6 : उपक्षिप्तपुरोहारः ।
 संक्षिप्तः XXVI. 12 : 289. 12 : सप्त दीक्षिताः ।
 संक्षिप्तोक्षः XXV. 2 : 230. 5 : सायंदुग्धायाः क्षीरम् ।
 संक्षिप्तः XXIV. 25 : 209. 14 : नक्षत्रोक्तं परस्परमसंस्पर्शं यावत्तन्म ।
 संक्षिप्तः XV. 17 : 220. 15 ; XXII. 4 : 122. 12 ; XXIII. 9 : 162. 11.
 सप्तः XIV. 29 : 202. 6 : सप्तः सप्तः सप्तः, op. पित्रायाः, अष्टाधिकः ।
 सप्तः 11. 19 : 66. 8, 16 : 11. 20 : 67. 10, 16 ; 111. 3 :
 71. 4, 9 ; 111. 12 : 82. 14 ; 83. 5, 10 ; XXIII. 2 : 150. 12 ;
 XXIII. 14 : 173. 5 ; XXVIII. 1 : 344. 11 ; XXVIII. 2 :
 347. 11.
 सप्तः XXV. 4 : 232. 7.
 सप्तः सप्तः सप्तः XX. 18 : 39. 6 ; XX. 22 : 49. 5 ; XXIII. 1 :
 147. 3 ; XXVI. 4 : 275. 11.
 सप्तः XI. 11 : 79. 7 : सप्तः सप्तः ; XVII. 35 : 313. 5 ; XVII.
 36 : 314. 12.
 सप्तः II. 6 : 42. 10, 12 ; 11. 12 : 53. 8.
 सप्तः XXV. 10 : 239. 3, see crit. note.
 सप्तः XX. 31 : 68. 7 ; XXI. 15 : 97. 13.
 सप्तः X. 19 : 17. 17.
 सप्तः III. 24 : 96. 17 ; XXV. 16 : 247. 4
 सप्तः XXVII. 3 : 285. 13 ; XXVI. 22 : 302. 7 : सप्तः सप्तः
 सप्तः सप्तः सप्तः सप्तः । सप्तः सप्तः । सप्तः सप्तः ।
 सप्तः सप्तः ।
 सप्तः XXII. 14 : 137. 18.
 सप्तः XXIV. 31 : 216. 10.
 सप्तः XIII. 1 : 120. 1.
 सप्तः XXVI. 11 : 288. 11.
 सप्तः XXV. 7 : 235. 6 : सप्तः सप्तः ।
 सप्तः XI. 4 : 69. 2.
 सप्तः XII. 15 : 109. 4, 8.
 सप्तः XXIV. 1 : 185. 14 : सप्तः Viv. and Venk.
 सप्तः XI. 13 : 83. 13 : सप्तः सप्तः ।

- समिहार XVI. 7 : 253. 10; XXVI. 13 : 291. 1; XXVI. 18 : 298. 9; XXVI. 19 : 299. 9; XXVI. 25 : 307. 3; XXVI. 27 : 310. 10.
- समिह, XVII. 29 : 308. 6, 9; XXX. 18 : 411. 5, 6, a manner of building the 'agni.'
- समिहि XXII. 1 : 117. 4, designation of the mantra *समिहि* कोमल्य समर्थ (T.S. III. 1. 10. b).
- समोदक II. 13 : 56. 3 : समोदको युक्तोदकः समस्तवत् रति ।
- संप्रत्याहारम् absol. XXII. 5 : 124. 14.
- संप्रसर्पय XIV. 8 : 166. 9 : उक्तं संप्रसर्पय (T.S. III. 2. 4. c. sqq.) see Baudh. VII. 10 : 215. 10 sqq.
- संभरचौ VII. 6 : 208. 3; VIII. 1 : 234. 15; VIII. 9 : 245. 14 : संभरचौ कल्य ।
- संभरचौय VIII. 1 : 234. 14 : संभरचौये कतीये वने ।
- संभार VI. 18 : 176. 18 : संभारम् अग्निर्वैकुण्ठिरित्यनुवाकम् Taitt. Ār. III. 8.
- समाहास्यौ VI. 10 : 166. 15; IX. 5 : 270. 20 and passim in pr. IX.
- समाहास्य VI. 34 : 198. 15.
- समस्तस्य XXVI. 19 : 300. 1.
- सर्वावासयन XXVI. 24 : 306. 7.
- सर्पिरासेयन II. 14 : 56. 7; V. 10 : 141. 21; XV. 3 : 207. 7; XV. 4 : 208. 2; XVIII. 8 : 350. 12.
- सर्वतःप्रसवय XV. 1 : 204. 5.
- सर्वतोमुच XXIII. 19 : 180. 5 sqq.; XXVI. 33 : 320. 10, name of an *ekāha*.
- सर्वतोमुच adj. X. 35 : 33. 12; X. 38 : 36. 15; X. 40 : 39. 4, etc.
- सर्वेष्ट (विष्ट. रतिः) XIII. 29 : 138. 20; XXIV. 6 : 189. 14 : चय सर्वेष्टास्त्येष्ट सर्वेष्टास्त्येष्टिष्ठं पुरोडासो ऽभिधीयते (Baudh. XIII. 29, 30) । सप्तानेकदेवताकमेष्ट इष्टं राक्षसैर्वादिदेवताभेदेनाकर्तत रति देव-नाम्नापत्तिं Venk.
- सर्वभय adj. VIII. 8 : 244. 15; VIII. 15 : 256. 13; XI. 12 : 81. 12; XI. 13 : 83. 15; XII. 16 : 110. 12; XVII. 5 : 287. 3, etc.
- सर्वमेष्ट XXIV. 11 : 194. 5.
- सर्वेष्टाया VIII. 21 : 263. 4; X. 11 : 11. 8 : सर्वेष्टायां वज्रोः कुर्वन्ति । पूर्वोक्तानां समापयन्ति ।

- सर्वदुरभिषिद XVII. 39 : 317. 2; XVII. 40 : 320. 16.
 सर्वाभिप्रायिक XXIV. 11 : 194. 17 : सर्वाभिप्रायिकादि सर्वाभिप्रायप्रबोध-
 नाति सर्वसंज्ञाजीत्यर्थः Viv.; सर्वकामफलानीति वीवत् Venk.
 सर्वापुत्र XV. 21 : 225. P2.
 सवत्स XXVI. 28 : 312. 2, cp. वसविति ।
 सवनीय XXIV. 22 : 206. 8; meaning ?
 सवनेष्टि XXI. 6 : 79. 14.
 सवात्मी (dual सवात्मी, gen. dual सवात्मी; the nom. सवात्स given by
 the P.W. is false, cp. also T.Br. III. 1. 6. 2) V. 10 : 142.
 7; XII. 5 : 92. 7 : एकेन वस्त्रेन स्ननवत्त्वा जीववत्त्वा च वे दुष्टेने ते
 सवात्मी, and elsewhere : एकेनैव वस्त्रेन स्ननवत्त्वा च क्षमाता च दुष्टेने
 सवात्मी ।
 सविपुत्र XV. 18 : 222. 14; XVIII. 34 : 384. 1.
 सविधेय subst. XXX. 2 : 392. 15; XXX. 10 : 403. 11; XXX.
 12 : 408. 13, 15; XXX. 20 : 413. 4.
 सवीर्यात् VI. 21 : 181. 5 ? सवत्ससुपरि कला ।
 सवत्स XI. 3 : 66. 11 : सवत्सम् । सोपकरणां सतवात्सपविष्योपवसादि; XVII.
 33 : 312. 4 : सवत्सम् । सतवात्ससंनयसंनयतादृशादिसहितम् ।
 सवत्सविव XXII. 2 : 118. 11 : सवत्स सवित्वैः । सवित्वसंनयसंनयम् ।
 सवित्वसंनय XX. 19 : 42. 2; XXVI. 6 : 279. 11
 सवत्सु X. 16 : 15. 13; X. 17 : 16. 10 : with the stanza वत्सुः
 मुचिषत् T.S. IV. 2. 1. n.
 सवत्सुप्रत्यय II. 2 : 35. 16; XXIV. 18 : 203. 6. The Vivaraṇa
 of the first passage (35. 14-17) runs thus : आदिनः कर्मांशकांशे
 आलोदेत्स मुच्यदयो धर्मा आ कर्मसमाप्तेः । सवत्सुप्रत्यय एतैर्धर्मभिः
 सवत्सु संवत्सं क्षमात्मीयं पदार्थमा चतुर्धाचतुर्थेन सवत्सु त्रिषमाचाराद्यै वृद्धौ
 अवकाश पातिसंमर्शनकालं परिकारं चावसाहकालं त्रयसु उपवेष्टव्यम्
 मात्मादिकानि कर्माणि सर्वाणि प्रयोजयेत्; for आ चतुर्धाचतुर्थेः cp. also
 Āp. 1. 2. 11, for which passage perhaps Āp. IV. 1. 2 is to
 be compared. The Vivaraṇa of the second passage runs
 according to Venkatesvara : सवत्सु जीति सवत्सुर्वाणि सोपाहवक्ष्यं
 प्रत्यवात् तत्समाधानुसारादावसाहकालादिकानुसारादिति यावदुच्यते । सवत्सु-
 मुच्यदयो धर्माणि भवन्ति; acc. to Bhavasvāmin : सवत्सुर्वाणि सोपाहव-
 क्ष्यं सवा तवा भवन्ति ।
 सवत्सु XVIII. 46 : 402. 8.
 सवत्सुसंनय XX. 2 : 6. 9.
 *सवत्सुद्विष XXIV. 13 : 198. 5. *

- सदसमास XXVI. 33 : 320. 10, name of an *ekāha*.
 वा c. चधि-चव VI. 10 : 167. 2; XII. 5 : 91. 1, 13; XXII. 3 : 121.
 12; XXV. 5 : 233. 13; XXVI. 2 : 273. 14; XXIV. 17 :
 201. 11, 15.
 .. c. चि-उव-चव XXVI. 12 : 289. 11 : सुदवसाय । हवमुदवसाय ।
 c. परि-चव XII. 5 : 90. 12.
 c. प्रति-चव XXI. 26 : 116. 9; XXII. 17 : 141. 7.
 वाक्यप्रज्ञावीथ XVII. 48 : 328. 15; XXIII. 17 : 176. 7.
 वाग्निचव XXVI. 12 : 290. 4.
 वांवाग्निव VII. 8 : 214. 4; VIII. 2 : 237. 1; VIII. 11 : 248. 15 :
 वांवाग्निवेन यथा । दग्नेनमार्गेण चक्षुषा दृष्ट्यामार्गेण (because it is
 possible to *look* from the *sadas* or the *havirdhāna*-shed in
 easterly and westerly directions *all over* the *vihāra*, doors
 being made justly above the *prsthya*-line.
 वापयवो (viz. रश्मिः) XIII. 30 : 140. 8; XV. 3 : 207. 2.
 वागिद्येव XXI. 4 : 74. 17.
 वाक्कावचिच XXIII. 5 : 156. 3.
 वाक्कावच XII. 19 : 115. 15; XXII. 21 : 146. 7.
 वाक्क XIV. 4 : 156. 13 : उक्तात् कुचात् वाक्कम् । युगञ्चि निच रति (T.S.
 III. 1. 6. b) see Baudh. VII. 1 : 200. 20.
 वाक्क II. 3 : 37. 9, the function of the *sadasya*.
 वाहिन XXIV. 12 : 196. 1, see crit. note.
 वाद्यस्त्राद्यम् adv. XXIV. 16 : 200. 14 sqq.
 वाप् desid. from caus. XVIII. 45 : 400. 13 : सिवाधविचिन् viz.
 चिन् ।
 c. सम् caus. III. 11 : 81. 14 : संवाधनं सस्त्राधनम् उक्ताधनम् ।
 वाधस्त्राद्य VI. 17 : 175. 17 : चधः पादयोर्मिथिनमधस्त्राद्यम् । सध चधस्त्राद्येन
 वाधस्त्राद्यः Viv. ; वीधनः Keś.
 वाधीवास XVII. 39 : 319. 1; XVIII. 16 : 361. 5.
 वाधुपन्न XXIV. 26 : 211. 12.
 वाक्कावचव XXIV. 15 : 199. 10.
 वाक्कावचव् XXIV. 23 : 208. 5; XXVII. 13 : 330. 9.
 • वाक् (a-stem) in नक्षत्राद्यम्, चग्निहीनवाग्व XII. 18 : 114. 11, 12
 XV. 13 : 261. 17; XXVI. 14 : 292. 7.
 वाक्कवच VII. 15 : 166. 5; XXVI. 33 : 320. 6 : वाक्कवचे । उक्तामुदग्नेन
 पदे and वीधुन्वरीयकाद्ये ।
 वाक्कवच XXVI. 33 : 321. 4 : वक्कवे भवम् । सिवाक्कवम् ।

- वायव्य XV. 15 : 219. 6; XV. 30 : 235. 15; XV. 32 : 238. 13.
 वार adj. XXX. 16 : 408. 9; 409. 12 : वारिर्वेतन इति वाराणि
 (viz. रक्षकग्राहि) .
 वारिर्वेतनस्य XXVI. 12 : 289. 6.
 वारिर्वेतन XXIV. 37 : 224. 1, 3, 8.
 वाह्यवाही IX. 18 : 293. 5 : शिवायुः शिवायुः the Ms.
 विष् c. वि-चति X. 22 : 20. 17; XII. 1 : 86. 3; XII. 4 : 89. 13 :
 चयो वतिविष् । उद्वहारावधानं कला ।
 c. चधि-चति XVIII. 2 : 345. 2.
 c. प्रति-चति XXIII. 18 : 178. 5.
 विनिमंकरोदक (?) XV. 15 : 219. 6.
 विष् c. चति XX. 27 : 60. 17 : चमिषेधेत् ।
 विनीवाही XXIV. 20 : 205. 1 : XXIV. 29 : 214. 16.
 वृजन्तु VII. 5 : 205. 10 : वृजन्तुवि श्रोमन्त्रिमिसहस्र चापत दकनो विमन् ।
 वीरकारिमिसहस्र इत्यन्ते ।
 वृषपित IX. 3 : 289. 3; X. 6 : 6. 7.
 वृषहीकत XX. 21 : 46. 15.
 वृषिच II. 15 : 57. 12 ; तप्तं (var. दप्तं) सर्वजनम् । जेद् इदयो विषी भोजनं
 देवं प्रभूतमित्यर्थः Viv. ; ब्राह्मणभोजनं विना दुर्भिक्षं भवति तस्मात्प्रभूतवाच्यं
 देवम् Keā. ; XXV. 6 : 234. 6 : दप्तः ।
 वृषाप XX. 24 : 54. 3, 7.
 वृषाहीन XVII. 31 : 310. 2, 4; XVII. 33 : 312. 3 : वृषापः कोनो
 वक्ष्य स वृषाहीनः ब्रह्मादि ।
 वृषिचित VI. 14 : 171. 1.
 वृ (वीति) c. प्र X. 36 : 34. 8, cp. X. 38 : 36. 16; X. 40 : 39. 5;
 X. 46 : 46. 2; XIX. 4 : 421. 2 : प्राचाय वीकंरचया प्रवीत्यं
 प्राचीतिः संप्रदादयति । अस्मां चितो प्रागवर्तमानिर्वाचयामिः संप्रदादयति
 वीकंरचयुषं प्रकृतं तच्चाध्युषजमानप्रतिप्रकाशतः; elsewhere प्रवीति is
 explained by अनुमानाति ।
 वृषराजन्तु XXV. 34 : 270. 2.
 वृषवहा XVIII. 5 : 346. 16; 347. 1.
 वृषवह XVIII. 4 : 346. 1.
 वृषदोहस X. 21 : 19. 12 and often.
 वृषपादय adj. XX. 1 : 1. 3' : वृषमुपपादय वृषपादः । वृषपादं वानीति
 वृषविमुखादिनात्प्रत्ययः ।
 वृषवन् XX. 16 : 35. 5 : वृषवन् वृषवन् ।
 वृषवन् (viz. चति) XXV. 34 : 369. 12.

- व c. उप XIV. 22 : 192. 2; XVIII. 48 : 406. 6 : उपहतः । भूतोपहतः
(the Viv., however, reads : •वहः). The same meaning, as
it seems, in Kauṣ. Br. VI. 12.
- वह c. उप-वह (obj. वहतम्) XXIV. 24 : 208. 12.
- वह c. अधि-उत् XVIII. 9 : 352. 11.
- c. उप-मिह VII. 7 : 212. 9; VIII. 2 : 236. 1; VIII. 10 :
247. 17; XXVII. 3 : 326. 6.
- c. वद-प्र XI. 6 : 71. 8 and often.
- वोह X. 18 : 17. 1 : वोहः । उह्यसचिनाः ।
- वोह्यन VI. 34 : 199. 5.
- वोह्यन VII. 7 : 211. 12.
- वोपमान XIII. 1 : 119. 9 : वह उपमाना । उलोपे ज्यः चत्यनमान तदुपमान ।
देन वह उपमाना । ननु उपमाना रति भवितव्यं तावुभाभ्यामन्यतरस्यामिति
(Pāṇ. IV. 1. 13), the remaining is too corrupt to be cited.
- वोपमान XXII. 14 : 136. 14; XXV. 34 : 269. 13 : accomp. by
the formula उपमानमहोतो ऽसि ।
- वोपवचन XX. 25 : 55. 4; XXIV. 34 : 220. 12.
- वोपवच VII. 2 : 202. 6, 7; VIII. 10 : 247. 8 : उपवचयद्व्यं पावम् ।
- वोपवच masc. VI. 15 : 172. 19 : प्रीयते सोमो येने ।
- वोपवच XVIII. 5 : 346. 15.
- वोपानिषित XIII. 25 : 135. 8, 9; XVII. 34 : 312. 9; XVII.
35 : 313. 12; XVII. 36 : 314. 15.
- वोपानिषित X. 27 : 26. 5 : वोपानिषितः संवातकपा वदवर्तिन्यः; X. 32 : 29. 15
(the ten skandhyās are here enumerated) : passim in
prāśna X; XVII. 24 : 303. 11; XVII. 25 : 304. 12; XVII.
26 : 305. 9.
- वोरव nom. act. to वुवते XVII. 48 : 328. 14.
- व c. परि XVIII. 15 : 359. 11 sqq.
- वति XXIV. 1 : 185. 16. As an example the commentators cite :
जिनेशनः संनमनी वदन् (T.S. IV. 2. 5. m) Venk.; लमणे वतिः (T.S.
• IV. 1. 2. w) Viv.
- व c. परि-उप XX. 24 : 54. 5; XXIV. 33 : 220. 8, op. पर्यपकारम् ।
- वोकीव IV. 7 : 119. 20 against वोह XXIV. 37 : 223. 16.
- वोपमति XXV. 21 : 252. 12, 13; 253. 10.
- वोपमिह XVIII. 3 : 345. 6, name of an ekāha.
- वोपिनतः VIII. 9 : 246. 8 : वुवप्रदेयेन ।
- वा c. पि-वा caus. IX. 7 : 274. 15 : ववाक प्रादेयेन द्विती वावापवति

नवावीरस्य प्राद्वेयेन दिशो आस्त्रापयति दिशु प्राद्वेयं करोतीत्यर्थः but चक्ष
refers rather to the yajamāna, or it is altogether super-
fluous, cp. Āp. XV. 7. 6.

c. परि-निष् caus. 'to finish' XX. 4 : 12. 5; XX. 8 : 21. 1;

XX. 10 : 23. 2 and often in Dvaidha and Karmānta.

आस्त्रमयस् dvandva XXV. 4 : 232. 1 : आस्त्रमयस् च ।

क्षिति XVI. 6 : 252. 10; 253. 8; XVI. 16 : 263. 7 in the expres-
sion नैतदाग्निदेति क्षितिः ।

सूयन् XXVIII. 9 : 359. 4.

स्वयमकार XX. 25 : 55. 9.

स्वयविद्यन् VII. 9 : 215. 6; XXI. 14 : 94. 5, 7; XXV. 10 : 250.

6 : स्वयविद्यन् । वज्रवचनमिदं शास्त्रं यजमानैः पश्यन् च । cp. T.S. III.

2. 4;—XIV. 8 : 166. 9 : वज्रं स्वयविद्यमानां यजमानम् (T.S. III.

2. 4. a, b) see Baudh. VIII. 9-10 : 215. 5-10.

कायश्च II. 5 : 40. 1.

काश्च c. अभि-वि caus. IX. 4 : 270. 9 : उपरि विक्षतिः; X. 8 : 7. 16;

XIV. 27 : 197. 14 sqq.

काव subst. ? XV. 8 : 213. 9.

सुमादायन III. 28 : 101. 6 : सुमादायनेन हृतवतीमित्यनेन ।

सुवीपधान XXI. 25 : 114. 1, see crit. note.

सभा XIV. 7 : 163. 3, 12; 164. 3, 12 : सभाय् । सवमिहय्; XIV. 9 :

167. 2 : सभाय् । सवमिहय् ।

सप्रधान II. 3 : 37. 2. Venkatesvara, who reads प्रधाना instead of

सप्रधाना and सप्रधाना instead of सप्रधाना, comments : देवां

दक्षिणाकाले परिजघनाभावाद्भुजदक्षिणातो ज्वरदद्यात् । तत्र क्षिप्रदेवमित्यतु

चाप । प्रधानाः । प्रधानमस्त्रं ननु सवमानं क्षिप्रमस्त्रं वाक्यः । सर्वे अभि-

मरादयः प्रधानभूताः । तथा च प्रधानस्य सदस्यस्य वा दक्षिणा वा दक्षिणां

देवेत्यर्थः । सप्रधाना इत्येके । प्रधानेन सर्वं वर्तमानं इति । सप्रधानाः सदस्यः

प्रधानभूताः । अभिमरादयस्तद्विषया उपसर्जनीभूताः । तथा च द्वितीयवर्तीय-

चतुर्थपर्वविधेतरजसवदेवमित्यर्थः ।

सवमानाश्च X. 28 : 27. 7 and passim in prāśna X. : सवमिहो मरंरय्;

XXX. 7 : 399. 13.

सवमानवीथ X. 24 : 23. 8 : सवमानवीथं मरुत्तुङ्गं मानकाले नञ्चे निधितं

मरुत्तुङ्गमीथ ।

सवमन्त्राज् adj. XVI. 5 : 250. 9; XXVI. 13 : 291. 11 : 'where the

ṛbujās are offered by the participants themselves.'

* सवमिति X. 20 : 18. 12; X. 37. 34. 18, etc. : T.S. V. 7. 8. 1.

- सर्वम् in सर्वद्वन्द्वे, सर्वमिति, सर्वमवयवम्, सर्वज्ञ, सर्वज्ञः XII. 6 : 92. 12—
15, according to the Viv. does not mean : 'by itself' but
'by himself' : सर्वज्ञाने चात्मने ।
सर्वपाप XIII. 13 : 127. 16; XXVI. 5 : 277. 10 : सर्वपापकारि ।
सर्व XI. 6 : 73. 12; XII. 16 : 110. 5; XIV. 17 : 183. 4; XV.
14 : 219. 1; XV. 24 : 227. 13; 218. 13.
सर्वस्वम् dvandva IV. 4 : 113. 6, 7; XX. 26 : 59. 12; XX. 27 :
62. 1; XXI. 18 : 103. 3.
सर्वज्ञा dvandva plur. XI. 4 : 69. 1.
सर्वम् IV. 4 : 113. 21 and passim through the whole text : सर्वम्
यूपयुजति । सर्वमिति यावत्तत्ता यूपं विदधति । एतस्मादेव नम्यते
ऽन्नमप्रभृत्येनकाश्च कुर्वतीति and elsewhere : सर्वम् । सर्वोरवयव-
मानम् ।
साधु IX. 4 : 270. 9; X. 8 : 7. 16.
सिद् particle XXIV. 33 : 220. 1.
सिद् c. उन् VIII. 21 : 262. 8 : उन्निष्ठं सोढुं कृत्वा नापयित्वा ।
सिद्धकर्मण्ये adj., fem. -र्त्री XXIV. 33 : 219. 10; XXVIII. 5 :
353. 4.
सिद्धम् XIII. 43 : 150. 12, containing the word सिद्ध ।

इ ।

- सप्तसुवचनम् XX. 16 : 34. 4.
सप्तसुवचो XXX. 10 : 404. 10, 12; XXX. 20 : 413. 6, 10, a parti-
cular iṣṭakā.
सप्तमम् XXVI. 5 : 277. 10 : विषयः ।
सप्त ०. उन्-वा XXI. 22 : 110. 4.
o. सप्त-वि XI. 10 : 79. 4; XVI. 20 : 266. 14; XVII. 39 :
318. 10; XVIII. 18 : 365. 5; the Viv. of the first
passage, विभिन्नायां मन्त्राभ्यामभिप्रेक्षति । परस्परामिदुचौ (viz.
वाजिह्वः and मावताम्) द्वाभ्यां परिचयति ।
परिहृय XVIII. 46 : 402. 13.
परिवर्त XXII. 2 : 119. 7 : परिः प्रत्योक्तम् Ms..
परिचय XXV. 20 : 251. 1.
परिचयो I. 7 : 11. 1; XII. 1 : 85. 7.
परिचयकारो XXIV. 25 : 210. 15, see crit. note
चक्षेता I. 20 : 30. 15 : चक्षुःशब्दाधीनशब्दोक्तिः Sāy

- बलीह XX. 16 : 34. 3.
 बलीह II. 3 : 36. 8 : बलीहः, probably it is a proper name, cp.
 Kṣty. X. 21. 2 and बलीह ।
 बिरहमुच VIII. 6 : 241. 13; XI. 6 : 73. 10; XII. 7 : 96. 2;
 बिरहमुच...ददाति । बिरहं पूर्वं दत्ता ।
 उ c. परि XXI. 15 : 98. 8; XXI. 25 : 115. 4; XXII. 12 : 134.
 12; XXII. 14 : 137. 13.
 c. प्रति XXIV. 31 : 217. 6.
 उत XXIV. 4 : 187. 14, a kind of pākayañña : उतः । यदुच्यते विवाहादि
 Viv.; केवलं ज्ञायते यस्मिन् उतः । सोमनाचात्मकः कर्मविशेष इत्यर्थः Veñk.
 उ c. उप-चति IV. 7 : 119. 17; IV. 8 : 122. 14; VII. 4 : 204. 4;
 VII. 5 : 205. 19; VIII. 9 : 245. 18; XXVI. 7 : 280. 13.
 c. वि-चय (obj. चयानि) XXIV. 12 : 195. 10; दद्यात् ।
 c. उप-चा desid. XXIV. 36 : 223. 1
 c. चतु-वि-चा IX. 18 : 293. 12, 13.
 c. उप-वि-चा II. 6 : 41. 10; cp. उपचावरण ।
 c. चतु-परि XXI. 25 : 114. 11.
 c. प्रति-परि XX. 30 : 65. 10, 11.
 c. वि XV. 37 : 242. 3 : विवृणः, denoting a quality of the ātreya
 c. चम् (not caus.) XXIV. 21 : 206. 4, with obj सोमनि ।
 वैमवत XIV. 29 : 202. 1.
 वीहतः XIV. 4 : 158. 1 : वीहतः । प्रक्षेप ।
 वीचाः XXI. 22 : 110. 12, equivalent to वीचकाः ।

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- I. 18 : 27. 2 read द्वितीयमवधानमिति ।
 I. 18 : 27. 6 and I. 20 : 30. 15 r. निम्नेष instead of निम्नेष ।
 II. 3 : 36. 9 r. probably with Tr. •पारसेष• instead of •परसेष• ।
 II. 5 : 39. 11 r. with Tr. •इदाकुमि• instead of •कुमि ।
 II. 6 : 42. 15 r. वा दे। चप instead of वा त चप ।
 II. 7 : 43. 12 r. प्रत्यामचने instead of प्रत्यन• ।
 II. 7 : 44. 3 r. 'सर्व' instead of 'सर्व' ।
 II. 7 : 44. 7 r. here and everywhere in Vol. I. मानादक्ष instead of •दक्षीय ।
 II. 7 : 45. 4 better perhaps with Tr. कामदुषा चवचव ।
 II. 10 : 49. 10 Tr. reads : दक्ष्माणाभुरन्योवपदानी ।
 II. 10 : 50. 13 r. इत्य'च instead of इत्य'च ।
 II. 14 : 57. 5 r. विदुषी instead of विदुषी ।
 III. 1 : 69. 11 r. मन्त्रोदय instead of मन् ।
 III. 3 : 71. 10 r. संनिहते पुनराधेयमिति नृविपुन• ।
 III. 3 : 71. 12 r. with Y and Tr. द्वितीयमावधान instead of द्वितीय
 आधान ।
 III. 3 : 71. 17 r. विद्यन्तु instead of वि• ।
 III. 12 : 83. 4 r. विमल instead of विमल ।
 III. 24 : 96. 7 r. with Tr. •साम्यजुषि श्रियमाच instead of
 •वजुषाह्रिय• ।
 III. 27 : 99. 9-10. I now prefer to read this passage, with
 Tr. and C' in the following manner : स चावकीच मेकसाच
 चाके प्रचीना बोधय' वाक्करेच' मेति मेति वा बोधते, cp. the Vienna
 Oriental Journal XXIII. 67.
 III. 30 : 104. 6, 10 r. कवचमसि instead of कवचामसि ।
 III. 30 : 105. 1 r. प्राजाह्न instead of •ह्न ।
 III. 30 : 105. 13 ; instead of इत्येतथैव Tr. reads इत्येव इत्येवा जया ;
 r. perhaps इत्येते न्येज जया ।
 IV. 1 : 107. 13 here and each time चादेदि is to be corrected
 into चादेदि (i.e. चाच इदि) ; the MSS. read either thus or
 चादेदि ।

- IV. 1 : 108. 12 r. कलावाचयत्या वा चारयत्योऽथ ।
 IV. 4 : 112. 19 r. प्रोक्ष्यो० instead of प्रक्ष्यो० ।
 IV. 5 : 115. 18, correct the interpunction : संदधाति । धर्वा मानुषानिति नि० ।
 IV. 6 : 118. 7 ; instead of उदकमण्डलुमुत्पाय Tr. reads उदकमण्डलु-
 मुत्पाय, which perhaps is preferable. The Viv. : पाचयित्वा ।
 IV. 9 : 123. 7 r. बनिदुमिति वाचात् instead of बनिदुमितीदवाचात् ।
 V. 1 : 129. 5 r. पिष्टानि instead of श्टानि ।
 V. 2 : 129. 18 r. •विर्धि० instead of •वर्धि० ।
 V. 2 : 130. 12 r. मारतादय instead of मारतादय ।
 V. 5 : 133. 12 r. •मिध्म० instead of •मिध्म० ।
 V. 12 : 145. 10 r. प्रदक्षिष० instead of प्रदक्षिष० ।
 VI. 6 : 163. 4 ; instead of स यद्य हानेध्म० Tr. and some of the
 other MSS. read स यद्यहानेध्म०, which reading is preferable.
 The same correction is to be made VII. 8 : 214. 1 ; VII.
 13 : 220. 9 ; cp. XIV. 3 : 155. 11 ; XIV. 7 : 163. 5, 15 ;
 164. 6 ; XIV. 27 : 199. 3 ; XIX. 4 : 421. 17 and my
 remark in the Vienna Oriental Journal XXIII, 68.
 VI. 11 : 168. 5 r. वचद्वृत० instead of वश० ।
 VI. 12 : 169. 16 r. निष्क्रामति instead of निष्क्रामति ।
 VII. 18 : 176. 18 r. वतुर्गेवा० instead of व तुर्गेवा० ।
 VI. 20 : 178. 20 r. •धिययेद्यु० instead of •धिययेद्यु० ।
 VI. 20 : 179. 2 r. पूर्व instead of पूर्व ।
 VI. 21 : 181. 4 r. चापरा० instead of चापरा० ।
 VI. 26 : 187. 11 r. प्राक्ष्यो instead of प्रक्ष्यो ।
 VI. 27 : 190. 11 r. •तस्योदोर्ध्व instead of •तस्योर्ध्व ।
 VI. 29 : 193. 14 r. उदकमुत्पाय instead of •स्नाताया ।
 VII. 8 : 212. 16. Tr. also instead of धुम्बानः reads धुबानः, which
 might be better, cp. XIV. 5 : 161. 2 ; XV. 29 : 233. 17.
 VII. 12 : 218. note 1 r. 'without r' instead of 'without y.'
 VII. 14 : 223. 8 r. द्विजुषीति instead of द्विजु० ।
 VIII. 17 : 258. 12 r. probably •वाचुषीमान्, instead of •वाचु षीमान्,
 cp. index of words in voce.
 VIII. 22 : 264. 4 r. वाच हव instead of वाच ।
 IX. 5 : 271. 18 r. निवपति instead of निवपति ।
 IX. 5 : 272. 17 r. परि० instead of पर० ।
 IX. 11 : 280. 18 r. probably तवाप्तराज्यं instead of तवैवाज्यं ।

IX. 11 : 281. 2 r. probably तदेवान्तराङ्गनं instead of तदेवाङ्गनं ।

IX. 20 : 298. 1 probably विप्रुषिते is preferable to विप्रुषिते, see

Index of words in voce पुष् ।

X. 22 : 20. 8 r. तन्नः instead of तन्न ।

X. 32 : 30. 2-3 r. देवानामग्नेयोः ।

XI. 5 : 70. 12 r. हिरभिधारय० instead of हिरभिधारयः ।

XII. 8 : 96. 10 r. योद्धतय्य instead of योद्धतय्यः ।

XII. 12 : 103. 11 r. यद्वि० instead of यद्विः ।

XII. 13 : 104. 4 r. न्मारब्धे instead of न्म ।

XIII. 1 : 120. 6. As all the MSS. have इतोर्बाङ्गानाः I now believe this to be the correct reading; the acc. on -is occurs elsewhere also as nomin. : इभंसयोः III. 6 : 69. 14; पराचोः X. 11 : 10. 7; शारिचोः XV. 5 : 120. 2; तावतोः XXIV. 10 : 194. 4; मारचोः XXIV. 25 : 210. 4.

XIII. 1 : 120. 6. As the plurality of the MSS. reads इतोन्मा इमा (or इतोन्मिमा) it is possible that we ought to read इतोन्मा इमा i.e. इति । इत् । नु । वै । इमाः; the same is to be observed XIV. 4 : 157. 15; 158. 2; XVII. 9 : 290. 5, cp. also XXIII. 4 : 154. 17; XXIV. 37 : 224. 8; XXIV. 39 : 226. 2; XXVIII. 9 : 360. 2; but X. 21 : 19. 15 all the MSS. have इतिन्मा, without इत् ।

XIV. 4 : 158. 2 r. यकाय्याजिनो instead of यकाय्याजिनो ।

XIV. 12 : 173. 9 r. यद्रास्त्रा instead of यद्रास्त्रा ।

XIV. 13 : 176. note ४, r. 'exc.' instead of 'etc.'

XIV. 15 : 180. 11 r. नयैको instead of नयैका ।

XIV. 18 : 184. 1. I propose to read चर्वाचो instead of चर्वाचो, this word belonging syntactically to राहुधतो ।

XIV. 20 : 187. 4 r. ज्ञवो० instead of ज्ञवो ।

XIV. 20 : 187. 15 r. तिक्रमासा० instead of तिक्रमासाः ।

XIV. 27 : 200. 1 r. एतद्वयस्य उदेवैव१ भवति (instead of उ१ उदेवैव१), i.e. उ१ । एव । एव ।; we have here the same sandhi, which sporadically occurs in the Taitt. Sāṃhitā and the Taitt. Brāhmaṇa, cp. Taitt. prātisākhya IX. 16, to the examples cited by Whitney (स उदेवैव१ IV. 3. 3. 2; यद्वयस्य० IV. 3. 7. 4; न वा उदेवैव१ IV. 6. 9. 4) may be added स उदेवैव१ T.Br. 1. 2. 2. 5. The same sandhi is found in Baudhāyana in the following passages : XVI. 20 : 266. 6, 11; XVI. 33 :

279. 1, 6; XVI. 24. 279. 13; XVI. 35 : 281. 3; XVI. 36 : 281. 6; XVII. 23 : 303. 3; XVII. 66 : 340. 16. This sandhi is not uncommon in the Kāṇva-recension of the Śatapathabrāhmaṇa.
- XV. 15 : 220. 5 r. पद् instead of पद् ।
- XV. 22 : 226. 5 r. दुषर्षेयै ।
- XV. 30 : 236. 1 r. विज्ञाचले instead of विज्ञाचले, ib. note ९ •इत्त instead of •वत्त ।
- XVI. 6 : 256. 5 r. यद्वद्धारपयो instead of •पयो ।
- XVII. 1 : 283. 3 r. एकधनास्तीचले ।
- XVII. 18 : 298. 8 r. probably दृष्टवीर्षा instead of दृष्टवीर्षा ।
- XVII. 19 : 299 note. ४ r. तद्विषु instead of तद्विषु ।
- XVII. 24 : 303. 8 r. दुष्टिनो ऋप्रकारं instead of दुष्टिनो ऋ प्रकारं ।
- XVII. 40 : 320. 6 r. रत्नं instead of रत्ना ।
- XVII. 42 : 323. 17 r. रषात instead of रषात ।
- XVII. 45 : 326. 14 r. नाभिनीर्भियं instead of नाभिनी ।
- XVII. 61 : 341. 1 r. पौर्वासाक्षी instead of पौर्वासाक्षी ।
- XVIII. 12 : 356. 11 r. विषेर्षा ।
- XVIII. 15 : 360. 1 r. त्रिमेदुः instead of त्रिमेदुः ।
- XVIII. 20 : 366 note १ r. कूरि instead of करि ।
- XVIII. 24 : 372. 3; on किंकरावनाम op. Index of words in voce.
- XVIII. 25 : 372. 11 r. दीक्षितावकीर्षा instead of •कीर्षा ।
- XVIII. 29 : 378. 1 r. प्रजापतेरनुक्षमाच instead of •त्माच ।
- XVIII. 33 : 382. 14 r. तद्व instead of तद्व ।
- XVIII. 38 : 389. 2 r. तन्नो नामनी instead of न नो नामनि ।
- XVIII. 46 : 402. 8 r. probably विरक्षया instead of विरक्षया ।
- XVIII. 46 : 403. 2 r. जयन्त्या च instead of जयन्त्याच ।
- XVIII. 48 : 406. 8 correct the interpunction : •चचले चतुर्दशे रात्रि ।
- XVIII. 50 : 408. 16 r. probably with L. •चचरी instead of •चचरी, op. Index of words in voce.
- XVIII. 50 : 409. 18 r. •चचवेन instead of •चचवेन ।
- XVIII. 52 : 413. 1 r. चर्वासाक्षि ।
- XIX. 5 : 424. 6, the nomin. दक्षिणमिदं विषा दक्षि is found in the Brāhmaṇa also : T.Br. III. 12. 5. 7.
- XIX. 9 : 430. 8 r. वेदवी instead of वेदवी ।
- XIX. 10 : 434. 4 r. लोकावचैव instead of लोकावच ।

- XX. 6 : 16. 13 r. परिग्रही instead of परिग्रहो ।
 XX. 18 : 39. 9 r. म्भारमोद्यामिति ।
 XXIII. 7 : 158. 9 r. सप्तकापवेदेवाच ।
 XXVI. 10 : 286. 13 r. सप्तवत्तरीच ।
 प्रबरे ४१ : 450. 3 r. जीवमवः ।
 प्रबरे ४१ : 453. 1 r. निद्रुवाः ।
 प्रबरे ४८ : 462. 6 r. योष्मरि० ।
 प्रबरे ५४ : 466 note ७, r. " is the better reading."
-

BIBLIOGRAPHICAL APPENDIX.

Now that this edition of the Baudhāyana-śrautasūtra is complete, it may be of some use to students of Vaidic literature, to add, at the suggestion of Mr J. van Manen, General Secretary to the Asiatic Society of Bengal, a complete bibliography of the texts belonging to the Black Yajurveda, of which our Sūtra forms a part, as far as these texts are extant, either in print or in manuscript.

It would be logic to commence with the *oldest* texts. But, as no conclusive investigations have yet been made regarding the chronological sequence of the majority of these texts, it will, for the present, be advisable to treat of them in alphabetic order.

1. The *Kāṭha* texts. Of this group two Samhitās are known, that of the Kapiṣṭhalakāṭhas and that of the Ārāyaṇīya- or Caraka-kāṭhas.

(a) The *Kapiṣṭhalakāṭhas*. We know only of their Samhitā, of which a large fragment is preserved at the Benares Government Library. This Samhitā is very nearly related to the Kāṭhaka as printed by L. von Schroeder (see under *b*). The two Samhitās, differ, first, in many minor points, and secondly in their division, the Kapiṣṭhalasamhitā being divided into Aṣṭakas, each Aṣṭaka containing eight Adhyayas. It is a task for the future to examine the relation of this Samhitā to the Kāṭhaka.

(b) The *Caraka- or Ārāyaṇīya-kāṭhas*. Their Samhitā is the one which has been published by L. von Schroeder in three volumes: Kāṭhakam, die Samhitā der Kāṭha-çākha (Leipsic, Brockhaus, 1900, 1909, 1910). To this text R. Simon composed a very useful Index Verborum (Leipsic, Brockhaus, 1912). But the Kāṭhaka must once have contained much more than is handed down to us; there must have existed a Brāhmaṇa and an Āraṇyaka. Of this Brāhmaṇa only some fragments are known at present. Cp. my paper: "Brāhmaṇa- en Sūtra-aanwinsten" in Versl. en Meded. der Kon. Akad. v. Wet., Afd. Lett., 7^e R., IVe deel, page 467 ff. Of the Āraṇyaka, von Schroeder himself has published many fragments in his paper: "Die Tübinger Kāṭha Hss." in Sitz. Ber. der K. Ak. der Wiss., Wien, Phil. hist. Kl., Band CXXXVII (1898). From the Sūtras of the Kāṭhas the Yajñasūtra (or Vaitānika- or Śrauta-sūtra) seems to have perished (perhaps somewhere in Kāśmīr copies still

may be extant); only an extensive fragment of the Paribhāṣā-sūtra and of the Sulba-sūtra are known to me; the Gṛhyasūtra, however, is preserved and is actually being printed at Lahore with extracts from three commentaries. This Gṛhyasūtra presupposes a special collection of Mantras, a kind of Mantrasamhitā, in which the Mantras were handed down with their accents, cp. the above-mentioned paper "Brāhmaṇa-sūtra-aanwinsten," page 465 ff.; as a whole this text seems to have perished.

2. The *Maitrāyaṇīyas* or *Mānavamaitrāyaṇīyas*. Their Samhitā has been published by L. von Schroeder in four parts: Maitrāyaṇī Samhitā, Brockhaus, Leipsic, 1881, 1883, 1885, 1886. But this śākhā must equally have possessed an Āraṇyaka, which has been lost. The Sūtra has partly been edited by F. Knauer: "Das Mānavasrautasūtra," St. Petersburg, 1900, 1901, 1903, giving Books I—V. After the lamented death of Knauer the task undertaken by him has been taken up by Miss Dr. J. van Gelder, who published the *Cayanaprasna* ("Opbouw van het hoogaltaar naar de overlevering der Mānavas," printed by Kreysing, Leipsic, 1921). The Gṛhyasūtra of the Mānavas has equally been published by Knauer (St. Petersburg, 1897). Whether the Vārāhagṛhyasūtra (edited by R. Sama Śastry as No. XVIII of the Gaekwad's Oriental Series, Central Library, Baroda, 1921) presupposes our Maitrāyaṇī-samhitā (the Vārāhas constituting in this case a carāṇa), or another Samhitā slightly differing from the one published by von Schroeder (the Vārāhas constituting in this case a śākhā), is for the moment undecided. According to the introduction to this text the Śrautasūtra of these Vārāhas has also been found. It is to be hoped that it may also be made publici juris.

3. The *Taittirīyas*. Their Samhitā appeared in the Bibliotheca Indica under the title: The Samhitā of the Black Yajurveda with the commentary of Mādhavācārya (ed. Roer and Cowell, Calcutta, 1860-1899) in five volumes. Their Brāhmaṇa is contained in the same collection of edita (the Taittirīyabrāhmaṇa of the Black Yajurveda, Calcutta, 1859 etc.) in three volumes, as also their Āraṇyaka (Calcutta, 1872). Samhitā and Brāhmaṇa were also published at Poona and Mysore with the commentary of Bhaṭṭa Bhāskaramisra. The best critical edition of the Samhitā is that of A. Weber (published as Volumes XI and XII of the Indische Studien, Brockhaus, Leipsic, 1871, 1872). Since 1914 we possess a translation with ample introduction by A. B. Keith: "The Veda of the Black Yajus school entitled Taittirīyasamhitā" (Cambridge Mass., 1914) in two volumes.

According to Mahādeva in his introduction to the *Vaijaya-*

anti (i.e. an edition of the text of Hiranyakeśi-śrautasūtra with commentary) the Taittirīyas are divided into six schools (caranās), that of (a) the Baudhāyanīyas, (b) the Bhāradvājins, (c) the Āpastambins, (d) the Hairanyaśeṣas, (e) the Vādhūlas, and (f) the Vaikhāṇasas.

(a) Of *Baudhāyana* the Śrautasūtra is known, now printed; the Grhyasūtra lies before us in two editions both uncritical and calling for better work: (1) *Baudhāyana-smārtasūtra* (containing the Grhya-, the Pitrmedha-, the Pravara- and the Dharma-sūtra). Madras, 1905, in *Grantha*, (2) *Baudhāyana-grhyasūtra*, Mysore, 1904 (no. 32 of the Government Oriental Library Series). The *Pitrmedha-sūtra* of *Baudhāyana* has appeared separately in a work: *The Pitrmedhasūtras of Baudhāyana*, Hiranyakeśin, Gautama, by W. Caland (Abh. f. d. Kunde des Morgenl. X. Band, Leipsic, Brockhaus, 1896), whilst under the title: "Bijdrage tot de Kennis van het hindoesche doodenritueel" Miss Dr. Raabe published the second and third prāsna of this text (Leiden, Brill, 1911). From the Grhyasūtra selections were published and translated by Dr. P. Harting, Valkhoff, Amersfoort, 1922. The *Dharmasūtra* was published twice by A. Hultsch: Abh. f. d. Kunde des Morgenl. VIII. Band, Leipsic, 1884 and ib. XVI. Band, Leipsic, 1922 (Brockhaus). It is contained also in the Government Oriental Library Series of Mysore with the commentary of Govindasvāmin, Mysore, 1907. An excellent translation was given by G. Bühler in *Sacred Books of the East*, Volume XIV, Oxford, Clarendon Press, 1882. Of the minor texts which help us to understand *Baudhāyana* there may be mentioned here the *Śrautapadārthanirvacanam*, Benares, Samvat 1944, and *Yenkaṭeśa's Sanirṇayaprayogamālā* in three parts, Bombay, Śaka 1808.

(b) *Bhāradvāja's* Śrautasūtra is extant in Europe (a large fragment only) in a Munich and a Berlin ms.; whether complete mss. are extant in India is unknown to me. The *Bhāradvāja-grhyasūtra* has been published by Miss Dr. H. Salomon: *Het hindoesche huisritueel volgens de School van Bhāradvāja*, Leiden, Brill, 1913.

(c) The *Āpastamba-śrautasūtra* is known from the excellent edition by R. Garbe in the *Bibliotheca Indica*, 1882-1902, with the commentary of Rudradatta for the first two volumes. The first seven books have been translated into German by me and are printed at Göttingen, Vandenhoeck and Ruprecht, 1921. The second volume, comprising the translation of Books VIII—XV, is in the press, to appear at Amsterdam; the last volume is nearly ready for printing.

M. Winternitz published in 1887 the *Āpastambīya Gr̥hya-sūtra* with extracts from the commentaries of Haradatta and Sudarsanārya (Vienna, Holder); it was translated by Oldenberg in *Sacred Books of the East*, Volume XXX. This *Sūtra* presupposes a collection of Mantras, the *Mantrapāṭha*, which was edited by M. Winternitz: *The Mantrapāṭha or the Prayer Book of the Āpastambīya*, Oxford, Clarendon Press, 1897. The *Dharmasūtra* has been published by G. Bühler: "Aphorisms on the Sacred Law of the Hindus by Āpastamba," Benares, Government Central Book Depot, 1892, and translated by the same scholar in Volume II of the *Sacred Books of the East* (1879).

(d) As to the texts of *Hiranyakeśin*, the complete corpus of the *ritus* according to this school is accessible, partly in ms., partly in print. The *Śrautasūtra* is known from an excellent ms. at Munich, whilst the first ten *prāśnas* are printed, together with the commentary of Mahādeva, called *Vaijayanti*, in the *Ānandāśrama* Series, no. 53, 1907. For the *Pitrmedhasūtra*, cp. under *Baudhāyana*. The *Gr̥hyasūtra* has been edited by J. Kirste with extracts from the commentary of Mātrdatta, Vienna, 1889, Holder. It was translated by Oldenberg in Volume XXX of the *Sacred Book of the East*. For the *Dharmasūtra*, which differs but little from that of *Āpastamba*, Bühler's edition of the *Āpastamba-dharmasūtra* is to be compared. In the *Saṃskāraratnamālā* (*Ānandāśrama* Series, no. 39, 1899) the whole *Gr̥hya-ritual* is incorporated.

(e) About the *Vādhūlas*, which according to Mahādeva now follow, two or three years ago nothing was known besides the name and a few quotations in the *Vaijayanti*. At present a very extensive portion of their *Śrautasūtra* is known to us as also a *Vyākhyā*, not only of the *Śrauta*-, but also of the non-extant *Gr̥hya-sūtra*. See on these texts my two papers in "Acta Orientalia" edid. Societates Orientales Batava Danica Norvegica, Vol. I, page 3 and Vol. II, page 142. In Madras, where these texts were unearched by the *Paṇḍits*, a copy of the *Smṛti* of the *Vādhūlas* has been discovered.

(f) The last place in the list of the *Taittirīya-sūtra-kāras* is occupied by the *Vaikhāṇasas*. Their *Śrautasūtra* was at first known to Europeans from a bad copy at Munich, but we now possess a much better ms. from Madras, which, however, is probably not complete, as the description of the *Rājaṣūya*, the *Aśvamedha*, the *Ekāśā Ahinas* and *Sattras* is wanting. A *Vyākhyā* of the first ten *prāśnas* of the *Śrautasūtra* by *Śrinivāsadīkṣita* is in my possession. The remarkable *Gr̥hyasūtra* together with the *Dharmasūtra* of the

Vaikhānasyas has been printed in India at Kumbhakonam in 1914. There exists an excellent commentary on this text, composed by Nrsimhāgnicit. To this *Gṛhyasūtra* the *Vaikhānasyā-saṃhitā*, of which the first four *prāśnas*, with accents, are published likewise at Kumbhakonam in Grantia, stands in the same relation as the *Gṛhyasūtra* of *Āpastamba* to the *Mantrapāṭha*. A complete or nearly complete text of this remarkable *Saṃhitā* is preserved in the Government Oriental Library at Mysore.

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRAM.

PROGRESS AND COLLATION STATEMENT FOR LIBRARIANS.

Vol. I.

- Fasc. I. (New Series, No. 1067), 1904.
Title, dedication, index, preface, corrigenda, pp. xvi;
text, pp. 1-96. [Title page dated 1904.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1072), 1904
Text, pp. 97-192.
- Fasc. III. (New Series, No. 1113), 1905.
Text, pp. 193-298. One page of errata, unnumbered.
verso blank.

Vol. II.

- Fasc. I. (New Series, No. 1163), 1907.
Title, preface, pp. ii, vi, text, pp. 1-96.
[No heading to text; title page dated 1907.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1196), 1908.
Index, pp. ii; text, pp. 97-192.
[Index to be bound after preface and before text, p. 1.]
- Fasc. III. (New Series, No. 1223), 1910.
Text, pp. 193-288.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1282), 1911.
Text, pp. 289-384.
- Fasc. V. (New Series, No. 1322), 1912
Text, pp. 385-435; corrigenda on p. 436.

Vol. III.

- Fasc. I. (New Series, No. 1379), 1914.
Title, index, preface, pp. xii; text, pp. 1-84.
[Section-heading to text; title page dated 1913.]
- Fasc. II. (New Series, No. 1415), 1917.
Text, pp. 85-180.
- Fasc. III. (New Series, No. 1428), 1919.
Text, pp. 181-276.
- Fasc. IV. (New Series, No. 1445), 1921.
Text, pp. 277-372.
- Fasc. V. (New Series, No. 1453, mistakenly printed
1553), 1923.
Text, pp. 373-468.
[End of text.]
- Fasc. VI. (double number). (New Series, No. 1460), 1923.
Index, pp. 1-114; Corrections and Additions, pp. 115-
120; Bibliographical Appendix, pp. 121-126; Progress
and Collation Statement, pp. 127-128.
[End of the work.]

*The publication is complete and constitutes work No. 168 issued in the
Bibliotheca Indica.*

Demy octavo ..	Oriental text only ..	Ra. 0-12-0
	Text and translation, English notes, etc., mixed; or translation only ..	1-0-0
Royal octavo ..	Oriental text only ..	1-0-0
	Text and translation, English notes, etc., mixed; or translation only ..	1-4-0
Quarto ..	Oriental text only ..	2-0-0
	Text and translation, English notes, etc., mixed; or translation only ..	2-8-0

There are some exceptions to this scale, which in each case will be indicated in the price lists. For the calculation of prices each part of a unit in excess of the 96 or 100 pages counts again as a full unit.

Single issues may be bought separately, but three years after the completion of a work no complete sets are broken for the sale of loose component parts.

Each issue bears, besides its issue number, a fascicle number indicating its place in the work and volume to which it belongs.

With the issue of this Notice all previous prices and price lists are cancelled.

C. GUTTA,
December, 1923.

The publications or information about them are obtainable from the Asiatic Society of Bengal, No 1, Park Street, Calcutta, or from the Society's Agents:—

MESSRS. LUZAC & Co., 46, Great Russell Street, London, W.C.

M. PAUL GEUTHNER, 13, Rue Jacob, Paris, VI.

BUCHHANDLUNG OTTO HARRASSOWITZ, 14, Querstrasse, Leipzig.

Residents of Europe should order from the Agents.

When ordering direct from the Society the following rules should be observed:—

- Orders should be addressed to the Asiatic Society of Bengal and not to any Official by name or title.

All Cheques, Money Orders, etc., should be made payable to the Treasurer, Asiatic Society of Bengal.

- Orders for Books should be accompanied by a full name and address, legibly written, and should be sent on a separate sheet of paper containing no other communication.

In India books are supplied by V.-P.P.

PUBLISHED IN
THE BIBLIOTHECA INDICA.

Work No. 92.

ĀPASTAMBIYA-ŚRAUTA-SŪTRA, with Rudradatta's Commentary. Ed. Richard Garbe. 2 vols. 1881-1903. Complete. 17 fascicles. Fascs. I-IV and VI-XII sold out; fascs. V and XIII-XVII available. Fasc. XVII @ Re. 1-8-0, the rest @ Re. 0-12-0 each.

Work No. 49.

ĀSVALĀYANA-ŚRAUTA-SŪTRA, with Gārgya-Nārāyaṇa Commentary. Ed. Rāma Nārāyaṇa Vidyārātma. 1864-1874. Complete. 11 fascicles. Fascs. I, VI and IX sold out; the rest available @ Re. 0-12-0 each.

Work No. 163.

BAUDHĀYANA-ŚRAUTA-SŪTRA. Ed. W. Caland. 1904-1923. Complete. 14 fascicles. Fascs. I-XIII available @ Re. 0-12-0 per fasc. Fasc. XIV @ Rs. 1-8-0. Rs. 11-4-0.

Work No. 63.

1. **LĀTYĀYANA-ŚRAUTA-SŪTRA**, with Agnisvāmī's Commentary. Ed. Ānandacandra Vedāntavāgīśa. 1870-1872. Complete. 9 fascicles. Fascs. II-IX available; the rest sold out. Fascs. II-VIII @ Re. 0-12-0 each, and fasc. IX @ Re. 1-8-0.

Work No. 99.

5. **ŚAN̄KHYANA-ŚRAUTA-SŪTRA**, with Commentaries of Varadatta-sūta Ānartīya and Govinda. Ed. A. E. Brandt. 4 vols. 1885-1899. Complete. 16 fascicles. All available. Fascs. I-XIV and XVI @ Re. 0-12-0 each, and fasc. XV @ Re. 1-8-0. Rs. 12-12-0

Work No. 140.

6. **TRIKĀṆḌA-MANḌANAM**, by Bhāskara Miśra Soma-yāji. With a Commentary. Ed. M.M. Candrakānta Tarkakara. 1898-1903. Complete. 3 fascicles. All available. Rs. 2-4-0 @ Re. 0-12-0 per fasc.

(December, 1924.)

